

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE DERS
KİTAPLARININ İÇERİK ANALİZİ (1920-1938)**

Ferhat Kayacan

DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren altı (6) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ferhat
Soyadı : Kayacan
Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları ile Ders Kitaplarının İçerik Analizi (1920-1938)
İngilizce Adı : Content Analysis of Turkish Language and Literature Curriculums and Textbooks (1920-1938)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Ferhat Kayacan

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ferhat Kayacan tarafından hazırlanan “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları ile Ders Kitaplarının İçerik Analizi (1920-1938)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kurt

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. İsmet Çetin

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Yavuz Kartallıoğlu

(Güney-Batı Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ABD, AHBV Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Fatih Yerdemir

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Tayfun Haykır

(Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 22/03/2024

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Canım kızım Defne' me

TEŞEKKÜR

Çalışma süresince hiçbir şekilde beni yalnız bırakmayan, her zaman destekleyen ve yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Kurt'a; görüş ve önerileri ile çalışmanın şekillenmesinde yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Dr. Mustafa Karaağaçlı'ya; desteğini her zaman hissettiren değerli hocam Prof. Dr. İsmet Çetin'e; doktora eğitimine başlamam ve bitirmem yönündeki teşvikleriyle beni cesaretlendiren değerli dostlarım Mehmet Âkif Yalçınkaya, Mesut Demir ve Eray Alaca'ya; iyi ki sizleri tanıdım dediğim, dönem arkadaşlarım Aslıhan Keleş Kurtoğlu, Botagöz Bektaş ve Murat Kına'ya; çalışma süresince bana sabır gösteren değerli eşim Gamze Kayacan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE DERS KİTAPLARININ İÇERİK ANALİZİ (1920-1938)

(Doktora Tezi)

Ferhat Kayacan

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Nisan 2024

ÖZ

Atatürk Dönemi’nde, 1920-1938 yıllarında, liselerdeki Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim sürecinde kullanılan ders kitaplarının içeriklerini analiz etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Tekil tarama modeliyle desenlenen çalışmada veriler, belge tarama yönteminin süreçlerine uygun toplanmıştır. Bu süreçlere uygun olarak alan yazını ve arşiv belgeleri taranarak çalışma alanında kullanılan on dört ders kitabı belirlenmiştir. Bu kitaplar ve baskılarından oluşan toplam altmış iki ders kitabının analiz edildiği çalışmada birincil kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmada Süleyman Şevket Tanlı, Ali Canip Yöntem, İbrahim Necmi Dilmen, Mehmet Fuat Köprülü, Saadettin Nüzhet Ergun, Agâh Sırrı Levend, İsmail Habip Sevük, Mustafa Nihat Özön tarafından hazırlanan ders kitapları ile Hıfzı Tevfik [Gönensay], Hamamizade İhsan ve Hasan Âli [Yücel] tarafından ortaklaşa hazırlanan ders kitabı incelenmiştir. Bu ders kitaplarının içeriği, dönemin öğretim programında geçen temalara göre ayrılmış; bu temaların kodları belirlenmiş ve bu kodların içeriklerinde kullanılan metinlerin verileri listelenmiştir. Öğretim süreçlerinde tek baskısının kullanıldığı belirlenen kitaplar betimsel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Öğretim süreçlerinde birden fazla baskısının kullanıldığı belirlenen kitaplar da tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle analiz edilmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler : Eğitim tarihi, edebiyat eğitimi, Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Türk dili ve edebiyatı öğretim programı, Türk dili ve edebiyatı öğretim süreçleri, Türk dili ve edebiyatı ders kitapları.

Sayfa Adedi : XXV + 441

Danışman : Prof. Dr. Mustafa Kurt

**CONTENT ANALYSIS OF TURKISH LANGUAGE AND
LITERATURE CURRICULUMS AND TEXTBOOKS (1920-1938)**

(Ph.D Thesis)

Ferhat Kayacan

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

April 2024

ABSTRACT

This study was conducted in order to analyse the contents of the textbooks used in the teaching process of Turkish language and literature course in high schools during the Atatürk Period, 1920-1938. In the study, which was designed with a single survey model, the data were collected in accordance with the processes of the document scanning method. In accordance with these processes, fourteen textbooks used in the study area were identified by scanning the literature and archive documents. Primary sources were used in the study in which a total of sixty-two textbooks consisting of these books and their editions were analysed. The textbooks prepared by Süleyman Şevket Tanlı, Ali Canip Yöntem, İbrahim Necmi Dilmen, Mehmet Fuat Köprülü, Saadettin Nüzhet Ergun, Agâh Sırrı Levend, İsmail Habip Sevük, Mustafa Nihat Özön and the textbook prepared jointly by Hıfzı Tevfik [Gönensay], Hamamizade İhsan and Hasan Âli [Yücel] were analysed. The contents of these textbooks were divided according to the themes mentioned in the curriculum of the period; the codes of these themes were determined and the data of the texts used in the contents of these codes were listed. The books, of which only one edition was used in the teaching process, were analysed by descriptive content analysis method. The books in which more than one edition was used in the teaching processes were also analysed by thematic content analysis (meta synthesis) method, and the similarities and differences between the editions were revealed.

Key Words : History of education, literature education, Turkish language and literature education, Turkish language and literature teaching programme, Turkish language and literature teaching processes, Turkish language and literature textbooks.

Page Number : XXV + 441

Supervisor : Prof. Dr. Mustafa Kurt

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxv
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Çalışmanın Önemi.....	4
1.3. Amaçlar	5
1.4. Araştırma Soruları.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Varsayımlar	7
1.7. Tanımlar	7
BÖLÜM 2	9

KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Atatürk Dönemi'ndeki Gelişimi.....	9
2.1.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi.....	9
2.1.2. Birinci Maarif Kongresi.....	10
2.1.3. Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısı	11
2.1.4. Galatasaray Sultanisinin Türkçe ve Edebiyat Öğretim Programı	12
2.1.5. İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı	14
2.1.6. 1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası	16
2.1.7. 1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl	24
2.1.8. Harf İnkılabı	27
2.1.9. 1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı	28
2.1.10. Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi	31
2.1.11. 1931 Lise Müfredat Programı (1931-1932 Ders Senesi Tadilatı).....	32
2.1.12. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kurulması	33
2.1.13. Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun	34
2.1.14. 1934 Lise Edebiyat Programı	35
2.1.15. 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu	38
2.1.16. 1938 Lise Edebiyat Programı	44
2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Önemi.....	48
2.2.1. Dil Gelişiminde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi	49
2.2.2. Bireysel Gelişimde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi	50
2.2.3. Kültür Aktarımında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi.....	50
2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminde Ders Kitabı.....	51
2.4. İlgili Araştırmalar	51

2.4.1. İlgili Makaleler	52
2.4.2. İlgili Tezler	54
BÖLÜM 3	57
YÖNTEM	57
3.1. Araştırmanın Modeli	57
3.2. Çalışma Evreni	58
3.3. Veri Toplama Yöntemi	58
3.4. Verilerin Analiz Edilmesi	59
BÖLÜM 4	61
BULGULAR VE YORUM	61
4.1. Lise Birinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları.....	61
4.1.1. Güzel Yazılar I.....	61
4.1.2. Edebiyat.....	88
4.2. Lise İkinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları	146
4.2.1. Güzel Yazılar II	146
4.2.2. Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar	175
4.2.3. Türk Edebiyatı Tarihi.....	184
4.2.4. Türk Edebiyatı Numuneleri	193
4.2.5. Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri	213
4.2.6. Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat’a Kadar.....	233
4.3. Lise Üçüncü Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları	259
4.3.1. Güzel Yazılar III.....	260
4.3.2. Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü.....	320
4.3.3. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi.....	332
4.3.4. Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi	350

4.3.5. Edebî Yeniliğimiz	380
4.3.6. Türk Edebiyatı Antolojisi.....	407
BÖLÜM 5	415
SONUÇ VE TARTIŞMA	415
5.1. Sonuç	415
5.1.1. Öneriler	427
5.2. Tartışma	428
KAYNAKLAR.....	431
EKLER	439
EK 1. Çalışmada Analiz Edilen Kitaplar	440

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısındaki Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimini İlgilendiren Konular	11
Tablo 2. Galatasaray Sultanisinin 1338'deki Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Programındaki Dersler ve Haftalık Saatleri	13
Tablo 3. Öğretim Programı Öncesinde Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları.....	14
Tablo 4. İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısında Alınan Kararlar	15
Tablo 5. 1340 Lise Birinci Devre Birinci Sınıf Programındaki Sarf ve Nahiv Dersinin Tema ile İçerikleri.....	17
Tablo 6. 1340 Lise Birinci Devre Birinci Sınıf Kıraat, İnşat, Sarf ve Nahiv Derslerinin Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Kitaplar	17
Tablo 7. 1340 Lise Birinci Devre İkinci Sınıf Programındaki Sarf ve Nahiv Dersinin Tema ile İçerikleri.....	18
Tablo 8. 1340 Lise Birinci Devre Üçüncü Sınıf Edebî Kıraat Dersinin Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Kitaplar	19
Tablo 9. 1340 Lise İkinci Devre Birinci Sınıf Programındaki Türk Lisanı ve Edebiyatı Dersinin Tema ile İçerikleri.....	20
Tablo 10. Türk Edebiyatı Tarihi Dersinin İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı Bölümünün Tema ile İçerikleri	21
Tablo 11. Türk Edebiyatı Tarihi Dersinin İslam Medeniyeti Dairesinde Türk Edebiyatı Bölümünün Tema ile İçerikleri	22
Tablo 12. 1340 Lise İkinci Sınıf Türk Edebiyatı Tarihi Dersinde Kullanılan Kitaplar	23
Tablo 13. Garp Medeniyeti Dairesindeki Türk Edebiyatı Dersinin Tema ile İçeriği	24
Tablo 14. 1927 Lise Edebiyat Programına Zeyle Göre Lise Üçüncü Sınıfta Kullanılan Ders Kitapları	27
Tablo 15. Edebî Kıraat Dersinin Tema ve İçerikleri	29

Tablo 16. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatına Göre Türkçe Dersinin Haftalık Ders Saati	33
Tablo 17. Edebî Kiraat Dersinin Tema ve İçerikleri	35
Tablo 18. Edebî Okuma Dersinin Tema ve İçerikleri	45
Tablo 19. Nazım Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları	65
Tablo 20. Nazım Öğretimi İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	66
Tablo 21. Nazım Öğretimi İçin İlk Baskı Dışındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları	67
Tablo 22. Nazım Öğretimi İçin Sadece İlk İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	68
Tablo 23. Nazım Öğretimi İçin Sadece İkinci Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	69
Tablo 24. Nazım Öğretimi İçin İlk Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	70
Tablo 25. Nazım Öğretimi İçin 1928'den İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları	71
Tablo 26. Nazım Öğretimi İçin 1930'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları	72
Tablo 27. Nazım Öğretimi İçin 1933'ten İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları	73
Tablo 28. Kitaplarda Düzensiz Hâlde Yer Alan, Nazım Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları	75
Tablo 29. Nesir Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları	76
Tablo 30. Nesir Öğretimi İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	77
Tablo 31. Nesir Öğretimi İçin İlk Baskı Dışındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları	78
Tablo 32. Nesir Öğretimi İçin Sadece İlk İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	79
Tablo 33. Nesir Öğretimi İçin Sadece İkinci Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	80
Tablo 34. Nesir Öğretimi İçin 1926'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları	81
Tablo 35. Nesir Öğretimi İçin İlk Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları	82
Tablo 36. Nesir Öğretimi İçin 1924-1928 Yılları Arasındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları	83
Tablo 37. Nesir Öğretimi İçin 1930'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları	84

Tablo 38. <i>Nesir Öğretimi İçin 1933 ve 1934 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	85
Tablo 39. <i>Kitaplarda Düzensiz Hâlde Yer Alan, Nesir Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	86
Tablo 40. <i>Nazım ve Nesir Temasının İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	90
Tablo 41. <i>Edebiyat Kitabının Hece Vezni-Aruz Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	91
Tablo 42. <i>Hece Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	93
Tablo 43. <i>Aruz Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	94
Tablo 44. <i>Teşbih Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	97
Tablo 45. <i>İstiare Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	98
Tablo 46. <i>Kinaye Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	98
Tablo 47. <i>Tariz Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	99
Tablo 48. <i>Teşhis ve İntak Sanatlarını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	100
Tablo 49. <i>Tenasüp (Müraat-ı Nazir) Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	101
Tablo 50. <i>Rücu Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	101
Tablo 51. <i>Leff ü Neşir Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	102
Tablo 52. <i>Hüsn-i Talil Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	102
Tablo 53. <i>Mübalaga Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	103
Tablo 54. <i>Tecahül-i Arif Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	103
Tablo 55. <i>Terdit Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	104
Tablo 56. <i>Cinas Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	105
Tablo 57. <i>Seci Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	106
Tablo 58. <i>İktibas ve Tazmin Sanatlarını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	106
Tablo 59. <i>Romaneks Nevi Bölümünde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	109

Tablo 60. <i>Küçük Hikâye Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	110
Tablo 61. <i>Tenkit Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	111
Tablo 62. <i>Biyografi Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	112
Tablo 63. <i>Hatırat Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	113
Tablo 64. <i>Didaktik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	114
Tablo 65. <i>Dramatik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	115
Tablo 66. <i>Hitabet Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	117
Tablo 67. <i>Mektup Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	118
Tablo 68. <i>Lirik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	120
Tablo 69. <i>Dramatik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	121
Tablo 70. <i>Didaktik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları</i>	122
Tablo 71. <i>Pastoral Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarlar</i>	124
Tablo 72. <i>Gazel Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinlerin Yazarları</i>	129
Tablo 73. <i>Mesnevi Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	131
Tablo 74. <i>Kita Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinlerin Yazarları</i>	132
Tablo 75. <i>Musammatlar Kodunun İçeriğinde Kullanılan Örnekler ve Yazarları</i>	133
Tablo 76. <i>Rubai Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinlerin Yazarları</i>	134
Tablo 77. <i>Divan Edebiyatında Tarih ve Lügaz, Muamma Sanatları Temasının İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	137
Tablo 78. <i>Tuyuğ ve Şarkı Kodlarının Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	139
Tablo 79. <i>Ahlaki Eserler, Edebî Eserler, Tezkiretüşşuaralar, Sefaretnameler, Tarihler, Münşeat Kodlarının İçeriğindeki Metinler ve Yazarları</i>	141
Tablo 80. <i>Kıraat Parçaları Bölümdeki Metinler ve Yazarları</i>	143
Tablo 81. <i>Nazım Öğretimi Kodunun İçeriğinde Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	148
Tablo 82. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	149
Tablo 83. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	151

Tablo 84. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	152
Tablo 85. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926, 1927 ve 1928 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	154
Tablo 86. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	156
Tablo 87. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	158
Tablo 88. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Üç Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	159
Tablo 89. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Son İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	160
Tablo 90. <i>Nesir Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	161
Tablo 91. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	163
Tablo 92. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Son Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	166
Tablo 93. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	170
Tablo 94. <i>Nazım Öğretimi İçin 1926, 1927 ve 1928 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	171
Tablo 95. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	173
Tablo 96. <i>Nesir Öğretimi İçin Sadece Son İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	174
Tablo 97. <i>Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime Dönemlerinin Kodları</i>	176
Tablo 98. <i>Üçüncü Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	178
Tablo 99. <i>Dördüncü Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	178
Tablo 100. <i>Beşinci Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	179
Tablo 101. <i>Altıncı Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	180
Tablo 102. <i>Yedinci Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	180
Tablo 103. <i>Onuncu Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri</i>	182

Tablo 104. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Altı Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	262
Tablo 105. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Beş Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	265
Tablo 106. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Üç Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	266
Tablo 107. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İlk Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	272
Tablo 108. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece Birinci ve Dördüncü Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	282
Tablo 109. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	283
Tablo 110. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926'daki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	284
Tablo 111. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926, 1927 ve 1928'deki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	289
Tablo 112. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin 1926'dan İtibaren Son Yedi Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	293
Tablo 113. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	298
Tablo 114. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin 1928'den İtibaren Beş Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	301
Tablo 115. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin 1929'dan İtibaren Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	301
Tablo 116. <i>Nazım Öğretimi Kodu İçin 1930'dan İtibaren Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	302
Tablo 117. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	303
Tablo 118. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	304
Tablo 119. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	310
Tablo 120. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	311

Tablo 121. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1926'daki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	312
Tablo 122. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnız 1926, 1927 ve 1928 Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	312
Tablo 123. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin 1926'daki Baskıdan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	314
Tablo 124. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	316
Tablo 125. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1935'e Kadar Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	317
Tablo 126. <i>Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1935'e Kadar Son Üç Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları</i>	318
Tablo 127. <i>Birinci Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri</i>	323
Tablo 128. <i>İkinci Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri</i>	325
Tablo 129. <i>Üçüncü Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri</i>	328
Tablo 130. <i>Atideki Zümreler (1311-...)</i>	330

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar	64
Şekil 2. Edebiyat kitabının içeriğini oluşturan temalar	89
Şekil 3. Edebî sanatlar temasında yer alan kodlar	96
Şekil 4. Mecazlar kodunun içeriğindeki söz sanatları	97
Şekil 5. Manaya ait sanatlar kodunun içeriğindeki söz sanatları	100
Şekil 6. Lafza ait sanatlar kodunun içeriğindeki söz sanatları	105
Şekil 7. Yeni edebiyatta nesir neveleri temasının içeriğindeki kodlar	108
Şekil 8. Yeni edebiyatta nazım neveleri temsının içeriğindeki kodlar	119
Şekil 9. Millî nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar	125
Şekil 10. Eski divan edebiyatında nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar	128
Şekil 11. Divan edebiyatında Türk şairlerin zammettikleri nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar	138
Şekil 12. Eski nesir temasının içeriğindeki kodlar	140
Şekil 13. Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar	147
Şekil 14. Türk Edebiyatı Numuneleri kitabının içeriğindeki temalar	194
Şekil 15. Orhun Abideleri'nden alınan örnek metin	195
Şekil 16. Oğuz Han Destanı'ndan alınan örnek metin	196
Şekil 17. Dîvânu Lügâti't-Türk'ten alınan örnek metin	198
Şekil 18. Kutadgu Bilig kodunun içeriğindeki örnek metin kullanımı	199
Şekil 19. Atabetü'l-Hakayık kodunun içeriği	200
Şekil 20. Nehcü'l-Ferâdis ile ilgili açıklama ve örnek metin kullanımı	202

<i>Şekil 21.</i> Ali Şir Nevai'nin dibace örneği	204
<i>Şekil 22.</i> Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri kitabının temaları	214
<i>Şekil 23.</i> İslamiyet'ten evvel Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	215
<i>Şekil 24.</i> İslamiyet'ten sonra Türk edebiyatı temasının içeriğindeki alt temalar	216
<i>Şekil 25.</i> XIII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar	217
<i>Şekil 26.</i> XIV. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar.....	219
<i>Şekil 27.</i> XV. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar	221
<i>Şekil 28.</i> XVI. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar.....	223
<i>Şekil 29.</i> XVII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar	226
<i>Şekil 30.</i> XVIII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar	228
<i>Şekil 31.</i> XIX. asır bidayetinde Anadolu Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar	230
<i>Şekil 32.</i> Edebiyat tarihi dersleri kitabının içeriğindeki temalar.....	234
<i>Şekil 33.</i> İslamiyet'in kabulüne kadar Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	236
<i>Şekil 34.</i> İslamiyet'ten sonra Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	237
<i>Şekil 35.</i> İslami Türk edebiyatının başlangıcı temasının içeriğindeki kodlar	238
<i>Şekil 36.</i> XIV. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	240
<i>Şekil 37.</i> XV. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	242
<i>Şekil 38.</i> XVI. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	244
<i>Şekil 39.</i> XVI. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	246
<i>Şekil 40.</i> XVII. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	248
<i>Şekil 41.</i> XVII. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	250
<i>Şekil 42.</i> XVIII. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	251
<i>Şekil 43.</i> XVIII. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	253
<i>Şekil 44.</i> XIX. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	255
<i>Şekil 45.</i> XIX. Asrın ilk nısfında cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	257
<i>Şekil 46.</i> Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar	261

Şekil 47. Kitap içeriğini oluşturan temalar.....	321
Şekil 48. Birinci fasıl temasının kodları.....	322
Şekil 49. İkinci fasıl temasının kodları.....	325
Şekil 50. Üçüncü fasıl temasının kodları.....	327
Şekil 51. Kitabın içeriğindeki temalar.....	332
Şekil 52. Medhal temasının içeriğindeki kodlar.....	334
Şekil 53 Medhal temasının içeriğinde yer alan Mehazlar başlıklı bölüm	337
Şekil 54. Tanzimat edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	338
Şekil 55. Servet-i Fünun edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	342
Şekil 56. Millî cereyan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	345
Şekil 57. Bugünün edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar.....	347
Şekil 58. Kitabın 1930’da basılan birinci cildinin içeriğindeki temalar.....	350
Şekil 59. Kitabın 1932’de basılan ikinci cildinin içeriğindeki temalar	351
Şekil 60. Nazım temasının içeriğindeki kodlar	353
Şekil 61. Tiyatro temasının içeriğindeki kodlar	359
Şekil 62. Roman temasının içeriğindeki kodlar	362
Şekil 63. Tarih temasının içeriğindeki kodlar	366
Şekil 64. Coğrafya ve seyahat temasının içeriğindeki kodlar	369
Şekil 65. Edebiyat tarihi ve tenkit temasının içeriğindeki kodlar	371
Şekil 66. Felsefe temasının içeriğindeki kodlar	374
Şekil 67. Hitabet ve gazetecilik temasının içeriğindeki kodlar	376
Şekil 68. Edebî yeniliğimiz kitabın içeriğindeki temalar	381
Şekil 69. Tanzimat edebiyatı temasının ilk üç baskıdaki kodları.....	383
Şekil 70. Tanzimat edebiyatı bölümünün kaynakçaları	385
Şekil 71. Tanzimat edebiyatı temasının 1940’taki baskısındaki üç kısım	386
Şekil 72. I. Kısım: nazım içeriğindeki kodlar	387
Şekil 73. II. Kısım: nesir ve muhtelif nevileri içeriğindeki kodlar.....	389

<i>Şekil 74.</i> III. Kısım içeriğindeki kodlar.....	393
<i>Şekil 75.</i> Servet-i Fünun edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar	395
<i>Şekil 76.</i> Meşrutiyet devri temasının kodları	398
<i>Şekil 77.</i> Türkçülük cerayarı temasının içeriğindeki devreler	400
<i>Şekil 78.</i> Son nesil temasının kodları	403

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AAMB	Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı
ABD	Ana Bilim Dalı
age.	Adı geçen eser
KK	Kaynak kişi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TTTC	Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti
t.y.	Tarihi yok
yy.	Yüzyıl
ZC	Zabıt Ceridesi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölüm, araştırmanın gerekçelerini ortaya koyan *Problem Durumu*, Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından araştırmanın değerinin belirtildiği *Çalışmanın Önemi*, araştırmada ulaşılmak istenen hedeflerin anlatıldığı *Amaçlar*, araştırmayı yönlendiren soruları içeren *Araştırma Soruları*, araştırmanın *Sınırlılıkları*, *Varsayımları* ve araştırmada geçen kavramların anlatıldığı *Tanımlar* başlıklarından oluşmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim kanallarının artması bireylerin başka bireylerle, kendi toplumu veya yabancı toplumlarla etkileşimini hızlandırmıştır. Doğal olarak toplumların hedef ve ihtiyaçları da bu etkileşimlere bağlı olarak hızlı bir şekilde değişmektedir. Değişen bu hedef ve ihtiyaçlara uyum sağlayan çağdaş vatandaşların yetiştirilmesi için öğretim programlarının ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bu durum yeni öğretim programlarının hazırlanma veya mevcut öğretim programlarında tadilatların yapılma nedeni olarak gösterilebilir.

Bilgi üreten, bunu teknolojik gelişmelerle insanlığın hizmetine sunan lider toplumlarda eğitimin önemi yadsınamaz. Tezcan (1997) çalışmasında bu durumu “bilgi üreten toplum olabilmenin en temel gereksinimi, eğitilmiş bireyler yani eleştirci, yaratıcı, yeni buluşlar ve keşifler yapan, toplumsal değişmeyi başlatmayı isteyen bireylerdir. Bireylerdeki bu değişikliği hazırlamak, eğitimin yaratıcı işlevlerinden biridir” (s. 188) şeklinde belirtmiştir. Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre bireyleri hayata hazırlamak eğitimin temel amacıdır. İlgi ve yeteneklerine göre eğitilen bireylerle sağlıklı bir toplum oluşturulabilir. Bunun için

toplumun ihtiyaçları belirlenmeli, bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre belirlenen ihtiyaçları karşılayacak şekilde bireyler eēitilmelidir. Bireylerin transfer, analitik czmlleme ve eleştirel düşünme becerisi gibi st düzey düşünme becerilerini geliştirilecek ēretim programları tasarlanmalıdır.

Edebiyat eēitiminin asıl amacını, Uslu stten (2010) “anlamanın gerçekleşmesi, okunan bir metnin zihinde canlandırılabilmesi ve metnin btnlēnn kavranabilmesi” (s. 89) olarak açıklar. Edebiyat eēitimi, bireyin kendisini geliştirme, başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilme, kendisini başkalarına ifade edebilme, kendisiyle ve cvresiyle barışık bir şekilde yaşamayı saēlama gibi özellikler bakımından bireysel gelişime katkıda bulunan önemli bir eēitim alanıdır. Yalçın (2012) dil ve edebiyat ēretiminde kuru bilgilerin beyne yüklenmesinden öte, kişinin ērendiēi her yeniliēi hayatının bir parçasında uygulamasının gerektiēini vurgulamış; Türk dilinin ve edebiyatın uygulamalı ēretimine dikkat cekmiştir. Yalçın (2012) Türk dilinin ve edebiyatın uygulamalı olarak ēretilmesinin amacını “insan beyninin kapasitesini, dil ēretimine uygun bir biçimde planlamak” (s. 18) olduēunu belirtir. Bu calışmalardan hareketle Türk dili ve edebiyatı eēitimi sadece edebî zevk kazandırmak veya kültürel ögeleri aktarmak olarak deēerlendirmek mümkün deēildir. Dersin zihinsel yetenekleri geliştirecek özellikleri ön plana cıkarılmalıdır. Türk dili ve edebiyatı eēitimi, anlama ve anlatma becerileriyle ilgili olduēundan bireylerin st düzey bilişsel becerilerinin geliřtirileceēi lise eēitimindeki tek derstir. Kurt (2017) edebî metinlerin ērencilerin okuma-yazma, konuşma gibi dil becerilerini desteklemesi ve yeni okumaların nn aması gerektiēini belirtir. Eleştirel düşünen, kendini ifade eden, problem czen, yeni fikirler üreten caēdař gençlerin yetiştirilmesinde Türk dili ve edebiyatı eēitimi alanının calışmalarından yararlanılır. Anlama ve anlatma becerileri gelişen bireylerin akademik başarısı artacak, iletişim yetenekleri güçlenecektir. Bireysel gelişime katkısı olan Türk dili ve edebiyatı eēitiminde bilimsel verilerden yararlanmak zaruri bir durumdur.

Tarih boyunca edebiyat, içinde oluřtuēu toplumun duygu, düşünce, inanç ve kültürel deēerlerinin aynası ve taşıyıcısı olmuştur. Bu niteliēiyle edebiyat, toplumdaki bireylerin ortak hafızasını oluşturan önemli bir eēitim alanı ve eēitim sistemlerinin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmiştir. Türk toplumlarında programlı bir eēitim olmasa bile edebiyat eēitiminin her dönemde önemli olduēu, bunun sözlü bir gelenek olarak sregeldiēi kabul edilen bir gerçektir. Bu durumu Ctin (2010) “sözlü kültür ortamının yařandıēı dönemde sözlü, yazılı kültürün yařandıēı dönemde yazılı edebî örnekleriyle varlıēını sürdüren Türk edebiyatı, kimi zaman merkezî otorite tarafından düzenlenen eēitim kurumları vasıtasıyla

kimi zaman da halk eğitimi diyebileceğimiz yaygın eğitim vasıtasıyla öğrenilmiş, öğretilmiş” (s. 1) olduğunu belirtir.

İslamiyet öncesinden günümüze kadar gelişen yazılı ve sözlü ürünler, Türk dili ve edebiyatı eğitimi için zengin bir kaynaktır. Bu zengin birikim Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim programları ve öğretim süreçlerinde yararlanılan ders materyallerinde kullanılmaktadır.

Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan en önemli ders materyalini edebî metinler oluşturduğundan bu metinlerle hazırlanacak ders kitabı dersin işlenişinde hem öğretmene rehber olacak hem eğitimde birliği sağlayacak hem de öğrencilerin anlama ve anlatma yetenekleri edebî metinlerle geliştirilecektir. Günümüzde edebî metinler öğrencilerde estetik bir zevk oluşturma işlevinin dışında öğrencilerin transfer, analitik çözümleme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey bilişsel becerlerini geliştiren araçlar olarak da kabul edilmektedir.

Araştırmanın problem durumunu oluşturan noktalardan biri ders kitaplarıyla ilgili bütüncül bir akademik araştırmanın olmamasıdır. Araştırmalar genellikle tek kitap üzerinden metin yapıları, ders işleme yöntemleri ve değerler eğitimi konularında yoğunlaşmıştır. Araştırmada 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan on dört kitap ve bu kitapların baskıları incelenmiştir.

Türk dili ve edebiyatı eğitiminde hedef kitlenin ihtiyaçlarına uygun metinlerden oluşan ders kitaplarının öğretim süreçlerinde kullanılması gerekmektedir. 1920-1938 döneminde öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitapların içeriği yeni kitap çalışmalarına kaynak oluşturacak özelliklere sahiptir. Bu birikim Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında farklı araştırma imkânları sunmaktadır.

Araştırmada liselerin Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılması resmî olarak önerilen ders kitaplarının 1920 ile 1938 yılları arasındaki seyri incelendi. Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanına bilimsel veri oluşturmak amacıyla başlanan araştırmada öncelikle Türk dili ve edebiyatı eğitiminin çalışma alanındaki tarihî gelişimi bir bölüm olarak hazırlandı. *Resmî Gazete* ile Talim ve Terbiye Kurulu kararları taranarak Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılması önerilen kitaplar belirlendi ve bu kitapların çalışma alanındaki tüm baskıları ya özel koleksiyonlardan satın alındı ya da kütüphanelerden temin edildi. Temin edilen kitapların içerikleri analiz edildi, baskılar arasındaki farklar öğretim programlarına göre gerekçelendirildi. Böylelikle 1920 ve 1938

yılları arasındaki Türk dili ve edebiyatı eğitiminin tarihî seyri kitapların içeriğiyle ortaya konulmaya çalışıldı.

Problem durumunu oluşturan bir başka önemli nokta da Türk dili ve edebiyatı eğitiminin başlangıcıyla ilgili belirsizliktir. Mevcut çalışmalar 1340¹ Rumi yılında yayımlanan *Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programı ile başlamaktadır. Dünyanın en yıkıcı savaşlarından biri olan Kurtuluş Savaşı zamanında bile eğitime ara verilmediği bilinmektedir. Bu nedenle araştırmada Türk dili ve edebiyatı eğitiminin başlangıcı, Maarif Vekâletinin kuruluş kanunu olan 3 sayılı Kanun'un tarihi olan 2 Mayıs 1920 tarihi kabul edildi ve bu tarihten itibaren uygulanan Galatasaray Sultanisinin öğretim programı ile öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitapları ile çalışma alanının başlangıcı olarak belirlendi. Araştırmalarda değerlendirmeye alınmayan 1920 ile 1924 yıllarının arasındaki zaman dilimi de çalışma kapsamına alınarak bu konudaki eksiklik giderilmeye çalışıldı.

1.2. Çalışmanın Önemi

Türk dili ve edebiyatı eğitimi ile ilgili çalışmaların birçoğu öğretim programlarından bağımsız yapılmaktadır. Bu çalışmalar Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamının dışında Türk dili ve edebiyatı alanıyla ilişkilendirilen çalışmalardır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan 2021-2022 örgün eğitim istatistiklerine göre 6 milyon 543 bin 599 öğrenci² lise eğitimi için örgün kurumlara kayıtlıdır. Yalnızca bu öğrenci sayısı bile Türk dili ve edebiyatı eğitiminin önemini göstermede yeterli sayılır. Eğitim bilimleri verileri doğrultusunda gelişen Türk dili ve edebiyatı eğitimi bilim dalı, Türk dili ve edebiyatı ana bilim dalından ayrılmaktadır. Anlama ve anlatma gibi zihinsel yeteneklerin geliştirilmesine imkân tanıyan özelliği olan Türk dili ve edebiyatı eğitiminin Türkiye Cumhuriyeti'ne nitelikli bireylerin yetiştirilmesinde önemi yadsınamaz. Bu bağlamda Türk dili ve edebiyatı

¹ Rumi 1340 yılı TTK Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi 1924 yılına denk gelmektedir.

²Sayısal veriler, <https://www.meb.gov.tr/2021-2022-orgun-egitim-istatistikleri-aciklandi/haber/27552/tr> sitesinden 15.10.2023 tarihinde alınmıştır.

eğitiminin sağlıklı olması için çağdaş eğitim bilimleri verilerine göre programlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Yalçın (2012) sistematik ve nitelikli uygulanan dil ve edebiyat derslerinin, beyindeki prefrontal lob adı verilen, karar verme süreçleri yöneten bölümün gelişmesiyle doğrudan ilgili olduğunu belirtir. Bu durum 15-18 yaş grubundaki bireylerin transfer, analitik çözümleme ve eleştirel düşünme becerisi gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede Türk dili ve edebiyatı eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

Karaağaçlı (2023) “mevcut öğretim programlarının incelenmesini program geliştirme çalışmalarının temeli” (s. 142) olarak değerlendirir. Var olan programların incelenmesiyle belirlenen olumlu ve olumsuz durumların yeni tasarlanacak öğretim programlarına yol gösterici işlevinin olacağı düşünülmektedir.

Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili bilimsel araştırmalarda Türk dili ve edebiyatı dersinin tarihî gelişimini gösteren öğretim programları, dersle ilgili çalışmalar ve dersin öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarıyla ilgili bütüncül bir araştırmanın olmaması bu araştırmanın başlama nedenidir. Araştırma sonuçlarının Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanındaki başka çalışmalara veri sağlayacağı, tarihî süreçte ders kitaplarında kullanılan metinlerin, yeni hazırlanacak ders kitaplarının tasarımında kullanılabileceği umut edilmektedir.

1.3. Amaçlar

Araştırmanın temel amacı, Atatürk Dönemi’nde Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarının içeriklerini analiz etmektir. Bu temel amacın dışında çalışmada şu alt amaçlar da yer almıştır:

- Çalışma alanındaki Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili gelişmeleri belirlemek
- Çalışma alanında uygulanan öğretim programlarının içeriklerini betimlemek
- Çalışma alanındaki Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarını belirlemek
- Çalışmada incelenen kitapların içeriğindeki metinleri tespit etmek
- Çalışma alanındaki kitaplardan birden fazla baskısı olanların içerik farklarını belirlemek ve bu farkların nedenlerini gerekçelendirmek

- Çalışmadan elde edilen bulgularla Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanına bilimsel veri sağlamak

1.4. Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda daha ayrıntılı bilgiler elde etmek için aşağıdaki araştırma sorularından yararlanılmıştır:

1. 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı alanını ilgilendiren hangi gelişmeler olmuştur?
2. 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı eğitiminde uygulanan öğretim programları ve içerikleri nasıl tasarlanmıştır?
3. 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılan kitaplar nelerdir?
4. 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılan kitaplarının içeriğinde hangi metinler yer almıştır?
5. 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı dersinde kullanılan kitapların farklı baskılarında içerik değişikliği var mıdır?
6. 1920 ile 1938 yılları arasında kullanılan Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında ölçme ve değerlendirmede nasıl bir yol izlenmiştir?
7. 1920 ile 1938 yılları arasında kullanılan Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında dört temel beceri nasıl ele alınmıştır?

Alt amaçlar için hazırlanan yukarıdaki soruların doğrultusunda araştırmanın ana problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir: Türk dili ve edebiyatı eğitiminde 1920 ile 1938 yılları arasında uygulanan öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içerikleri analiz edildiğinde hangi veriler elde edilmektedir?

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Çalışma alanı, Atatürk Dönemi'dir. Buna göre, Kurtuluş Savaşı zamanında da Türk dili ve edebiyatı eğitiminin devam ettiği bilindiğinden araştırmanın başlangıcı, Maarif Vekâletinin kuruluş kanunu olan 3 sayılı Kanun'un yayımlandığı 2 Mayıs 1920 tarihi, araştırmanın bitişi de Atatürk'ün ölümünden sonra Hasan Âli Yücel'in

Maarif Vekili olduğu 28 Aralık 1938 tarihi olarak belirlenmiştir. Çalışma alanı, bu iki tarih arasındaki zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.

2. Araştırma, 1920 ile 1938 yılları arasında öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen lise ders kitapların analizini içermektedir. Araştırma, EK 2’de gösterilen on dört kitap ve bu kitapların baskıları ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Varsayımlar

Bu araştırmada varsayımlar şunlardır:

1. Maarif Vekâletinin kuruluşundan itibaren Türk dili ve edebiyatı eğitimi programlı bir şekilde yapılmıştır.
2. Siyasal ve sosyal gelişmeler ile Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının içeriği arasında ilişki vardır.
3. Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim programları ile ders kitapları arasında ilişki vardır.
4. Türk dili ve edebiyatı ders kitapları öğretim programının uzak hedeflerini karşılayacak şekilde hazırlanmıştır.

1.7. Tanımlar

- a. Öğretim Süreci: Eğitim programının “Nasıl öğretelim?” sorusuna cevap veren boyutunu oluşturur; öğretim ilke, strateji, yöntem, teknik araç gereç ve ortamlarını içerir (Gültekin, 2022).
- b. Kod: Tema kapsamında içeriği oluşturan alt öğrenme birimleridir.
- c. Tema: Öğretim programında yer alacak içeriğin ana konusudur.
- ç. Latin Temelli Türk Alfabesi: 1 Kasım 1928’de 1353 sayılı *Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun* ile kabul edilen 29 harfli günümüzde kullanılan alfabe.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, öncelikle Türk dili ve edebiyatı eğitiminin Atatürk Dönemi'ndeki gelişimini göstermek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma alanını oluşturan 1920-1938 yıllarında Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilişkilendirilen öğretim programlarına, kongrelere, toplantılara, kitaplarla ilgili çalışmalara ve öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Sonra araştırmayla ilgili çalışmaların içerikleri açıklanmıştır.

2.1. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Atatürk Dönemi'ndeki Gelişimi

Araştırmada Atatürk Dönemi'ndeki Türk dili ve edebiyatı eğitiminin başlangıcı Maarif Vekâletinin 3 sayılı Kanun'la kurulduğu gün olan 2 Mayıs 1920 tarihi sayılmıştır. Araştırmanın bitiş tarihi de Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekili olduğu gün 28 Aralık 1938 tarihi olarak belirlenmiştir. Bu iki tarih arasındaki zaman dilimi çalışma alanı olarak kabul edilmiştir. Çalışma alanı içinde Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili gelişmeler betimlenmiştir.

2.1.1. Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde (1919-1921) yürütülen bağımsızlık mücadelesinin yanında eğitim alanında çalışmalara ara verilmeden devam edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) 23 Nisan 1920'de açılmasından hemen sonra 2 Mayıs 1920'de 3 sayılı Kanun'la kurulan ve on bir vekâletten oluşan İcra Vekilleri Heyetinde Maarif Vekâleti de yer almış ve yeni devletin inşasında etkin görevler üstlenmiştir.

TBMM'nin, Kurtuluş Savaşı sırasında eğitimin devam etmesi için çalışmaları olmuştur. Asker ihtiyacının karşılanması için öğretmenlerin de askere alınması öğretmen yetersizliği ortaya çıkardığından Oltu Mebusu Yasin Bey 25 Kasım 1920'de Muallim ve Talebelerin Askerlikten Tecili ile ilgili verdiği kanun teklifi Meclis'te kabul edilmiştir. Kabul edilen Kanun'da "Darülmuallim öğrencileri ile mekteplerdeki müdür ve öğretmenlerin askerlikleri tecil olunacaktır" (TBMM ZC, 1943, s. 28) ifadeleri yer almaktadır. Bu Kanun'un dışında 17 Ocak 1920'de alınan şu karar da Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde eğitimin devam ettiğine kanıttır: "Görevine devam eden ilmiye medreselerinin müderris ve talebesiyle tekke ve zaviye şeyhleri ve tâliye, âliye ve darülmuallimin türündeki okulların talebesi ile resmî ve Maarif Vekâletince doğruluğu tasdik edilecek gayriresmî okulların müdür ve muallimlerinin askerliklerinin tecil olunması kararlaştırılmıştır" (TBMM ZC, 1944, s. 442-443). Bu meclis kararları, hem askerî alanda hem de eğitim alanında mücadelenin eş zamanlı başladığını göstermesi ve savaş sırasında bile eğitim çalışmalarının devam ettiğini kanıtlaması bakımından önemlidir.

Kurtuluş Savaşı zamanında Maarif Vekâletinin merkezî teşkilatı olarak kurulan Telif ve Tercüme Heyeti 1921-1926 yıllarında çalışmalarını sürdürmüştür. Heyet'in, 25 Mart 1921'de yapılan ilk toplantısında "hatlar, imlâlar, lisan ve Türk edebiyatı, Türk süsleme mimarisinin tarihî gelişimi hakkında bir eser telifine karar vermiştir. Bu amaçla köy okulları için taş basması ile harekeli bir *İslam Dininin İnanç Esasları* adlı kitabın yazdırılarak basılması uygun görülmüştür" (MEB, t.y.). Böylelikle yeni kurulan Türk Devleti'nde Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili ilk çalışmalara başlanmıştır.

2.1.2. Birinci Maarif Kongresi

Yunan ordusunun 10-24 Temmuz'da Kütahya-Eskişehir üzerinden Ankara'ya doğru saldırıya geçtiği bir dönemde Ankara'da *Birinci Maarif Kongresi* toplanmıştır. 15-21 Temmuz 1921'de yapılan kongrenin açılış konuşmasında Mustafa Kemal "Silahıyla olduğu gibi, dimağıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur" (AAMB, t.y.) diyerek eğitimin de Kurtuluş Savaşı kadar önemli olduğunu vurgulamış, bu eğitimin millî Türkiye'nin millî maarifini koruyan muallim ve muallimelerin çabalarıyla olacağını belirtmiş, millî terbiye programının vücuda getirilmesini istemiştir. Türk millî eğitiminin temellerinin atıldığı

Birinci Maarif Kongresi’ni, Türk dili ve edebiyatı öğretiminin başlangıcı kabul etmek yanlış olmayacaktır.

2.1.3. Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısı

Kurtuluş Savaşı’ndan sonra bağımsızlığını kazanan Türk Devleti, eğitim çalışmalarına 1923’te teşkilatlanma ile başlanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda eğitim teşkilatı idari ve ilmî olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İlmi teşkilatlar içinde düzenlenen Heyet-i İlmiye yeni Türk Devleti’nin eğitim politikalarının belirlendiği, eğitim meselelerinin tartışılıp karara bağlandığı ve uygulama gücü olan ilmî toplantılardır. 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında yapılan ilk toplantıda görüşülen ve Tablo 1’de belirtilen maddeler Türk dili ve edebiyatı eğitimi için temel çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Tablo 1

Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısındaki Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi İlgilendiren Konular¹

Madde	Ele Alınan Konular
1	Maarif-i Umumiye İcraat Programı
2	Millî Hars
3	Muhalletler ile Ana Kitapların Tercümesinde Takip Olunacak Esaslar
4	Millî Kamus ve Sarf
5	Millî Musiki
6	Millî Lisan ve Edebiyat
7	Sultanilerde Teşkilat, Tahsil Müddeti ve Sultani İsminin Tebdili
8	Sultani Programının Tadilatı
9	Orta Tedrisat Muallimleri Kanun Layihası
10	Asar-ı Atika Nizamnamesinin Tadilatı
11	Galatasaray Sultanisinin Teşkilatı ve Programları

Tablo 1’de Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında Türk dili ve edebiyatı eğitimi ilgilendiren konular listelenmiştir. Türk dili olmadan millî bir eğitimin olmayacağını farkında olan heyet üyeleri bu konuya gereken önemi vermişlerdir. Sultani isminin lise olarak

¹ Tablo 1’in içeriği https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf sitesinden 29.05.2023 tarihinde elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

değiştirilmesinin önerilmesi de toplantının gündemlerinden birisi olmuştur. 11. maddeden de anlaşılacağı gibi Heyet-i İlmiye, Galatasaray Sultanisinin teşkilat yapısı ve öğretim programlarının içeriğiyle ilgili çalışmıştır. Bu durum Türk Devleti'nin öğretim programı çalışmalarında Galatasaray Sultanisinin öğretim programının temele alındığını göstermektedir. Çetin (2010) de bu durumu “Galatasaray Sultanisini Türk eğitim sisteminin ilk lise deneyimi” (s. 5) olarak değerlendirir. Söz konusu okuldan 1922-1923 eğitim öğretim yılında mezun olanlara diplomalarının TBMM Hükûmeti'nin onayıyla verilmesi de okulun TBMM yönetimine geçtiğini kanıtlamaktadır.

2.1.4. Galatasaray Sultanisinin Türkçe ve Edebiyat Öğretim Programı

Galatasaray Sultanisinin 1338¹ yılında uygulanan öğretim programı 1340'ta² yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti'nin *Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli ilk resmî öğretim programının temelini oluşturur. Somel (2015) çalışmasında “Galatasaray Sultanisinin öğretim programının, dönemin Fransız liselerindeki müfredat programıyla uyum içerisinde” (s. 78) olduğunu belirtir. Bu, Cumhuriyet'in ilk resmî öğretim programlarının, Fransız eğitim sistemiyle ilişkilendirmesinin nedeni olarak gösterilebilir. Söz konusu öğretim programında geçen, Türkçe ve edebiyat dersleriyle ilgili derslerin adları ve haftalık ders saatleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

¹ Rumi 1338 yılının TTK Tarih Çevirme Kılavuzu'na göre miladi karşılığı 1922 yılıdır.

² Rumi 1340 yılının TTK Tarih Çevirme Kılavuzu'na göre miladi karşılığı 1924 yılıdır.

Tablo 2

Galatasaray Sultanisinin 1338'deki Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Programındaki Dersler ve Haftalık Saatleri¹

6. Sene	7. Sene	8. Sene	9. Sene	10. Sene	11. Sene
2 saat kıraat, 1 saat tahrir, 1 saat kavait	2 saat kıraat, 1 saat tahrir, 1 saat kavait	2 saat kıraat, 1 saat tahrir, 1 saat kavaid-i edebiye	Edebiyat Şubesi: 2 saat kıraat, 1 saat tahrir 1 saat kavaid-i edebiye	Edebiyat Şubesi: 2 saat tarih-i edebiyat, 1 saat kıraat 1 saat tahrir	Edebiyat Şubesi: 2 saat tarih-i edebiyat, 1 saat kıraat 1 saat tahrir
			Fen Şubesi: 1 saat tahrir, 1 saat kavaid-i edebiye	Fen Şubesi: 2 saat tarih-i edebiyat	Fen Şubesi: 2 saat tarih-i edebiyat

Tablo 2 incelendiğinde Galatasaray Sultanisinin 1338'deki öğretim programında Türkçe dersinin içeriği 6, 7, 8 ve 9. sınıflarda ilk dört senede iki saat kıraat, bir saat tahrir ve bir saat kavait olacak şekilde tasarlandığı görülecektir. 8. sınıf öğretim programda yer alan kavaid-i edebiye dersiyle edebiyat eğitimi bu sınıfta başladığı belirlenmiştir. 9. sınıftan itibaren edebiyat şubesi ve fen şubesi olarak iki farklı program hazırlanmıştır. 9. sınıf edebiyat şubesi programı 8. sınıfta olduğu gibi iki saat kıraat, bir saat tahrir ve bir saat kavaid-i edebiye derslerinden oluşmaktadır. Ancak fen şubesinde iki saat yapılan kıraat dersine yer verilmemiş; program bir saati kıraat, bir saati kavaid-i edebiye derslerinden oluşacak şekilde haftalık iki saat tasarlanmıştır. 10 ve 11. sınıflarda tarih-i edebiyat dersi olduğu görülmektedir. 10 ve 11. sınıflarda fen şubesinde haftalık iki saat tarih-i edebiyat dersine yer verilirken edebiyat şubesinde haftalık iki saat tarih-i edebiyat dersine ilave olarak bir saat kıraat ve bir saat tahrir dersinin uygulanması tasarlanmıştır. Tüm sınıflarda kıraat ve tahrir dersinin olması, anlama ve anlatma becerilerini geliştirilmiş bireylerin yetiştirilmenin öğretim programının hedefleri arasında yer aldığını düşündürmektedir. Söz konusu öğretim programının öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitapları Tablo 3'te gösterilmiştir.

¹ Tablo 2'in içeriği, Celile Eren ARGIT'ın hazırladığı *Tanzimat Sonrası Türk Dili-Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi (1338-1922)* isimli doktora tezinden oluşturulmuştur.

Tablo 3

Öğretim Programı Öncesinde Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları

Kitap	Yazar	Yıl	Sınıf
Güzel Yazılar 1. Cilt	Süleyman Şevket	1336-1338	Sultani 6. Sınıf
Güzel Yazılar 2. Cilt	Süleyman Şevket	1336-1338	Sultani 7. Sınıf
Güzel Yazılar 3. Cilt	Süleyman Şevket	1338-1339	Sultani 8. Sınıf
Güzel Yazılar 4. Cilt	Süleyman Şevket	1336-1338	Sultani 9. Sınıf
Güzel Yazılar 4. Cilt	Süleyman Şevket	1342-1923	Lise 9. Sınıf
Tarih-i Edebiyat Dersleri 1. Cilt – Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar	İbrahim Necmi	1338	Sultani 10. Sınıf
Tarih-i Edebiyat Dersleri 2. Cilt – Edebi Tecdüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü	İbrahim Necmi	1338	Sultani 11. Sınıf

Tablo 3’te görülen, Süleyman Şevket’in yazdığı *Güzel Yazılar* kitapları, Galatasaray Sultanisinin öğretim programında yer alan iki saat kıraat dersi için hazırlanıp kullanılmıştır. 10 ve 11. sınıflardaki tarihi edebiyat dersleri için de İbrahim Necmi’nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri* kitabı kullanılmıştır. *Güzel Yazılar* kitabının 1342-1923 yılındaki dördüncü cilt baskısında sultani kelimesi yerine lise kelimesinin kullanması da Birinci Heyet-i İlmiye kararları arasında yer alan “sultani isminin tebdili” kararının uygulandığının ve Galatasaray Sultanisinin Maarif Vekâletinin kontrolüne geçtiğinin kanıtıdır.

2.1.5. İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı

Dönemin Maarif Vekâleti Başkanı Vasfî Bey’in başkanlığında, Vekâlet müsteşarları, öğretim daire müdürleri, akademisyenler, kız ve erkek öğretmen okullarından öğretmenler ve lise müdürlerinin katılımıyla 1924’te Ankara’da İkinci Heyet-i İlmiye toplantısı yapılmıştır. Eğitim ve kültür sorunlarını görüşmek için yapılan toplantıda eğitim programları ve ders kitapları ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Alınan kararlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısında Alınan Kararlar¹

Madde	Ele Alınan Konular
1	İlkokul öğretim süresinin altı yıldan beş yıla indirilmesi
2	Ortaokul ve liselerin ayrı ayrı birer bölüm hâline getirilmesi ve her ikisinin sürelerinin üçer yıl olarak tespit edilmesi, böylece ortaöğretimin yedi yıldan altı yıla indirilmesi
3	Öğretmen okullarının öğretim sürelerinin dört yıldan beş yıla çıkarılması
4	Kız liselerinin de erkek liseleri gibi tam sınıflı hâle getirilmesi
5	Ortaokul, lise ve öğretmen okulu programlarının genişletilerek sosyoloji derslerinin eklenmesi
6	İlkokul öğretim programlarının geliştirilmesi
7	Ders kitaplarının yazdırılması

İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı’nda ele alınan kararların gösterildiği Tablo 4’e bakıldığında eğitim seviyelerin belirlenmesi, öğretim programlarının hazırlanması ve ders kitaplarının yazdırılmasıyla ilgili kararların olduğu görülecektir. Bu kararlar, Türkiye Cumhuriyeti’nde *Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası* adıyla 1924’te yayımlanan ilk resmî programdan önce de eğitim-öğretimin bir program dâhilinde yapıldığını göstermektedir.

İkinci Heyet-i İlmiye, yaptırım gücünü etkin kullanmıştır. Liselerin üçer sınıf hâlinde birinci ve ikinci devre olmasına karar verilmiştir. Heyetin “gündeminde yer alan konularla ilgili inceleme komisyonları kurulmuş, komisyonlarca hazırlanan raporlar genel kurulda tartışılmış, alınan kararların büyük bir kısmı uygulamaya konulmuştur” (MEB, t.y.).

Kurulan komisyon çalışmaları sonucunda TBMM egemenliğine giren okulların program çeşitliliğinden kaynaklanan karışıklığı gidermek için 3 Mart 1924’te 430 kanun numarası ile yayımlanan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu karışıklık giderilmiş ve tüm eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanarak eğitimde birlik sağlanmıştır.

Tanzimat Dönemi’nden beri süregelen eğitim kurumları kendi programlarını uygulamakta ve her kurumun programında farklılıklar bulunmaktaydı. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Maarif Vekâletine bağlanan bu kurumların programlarında birlik sağlamak için bir öğretim programı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak için 1924 yılında *Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası* adıyla öğretim programı yayımlanır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan ilk resmî öğretim programıdır.

¹ Tablo 4’ün içeriği https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf sitesinden 29.05.2023 tarihinde elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

1924'te yayımlanan öğretim programından sonra 1927, 1929, 1931, 1934, 1938, 1942, 1949, 1952, 1957, 1976, 1992, 1995, 2005, 2015, 2017 ve 2018 yıllarında çeşitli değişikliklerle yeni öğretim programları oluşturulmuştur.

2.1.6. 1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası

Liseleri birinci devre ve ikinci devre olarak iki döneme ayıran, 1340'ta *Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* adıyla yayımlanan öğretim programı Cumhuriyet Dönemi'nde hazırlanan ilk resmî öğretim programıdır. Galatasaray Sultanisinin öğretim programıyla uyumlu olduğu görülen 1340'taki öğretim programında her iki devredeki eğitim bütüncül bir bakış açısıyla tasarlanmıştır. Bu sebeple her iki devredeki öğretim programları ve öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitapları araştırma kapsamında incelenmiştir.

1340 Kız ve Erkek Liselerin Birinci Devre Türkçe Programı bölümüne göre lise birinci sınıfta iki saat kıraat, iki saat sarf ve nahiv, bir saat imla, bir saat inşaat ve bir saat kitabet olmak üzere toplam haftalık yedi saat ders yapılması planlanmıştır. Öğretim programında kıraat dersiyle ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir: “İyi, doğru, güzel ifadeli eserlerin sade olanlarından başlanacak, şiirlerin küçük hikâyelerin, fıkraların, muhtelif mevzulu nihayet iki üç sayfadan müteşekkil makalelerin anlaşılmasını temin gaye olacaktır” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 16). Açıklamada derste kullanılacak metinlerin öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olması istenmiştir. Bu bulgudan hareketle öğretim programının öğrenciye görelilik ilkesiyle tasarlandığı söylenebilir. Öğretim programında inşaat dersinde “ufak şiirlerin ahengine dikkat edilerek okutulması, bunların deftere muntazam geçirilmesi, sonra ezberletilmesi” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 16) istenmiştir. Sarf ve nahiv dersinin öğretim programının temaları ve bu temalar için tasarlanan içerik Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

1340 Lise Birinci Devre Birinci Sınıf Programındaki Sarf ve Nahiv Dersinin Tema ile İçerikleri¹

Tema	İçerik
Sarf ve nahvin mahiyeti	• Kelime, hece, hareke • Yalnız Türkçeye, Arapçaya, Farisiye mahsus harfler, harf-i medler, teşdit, tenvin, ahenk kaideleri (şifahi tatbikat)
Tenkit, kelime aksamı	İsim ve muhtelif neveleri (şifahi ve tahriri tatbikat)
İsimlerde kemiyet	Türkçede, Arapçada, Farsçada cem kaideleri
İsimlerde keyfiyet	• Arapçada müzekker ve müennesler (Yalnız Türkçede az çok müstamel olanlar hakkında tatbikat) • Türkçede kullanılan zaman, mekân, alet, tasgir isimlerinin teşkili hakkında (şifahi ve tahriri) tatbikat
İzafet ve neveleri	• Türkçe, Arabi, Farisi izafeler (Bunlara dair tatbikat)
Sıfat, muhtelif neveleri	• Türkçede kullanılan mürekkep sıfatlar • Mütemmimli sıfatlar (tatbikat)
Tavsifi terkipler	• Mutabakat kaideleri (tatbikat)
Alelumum Arabi ve Farisi	• İzafi ve tavsifi terkiplerin Türkçede gittikçe azalmakta olduğuna ve bu azalışın lüzum ve faydasına dair izahat
Zamir ve muhtelif neveleri	• Kıraat ve imla vesilesiyle, ayrıca siyah tahtada veyahut tahriri vazife vermek süratiyle tatbikat

Tablo 5 incelendiğinde konuşma ve yazma eğitimiyle ilgili çalışmaların tasarlandığı görülecektir. Dil bilgisi eğitimi yazma ve konuşma çalışmalarıyla desteklenmiştir. Bu derslerin öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

1340 Lise Birinci Devre Birinci Sınıf Kıraat, İnşat, Sarf ve Nahiv Derslerinin Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Kitaplar

Kitap	Yazar	Yıl
Güzel Yazılar 1. Cilt	Süleyman Şevket	1342-1924
Yeni Güzel Yazılar 1. Cilt	Süleyman Şevket	1926, 1927, 1928
Güzel Yazılar Cilt: 1	Süleyman Şevket	1928

Tablo 6’da Süleyman Şevket’in kitaplarının lise birinci devre birinci sınıfta kıraat, inşat, sarf ve nahiv derslerinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı gösterilmiştir. *Güzel Yazılar* kitabının üzerinde biri hicri biri miladi olmak üzere iki yıl olduğu tespit edilmiştir. 1926, 1927 ve 1928’deki baskılarda *Yeni Güzel Yazılar* adı kullanılmıştır. 1928’de basılan kitaplardan birisi

¹ Tablo 5, *1340 Kız ve Erkek Liselerin Birinci Devre Türkçe Programı*’nın içeriğinden hazırlanmıştır.

Arap alfabesiyle ve diğeri Latin temelli Türk alfabesiyle yayımlanmıştır. Bunlardan Hilal Matbaası tarafında *Yeni Güzel Yazılar* adıyla basılan kitapta Arap alfabesi, Necmi İstikbal Matbaası¹ tarafından *Güzel Yazılar* adıyla basılan kitapta Latin temelli Türk alfabesi kullanılmıştır. Bu kitap harf inkılabından sonra Latin temelli Türk alfabesiyle basılan ilk Türkçe ders kitabı olması bakımından sembolik öneme sahiptir.

1340 Kız ve Erkek Liselerin Birinci Devre Türkçe Müfredat Programı bölümüne göre lise ikinci sınıfta sarf ve nahiv dersleri için haftalık iki saat, kıraat ve inşat dersleri için haftalık iki saat, imla ve kitabet dersleri için haftalık bir saat olmak üzere haftalık toplam beş saat ders yapılması tasarlanmıştır. Bu derslerden kıraat ve inşat, imla ve kitabet derslerinin birinci sınıfın devamı niteliğinde olacağı öğretim programında belirtilmiştir. Sarf ve nahiv dersinin öğretim programının temaları ve bu temalar için tasarlanan içerik Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7

1340 Lise Birinci Devre İkinci Sınıf Programındaki Sarf ve Nahiv Dersinin Tema ile İçerikleri²

Tema	İçerik
Mastarlar	• Türkçede mastar ve neveleri, Arabi mastarlar
Aksam-ı Seba (Tatbikat)	• Arapçada ism-i fâ’iller, İsm-i mef’uller; Mübalağa, Tafsil; Sıfat-ı müşebbehe; Aksam-ı sabaya göre tahvil eden şekiller (tatbikat)
Fiiller	• Fiillerde zaman, şahıs, kemiyet, müteaddi, gayrimüteaddi, malum, meçhul, mutavaat, müşareket (şifahi ve tahriri izahat) • Fiil, fâ’il, mef’ul, naibifâ’il, müsned, müsnedünileyh, rabıta, cümle (fiile, faile, naibifaile, müsne, müsnedünileyhe, rabıtaya dair tatbikat)
Edatlar	• Muhtelif neveleri, isim, sıfat teşkiline hizmet etmeleri (tatbikat)
Zarflara, Nidalara Dair Malumat	• Şifahi ve tahriri tatbikat
Türkçe Bilgisi	• Sarfi ve nahvi tahliller • Lisanların taksim ve tasnifi, Türkçenin bu cihetle mevkii • Muhtelif Türk lehçeleri hakkında mücmel malumat • Türkçenin tarihçesi • Türkçede millî sarfin hâkimiyeti, bundan mütevellit sadelik cereyanı

Tablo 7’de Arapça ve Farsça dil bilgisi kurallarının da öğretim programının içeriğinde yer aldığı görülmektedir. Bu programın öğretim süreçlerinde Süleyman Şevket’in *Yeni Güzel Yazılar* kitabının 1926’daki ikinci cildi kullanılmıştır. 1926’dan önce de derslerde *Güzel*

¹ Necmi İstaibal Matbaası sözünün buradaki yazımında harf değişikliğinden sonraki yazımı göstermek için 1928’de basılan kitabın kapağındaki yazım dikkate alınmıştır.

² Tablo 7, *1340 Kız ve Erkek Liselerin Birinci Devre Türkçe Programı*’nın içeriğinden hazırlanmıştır.

Yazılar kitabının ikinci cildinin kullanıldığı düşünülmektedir. Ancak Tablo 3’te gösterilenden başka 1926’ya kadar bu kitabın baskısı tespit edilememiştir.

1340 Kız ve Erkek Liselerin Birinci Devre Türkçe Programı’na göre lise üçüncü sınıfta edebî kıraat dersi haftalık üç saat, kitabet dersi haftalık bir saat olacak şekilde haftalık toplam dört saat ders tasarlanmıştır. Bu derslerden edebî kıraat dersinin içeriğiyle ilgili şu açıklamalar öğretim programında yer almıştır:

Yazmak sanatının esaslarını gösterecek mahiyette eski ve yeni eserlerin bedii kıraati ve serbest mütalaa. İcada, tertibe ve vahdete, edaya, hasbihâle, muhavereye, tahkiyeye, tasvire, üsluba (vuzuha, ahenge, mümtaziyete) dair izahat ile kısaca yazı neveleri (mektup, makale, hikâye, temaşa, tenkit) hakkındaki malumat. Kıraat parçalarının mihveri etrafında istikra usulüyle çıkarılarak gösterilecektir (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 18).

Yazı türlerinin öğretiminde metinlerin kullanılmasına özen gösterilmesi metin temelli edebiyat eğitimi benimsenerek içerik hazırlandığının işaretidir. Bu dersin öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

1340 Lise Birinci Devre Üçüncü Sınıf Edebî Kıraat Dersinin Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Kitaplar

Kitap	Yazar	Yıl
Güzel Yazılar 3. Cilt	Süleyman Şevket	1340, 1341
Güzel Yazmak Usulleriyle Edebî Kıraat Numuneleri	Halit Fahri	1341, 1926
Edebî Kıraat Numuneleri	Halit Fahri	1926, 1928, 1929
Yeni Güzel Yazılar 3. Cilt	Süleyman Şevket	1926, 1927, 1928

Süleyman Şevket’in *Güzel Yazılar* kitabı ile Halit Fahri’nin *Güzel Yazmak Usulleriyle Edebî Kıraat Numuneleri* kitabı lise birinci devre üçüncü sınıftaki edebî kıraat dersinde kullanılmıştır. Tablo 8’de beş baskısı gösterilen Süleyman Şevket’in kitabının 1926, 1927 ve 1928’deki baskıları *Yeni Güzel Yazılar* adıyla basılmıştır. Halit Fahri’nin kitabı 1926’dan itibaren *Edebî Kıraat Numuneleri* adıyla basılmıştır.

Lise İkinci Devre Türkçe Müfredat Programı bölümüne göre lise birinci sınıfta haftalık üç saat tasarlanan Türk lisanı ve edebiyatı dersi vardır. Bu dersin öğretim programının temaları ve bu temalar için tasarlanan içerik Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

1340 Lise İkinci Devre Birinci Sınıf Programındaki Türk Lisanı ve Edebiyatı Dersinin Tema ile İçerikleri¹

Tema	İçerik
Edebî bilgiler	Nesir ve nazım, vezinler, kafiye
Eski divan edebiyatındaki nazım şekilleri	Mısra, beyit, gazel, kaside, kıta, mesnevi, rubai, murabba, muhammes, müseddes, terci-i bent, terki-i bent, terbi, tahmis, tesdis, taşdır, müstezat, tarih, divan, hamse, eski nesir...
Millî vezin ve millî edebiyat şekilleri	Koşma, destan, türkû, tuyuğ, ilahi...
Mecazlar	Teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz ve emsalleri
Manaya ait sanatlar	Teşhis ve intak, tenasüp, rücu, leff ü neşir, hüsn-i talil, mübalağa, tecahül-i arif ve emsalleri
Lafza ait sanatlar	Cinas, seci, tazmin, iktibas ve emsalleri
Edebî bilgiler	- Eski divan edebiyatının vasıfları - Siyasi Tanzimat'ı müteakip başlayan yeni edebiyatta nesir ve nazım nevileri

Tablo 9 incelendiğinde lise birinci sınıfta söz sanatları, tür ve şekil bilgisiyle ilgili edebî bilgilerin yanında divan edebiyatının özellikleri ile Tanzimat'la başlayan yeni edebiyatta nesir ve nazım türlerine ilişkili edebî bilgilere de yer verildiği görülecektir. Öğretim programında divan edebiyatına eski, Tanzimat'tan sonraki yazılara da yeni denildiği görülmektedir. Bunda divan edebiyatıyla Osmanlı Devleti'nin ilişkilendirilmesinin etkisi vardır, denilebilir. Bezer durum eski divan edebiyatındaki nazım şekilleri teması ile millî vezin ve millî edebiyat şekilleri temasının karşılaştırılacak şekilde verilmesinde de vardır. Bunlardan hareketle öğretim programının uzak hedefleri arasında millet bilincine sahip bireylerin yetiştirilmesinin yer aldığı, program içeriğinin tasarımında da buna dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Lise birinci sınıftaki Türk lisanı ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde Ali Canip'in *Edebiyat* isimli kitabı kullanılmıştır. İlk baskısı 1340 Rumi yılda basılan kitabın ikinci baskısı 1926'da yapılmıştır.

Öğretim programında lise ikinci sınıfta haftalık üç saat tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersi vardır. Bu ders *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı, İslam Medeniyeti Dairesinde Türk Edebiyatı* şeklinde isimlendirilen iki döneme ayrılmıştır. Bu dönemlerden *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı* için hazırlanan öğretim programının tema ve içerikleri Tablo 10'da gösterilmiştir.

¹ Tablo 9, *1340 Liselerin İkinci Devre Türkçe Programı*'nın içeriğinden hazırlanmıştır.

Tablo 10

Türk Edebiyatı Tarihi Dersinin İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı Bölümünün Tema ile İçerikleri¹

Tema	İçerik
Giriş	Kable'l-İslam Türk tarih ve medeniyetine umumi bir nazar
Lisan ve Yazı	• Eski Türk lehçeleri • Yenisey ve Orhun Kitabeleri • Orhun yazısı, Uygur yazısı • Türkçede kullanılan sair muhtelif elifbalar
Millî Türk Destanı	Oğuz, Tu Kiu ve Uygur destanları
İlk Şiirler ve İlk Şairler	• Ayinlerde şiir • Millî musiki • İlk mevzular • Vezin ve kafiye • Eski Türk edebiyatına umumi bir nazar

Tablo 10'a bakıldığında *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı* başlıklı bölümde dört tema ile içerik hazırlandığı görülecektir. Söz konusu bölüm İslamiyet öncesi Türk tarihi ve medeniyetiyle ilgili bir giriş temasıyla başlamıştır. Bundan Türk milletinin köklü bir kültüre sahip olduğu, yeni kurulan devletin de bu kültüre dayandığı bilincini oluşturmanın amaçlandığı ve bunun programın uzak hedeflerinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Programın bu uzak hedefini destekleyen *Lisan ve Yazı*, *Millî Türk Destanı*, *İlk Şiirler ve İlk Şairler* temalarıyla içerik oluşturulmuştur.

Türk edebiyatı tarihi dersinin *İslam Medeniyeti Dairesinde Türk Edebiyatı* başlıklı ikinci bölümü altı temadan oluşmuştur. Bu temalar ve temalara göre oluşturulan içerikler Tablo 11'de gösterilmiştir.

¹ Tablo 10, *1340 Liselerin İkinci Devre Türkçe Programı*'nın içeriğinden hazırlanmıştır.

Tablo 11

Türk Edebiyatı Tarihi Dersinin İslam Medeniyeti Dairesinde Türk Edebiyatı Bölümünün Tema ile İçerikleri¹

Tema	İçerik
İslam Medeniyeti ve Türkler	• Garp ve Acem edebiyatının tarihî inkişafına bir nazar
İslami Edebiyat	• İslami edebiyatta tasavvuf tesirâtı ve mahiyeti • İslami edebiyatta vezin ve şekil
Moğol İstilasına Kadar Türk Edebiyatı	• Karahaniler Devri'nde Türk lisan ve edebiyatı • Kutadgu Bilig • Selçukiler Devri'nde Türk lisan ve edebiyatı • Tasavvuf edebiyatının menşei ve inkişafı • Ahmet Yesevi ve muakkipleri • Harzem ve Anadolu'da Türk Edebiyatı
Moğol İstilas ve Neticeleri	• Moğol istilasından sonra Türk lehçeleri • Çağatay lehçesi • Oğuz lehçesi • Oğuz lehçesinin şarki ve garbi iki şubeye ayrılması
Timur İstilasına Kadar Türk Edebiyatı	• Bu devre kadar Çağatay edebiyatının geçirdiği devreler ve bu edebiyatın büyük şahsiyetleri • Anadolu (Garp Türkleri) edebiyatının geçirdiği devreler ve büyük şahsiyetleri (şairler, nasirler, sufiler, mütercimler, halk şair ve hikâyecileri) • Azeri (Şarki Oğuz) edebiyatının teessüs ve inkişafı
Onuncu Asra Kadar Türk Edebiyatı	• Çağatay, Osmanlı, Azeri edebiyatlarının bu asra kadar geçirdiği devreler ve büyük şahsiyetleri

Tablo 11 incelendiğinde *İslamiyet Medeniyeti Dairesindeki Türk Edebiyatı* başlıklı bölümün altı temadan oluştuğu görülecektir. İslam medeniyeti ve Türkler temasıyla genel bilgilerden oluşan içerikten sonra İslami edebiyat temasıyla tür ve şekil bilgisiyle ilgili içerik tasarlanmıştır. Bu içeriklerden sonra da Tanzimat Dönemi'ne kadar olan Türk edebiyatı dört dönem şeklinde temalara ayrılmıştır. Onuncu asra kadar Türk edebiyatı temasına göre hazırlanan içeriğin uygulanmasına yönelik öğretim programındaki açıklama şu şekildedir:

Her lehçe edebiyatı ayrı yarı tetkik edilmekle beraber yekdiğeriyle olan müşabehe ve münasebetleri gösterilecektir. Şairler, nasirler, mütercimlerden başka; meddah, kıssahan, saz şairi gibi halk edebiyatı; edebiyat-ı sofîye; Bektaşî, Kızılbaş gibi taifelere ait mezhebi edebiyat mevzubahis olacaktır. Edebiyatımızın diğer komşu edebiyatlarla tesir ve aksitesirleri ve bilhassa Acem edebiyatının her devirdeki tesirâtı da anlatılacaktır. Büyük şahsiyetler her defa sıklet yapmakla beraber tercüme-i hâl tafsilatından ziyade edebiyat ve sanayi-i nefisenin, fikrî ve medeni hayatın umumi tekâmülü gösterilmeli ve edebî nevilerin inkişafı ayrı ayrı esbab-ı tarihiyeleriyle izah edilmelidir. Derste mevzubahis metinler üzerinde azami nispette lisani ve edebî tetkikat yapılmalıdır (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 92).

¹ Tablo 11, *1340 Liselerin İkinci Devre Türkçe Programı*'nın içeriğinden hazırlanmıştır.

Açıklamadan da anlaşılacağı gibi kronolojik tasnif esasına göre dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlere göre öğretim programının içeriği hazırlanmıştır. Sonuç olarak lise ikinci sınıf Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim programı Türk edebiyatının İslamiyet öncesindeki dönemlerinden başlayıp X. asra kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Bu programın öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplar Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

1340 Lise İkinci Sınıf Türk Edebiyatı Tarihi Dersinde Kullanılan Kitaplar

Kitap	Yazar	Yıl
Türk Edebiyatı Tarihi	Mehmet Fuat	1926
Türk Edebiyatı Numuneleri	Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli	1926

Tablo 12’de görüldüğü gibi lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde iki kitap kullanılmıştır. Bunlardan *Türk Edebiyatı Numuneleri* isimli kitabın kapağında “menşelerinden onuncu hicret asrına kadar” şeklinde açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklama, kitap içeriğinin programa göre hazırlandığını göstermektedir. Bu kitap Türk edebiyatı tarihi bilgilerini içermektedir. *Türk Edebiyatı Numuneleri* de antoloji tarzında, Türk edebiyatı tarihi dersinin metin ihtiyacını gidermek amacıyla hazırlanmıştır.

Lise üçüncü sınıfta fen ve edebiyat şubeleri olarak ayrılan öğretim programında dersler fen şubesinde haftalık iki saat, edebiyat şubesinde haftalık beş saat olacak şekilde tasarlanmıştır. Fen ve edebiyat şubelerinde haftalık iki saat Garp medeniyeti dairesinde Türk edebiyatı dersi uygulanmıştır. Bu ortak dersin dışında edebiyat şubelerinde haftalık üç saat ilave ders yapılmıştır. Öğretim programında geçen, haftalık iki saatten oluşan, ortak uygulanan Garp medeniyeti dairesindeki Türk edebiyatı dersi iki tarihî döneme ayrılmıştır. Bu dönemlerden *Onuncu Asırdan Türklerin Garp Medeniyeti Dairesine Girmesine Kadar Türk Edebiyatı* başlıklı ilk dönemin içeriği “Çağatay, Osmanlı, Azeri edebiyatlarının tekâmülü” şeklinde belirtilmiştir. Bu içeriğin işlenişiyle ilgili “onuncu sınıfta takip edilen usul dairesinde devam olunacaktır” (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 92) açıklamasına yer verilmiştir. *Garp Medeniyeti Dairesinde Türk Edebiyatı* başlıklı diğer dönemin tema ve içeriği Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13

Garp Medeniyeti Dairesindeki Türk Edebiyatı Dersinin Tema ile İçeriği¹

Tema	İçerik
Tanzimat Devri Türk Edebiyatı	• Yeni edebî nevilerin zuhuru ve inkişafı • Teceddüt edebiyatının başlıca mümessilleri • Eski edebiyatın son mümessilleri • Edebiyat ve inkılap • Edebiyatta teceddüt ve irtica mücadeleleri • Servet-i Fünun zümresi ve muakkipleri • Millî edebiyat cereyanı esbap ve başlıca mümessilleri
Türk Edebiyatının Diğer Şubeleri	Garp medeniyeti altında Azerbaycan, Kırım, Kazan, Türkistan sahalarında Türk lisanı ve edebiyatının tekâmülü

Tablo 13 incelendiğinde Tanzimat Devri Türk edebiyatı temasının içeriğinde yedi içerik başlığının yer aldığı görülecektir. Türk edebiyatının diğer şubeleri teması altında da Türkiye dışındaki Türk edebiyatına yönelik içerik tasarlanmıştır. İçerik tasarımı, söz konusu dönemde Türkiye dışındaki Türk edebiyatı ürünlerine değer verildiğini ve bu ürünlerin edebiyat eğitiminde kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Garp medeniyeti dairesinde Türk edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılacak kitap ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Öğretim programında geçen ve lise üçüncü sınıf edebiyat şubelerinde haftalık üç saat ilave uygulanacak dersin içeriği ilgili programda yer alan açıklama şu şekildedir:

Edebiyat şubesine ait üç saatte eski ve yeni edebî Türk lehçelerine ait metinler üzerinde azami nispette tetkikat yapılmalıdır. Ayrıca Garp ve bilhassa Acem edebiyatının tekâmül-i tarihiyesiyle bazı Garp edebiyatlarının -mesela Fransız- tekâmül-i tarihisi hakkında umumi malumat verilmeli ve başlıca edebî nevilerin muhtelif edebiyatlardaki tecelliyatını göstererek talebede az çok mukayese kabiliyeti uyandırılmalıdır (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 93).

İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı* (1340) öğretim programında geçen yukarıdaki açıklamaya uygun hazırlanmış ve öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Bu kitap, Cumhuriyeti Dönemi'nde basılan ilk Türk edebiyatı tarihi kitabı olması nedeniyle önemlidir.

2.1.7. 1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl

Öğretim programında görülen eksiklikler gidermek amacıyla *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl* ismiyle 1927'de yayımlanan, program tadilatı niteliğindeki

¹ Tablo 13, *1340 Liselerin İkinci Devre Türkçe Programı*'nın içeriğinden hazırlanmıştır.

öğretim programı birtakım düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemelerde 3 Nisan 1926'da 338 sayılı *Resmî Ceride*'de ilan edilen 789 numaralı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un da etkisi vardır. Bu Kanun'un yedinci maddesinde okulların sınıflandırılmasıyla ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Orta tefrisat mektepleri: 1. Liseler, 2. Orta mektepler, 3. İlk muallim mektepleri, 4. Köy muallim mektepleridir. Bu mekteplerden başka yüksek ve orta muallim mektepleri vardır. Yüksek muallim mektebi, lise muallimlerini yetiştirir. Orta muallim mektebi; orta mekteplerle ilk ve köy muallim mekteplerinin muallimlerini, ilk tefrisat müfettişler ile tatbikat müdürlerini yetiştirir (s. 523).

Kanun maddesinden de anlaşılacağı gibi eğitim seviyelerinin sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yapılan sınıflandırmanın, kitapların hazırlanmasında ve kullanımında karışıklığa neden olduğu söylenebilir. Buna göre mevcut lise birinci sınıfın öğretim programında okumaya dayalı edebî bilgilerden oluşan Türkçe ve edebiyat dersinin içeriğinde tahrir dersine yer verilmemesi eksiklik olarak görülmüş; iki saat izahlı edebî kıraat, bir saat tahrir dersi olacak şekilde haftalık üç saatlik öğretim programı yeniden tasarlanmıştır. Tahrir dersinin içeriği “serbest ve hududu çizilmiş mevzular, tasvir, tahkiye, mektup... kaleme alınacaktır” (Maarif Vekâleti, 1927, s. 4) şeklinde açıklanmıştır. 1927'deki bu program tadilatını Çelik (2018), “Türk eğitim sisteminde bilimsel ve evrensel yöntemlerin uygulandığına işaret” (s. 252) olarak değerlendirir. İzahlı edebî kıraat dersinin öğretim programının içeriği 1340'taki öğretim programının devamı niteliğindedir. Edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde Ali Canip'in 1927 ile 1928 yıllarında basılan *Edebiyat* kitabı kullanılmıştır. 1928'deki kitap Arap alfabesiyle basılmıştır.

1340'taki öğretim programı İslamiyet öncesinden X. yüzyıla kadar olan Türk edebiyatı tarihini kapsayan lise ikinci sınıf öğretim programı da yalnızca X. yüzyıla kadar yazılan eserler hakkında bilgi vermesi bakımından eleştirilmiştir. Bu nedenle lise ikinci sınıfta bir saat Türk edebiyatı tarihi, bir saat izahlı kıraat ve bir saat tahrir dersi olacak şekilde haftalık üç saatlik öğretim programı yeniden tasarlanmıştır. Öğretim programında (1927) Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği “menşinden X. asra kadar edebiyatımızın muhtelif Türk memleketlerinde ayrı ayrı kolları ve tezahürleri nazar-ı dikkate alınarak mülahhas malumat, 1340 lise bir programında tahsis edilen tertip dairesinde muhtasaran verilecektir” (s. 4) şeklinde açıklanmıştır. İzahlı edebî kıraat dersinin içeriğiyle ilgili öğretim programında (1927) şu açıklamalara yer verilmiştir:

“Türk edebiyatının muhtelif tezahürlerine ait eski ve yeni (manzum ve mensur) eserlerin en güzidelerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçalara Garp

edebiyatından her türlü ve bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler” (s. 4).

Edebî kıraat dersinde öğretim süreçlerinde kullanılacak metinlerin niteliklerinin belirtildiği bu açıklamadan sonra parantez içinde “Bugünkü demokratik ihtiyacı ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacaktır” (s. 4) cümlesine yer verilmiştir. Bu, devleti şekillendirecek düşünce yapısını oluşturmanın programın uzak hedeflerinde yer aldığına kanıt olarak gösterilebilir.

Haftalık bir saat uygulanması planlanan tahrir dersindeki uygulamalar için öğretim programında (1927) yer alan ifadeler şu şekildedir:

Serbest ve hududu çizilmiş mevzular tasvir, tahkiye, gerek kıraat kitaplarında mevcut parçalara gerekse mektep kütüphanesini teşkil edecek risalelerle muntahabat kitaplarına ve muallim beyin hariçten intaç edeceği eserlere ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlerimize dair dissertation (mütalaanameler) ve yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir eser (mesela bir roman veya piyes) hakkında comprehendo (icmal, hakkında, ilgi)ler (s. 4).

Öğretim programında geçen bu açıklamalar yine yabancı sözcük kullanımı yönünden eleştirilebilir. Ancak imkânların sınırlı olduğu bir dönemde kaynakların doğru ve verimli kullanıldığını gösteren tarihî bir belge olarak da kabul edilebilir.

Tablo 12’deki kitapların dışında 1929’a kadar olan dönemde basılmış herhangi bir edebiyat tarihi kitabı tespit edilememiştir. Bu nedenle 1927’deki program tadilatından sonra Türk edebiyatı tarihi dersinde Tablo 12’de gösterilen edebiyat tarihi kitaplarının kullanıldığı düşünülmektedir.

Lise üçüncü sınıf öğretim programı da edebiyat ve fen şubelerinde ortak uygulanan haftalık üç saatlik dersin bir saati tahrir, bir saati izahlı kıraat ve bir saati Türk edebiyat tarihi dersi şeklinde düzenlenmiştir. Edebiyat şubesinde bu derslere ek olarak haftalık iki saat edebî tetkik dersinin verilmesi tasarlanmıştır. Bu derslerden edebî kıraat dersiyle ilgili öğretim programında “ikinci sınıftaki esaslar dairesinde millî ve ecnebi edebiyatlarından muhtelif tarz ve nevilere göre seçilmiş parçalar” (s. 4) açıklamasına yer verilmiştir. Türk edebiyatı tarihi dersinin kapsamı öğretim programında şu şekilde açıklanmıştır:

“X. asırdan Türklerin Garp medeniyeti dairesine girmesine kadar ve Garp medeniyeti dairesinde (ikinci sınıfta olduğu gibi) edebiyatımızın muhtelif kolları ve tezahürleri, millî edebiyat cereyanı, sebepleri, amilleri ve başlıca mümessilleri (yine 1340 müfredatı dairesinde) mülâhazan izah” (s. 4).

Türk edebiyatı tarihi dersinde -lise ikinci sınıfta olduğu gibi- söz konusu dönemde basılı başka edebiyat tarihi kitabı olmaması nedeniyle İsmail Habip’in *Türk Teceddüt Edebiyatı*

(1340) kitabın kullanılmaya devam edildiği düşünülmektedir. Bunun dışında edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplar Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14

1927 Lise Edebiyat Programına Zeyle Göre Lise Üçüncü Sınıfta Kullanılan Ders Kitapları

Kitap	Yazar	Yıl
Cihan Edebiyatından Numuneler: Epope ve Edebî Nevilere Mesleklerle Dair Malumat	Ali Canip	1927
Türk Edebiyatından Numuneler: Naima Tarihi	Ali Canip	1927
Türk Edebiyatından Numuneler: Leyla ve Mecnun	Ali Canip	1927

Tablo 14’e bakıldığında lise üçüncü sınıf kıraat dersinde Ali Canip’in kitaplarının kullanıldığı görülecektir. Ali Canip’in kitapları Garp medeniyeti dairesindeki edebiyat metinlerinin incelenmesinden doğan ihtiyacı karşılamak amacıyla yazılmıştır.

Tahrir dersinin “ikinci sınıf gibi” (s. 4) olacağı söylenmiştir. Lise üç edebiyat şubelerinde haftalık iki saat uygulanması planlanan ilave dersin kapsamı öğretim programında (1927) şu şekilde açıklanmıştır:

Edebiyat şubesine ait haftada iki saat mektep kütüphanesinde teşkil edecek risaleler ve muntahabat kitaplarıyla muallim beyin intaç edeceği her türlü eserler mütalaa edilerek üzerlerinde tetkikler yapılacak ve bu eserlere tatbikken muhtelif garp edebî mektep ve meslekleri ile alelumum edebî nevilere dair izahat verilecektir (s. 4).

Öğretim programında geçen açıklamadan da anlaşılacağı gibi edebiyat şubelerinde uygulanan haftalık iki saat ilave derste kütüphanelerden temin edilen kitaplar kullanılmıştır.

2.1.8. Harf İnkılabı

Harf değişikliğinin yapıldığı 1 Kasım 1928’den sonraki süreçte Türkçe ve edebiyat öğretiminin önemi ön plana çıkmış, aynı yıl ortaöğretimdeki Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır. Bunlar öğretim programının yeniden düzenlenme ve ders kitaplarının Latin temelli Türk alfabesiyle basılma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Devlet tarafından basılan kitapların bu dönemde ortaya çıkan ders kitabı ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması nedeniyle özel matbaalara da ders kitabı basımı için izni verilmiştir. Kitapların yeni harfle basılacağı açıklanmış, eğitim dönemine yetiştirilemeyen kitapların derslerinde öğretmenin o derslerle ilgili not tutturması önerilmiştir. Süleyman Şevket’in Necmi İstikbal Matbaası tarafından 1928’de basılan *Güzel Yazılar I* kitabı Latin temelli Türk alfabesiyle basılan ilk

ders kitabıdır. Ali Canip'in Latin temelli Türk alfabesi ile hazırladığı *Edebiyat* kitabı 1929'da basılarak öğretim süreçlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

Harf değişikliği ve bundan kaynaklanan hazırlıklar düşünüldüğünde 1928 yılı bir geçiş dönemi olarak düşünülebilir. Latin temelli Türk alfabesi ile yapılan eğitim, kitapların bu harflerle hazırlanmasını gerektirmiştir. Ayrıca Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 18.06.1929 tarihli 74 numaralı kararı¹ gereği lise öğretim programlarından Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda mevcut öğretim programı da yeni ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığından öğretim programının güncellenmesi zorunlu hâle gelmiştir.

2.1.9. 1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı

Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 13.10.1929 tarihli 130 numaralı kararıyla² öğretim programı güncellenmiştir. Türkçe programının güncellenme gerekçesinde Latin temelli Türk alfabesine geçişin ve lise öğretim programından Arapça, Farsça derslerinin kaldırılmasının olduğu söz konusu kararda belirtilmiştir. Ortaokulda Türkçe ve lisede edebiyat programlarının temelde aynı olduğu düşüncesiyle hazırlanan 1929 öğretim programında ortaokul ile lisedeki dersler *Türkçe* olarak isimlendirilmiş, *edebiyat* kelimesi kullanılmamıştır. *1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı* ismiyle yayımlanan lise birinci sınıf öğretim programında haftalık iki saat olacak şekilde tasarlanan edebî kıraat dersinin tema ve içeriği Tablo 15'te gösterilmiştir.

¹Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 18.06.1929 tarihli 74 numaralı kararına https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_02/21155933_fihrist_1929.pdf sitesinden 01.06.2023 tarihinde erişilmiştir.

²Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 13.10.1929 tarihli 130 numaralı kararına https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_02/21155933_fihrist_1929.pdf sitesinden 01.06.2023 tarihinde erişilmiştir.

Tablo 15

Edebî Kıraat Dersinin Tema ve İçerikleri¹

Tema	İçerik
Edebî Bilgiler	Nesir-nazım, vezin, kafiye, aruz, millî veznimiz, aruzun yerini millî vezne bırakması
Mecazlar	Teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz
Avrupalı Edebiyat	• Nesir ve nazım neveleri, Siyasi Tanzimat'ın fikrî ve edebî cepheleri
Halk Edebiyatı	• Şubeleri, Nevileri
Divan edebiyatında nesir ve nazım neveleri	• Bu nevilere ait parçalar izah edilirken divan edebiyatına has mana ve lafız sanatları gösterilecektir. • Arapça, Acemce kelimelerle terkiplerin mana ve mahiyetleri izah edilecektir.

Tablo 15 incelendiğinde edebî kıraat dersinin içeriğinin, 1340 öğretim programında yer alan Türk lisanı ve edebiyatı dersinin içeriği ile benzer olduğu görülecektir. 1340'taki öğretim programında “millî vezin ve millî edebiyat şekilleri” teması 1929'da halk edebiyatı teması altında gösterilmiştir. Her iki öğretim programında da mecazlar teması vardır. 1340'taki öğretim programında manaya ait sanatlar ile lafza ait sanatlar ayrı temalarda gösterilirken 1929'da bu temalara ait içerik divan edebiyatında nesir ve nazım neveleri temasının içinde gösterilmiştir. Edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde Ali Canip'in *Edebiyat* kitabının 1929'daki baskısı kullanılmıştır.

Lise birinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersiyle ilgili 1929 programında geçen “serbest ve hududu çizilmiş mevzular, tasvir, tahkiye, mektup, ufak dissestation (mütalaanemeler), compte-rendu (icmaller)” açıklama da 1927'deki program zeylindeki açıklamayla aynıdır.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan edebî kıraat dersiyle ilgili 1929 öğretim programında şu açıklamaya yer verilmiştir:

Divan edebiyatına ait parçalar edebiyat tarihi içinde gösterileceğinden edebî kıraatte Avrupalı edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler ve halk edebiyatına ait parçaların en güzidelerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçalarla Garp edebiyatından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir. Bugünün ihtiyaçları ve lisan inkılabı nazar-ı dikkate alınacağından Tanzimat ve Servet-i Fünun muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir (1929 Türkçe Programı'ndan aktaran Ogur, 2008, s. 141-142).

Edebî kıraat dersinde okutulacak metinlerin öğrencinin seviyesine uygun olmasına yönelik açıklamalara yer veren 1929 Türkçe programının öğrenciye görelilik ilkesine uygun

¹Tablo 15, 1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı'nın içeriğinden oluşturulmuştur.

hazırlandığı düşünülebilir. Açıklamada divan edebiyatı metinlerinin yerine Avrupalı edebiyat ile halk edebiyatı metinlerine ağırlık verilmesi de dikkat çekicidir. “Vekâletçe hazırlanan ve hazırlanmakta olan Garp edebiyatı antolojilerinden de istifade edilmelidir” açıklaması da edebî kıraat dersinin öğretim programında yer alması da dönemdeki kitap ihtiyacını göstermektedir. Bu ihtiyacı karşılamak için Reşat Nuri’nin üç cilt hâlinde hazırladığı *Fransız Edebiyatı Antolojisi I, II, III* (1929) edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersinin içeriği 1927’de program zeylinde geçen açıklamalarla aynıdır. *1929 Türkçe Programı*’nda geçen söz konusu açıklama şu şekildedir:

Serbest ve hududu çizilmiş mevzular: Tasvir, tahkiye, gerek kıraat kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde, mevcut parçalarda gerekse muallim hanım ve beylerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissestation (mütalaanameler) ve gene bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir eser (mesela bir roman veya piyes) hakkında compete-rendu (icmaller) (1929 Türkçe Programı’ndan aktaran Ogur, 2008, s. 142).

Tahir dersinin 1927’deki programında geçen “muallim bey” ifadesi 1929’daki öğretim programında “muallim hanım ve beyler” şeklinde geçmesi, eğitim kadrolarında kadın öğretmenlerin sayısının arttığını göstermesi bakımından değerlidir. Bu ifadenin dışında herhangi bir değişikliğe yer verilmemiş, harf değişikliğinden sonra mevcut programın uygulanmasına devam edilmiştir.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersin içeriği öğretim programında “menşeyinden Tanzimat’a kadar edebiyatımızın divan ve halk edebiyatları cepheleri nazar-ı dikkate alınarak mülahhas malumat” (1929 Türkçe Programı’ndan aktaran Ogur, 2008, s. 142) şeklinde açıklanmıştır. Önceki öğretim programında X. asra kadar olan Türk edebiyatı tarihinin içeriği Tanzimat’a kadar uzatıldığı görülmektedir. Bu değişiklikten dolayı Mehmet Fuat’ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* (1925) kitabının içeriği 1929’daki öğretim programını karşılamadığından yeni kitap ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Öğretim programında Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanılacak kitabın içeriğiyle ilgili şu bilgiye yer verilmiştir:

Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye müntahap parçalar gösterilerek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, sanat oyunları izah ve teşrih edilecek. Edebiyat tarihine ait kitapta gene bu tarzda, yani yalnız tarihî malumatı ihtiva etmek değil, seçilmiş parçaları da havi olmak ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak şartıyla yazılacaktır (1929 Türkçe Programı’ndan aktaran Ogur, 2008, s. 142).

Açıklamada Türk edebiyatı tarihi dersiyle ilgili kitap eksikliği olduğundan, bu eksikliği gidermek için yazılacak yeni kitapların içeriğiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Lise üçüncü sınıfta haftalık birer saat yapılması tasarlanan edebî kıraat ile tahrir dersleriyle ilgili öğretim programında “ikinci sınıfta olduğu gibi” açıklamasına yer verilmiştir.

Haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği öğretim programında “Tanzimat’tan zamanımıza kadar, millî edebiyat cereyanı etrafıyla gösterilecektir” şeklinde belirtilmiştir. Önceki öğretim programının içeriğinde X. asırdan Tanzimat’a kadar geçen süre de lise üçüncü sınıf Türk edebiyatı dersinin içeriğindeyken 1929’daki öğretim programında bu bölümün lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı dersinin içeriğiyle birleştirildiği görülmektedir. Bu durum İsmail Habip’in hazırladığı *Türk Teceddüt Edebiyatı* (1340) kitabının içeriğinin 1929’daki öğretim programına uymamasına neden olmuştur. Bu nedenle öğretim programında “bu sınıfa ait kitap da ikinci sınıfa ait kitap tarzında yazılacaktır” denilerek yeni bir ders kitabının hazırlanması istenmiştir.

Lise üçüncü sınıfta edebiyat şubelerinde ilave yapılan iki saat dersin içeriği de öğretim programında şu şekilde açıklanmıştır:

“Edebiyat şubesine ait haftada iki saatte mektep kütüphanesinden ve hariçten muallim beyin intihap edeceği eserler mütalaa edilerek üzerlerinde tetkikler yapılacak ve bu eserlerin Garp edebiyatına ait olanlarına tatbiken Avrupai mektep ve mesleklerle dair malumat verilecektir” (1929 Türkçe Programı’ndan aktaran Ogur, 2008, s. 142).

Açıklama 1927’daki program zeyliyle benzerdir. 1929 öğretim programı, genel olarak 1927’daki öğretim programının devamı niteliğindedir. Harf inkılabından sonra ders kitabı ihtiyacını karşılamak için Maarif Matbaasının dışında özel matbaalara da ders kitabı basma yetkisi verildiğinden ders kitabı sayısı artmıştır. Saadettin Nüzhet’in *Bektaşî Şairleri* (1930) ile *Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* (1931), Mustafa Nihat’ın *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* (1930), Ali Canip’in *Türk Edebiyatı Antolojisi* (1931), Yusuf Şerif’in *Avrupa Edebiyatı/Mühim Simalar ve Numuneler/Rönesans* (1931), İsmail Habip’in *Edebî Yeniliğimiz-I* (1931) ve *Edebî Yeniliğimiz-II* (1932), Agâh Sırrı’nın *Edebiyat Tarihi Dersleri* (1932), Hasan Âli’nin *Türk Edebiyatına Toplu Bakış* (1932) kitapları 1929’daki öğretim programının öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarıdır.

2.1.10. Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi

1929 programı üzerinde değerlendirmeler yapmak amacıyla 3-21 Ağustos 1930’da Ankara Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi yapılmıştır. Kongrede eski ve yeni edebiyat içeriklerinin lise ve orta mekteplerde nasıl yer alacağı üzerinde durulmuştur. Tartışmaların

temelinde divan edebiyatı yer almıştır. Bu edebiyatın metinlerinin zihnî ve maraziliğinden, hakiki edebiyatımızın divan edebiyatı olmadığından bu alanın metinlerin lise derslerinden kaldırılmasına ilişkin görüşler ortaya atılmıştır. Ahmet Hamdi'nin “divan edebiyatının lise programlarından kaldırılması ve edebiyat tarihi tedrisatının Tanzimat'tan sonraki devre inhisar etmesini teklif etmesi” (Ahmet Kutsi, s. 98) sözleri kongrenin gündeminde yer almıştır. Ahmet Hamdi, liselerdeki edebiyat dersinin içeriğinin şöyle olmasını önermiştir: “Tanzimat'tan itibaren mufassal bir edebiyat tarihi, ondan evvelki devirler bir methal tarzında, bilhassa lisanın tekâmülünü gösteren belli başlı merhalelere ait seçilmiş metinler üzerinde durularak okutulmalıdır” (Ahmet Kutsi, s. 99-100). Mustafa Nihat da kongrede Ahmet Hamdi'nin görüşünü destekler ve “divan edebiyatının programdan büsbütün kaldırılmasını” teklif eder. Abdülbaki Bey “divan edebiyatının edebiyat tarihi dersinin esası olduğunu, bu okutulmadıktan sonra bir edebiyat tarihi okutulmasına gerek olmadığını” (Ahmet Kutsi, s. 102) söyleyerek Ahmet Hamdi ve Mustafa Nihat'ın görüşlerine karşı çıkar. Hıfzı Tevfik Bey de “Tanzimat'tan sonra ortaya konan edebî mahsullerin bizim hakiki bir edebiyatımız olmadığını hatta bu edebiyatın kozmopolit olduğunu” (Ahmet Kutsi, s. 102) söyleyerek Abdülbaki Bey'in sözlerine destek olmuştur. Kongre hakkındaki gözlemlerini *Görüş* dergisinin 2. sayısında yayımlayan Ahmet Kutsi, liselerin hedef ve gayesini şu şekilde dile getirmiştir: “Talebenin zihnî inkişafını muayyen bir hadde kadar yükseltmesi, ona ilmî tefekkürü öğretmesi, onu herhangi sahada takip ve devamı müsait yapmasıdır yoksa şu veya bu şekilde birtakım malûmatın bolluğu ve eksikliği değildir” (Ahmet Kutsi, s. 101). Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi 1929 programının değerlendirmesinin yanında ders kitabı hazırlayan kişilerin görüşlerinin de tespiti için önemlidir.

2.1.11. 1931 Lise Müfredat Programı (1931-1932 Ders Senesi Tadilatı)

Ortaokul Türkçe derslerindeki değişiklikleri içeren tadilatta lise için yapılan tek değişiklik lise üçüncü sınıftaki fen şubesinde üç saat olan edebiyat dersinin iki saate düşürülmesidir. Söz konusu ders süreleri Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16

1931-1932 Ders Senesi Tadilatına Göre Türkçe Dersinin Haftalık Ders Saati¹

Sınıf	Lise 1	Lise 2	Lise 3	
Şube			Fen	Edebiyat
Ders Saati	3	3	2	5

Tablo 16 incelendiğinde de görüleceği gibi sadece önceki programlarda fen şubesinde haftalık üç saat olan ders saati haftalık iki saate indirilmiştir. Bunda fen şubelerindeki diğer derslerinin içeriklerinde yapılan değişikliklerin etkisi vardır.

2.1.12. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kurulması

Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Mustafa Kemal'in talimatıyla 12 Temmuz 1932'de "Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" amacıyla kurulmuştur. Söz konusu amaçlara ulaşmak için şu yolların takip edileceği açıklanmıştır²:

1. Toplanıp ilmî müzakerelerde bulunmak
2. Türk dilini kendi meselelerine, tekâmülüne ve ihtiyaçlarına göre tespit ve tedvin etmek
3. Türk dilini tetkike yarayacak vesaik ve malzemeyi elde etmek, eski kitaplardan ve memleketin her mıntıkasındaki halk dilinden derlemeler yapmak ve yaptırmak
4. Cemiyet mesaisinin semerelerini her türlü yollarda neşre çalışmak

Afet İnan (2007) Mustafa Kemal'in Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin dil çalışmalarıyla ilgili için belirlediği hedefler olduğunu söylemiştir. Bu hedefler şunlardır:

- Türk dilinin sadeleştirmek
- Halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir birlik ve ahenk kurmak
- Konuşma, edebiyat ve ilim dilimizin kesin kurallarla saptayarak tarihi metinlerden ve yaşayan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yaparak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirmek (s. 294)

Mustafa Kemal'in Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin dil çalışmalarıyla ilgili için belirlediği hedefler için zamana ve bir kurulun sürekli çalışmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Kurum yönetiminin seçimi, dil siyasetinin belirlenmesi ve ilmî bildirilerin sunulup tartışılması amacıyla 1932, 1934 ve 1936 yıllarında kurultay yapılmıştır. 26 Eylül-5 Ekim

¹ Tablo 16'nın içeriği *Orta Mektep ve Lise Müfredat Programı (1931-1932 Ders Senesi Tadilatı)* içeriğinden oluşturulmuştur.

² TDK'nin *Tarihçe* bilgisine <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/> adresinden 05/06/2023 tarihinde erişilmiştir.

1932 tarihlerinde yapılan Birinci Türk Dili Kurultayı sonunda “lûgat-ıstılah, gramer-sentak, derleme, lengüistik-filoloji, etimoloji, yayın” adları ile altı alanda çalışmalarını sürdürmesi kabul edilmiştir. Göğüş (1971) çalışmasında “kurultayın çalışmaları sonucunda Türkçenin kendi özelliklerini, zenginliklerini araştırıp ortaya çıkarmak, kendi kök ve ekleriyle geliştirip çağdaş uygarlık kavramlarını anlatabilecek bir dil durumuna getirmek, yabancı kural ve kelimelerden arındırmak ulusal bir ülkü olarak benimsendiğini” (s. 155) belirtmiştir. Bu ülkü doğal olarak Türkçe ve edebiyat eğitiminde etkisini göstermiştir. 1934’te yapılan kurultayda Cemiyetin adı, Türk Dili Araştırma Kurumu, 1936’daki kurultayda ise Türk Dil Kurumu olarak değiştirilmiştir.

Samih Rıfat, Ruşen Eşref, Celal Sahir, Yakup Kadri gibi dönemin tanınmış edebiyatçıların Cemiyet’in kurucu isimleri arasında olması ve yönetime katılmalarına rağmen Türkçe ve edebiyat eğitimine yönelik çalışmalara yer verilmemesi ilginçtir. Söz konusu eğitim alanı 2 Kasım 2011 tarihinde yayımlanan *Resmî Gazete*’de yer alan 664 sayılı KHK’yle Kurum çalışmalarında yer almıştır.

2.1.13. Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun

Maarif Vekâletince yürütülen Heyet-i İlmiyeler, 22 Haziran 1933 tarihli *Resmî Gazete*’de yayımlanan 2287 sayılı *Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun* ile Maarif Şûrası ile Millî Talim ve Terbiye Dairesinin görev ve yetkileri bildirilmiştir. Maarif Şûrası’yla ilgili kanun maddesi “*Cumhuriyet maarifinin terbiye ve tedrisata taalluk eden işlerinde Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanacak nizamname, talimatname, program ve esaslarla Şûra azası tarafından bu mevzular etrafında yapılacak teklifleri tetkik ederek bir karara bağlar. Maarif Şûrası’nın kararları Maarif Vekili’nin tasdikiyle katileşir*” (s. 2765) şeklinde *Resmî Gazete*’de (1933) yayımlanmıştır. Millî Talim ve Terbiye Dairesi için belirlenen görevler arasında yer alan “*Her derecede umumi ve mesleki mekteplerin tedrisat programlarını hazırlayarak Maarif Şûrası’nın tetkikine vermek*” ile “*Mekteplerde okutulmak üzere yazılan kitapları tetkik ederek kabul edilip edilmemesi hakkında reyini söylemek*” görevleri bu çalışma kapsamında önemlidir. Hasan Âli Yücel başkanlığında 17-29 Temmuz 1939 tarihinde yapılan Birinci Maarif Şûrası kararları arasında yer alan tek tip ders kitabı sitemine geçilmesi teklif edilmiş ve kabul edilmiştir. Bu kararlar kitap tekrar Maarif Vekâleti tarafından basılmaya başlanmıştır.

2.1.14. 1934 Lise Edebiyat Programı

Lise öğretim programı 1934 yılında yenilenir. Önceki programda *Türkçe* olan, liselerdeki dil ve edebiyat öğretimi için düzenlenen dersin adı tekrar *Edebiyat* olarak değiştirilmiştir. Programda, *İstihsal Edilecek Gayeler* başlıklı bölüme yer verilmiş ve bu bölümde edebiyat eğitimi ve dersin temel amaçları beş maddeyle sıralanmıştır. Belirlenen amaçlara uygun metinlerde bulunması gereken özellikler de dokuz madde hâlinde *Bu Gayelere Vasıl Olmak İçin İntihap Olunacak Edebî Eserleri Seçerken Takip Edilmesi Lazım Gelen Esaslar* başlığı altında verilmiştir. Söz konusu bölüm, kitap içeriklerini hazırlayanlar için rehber niteliğindedir. Maarif Vekâleti tarafından 1934 Lise Müfredat Programı adıyla yayımlanan öğretim programında lise birinci sınıfta haftalık iki saat yapılması tasarlanan edebî kıraat dersinin tema ve içerikleri Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17

Edebî Kıraat Dersinin Tema ve İçerikleri¹

Tema	İçerik
Edebî Bilgiler	Nesir-nazım, vezin, kafiye, aruz, millî veznimiz, aruzun yerini millî vezne bırakması
Mecazlar	Teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz
Siyasi Tanzimat’ı müteakip başlayan Avrupalı edebiyat	• Nesir ve nazım neveleri • Siyasi Tanzimat’ın fikrî ve edebî cepheleri
Divan edebiyatında nesir ve nazım neveleri	• Bu nevilere ait parçalar izah edilirken divan edebiyatına has mana ve lafız sanatları gösterilecektir. • Arapça, Acemce kelimelerle terkiplerin mana ve mahiyetleri izah edilecektir.

Tablo 17 incelendiğinde edebî kıraat dersinin 1929’da yayımlanan öğretim programındaki içeriğiyle benzer olduğu, yalnızca 1929 öğretim programında yer alan halk edebiyatı teması, bu edebiyatın şubeleri ve neveleri ile ilgili içeriğin 1934’teki öğretim programından çıkarıldığı görülecektir. Edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde Ali Canip’in *Edebiyat* (1932) isimli kitabının kullanıldığı düşünülmektedir.

Lise birinci sınıflarda haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersi için 1934 öğretim programında “serbest ve hududu çizilmiş mevzular, tasvir, tahkiye, mektup, ufak

¹ Tablo 17, 1934 Lise Müfredat Programı’nın içeriğinden oluşturulmuştur.

dissestation (mütalaanemeler), compte-rendu (icmaller)” önceki programların aynısıdır. Edebî kıraat dersinde halk edebiyatı bölümünün öğretim programından çıkarılmasının dışında lise birinci sınıf öğretim programında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan edebî kıraat dersinin içeriği 1934 öğretim programında şu şekilde açıklanmıştır:

Divan edebiyatına ait parçalar edebiyat tarihi içinde gösterileceğinden edebî kıraatte Avrupai edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler ve halk edebiyatına ait parçaların en güzidelerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçalar, Garp edebiyatından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir. Bugünün ihtiyaçları ve lisan inkılabı nazar-ı dikkate alınacağından Tanzimat ve Servet-i Fünun muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir. Vekâletçe hazırlanan ve hazırlanmakta olan Garp edebiyatı antolojilerinden de istifade edilmelidir (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97).

Kıraat dersiyle ilgili bu açıklama 1929’daki öğretim programındaki lise ikinci sınıftaki edebî kıraat dersinin açıklamasıyla aynıdır. Bu dersin öğretim süreçlerinde Reşat Nuri’nin üç cilt hâlinde hazırladığı *Fransız Edebiyatı Antolojisi I, II, III* (1929) kitabının kullanımına devam edildiği düşünülmektedir. Vasfi Mahir’in *Şaheserler Antolojisi I, II* (1934) isimli kitabı da lise ikinci sınıf kıraat dersinde kullanılmıştır.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersiyle ilgili 1934’teki öğretim programında şu açıklamalara yer verilmiştir:

Serbest ve hududu çizilmiş mevzular: Tasvir, tahkiye, gerek kıraat kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde, mevcut parçalarda gerekse muallim hanım ve beylerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissestation (mütalaanemeler) ve gene bu gibi eserlere ait edebî tahliller ve büyükçe bir eser (mesela bir roman veya piyes) hakkında compete-rendu (icmaller) (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97).

Öğretim programındaki tahrir dersiyle ilgili bu açıklama da önceki öğretim programlarındaki açıklamayla aynıdır. Lise ikinci sınıftaki tahrir dersiyle ilgili de herhangi bir değişiklik tespit edilememiştir.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği öğretim programında “menşeinden Tanzimat’a kadar edebiyatımızın divan ve halk edebiyatları cepheleri nazar-ı dikkate alınarak mülahhas malumat” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97) şeklinde açıklanmıştır. Bu açıklamadan sonra öğretim programında dersin öğretim süreçlerinde kullanılacak kitabın nasıl yazılması gerektiğiyle ilgili verilen bilgiler şu şekildedir:

Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye muntahap parçalar gösterilerek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, sanat oyunları izah ve teşrih edilecek. Edebiyat tarihine ait kitapta gene bu tarzda yani yalnız tarihî malumatı ihtiva etmek değil, seçilmiş parçaları da havi olmak ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak şartıyla yazılacaktır (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 98).

Lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı tarihi dersiyle ilgili yapılan açıklamalar, dersin 1929'daki öğretim programındaki açıklamalarıyla aynıdır. Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde Celal Tahsin, Asım Bey ve Mustafa Filibelizade'nin birlikte hazırladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri-Lise II. Devre II. Sınıf* (1933) isimli kitap kullanılmıştır.

Lise üçüncü sınıfta fen ve edebiyat şubelerinin ortak ders içeriğinde yer alan, haftalık birer saat yapılması tasarlanan edebî kıraat ve tahrir dersleriyle ilgili öğretim programında “ikinci sınıflarda olduğu gibi” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97) şeklindeki açıklama dersle ilgili 1929'daki öğretim programındaki açıklamanın aynısıdır. Her iki şubede ortak olan, haftada birer saat yapılması tasarlanan diğer ders Türk edebiyatı tarihi dersidir. Öğretim programında dersin içeriği “Tanzimat'tan zamanımıza kadar, millî edebiyat cereyanı etrafıyla gösterilecektir” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97) şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca programda “bu sınıfa ait kitap da ikinci sınıfa ait kitap tarzında yazılacaktır” sözlerine yer verilmiş, dersin öğretim süreçlerinde kullanılan kitapların hazırlanması istenmiştir. Bu açıklamalar da 1929'daki programda aynı şekilde geçmektedir. Önceki programlarda da aynı açıklamanın olması kitap sorunu olduğunu ve bu sorunun çözüme kavuşmadığını göstermektedir. Bu dersin öğretim süreçlerinde Orhan Rıza'nın *Türk Edebiyatı Tarihi-Kaynaklardan Bugüne Kadar* (1934), Celal Tahsin, Asım Bey ve Mustafa Filibelizade'nin birlikte hazırladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri-Lise II. Devre III. Sınıf* (1934) isimli kitaplar kullanılmıştır.

Lise üçüncü sınıfın edebiyat şubelerinde ilave iki saat yapılması tasarlanan dersin içeriği öğretim programında “Edebiyat şubesine ait haftada iki saatte mektep kütüphanesinden ve hariçten muallim beyin intihap edeceği eserler mütalaa edilerek üzerlerinde tetkikler yapılacak ve bu eserlerin Garp edebiyatına ait olanlarına tatbiken Avrupai mektep ve mesleklere dair malumat verilecektir” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 97) şeklinde belirtilmiştir. Bu açıklama da 1929'daki programda aynı şekilde geçmektedir.

1934'teki öğretim programı ile 1929'daki programı karşılaştırdığımızda 1929 öğretim programında yer alan halk edebiyatı teması 1934 öğretim programından çıkarılmıştır. Ayrıca 1931-1932 ders senesi tadilatı içeriğinde üç saatten iki saate düşürülen fen şubelerinin ders saati, 1934 öğretim programında tekrar üç saat olarak düzenlenmiştir. Bunların dışında her iki program arasında herhangi bir değişiklik tespit edilememiştir.

2.1.15. 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu

Maarif Vekâleti tarafından yürütülen Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimin yönetimi, 1935'te Kültür Bakanlığı adıyla icraatlarına devam etmiştir. Kültür Bakanlığı tarafından öğretmenler için kılavuz kitaplar hazırlanması için komisyon oluşturulmuştur. Komisyon çalışmaları sonucunda Edebiyat ve Türkçe Komisyonu Başkanı Falih Rıfkı Atay imzasıyla Kültür Bakanlığına sunulan *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu* ile kullanılan ders kitaplarının içeriğine ve kullanımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Kılavuzun başında “Türk kültür tarihini anlatacak ve Garp kültür tarihini tanıtacak olan bir edebiyat tarihi kitabı ile yeni edebiyatımızın Garp edebiyatı kültür çerçevesi içinde gelişmesine yarayacak olan bir edebiyat kitabının hazırlanması” önerilmiştir.

Arapça ve Farsça derslerin kaldırılmasından sonra eski edebiyatta yaşanan zorlukların söz konusu edebiyatın metinlerinin günümüz Türkçesine çevrilerek kitaplarda yer alması istenmiştir. Bu düşünceyle yeni hazırlanan kitaplar çıkana kadar mevcut kitapların kılavuzdaki önerilere göre okutulabileceği belirtilmiştir.

Liselerde kullanılan ders kitaplarından başka Reşat Nuri'nin *Fransız Edebiyatı Antolojisi* ile Ali Canip'in *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitaplarının okuma kitabı olarak kullanılması önerilmiştir. Bu kitaplardan okutulacak metinlerin seçiminde tiyatro, roman, tabiat tasvirleri, kritik, tarih gibi türler göz önünde tutulması ve metinlerin bu türleri tanıtacak şekilde verilmesi önerilmiştir. Sonra da ders kitaplarıyla ilgili düşünceler söylenmiştir.

Kılavuzda lise birinci sınıfta Ali Canip'in *Edebiyat* ile Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar*; lise ikinci sınıfta Agâh Sırrı'nın *Edebiyat Tarihi Dersleri* ile Saadettin Nüzhet'in *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi*; lise üçüncü sınıfta Mustafa Nihat'ın *Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* ile Ali Canip'in *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitaplarıyla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Dönemin ders kitaplarının belirlenmesi açısından *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki bu değerlendirmeler önemlidir. Kılavuzda *Kitapların Talebeye Ne Yolda Okutulacağı Hakkında Notlar* başlıklı bölümde kitapların içerikleriyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Ali Canip'in *Edebiyat* isimli kitabıyla ilgili değerlendirmeler, *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda şu şekilde yer almıştır:

1. Aruz vezni hakkında kısa ve toplu bilgi verilecektir. Aruz vezninin şekilleri öğretilmez. (s. 22-38)
2. Meczazlar kısmında teşbih ve istiare hakkındaki bilgi tam verilir. Diğerlerine lüzum yoktur.
3. Manaya ait bazı sanatlar kısmı lüzumsuzdur.

4. Divan edebiyatı kısmında yalnız divan edebiyatı ve karakterleri hakkında toplu bilgi verilir.
5. Kitaptan okutulmayacak ve talebeye sorulmayacak parçalar aşağıda yazılmıştır. Yazılmamış olanlar talebeye okutulacak ve sorulacaktır. Bunlar içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerinde bulunan kelime ve terkiplerden talebe mesul değildir.

Fırat (s.22), Teşrinievvel (s.25), Bir Sabah İdi (s.28), Bahar (s.29), Sabah Ezanında (s.30), Yağmur (s.31), Ferda-yı Tedfin (s.32), Hakikate Doğru (s.33), Kalender (s.36), Temaşa-yı Hazan (s.43), Bir Lahza-i Teahhur (s.44), Eşber (s.51), Mavi Deniz (s.60), Mübalağaya örnek olan Namık Kemal parçası (s.62), Makber'in Mukaddimesi (s.69), Şarkın Ufukları (s.77), Mavi ve Siyah (s.87), Fazilet Mükâfatı (s.123), Hürriyet-i Efkâr (s. 160), Hem Sual Hem Cevap (s.163), Tarık (s.176), Kadınlarımız İçin (s.204), Süleyman Nazif'e Mektup (s.207), Makber'den (s.213), Nazife (s.221), Yeni Beyler (s.230), Sahra (s.238), Yeşil Yurt (s.238), Mersiye (s.275)

6. Öğretmen dördüncü maddede yazılı parçalardan başka olan metinleri izah eder, okur ve okutur. Bunlar içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerindeki kelime ve terkipleri sadece kendisi anlatır, talebeden sormaz.
7. Öğretmen, bugünkü duru Türkçe ile yazılmış ve bu sınıf düzeyine uygun parçaları, lüzum gördükçe talebeye verebilir (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 102-103).

Edebiyat kitabıyla ilgili değerlendirmelerden 5. maddeye bakıldığında yirmi dokuz metnin öğretim süreçlerinde çıkarılması istenmiştir. 6 ve 7. maddelerde de belirtilenler, dildeki sadeleşme çalışmalarının eğitim programlarına yansımaya kanıttır.

Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar I* kitabının *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda değerlendirilmesi lise birinci sınıfın öğretim süreçlerinde kitabın kullanıldığını kanıtlamaktadır. Kılavuzda kitapla ilgili değerlendirmeler şu şekildedir:

1. 25. sayfada başlayan aruz vezinleri hakkında toplu bilgi verilir, şekiller belletilmez.
2. 77. sayfada başlayan lafız ve mana sanatlarından yalnız teşbih ve istiare gösterilir, diğerleri okutulmaz.
3. 248. Sayfada başlayan divan edebiyatı kısmında divan edebiyatı ve karakterleri hakkında sadece toplu bilgiler verilir.
4. Kitaptan okutulmayacak ve talebeye sorulmayacak parçalar aşağıda yazılmıştır. Yazılmamış olanlar talebeye okutulacak ve sorulacaktır. Bunlar içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerinde bulunan kelime ve terkiplerden talebe mesul değildir.

Balâdan Bir Ses (s.23), Kuvvet Denilen Heykel (s.25), Manzum Parçalar (s.29), Ziya Paşa'nın Türküsü (s.30), Garam'dan Parçalar (s.31), Şemsa (s.39), Firavunla Yüz Yüze (s.41), Yakazat-ı Leyliye (s.42), Para (s.46), Eşber'den Parçalar (s.47), Makber'den Parçalar (s.48), Manzum Mektup (s.50), Bir Tasvir Önünde (s.51), Ömr-i Muhayyel (s.53), Promete (s.55), Şerefabad (s.56), Nisan Gecesi (s.58), Ey Hap (s.59), Hayvanata (s.60), Bir Muhacir Kızının İstimdadı (s.61), Gazel (s.63), Tarık (s.64), Hilal-i Ahmer (s.66), Kıta (Ziya Paşa'nın) (s.66), Ceza-yı Mensiyet (s.85), Zafername (s.99), Hanı Yağma (s.100), Reşit Paşa (s. 111), Birkaç Kıta (s.112), Seza (s.113), Harpten Sonra (s.115), Sahra (s.117), Haziran (s.118), Temmuz (s.119), Eşber (s.120), Eşberin Devamı (121), Vaveyla (s.138), Mersiye (s.139), Ziraat-Ticaret (s.200), Mektup (s.203), Ukbadan Bir Sada (s.212), Tenkit (s.220), Nefes (s.246), Kürsü (s.273), Şantöz (s.278), Öksüzlüğüm (s.281), Rubabın Cevabı (s.299), Ağustos (s.339), Rücu (s.350), Leff ü neşre misal olan parça.

5. Öğretmen dördüncü maddede yazılı parçalardan başka olan metinleri izah eder, okur ve okutur. Bunlar içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerindeki kelime ve terkipleri sadece kendisi anlatır, talebeden sormaz.

6. Öğretmen bugünkü duru Türkçe ile yazılmış ve bu sınıf düzeyine uygun parçaları lüzum gördükçe talebeye verebilir (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 103-105).

Güzel Yazılar I ile ilgili değerlendirmelerin 4. maddesinde 50 metnin öğretim süreçlerinden çıkarılması istenmiştir.

Agâh Sırrı'nın lise ikinci sınıfların öğretim süreçlerinde kullanılan *Edebiyat Tarihi Dersleri* kitabıyla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan değerlendirmeler şunlardır:

1. Methal ve Mukaddime okutulur.
2. *Türk Tarihine Umumi Bakış* adlı kısım talebeye gösterilir.
3. *İslam'dan Sonraki Türk Edebiyatı* bahsinin türlü bölümleri içerisindeki metinleri öğretmen okur, anlatır. Talebe bunların manasını, bahsin izahı bakımından öğrenecektir. Metinden mesul edilmez.
4. XIII. asra kadar Türk edebiyatı bahsi okutulur. Metinlerden talebe mesul değildir.
5. *XIII. Asırda Türk Edebiyatı* bahsinde Dede Korkut, Sultan Veled, Şeyyat Hamza, Yunus Emre'ye ait metinler talebeye okutulur ve sorulur. Yalnız bunlar içerisindeki Arap ve Fars kelime ve terkiplerden mesul edilmez.
6. *XIV. Asırda Türk Edebiyatı* bahsindeki metinlerden 71, 72 ve 73. sayfadakiler gösterilir. Talebe bunların ancak ifade ettiği fikirleri öğrenecektir. Nesimi hakkında edebiyat ve sanat bakımından tahlil yapılacaktır.
7. Âşık Paşa izah edilecek ve 66, 67. sayfalardaki metinler gösterilmekte iktifa olunacaktır.
8. *Halk Edebiyatı* bahsi gösterilecektir.
9. *XV. Asırda Türk Edebiyatı* bahsinin *Çağatay Edebiyatı* kısmında toplu bilgi verilecek, Ali Şir Nevai'nin hayatı, eserleri ve edebiyatımızda değeri etraflı izah olunacaktır. 86, 87. sayfalardaki metinler talebeye izah edilecek ve metinlerin ancak ifade ettiği umumi fikirler sorulacaktır.
10. *Azeri Edebiyatı* kısmı okutulur fakat metin sorulmaz.
11. *Anadolu Edebiyatı* bahsinde bu devir hakkında umumi malumat verilir. Yalnız Şeyhi'nin hayatı, eserler talebeye sorulmaz. Buna ait metinler öğretmen tarafından okunur, talebeye mevzuları ve anlatmak istedikleri fikirler sorulur.
12. Bu devirdeki nasirlerden Sinan Paşa gösterilir.
13. *Halk ve Tasavvufi Halk Edebiyatı* bahsindeki metinler talebeye okutulur. Arap ve Fars gramer şekillerindeki kelime ve terkipler sorulmaz.
14. *XVI. Asırda Türk Edebiyatı* bahsinde yalnız Fuzuli'nin eserleri ve hayatı hakkında bilgi verilir. Öğretmen kitaptaki metinleri etraflı surette izah eder. Talebe metinleri, mevzuyu, ifade ettikleri esas, fikirleri öğrenmeye mecburdur. Metinleri kelime kelime izahtan mesul tutulmaz.
15. *Anadolu Türk Edebiyatı* bahsinde Baki'nin eserleri, hayatı izah olunur. Kitaptaki metinler öğretmen tarafından okutulur. Talebe mevzularını anlamakla iktifa eder.
16. Nesir bahsi toplu olarak gösterilir. Metinler talebeden sorulmaz.
17. *Halk Edebiyatı* kısmı okutulur. Metinler talebeye okutulur fakat Arap ve Fars gramer şekillerindeki kelime ve terkiplerden mesul tutulmaz.
18. *XVI. Asır Cihan Edebiyatı* bahsi sonuna kadar gösterilir.
19. *XVII. Asır Türk Edebiyatı* bahsinde umumi malumat verilir. Yalnız Nefi'nin şahsı ve eserleri izah olunur. Buradaki metinler öğretmen tarafından okunur. Talebe ancak bunların mevzularını ve toplu fikirlerini öğrenmeye mecbur tutulur.
20. Nabi için de böyle yapılır.
21. Bu bahisteki nasirlerden Nergisi, Veysi, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi hakkında malumat verilir.
22. *Halk Edebiyatı* bahsi metinlerle okutulur.
23. *XVII. Asra Kadar Cihan Edebiyatı* bahsi baştan sona kadar okutulur.
24. *XVIII. Asırda Türk Edebiyatı* bahsinde toplu bilgi verildikten sonra yalnız Nedim'in hayatı, eserleri ve edebî kıymeti hakkında izahlarda bulunulur. Ona ait metinler öğretmen tarafından okunur. Talebe bunların mevzusundan ve ifade ettikleri hisleri ve fikirleri anlatmaktan mesuldür.
25. Şeyh Galip için de aynı şey yapılır.

26. Muhtelif nesir nevileri hakkında toplu bilgi verilir. Bunlardan yalnız Naima'nın hayatı ve eserleri üzerinde durulur.
27. XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı bahsi tamamıyla gösterilir.
28. XIX. Asırda Türk Edebiyatı bahsinden umumi bilgi verilir. Şahıslar ve metinlerden talebe mesul edilmez. Yalnız halk edebiyatı metinleri talebeden sorulur.
29. XIX. Asrın Birinci Yarısında Dünya Edebiyatları bahsi toplu olarak okutulur (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 105-107).

Yukarıdaki yirmi dokuz maddenin dille ilgili olduğu görülmektedir. Özellikle divan edebiyatı metinleriyle ilgili düzenlemeler dildeki sadeleşme çalışmalarının eğitime yansması olarak düşünülebilir. Kitaptaki metinlerin kullanımına yönelik öneriler, ders materyallerinde dille ilgili sorunların olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Saadettin Nüzhet'in hazırladığı, lise ikinci sınıfların öğretim süreçlerinde kullanılan *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi* kitabıyla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir:

1. Edebiyatımızın en eski devirlerinden beri doğup geliş ile divan edebiyatının tarihî akışı hakkında toplu bilgi verilecektir. Edebî lehçelerin doğuşları ve divan edebiyatının nasıl başladığı, ne suretle geliştiği ve nasıl bittiği gösterilecektir.
2. Bu genel verilirken divan edebiyatı şairlerinden Âşık Paşa, Seyit Nesimi, Ali Şir Nevai, Şeyhi, Fuzuli, Baki, Nefî, Nabi, Nedim, Şeyh Galip; nasirlerinden Sinan Paşa, Fuzuli, Latifi, Âli, Nergisi, Veysi, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi, Naima üzerinde durulacak, bunların sanatları, edebî değerleri, eserleri ve hayatları anlatılacaktır.
3. Bunlardan gösterilecek metin sayfaları aşağıda verilmiştir. Metinler talebeye öğretmen tarafından okunup anlatılacak, talebeden okunup izah edilmesi istenmeyecek yalnız bu metinler vasıtasıyla edebî şahısların daha yakın tanınması temin edilecektir.

OKUTULACAK PARÇALAR

Yunus Emre'ye ait bütün parçalar (s.60), Mesnevi, Nesimi (s.103), Tuyuğlar, Nesimi (s.108), Garipname, Gazel, Ali Şir Nevai (s.151-152), Tuyuğ (s.153), Gazeller, Şeyhi (s.164-165), Harname (s.167), Su Kasidesi, Fuzuli (s.257), Gazeller, Fuzuli (s.260-267), Tahmis, Fuzuli (s.267), Leylâ ve Mecnun, Fuzuli (s.270), Hadikatü's-Süada, Fuzuli (s.274), Kaside, Baki (s.295), Gazeller, Baki (s.300-304), Kaside, Nefî, (s.397), Gazeller, Nefî (s.398-404), Kaside, Nabi (s.519), Gazeller, Nabi (s.520-528), Hayriye'den, Nabi (s. 528), Kaside, Nedim (s.540-546), Gazeller, Nedim (s.546-554), Kaside, Şeyh Galip (s.572), Hüsn ü Aşk, Şeyh Galip (s.596)

4. Halk edebiyatına ait metinlerin hepsi okutulabilir. Talebe bunları okuyup izah edecektir. Burada bilhassa Yunus Emre üzerinde durulup eserlerinin gerek edebiyat, gerek felsefe, gerek cemiyete tesir bakımından değeri belirtilecektir. Arada Arap ve Fars gramer şekillerinde kelime ve terkipler bulunursa bunlar öğretmen tarafından açıklanacak, talebe yalnız manasını bilecektir (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 107-108).

Kılavuzda divan edebiyatıyla ilgili metinlerin divan edebiyatını tanıtmak amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Üçüncü maddede yirmi üç metnin öğretim süreçlerinde kullanılması istemiştir. Dördüncü maddede de halk edebiyatı ürünlerinin öğrenci seviyesine uygun olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Mustafa Nihat'ın lise üçüncü sınıfın öğretim süreçlerinde kullanılan *Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabıyla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda şu değerlendirmeler yapılmıştır:

1. Başlangıçta yenilik mübeşşirleri ve yenilik başlangıcı hakkındaki kısımlar kısaca anlatılacaktır.
2. Birinci kısımdaki Şinasi, Ziya, Namık Kemal, Recaizade, Abdülhak Hamit, Muallim Naci'nin hayatları ve eserleri hakkında bilgi verilecek şahsiyetleri anlatılırken buna yardım bakımından metinler öğretmen tarafından gösterilecek, talebeye okutulup sorulmayacaktır.
3. 74. sayfadaki diğer şairler okutulmayacaktır.
4. *Eskiliğin Devamı* bahsi gösterilmeyecektir.
5. *Edebiyatıcedide* bahsi toplu olarak anlatılacak ve metinler talebeye sorulmayacaktır.
6. *Millî Edebiyat Mücadeleleri* ve *Bugünkü Edebiyat* bahsi ile diğer nazım neveleri gösterilecek ve örnek metinler öğretmenden tarafından okutulup talebeden istenecektir.
7. İkinci kısımdaki *Tiyatro* bahsi anlatılacak, metin olarak Vefik Paşa ve Namık Kemal'in eserlerinden alınan misaller gösterilecek ve terkipler sorulmaksızın metinler talebeye izah ettirilecektir. Hamit'ten metinler öğretmen tarafından izah edilecek ancak mevzuları hakkında talebe mesul edilecektir.
8. İkinci kısmın üçüncü ve dördüncü bahisleri metinlerle gösterilir.
9. İkinci kısım okutulur. Fakat aynı bahisteki romancıların metinleri öğretmen tarafından anlatılır. Talebe bunların mevzularını bilmekle ödevli tutulur.
10. *Bugünkü Roman* bahsindeki metinlerin izahı talebeden istenir.
11. Dördüncü kısım hakkında toplu bilgi verilir. Bunların tarih telakkileri belirtilir. Öğretmen tarafından anlatılır.
12. Beşinci ve altıncı, yedinci ve sekizinci kısımlar hakkında toplu ve kısa bilgi verilir. Bugünkü dilde olan metinler okutulur.
13. Dokuzuncu kısım gösterilir ve 'E' parçasındaki metinler üzerinde fazla durulup talebeye sorulur (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 108-109).

Kılavuzdaki kitapla ilgili değerlendirmelerin de önceki kitaplar gibi olduğu divan edebiyatı metinlerinden ve Arapça, Farsça terkiplerden öğrencilerin muaf olması, bunlarla ilgili bölümlerin öğretim süreçlerinde kullanılmaması istenmiştir.

İsmail Habip'in lise üçüncü sınıfların öğretim süreçlerinde kullanılan *Edebî Yeniliğimiz* kitabıyla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan değerlendirmeler şu şekildedir:

1. Birinci kitap, bütün bahislerinde toplu olarak kısa bilgiler hâlinde talebeye verilir. Misaller ancak şahısları tanıtmak bakımından mevzularını bilecektir. Misallerden mesul değildir.
2. Bu kitapta tanıtılacak şahıslar Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamit, Recaizade Ekrem'dir. Bunlardan başka şahıslar üzerinde durulmaz.
3. İkinci kitapta *Tanzimat Devri'nin Diğer Simaları* bahsi toplu olarak verilir. Bunlardan Cevdet Paşa, Ebuzziya Tevfik, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Sezai'nin eserlerinden ayrıca bahsedilir.
4. İkinci kısımda Ahmet Vefik Paşa'dan misaller verilir ve talebeden sorulur.
5. Üçüncü kısım lüzumsuzdur.
6. Muallim Naci anlatılır ve bir önceki bahiste söylenebilecek tarihî bilgiler burada kısaca verilir.
7. Servet-i Fünun edebiyatından şahsiyet olarak Tevfik Fikret, Halit Ziya, Cenap Şahabettin üzerinde durulur. Diğerleri hakkında kısa ve karakteristik bilgiler verilir.
8. *Türkçülük Cereyanı* bahsi gösterilir. Metinler içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerinde olan kelime ve terkiplerden talebe mesul değildir (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 109).

Kılavuzda kitapla ilgili değerlendirmeler sekiz madde hâlinde yapılmıştır. Öğretim süreçlerinde kullanılacak ve kullanılmayacak metinlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Ali Canip'in lise üçüncü sınıfların öğretim süreçlerinde kullanılan *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabıyla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda değerlendirilen son kitaptır. Kılavuzda kitapla ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

1. Okutulmayacak metinler:

Ceride-i Askeriye (Öğretmen okuyacak. Talebeden istenmeyecek.) (s.3), Büyük Reşit Paşa Hakkında (s.4), Şinasi'den Parçalar (s.7-8), Terkib-i Bent (s.16), Zafername Şerhi (s.17), Gazel (s.18), Namık Kemal parçalarını öğretmen okuyup izah edecek, talebeden istemeyecektir (s.21-25), Murabba (s.27), Cezmi parçası öğretmen tarafından izah edilecek, talebeden istenmeyecek (s.33), Hayat (s.34), XIX. Asır (Öğretmene izah edilebilir.) (s.41), Edebiyat Hakkında (Yalnız fikirler öğretmene anlatılır.) (s.43), Makber (s.46), Hamit'in parçaları yalnız öğretmene izah edilir, talebeden izah istenmez. (s.48-68), Yeis (s.85), Dicle (s.90), Şam-ı Gariban (s.92), Kebuter (s.93), Seyyie-i Tesamüh (s.95), Anadolu Hisarı'nda Mezarlık (s.97), Tevfik Fikret'in örnekleri arasında talebenin anlayabilecekleri öğretmene izah edilir. Şairin sanat telakkisini gösterecek fikir ve noktalar işaret edilir, metinler talebeden istenmez. (s.146-155), Halit Ziya hakkında da bu yolda hareket edilir. (s.165-172), Cenap Şahabettin hakkında da bu aynı şey yapılır. (s.173-193), Edebiyat-ı Cihanda Babil Esareti (s.200), Son Nefesimle Hasbihâl (s.203), Şantöz ve Daüssıla (s.206), Gece Yarılarında (s.226), Nüvid-i Hicran (s.227), Bülbül (s.228), Manş'ın Sahilinde (s.229), Donanma İanesi İçin (s.232), Hilal-i Nev (s.232), Vasiyet (s.248), Yeni Beyler (s.250), Uful Etmiş Mehasin Karşısında (s.252), Validemin Felsefesi (s.254), Enin-i Tehassür (s.255), Hakikate Doğru, Yalnız Sen (s.256), Adadan Avdette (s.257), Büyük Fransız Romancıları (s.258), Para (s.260), Leyal-i Sahiriyet (s.267), Girit (s.268)

2. Bunlardan başka metinler içerisinde Arap ve Fars gramer şekillerinde bulunan kelime ve terkipler öğretmen tarafından izah edilir. Talebe bunlardan mesul tutulmaz (Lise Edebiyat Programı'ndan aktaran Duman, 1992, s. 109).

Metinlerin öğretim süreçlerinde kullanılmayacak metinlerin özellikleri düşünüldüğünde dillerinin eskiliğinden dolayı öğretim süreçlerinden çıkarıldığı söylenebilir.

Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi'nde başlayan divan edebiyatının öğretimi sorunu 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu'nun da hazırlanma nedenidir. Arapça ve Farsça derslerin kaldırılmasından sonra öğrencilere divan edebiyatı metinlerinin öğretiminde sorunlar yaşandığı ve bu sorunlara çözüm üretilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kitaplarla ilgili değerlendirmelerde söz konusu sorunların çözümü amaçlanmıştır. Mevcut kitapların öğrenci seviyelerine uygun olan ve olmayan metinleri belirlenmiş, yeni ders kitapları hazırlanana kadar öğrenci seviyesine uygun olmayan metinlerin eğitim durumlarında kullanılmaması tavsiye edilmiştir.

Edebiyat eğitiminin bir edebî kanon aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Çıkla (2022) çalışmasında “kanonik eserlerin içerdikleri hisleri, fikirleri, inançları topluma benimsetmeyi ve insanları ortak bir kimlik etrafında şekillendirmeyi hedeflediğini” belirtir. Buna göre 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Eğitimi Kılavuzu, ortak bir kimlik oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır, demek yanlış olmayacaktır.

1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu'ndaki önerilerden sonra ders kitaplarının dışında yardımcı kaynak ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Yusuf Şerif Kılıçel tarafından hazırlanan *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi* (1935), Süleyman Şevket Tanlı tarafından hazırlanan *Güzel Yazılar Cilt:3* (1934-1935), Saadettin Nüzhet Ergun tarafından

hazırlanan *Halk Edebiyatı Antolojisi* (1937), İbnülemin Mahmut Kemal İnal tarafından hazırlanan 1937 ile 1942 yılları arasında 12 cilt hâlinde yayımlanan *Son Asır Türk Şairleri* kitapları söz konusu ihtiyaçları karşılamak için kullanılmıştır.

1936 ile 1937 yıllarında yayımlanan öğretim programlarında lise edebiyat programında herhangi bir değişikliğe yer verilmemiştir. Yalnız bu dönemin öğretim programlarında dil bilgisiyle ilgili bir bölüme yer verilmemiştir. Bu durumu Göğüş (1971) “1935 yılında Atatürk tarafından Türkçenin asıl kuralları incelemelerle meydana çıkarılincaya kadar dil bilgisinin öğretimden kaldırılması emredildiğini, bu emrin 1936’da uygulandığı” (s. 150) sözleriyle belirtmiştir.

2.1.16. 1938 Lise Edebiyat Programı

Eğitim ve dil alanındaki gelişmeler yeni bir öğretim program ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Hazırlanan öğretim programında dil bilgisi eğitime yer verilmemiştir. Bu, Göğüş’ün (1971) çalışmasındaki tespiti desteklemektedir.

Sınıflara göre öğretim programının içeriklerine ilişkin verilen bilgiler, 1934 öğretim programıyla karşılaştırıldığında çok büyük bir değişikliğin olmadığı, bazı kavramların Türkçe karşılıkların kullanıldığı görülecektir. Arapça, Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarıyla değiştirilmesi, dilde sadeleşme çalışmalarının öğretim programlarına yansımalarıdır. Yalnız Arapça ve Farsça kelimelerde gösterilen titizlik “disseetasyon (mütaleaname)” ile “comote-rendu (icmal)” gibi Batı kökenli kelimelerin kullanılmasında gösterilmemesi de dikkat çekicidir. Ayrıca 1935’te yayımlanan *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*’ndaki önerilere göre öğretim programında düzenlemeler de yapılmış, ihtiyaç görülen yerlerde tadilat yapılarak öğretim programını geliştirilmiştir.

1938 Lise Edebiyat Programı’nda lise birinci sınıfta haftalık iki saat yapılması tasarlanan edebî okuma dersinde edebiyat dersinin esasının metinler olduğu belirtilmiştir. Bu dersin tema ve içerikleri Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18

Edebî Okuma Dersinin Tema ve İçerikleri

Tema	İçerik
Edebî Bilgiler	• Nesir-nazım • Vezin • Kafiye • Aruz (Aruz vezni hakkında kısa ve toplu bilgi verilecektir. Veznin şekilleri öğretilmez.) • Hece vezni • Aruzun yerini hece veznine bırakması
Mecazlar	• Teşbih, istiare
Tanzimat'ı müteakip başlayan Avrupalı edebiyat	• Nesir ve nazım nevileri • Tanzimat'ın fikrî ve edebî cepheleri
Divan edebiyatında nesir ve nazım nevileri	• Bu nevilere ait parçalar izah edilirken divan edebiyatına başlıca karakterleri toplu olarak gösterilecektir.

Tablo 18 incelendiğinde *1934 Lise Edebiyat Programı*'nda “millî vezin” sözü yerine “hece vezni” sözünün kullanıldığı görülecektir. Edebî bilgiler temasında aruz vezni içeriği ile ilgili parantez içindeki açıklamadan hareketle kültürel değişikliğin programın uzak hedeflerinde yer aldığını düşündürebilir. Mecazlar temasında sadece teşbih ile istiareye yer verilmiş, *1934 Lise Edebiyat Programı*'nda yer alan mecaz-ı mürsel, kinaye ile ilgili içerik öğretim programından çıkarılmıştır.

Öğretim programında lise birinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersi “Talebenin umumi bilgi seviyelerine uygun mevzular, tasvir, tahkiye, mektup, ufak dissestation (mütalaanemeler), compte-rendu (icmallar)” (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s.115) şeklide açıklanmıştır. Açıklamada öğrenciye görelilik ilkesine uygun içerik oluşturulması istenmiştir.

Lise ikinci sınıf öğretim programında haftalık bir saat yapılması tasarlanan edebî okuma dersiyle ilgili şu açıklamaya yer verilmiştir:

Divan edebiyatına ait parçalar edebiyat tarihi içinde gösterileceğinden edebî okumada Tanzimat ve sonrasındaki edebiyatımıza ait manzum ve mensur eserler, halk edebiyatına ait parçaların en iyilerinden terbiyevi esaslara göre seçilmiş parçalar, Garp edebiyatından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir. Bugünün ihtiyaçları ve dil inkılabı nazar-ı dikkate alınacağından Tanzimat ve Servet-i Fünun muharrirlerinden seçilecek parçaların talebeyi yadırgatmayacak mahiyette olmasına dikkat edilecektir (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s.115).

Bu açıklamanın *1927 Lise Edebiyat Programına Zeyl*'den itibaren tüm programlarda yer aldığı görülmektedir. Açıklamanın devamında parantez içinde bakanlığın hazırladığı Garp edebiyatı antolojilerinden de istifade edilmesi önerilmiştir.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan tahrir dersiyle ilgili öğretim programındaki açıklama yine önceki programlarda geçen açıklamalarla aynıdır. Söz konusu açıklama şu şekildedir:

Talebinin umumi bilgi seviyesine uygun mevzular: Tasvir, tahkiye, gerek okuma kitaplarında, antolojilerde, broşürlerde, mevcut parçalarda gerekse öğretmenlerin hariçten seçecekleri eserlerde ve sınıfta eseri tetkik edilmiş muharrirlere dair dissestation (mütalaanameler), yine bu gibi eserlere ait edebî tahliller, büyükçe bir eser (mesela bir roman veya piyes) hakkında compete-rendu (icmaller) (Öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 115).

Tahrir dersinin açıklamasının önceki öğretim programıyla aynı olması, *1938 Lise Edebiyat Programı*'nın tadilat niteliğinde olduğunu göstermektedir.

Lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim programındaki “Menşeyinden Tanzimat’a kadar edebiyatımızın divan, halk ve zümre edebiyatları cepheleri nazar-ı dikkate alınarak toplu ve kısa malumat” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 115) şeklindeki açıklama da önceki programlardaki açıklamayla uyumludur. Bu açıklamadan sonra parantez içinde edebiyat tarihi öğretimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki edebiyat tarihiyle ilgili açıklamalara göre hazırlanmıştır. Söz konusu bilgiler şu şekildedir:

Edebiyat tarihi öğretiminde esas, edebî devirler, müesseseler ve hareketler olmalıdır. Büyük şahsiyetler, bu devirdeki müessese ve hareketlerin mümessili olmak bakımından gösterilecektir. İkinci, üçüncü derecedeki edebî elemanlar ancak içinde bulundukları devirde büyük mümessilleri hazırlama veya devam ettirme rolleri bakımından mevzubahis edilebilirler. Üzerlerinde fazla durmak lüzumsuzdur. Bilhassa divan edebiyatı öğretilirken bu edebiyatın Çağatay, Azeri ve Osmanlı lehçelerinde doğuşuna amil olanlar, kendi nevinde onu tekâmül ettirenler ve tarihe intikali sırasında seleflerine nazaran büyük bir kıymet ifade edenlerden bahsedilecektir. Mesela Âşık Paşa, Şeyhî, Baki, Ali Şir Nevai, Fuzulî, Nefî, Nabi, Nedim, Şeyh Galip bu görüşle tetkik olunacaktır (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 116).

Açıklamada Türk edebiyatı tarihi eğitiminin zirve şahsiyetler etrafında olması istenmiştir. Bu açıklamadan sonra da Türk edebiyatı tarihi dersinin işleniş ve yazılacak kitapların içeriğiyle ilgili şu bilgiler verilmiştir:

Edebî şahsiyetlerden ve eserlerden bahsederken talebeye müntehap parçalar gösterilecek ve bu parçaların manalarına nüfuz edebilmeleri için kelimeler, terkipler, sanat oyunları izah ve teşrih edilecek, edebiyat tarihine ait kitap da yine bu tarzda yani yalnız tarihî malumatı ihtiva etmek değil, seçilmiş parçaları da havi olmak ve bu parçalar şerh ve izah edilmiş bulunmak şartıyla yazılacaktır (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 116).

Edebiyat tarihi eğitiminde de metin temelli bir ders işlenmesi gerektiği anlatılmış, hazırlanacak kitapların da bu işleyişe uygun olacak şekilde tasarlanması istenmiştir.

Lise üçüncü sınıfta haftada birer saat fen ve edebiyat şubelerinde ortak yapılması tasarlanan edebî okuma, tahrir ve Türk edebiyatı tarihi derslerinin dışında edebiyat şubelerinde haftalık

edebî metinlerin tetkikiyle ilgili iki saat ilave ders yapılması tasarlanmıştır. Bu derslerden edebî okuma ile tahrir dersleriyle ilgili “ikinci sınıfta olduğu gibi” yapılması istenmiştir. Bu istek önceki programlarda da aynı şekilde olması, eğitim seviyelerine göre bu iki dersin içerik tasarımı yapılmadığını göstermektedir. Bu durum söz konusu derslerin sürelerinin edebiyat tarihi dersinde kullanılmasına ve bu derslerin işlevsizleşmesinin nedeni olarak gösterilebilir.

Lise üçüncü sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği programda “Tanzimat’tan zamanımıza kadar, millî edebiyat cereyanı etrafıyla gösterilecektir” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 116) şeklinde açıklanmıştır. Dersin işlenişyle ilgili de şu açıklamalara yer verilmiştir:

Tanzimat’tan zamanımıza kadar edebî müessese ve hareketler. Büyük mümessiller, ikinci sınıf programında izah edildiği veçhile edebî müessese ve hareketler içindeki tesir ve mevkileri bakımından tetkik olunacaktır. Bu edebî hareketler arasındaki münasebetler, aksülameller, bugünkü edebiyatımızı hazırlayan ana fikirler izah olunacaktır. Millî edebiyat cereyanı, bu görüşle belirtilecektir (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 116).

Türk edebiyatı tarihi dersinde dönemini temsil gücü yüksek kişilerden oluşan bir içerik hazırlanması istenmiştir.

Edebiyat şubelerinde ilave yapılacak iki saatlik edebî metin tetkiki dersinin içeriği öğretim programında şu şekilde açıklanmıştır:

Türk ve ecnebi edebiyatlarından başlıca eserler, öğretmenin nezaretinde veya talebeye vazife olarak verilip tahlil ettirilecektir. Tanzimat’tan sonra edebiyat eserlerimizin Garp edebiyatı ile münasebet ve alakası bilhassa aranacak ve tebarüz ettirilecektir. Edebî meslekler hakkında bu tahlil ve tetkik vesilelerinden istifade olunarak esaslı ve toplu malumat verilecektir (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 117).

Edebî bilgilerin uygulama alanı olarak da düşünülen derste Türk ve yabancı eserlerin incelenecek şekilde tasarlanmış, bu incelemelerde öğrencilerin aktif olması istenmiştir.

1938 Lise Edebiyat Programı’nın sonunda “1935’te neşredilen kılavuzun sınıf kitaplarına ve kitapların kullanılış tarzına ait hükümleri, usul itibariyle yapılmış tavsiyeler olduğu gibi tatbik edilecektir” (öğretim programından aktaran Duman, 1992, s. 117) açıklamasıyla öğretim programının 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu’ndaki tavsiyelere göre hazırlandığını göstermektedir. Ayrıca bu açıklamadan kılavuzda geçen kitapların kullanıldığı da anlaşılmaktadır.

Hasan Âli Yücel’in 28 Aralık 1938’de Maarif Vekili olması ve dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün de desteğiyle eğitim alanında başarılı çalışmalar yapılır. Batı dünyasını daha iyi öğrenmek için tercüme seferberliği başlatılmış ve bunun sonucunda da Tercüme

Bürosu kurulmuştur. Nurullah Ataç yönetimindeki Büro'nun üyeleri arasında Saffet Pala, Sabahattin Eyüpoğlu, Sabahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal ve Nusret Hızıl vardır. Üyelerin katılımıyla 28 Şubat 1940'ta Ankara'da Adnan Adıvar başkanlığında ilk toplantı yapılmıştır. Kısa sürede çalışmaya başlanmış ve dünya klasiklerinden 469 eser Türkçeye çevrilmiştir. 19 Mayıs 1940'tan itibaren iki ayda bir *Tercüme Dergisi* yayımlanmaya başlanır. Dilin sadeleşmesi ile ilgili çalışmalar yapılır, bunun için bilim dallarının kongreleri düzenlenir, sözlükler hazırlanır. İlk bilim kongresi *Birinci Coğrafya Kongresi* olur. Ardından dil bilgisi öğretimi sorununu çözmek için *Gramer Komisyonu* toplantıya çağırılır ve Tahsin Banguoğlu'na *Ana Hatlarıyla Türkçenin Grameri* (1940) isimli kitap hazırlatılır ve bu kitap yayımlanır. *İmla Kılavuzu* (1941), *Gramer Terimleri* (1942), *Türkçe Sözlük* (1944), *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* (1943-1957) bu dönemde yapılan çalışmaların ürünüdür. TDK tarafından önerilen terimler, 1939'dan itibaren ders kitaplarında kullanılmaya başlanmıştır. 1940'ta ders kitaplarını standartlaştırmak için *Ders Kitabı Düzeltme Kılavuzu* yayımlanır. 17 Temmuz 1939'da eğitim sisteminin ilkelerini ve programlarını belirlemek için *Birinci Maarif Şûrası* toplanarak millî eğitimde çok önemli olan bir gelenek başlatılır.

Türkçe, Türk dili ve edebiyatı eğitimi ile Türk eğitim sisteminin bugünkü duruma gelmesinde Hasan Âli Yücel dönemindeki çalışmaların katkısının olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Önemi

Türk dili ve edebiyatı eğitimi sadece güzel sanatların bir alanı olarak görülmesi bu alanın bireysel gelişime katkısını işlevsiz hâle getirmektedir. Dil gelişiminin kritik dönemlerinden birini içeren lise eğitimindeki 14-18 yaşlarındaki bireylerin gelişim özelliklerinin sağlıklı tamamlanmasında Türk dili ve edebiyatı eğitiminin önemli bir etkisi vardır. MEB'in 2021-2022 örgün eğitim istatistiklerinde 6 milyon 543 bin 599 öğrencinin lise eğitimi için örgün kurumlara kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Bu bireylerin anlama ve anlatma yetenekleri ile transfer, analitik çözümleme ve eleştirel düşünme becerisi gibi üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesinde Türk dili ve edebiyatı eğitimin hayati önemi vardır.

Türk dili ve edebiyatı eğitiminin önemi dil gelişimi, bireysel gelişim ve kültür aktarımı başlıkları altında açıklanmıştır.

2.2.1. Dil Gelişiminde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Bireyin gelişiminin kritik dönemlerinden biri olan 14-18 yaş grubu ergenlik başta olmak üzere birçok gelişimsel özelliklerin olduğu dönemdir. Bu yaş grubunun gelişimsel özelliklerinde biri de dil gelişimidir.

Bireylerin anlama ve anlatma gibi zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi Türk dili ve edebiyatı eğitiminin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda 14-18 yaş grubu yani lise dönemi bireylerin gelişim özelliklerine göre Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim programı geliştirilmeli ve bu programı destekleyen görsel ve işitsel ders materyalleri planlanmalıdır. Bu konuda Türk dili ve edebiyatı eğitiminde tıp ve psikoloji bilim dallarının verilerinden yararlanan disiplinler arası bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran özelliklerinden biri dil becerileridir. Dil eğitimlerin tümünde okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi vardır. Bu dört dil becerisi Türk dili ve edebiyatı eğitiminin öğretim programlarının da temelini oluşturmaktadır.

Bireylerin sağlıklı düşünebilmesi ve düşüncelerini aktarabilmesinde dil bir araç işlevi görmektedir. Bu durumu Vygotsky (2018) “düşünce denilen şey aslında ses çıkarmadan konuşmaktır” (s. 8) şeklinde ifade etmiştir. Bilgi edinme ve kullanma süreçleri de dil gelişimiyle ilgilidir. Bu süreçte beyin ile dil arasındaki ilişkiden söz etmek mümkündür. Bu süreci Yalçın (2012) “Bilginin algılanması konusunun doğrudan dil eğitimi ile ilgisi bulunmaktadır. Çünkü bilgiyi taşıyan ve depolayan unsurların başında dil gelmektedir” (s. 19) şeklinde açıklamıştır. Bilginin beyin tarafından alınması, saklanması ve kullanılması sadece dil aracılığı ile mümkündür. Dil becerileri gelişmiş bireyler bilgiyi alma, saklama, ayrıştırma ve gerektiğinde kullanabilme yeteneğine sahiptir. Bu beceriler, 14-18 yaş grubunda yalnızca Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle geliştirilebilmektedir.

Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle bireylerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma olarak isimlendirilen dil becerileri geliştirilerek bireylerin bilgi edinme, saklama, ayrıştırma ve gerektiğinde kullanmayla ilgili süreçleri daha doğru yönetmesi sağlanacaktır. Böylelikle transfer, analitik çözümleme ve eleştirel düşünme becerisi gibi üst düzey düşünme becerileri gelişmiş bireyler yetiştirilecektir.

2.2.2. Bireysel Gelişimde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Lise dönemindeki 14-18 yaş grubundaki bireylerin gelişim özelliklerine dikkat edilmelidir. Ergenlik döneminde olan bu bireylerin psikolojik durumları da düşünülerek öğretim programları tasarlanmalıdır. Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle bu dönemde bireylerin dinleme ve okuma becerileriyle anlama, konuşma ve yazma becerileriyle de anlatma yetenekleri geliştirilerek dış uyarıcıları anlamlandırarak doğru tepki verme süreçlerini sağlıklı yönetecektir. Türk dili ve edebiyatı eğitimi içinde yer alan kendini doğru tanıma, problem çözme ve karar verme süreçleri lise dönemindeki bireylerin hem zihinsel gelişimlerine hem de bu dönemdeki kontrol sistemindeki eksikliklerinin az hasarla tamamlanmasına katkıda bulunacaktır.

Zihinsel gelişiminin kritik dönemlerinden olan 14-18 yaş grubundaki bireylerin metni okuyarak anlama, sözle veya yazıyla anlatma yetenekleri geliştirmek hem bireysel hem de toplumsal açıdan hayati önem taşımaktadır. Bu önem düşünüldüğünde lise döneminde toplumsal yaşamda sorgulayan, fikir üretebilen, tartışan ve kendini anlatabilen bireyler yalnızca Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle yetiştirilebilir.

2.2.3. Kültür Aktarımında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Dil eğitimi kültür aktarımını da içeren bir süreçtir. Bireyin doğumuyla başlayan ana dili eğitimi, okul sürecinde öğretim programlarıyla belirlenmiş bir düzen içinde devam eder. Öğretim programlarında belirlenen kazanım hedeflerinden biri de bireylere ait olduğu kültürel unsurları dil eğitimiyle kazandırmaktır.

Ülkelerin devamlılığının sağlanmasında dil birliğinin olması yadsınmaz bir gerçektir. Bunun için ana dili eğitimiyle bireylerin anlama ve anlatma yeteneklerinin geliştirilmesi, ana diliyle düşünmesi, maddi ve fikrî üretimlerini ana diliyle yapması gerekmektedir. Ülke gelişimini doğrudan etkileyen bu özellikler Türk dili ve edebiyatı eğitiminin kültür aktarımındaki önemini ortaya koymaktadır.

Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle 14-18 yaşındaki bireylerin ana dili becerileri geliştirilerek kültür edinimleri sağlanmalıdır. Kendi dilinde eleştirel düşünebilen, analitik çözümleme ve transfer gibi üst düzey bilişsel düşünme becerileri geliştirilen bireylerin topluma kazandırılması için Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarının bu özelliklere göre

tasarlanması gerekmektedir. Böylelikle Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle bireysel ve toplumsal gelişime katkı sağlanacaktır.

2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminde Ders Kitabı

Bireylerin anlama ve anlatma gibi zihinsel yeteneklerini geliştirme özelliğine sahip Türk dili ve edebiyatı eğitiminin temel eğitim materyali edebî metinlerdir. Dil gelişiminin kritik dönemlerinden biri olan 14-18 yaş grubunun gelişim özelliklerine göre seçilmiş metinlerle tasarlanan ders kitabı kişilerin bireysel ve zihinsel gelişimlerini destekleyecektir. Metin altı çalışmalarla da bireylerin eleştirel düşünebilme, analitik çözümleme ve transfer etme gibi üst düzey bilişsel düşünme becerilerini geliştirecek ortam sağlanabilir.

Ülkenin değişik ekonomik ve sosyal bölgelerdeki Türk dili ve edebiyatı öğretim programının eşit bir şekilde uygulanmasında kitaplarının etkisi vardır. Öğretim programına göre hedef kitlenin gelişim düzeyine göre seçilen metinlerden oluşan ders kitapları öğretim süreçlerinin sağlıklı ilerlemesini sağlayacaktır. Öğretim süreçlerinin en önemli unsurlarından olan öğretmenlerin bireysel özellikleri ve mesleki deneyimlerini destekleyecek şekilde hazırlanan ders kitapları da derslerde daha etkin kullanılacaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde öğretmenlerde görülebilen bazı mesleki yetersizliklerin de ders kitaplarıyla giderilmesi söz konusudur. Bu da öğretim süreçlerinde ders kitaplarının tamamlayıcı özelliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan ders kitaplarını altı gruba ayrılabilir: edebiyat, kıraat/okuma, edebiyat tarihi, edebî bilgiler, antolojiler ve dil bilgisi. Bu kitapların dışında bakalorya kitapları ile sınavlara hazırlık kitapları da Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan kitaplar olarak sayılabilir. Çalışma alanını oluşturan 1920-1938 döneminde kullanılan kitaplar edebiyat, kıraat/okuma, edebiyat tarihi ve antoloji türünden kitaplardır. Söz konusu dönemde diğer kitap türlerinin varlığı tespit edilememiştir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Alan yazını taranarak araştırmanın konusuyla ilgili çalışmalar belirlenmiş, bu çalışmalar İlgili Makaleler ve İlgili Tezler başlıkları altında tanıtılmıştır.

2.4.1. İlgili Makaleler

Hilmi Demiral'ın 2019'daki *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının İncelenmesi: (1923-2018)* adlı çalışmasında onar yıllık dönemler hâlinde MEB tarafından onaylanan ders kitaplarından örneklem seçilerek yapılmıştır. 50 ders kitabı biçim ve içerik açısından incelenmiştir. Doküman analiz yöntemi ile yapılan nitel araştırmada elde edilen bulgular betimsel analiz ilkelerine göre değerlendirilmiştir. Yapılan çalışma kitap incelemesi ile ilgili örnek bir çalışma olması bakımından önemlidir.

Nilay Işıksalan'ın, 2002 yılında *Eğitim ve Bilim* dergisinde yayımlanan *Türk Edebiyatı Kitaplarının İçerik Değerlendirmesi-I (1923-1950)* isimli makalesinde incelediği kitapları “Edebiyat, Kiraat, Edebiyat Tarihi, Edebî Bilgiler, Antolojiler, Dil Bilgisi” başlıkları ile altı grupta incelemiştir. Kitapların ana hatlarıyla tanıtıldığı makalede otuz beş kitap hakkında bilgi verilmiştir. Yapılan araştırma 1923-1950 dönemindeki kitaplar hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Nilay Işıksalan'ın, 2004 yılında *Eğitim ve Bilim* dergisinde yayımlanan *Türk Edebiyatı Ders Kitaplarının İçerik Değerlendirmesi-II (1950-2000)* isimli makalesi 2002'de yapılan çalışmanın devamı niteliğindedir. Makalede dönemdeki siyasal gelişmelerin ders kitaplarına etkisi ekseninde hazırlanan kırk yedi ders kitabı hakkında bilgi verilmiştir. Ders kitapları üzerinde yapılan araştırmalar incelenerek hazırlanan makalede kaynakça bölümünde sözü edilen ders kitaplarına yer verilmemiştir. Yapılan çalışma 1950-2000 dönemindeki kitapları belirlediğinden önemlidir.

Alev Sınar'ın, 1997'de *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*'de yayımlanan *Cumhuriyetin İlk On Yılında Okutulan Türkçe Ders Kitapları* adlı makalesinde ilkokul Türkçe derslerinde kullanılan elli sekiz kitap olduğundan söz edilmiştir. Bu araştırma ilk dönemde kitaplarla ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdiği için önemlidir.

1970'te *Anadil Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış* adıyla *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*'de yayımlanan makalesinde Beşir Göğüş Osmanlı Dönemi'nden itibaren Türkçe ve edebiyat eğitimi hakkında bilgi vermiştir. Makalede Cumhuriyet sonrası dönem ilkokul ve orta dereceli okullar olarak ayrılmıştır. Edebiyat eğitimine 1924 programında orta üçüncü sınıftan başlandığı belirtilen makale, Türk dili ve edebiyatı öğretiminin tarihî döneminin belirlenmesi konusunda değerli bir çalışmadır.

Hızır Dilek (2016), *Cumhuriyet Dönemi'nde Kesintisiz Eğitim: 1924 İlkokul, Ortaokul, Lise Müfredat Programları* isimli çalışmasında öğretim programlarının içeriklerini anlatmıştır.

Doküman analizi yöntemi ile yapılan çalışmada tablolar hâlinde programların belirttiği derslerin haftalık saatleri gösterilmiştir. Programda ilk mektep ile orta mektep olarak geçen, orta mektebin birinci kademe ile ikinci kademe olarak ayrılmasına rağmen bu bilgi makalede yer almamıştır. Eğitim kademeleri günümüz sınıflandırmasına göre yapılmıştır. Çalışma alanının şartları düşünülmeden hazırlanan makale, 1924 programında geçen ders isimlerini ve ders saatlerini tespit etmesi bakımından önemlidir. Makalede yer alan programa göre edebiyat eğitimi 8. sınıfta yani günümüz sınıflandırmasına göre ortaokul dördüncü sınıfta başlanmaktadır.

Mehmet Can Doğan, *Türk Edebiyatı Öğretiminde Edebiyat Bakalorya Kitapları* adıyla 2018’de *Ana Dil Eğitimi Dergisi*’nde Türk dili ve edebiyatı eğitiminde kullanılan yardımcı kaynaklardan bakalorya kitapların araştırıldığı çalışmada 1935’e kadar olan Türk dili ve edebiyatı öğretiminin gelişimi ile ilgili tarihî bilgiler de vermiştir. Çalışmada bakalorya adı geçen üç kitap tespit edildiği belirtilerek bu kitaplar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma kaynak kitaplardan olan bakalorya kitapları hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.

Erol Ogur (2009), *Ali Canip Yöntem’in Cumhuriyet Dönemi’nde Edebiyat Öğretimi İçin Hazırladığı Ders Kitapları* isimli makalesinde Ali Canip Yöntem’in yazdığı ders kitapları ve yardımcı ders kitapları ile Cumhuriyet Dönemi’ndeki edebiyat öğretimine yaptığı katkıları ortaya koymaya çalışmıştır. 1924-1943 arasında 13 baskısı olan *Edebiyat* isimli ders kitabının dışında yardımcı ders kitabı olarak kullanılan *Leyla ve Mecnun* (1927), *Türk Edebiyatından Numuneler: Naima Tarihi* (1927), *Cihan Edebiyatından Numuneler: Epope ve Edebî Nevilere Dair Malumat* (1927) ve *Türk Edebiyatı Antolojisi* (1931-1934) adlı kitapları hakkında bilgiler vermiştir. Ali Canip’in ders kitapları hakkında bilgi vermesi bakımından önemli bir çalışmadır.

Turgut Karabey ile Mehmet Fatih Özcan’nın 2016’da *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*’nde yayımladıkları *1928-1950 Yılları Arasında Lise Edebiyat Kitaplarında Yer Alan Divan Edebiyatı Metinlerinin İncelenmesi* adlı makalede Mustafa Nihat Özön’ün *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İbrahim Habip Sevük’ün *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, Mehmet Fuat Köprülü’nün *Türk Edebiyatı Tarihi*, İsmail Habip Sevük’ün *Edebî Yeniliğimiz*, Saadettin Nüzhet Ergun’un *Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri*, Orhan Rıza Aktunç’un *Türk Edebiyatı Tarihi*, Agâh Sırrı Levent’in *Edebiyat Tarihi Dersleri*, Ali Canip Yöntem’in *Edebiyat*, İsmail Habip Sevük’ün *Avrupa Edebiyatı ve Biz*, Mustafa Nihat Özön’ün *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Hızfı

Tevfik Görensay ile Nihat Sami Banarlı'nın *Başlangıçtan Tanzimata Kadar Türk Edebiyatı Tarihi*, Hızfı Tevfik Görensay'ın *Tanzimat'tan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi*, Mithat Sadullah Sender ile M. Kadir Keçeoğlu'nun *Lise Son Sınıf Edebiyat Dersleri Özü*, Vasfı Mahir Kocatürk'ün *I. II. III. Lise Sınıfları İçin İzahlı Türkçe Metinler (Edebiyat Bakalorya El Kitabı)*, MEB tarafından hazırlanan *Türkçe II, Türkçe III* ortaokul kitapları ile *Türkçe IV, Türkçe V, Türkçe VI* lise kitapları, Nihat Sami Banarlı'nın *Metinlerle Edebî Bilgiler*, Nihat Sami Banarlı'nın *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Lise I. Sınıf*, Vasfı Mahir Kocatürk'ün *Metinlerle Edebiyat (Yeni Lise Kitapları I. Sınıf)* kitapları incelenmiş, kitap içerikleri divan edebiyatı bağlamında değerlendirilmiştir. Ders kitaplarının tespiti ve Türk dili ve edebiyatı eğitimi hakkında bilgi vermesi bakımından önemli bir çalışmadır.

Erdal Aslan (2010), *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları* adlı makalesinde Maarif Vekaletinin ilk mektep kitapları ile liselerde okutulması önerilen kitapları listelemiştir. İhtar olarak verilen bulguyla orta mektep ikinci devrede bir kitap listesi olmadığı belirtilmiş, sadece Arapça, Farsça ve Batı dilleri ile ilgili kitaplar önerilmiştir. Makale, 1924 programının dönemiyle ilgili bulguları aktarması yönünden değerlidir.

2.4.2. İlgili Tezler

Mesut Bulut'un Doç. Dr. Halit Dursunoğlu danışmanlığında 2016'da hazırladığı *M. Fuad Köprülü'nün Millî Kıraat adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabının Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Açısından İncelenmesi* adlı doktora tezinde 1916 yılında, mekâtib-i ibtidâiyenin son, sultanîlerin ilk sınıfında okutulmak üzere hazırlanan ve Maarif Nezaretince onaylanan Türkçe-edebiyat ders kitabı olan, M. Fuad Köprülü'nün hazırladığı *Millî Kıraat (Beşinci kısım)* adlı eseri incelenmiştir. Kitabı, günümüzdeki Türkçe-edebiyat eğitimi çalışmalarına tarihî zemin teşkil ettiği belirtilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle yürütülen çalışmada literatür taraması yapılmıştır. Ders kitabının Türkçe-edebiyat eğitimine katkısı ve Türkçe-edebiyat ders kitaplarına metin seçiminde tür, tema, içerik, kaynak ve yazar tercihi bakımından incelenip değerlendirilmiş, bu ders kitabındaki metinlerin içerdikleri temalar tespit edilerek bir üst tema ile açıklanmıştır. Çalışma konusu olan ders kitabı; seçilen yazar/şair ve metinler, metinlerin türlere ve temalara göre değerlendirilmesi, dönemin tarihî ve edebî tartışmalarına ışık tutması açısından incelenmesi vb. konularda ele alınarak, günümüzde Türkçe-edebiyat öğretiminde problem olan ders kitapları sorununa karşı, çeşitli çözüm önerileri getirerek ders

öğretmenlerine ve Türkçe-edebiyat öğretimindeki problemlerin çözümüne katkı sağlanması, yardımcı olunması amaçlanmıştır.

Zerrin Güney'in Doç. Dr. Tülin Arseven danışmanlığında 2014'te hazırladığı *1940-1960 Yılları Arasında Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi* isimli yüksek lisans tezinde çalışma alanındaki Türk dili ve edebiyatı eğitiminin gelişim seyri, öğretim programları ve ders kitapları incelenmekle birlikte, Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki eğitim konusunda yapılan çalışmalar, eğitim sistemindeki gelişmeler ile ortaöğretim kurumları da ele alınmıştır.

Celile Eren Argıt'ın 2004'te Prof. Dr. Kâzım Yetiş danışmanlığında hazırladığı *Tanzimat'tan Sonra Türk Dili-Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi (1839-1923)* isimli doktora tezinde çalışma alanındaki Türk dili-edebiyatı eğitimi ve öğretiminin nasıl yapıldığı, nasıl geliştiği, nasıl bir metot takip edildiği tespit edilmek istenmiştir. Çalışma alanındaki okullarda Türk dili ve edebiyatıyla ilgili ders programları ve ders kitaplarıyla ilgili bilgilerle söz konusu dönemdeki eğitim betimlenmiştir.

Erol Ogur'un 2008'de Doç. Dr. Alev Sınar Uğurlu danışmanlığında hazırladığı *Ali Canip Yöntem ve Eğitim* isimli doktora tezinde Cumhuriyet sonrasında eğitim ve edebiyat eğitimi üzerinde etkisi olan Ali Canip'in görüşleri, eleştirileri, hazırladığı ders kitaplarına ilgili verilerden oluşturulmuştur. Yedi bölüm hâlinde hazırlanan araştırma dönemin öğretim programları ve Ali Canip'in ders kitaplarıyla ilgili bilgileri içermesi yönünden önemlidir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde *Araştırmanın Modeli*, *Çalışma Evreni*, *Veri Toplama Yöntemi* ve *Verilerin Analiz Edilmesi* başlıkları altında araştırmanın yöntemine yönelik bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Türk dili ve edebiyatı eğitiminin tarihî seyrinde uygulanan öğretim programları ve öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarının içeriklerinin tespiti için yapılan araştırmada, tarama modeli kapsamında belirlenen özellikler tespit edildiğinden araştırma tekil tarama modeliyle desenlenmiştir. Tekil tarama modelini Karasar (2014) “değişkenlerin tek tek, tür veya miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma modeli” (s. 79) şeklinde tanımlamıştır. Bu araştırma desenine göre çalışmada Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamındaki öğretim programları ile bu dersin öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarının içerikleri kendi koşulları içerisinde olduğu gibi betimlenmeye çalışılmıştır.

Karasar (2014) çalışmasında tekil tarama modelindeki betimlemenin geçmiş veya şimdiki zamanla sınırlandırılabilceği gibi bir zaman kesiti arasında gelişimsel betimleme olabileceğini de belirtir. Bu çalışmanın başlangıç zamanı Maarif Vekâletinin 3 sayılı Kanun’la kurulduğu 2 Mayıs 1920’dir. Çalışmanın bitiş zamanı Hasan Âli Yücel’in Maarif Vekili olduğu 28 Aralık 1938’dir. Çalışma alanı olarak belirlenen bu iki tarih arasındaki Türk dili ve edebiyatı eğitiminin tarihî gelişimi incelenmiş; uygulanan öğretim programları, kongre, toplantı ve Türk dili ve edebiyatının eğitimiyle ilgili gelişmeler ayrı ayrı ele alınmasıyla geçmiş betimlenmiştir. Türk dili ve edebiyatı eğitiminin tarihî gelişimiyle ilgili elde edilen bulgular arasındaki değerlendirmelerde gelişimsel betimleme de yapılmıştır.

Çalışma alanında Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen on dört kitabın baskılarındaki içeriklerin taranması ve elde edilen verilerdeki değişikliklerin belirlenmesi de gelişimsel betimlemeye uygundur.

3.2. Çalışma Evreni

Çalışma evreni, çalışma alanı olarak belirlenen 1920 ile 1938 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen ders kitaplarıdır. Bu kitapların belirlenmesinde alan yazını, resmî arşiv belgeleri incelenmiş ve kitapların öğretim süreçlerinde kullanıldığı kanıtlanmıştır. Buna göre çalışma evreni EK 2’de gösterilen on dört kitap ve bu kitapların baskılarından oluşmaktadır. Bu kitapların çalışma alanındaki bütün baskıları analiz edildiğinden çalışmada kullanılan ders kitapları tüm evreni kapsamaktadır. Bu nedenle çalışmada örneklem seçilmemiştir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Tekil tarama modeliyle yürütülen çalışmada ders kitaplarıyla ilgili elde edilen verilerin kaynakları birincil kaynaklardır. Bu kaynaklar arşiv ve kütüphanelerden temin edilmiştir. Kuramsal çerçevede söz edilen Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilişkilendirilen öğretim programlarına, kongrelere, toplantılara, kitaplarla ilgili çalışmalara ve öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplara ilişkin verilerin kaynakları da birincil kaynaklardan yararlanıldığı gibi, alan yazınından elde edilen veriler de yer aldığından ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Çalışma, veri toplama yöntemlerinden belgesel tarama yöntemine uygun aşamaları içermektedir. Karasar (2014) “mevcut belge ve kayıtların incelenerek veri toplanması şeklinde tanımladığı belgesel tarama yönteminin kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme süreçlerini içerdiğini” (s. 183) belirtir. Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan, çalışma alanındaki ders kitaplarının baskıları temin edilmiş, söz konusu kitaplar betimsel tarama türlerinden içerik çözümlenmesine uygun taranmıştır. Karasar (2014) içerik çözümlenmesini “belli bir metnin, kitabın, belgenin belli özelliklerini sayısallaştırarak belirleme amacıyla yapılan tarama” (s.184) olarak tanımlamıştır. Çalışmada birden fazla baskısı olan kitaplardaki temaların içerikleri çözümlenerek elde edilen metinler kullanım sıklıklarına göre tablolatırılmıştır. Tek baskısı olan kitapların içerikleri de çözümlenerek elde edilen metinler belirlenmiştir.

Belgesel tarama sürecinin sağlıklı sürdürülebilmesi için öncelikle Türk dili ve edebiyatı derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarını belirleme amacına uygun olarak alan yazını taranmıştır. Karaağaçlı (2023) çalışmasında tarama işlemini “kaynak taraması, literatür taraması, rapor değerlendirmesi ve mevcut programların incelenmesi” (s. 141) şeklinde yapılacağını belirtir. Bu açıklamaya uygun olarak yayın taramasında uzman görüşlerinden, alan yazınından ve resmî kaynaklardan yararlanılmış; tarama sonucunda çalışma alanında kullanıldığı belirlenen ders kitapları listelenmiştir. Listelenen kitaplara ulaşılarak çalışmada birincil kaynaklar kullanılmıştır.

Birincil kaynaktan ulaşılan ders kitaplarının içeriği, dönemin öğretim programında geçen temalara göre ayrıştırılmış; bu temaların kodları belirlenmiş ve bu kodların içeriklerinde kullanılan metinlerin verileri listelenmiştir.

3.4. Verilerin Analiz Edilmesi

Çalışmada tekil tarama modeliyle elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma, içerik analizinin “belirli bir nitel veri içerisindeki kelimelerin, konuların, kavramların anlamlarının ve aralarındaki ilişkilerin tespitine yönelik kullanılan bir araştırma yöntemi” (Zülfikar, 2022) tanımına uygundur. Buna göre çalışmada Yıldırım ve Şimşek’in (2008) de belirttiği gibi içerik analizinde öncelikle metinden edinilen verileri açıklayabilecek ilişki ve kavramlara erişmek amacıyla Türk dili ve edebiyatı eğitimi ile ilgili tarihî süreç belirlenmiştir. Elde edilen bu ilişki ve kavramlarla kitap içeriklerindeki değişiklikler gerekçelendirilmiştir. Ulaşılan veriler düzenlenmiş ve anlaşılır hâle getirilmiştir.

Çalık ve Sözbilir (2021) çalışmalarında, içerik analizi araştırmalarını betimsel içerik analizi, tematik içerik analizi (meta sentez) ve meta analiz şeklinde üçe ayırmıştır. Çalışma alanında öğretim süreçlerinde kullanılan tek baskısı olan ders kitaplarından elde edilen verilerinin analizinde betimsel içerik analizi, birden fazla baskısı olan ders kitaplarından elde edilen verilerin analizinde tematik içerik analizi (meta sentez) uygulanmıştır.

Betimsel içerik analizini, Ültay vd. (2021) çalışmasında sınırlandırılmış bir konuyla ilgili yapılan, yayımlanmış veya yayımlanmamış bütün çalışmaların incelenerek araştırma sonuçlarının ve eğilimlerinin tanımlayıcı bir şekilde değerlendiren sistematik bir çalışma olarak açıklar. Bu açıklamayla uyumlu olarak çalışmada analiz edilen kitaplardan öğretim süreçlerinde tek baskısının kullanıldığı belirlenen, İbrahim Necmi’nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* kitabı ile *Tarih-i Edebiyat Dersleri*

II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü kitabı; Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı; Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı; Saadettin Nüzhet'in *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabı; İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabı betimsel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Tematik içerik analizi (meta sentezi) Çalık ve Sözbilir (2021) çalışmasında “belli bir alandaki nitel araştırmaların yine nitel bir anlayışla ele alınarak benzerlik ve farklılıkların ortaya konmasını” (s. 34) olarak tanımlamıştır. Bu tanıma uygun olarak çalışmada analiz edilen kitaplardan öğretim süreçlerinde birden fazla baskısının kullanıldığı belirlenen, Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar I, Güzel Yazılar II ve Güzel Yazılar III* kitapları; Ali Canip'in *Edebiyat* kitabı; Agâh Sırrı'nın *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* kitabı; Mustafa Nihat'ın *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı; İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* kitabı; *Ali Canip'in Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabı tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle analiz edilmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde çalışma alanının içerisinde liselerde kullanılan ders kitaplarıyla ilgili bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Buna göre *Lise Birinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları* başlığı altında iki kitap, *Lise İkinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları* başlığı altında altı kitap, *Lise Üçüncü Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları* altı kitap olacak şekilde toplam on dört kitaptan elde edilen bulgular araştırmanın amaçları doğrultusunda yorumlanmıştır.

4.1. Lise Birinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları

Lise birinci sınıf derslerinden edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen Süleyman Şevket'in hazırladığı *Güzel Yazılar I* ile Ali Canip'in hazırladığı *Edebiyat* kitapları bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarına göre *Güzel Yazılar I* kitabının 1934'e kadar olan ilk dokuz baskısı, *Edebiyat* kitabının da 1943'e kadar olan on üç baskısı tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle incelenmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Güzel Yazılar I

Süleyman Şevket tarafından Galatasaray Sultanisinin altı, yedi, sekiz ve dokuzuncu sınıflarında kullanılmak üzere dört cilt hâlinde hazırlanan, ilk defa Matbaa-i Âmire tarafından basılan *Güzel Yazılar* kitapları Yeni Türk Devleti'nin Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanındaki ilk ders kitabıdır. Kitaplar 1920 ile 1950 yılları arasında basılmıştır. İlk

olarak dört cilt basılan kitap, öğretim programındaki gelişmelere göre sonraki baskılarda üç cilt hâlinde basılmıştır.

Süleyman Şevket, *Sultani Dokuzuncu Sınıf Güzel Yazılar Dördüncü Cilt* (1336-1338) kitabının sonunda ilk üç ciltteki metinlerin yüz yıllık süreçten oluştuğunu, son cildin daha eski dönemlerden metinler içerdiğini söylemiş ve bu metinleri özelliklerine göre beş safhaya ayırdığını belirtmiştir. Bu safhalar *Divan Edebiyatı Dönemi*, *Tanzimat Dönemi*, *Edebiyat-ı Cedide Dönemi*, *Hürriyet Sonrası Dönem* ve *Divan Edebiyatı Geleneğini Devam Ettirenler* başlıkları altında incelenmiştir. Bu edebiyat dönemlerinin en önemli temsilcilerinin metinleri kitaba alınmıştır. Bu nedenle *Güzel Yazılar* kitaplarının hazırlanışında zirve şahsiyetlerden metin seçilerek içerik oluşturma yöntemi kullanılmıştır, denilebilir. Söz konusu kitapta Süleyman Şevket'in (1336-1338) "Evvelki ciltlerde âdeta bir dağın eteğinden zirveye doğru yükselmeğe çalıştık. Bu kitabın şimdiki nazma ve nesre kadar gelen kısmında çıktığımız noktadan aşağıya inmekte isticâl ediyoruz" (s.322) sözleriyle de belirttiği gibi ilk üç kitabın içeriği tûmdengelim, son kitabın içeriği tûmevarım şeklinde düzenlenmiştir. Konular yeri ve zamanı geldiğinde ardışık öğretim süreçlerinde tekrarlanarak ilerlediğinden ve her konunun kendi içindeki bilgiler arasında bir ardışık ilerleme söz konusu olduğundan içerik düzenleme yaklaşımlarından sarmal programlama yaklaşımına göre kitapların içeriği hazırlanmıştır, denilebilir.

Süleyman Şevket'in ders kitaplarının içeriğinde dönemin güncel metinleri kullanması, yakından uzağa öğretim ilkesi ile ilişkilendirilebilir. Edebiyat eğitiminde öğrencinin okuma zevkinin geliştirilmesinin, edebî bilgilerin de okuma çalışmalarıyla verilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Öğrencilerde anlama yeteneğinin okumayla geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Nazım-nesir, hece-aruz, kafiye, söz sanatları, metin türleri gibi edebî bilgi ve kavramlarla ilgili bilgiler kitaplarda yer alan metinlerin üzerinden anlatılmış; bu bilgilerin pekiştirilmesi amacıyla başka örnek metinlere de yer verilmiştir.

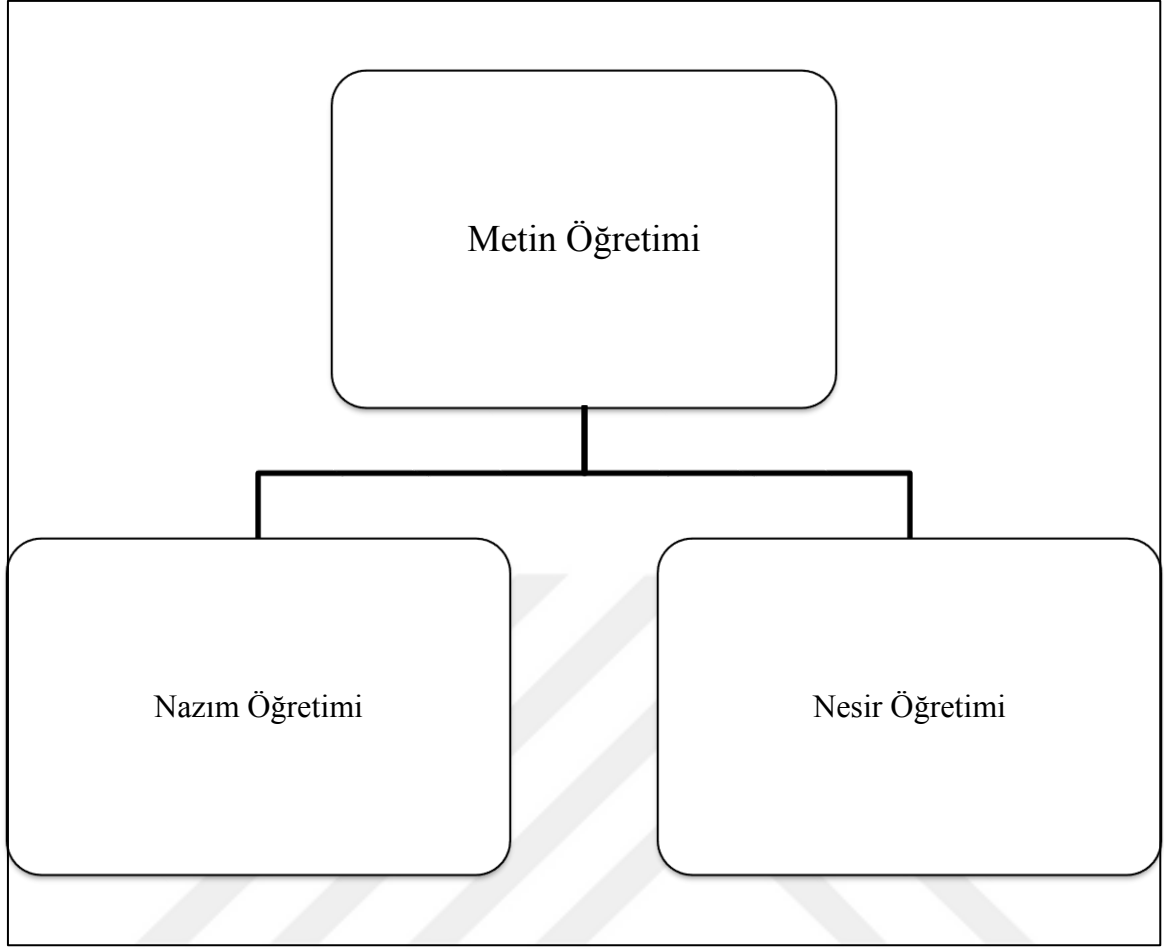
Güzel Yazılar I isimli kitabın ilk baskısının kapağında 1336-1338 şeklinde iki yıl yazılmıştır. Miladi 1920 yılına karşılık gelen bu yıllardan 1336 Rumi yılı, 1338 de hicri yılı göstermektedir. İkinci baskısında 1342-1924 şeklinde hem hicri takvime hem de miladi takvime göre yıl belirtilmiştir. Bu iki baskının dışında kitabın 1926, 1927, 1928 (Arap alfabeli), 1928 (Latin temelli Türk alfabeli), 1930, 1933, 1934, 1947, 1948 ve 1950 yıllarında basıldığı tespit edilmiştir. 1928 yılında Hilal Matbaası tarafından Arap alfabesiyle basılan

kitap, yine aynı yıl Necmi İstikbal Matbaası¹ tarafından Latin temelli Türk alfabesiyle basılmıştır ve bu kitap Latin temelli Türk alfabesi ile basılan ilk ders kitabıdır. 1926'daki baskı ile 1928'deki Arap alfabesiyle basılan kitaplarda *Yeni Güzel Yazılar I* ismi, diğerlerinde *Güzel Yazılar I* ismi kullanılmıştır. Arap harfli 1928 baskısında “liselerin, orta mekteplerin altıncı, kız-erkek muallim mekteplerinin birinci sınıflarına mahsustur” ifadesine yer verilirken 1928'deki Latin temelli Türk alfabeli baskıdan itibaren bu ifade kitaplarda kullanılmamıştır. Bu durum kitabın lise birinci sınıfta kullanıldığını düşündürmektedir. 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu'nda *Güzel Yazılar I* kitabının lise birinci sınıfın öğretim süreçlerinde kullanıldığının söylenmesi de bu düşünceyi desteklemektedir. Kılavuzda kitapla ilgili önerilere yer verilmiş, bazı metinlerin öğretim süreçlerinde kullanılmaması istenmiştir.

Güzel Yazılar I için yapılan araştırma, kitabın 1934 yılına kadar olan dokuz baskısından elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır. 1947, 1948 ve 1950'de basılan kitaplar çalışma alanının dışında olduğundan değerlendirmeye alınmamıştır.

Güzel Yazılar I isimli kitabın tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle çözümlenmesinden elde edilen verilerde kitabın metin öğretimi teması için hazırlandığı belirlenmiştir. Metin öğretimi teması içeriğinde Şekil 1'de gösterilen iki kodun olduğu belirlenmiştir.

¹ Necmi İstikbal Matbaası sözünün yazımında 1928 yılında basılan kitaptaki yazımı göstermek amacıyla kitaptaki yazım korunmuştur.

Şekil 1. Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar

Metin öğretimi teması için hazırlanan *Güzel Yazılar I* kitabının çalışma alanındaki dokuz baskısının içeriğinde Şekil 1’de gösterilen nazım öğretimi ve nesir öğretimi kodları için örnek metinler kullanılmıştır. Çalışma alanındaki baskılarda kullanılan metinler nazım öğretimi için kullanılan metinler ve yazarları, nesir öğretimi için kullanılan metinler ve yazarları baskılardaki kullanım sıklıklarına göre tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemine uygun şekilde incelenmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tablo hâlinde gösterilen metinler ve metin yazarlarının karşılığındaki baskı yıllarını gösteren bölüme + konulmuş, baskılarda yer verilmeyen metinlerin karşılığındaki bölüm boş bırakılmıştır. Hilal Matbaası tarafından 1928 yılında Arap harfleriyle basılan kitap tabloda 1928-A şeklinde, Necmi İstikbal Matbaası tarafından 1928 yılında Latin temelli Türk alfabesiyle basılan kitap 1928-B şeklinde gösterilmiştir. Tablolarda yer alan metinlerin kullanılma nedenleri ve metinlerdeki değişiklikler gerekçelendirilmiştir. Kullanılan metinler, metin altı soruları ve metin işleme ile ilgili tespit edilen bulgular da eğitim bilimleri verilerine göre değerlendirilmiştir.

Nazım öğretimi kodu için öğretim süreçlerinde kullanılan metinlerin baskılardaki yer alma sıklıkları belirlenmiş ve elde edilen veriler tablolarda gösterilmiştir. Kitabın dokuz baskısında kullanılan ortak metinler Tablo 19’da gösterilmiş, daha sonra da tabloda gösterilen metinlerin kullanım gerekçeleri belirtilmiş, analizleri yapılmıştır.

Tablo 19

Nazım Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1342-1924	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Yazın	Fazıl Ahmet	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kanarya	Orhan Seyfi	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Millet Şarkısı	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Akıncı	Yahya Kemal	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kardeşime	İdris Sabih	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gurup	Ali Canip	+		+	+	+	+	+	+	+

Güzel Yazılar I isimli kitapta nazım öğretimi için kullanılan ve Tablo 19’da gösterilen metinler, kitabın çalışma alanındaki tüm baskılarında kullanılmıştır. Yalnız Ali Canip’in *Gurup* isimli şiiri sadece 1924 baskılı kitapta kullanılmamıştır. Bu metinlerin özellikleri incelendiğinde Fazıl Ahmet’in *Yazın* şiirinin 4+3 duraklı 7’li hece vezniyle, Orhan Seyfi’nin *Kanarya* şiirinin 4+4 duraklı 8’li hece vezniyle, Ali Canip’in *Gurup* şiirinin 5+5 10’lu hece vezniyle, İdris Sabih’in *Kardeşime* şiirinin de 6+5 duraklı 11’li hece vezniyle yazılan şiirleri örneklemek için kullanıldığı; Tevfik Fikret’in *Devenin Başı* şiirinin serbest müstezadı örneklemek için kullanıldığı; Yahya Kemal’in *Akıncılar* şiiri ve Tevfik Fikret’in *Millet Şarkısı* şiirinin mef’ûlü mef’â’îlü mef’â’îlü feûlün aruz veznini örneklemek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

Metin altlarında kelime anlamlarının dışında başka bir açıklayıcı bilgiye yer verilmemiştir. Süleyman Şevket’in bu içeriği oluşturmasında öğrencilerin metin türlerinin okuyarak keşfetmelerini, sonraki sınıflar için gerekli olacak tür ve şekil bilgilerini fark etmelerini amaçladığı söylenebilir. Ayrıca kelime anlamının verilmesinde de öğrencilerin kelime servetini geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Metin altı sorularına yer verilmemesi sınıflarda sadece okumaya yönelik çalışmaların yapıldığının göstergesidir. Bu da öğrencilerde okuma kültürünün oluşturulmasının

hedeflendiğini düşündürmektedir. Tablo 19'daki metinlerin kitabın hazırlandığı zamana yakın dönemlerden seçilmesi, yakından uzağa ilkesine göre içerik hazırlandığına kanıttır.

Kitaptaki nazım öğretimi kodu için öğretim süreçlerinde kullanılan yedi metnin sadece ilk baskıda yer aldığı görülmüştür. Bu metinler Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20

Nazım Öğretimi İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1342-1924	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Baba Nasihati	Rıza Tevfik	+							
Pek Hazin Bir Mevlit Gecesi	Mehmet Âkif	+							
Kölenin İntikamı	Siraceddin	+							
Nejat İçin	Tevfik Fikret	+							
Derviş Sözü	Halit Fahri	+							
Müslüman Diyarı Karşısında	Mehmet Âkif	+							
Dua	Mehmet Âkif	+							

Tablo 20'deki metinlerin içeriklerine bakıldığında öğretim programının uzak hedeflerinin sonraki baskılarda kitapların içeriğine yansıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Balkan Savaşları ile milliyetçilik fikri ön plana çıkmış, Hicaz ve Yemen Cephelerindeki kayıplarla ümmetçilik fikri önemini yitirmiştir. Bu durum yeni Türk Devleti'nin de kuruluş düşüncesini oluşturmaktadır. Bundan dolayı Mehmet Âkif'in dinî içerikli *Pek Hazin Bir Mevlit Gecesi*, *Müslüman Diyarı Karşısında* ve *Dua* şiirleri ile Halit Fahri'nin dinî içerikli *Dervişin Sözü* şiiri sadece ilk baskıda kullanılmış; sonraki baskılarda bu dinî içerikli metinlerin yerine milliyetçilik düşüncesini işleyen metinler kullanılmıştır. Türk Devleti'nde din, ırk ve sosyal sınıf ayrımının olmadığından Siraceddin'in bir köleyi ve sınıf farkını anlattığı *Kölenin İntikamı* şiiri de sonraki baskılarda kullanılmamıştır. Rıza Tevfik'in "Osmanlı oğluyum ben" diye başlayan *Baba Nasihati* şiiri sonraki baskılarda kullanılmamıştır. Türk Devleti'nin Osmanlı Devleti'nden bağımsız bir devlet olduğunu göstermek amacıyla söz konusu metin kitap içeriğinden çıkarılmıştır, denilebilir. Bu şiirin yerine sonraki baskılarda Rıza Tevfik'in kızı Hatice için yazdığı

Nasihât isimli başka bir şiirine yer verilmiştir. Bu değişiklikle 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılmasının etkisi olduğu söylenebilir.

Metinlerin sonraki baskılarda kullanılmamasından Türk Devleti’nin uzak hedefleri arasında Türk milliyetçiliği benimseyen; din, ırk ve sosyal sınıf ayrımı yapmayan, eşitlik konusunda bilinçli; bağımsızlık anlayışına sahip vatandaşlar yetiştirmenin olduğu ve bu uzak hedeflere göre öğretim programlarının düzenlendiği söylenebilir.

Kitabın ilk baskısında yer almayan, sonraki baskılarda nazım öğretimi için kullanılan metinler belirlenerek Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21

Nazım Öğretimi İçin İlk Baskı Dışındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1342-1924	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Vatan Türküsü	Namık Kemal		+	+	+	+	+	+	+	+
Mektepli Kızların Marşı	Ziya Gökalp		+	+	+	+	+	+	+	+
Akdeniz Kıyılarında	Samih Rifat		+	+	+	+	+	+	+	+
Gemiciler	Enis Behiç		+	+	+	+	+	+	+	+
Yaralı Hayalet	Nâzım Hikmet		+	+	+	+	+	+		

Güzel Yazılar kitaplarının ilk baskısı Galatasaray Sultanisinde kullanılmak için bu okulun öğretim programına göre yazılmıştır. Sonraki baskılar TBMM’ye bağlı okulların öğretim süreçlerinde kullanılması için hazırlanmıştır. Kitabın sonraki baskıları, *1340 Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası*’na göre düzenlenmiştir. Tablo 20’deki metinlerin yerine Tablo 21’deki metinler kullanılmıştır. Tablo 21’deki metinlerin içeriklerinde vatan sevgisi, özlemi ve vatan için yapılan fedakârlık temalarının olduğu görülmektedir. Bu metinlerin içeriğinden millet bilincine sahip, vatanına bağlı Türk vatandaşlarının yetiştirilmesinin amaçlandığı ve bu amacın öğretim programının uzak hedeflerinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Kitabın sadece ilk iki baskısında nazım öğretimi için sekiz metnin sadece ilk iki baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22

Nazım Öğretimi İçin Sadece İlk İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1342-1924	1926	1927	1928-A	1928-B	1933	1930	1934
Metin	Yazar									
Bir Şarkının Kâbusu	Halit Fahri	+	+							
Bir Kuş	Recaizade Mahmut Ekrem	+	+							
Harp İçinde Bahar	Orhan Seyfi	+	+							
Ümit	Mehmet Emin	+	+							
Koca Hüseyin Dayı	Rıza Tevfik	+	+							
Oğlumun Şiiri	İsmail Safa	+	+							
Saat	Kemalzade Ali Ekrem	+	+							
Şukufe-çin	Kemalzade Ali Ekrem	+	+							

Tablo 22’de görülen metinlerin, içeriklerinden dolayı sonraki baskılarda yer almadığı düşünülmektedir. Halit Fahri’nin 1919’da İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali üzerine yazdığı *Bir Şarkının Kâbusu* isimli şiirinin sadece ilk iki baskıda kullanılmasında işgale karşı millî bilincin uyandırılmasının amaçlandığı söylenebilir. Büyük Taarruz sonucunda İzmir’in Yunan işgalinden kurtulmasıyla bu metin beklenen amaca ulaşmıştır. Bu metnin yerini daha sonraki baskılarda Kemalettin Kâmi’nin *Dumlupınar Yolunda* ile *İstiklal Ordusu Şehitlerine* şiirleri ile Ziya Gökalp’in *Dul Kadın/Bir Şehidin Haremi* şiiri gibi Kurtuluş Savaşı konulu şiirler almıştır. Recaizade Mahmut Ekrem tarafından İstibdat Dönemi’nde yazılan ve “*Bize hayretmeyen bu gülşenden / Kaçalım, sen de ben de kurtulalım*” gibi toplumsal eleştiriler içeren *Bir Kuş* şiiri de toplumsal birliğe zarar vereceği düşüncesiyle sonraki baskılardan çıkarıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Orhan Seyfi’nin *Harp İçinde Bahar* şiirinde geçen “*Serhaddi andıran ufukta güneş / Ulu bir sancak gibi batıyor / Kuşların bir acı mersiye sanki / Uzaktan duyulan garip ahengi*” mısralarında Osmanlı Devleti kastedildiği düşüncesiyle sonraki baskılardan çıkarıldığı söylenebilir. Mehmet Emin’in *Ümit* isimli şiirinde geçen “*Dün bir karaçalıda bir kuş figan ediyordu / Yuvasını bozmuştu merhametsiz bir fırtına / Kendisini atmıştı zalim rüzgâr dağ ardına / Uçmak için zavallı gökten kanat istiyordu*” mısraları Osmanlı Devleti’nin son dönemleri olarak yorumlanabilmesi, şiirin sonraki baskılardan çıkarılma nedeni olabilir. Rıza Tevfik’in *Koca Hüseyin Dayı* isimli şiirinin de sonraki baskılarda kullanılmamasında Osmanlı Dönemi’yle ilişkili içeriğinin etkisi vardır. İsmail Safa’nın oğlu İlhami için yazdığı *Oğlumun Şiiri*, Kemalzade Ali Ekrem’in *Saat* şiiri ile *Şukufe-çin* şiiri bireysel içeriklerinden dolayı sonraki baskılarda

kullanılmadığı düşünülmektedir. Sonraki baskılarda millî bilinci geliştirecek konulara yer verilmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere 1926'dan itibaren Osmanlı Devleti ile ilişkilendirilebilecek metinlerle bireysel konuları işleyen metinler kitaptan çıkarılmıştır.

Nazım öğretimi için dört metnin sadece kitabın ikinci baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen bu metinlerle Tablo 23'ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 23

Nazım Öğretimi İçin Sadece İkinci Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Ressam Haklı	Mehmet Âkif	+							
En Büyük Çınar	Tevfik Fikret	+							
Kurt Masalı	Orhan Seyfi	+							
Tarih ve Sulh	İbrahim Alâeddin	+							

Tablo 23'te yer alan ve sadece kitabın ikinci baskısında kullanılan metinlerin içeriklerinden dolayı sonraki baskılarda kullanılmadığı düşünülmektedir. Buna göre Tevfik Fikret'in *En Büyük Çınar* şiirindeki çınar istiaresinin anlamı Osmanlı Devleti olabileceğinden sonraki baskılardan çıkarılmıştır. Ancak aynı şiir 1947, 1948 ve 1950 baskılarında *Çınar* başlığıyla yeniden kullanılmıştır. Mehmet Âkif'in *Ressam Haklı* şiiri, Orhan Seyfi'nin *Kurt Masalı* şiiri ve İbrahim Alâeddin'in *Tarih ve Sulh* isimli şiirlerinin yerine de sonraki baskılarda millî düşünceleri içeren şiirler kullanılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan 1926'daki baskıda millî duyguları içeren şiirler kullanılmıştır.

Nazım öğretimi için sekiz metnin kitabın sadece ilk altı baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerle Tablo 24'ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 24

Nazım Öğretimi İçin İlk Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Halûk'un Bayramı	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+			
Kabr-i Fikret'i Ziyaret/Fikret'in Kabrini Ziyaret	Rıza Tevfik	+	+	+	+	+	+			
Kış Gelmeden / Kış	Fazıl Ahmet	+	+	+	+	+	+			
Memba	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+			
Bir Sefilenin Çocukluğu	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+			
Sabah Olursa	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+			
Küfe	Mehmet Âkif	+	+	+	+	+	+			
Bugünün Çocuklarına	İbrahim Alâeddin	+		+	+	+	+			

Latin temelli Türk alfabesine geçiş ve lise öğretim programından Arapça, Farsça derslerinin kaldırılması, Türkçe öğretim programının güncellenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Maarif Vekâletine bağlı Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 13.10.1929 tarihli 130 numaralı kararıyla Türkçe öğretim programı güncellenmiştir. Tablo 24'te gösterilen, *Güzel Yazılar I* kitabının sadece ilk altı baskısında yer alan metinlerin sonraki baskılarda kullanılmamasında Türkçe öğretim programındaki bu değişikliğinin etkisi vardır. İlk altı baskıda yer alan bu metinlerin içeriğinde Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yoğun kullanıldığı görülmüştür. *Kabr-i Fikret'i Ziyaret* başlığıyla yer alan metin 1928'deki Latin temelli Türk alfabesiyle basılan kitapta *Fikret'in Kabrini Ziyaret* başlığıyla yayımlanması dönemin dilde sadeleşme düşüncesinin kitap içeriğine etkisidir. İbrahim Alâeddin'in *Bugünün Çocuklarına* isimli şiirinin ikinci baskıda da kullanılmadığı görülmektedir. Tevfik Fikret'in *Sabah Olursa* şiiri daha sonra *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* isimli kitabın 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarındaki baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kitapta nazım öğretimi için on dört metnin 1928'deki baskılardan itibaren kullanıldığı belirlenmiştir. Kitabın 1928'deki baskısından itibaren kullanılan bu metinler Tablo 25'te gösterilmiştir.

Tablo 25

Nazım Öğretimi İçin 1928’den İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Dumlupınar Yolunda	Kemalettin Kâmi				+	+	+	+	+
Anadolu Toprağı	Orhan Seyfi				+	+	+	+	+
Kadın-Erkek	Orhan Seyfi				+	+	+	+	+
Bora ile Güneş	La Fontaine’den Siracettin				+	+	+	+	+
Dul Kadın/Bir Şehidin Haremi	Ziya Gökalp				+	+	+	+	+
Yamaçlarda Kaval	Mehmet Fuat				+	+	+	+	+
İstiklal Ordusu Şehitlerine	Kemalettin Kâmi				+	+	+	+	+
Bir Çiftlik Manzarası	Orhan Seyfi				+	+	+	+	+
İş Başına	Mehmet Emin				+	+	+	+	+
Uçun Kuşlar	Rıza Tevfik				+	+	+	+	+
Zafer	Kemalettin Kâmi				+	+	+	+	+
Vatan Destanı	Halit Fahri				+	+	+	+	+
Deniz	Faruk Nafiz				+	+	+	+	+
İhtiyar Çınar	Cenap Şahabettin				+	+	+	+	+

1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl adıyla 1927’de yayımlanan öğretim programının güncellenmesinde lise birinci sınıfta haftalık üç saat olan edebiyat dersinin iki saati izahlı edebî kıraat dersi, bir saati tahrir dersi olarak düzenlenmiştir. 1 Kasım 1928’deki harf değişikliği ve 1929’daki Arapça ve Farsça derslerin lise programından kaldırılması *Güzel Yazılar I* kitabının içerik değişikliğinin gerekçesi olarak gösterilebilir. Tablo 25’teki Kemalettin Kâmi’nin *Dumlupınar Yolunda*, *İstiklal Ordusu Şehitlerine* ile *Zafer* şiirlerinin, Ziya Gökalp’in *Dul Kadın* veya *Bir Şehidin Haremi* isimleriyle kitaplarda yer alan şiirinin, Halit Fahri’nin *Vatan Destanı* şiirinin içeriklerinin Kurtuluş Savaşı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Orhan Seyfi’nin *Anadolu Toprağı*, *Bir Çiftlik Manzarası* şiirleri, Mehmet Fuat’ın *Yamaçlarda Kaval* şiiri, Rıza Tevfik’in *Uçun Kuşlar* şiiri, Faruk Nafiz’in *Deniz* şiiri ve Cenap Şahabettin’in *İhtiyar Çınar* şiiri içerik bakımından incelendiğinde doğa tasvirlerinin olduğu görülmektedir. Siracettin’in La Fontaine’den *Bora ile Güneş* adıyla çevirdiği metin de Batı edebiyatından örnek metin olması bakımından önemlidir.

On bir metnin nazım öğretimi için kitabın 1930’daki baskısından itibaren kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu bu metinlerle Tablo 26’nın içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 26

Nazım Öğretimi İçin 1930'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Birlik	Mehmet Âkif								
Vatan İçin	Tevfik Fikret								
At	Faruk Nafiz								
Köyde Kış	Faruk Nafiz								
Gurbetteki Kuş	Faruk Nafiz								
Büyükannenin Masalı	Siraceddin								
Şubat	Fazıl Ahmet								
Melek	Faruk Nafiz								
Nöbetçi ve Yıldız	Yusuf Ziya								
Millî Neşide	Enis Behiç								
Tufana Tutulmuş Hayvanlar	La Fontaine'den Reşat Nuri								

1928'deki harf değişikliği ile 1929'da Arapça ve Farsça derslerinin lise programından çıkarılması öğretim programının güncellenme ihtiyacını meydana getirmiştir. 1929 *Liselerin Türkçe Müfredat Programı* adıyla güncellenen öğretim programına göre kitabın içeriğinde de düzenlemeler yapılmıştır. Bu gerekçelerle Tablo 26'daki metinler, kitaplarda 1930'dan itibaren kullanılmıştır. Buna göre Mehmet Âkif'in *Birlik* şiiri, Tevfik Fikret'in *Vatan İçin* şiiriyle iki şairin üslup özellikleri karşılaştırılmış ve bu metinlerle aruz vezni örneklenmiştir. Faruk Nafiz'in *At*, *Köyde Kış*, *Gurbetteki Kuş*, *Şubat* ve *Melek* şiirleri; Yusuf Ziya'nın *Nöbetçi ve Yıldız* şiiri; Enis Behiç'in *Millî Neşide* şiiri 1929 *Liselerin Türkçe Müfredat Programı*'nda geçen "aruz yerini millî vezne bırakılması" yargısına göre kitaplarda kullanıldığı söylenebilir. Reşat Nuri'nin La Fontaine'den *Tufana Tutulmuş Hayvanlar* adıyla çevirdiği metin de Batı edebiyatı metinlerini temsilen kitaplarda kullanılmıştır. Metinlerin içeriklerine bakıldığında Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin çok az olduğu görülmektedir. Bundan ders kitaplarına metin seçiminde dilde sadeleşme düşüncesinin etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Türkçe eğitiminde yabancı dil etkisinin azaltılmasına çalışılmıştır. Millet bilincinin oluşturmak için dil birliğinin sağlama, Türkçe öğretim programının uzak hedeflerinde yer alan amaçlardandır, denilebilir.

Yirmi metnin nazım öğretimi için kitabın yalnızca 1933 ve 1934'teki baskılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27

Nazım Öğretimi İçin 1933'ten İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Balâdan Bir Ses	Abdülhak Hamit								
Garam	Abdülhak Hamit								
Makber'den Parçalar	Abdülhak Hamit								
Sahra	Abdülhak Hamit								
Türkü	Ziya Paşa								
Kıta	Ziya Paşa								
Zafername	Ziya Paşa								
Firavun'la Yüz Yüze	Mehmet Âkif								
Yakazat-ı Leyliye	Cenap Şahabettin								
Bir Tasvir Önünde	Tevfik Fikret								
Ömr-i Muhayyel	Tevfik Fikret								
Promete	Tevfik Fikret								
Han-ı Yağma	Tevfik Fikret								
Seza	Tevfik Fikret								
Öksüzlüğüm	Tevfik Fikret								
Rubabın Cevabı	Tevfik Fikret								
Şerefâbâd	Yahya Kemal								
Bir Muhacir Kızın İstimdadı	Namık Kemal								
Vaveyla	Namık Kemal								
Mersiye	Ziya Gökalp								

1929 *Liselerin Türkçe Müfredat Programı*'nda geçen "Siyasi Tanzimat"ı müteakip başlayan Avrupai edebiyatta nesir ve nazım nevileri, bu münasebetle siyasi Tanzimat'ın fikrî ve edebî cepheleri" maddesine göre kitap düzenlenmiş ve Tablo 27'deki metinler kitaba alınmıştır. Tablo 27 incelendiğinde Tanzimat'tan sonra gelişen edebiyatın temsilcilerinin ürünlerinin yer aldığı görülecektir. *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931 yılındaki baskısında kullanılan, Abdülhak Hamit'in *Baladan Bir Ses* ile *Garam* şiirleri 1933'ten itibaren *Güzel Yazılar I* kitabında kullanılmaya başlanmıştır. Abdülhak Hamit'in *Makber* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1336-1338 baskısında *Makber*, 1343-1923 baskısında *Makber'den*, 1931 baskısında *Makber'den* başlığıyla yer alan almıştır. Bu şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934 baskılarında *Makber'den Parçalar* başlığı, 1950 yılında da *Makber* başlığıyla kullanılmıştır. *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931 baskısında yer alan Abdülhamit'in *Sahra* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934'teki baskılarından başka kitabın 1950'deki son baskısında da kullanılmıştır. Ziya Paşa'nın *Türkü* ile *Zafername'den* başlıklı şiirlerinin,

Tablo 27’de gösterilen kullanımların dışında, önce *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı, sonra da bu şiirlerin *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950’deki baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Mehmet Âkif’in *Firavun’la Yüz Yüze* şiirinin önce *Güzel Yazılar III* kitabının 1926’daki baskısında, sonra da *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir. Cenap Şahabettin’in *Yakazat-ı Leyliye* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir. Tevfik Fikret’in *Bir Tasvir Önünde* şiiri önce *Güzel Yazılar II* kitabının 1928, 1929 ve 1930’daki baskılarında kullanıldığı, ardından *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı, son olarak da *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950’deki baskılarında kullanıldığı; *Ömr-i Muhayyel* şiiri önce *Güzel Yazılar III* kitabının 1340, 1341 ve 1926’daki baskılarında, sonra *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı; *Promete* şiiri *Yeni Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928’deki baskılarında, *Güzel Yazılar II* kitabının da 1929 ve 1930’daki baskılarında kullanıldığı; *Han-ı Yağma* şiirinin *Güzel Yazılar I* kitabının 1950’deki baskısında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931 ve 1942’deki baskılarında da bu şiirin kullanıldığı; *Seza* şiirinin *Güzel Yazılar II* kitabının 1336-1338, 1927 ve 1928’deki baskılarıyla *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı; *Öksüzlüğüm* şiirinin önce *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısında, sonra da *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı; *Rûbabın Cevabı* şiiri *Yeni Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısında, *Güzel Yazılar IV* kitabının da 1336-1338, 1343 ve 1931’deki baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Yahya Kemal’in *Şerefabad* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1336-1338, 1343 ve 1931’deki baskılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Namık Kemal’in *Bir Muhacir Kızın İstimdadı* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanıldığı; *Vaveyla* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1336-1338, 1343 ve 1931’deki baskılarında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının da 1947, 1948, 1949 ve 1950’deki baskılarında kullanıldığı; daha sonra bu şiirin *Güzel Yazılar I* kitabının 1950’deki son baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Ziya Gökalp’in *Mersiye* başlıklı şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942’deki baskısında kullanıldıktan sonra bu şiire *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950’deki baskılarında tekrar yer verilmiştir.

Tablo 27’de görülen metinlerin Süleyman Şevket tarafından dört cilt hâlinde hazırlanan *Güzel Yazılar* kitaplarının içeriklerinde kullanıldığı görülmektedir. Kitabın ciltlerinin düzenli bir şekilde basılmaması, bu durumun nedeni olarak gösterilebilir. Kitap içeriklerinin ihtiyaca göre eldeki metinlerden seçilerek oluşturulduğu düşünülmektedir.

Nazım öğretimi için on üç metnin kitapta bir düzen içinde kullanılmadığı görülmüştür. Bu metinlerin kitabın baskılarındaki kullanımı Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28

Kitaplarda Düzensiz Hâlde Yer Alan, Nazım Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Hazan Teyze	Tevfik Fikret	+	+	+	+					+
Kış Baba	Tevfik Fikret	+	+	+	+					+
Bahar Kalfa	Tevfik Fikret	+	+	+	+			+	+	+
Yaz Nine	Tevfik Fikret	+	+	+	+			+	+	+
Tilki-Arslan	Mehmet Âkif	+				+	+	+	+	+
Gurbet Yolcuları	Yusuf Ziya	+						+	+	+
Akıncı Türküleri	Köprülüzade Mehmet Fuat			+	+	+	+			
Fare Yavrusu, Kedi, Horoz				+	+	+	+			
İpek Kozası	Ziya Gökalp					+	+			
Kelebekler	Faruk Nafiz					+	+			
Küçük Aile	Tevfik Fikret					+	+			
Türk Vatanı	Süleyman Nazif					+	+			
Gençliğe	Tevfik Fikret					+	+			

Tablo 28’deki metinler incelendiğinde Tevfik Fikret’in *Hazan Teyze* ve *Kış Baba* şiirlerinin *Güzel Yazılar II* kitabının 1930 ve 1934’teki baskılarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer metinler Tablo 28’de gösterilen baskıların dışında kullanılmamıştır. Bu metinlerin kitap içeriğini tamamlamak için kullanılan ikincil metinler olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Kitapta nesir öğretimi için kullanılan metinlerin baskılardaki kullanım sıklığı incelenerek elde edilen verilerden tablolar hazırlanmıştır. On metnin kitabın çalışma alanındaki dokuz baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29

Nesir Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Kaşağı	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Falaka	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Plevne'den Geçiyorken/Plevne'de	Cenap Şahabettin	+	+	+	+	+	+	+	+	+
İhtiyar Değirmenci	Mehmet Emin	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Üzümcü	Ahmet Hikmet	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Oyuncakçı Affan Efendi/Dede	Ruşen Eşref	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kabak Çekirdeği	Halide Edip	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Taş	Abdullah Zühtü	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bir Mektup Daha/Cepheden Mektup	Ahmet Hikmet	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ümidi Bu Milletin Gömülmez, Beyhude Bu Gayretin Mezarıcı! / Fikir ve Ümit	Mehmet Ali Tevfik	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 29'da yer alan metinlerin içeriklerinin değerler eğitimi için uygun olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Ömer Seyfettin'in *Kaşağı* ve *Falaka* hikâyeleriyle öğrencilerde yalan söylemenin kötülüğüyle ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. İlk baskıda *Plevne'den Geçiyorken*, sonraki baskılarda *Plevne'de* başlıkların ile kitaplarda yer alan, Cenap Şahabettin'in Plevne'den geçerken Plevne'de şehit olan babasını anlatan yazısı gezi ve anı yazısı özellikleri göstermektedir. İlk baskıda metinde geçen "Osmanlı bayrağı gibi al" cümlesi sonraki baskılarda "Türk bayrağı gibi al" şeklinde düzeltilmiştir. Metin altında Gazi Osman Paşa ve Plevne Savaşı hakkında bilgi verilmiştir. Bu metinle öğrencilerde vatan sevgisiyle ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Mehmet Emin'in yardımlaşmayı ve iyilik yapmayı öğütlediği *İhtiyar Değirmenci* hikâyesiyle de öğrencilerde bu değerlerin gelişmesi hedeflenmiştir. Ahmet Hikmet'in Türk insanının özelliklerini ve fedakârlıklarını anlattığı *Üzümcü* hikâyesiyle öğrencilerde doğruluk, çalışkanlık, vatan sevgisi, saygı ve fedakârlıkla ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ruşen Eşref'in yeniliğe açık olmayan bir oyuncakçıyı anlattığı *Oyuncakçı Affan Efendi* veya *Oyuncakçı Affan Dede* isimleriyle kitaplarda yer alan hikâyesiyle de öğrencilerde çağın gereklerine uymak, yeniliklere açık olmakla ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Halide Edip'in, kızını okutmak için ek gelir için kabak çekirdeği satan İsmail Hakkı Bey'i anlatan *Kabak Çekirdeği* hikâyesiyle öğrencilere onurlu bir yaşam sürmeyle ilgili değerlerin kazandırılması

hedeflenmiştir. Abdullah Zühtü'nün, aile değerleri ve bir kızın hazin sonunu anlattığı *Taş* isimli hikâyesiyle öğrencilerde aile ile ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ahmet Hikmet'in kardeşinin şehit haberini annesine ve babasına duyuran ilk baskıda *Bir Mektup Daha* başlığı, sonraki baskılarda *Cepheden Mektup* başlığıyla yayımlanan mektupla; Mehmet Ali Tevfik'in *Ümidi Bu Milletin Gömülmez Beyhude Bu Gayretin Mezarı* veya *Fikir ve Ümit* başlıklarıyla verilen metninde de öğrencilerde millî duygular, vatan için fedakârlıkla ilgili değerlerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Tablo 29'daki metinlerin içerikleri düşünüldüğünde vatan ve aile sevgisine sahip, çalışkan, dürüst, güvenilir, fedakâr vatandaşlar yetiştirmenin programın uzak hedefleri arasında olduğu söylenebilir.

Kitapta nesir öğretimi için altı metnin sadece ilk baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30

Nesir Öğretimi İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Karacahisar'da İlk Osmanlı Payitahtında	Ahmet Refik	+								
Âli Paşa'nın Sadareti	Abdurrahman Şeref	+								
Zavallı Baba	Recaizade Mahmut Ekrem	+								
Teyyareler Ahd-ı Sabavete Dair Bir Hatıra	Ebuzziya Tevfik	+								
Cûybâr	Ahmet Mithat	+								
Bayram Sabahı	Hüseyin Cahit	+								

Tablo 30'da gösterilen, nesir öğretimi için sadece birinci baskıda kullanılan metinlerden Ahmet Refik'in *Karacahisar'da İlk Osmanlı Payitahtında* isimli metnin Osmanlı Devleti'yle ilgili içeriğinden dolayı sonraki baskılarda kullanılmadığı düşünülmektedir. Abdurrahman Şeref'in *Âli Paşa'nın Sadareti* isimli metnin sonunda Mustafa Reşit Paşa'nın Avrupalaşmadaki etkisi anlatılmış, Rus Harbi'nde İngilizlerden yardım sağladığına ilişkin bilgiler verilmiştir. Âli Paşa hakkında bilgi verilmiş, Prusya Müzakeresi'nde temsilci olduğu anlatılmıştır. Ayrıca Fuat Paşa hakkında bilgi verilerek Galatasaray Sultanisini kurduğu söylenmiştir. Tüm bu bilgilerden sonra *Âli Paşa'nın Sadareti* metninde geçen kelimelere yer verilmiştir. Bu metnin de Osmanlı Dönemi'yle ilgili içeriğinden dolayı

sonraki baskılarda kullanılmadığı söylenebilir. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Zavallı Baba* başlıklı metninin altında önce metinde geçen kelimelerin anlamları verilmiş; sonra da kelimelerin yazarın yaşadığı dönemi yansıttığı, metinden örneklerle artık bu kelimelerin kullanılmadığı, dilin sadeleştiği belirtilmiştir. Bundan söz konusu metnin dilinden dolayı sonraki baskılardan çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Ebuzziya Tevfik'in, Avrupa'da havacılığın gelişimini anlattığı *Tayyareler Ahd-ı Sabavete Dair Bir Hatıra* isimli metnin sonunda bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Ayrıca havacılıkla ilgili ilk çalışmaları olduğu söylenen Leonardo da Vinci tanıtılmıştır. Sonraki baskıların içeriğinden çıkarılmasında metnin dilinin sade olmamasının etkisi vardır, denilebilir. Ahmet Mithat'ın, akarsuya ilişkin bilgiler verdiği *Cûybâr* isimli metnin altında bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Bu metnin de sonraki baskıların içeriğinden çıkarılmasında dilinin ağır olması neden olarak gösterilebilir. Hüseyin Cahit'in *Bayram Sabahı* metni dinî içeriklidir, bu metnin yerini daha sonraki baskılarda millî duyguları içeren metinler kullanılmıştır.

Kitabın ilk baskısında yer almayan üç metnin, sonraki baskılarda nesir öğretimi için kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen bu metinler Tablo 31'de gösterilmiştir.

Tablo 31

Nesir Öğretimi İçin İlk Baskı Dışındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Seddülbahir Karşısında	Siraceddin		+	+	+	+	+	+	+	+
Yalnız Efe	Ömer Seyfettin		+	+	+	+	+	+	+	+
Ant	Ömer Seyfettin		+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 30'da gösterilen bireysel konuları içermesi nedeniyle veya dilinin ağır olmasıyla kitabın ikinci baskısından itibaren kitap içeriğinden çıkarılan metinlerin yerine Tablo 31'deki metinler kullanılmıştır. Siraceddin'in Çanakkale Savaşı'yla ilgili anılarını yazdığı *Seddülbahir Karşısında* başlıklı yazısı, Ömer Seyfettin'in, haksızlığa karşı verilen mücadeleyi anlattığı *Yalnız Efe* hikâyesi, kan kardeşlerin fedakârlıklarının anlatıldığı *Ant* hikâyesi ikinci baskıdan itibaren kitabın içeriğinde kullanılmıştır. Bu metinlerin fedakârlık duygusunu içermesi, metinlerin ortak noktasıdır. Bu metinlerin içeriğinden hareketle

gerektiğinde fedakârlık etmekten çekinmen bireyleri yetiştirmenin öğretim programının uzak hedeflerinde yer aldığı söylenebilir.

Kitapta nesir öğretimi için dokuz metnin sadece ilk iki baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen bu metinler Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32

Nesir Öğretimi İçin Sadece İlk İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Peygamber Efendimize Dair / Hazret-i Peygamberin Evsaf-ı Celilesi Hakkında	Cevdet Paşa	+	+							
Çocukluğumun Ramazanları	Refik Halit	+	+							
Plevne Önünde	Ahmet Rasim	+	+							
Ressam Tahassürü	Satı	+	+							
Ezik Palamut	Hüseyin Cahit	+	+							
Mısır Buyday	Abdullah Zühtü	+	+							
Penceremden	Fazıl Ahmet	+	+							
Anadolu’yu Gördüm	Refik Halit	+	+							
Ömer’in Çocukluğu	Muallim Naci	+	+							

Tablo 32’ye bakıldığında Cevdet Paşa’nın metnin iki farklı başlıkla kitaplarda yer aldığı görülecektir. Bu metin kitabın ilk baskısında *Peygamber Efendimize Dair*, ikinci baskısında *Hazret-i Peygamberin Evsaf-ı Celilesi Hakkında* başlığıyla kullanılmış; dinî içeriğinden dolayı sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Refik Halit’in *Çocukluğumun Ramazanları* metni de sonraki baskılarda yerini millî duyguları içeren metinlere bırakmıştır. Ahmet Rasim’in *Plevne Önünde* metninin sonunda Gazi Osman Paşa’nın Plevne Savaşı’ndaki etkisi anlatılmış ve bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Satı’nın, bir resim sergisinde Bulgar bir ressamla karşılaşmasının anlatıldığı anı özellikleri gösteren *Ressam Tahassürü* başlıklı metnin altında Sofya ve Batı Trakya hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca metnin altında Süleyman Şevket (1336-1338) “Fena hâlde yıkılıyor, her yerden kovuluyoruz. Bu kara bahtın sebebini aramak zamanı gelmiştir” (s. 13) sözleriyle Osmanlı’nın son dönemindeki toprak kayıplarını eleştirmiştir. Bu eleştirilerin Cumhuriyet’in ilk döneminde uygun olmayacağı düşüncesiyle bu iki metin kitaptan çıkarılmış olabilir. Hüseyin Cahit’in hayat şartlarının zorluğu ve umutsuzlukla ilgili hikâyesi

Ezik Palamut, Abdullah Zühtü'nün, geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalan çocuğa yapılan bir eziyeti anlattığı hikâyesi *Mışır Buyday*, Fazıl Ahmet'in doğa betimlemesi yaptığı metni *Penceremden Cumhuriyet*'in ilanından sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Refik Halit'in *Anadolu'yu Gördüm* isimli metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950'deki baskılarında *Anadolu* başlığı ile tekrar kullanıldığı; Muallim Naci'nin de *Ömer'in Çocukluğu* isimli metnin de *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950'deki baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kitapta nesir öğretimi için iki metnin sadece ikinci baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen bu metinler Tablo 33'te gösterilmiştir.

Tablo 33

Nesir Öğretimi İçin Sadece İkinci Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Rahat Döşegi	Ahmet Hikmet		+							
Meyvelere Dair	Refik Halit		+							

Tablo 33'te yer alan Ahmet Hikmet'in İngilizlerin Harbiye Mektebi'ni işgalini ve bu işgal sonucunda Mehmetçiğin zor durumda kalmasını anlattığı *Rahat Döşegi* isimli hikâyesi sadece ikinci baskıda yer almıştır. Bu hikâyenin içeriğinden dolayı sonraki baskılarda kullanılmamıştır, demek yanlış olmayacaktır. Refik Halit'in *Meyvelere Dair* isimli metni *Güzel Yazılar III* kitabının 1928 baskısında; *Güzel Yazılar II* kitabının da 1929, 1930 ve 1934 baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kitabın ilk iki baskısında yer almayan, nesir öğretimi için sonraki baskılarda kitap içeriğinde kullanılan on beş metin belirlenmiştir. Belirlenen bu metinlerin içerikleri incelendiğinde Kurtuluş Savaşı ile ilişkilendirilebilecek metinlerin olduğu görülmüştür. Bu metinlerin dışında değerler eğitimi de amaçlayarak metinlerin seçildiği söylenebilir. İlk iki baskıda yer almayan bu metinlerden Reşat Nuri'nin sosyal sınıf farkını eleştirdiği *Porselen Çay İbriği* hikâyesinin *Güzel Yazılar II* (1336-1338) kitabının ilk baskısında kullanıldığı; İbrahim Alâeddin'in *Ah Şu Büyükler* metninin de *Güzel Yazılar III* kitabının 1926 baskısında da kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 34'te gösterilmiştir.

Tablo 34

Nesir Öğretimi İçin 1926'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Muharebeyi Kazananlar	Halide Edip			+	+	+	+	+	+	+
Bayrağımızın Altında	Halide Edip			+	+	+	+	+	+	+
Cephe Arkasında	Hakkı Süha			+	+	+	+	+	+	+
Yoksul Çocuklar	Cenap Şahabettin			+	+	+	+	+	+	+
Mehmetçik	Reşat Nuri			+	+	+	+	+	+	+
Porselen Çay İbriği	Reşat Nuri			+	+	+	+	+	+	+
Sivrisinek	Ömer Seyfettin			+	+	+	+	+	+	+
Forsa	Ömer Seyfettin			+	+	+	+	+	+	+
Aceleyle Lüzum Yok	İbrahim Alaeddin			+	+	+	+	+	+	+
Ah Şu Büyükler	İbrahim Alaeddin			+	+	+	+	+	+	+
Tembel Harcı	Ercüment Ekrem			+	+	+	+	+	+	+
Komşu Hatırı	Ercüment Ekrem			+	+	+	+	+	+	+
Zigana	Fazıl Ahmet			+	+	+	+	+	+	+
Bahar	Fazıl Ahmet			+	+	+	+	+	+	+
Köylünün Fazileti	Siraceddin			+	+	+	+	+	+	+

Tablo 34'teki metinlerin içerikleri incelendiğinde değerler eğitime yönelik metinler seçildiği görülecektir. Buna göre, Halide Edip'in *Muharebeyi Kazananlar* ile *Bayrağımız Altında*, Hakkı Süha'nın *Cephe Arkasında*, Reşat Nuri'nin *Mehmetçik*, Cenap Şahabettin'in *Yoksul Çocuklar* metinleri Millî Mücadele Dönemi ile ilişkilendirilebilir. Bu metinlerle öğrencilerde vatan sevgisi, vatana karşı fedakârlık ve millet bilinci gibi değerlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır, denilebilir. Ömer Seyfettin'in liyakatli olmanın önemini vurguladığı *Sivrisinek* ile zor zamanlarda bile sabrın öneminin anlattığı *Forsa* hikâyeleriyle öğrencilerde çalışkanlık, zorluklar karşısında sabır ve kişisel gelişimle ilgili değerlerin öğretilmesi amaçlanmıştır, denilebilir. İbrahim Alâeddin'in *Aceleyle Lüzum Yok* ve *Ah Şu Büyükler* metinleri, Ercüment Ekrem'in *Tembel Harcı* metni çalışmanın önemiyle ilgili değerler; Ercüment Ekrem'in *Komşu Hatırı* metni ve Siraceddin'in *Köylünün Fazileti* metni de toplumsal ilişkilerle ilgili değerler içermektedir. Fazıl Ahmet'in gezi yazısı özellikleri gösteren *Zigana* ile *Bahar* metinleri ile Anadolu hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 34'teki metinlerin dilinin sadeliği, dönemin dil algısının eğitime yansımaları olarak kabul edilebilir.

Sekiz metnin kitabının sadece ilk altı baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir. Alfabe değişikliğiyle birlikte kitap içeriğinin düzenlenmesi bu metinlerin ilk altı baskıdan sonra

kitap içeriğinden çıkarılma nedeni olarak düşünülebilir. Halit Ziya'nın *Kar Yağarken* metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 35'te gösterilmiştir.

Tablo 35

Nesir Öğretimi İçin İlk Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Ayşecik	Ahmet Hikmet	+	+	+	+	+	+			
Bir Mektup	İbrahim Şinasi	+	+	+	+	+	+			
Kandil-i Şerif Tebriki/Kandil Tebriki	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+			
Anneme	Süleyman Nazif	+	+	+	+	+	+			
Kayıkçı	Hüseyin Cahit	+	+	+	+	+	+			
Falcı	Hüseyin Cahit	+	+	+	+	+	+			
Kar Yağarken	Halit Ziya	+	+	+	+	+	+			
Kara Halil	Halit Ziya	+	+	+	+	+	+			

Tablo 35'te yer alan metinlerden Ahmet Hikmet'in, Trablusgarp'ta babası ve nişanlısı şehit düşen Ayşe'nin anlattığı *Ayşecik* hikâyesi şehitlik, vatan savunması, fedakârlık gibi değerler içermektedir. Süleyman Nazif'in annesine hitaben yazdığı ve annesinin mezarını on senede iki defa ziyaret etmesinin nedenini anlattığı *Anneme* başlıklı yazısında da vatan savunmasının bireysel isteklerimizin, değerlerimizin önüne geçebileceği anlatılmaktadır. Hüseyin Cahit'in *Kayıkçı* hikâyesinde geçim şartlarının zorluğu, *Falcı* hikâyesinde de insanların yalan da olsa sevdiklerinden iyi haber almasından hoşlandığı anlatılmıştır. Halit Ziya'nın kimsesiz bir çocuk olan Sermet'in karşılaştığı zorlukları anlattığı *Kar Yağarken* hikâyesine; hürriyetin ne olduğunu anlattığı *Kara Halil* hikâyesine kitapta yer verilmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra anne ve babasını kaybeden kimsesiz çocuklar, eşlerini kaybeden kadınlar, savaş sonrasında geçim zorluğu çeken insanlar gibi konuları içeren metinler kitapta kullanılmıştır. Bundan hareketle Erken Cumhuriyet Dönemi'nin sosyal sorunlarını içeren metinlere kitapta yer verilmiştir, denilebilir. Mektup türünü örneklemek için İbrahim Şinasi'nin annesine yazdığı mektup, tebrik yazısı için Namık Kemal'in *Kandil-i Şerif Tebriki* veya *Kandil Tebriki* başlıklarıyla kitaplarda yer alan metni kullanılmıştır. Süleyman Şevket'in, kitaplarını güncel tutmayı amaçladığı ve bu amaçla kitap içeriklerini yakın dönem

yazarlarından seçilen metinlerle hazırladığı anlaşılmaktadır. Bu düşünceyle kitabın 1930'daki baskısında içerikte düzenleme yapılmıştır.

Kitabın baskıları incelendiğinde iki metnin ilk baskıda yer almadığı, 1924'ten itibaren 1928'e kadar yapılan beş baskıda nesir öğretimi için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36

Nesir Öğretimi İçin 1924-1928 Yılları Arasındaki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Esir Arslan	Süleyman Nazif		+	+	+	+	+			
Kumkale Siperlerinde	Siraceddin		+	+	+	+	+			

Tablo 36'da Süleyman Nazif'in hayvanat bahçesinde kafeste esaret altında gördüğü bir aslanın onurlu duruşunun anlattığı *Esir Arslan* isimli metniyle esaret altında yaşamamanın nasıl azap verici bir durum olduğu, Siraceddin'in Çanakkale Savaşı'ndaki kahramanlıkları anlattığı *Kumkale Siperlerinde* metniyle de esaret altında yaşamamak için çok ağır bedellerin ödendiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Kitabının yalnızca 1930 ile 1934 yılları arasındaki üç baskısının içeriğinde kullanılan sekiz metin tespit edilmiştir. Bu metinler Tablo 37'de gösterilmiştir.

Tablo 37

Nesir Öğretimi İçin 1930'dan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar								
Ayşegül	Refik Halit						+	+	+
Kuşlar	Cenap Şahabettin						+	+	+
Kaz Dövüşü	Refik Halit						+	+	+
Küçük Keşşaf	İbrahim Alâeddin						+	+	+
Kahramanlar	Faruk Nafiz						+	+	+
Ev Kadını	Halide Edip						+	+	+
Şekerler	Reşat Nuri						+	+	+
Numaralar	Faruk Nafiz						+	+	+

Tablo 37’de gösterilen metinlerden bazılarının, kitabın farklı ciltlerinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerden Refik Halit’in *Ayşegül* isimli hikâyesi *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısında, Cenap Şahabettin’in *Kuşlar* isimli metni *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928’deki baskılarında, Refik Halit’in *Kaz Dövüşü* isimli metni *Güzel Yazılar II* (1336-1338) kitabının ilk baskısında, İbrahim Alâeddin’in *Küçük Keşşaf* isimli metni de önce *Güzel Yazılar III* kitabının 1926’deki baskısında, sonra da *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928’deki baskılarında kullanılmıştır. Kitap içeriklerinde ihtiyaçlara göre düzenlemeler yapılmış; uygun metinler, kitabın farklı ciltlerinde yer değiştirilerek kullanılmıştır. İzahlı kıraat dersinin öğretim süreçlerinde kullanılacak metin ihtiyacı, bu metinlerin kitaba eklenmesinde etkilidir.

Dört metnin, kitabının sadece 1933 ve 1934 yıllarındaki iki baskısında kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 38’de gösterilmiştir.

Tablo 38

Nesir Öğretimi İçin 1933 ve 1934 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Şemsa	Recaizade Mahmut Ekrem								+	+
Tarık	Abdülhak Hamit								+	+
Hilal-i Ahmer	Ahmet Mithat								+	+
Eşber'den	Abdülhak Hamit								+	+

Tablo 38'deki metinlerin de diğer ciltlerde kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre Recaizade Mahmut Ekrem'in *Şemsa* isimli metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında kullanılmıştır. Abdülhak Hamit'in tiyatrolarından *Tarık* başlığı ile kitapta yer alan metni *Tarık Tiyatrosundan* başlığıyla *Güzel Yazılar III* kitabının 1928'e kadar olan, ilk altı baskısında, *Tarık'tan* başlığıyla *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928'deki baskılarında kullanılmıştır. Aynı metin *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında Tanzimat Devri'nde tiyatroyu örneklemek için kullanılmıştır. Ahmet Mithat'ın *Hilal-i Ahmer* isimli metni önceden *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında kullanılmıştır. Abdülhak Hamit'in *Eşber'den* başlıklı yazısı da *Güzel Yazılar III* kitabının 1926, 1927 ve 1928'deki baskılarında yer alan *Eşber'den Birkaç Sayfa* başlığıyla, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında *Eşber'den* başlığıyla, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950 baskılarında *Eşber* başlığı ile kullanılmıştır. Sınıflarda kullanılan metin ihtiyacına göre kitap içeriklerinde değişiklikler yapılmıştır.

Kitabının çalışma alanındaki dokuz baskısında beş metnin bir düzen içinde kullanılmadığı görülmüştür. Öğretim programlardaki tadilatlar göre kitabın içeriğinde değişikliklerin yapılması, bu beş metnin bir düzen içinde kullanılmama gerekçesi olarak gösterilebilir. Söz konusu metinlerle Tablo 39'un içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 39

Kitaplarda Düzensiz Hâlde Yer Alan, Nesir Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1924-1342	1926	1927	1928-A	1928-B	1930	1933	1934
Metin	Yazar									
Kuvvet	Hüseyin Cahit	+	+	+	+	+			+	+
Ziraat-Ticaret	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+		+	+
Bir Mektup	Namık Kemal			+	+	+			+	+
Altın Nine	Halit Ziya			+	+	+	+			
Ümit Mektebinde	Reşat Nuri				+	+				

Tablo 39 incelendiğinde metinlerin kitabın baskılarında düzenli bir hâlde kullanılmadığı görülecektir. Buna göre Hüseyin Cahit'in *Kuvvet* başlıklı yazısı 1928'de Latin temelli Türk alfabesiyle basılan kitapta ve 1930'deki baskıda yer almamış, bu metin 1933 ve 1934 baskılarında tekrar kullanılmıştır. Abdülhak Hamit'in *Zanaat-Ticaret* isimli metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında kullanıldığından *Güzel Yazılar I* kitabının 1930'deki baskısında kullanılmamıştır. Namık Kemal'in 1926, 1927 ve 1928'deki Arap harfli baskılarında kullanılan *Bir Mektup* başlığı ile kullanılan mektup örneğine 1928'deki Latin temelli Türk alfabesiyle basılan kitapta ve 1930'deki baskıda yer verilmemiştir. Bu metin *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950'deki baskılarında kullanılmıştır. Halit Ziya'nın anı niteliğindeki *Altın Nine* isimli metni önce *Güzel Yazılar III* kitabının ilk baskısında kullanılmış, sonra *Güzel Yazılar I* kitabının Tablo 30'da gösterilen baskılarında kullanılmıştır. Reşat Nuri'nin *Ümit Mektebinde* isimli hikâyesi *Zeyniler Köyü Mektebinde* adıyla önce *Güzel Yazılar III* 1926'deki baskısında; sonra *Ümit Mektebinde* adıyla *Güzel Yazılar I* kitabının Tablo 39'da gösterilen baskılarında; son olarak da yine *Zeyniler Köyü Mektebinde* adıyla tekrar *Güzel Yazılar III* kitabının 1930, 1934 ve 1934-1935'teki baskılarında kullanılmıştır.

Güzel Yazılar I kitabının çalışma alanındaki ilk dokuz baskısındaki nazım ve nesir öğretimi için hazırlanan metinler kullanım sıklığına göre yukarıda tablolar hâlinde incelenmiştir. Kitabın içeriği Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgili verilere ulaşılabilir. Buna göre nazım ve nesirle ilgili özelliklerin öğretilmesi bilgi basamağıyla, metinlerin okunup ilgili bilgilerin metin üzerinden bulunması da kavrama basamağıyla ilgilidir. Kitapta uygulama, analiz, sentez ve

değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir veri tespit edilememiştir.

Metin altında kelime anlamları verilerek öğrencilerin kelime servetini geliştirmek amaçlanmıştır. Nazım ve nesirle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir uygulama veya soru bölümüne yer verilmemesi kitapta gözlemlenen eksikliklerdir.

Kitapta yer alan nazım ve nesir hakkında verilen bilgiler *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki “Şiirdeki ahenk unsurları (ölçü, kafiye, redif, nakarat; ses, kelime ve kelime grupları, ses akışı vb.) üzerinde durulur” (s.19) kazanımı ve “Metnin; bağlı olduğu edebî dönem, akım, gelenek, topluluk açısından değerlendirilmesi ve/veya metinde görülen edebî, felsefî, estetik anlayışın; diğer metinler veya yazarlarla bağlantılarının/etkileşimlerinin belirlenmesi sağlanır” (s. 22) kazanımıyla ilişkilendirilebilir.

4.1.2. Edebiyat

Ali Canip'in liselerin birinci sınıfı ve muallim mekteplerinin beşinci sınıfları için yazdığı *Edebiyat* isimli kitap 1924'te yayımlanan öğretim programına göre hazırlanan ilk ders kitabıdır. İlk defa 1340¹ Rumi yılında basılan kitap 1943 yılına kadar öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Öğretim programlarındaki değişikliklere göre gerekli düzenlemeler yapılarak on üç defa basılmıştır. Kitap hem Osmanlı'dan Türk Devleti'ne geçiş hem de Arap harflerinden Latin temelli Türk alfabesine geçiş dönemlerinde kullanıldığı için bir geçiş dönemi kitabı olarak değerlendirilebilir.

Ali Canip, *Edebiyat* (1340)'ın sadece ilk baskısında bulunan ön sözde edebiyat öğretiminde uygulanan yöntemlere, kitabın yazılış amacına ve yöntemine ilişkin şu bilgileri vermiştir:

Önümüzdeki seneden itibaren lise talebesi ikinci devrenin ikinci ve üçüncü sınıflarında Türk edebiyatı tarihi görecekle. İran şairlerini taklit ederek meydana çıkan eski divan edebiyatımız her şeyden evvel bir hüner edebiyatıdır. Kendine mahsus sanatları vardır. İkinci sınıfta başlayacak edebiyat tarihinden iyice istifade edebilmek için bu eski edebiyatın hususiyetlerini etraflıyla tanımak lazımdır. Bu sene Ankara'da toplanan Heyet-i İlmiye, birinci sınıfın programını bu noktayı düşünerek tanzim etti. Bu kitap da o programa göre tertip olundu. Edebiyat tedrisatı bütün medeni milletlerde kırate tatbikken yapılmaktadır. Artık kuru nazariyelerle, mücerret malumatlarla genç zekâlar taciz edilmiyor. Bu kitap şairlerimizin, muharrirlerimizin yazıları vasıtasıyla nesri, nazmı, eski ve yeni edebî nevileri, İran edebiyatından aldığımız aruz vezniyle kendi malımız olan hece veznini ve bütün divan edebiyatına ait muhtelif sanatları, hülâsa ikinci ve üçüncü sınıflarda gösterilecek edebiyat tarihinden talebenin layıkıyla istifade edebilmeleri için daha evvel öğrenmeleri lazım gelen şeyleri etraflıyla ve sırasıyla göstermeye çalışacaktır.

Eski kitaplardaki mücerret nazariyelerle edebiyat tedrisi nasıl faydasızsa kıraate müsteniden verilecek malumatın pek dağınık ve karışık olması da o kadar zararlıdır. İşte biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi kitabımı tertip ederken bu noktayı gözden kaçırmadım: Edebî malumatı etraflıyla ve sırasıyla göstermeye çalıştım.

Parçaların tertibinde talebenin biraz da lügat aramaya alışması için bütün lügatlerin manasını kaydetmedim. Aynı zamanda verilecek izahat hususunda da talebeye ikna edecek dereceye varmaktan içtinap ettim ve bu suretle talebenin tetkik ve mülâhaza kabiliyetini istimal etmesine meydan verdim (s. 3).

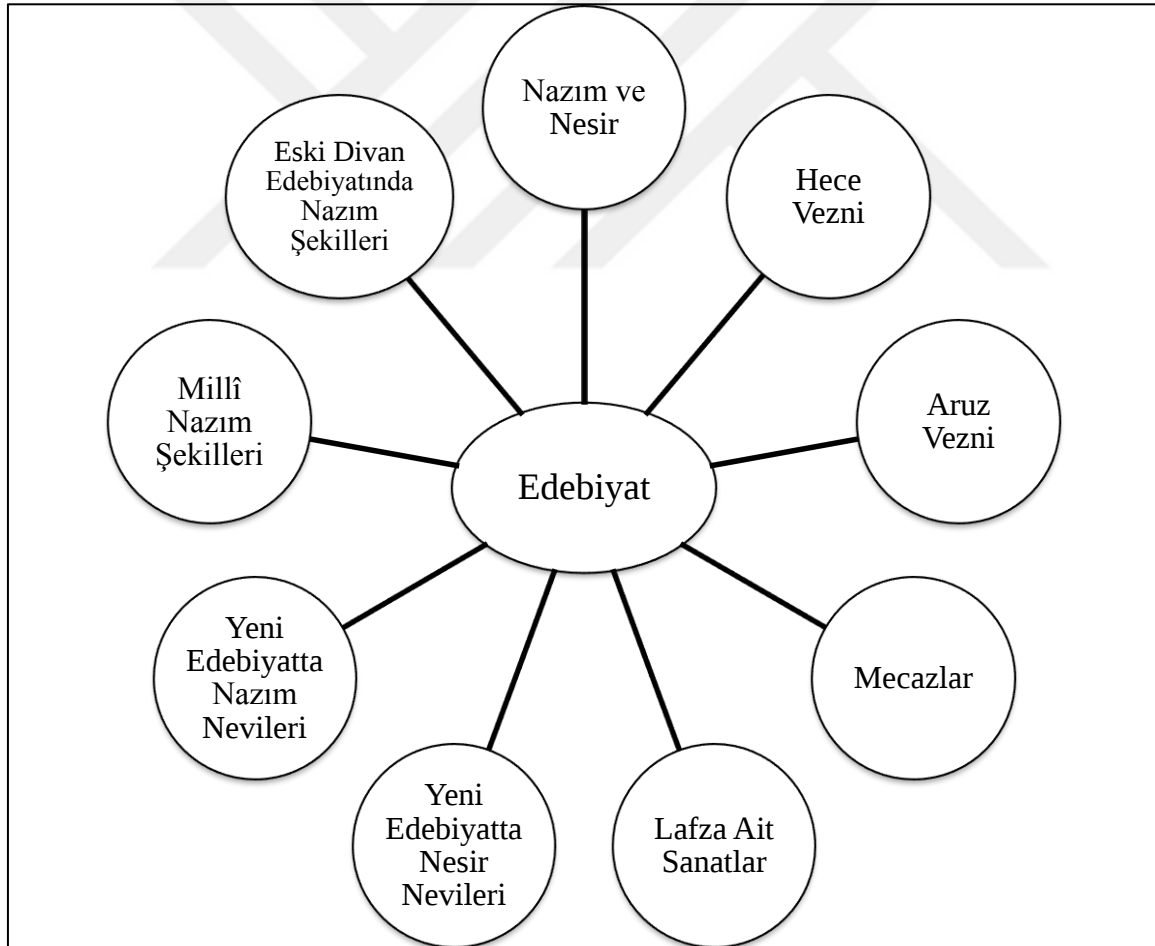
Ön sözünde geçen “ikinci ve üçüncü sınıflarda gösterilecek edebiyat tarihinden talebenin layıkıyla istifade edebilmeleri için daha evvel öğrenmeleri lazım gelen şeyleri etraflıyla ve sırasıyla göstermeye çalışacaktır” sözünden de anlaşılacağı gibi *Edebiyat* isimli kitapta sonraki sınıfların programlarındaki konuların öğrenilmesini kolaylaştıracak ön bilgilere yer verildiğinden içerik oluşturma yaklaşımlarından doğrusal programlama yaklaşımına göre kitabın hazırlandığı tespit edilmiştir. Demirel (2017)'e göre “birbiri ile ardışık sıralı, yakın ilişkili, zorunlu veya ön koşul öğrenmeleri ağırlıklı olduğu konuların düzenlenmesinde

¹ Rumi 1340 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1924 yılıdır.

doğrusal programlama yaklaşımı kullanılır” (s. 143). Ayrıca kitapta metinler tür ve şekil bilgilerini örneklemek için kitaba alındığından kitabın içeriği, türleri esas alan tür temelli edebiyat öğretim yöntemine uygun hazırlanmıştır.

Kitap içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemesi kitapta gözlemlenen eksikliklerdir.

Edebiyat isimli kitabın içerik analizi yolu ile çözümlenmesiyle elde edilen verilerde kitabın nazım ve nesir, hece vezni, aruz vezni, mecazlar, lafza ait sanatlar, yeni edebiyatta nesir neveleri, yeni edebiyatta nazım neveleri, millî nazım şekilleri ve eski divan edebiyatında nazım şekilleri temaları için hazırlandığı belirlenmiştir. Kitabın içeriğini oluşturan temalar Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Edebiyat kitabının içeriğini oluşturan temalar

Edebiyat isimli kitabın içeriğini oluşturan Şekil 2’de gösterilen dokuz tema için kullanılan metinlerden tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle elde edilen veriler tablolar hâlinde gösterilmiştir. Söz konusu temaların öğretimi için kitabın baskılarında kullanılan metin ve yazarların karşılığındaki bölüme + konulmuş, baskılarda yer verilmeyen metinlerin karşılığındaki bölüm boş bırakılmıştır. Çalışma alanının başlangıcından 1938 *Lise Edebiyat Programı*’na kadar 1340, 1926, 1927, 1928, 1929, 1932 ve 1937 yıllarında; çalışma alanının sonu olarak belirlenen 1938 *Lise Edebiyat Programı*’na göre de 1938, 1939, 1940, 1941, 1942 ve 1943 yıllarında toplam on üç defa basılmıştır. Kitapla ilgili araştırmada bütünlüğün sağlanması için kitabın on üç baskısı analiz edilmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitabın ilk temasının öğretimi için hazırlana *Nazım ve Nesir* başlıklı bölüme tüm baskılarda yer verilmiştir. Birer metinle nazım ve nesir örnekledikten sonra nazım ve nesir hakkındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. Kitabın on üç baskısında yer alan *Nazım ve Nesir* teması için hazırlanan içerik incelenerek içerikte kullanılan metinler Tablo 40’ta gösterilmiştir.

Tablo 40

Nazım ve Nesir Temasının İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar												
Muhsin Çelebi	Ömer Seyfettin	+											
Mahalle Mektebinde	Reşat Nuri		+	+	+	+	+						
Deli Ozan	Mehmet Fuat	+											
Nöbetçi ve Yıldız	Yusuf Ziya		+	+	+	+	+						
Yeni İstanbul	Ahmet Haşım							+	+	+	+	+	+
Sanat	Faruk Nafiz							+	+	+	+	+	+
Nesir ve nazım hakkında bilgi		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 40 incelendiğinde tüm baskılarda nazım ve nesir hakkında bilgi verilen bölümün yer aldığı, her baskıda bir nazım, bir nesir örneği verildiği görülecektir. Buna göre 1340’ta basılan kitapta nesir örneği için Ömer Seyfettin’in *Muhsin Çelebi* metni, nazım örneği için de Mehmet Fuat’ın *Deli Ozan* isimli metnine yer verilmiştir. 1926, 1927, 1928, 1929 ve 1932 yıllarındaki beş baskıda nesir örneği için Reşat Nuri’nin *Mahalle Mektebinde* isimli metni, nazım örneği için de Yusuf Ziya’nın *Nöbetçi ve Yıldız* isimli metni kullanılmıştır. 1937’den

İtibaren yedi baskıda nesir Ahmet Haşim'in *Yeni İstanbul* isimli metniyle, nazım da Faruk Nafiz'in *Sanat* isimli metniyle örneklenmiştir.

Nazım ve nesir temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde içeriğin sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre nazım ve nesirle ilgili özelliklerin öğretilmesi bilgi basamağıyla, metinlerin okunup ilgili bilgilerin metin üzerinden incelenmesi de kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Kitapta uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Nazım ve nesirle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemiştir.

Kitapta yer alan nazım ve nesir hakkında verilen bilgiler *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki "Şiirdeki ahenk unsurları (ölçü, kafiye, redif, nakarat; ses, kelime ve kelime grupları, ses akışı vb.) üzerinde durulur" (s.19) kazanımıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın hece vezni ile aruz vezni temasıyla ilgili içerikte aruz ve hece vezni ile ilgili birer örnek metin kullanılmış, metinlerin ardından her iki vezin hakkındaki açıklamalarla içerik zenginleştirilmiştir. 1932'ye kadar *Hece Vezni-Aruz Vezni* olarak isimlendirilen içerik 1937'deki baskıdan itibaren *Hece Vezni* başlığı altında her iki veznin karşılaştırılarak verilmiştir. Bunda *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan "Aruz vezni hakkında kısa ve toplu bilgi verilecektir. Aruz vezninin şekilleri gösterilmez." kararının etkisi vardır. Kitabın on üç baskısındaki hece vezni-aruz vezni temasıyla ilgili içerik incelenerek elde edilen bulgular Tablo 41'de gösterilmiştir.

Tablo 41

Edebiyat Kitabının Hece Vezni-Aruz Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Anadolu Toprağı	Orhan Seyfi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Yolcular	Halit Fahri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 41'de görüldüğü gibi hece vezni örneği için Orhan Seyfi'nin *Anadolu Toprağı* isimli metni, aruz vezni örneği için de Halit Fahri'nin *Yolcular* isimli metni on üç baskıda düzenli

olarak kullanılmıştır. Bu metinler üzerinden hece vezni ile aruz vezni hakkında bilgiler verilmiştir.

Hece vezni ile aruz vezni teması için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde sadece bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrenciye hece vezni ve aruz vezniyle ilgili özelliklerin anlatılması bilgi basamağıyla, öğrencinin şiirin vezninin aruz mu, hece mi olduğunu anlayabilmesi kavrama basamağıyla, şiirin vezin özelliklerini bulunması analiz basamağıyla ilgilidir. Kitapta uygulama, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Vezinlerle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemiştir.

Hece vezni ile aruz vezni hakkında bilgilerin verildiği bölümün içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki "Hece ölçüsünde hece sayısı eşitliğinin, aruz ölçüsünde hecelerın açık-kapalı (uzun-kısa) oluşunun esas alındığı üzerinde durulur" (s. 19) kazanımıyla ilişkilendirilebilir.

Hece vezni ile aruz vezninin birer örnekle tanıtılmasından sonra her iki vezni de ayrı başlıklar altında öğretmek amacıyla içerik hazırlanmıştır. Hece vezni teması ilgili bölüm incelendiğinde içerikte çok büyük bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Bunda Birinci Heyet-i İlmiye Toplantısı'nda alınan millî hars, millî lisan ve edebiyat kararlarının etkisi olduğu söylenebilir. Bu durumu Ali Canip (1929) "Milliyet duygusu edebiyata girdikten sonra yavaş yavaş aruz bırakıldı. Artık genç şairlerimiz yalnızca hece vezni ile yazıyorlar" (s. 13) şeklinde dile getirir. Hece vezni teması için hazırlanan bölümde toplam on bir metnin kullanıldığı tespit edilmiş, bu metinler Tablo 42'de gösterilmiştir.

Tablo 42

Hece Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Rüya Kırklarında	Yusuf Ziya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ada Yolu	Fazıl Ahmet	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ortaç Yolcuları	Mehmet Fuat	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kurt ile Ayı	Ziya Gökalp	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gemiciler	Enis Behiç	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bugünün Çocuklarına	İbrahim Alâeddin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Münzevi	Faruk Nafiz	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Altın Yurt	Ziya Gökalp	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Şarkın Mezarları	Ali Canip	+	+											
Millî Neşide	Enis Behiç			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gurbet Yollarında	Yusuf Ziya	+	+	+	+	+	+							

Tablo 42’de gösterilen, hece vezni temasının öğretimi için kullanılan metinler incelendiğinde Yusuf Ziya’nın *Rüya Kırklarında* metni ile Fazıl Ahmet’in *Ada Yolu* metni 4+3 hece veznini, Mehmet Fuat’ın *Ortaç Yolcuları* metni ile *Kurt ile Ayı* metni 4+4 hece veznini, Enis Behiç’in *Gemiciler* metni 4+4+3 ile 4+4+4+3 hece vezinlerini, İbrahim Alâeddin’in *Bugünün Çocuklarına* metni 6+5 hece veznini, Faruk Nafiz’in *Münzevi* metni 7+5 hece veznini, Enis Behiç’in *Millî Neşide* 4+4+5 hece veznini, Yusuf Ziya’nın *Gurbet Yollarında* metni 7+7 hece veznini, Ziya Gökalp’in *Altın Yurt* metni de 4+3+4+3 veznini örneklemek için kullanılmıştır. Metin altı açıklamalarla metinlerdeki vezin kullanımları ve duraklar hakkında bilgi verilmiştir. Hece vezni temasının öğretimi için seçilen metinlerin çağdaş şairlerden seçilmesi kitap içeriğinin yakında uzağa ilkesine uygun hazırlandığını göstermektedir. Millî değerleri içeren metinlerin seçilmesinden de millî değerleri benimseyen çağdaş vatandaşların yetiştirilmenin öğretim programının uzak hedefleri arasında yer aldığına kanıt olarak gösterilebilir.

Hece vezni temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde sadece bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre öğrencinin hece vezniyle ilgi kavramları öğrenmesi bilgi basamağıyla, metnin hece vezni ile yazılan metni anlayabilmesi kavrama basamağıyla, hece vezninin duraklarını ve türünü bulabilmesi de analiz basamağıyla ilgilidir. Kitapta uygulama, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir.

Hece vezniyle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemiştir.

Hece vezni temasının öğretimi için hazırlanan bölümün içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki "hece ölçüsünde hece sayısının eşitliğinin üzerinde durulur" (s. 19) kazanımıyla ilişkilendirilebilir.

Aruz vezni temasının öğretimiyle ilgili bölüm incelendiğinde 1932'ye kadar yapılan altı baskının içeriğinde herhangi bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak 1937'den itibaren önceki baskılardaki metinlerin kitaptan çıkarıldığı, bunun yerine aruz vezni ile ilgili kısa bilgiye yer verildiği görülmektedir. Bunda *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan *Edebiyat* kitabının içeriğine ve kullanımına ilişkin önerilerin etkisi vardır. Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılmasından sonra divan edebiyatı metinlerinin öğretiminde güçlüklerle karşılaşıldığını belirten kılavuzda Ali Canip'in kitabındaki kullanılmayacak metinler sıralanmıştır. Bu durum 1937'den itibaren yayımlanan kitapların içeriğini belirlemiştir. Baskıların aruz vezni temasının öğretimi ile ilgili bölümler incelenerek elde edilen bulgular Tablo 43'te gösterilmiştir.

Tablo 43

Aruz Vezni Temasının Öğretiminde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar												
Fırat	Muallim Naci	+	+	+	+	+	+						
Dağlara	Mehmet Celal	+	+	+	+	+	+						
Çankaya	Faruk Nafiz	+	+	+	+	+	+						
Kurbağalar	Ali Canip	+	+	+	+	+	+						
Teşrinievvel	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+						
Ah Nijat	R. Z. Ekrem	+	+	+	+	+	+						
Tecelli yahut Teselli	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+						
Bahar-ı Teraneder	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+						
Bir Sabah İdi	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+						
Bahar	İsmail Safa	+	+	+	+	+	+						
Sabah Ezanında	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+						
Yağmur	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+						
Hülyada Bir Temaşa	R. M. Ekrem	+	+	+	+	+	+						
Ferda-yı Tetfîn	R. Z. Ekrem	+	+	+	+	+	+						
Makber'den	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+						
Hakikate Doğru	Süleyman Nesip	+	+	+	+	+	+						
Yaprak	Ali Canip	+	+	+	+	+	+						
Kış	Orhan Seyfi	+	+	+	+	+	+						
Kalender	Muallim Naci	+	+	+	+	+	+						
Aruza Veda	Halit Fahri	+	+	+	+	+	+						

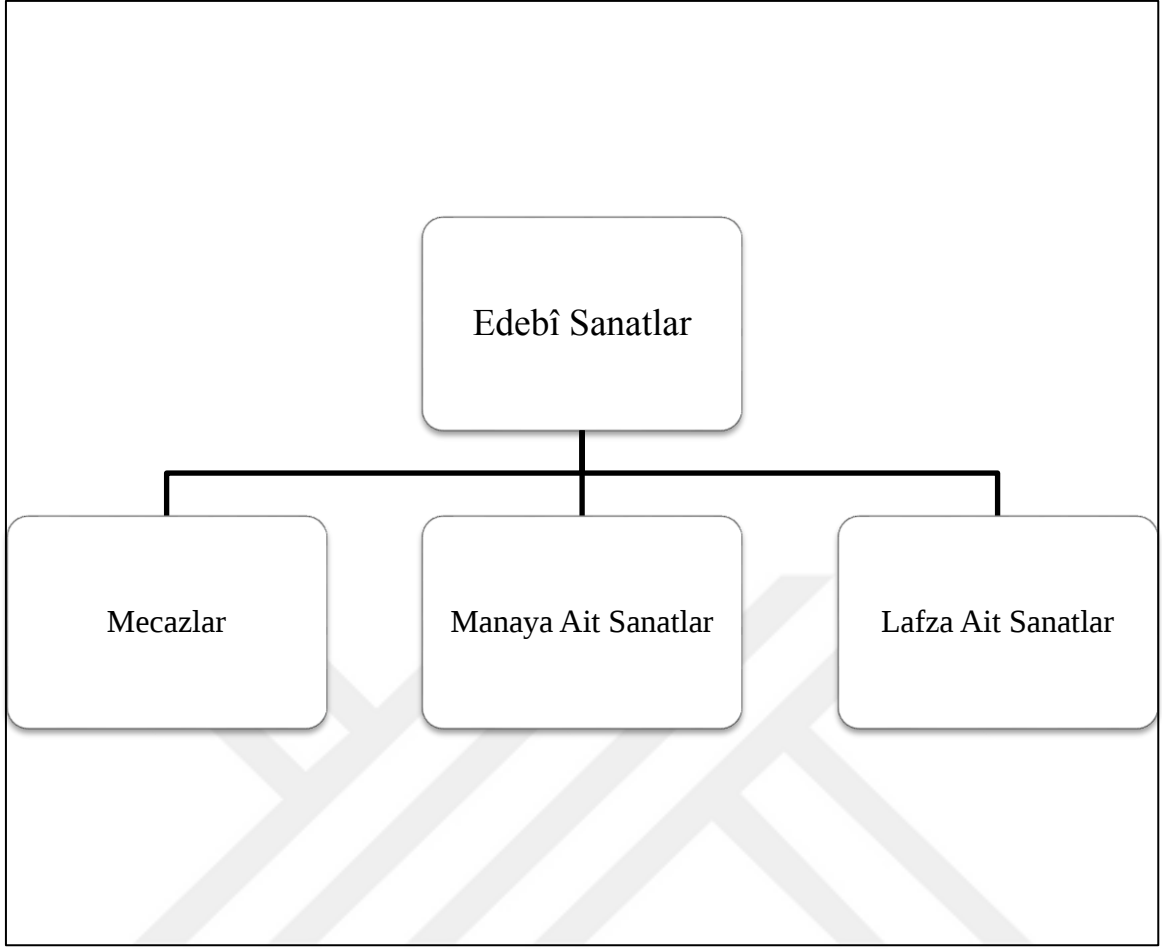
Tablo 43’e bakıldığında 1932 ve öncesindeki baskılarda Tanzimat sonrası yazılan metinlerin yer aldığı görülecektir. Eski edebiyatın son dönem önde gelen yazarlarından Muallim Naci’nin iki metnine yer verildiği gibi Muallim Naci’nin etkisinde eser veren Mehmet Celal’den de bir metne yer verilerek son dönem eski edebiyat temsilcileri tanıtılmıştır. Yeni edebiyatın önde gelen yazarlarından Abdülhak Hamit’in iki, Recaizade Mahmut Ekrem’in üç, Tevfik Fikret’in beş metnine yer verilirken bu temsil gücü yüksek yazarların dışında Süleyman Nesip ve İsmail Safa’dan birer metne yer verilerek dönemlerinde arka planda kalan yazarların metinleri de kitaba alınmıştır. Ayrıca Faruk Nafiz, Orhan Seyfi ve Halit Fahri gibi hecenin güçlü yazarlarından aruz örnekleri verilmesi de dikkat çekmektedir. Aruz vezni temasının öğretimi için metinlerin zirve şahsiyetlerden seçildiği söylenebilir. Aruz vezinleri hakkında 1932’ye kadar olan ilk altı baskıda detaylı bilgi verilirken 1937’den itibaren son yedi baskıda kısa bilgi verilmiştir.

Aruz vezni temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde içeriğin sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrenciye aruzla ilgi kavramların öğretilmesi bilgi basamağıyla, aruz vezni ile yazılan metni anlayabilmesi kavrama basamağıyla ilgilidir. Kitapta uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir.

Aruz vezniyle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemiştir.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’ndaki “aruz ölçüsünde hecelerin açık-kapalı (uzun-kısa) oluşunun esas alındığı üzerinde durulur ancak aruz kalıplarına ve şiirde aruz ölçüsünü buldurmaya yönelik çalışmalara yer verilmez” (s. 19) şeklindeki açıklamayla 1937’den itibaren basılan kitapların içeriği ilişkilendirilebilir.

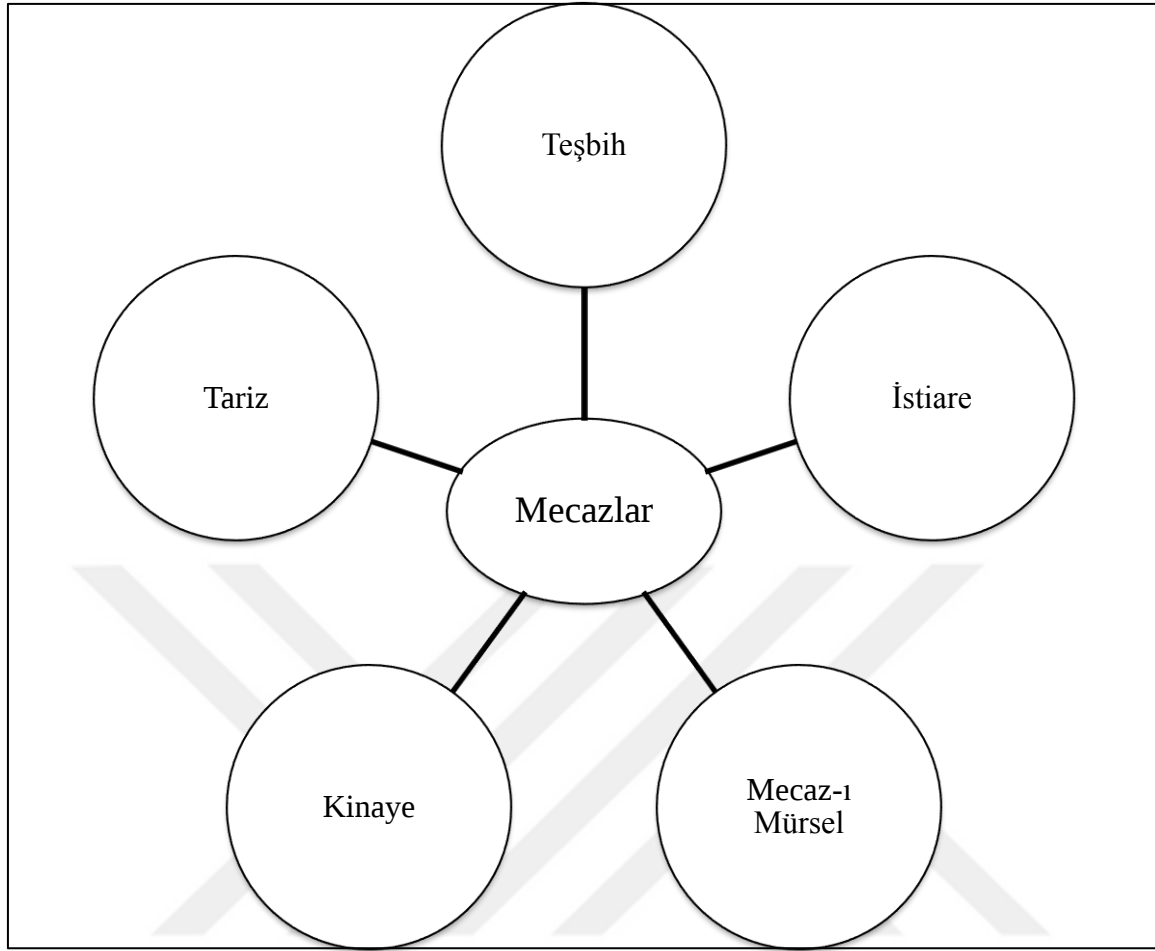
Kitabın içerik analizi yoluyla elde edilen bulguların çözümlenmesiyle ulaşılan *Edebî Sanatlar* temasının altında Şekil 3’te gösterilen kodların olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3. Edebî sanatlar temasında yer alan kodlar

Edebî sanatlar temasının içeriği Şekil 3’te gösterilen *Mecazlar*, *Manaya Ait Sanatlar* ve *Lafza Ait Sanatlar* olarak isimlendirilen üç koda ayrıldığı belirlenmiştir. Mecaz sanatlarından teşbih ve istiareye tüm baskılarda içeriğinde vardır. Tekrar ve tezat sanatlarına sadece 1928, 1929 ve 1932 baskılarında; diğer edebî sanatlara da sadece ilk altı baskıda yer verilmiştir. *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*’nda *Edebiyat* kitabıyla ilgili değerlendirmelerde geçen “Mecazlar kısmında teşbih ve istiare hakkında tam bilgi verilir. Diğerlerine lüzum yoktur. Manaya ait bazı sanatlar kısmı lüzumsuzdur.” ifadesi, 1937 ve sonrasındaki baskılarda sadece teşbih ve istiare sanatlarının olmasının nedenidir.

Mecazlar kodunda içerik analizi yöntemiyle belirlenen beş söz sanatı Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Meczazlar kodunun içeriğindeki söz sanatları

Meczazlar kodunun içeriğinde Şekil 4’te gösterilen teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye ve tariz sanatları yer almıştır. Kitap içeriğinde yer alan teşbih sanatının öğretimiyle ilgili kullanılan örnek metinler ve yazarları Tablo 44’te gösterilmiştir.

Tablo 44

Teşbih Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
İlyad (İlliada)	Homeros	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Şikâyetname	Fuzuli	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Söz	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gazel	Nedim	+	+	+	+	+	+							
İki Beyit	Nefi	+	+	+	+	+	+							

Tablo 44 incelendiğinde Homeros, Fuzuli ve Namık Kemal'in metninin on üç baskıda düzenli olarak kullanıldığı, Nedim ve Nefi'nin örnek beyitlerinin sadece 1932'ye kadar olan ilk altı baskıda kullanıldığı görülecektir. Nedim ve Nefi'nin metnlerinin 1932'den sonra kitap içeriğinden çıkarılmasında *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu* içeriğindeki önerilerin etkisi olduğu, Fuzuli'nin *Şikâyetname* isimli eserinden alınan teşbih örneği divan edebiyatını temsilen tüm baskılarda kullanıldığı söylenebilir.

Kitapta istiare sanatının öğretimi için iki metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler ve yazarlarıyla Tablo 45'in içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 45

İstiare Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Temaşa-i Hazan	Cenap Şahabettin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
At	Faruk Nafiz	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 45'te görüldüğü gibi Cenap Şahabettin'in *Temaşa-i Hazan* şiiri ile Faruk Nafiz'in *At* şiiri istiare sanatını örneklemek için tüm baskılarda düzenli bir şekilde kullanılmıştır.

Mecaz-ı mürsel sanatını örneklemek için Tevfik Fikret'in *Bir Lahza-i Teahhur* şiiri sadece 1932'ye kadar olan ilk altı baskıda kullanılmış, yedinci baskıdan itibaren bu sanatı örnekleyecek bir metne kitapta yer verilmemiştir.

Kitabın 1932'ye kadar olan ilk altı baskısında kinaye sanatını örneklemek için iki metin kullanıldığı görülmüştür. Söz konusu metinler Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46

Kinaye Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Nesir alıntısı	Cenap Şahabettin	+	+	+	+	+	+							
Nesir alıntısı	Fazıl Ahmet	+	+	+	+	+	+							

Tablo 46’da Cenap Şahabettin ile Fazıl Ahmet’ten birer nesir parçası alınarak kinaye sanatının örneklendiği görülmektedir. Söz konusu metinler sadece 1932’ye kadar olan ilk altı baskıda kullanılmıştır. Sonraki yedi baskıda kinaye sanatını örnekleyen herhangi bir metne kitapta yer verilmemiştir.

Kitapta tariz sanatını örneklemek amacıyla 1932’ye kadar olan ilk altı baskıda kullanılan üç metin Tablo 47’de gösterilmiştir.

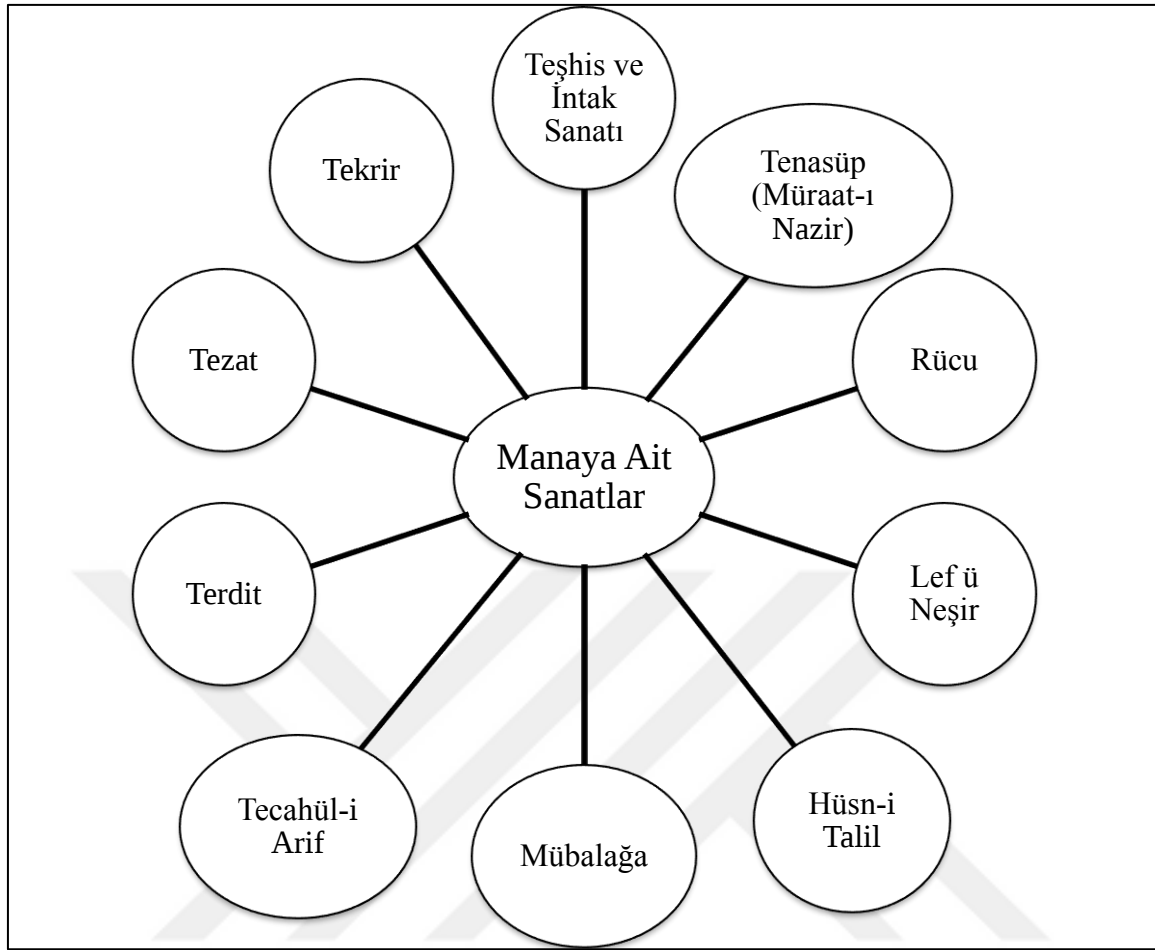
Tablo 47

Tariz Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Eşber	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+							
Erenlerin Bağından	Yakup Kadri	+	+	+	+	+	+							
14. Louis Manzumesi	Boileau	+	+	+	+	+	+							

Tablo 47’de Abdülhak Hamit, Yakup Kadri ve Boileau’dan tariz sanatını örneklemek için alınan metinlerin, 1932’ye kadar olan ilk altı baskıda kullanıldığı, sonraki yedi baskıda tariz sanatını örnekleyecek bir metne yer verilmediği görülmektedir. Fransız şiir Boileau’dan alınan örnek metnin ilk baskıdan itibaren kullanılması da Batılı edebî şahsiyetlerin tanıtılması bakımından önemlidir.

Manaya Ait Sanatlar koduna kitabın 1932’ye kadar olan ilk altı baskısında yer verilmiş, sonraki yedi baskıda bu kod kitap içeriğinden çıkarılmıştır. *Manaya Ait Sanatlar* kodunda içerik analizi yöntemiyle belirlenen on bir söz sanatı Şekil 5’te gösterilmiştir.

Şekil 5. Manaya ait sanatlar kodunun içeriğindeki söz sanatları

Manaya Ait Sanatlar kodunun içeriğinde Şekil 5’te de gösterilen teşhis, intak, tenasüp, rücu, leff ü neşir, hüsn-i talil, mübalağa, tecahül-i arif, terdit, tezat ve tekrar sanatlarının öğretimi için kullanılan metinlere yer verilmiştir. Bu sanatlardan teşhis ve intak sanatları üç metin üzerinden örneklenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 48’de gösterilmiştir.

Tablo 48

Teşhis ve İntak Sanatlarını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Bora ile Güneş	La Fontaine	+	+	+	+	+	+							
Türk Sesi	Halit Ziya	+	+	+	+	+	+							
Sivrisinek	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+							

Tablo 48’de La Fontaine, Halit Ziya ve Ömer Seyfettin’den alınan metinlerin ilk altı baskıda düzenli olarak kullanıldığı görülmektedir. La Fontaine’nin *Bora ile Güneş* hikâyesi dönemim edebî çevirilerini tespiti ve bunların ders kitaplarında kullanılmasını göstermesi bakımından önemlidir.

Kitapta tenasüp (müraat-ı nazir) sanatı altı metinle örneklenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 49’da gösterilmiştir.

Tablo 49

Tenasüp (Müraat-ı Nazir) Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Gazel	Haşmet	+	+	+	+	+	+							
Gazel	Keçecizade İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							
Söz	Namık Kemal													
Tarih-i Kadim	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+							
Nesir alıntısı	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+							
Nesir alıntısı	Fazıl Ahmet	+	+	+	+	+	+							

Tablo 49’da görüldüğü gibi Haşmet ve Keçecizade İzzet Molla’nın gazel örnekleriyle divan edebiyatı; Namık Kemal ve Tevfik Fikret’in metinleriyle Tanzimat sonrası; Ömer Seyfettin ve Fazıl Ahmet’in metinleriyle de son dönem metinleriyle tenasüp sanatı üç farklı dönemden metinlerle örneklenmiştir.

Kitabın ilk altı baskısında rücu sanatını örneklemek amacıyla iki metin kullanılmıştır. Söz konusu metinlerle Tablo 50’nin içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 50

Rücu Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Mavi Deniz	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+							
Kasideden alıntı	Nedim	+	+	+	+	+	+							

Tablo 50’de görüldüğü gibi Tanzimat sonrası metinlerini temsilen Tevfik Fikret’in *Mavi Deniz* şiiri, divan edebiyatı metinlerini temsilen de Nedim’in kasidesinden yapılan alıntı kullanılarak rücu sanatı örneklenmiştir.

Kitap ilk altı baskısında leff ü neşir sanatını örneklemek için divan edebiyatından iki metin kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinler Tablo 51’de gösterilmiştir.

Tablo 51

Leff ü Neşir Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
İki beyit	Nabi	+	+	+	+	+	+							
İki beyit	Keçecizade İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							

Leff ü neşir sanatını örneklemek için kullanılan metinlerin gösterildiği Tablo 51 incelendiğinde kullanılan iki metnin de divan edebiyatından alındığı görülecektir.

Kitapta hüsn-i talil sanatını göstermek amacıyla dört örnek metin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinler Tablo 52’de gösterilmiştir.

Tablo 52

Hüsn-i Talil Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Beyit	Baki	+	+	+	+	+	+							
Beyit	Nedim	+	+	+	+	+	+							
Beyit	Muallim Naci	+	+	+	+	+	+							
Dörtlük	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+							

Tablo 52’de hüsn-i talil sanatı örneklemek için kullanılan metinler gösterilmiştir. Bu metinlerden Baki ve Nedim’in metinleri divan edebiyatını, Muallim Naci ve Tevfik Fikret’in metinleri de Tanzimat sonrasını temsil etmektedir. Divan edebiyatının son temsilcisi olarak gösterilen Muallim Naci’nin metninin yanında yeni edebiyatın en güçlü temsilcilerinden Tevfik Fikret’in metninin alınmasıyla da her iki edebiyat anlayışının metinlerinin karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır.

Mübalağa sanatını örneklemek amacıyla kitabın ilk altı baskısında kullanılan beş metin tespit edilmiş, bu metinler Tablo 53’te gösterilmiştir.

Tablo 53

Mübalağa Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

	Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Kasideden alıntı	Nefi	+	+	+	+	+	+							
Kasideden alıntı	Nedim	+	+	+	+	+	+							
Nesir alıntısı	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+							
Kasır tasviri	Veliyettinoğlu Ahmet Paşa	+	+	+	+	+	+							
Çanakkale Şehitleri	Mehmet Âkif Bey	+	+	+	+	+	+							

Tablo 53’e bakıldığında kitabın ilk altı cildinde hep aynı metinlerin kullanıldığı görülecektir. Bu metinlerden Nefi ve Nedim’in kasidelerinden yapılan alıntılarla divan edebiyatından, diğer üç metinle de Tanzimat sonrası edebiyatından mübalağa örneği seçilmiştir.

Tecahül-i arif sanatını örneklemek amacıyla kitabın ilk altı baskısında kullanılan üç metin Tablo 54’te gösterilmiştir.

Tablo 54

Tecahül-i Arif Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

	Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Gazel	Nedim	+	+	+	+	+	+							
Nesir alıntısı	Süleyman Nazif	+	+	+	+	+	+							
Nasrettin Hoca Fıkrası		+	+	+	+	+	+							

Tablo 54’te tecahül-i arif sanatını örneklemek için kitabın ilk altı baskısında üç metnin kullanıldığı görülmektedir. Nedim’in gazeli ile divan edebiyatını, Süleyman Nazif’in metniyle de Tanzimat sonrası edebiyatı temsil eden tecahül-i arif örneği kitaba alınmıştır. Nasrettin Hoca fıkrasının kullanılması da halk edebiyatı ürünlerinin eğitimde kullanımını göstermesi bakımından önemli bir bulgudur.

Kitabın ilk altı baskısında terdit sanatını örneklemek için iki metin kullanıldığı belirlenmiş, bu metinlerle Tablo 55'in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 55

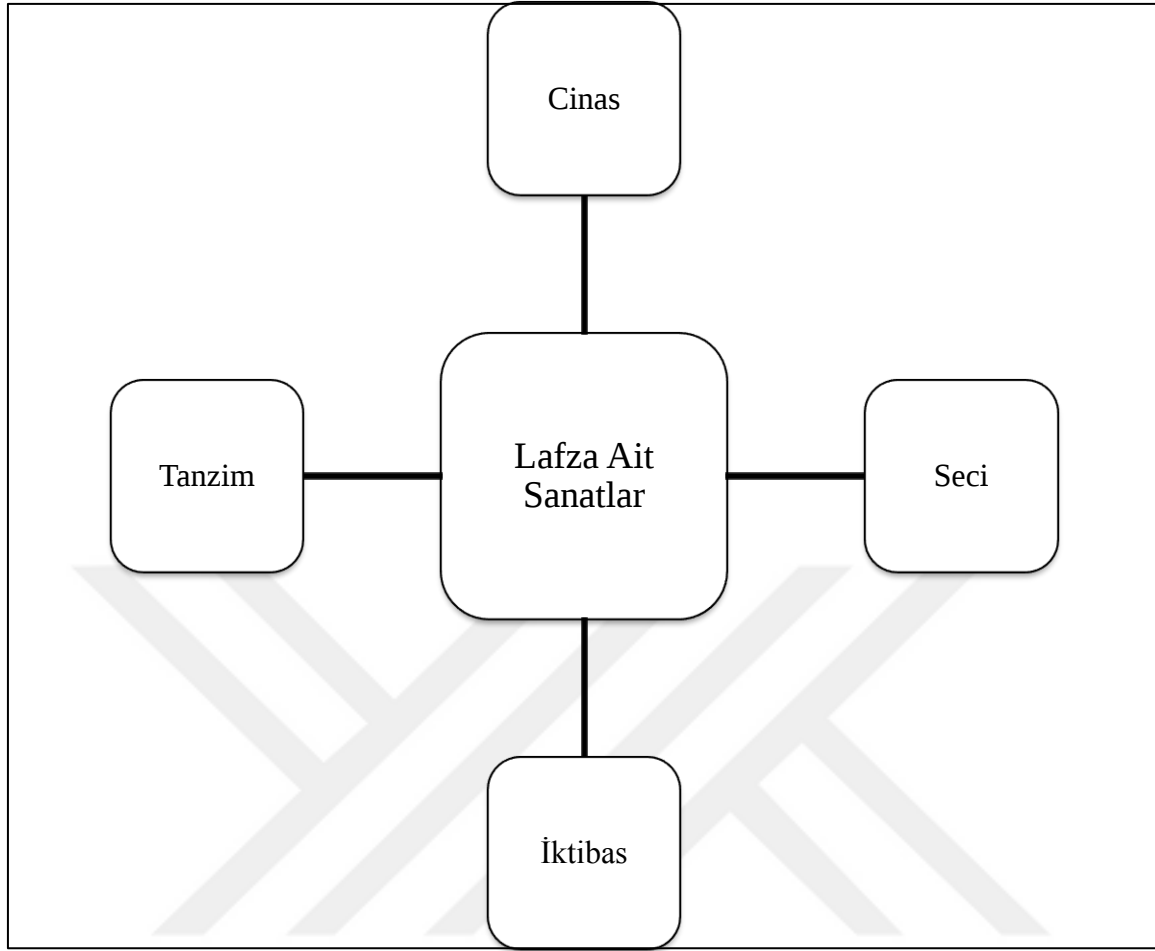
Terdit Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Bir Âmâ Çocuğun Teessürü	R.Mahmut Ekrem	+	+	+	+	+	+							
Topuz	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+							

Tablo 55'te Recaizade Mahmut Ekrem'in Fransızcadan çevirdiği *Bir Âmâ Çocuğun Teessürü* metni ve Ömer Seyfettin'in *Topuz* hikâyesiyle terdit sanatının örneklendiği gösterilmiştir.

Kitapta tezat sanatını örneklemek için Abdülhak Hamit'in *Birkaç Perişan Söz* başlığı altında *Makber*'in mukaddimesinden alıntı yapılmıştır. Tekrir sanatını örneklemek için de Ali Canip'in *Şarkın Ufukları* şiiri kullanılmıştır.

Lafza Ait Sanatlar koduna 1932'ye kadar olan ilk altı baskıda yer verilmiş, sonraki yedi baskıda bu kod kitap içeriğinden çıkarılmıştır. *Lafza Ait Sanatlar* kodunun içeriğinde yer alan söz sanatları Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6. Lafza ait sanatlar kodunun içeriğindeki söz sanatları

Lafza Ait Sanatlar kodunun içeriğinde Şekil 6’da gösterilen cinas, seci, iktibas ve tazmin sanatlarına yer verilmiştir. Bu sanatlardan cinas sanatı iki metinle örneklenmiştir. Bu metinler Tablo 56’da gösterilmiştir.

Tablo 56

Cinas Sanatını Örnelemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Beyit	Keçecizade İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							
Koşma	Cevheri	+	+	+	+	+	+							

Tablo 56'ya bakıldığında cinas sanatının örneklenmesi için kitapta kullanılan metinlerden birinin Keçecizade İzzet Molla'dan alınan beytin divan edebiyatını, Cevheri'nin koşmasının da halk edebiyatını temsil ettiği görülmektedir.

Kitabın ilk altı baskısında seci sanatını örneklemek için kullanılan üç metin Tablo 57'de gösterilmiştir.

Tablo 57

Seci Sanatını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Tazarruat'tan	Sinan Paşa	+	+	+	+	+	+							
Şikâyetname'den	Fuzuli	+	+	+	+	+	+							
Bir Mektuptan	Kâni	+	+	+	+	+	+							

Tablo 57 incelendiğinde seci sanatını örneklemek için kullanılan üç metnin kitabın ilk altı baskısında düzenli bir şekilde yer aldığı görülecektir.

Kitapta iktibas ve tazmin sanatlarını örneklemek için de iki metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 58'de gösterilmiştir.

Tablo 58

İktibas ve Tazmin Sanatlarını Örneklemek Amacıyla Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Dörtlük	Emin Hümayi	+	+	+	+	+	+							
İki Beyit	Nefi	+	+	+	+	+	+							

Tablo 58'de görüldüğü gibi iktibas ve tazmin sanatlarını örneklemek için Emin Hümayi ile Nefi'den alınan metinler kullanılmıştır.

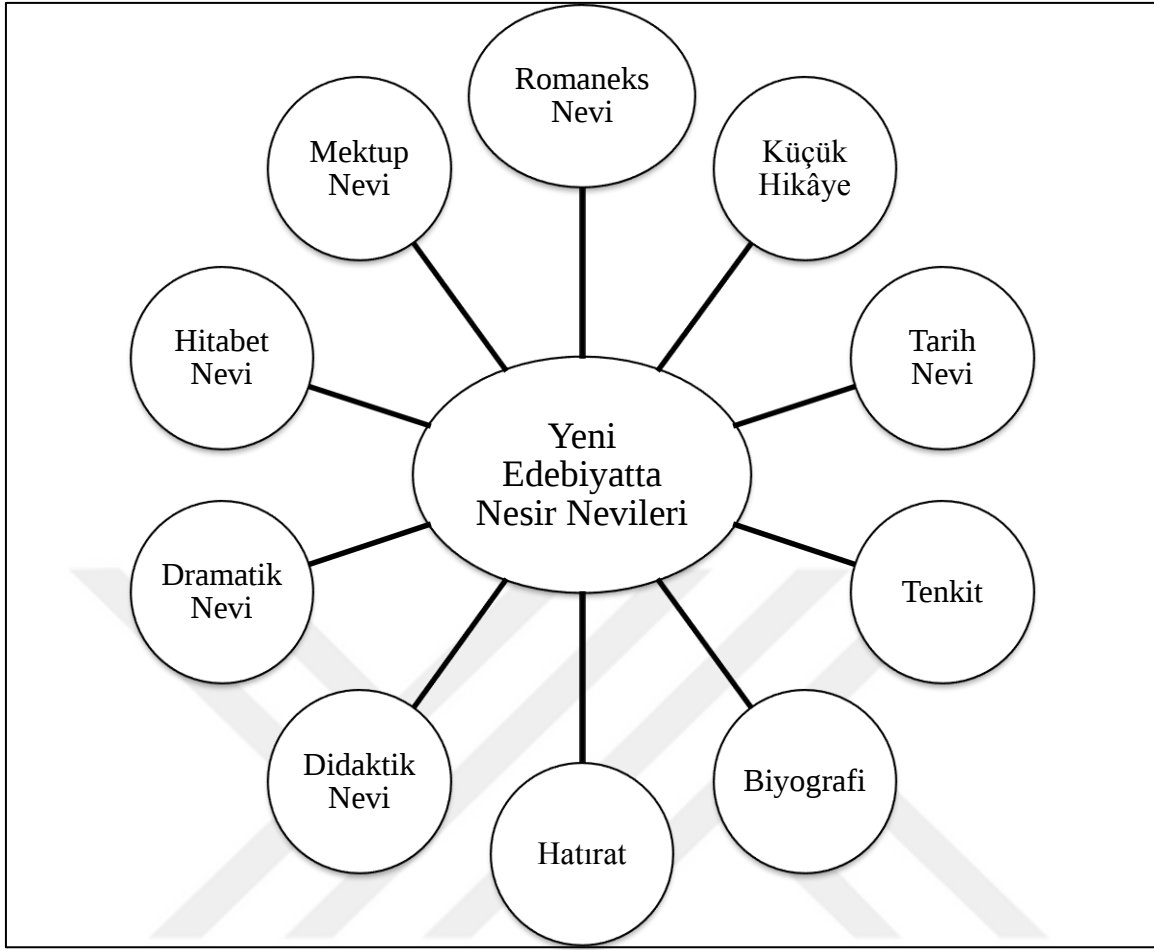
Kitabın 1932'ye kadar olan baskıları incelendiğinde edebî sanatları sadece divan edebiyatı metinleriyle örneklenmediği, Tanzimat sonrası metinlere ve Batı edebiyatından örnek metinlere de yer verildiği görülmektedir. Teşbih örneği için Homeros; tariz örneği için

Boileau; teşhis, intak örneği için de La Fontaine gibi Batı edebiyatının temsilcilerinden örnek metinler alınmıştır. Bu durum edebî sanatların sadece Türk edebiyatında olmadığını, diğer dillerdeki varlığını öğrencilere göstermesi bakımından önemlidir. Cinaz sanatının örnekleri arasında Cevherî'den bir koşma verilerek âşık edebiyatından da bir örnek kullanılmıştır. Fuzulî, Nedim, Nefî, Nabî, Baki, Keçecizade İzzet Molla, Sinan Paşa gibi divan edebiyatını temsil gücü yüksek yazarlardan metinler alındığı gibi Haşmet, Velîyettinoğlu Ahmet Paşa gibi bu edebiyatın ön planda olmayan temsilcilerinden de örnek metinlere yer verilmiştir. Tanzimat sonrası metinlerde Muallim Naci ve Mehmet Âkif gibi geleneksel yazarlara yer verildiği gibi Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Racaizade Mahmut Ekrem, Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Ali Canip, Faruk Nafiz, Yakup Kadri, Halit Ziya, Ömer Seyfettin ve Fazıl Ahmet gibi yeni edebiyatı temsil eden yazarların metinleriyle edebî sanatlar örneklenmiştir. Söz konusu metinler düşünüldüğünde Ali Canip'in edebî sanat öğretiminde metinleri dönemlerini temsil gücü yüksek yazarlardan seçtiği görülmektedir. Edebî sanatlar temasının öğretiminde metinlerin zirve şahsiyetlerden seçildiği söylenebilir.

Edebî sanatlar temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasına göre incelendiğinde içeriğin sadece bilgi basamağıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Kitapta kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki "9. sınıfta şiirde öne çıkan, dikkat çeken ve/veya yaygın olarak bilinen edebî sanatlar (teşbih, istiare, mecazımürsel, teşhis ve intak, tenasüp, tezat, telmih, hüsnütalil, tecahülüarif, kinaye, tevriye, tariz, irsalimesel, mübalağa) ele alınır" (s. 19) kazanımıyla kitabın 1932'ye kadar olan altı baskısının içeriğinin uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Kitabın tüm baskılarında *Yeni Edebiyatta Nesir Nevileri* temasının içeriği analiz edilerek elde edilen kodlar Şekil 7'de gösterilmiştir.

Şekil 7. Yeni edebiyatta nesir nevileri temasının içeriğindeki kodlar

Yeni Edebiyatta Nesir Nevileri temasının içeriğinde yer alan Şekil 7’de gösterilen *Romaneks Nevi*, *Küçük Hikâye*, *Tarih Nevi*, *Tenkit*, *Biyografi*, *Hatırat*, *Didaktik Nevi*, *Dramatik Nevi*, *Hitabet Nevi* ve *Mektup Nevi* isimli kodlarla içerik hazırlanmıştır. Kitabın on üç baskısı incelenerek *Romaneks Nevi* kodunun içeriğinde sekiz metin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 59’da gösterilmiştir.

Tablo 59

Romaneks Nevi Bölümünde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Araba Sevdası	R. Mahmut Ekrem	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Mai ve Siyah	Halit Ziya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Nimetşinas	Hüseyin Rahmi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Çalıkuşu	Reşat Nuri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Yeni Turan	Halide Edip	+												
Açık Hava Mektebi	Ömer Seyfettin		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Sergüzeşt	Samipaşazade Sezai							+	+	+	+	+	+	+
Kır Çiçeği	Burhan Cahit							+	+	+	+	+	+	+

Tablo 59 incelendiğinde *Romaneks Nevi* başlığı altındaki metinlerden Halide Edip’in *Yeni Turan* isimli metnine sadece ilk baskıda yer verildiği sonraki baskılarda bu metnin yerine Ömer Seyfettin’in *Açık Hava Mektebi* isimli metnin kullanıldığı; Rezaizade Mahmut Ekrem’in *Araba Sevdası*, Halit Ziya’nın *Mai ve Siyah*, Hüseyin Rahmi’nin *Nimetşinas*, Reşat Nuri’nin *Çalıkuşu* metinleri herhangi bir değişiklik yapılmadan tüm baskılarda kullanıldığı; Samipaşazade Sezai’nin *Sergüzeşt* ile Burhan Cahit’in *Kır Çiçeği* isimli metinleri 1937’den itibaren sadece son yedi baskıda kullanıldığı görülecektir. Bu içerikten sonra kitabın tüm baskılarında romaneks nevi içinde roman, büyük hikâye, küçük hikâye olduğu belirtilmiş ve bunlar açıklanmıştır.

Dönemlerini temsil gücü yüksel yazarlardan roman türüne örnek metinler seçilerek içerik hazırlanmıştır. Buna göre Ali Canip, zirve şahsiyetlerden seçilen metinlerle bölümün içeriğini hazırlamıştır, denilebilir.

Roman türünün öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından yalnızca bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre kitapta romaneks nevi içinde roman, büyük hikâye, küçük hikâye olduğu ve bunlarla ilgili açıklamaların yapılması bilgi basamağıyla, kitapta geçen örnek metinlerin özelliklerinin aktarılması kavrama basamağıyla ilişkilidir. Kitapta uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulgu tespit edilememiştir.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’ndaki 10. sınıf 5. Ünite: Roman bölümü için hazırlanan ünite, süre ve içerik tablolarındaki okumayla ilgili “Tanzimat Dönemi Türk edebiyatından, Servetifünun Dönemi’nden, Millî Edebiyat Dönemi’nden birer roman örneği” (s. 43) önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Küçük Hikâye kodunun içeriğinde örnek metinler verildikten sonra hikâye türünün Batı'daki gelişimi ve bizdeki gelişimi anlatılmıştır. Fransız edebiyatında Maupassant'ın hikâyecilikte deha olduğu belirtilmiştir. Tanzimat'tan sonra Türk edebiyatında gelişimi hakkında bilgiler verilmiş; Ahmet Mithat, Samipaşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem ve Nabizade Nazım'ın ilk küçük hikâye yazarı olduğu söylenmiştir. Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit ve Ahmet Mithat da Edebiyat-ı Cedide'nin hikâye yazarları olarak tanıtılmıştır. Kitabın tüm baskılarındaki *Küçük Hikâye* kodu için hazırlanan içerik incelenerek sekiz metnin kullanımı tespit edilmiştir. Bu metinler Tablo 60'ta gösterilmiştir.

Tablo 60

Küçük Hikâye Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Sade Bir Şey	Halit Ziya	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Tuhaf Bir Zulüm	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ses Duyan Kız	Yakup Kadri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Komşu Hatırı	Ercüment Ekrem	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Fazilet Mükâfatı	Reşat Nuri	+	+	+	+	+	+							
Hürriyet Bayrakları	Ömer Seyfettin	+												
Bir Güvercin Avı	Yakup Kadri	+												
Herkesin İçtiği Su	Ömer Seyfettin		+											

Tablo 60'ta yer alan Halit Ziya'nın *Sade Bir Şey* metniyle ilgili Ali Canip (1929) "Muvaffak bir eserdir ancak uzun ve terkipli cümleleri bizi artık yadırgatıyor. Bugün artık kimse böyle yazmıyor" (s. 155) değerlendirmesinden de anlaşıldığı gibi dildeki sadeleşmeyi göstermek amacıyla metin kitaba alınmıştır. Ali Canip (1929) "muayyen bir maksadın propagandası için kaleme alınan hikâyeye müddealı hikâye derler" (s. 155) şeklinde anlattığı, Ömer Seyfettin'in *Tuhaf Bir Zulüm* metni tezli hikâyeyi örneklemek amacıyla kitaba alınmıştır. "Baştan başa muhavereli olan hikâyelere tekellümi hikâye denilir" (s. 156) bunu örneklemek amacıyla da Ercüment Ekrem'in *Komşu Hatırı* metni ile Reşat Nuri'nin *Fazilet Mükâfatı* metni kullanılmıştır. Yakup Kadri'den de metin alınarak yakın dönem Türk hikâyeciliği örneklenmiştir. Batı edebiyatı ile ilgili bilgilerin verilmesine rağmen bu edebiyatı örnekleyen herhangi bir metne kitapta yer verilmemesi içeriğin eksikliği olarak düşünülebilir.

Söz konusu metinler hikâye türlerini örneklemek amacıyla kitaba alındığından Ali Canip, türleri esas alan, tür temelli edebiyat eğitimi anlayışına uygun bir şekilde hikâye öğretimi ile

ilgili bölümü hazırlamıştır, denilebilir. Ayrıca Halit Ziya'nın metni ile diğer metinler arasındaki dil farkını gösterme amacından dolayı kronolojik sıralama da ilgili bölümün hazırlanmasında etkisi olmuştur.

Küçük Hikâye kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasına göre bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre kitapta hikâye türü ile ilgili Batı ve Türk edebiyatı hakkında açıklamaların yapılması bilgi basamağıyla, kitapta geçen örnek metinlerin özelliklerinin aktarılması kavrama basamağıyla ilişkilidir. *Küçük Hikâye* kodlu içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki 10. sınıf 2. Ünite: Hikâye bölümü için hazırlanan ünite, süre ve içerik tablolarındaki okumayla ilgili "Millî Edebiyat Dönemi'nden bir hikâye örneği" (s. 43) önerisiyle ilişkilendirilebilir. Servetifünun hikâyeciliği dilinin ağır olması bakımından Ali Canip tarafından eleştirilmiştir. *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'nda hikâye öğretimiyle ilgili ünitelerde Servetifünun Dönemi'ne yer verilmemesinde bu durumun etkisi vardır, denilebilir.

Kitabın tüm baskılarında *Tarih Nevi* başlığı altında sadece Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi*'nden *İlk Şairlerimiz* başlıklı yazısı kullanılmıştır. İslamiyet öncesi sözlü Türk edebiyatından söz edilen metnin kitaba alınmasında Türk kültürünün sadece Osmanlı Dönemi'yle sınırlı olmadığını, Türk kültür varlığının uzanabileceği en eski dönemini öğrencilere gösterme amacının olduğu anlaşılmaktadır. Bu amacın programın uzak hedeflerinde yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kitabın tüm baskıları incelendiğinde tenkit kodunun içeriğinde üç farklı metnin kullanıldığı saptanmıştır. Bu metinler Tablo 61'de gösterilmiştir.

Tablo 61

Tenkit Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Muallim Naci	Ali Canip	+	+	+										
Halit Ziya	İsmail Habip				+	+	+							
Halit Ziya Bey Hakkında Bir Tenkit Numunesi	Mehmet Fuat							+	+	+	+	+	+	+

Tenkit kodunun içeriğinde yer alan metinlerin gösterildiği Tablo 61 incelendiğinde ilk üç baskıda tenkide ait bir taslak olduğunu belirtilen *Muallim Naci* başlıklı, Ali Canip'in yazısına yer vermiştir. 1928, 1929 ve 1932 yıllarındaki baskılarda İsmail Habip'in *Halit Ziya* başlıklı yazısıyla, 1937'den itibaren son yedi baskıda da Mehmet Fuat'ın *Halit Ziya Bey Hakkında Bir Tenkit Numunesi* başlıklı yazısıyla tenkit türü örneklenmiştir.

Biyografi kodunun içeriğinde farklı baskılarda dört metnin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 62'de gösterilmiştir.

Tablo 62

Biyografi Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Fuzuli	Mehmet Fuat	+												
Kâtip Çelebi Hakkında Biyografik Bir Mütalaa	Ahmet Refik		+	+										
Kâtip Çelebi	Mehmet Fuat				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gustave Flaubert	Ahmet Şuayip				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 62'ye bakıldığında *Biyografi* kodunun içeriğinde kitabın ilk baskısında Mehmet Fuat'ın *Fuzuli* başlıklı metni; 1926 ve 1927 yıllarındaki baskılarda Ahmet Refik'in *Kâtip Çelebi Hakkında Biyografik Bir Mütalaa* başlıklı metni; 1928'dan itibaren son on baskıda Ahmet Şuayip'in *Gustave Flaubert* başlıklı metni ile Mehmet Fuat'ın *Kâtip Çelebi* başlıklı metni kullanılarak biyografi türü örneklenmiştir. Gustave Flaubert'in biyografi örneğinin kitap içeriğine alınmasında Batı edebiyatıyla ilgili bilgilerin de öğretilmesini öneren *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Edebiyat Programına Zeyl*'in de etkisi olduğu söylenebilir.

Hatırat kodunun içeriğinde kitabın farklı baskılarında kullanıldığı belirlenen dört metin Tablo 63'te gösterilmiştir.

Tablo 63

Hatırat Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Muharrir, Şair, Edip	Ahmet Rasim	+												
Hatırat	Gazi Mustafa Kemal		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Eski Mekteplerde Hayat'tan	Ahmet Rasim					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Müzakere Salonu	Ruşen Eşref					+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 63 incelendiğinde kitabın sadece ilk baskısında Ahmet Rasim'in *Muharrir, Şair, Edip* isimli kitabından bir bölümün; 1926 baskısından itibaren son on iki baskıda Gazi Mustafa Kemal'in *Hatırat* başlıklı yazısının; 1929 baskısından itibaren son dokuz baskıda Ahmet Rasim'in *Eski Mekteplerde Hayat* isimli eserinden bir bölümün ve Ruşen Eşref'in *Müzakere Salonu* isimli metnin hatırat örneği olarak kullanıldığı görülecektir.

Örnek metinlerden sonra tarih, tenkit, biyografi ve hatırat hakkında bilgilere yer verilmiştir. Öğrencilerin metinler üzerinden metin türünün özelliklerini öğrenmesi amaçlanmış, bunun için de metinle ilgili açıklamalar en sonda yer almıştır. Bu bakımdan metin temelli tür öğretimine uygun içerik tasarlandığı görülmektedir.

Tarih, tenkit, biyografi ve hatırat türlerinin öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre kitapta söz konusu türlerle ilgili Batı ve Türk edebiyatıyla ilgili açıklamaların yapılması bilgi basamağıyla, kitapta geçen örnek metinlerin özelliklerinin aktarılması kavrama basamağıyla ilişkilidir. Söz konusu bölümde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Tarih, tenkit, biyografi ve hatırat türlerinin öğretimi için hazırlanan bölüm *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'na göre değerlendirildiğinde programın 9. sınıf 7. Ünite: Biyografi/Otobiyografi bölümü, 10. sınıf 7. Ünite: Anı (Hatıra) bölümü, 11. sınıf 8. Ünite: Eleştiri bölümüyle ilişkilendirilebilir. Tarih türü de 10. sınıf 1. Ünite: Giriş bölümünde yer alan "tarihî gerçekliğin edebî metinlerde yeniden yorumlandığı, tarihin edebiyattan yararlanabileceği üzerinde durulur" (s. 39) sözleriyle ilişkilendirilebilir.

Kitapta *Didaktik Nevi* koduna tüm baskılarda yer verilmiş, bu kodun içeriğinde sekiz farklı metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tüm baskılarda önce didaktik türü örnekleyebilecek metinlere yer verilmiştir. 1932'ye kadar yapılan altı baskıda örnek metinlerin ardından

didaktik tür hakkında açıklamalar yapılmıştır. Ali Canip'in (1929) “siyasi, felsefi, ilmî yazılar yani bir hakikati öğretmek maksadıyla kaleme alınan şeyler didaktik nevi denilen zümreyi teşkil eder” (s. 195) şeklinde açıkladığı didaktik tür ve bu türün yayılmasını sağlayan gazetenin Türkiye'deki tarihî gelişimi hakkında bilgi verdikten sonra örnek metinlerin yazarları olan Şinasi, Namık Kemal, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Ahmet Haşim ve Falih Rıfkı tanıtılmıştır. 1937'den itibaren son yedi baskıda bu açıklama bölümüne yer verilmemiştir. Bu bölümde kullanılan metinlerle Tablo 64'ün içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 64

Didaktik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Vatan	Namık Kemal	+												
Tebessüm	Ziya Gökalp	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Çimentepe'de	Süleyman Nazif				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Münekkit	Ahmet Haşim				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hürriyet-i Efkâr	Namık Kemal				+	+								
Medine	Falih Rıfkı					+								
Hem Sual Hem Cevap	Abdülhak Hamit					+								
Yepyeni İlimler	Vâlâ Nurettin							+	+	+	+	+	+	+

Tablo 64'te görüldüğü gibi *Didaktik Nevi* kodunun içeriğinde Ziya Gökalp'in *Tebessüm* isimli metni tüm baskılarda kullanıldığı görülmektedir. Ali Canip (1929) “Yazılarıyla memleketimizde o zamana kadar meçhul olan medeni fikirleri, asri kanaatleri Türklere öğretmiş; bugünkü Türkiye'nin babası olmuştur” (s. 197) diye tanıttığı Namık Kemal'in *Vatan* başlıklı makalesine sadece ilk baskıda, *Hürriyet-i Efkâr* başlıklı yazısına da sadece 1928 ve 1929 baskılarında yer verildiği tespit edilmiştir. Abdülhak Hamit'in *Hem Sual Hem Cevap* isimli makalesi ile Falih Rıfkı'nın *Medine* başlıklı yazısı sadece 1929 tarihli baskıda kullanılmıştır. Süleyman Nazif'in *Çimentepe'de* başlıklı yazısına ve Ahmet Haşim'in *Münekkit* başlıklı yazısına 1928'den itibaren yapılan son on baskıda yer verilmiştir. Son olarak da Vâlâ Nurettin'in *Yepyeni İlimler* başlıklı yazısı da 1937'den itibaren yapılan yedi baskıda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Örnek metinlerden sonra didaktik türle ilgili bilgiler verildikten sonra metinlerin yazarları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirmelerde didaktik türün toplumu

şekillendirmedeki etkisinden söz edilmiştir. Bu bakımdan metni temele alan tür öğretimi amaçlanmış ve buna göre içerik hazırlanmıştır, denilebilir.

Didaktik türlerin öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi basamağıyla ilgili olduğu görülmektedir. Buna göre kitapta gazetenin tarihî gelişimi, didaktik tür ve örnek metinlerin yazarlarıyla ilgili açıklamaların yapılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Didaktik Nevi* başlıklı bölümde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Didaktik türün öğretimi için hazırlanan bölüm *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'nın 11. sınıf 4. Ünite: Makale bölümünde okumayla ilgili “fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında yazılmış birer bilimsel makale örneği” (s. 51) önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Dramatik Nevi kodunun içeriğinde beş farklı metnin kullanıldığı belirlenmiştir. Örnek metinlerden sonra da dramatik türle ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. Bu bölümde kullanılan metinler Tablo 65'te gösterilmiştir.

Tablo 65

Dramatik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Tarık	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+							
Vatan yahut Silistre	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Azarya	Ahmet Vefik Paşa	+												
Arapça Değil Mi Uydur Uydur Söyle	Reşat Nuri		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Le Bourgeois Gentilhomme	Moliere							+	+	+	+	+	+	+

Tablo 65 incelendiğinde tüm baskılarda Namık Kemal'in *Vatan yahut Siliste* eserinin kullanıldığı görülecektir. Bunda, Ali Canip'in *Didaktik Nevi* bölümünde yer verdiği Namık Kemal hakkındaki düşüncelerinin etkisi olduğu söylenebilir. Moliere'in *L'Avare* isimli eserinin Ahmet Vefik Paşa tarafından *Azarya* adıyla Türkçeye uyarlamasına kitabın sadece ilk baskısında yer verilmiştir. 1926 yılından itibaren yapılan son on iki baskıda Reşat Nuri'nin *Arapça Değil Mi Uydur Uydur Söyle* isimli eserinden bir bölüme yer verilmiştir. Öğretim programının uzak hedeflerinde millî dil bilinci oluşturma amacının yer aldığı ve bu amaç için söz konusu metnin kitap içeriğine alındığı söylenebilir. 1932'ye kadar Abdülhak

Hamit'in *Tarık* isimli eserinden bir bölüme yer verilirken 1937'den itibaren yapılan son yedi baskıda bu metnin yerine Moliere'in *Le Bourgeois Gentilhomme* (Kibarlık Budalası) isimli eserine yer verilmiştir. Bu metin değişikliğinde 1935-1936 *Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki kitapla ilgili değerlendirmelerde öğrencilerin sorumlu olmadığı metinlerin içinde *Tarık*'a da yer verilmesi etkilidir. Moliere'in *Le Bourgeois Gentilhomme* metninin kullanılmasında da 1934 *Lise Edebiyat Programı*'nda yer alan "Garp edebiyatından bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler verilecektir" sözünün etkisi vardır.

Tablo 65'te gösterilen örnek metinlerden sonra dramatik türle ilgili teknik bilgiler verilmiş, dramatik türün önce Batı edebiyatındaki, sonra da Türk edebiyatındaki tarihî gelişimi anlatılmıştır. Bu verilere dayanarak önce metinlerin incelenmesi, sonra da metinlerin türlerine ilişkin bilgilerin verilmesinde metni temele alarak tür öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Dramatik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre dramatik türün öğretimi için verilen örnekler üzerinden dramatik türüyle ilgili özelliklerin bulunması kavrama basamağıyla, dramatik türle ilgili kavram ve tarihî sürecin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Dramatik Nevi* başlıklı bölümde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Dramatik nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik 2018 *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'nın *Konu, Kazanım, Açıklamaları*'daki *Tiyatro* başlıklı bölümdeki "Tiyatro türleri (trajedi, komedi ve dram) bahsedilir" (s. 23) açıklamasıyla ilişkilendirilebilir.

Kitapta *Hitabet Nevi* kodunun içeriğinde toplam üç metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Örnek metinler verildikten sonra hitabe türün özellikleri ve Batı ve Türk edebiyatındaki tarihî gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde kullanılan metinler Tablo 66'da gösterilmiştir.

Tablo 66

Hitabet Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Nutuk'tan	Gazi Mustafa Kemal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hitabe	Hamdullah Suphi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hitabe	Ruşen Eşref			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 66'nın içeriğinde Gazi Mustafa Kemal'in *Nutuk* esrinden bir bölüm ile Hamdullah Suphi'nin *Hitabe* başlıklı bir metnine kitabın tüm baskılarında kullanıldığı, ilk iki baskıda yer almayan Ruşen Eşref'in *Hitabe* başlıklı yazısı 1927'den itibaren kitabın son on bir baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir.

rnek metinlerden sonra hitabet türüyle ilgili bilgiler verilmiş; hitabet türünün önce Batı edebiyatındaki, sonra da Türk edebiyatındaki tarihî gelişimi anlatılmıştır. nce metinlerin incelenmesi, sonra da metin türleriyle ilgili bilgilerin verilmesi metni temele alan tür öğretiminin amaçlandığını ve buna göre içerik hazırlandığını düşündürebilir.

Hitabet Nevi kodunun ğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre türün ğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, hitabet türüyle ilgili kavram ve tarihî sürecin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Hitabet Nevi* kodunun ğretimi için hazırlanan içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Hitabet türünün ğretimi için hazırlanan bölüm *2018 Türk Dili ve Edebiyatı ğretim Programı'nın* 12. sınıf içeriğinde yer alan 7. nite: Söylev (Nutuk) bölümüyle ilişkilendirilebilir.

Mektup Nevi kodunun içeriğinde beş metnin kullanıldığı saptanmıştır. Bu metinlerden sonra mektup türünün zelliklerine, Türk ve Batı edebiyatındaki tarihî gelişimine yönelik bilgi verilmiştir. Söz konusu bulgularla Tablo 67'nin içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 67

Mektup Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Kadınlarımız İçin	Cenap Şahabettin	+	+	+	+	+	+							
Anneme	Şinasi	+	+	+										
Süleyman Nazif Bey'e	Fazıl Ahmet				+	+	+							
M. de Pomponne'a Mektup	Mme de Sevigne							+	+	+	+	+	+	+
Mektuplarından	Madam Montegut							+	+	+	+	+	+	+

Tablo 67’de görüldüğü gibi 1932’ye kadar yapılan altı baskıda Cenap Şahabettin’in Celal Nuri’ye hitaben yazdığı *Kadınlarımız İçin* başlıklı mektubu edebî, felsefî mektubu örneklemek için kullanılmıştır. 1927’ye kadar yapılan ilk üç baskıda Şinasi’nin annesine yazdığı mektupla hususi mektup örneklenmiştir. Hususi mektup 1928, 1929 ve 1932 baskılarında da Fazıl Ahmet’in *Süleyman Nazif Bey’e* yazdığı mektupla örneklenmiştir. 1937’den itibaren Cenap Şahabettin ile Fazıl Ahmet’in metinlerinin kitaplardan çıkarılmasında 1935-1936 *Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*’nda bu metinlerden öğrencilerin sorumlu tutulmayacağına belirtilmesi etkilidir. Bu metinlerin yerine 1937’den itibaren yedi baskıda Mme de Sevigne ve Madam Montegut’tan birer mektup örneği kullanılmış, bu metinlerle mektup türü Batı edebiyatının ürünleriyle örneklenmiştir.

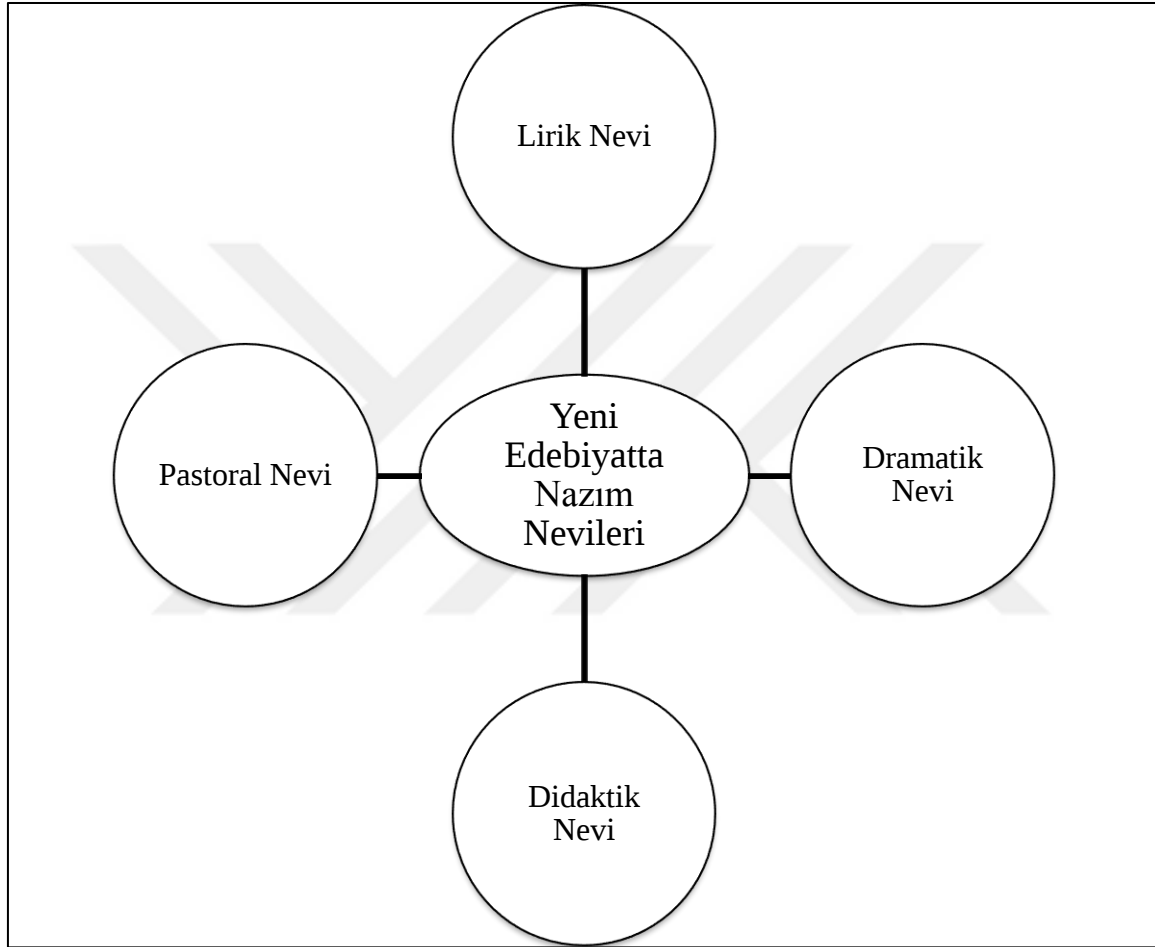
Örnek metinlerden sonra mektup türüyle ilgili bilgiler verilmiş, mektup türünün Batı ve Türk edebiyatındaki tarihî gelişimi anlatılmıştır.

Mektup Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre türün öğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, mektup türüyle ilgili kavram ve tarihî sürecin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Mektup Nevi* kodunun içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Mektup Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik 2018 *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*’nın 9. sınıf içeriğinde yer alan 8. Ünite: Mektup/E-Posta bölümde yer alan “Mektup türünün özellikleri açıklanır” (s. 37) sözüyle kitaptaki açıklamalar, “Mektup

türünün dünya edebiyatından bir örneğine yer verilir” sözüyle de 1937’den itibaren yedi baskıdaki Batı edebiyatından alınan örnek metinler ilişkilendirilebilir.

İçerik analizi yoluyla belirlenen *Yeni Edebiyatta Nazım Nevileri* isimli temanın çözümlenmesiyle Şekil 8’de gösterilen kodlar elde edilmiştir.

Şekil 8. Yeni edebiyatta nazım nevileri temasının içeriğindeki kodlar

Yeni Edebiyatta Nazım Nevileri temasının içeriğinde Şekil 8’de gösterilen *Lirik Nevi*, *Dramatik Nevi*, *Didaktik Nevi* ve *Pastoral Nevi* isimli dört kod ile içerik hazırlanmıştır.

Lirik Nevi kodunun öğretimi için hazırlan içerikte altı metnin kullanıldığı saptanmıştır. Bu metinlerden sonra lirik türün özelliklerine, Türk ve Batı edebiyatındaki tarihî gelişimine yönelik bilgi verilmiştir. Bu bölüm için kullanılan metinlerle Tablo 68’in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 68

Lirik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Açık Deniz	Yahya Kemal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bozgun	Aka Gündüz	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Makber'den	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+							
Merdiven	Ahmet Haşim			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bahar	Mehmet Ali Tevfik					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Denizden Beklediğimiz	Faruk Nafiz					+	+	+	+	+	+	+	+	+

Lirik Nevi kodunun öğretimi için kullanılan metinlerin gösterildiği Tablo 68 incelendiğinde kitabın tüm baskılarında Yahya Kemal'in *Açık Deniz* şiiri ile Aka Gündüz'ün *Bozgun* şiirinin, 1927'den itibaren son on bir baskıda Ahmet Haşim'in *Merdiven* şiirinin, 1932'ye kadar olan altı baskıda Abdülhak Hamit'in *Makber* şiirinden yapılan alıntının, 1929'dan itibaren son dokuz baskıda Mehmet Ali Tevfik'in *Bahar* şiiri ile Faruk Nafiz'in *Denizden Beklediğimiz* şiirinin lirik türün öğretiminde kullanıldığı görülecektir. 1937'den itibaren Abdülhak Hamit'in *Makber* şiirinin kitaptan çıkarılmasında *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda bu metinden öğrencilerin sorumlu tutulmayacağı belirtilmesinin etkisi vardır.

Örnek metinlerden sonra lirik türüyle ilgili bilgiler verilmiş, lirik türün Batı ve Türk edebiyatındaki tarihî gelişimi anlatılmıştır. Bu verilere dayanarak önce metinlerin incelenmesi, sonra da metinlerin türlerine ilişkin bilgilerin verilmesinde metni temele alan tür öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Lirik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre türün öğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, lirik türle ilgili kavram ve tarihî sürecin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. Söz konusu içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Lirik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki şiir ilgili *Konu, Kazanım ve Açıklamaları* bölümünde yer alan "Metne/döneme göre konu bakımından lirik, epik, pastoral, satirik, didaktik şiir türlerine değinilir" (s. 19) açıklamasıyla ilişkilendirilebilir.

Dramatik Nevi kodunun öğretimi için kitabın tüm baskılarında içerik hazırlanmıştır. Söz konusu baskılar incelenerek üç metnin dramatik türün öğretimi için kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinlerden sonra yer alan açıklamada dramatik türün özelliklerinin nesir kısmında anlatıldığı belirtilmiş ve örnek metinlerle ilgili kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Kullanılan metinler Tablo 69’da gösterilmiştir.

Tablo 69

Dramatik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Canavar’dan	Faruk Nafiz	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Eşber’dan	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+							
Nazife’dan	Abdülhak Hamit					+	+							

Tablo 69’da *Dramatik Nevi* kodunun öğretimi için üç metnin kullanıldığı gösterilmiştir. Faruk Nafiz’in *Canavar* adlı metni tüm baskılarda dramatik türü örneklemek için kullanıldığı tespit edilmiştir. 1932’ye kadar yapılan altı baskıda Abdülhak Hamit’in *Eşber* adlı metninden yapılan alıntıyla, sadece 1929 ve 1932 yıllarındaki baskıda yine Abdülhak Hamit’in *Nazife* adlı metninden yapılan alıntıyla dramatik tür örneklenmiştir. 1937’den itibaren Abdülhak Hamit’in metninin kitaptan çıkarılmasında *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*’nda bu metinlerden öğrencilerin sorumlu tutulmayacağı belirtilmesinin etkisi vardır.

Örnek metinlerden sonra dramatik türle ilgili detaylı bilgilere yer verilmemiş, örnek metinlerle ilgili açıklamalarda dramatik türün en güzel örnekleri olduğu söylenmiştir. Bunlardan hareketle zirve şahsiyetlerden seçilen örnek metinlerle *Dramatik Nevi* kodunun öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Dramatik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre türün öğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla ilişkilidir. *Dramatik Nevi* kodunun içeriğinde bilgi, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Dramatik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan *bölüm 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*’ndaki tiyatro ile ilgili bölümde geçen “tiyatro türleri (trajedi, komedi, dram) ile senaryodan bahsedilir” (s. 23) açıklamayla ilişkilendirilebilir.

Didaktik Nevi kodunun içeriğinde on üç metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Fikrî, ahlaki, felsefi manzumeler olarak bölümlendirilen *Didaktik Nevi* kodunun öğretimi için kullanılan metinlerden sonra didaktik türün özelliklerine yönelik bilgi verilmiştir. Kullanılan metinler ve yazarları Tablo 70’te gösterilmiştir.

Tablo 70

Didaktik Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Bırakın Beni Haykırayım	Mehmet Emin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kutba Doğru	Tevfik Fikret				+									
Mazi Atı	Tevfik Fikret					+	+							
Yeni Beyler	Ali Ekrem					+	+							
Vatan Manzumesi	Ziya Gökalp	+	+	+	+									
Ahlak	Ziya Gökalp					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cevap-Cenap’ın Bir Mektubuna	Tevfik Fikret					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Han Duvarları	Faruk Nafiz					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Eşek ile Tilki Hikâyesi	Şinasi					+	+	+	+	+	+	+	+	+
Fare, Kedi ve Horoz	La Fontaine							+	+	+	+	+	+	+
Balıkçıl	La Fontaine							+	+	+	+	+	+	+
Bora ile Güneş	La Fontaine							+	+	+	+	+	+	+

Didaktik Nevi kodunun öğretimi için kullanılan metinlerin gösterildiği Tablo 70 incelendiğinde kitabın tüm baskılarında Mehmet Emin’in *Bırakın Beni Haykırayım* şiirinin kullanıldığı görülecektir. Bu metnin dışında sadece 1928 baskısında Tevfik Fikret’in *Kutba Doğru* şiirinin, sadece 1929 ve 1932 baskılarında *Mazi Atı* şiirinin; sadece 1929 ve 1932 baskılarında Ali Ekrem’in *Yeni Beyler* şiirinin; 1928’e kadar yapılan dört baskıda Ziya Gökalp’in *Vatan Manzumesi* şiirinin, 1929’dan itibaren son dokuz baskıda *Ahlak* şiirinin kullanıldığı görülecektir. Bu metinlerden sonra bu metinlerin fikrî manzumeleri örneklemek için kullanıldığı belirtilmiş ve didaktik türün tarihî gelişimiyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Fablların da didaktik türler arasında yer aldığı belirtilmiş ve bunlara efsane denilmiştir. Bu türün örneklenmesi için Şinasi’nin La Fontaine’den istifade ederek yazdığı söylenen *Eşek ile Tilki Hikâyesi* isimli metni 1929’dan itibaren son dokuz baskıda kullanılmıştır.

Ali Canip'in (1929) "Frenklerin satire dedikleri hiciv ve tehzil mahiyetindeki yazılar da gene didaktik vasfını haizdir" (s. 259) şeklindeki açıklamasını örneklemek için Tevfik Fikret'in *Cevap-Cenap'ın Bir Mektubuna* başlıklı metni 1929'dan itibaren son dokuz baskıda kullanılmıştır.

Ali Canip'in (1929) "Gayesi zevk vermek olan, hayalî yahut hakiki bir vakadan bahseden manzum hikâyeler de didaktik nevine dâhildir, bunlara kont denir" (s. 260) şeklindeki açıklamasını örneklemek için Faruk Nafiz'in *Han Duvarları* şiiri 1929'dan itibaren kitabın son dokuz baskıda kullanılmıştır. Şiirin sonunda Tevfik Fikret'in *Seza ve Zekâ* manzumeleri; Orhan Seyfi'nin *Peri Kızı ve Çoban Hikâyesi* kontun güzel örneklerinden olduğu, Ziya Gökalp'in *Kızıl elma*'sında görülen manzum hikâyeler de ahlaki, millî fikirleri telkin etmek için yazılmış kontlardan sayılabileceği belirtilmiştir.

1937'den itibaren yedi baskıda La Fontaine'nin *Fare, Kedi ve Horoz, Balıkçıl ve Bora ile Güneş* isimli üç metnine yer verilmiştir. Bu metinlerin 1937'den sonraki kitaplarda yer almasında 1935-1936 *Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki "yeni edebiyatımızın Garp edebiyatı kültür çerçevesi içinde gelişmesine yarayacak olan bir edebiyat kitabının hazırlanması" önerisinin etkisi olduğu söylenebilir.

Örnek metinlerden sonra didaktik türle ilgili bilgiler verilmiştir. Buna dayanarak önce metinlerin incelenmesi, sonra da metinlerin türlerine ilişkin bilgilerin verilmesinde metni temele alarak tür öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Didaktik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre türün öğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, didaktik türün çeşitlerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Didaktik Nevi* kodunun içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Didaktik Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan bölüm 2018 *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki şiirle ilgili *Konu, Kazanım ve Açıklamaları* bölümünde yer alan "Metne/döneme göre konu bakımından lirik, epik, pastoral, satirik, didaktik şiir türlerine değinilir" (s. 19) açıklamasıyla ilişkilendirilebilir.

Pastoral Nevi kodunun öğretimi için dört metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen metinlerle Tablo 71'in içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 71

Pastoral Nevi Kodunun İçeriğinde Yer Alan Metinler ve Yazarlar

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Bir Çiftlik Manzarası	Orhan Seyfi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Sahra	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+							
Yeşil Kurt	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+							
Köyde Kış	Faruk Nafiz				+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 71 incelendiğinde kitabın tüm baskılarında Orhan Seyfi'nin *Bir Çiftlik Manzarası* isimli şiirinin kullanıldığı görülecektir. Bu şiirin dışında 1932'ye kadar olan ilk altı baskıda Abdülhak Hamit'in *Sahra* şiirinin ve Tevfik Fikret'in *Yeşil Kurt* şiirinin, 1928'den itibaren son on baskıda Faruk Nafiz'in *Köyde Kış* isimli şiirinin pastoral türü örneklemek için kullanılmıştır. Abdülhak Hamit ile Tevfik Fikret'in şiirlerinin kitap içeriğinden çıkarılmasında 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu'nda öğrencilerin bu metinlerden sorumlu tutulmayacağını belirtilmesinin etkisi vardır.

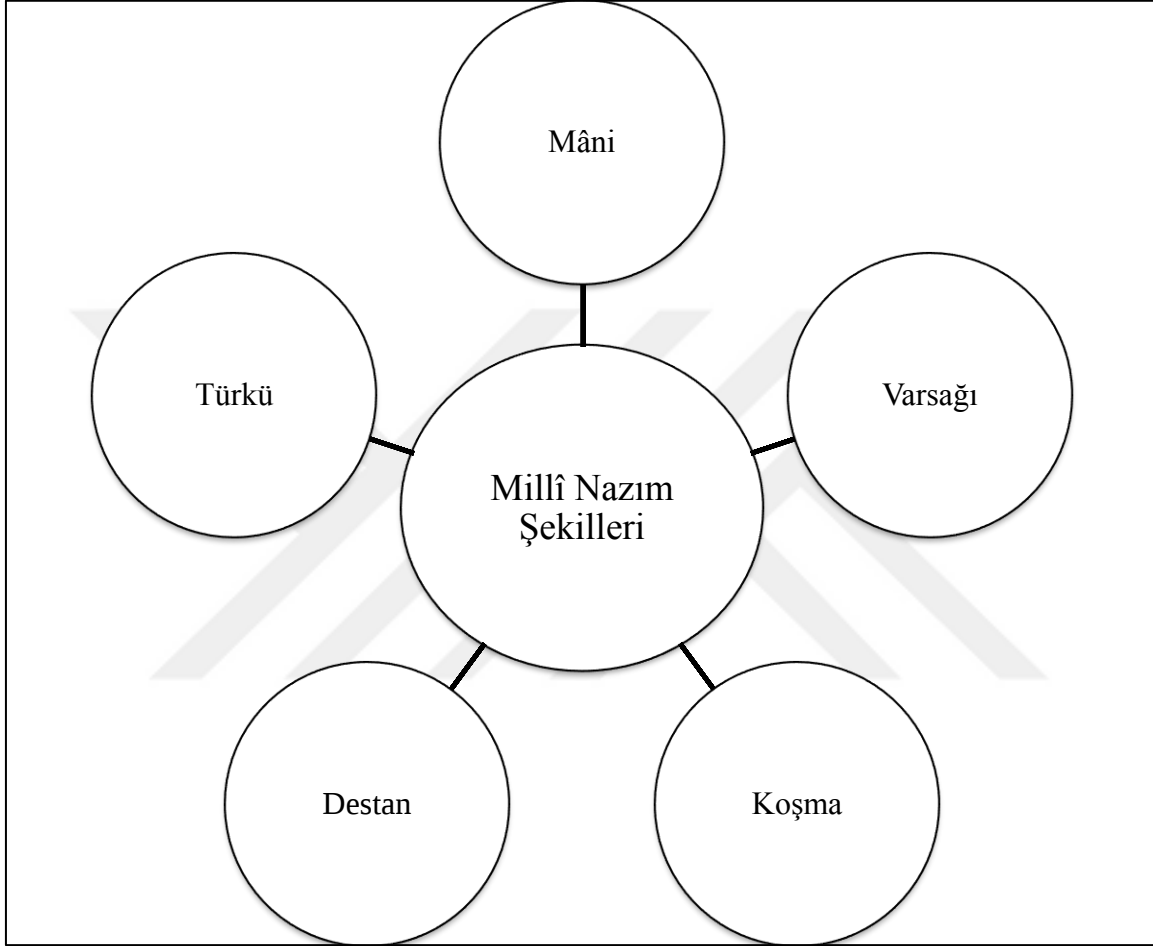
Metinlerden sonra pastoral türle ilgili bilgiler verilmiştir. Buna dayanarak önce metinlerin incelenmesi, sonra da metinlerin türlerine ilişkin bilgilerin verilmesinde metni temele alan tür öğretiminin amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Pastoral Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre türün öğretimi için verilen metinlerde türle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, pastoral türle ilgili Batı ve Türk edebiyatındaki gelişmelerin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Pastoral Nevi* kodunun içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Pastoral Nevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki şiir ilgili *Konu, Kazanım ve Açıklamaları* bölümünde yer alan "Metne/döneme göre konu bakımından lirik, epik, pastoral, satirik, didaktik şiir türlerine değinilir" (s. 19) açıklamasıyla ilişkilendirilebilir.

Siyasi Tanzimat ve Siyasi Tanzimat'tan Sonra Başlayan Fikir Hareketleri ve Edebiyat isimli temaya tüm baskılarda yer verilmiştir. Bu temanın içeriği, 1839'dan itibaren başlayan Batılılaşma çalışmalarına ve Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar olan yenileşme dönemleriyle ilgili açıklamalardan oluşmaktadır.

1929'dan itibaren kitabın son dokuz baskısının içeriği analiz edilerek belirlenen *Millî Nazım Şekilleri* temasının çözümlenmesiyle Şekil 9'da gösterilen *Âşık Edebiyatı* ile ilgili beş kod elde edilmiştir.

Şekil 9. Millî nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar

Millî Nazım Şekilleri temasının içeriğinde Şekil 9'da gösterilen âşık edebiyatı ile ilgili mânî, varsağı, koşma, destan ve türkü kodlarına yer verilmiştir. Bu kodları örnekleyen metinlerden sonra âşık edebiyatı ve tür bilgisiyle ilgili açıklamalarla kitap içeriği hazırlanmıştır.

Mânî kodunun öğretimi için farklı özellikleri olan sekiz metin kullanılmıştır. Örnek metinlerden sonra mânîlerin vezin ve kafiye özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Açıklamalarda mânîlerin Osmanlı Dönemi'nde 7+7 ölçüsüyle beyit şekli örneklenmiş, dönemin çağdaş şairlerinden Orhan Seyfi'nin *Gönülden Sesler* kitabından alınan mânî örneklerine de yer verilmiştir.

Varsağı kodunun öğretimi için Karacaoğlan'dan bir örnek metin alınmıştır. Açıklamada koşma, türkü ve varsağının şekil itibariyle birbirine çok yakın olduğu, bunları birbirinden besteleriyle ayrıldığı belirtilmiştir.

Koşma kodunun öğretimi için Dertli'den bir örnek metin kullanılmıştır. Kaynak kişinin (KK) Cahit Öztelli olduğu belirlenen bir türkü örneği de koşma olarak tanıtılmış, bu metnin kime ait olduğuna yönelik bir bilgiye yer verilmemiştir. Örnek metinlerden sonra koşmanın 6+5 veya 4+4+3 vezinleriyle yazıldığı, bestesi ile diğer nazım türlerinden ayrıldığı belirtilmiştir. Eski mecmualarda koşmanın farklı şekillerine de rastlandığı belirtilmiş ve bu durumu örneklemek için de Âşık Hasan'ın bir koşması açıklama bölümünde kullanılmıştır.

Destan kodunun öğretimi için Selimi'nin *Mirasyedi Destanı* ile kime ait olduğu bilinmediği için yazar bölümünde soru işareti (?) kullanılan *Pervazoğlu Destanı* kitaplarda yer almıştır. Açıklama bölümünde destanın konusu ve çeşitleri anlatılmış, anlatılanlarla ilgili destan örnekleri açıklama bölümüne eklenmiştir. Buna göre *Damat İbrahim Paşa Destanı*, *Eşkiya Destanı*, *Esnaf Destanı* ve *Bekçi Destanı* açıklama bölümünde konuları örneklemek için verilen destanlardır. Son olarak da destan türüne yakın tekerleme var, denilerek örnek metin kullanılmıştır.

Karacaoğlan ve Nedim'den birer örneğin dışında kime ait olduğu bilinmediği için soru işareti (?) kullanılan, Keskin yöresinden Keskinli Hacı Taşan'dan derlendiği tespit edilen bir örnekle *Türkü* kodunun öğretimi için içerik hazırlanmıştır. Açıklama bölümünde halk edebiyatının en çok kullanılan tür olduğu belirtilen türkünün şekil özellikleri içeriği ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bir divan şairi olan Nedim'in hece vezniyle yazdığı Nedim türküsü olarak bilinen koşması örnek olarak kullanılmıştır. Enderunlu Vasıf, Fazıl, Âkif Paşa ve Ziya Paşa gibi şahsiyetlerin de hece vezni şarkı yazdığı belirtilmiştir.

Açıklamanın sonunda tasavvuf edebiyatından kısaca söz edilmiştir. Vahdet-i vücud felsefesi, Ahmet Yesevi, Mevlana Celalettin Rumi ve Yunus Emre'ye ilişkin bilgiler ile Yunus Emre'nin bir ilahisinden örnek verilmiştir.

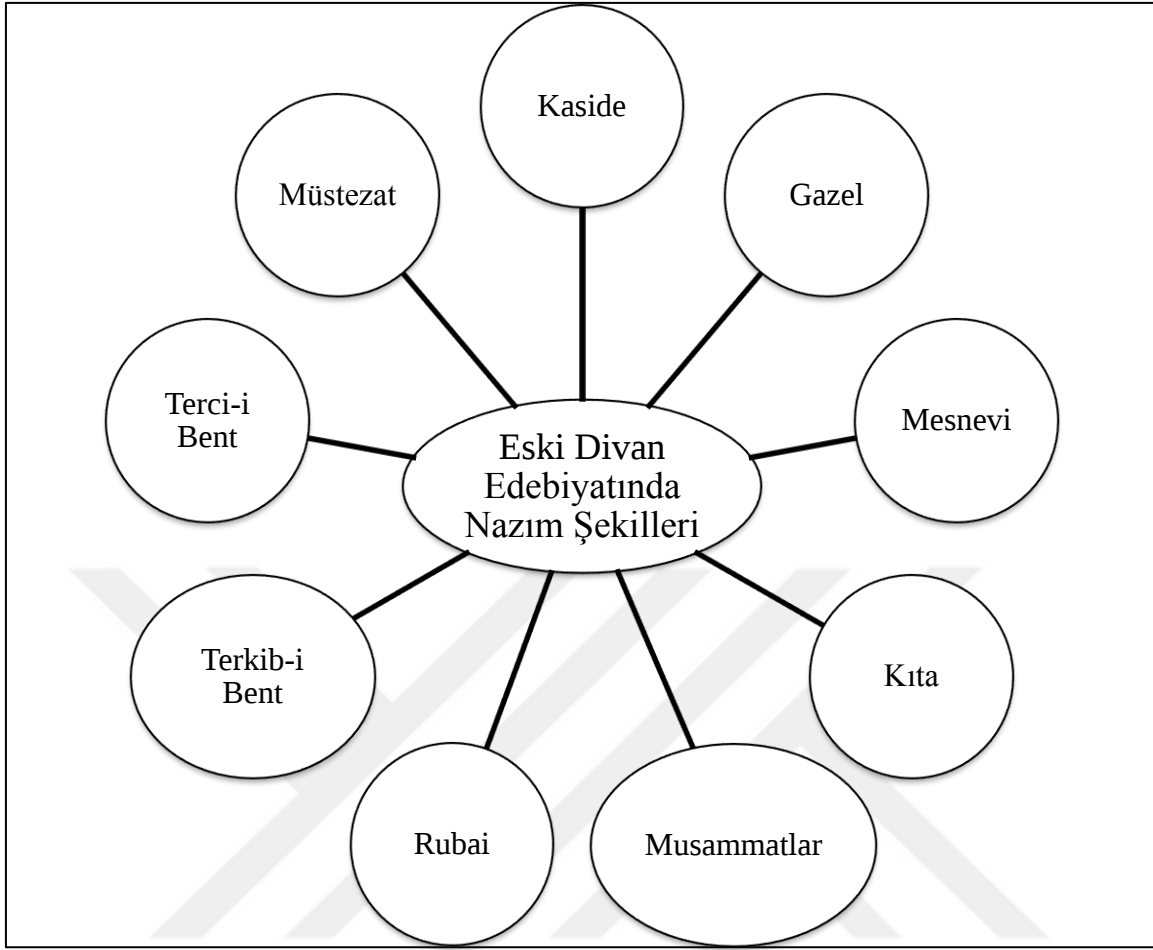
Millî Nazım Şekilleri temasının içeriğindeki metinlerden sonra türlerle ilgili içerik ve şekil bilgisi verilmiştir. Buna dayanarak metni temele alarak tür öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Millî Nazım Şekilleri temasına ve âşık edebiyatı ürünleriyle ilgili kodların öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre âşık edebiyatıyla ilgili kodların öğretimi için kitaba

alınan metinlerin anlamlarıyla ilgili çalışmalar kavrama basamağıyla, metinlerin tür ve şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Millî Nazım Şekilleri ve Âşık Edebiyatı* temasının içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Millî Nazım Şekilleri temasının öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'nda 10. Sınıf 3. Ünite: Şiir'de geçen "Halk edebiyatından üç mânî (düz, kesik ve yedekli mânî) ve bir türkü örneği" (s. 41) okuma önerisi ile mânî ve türkü bölümü, "halk şiirinden bir koşma örneği" (s. 41) okuma önerisi ile koşma bölümü ilişkilendirilebilir.

Kitabın içeriği analiz edilerek ilk altı baskısında yer alan *Eski Divan Edebiyatında Nazım Şekilleri* temasının olduğu, bu temanın 1937'den itibaren yapılan son yedi baskıda kitap içeriğinden çıkarıldığı saptanmıştır. Bunda *1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki "Divan edebiyatı kısmında yalnız divan edebiyatı ve karakterleri hakkında toplu bilgi verilir." önerisinin etkisi vardır. İçerik analizi yoluyla elde edilen temanın çözümlenmesiyle belirlenen dokuz kod Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10. Eski divan edebiyatında nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar

Eski Divan Edebiyatında Nazım Şekilleri temasının çözümlenmesiyle elde edilen kaside, gazel, mesnevi, kıta, musammatlar, rubai, terki-i bent, terci-i bent ve müstezat örneklerine yer verilmiştir. Musammatlar kodu murabba, muhammes, müseddes, terbi, tahmis ve tesdis isimli altı alt koda ayrılmıştır.

Kaside kodunun içeriğinde Nedim'in *İstanbul Kasidesi* ile Namık Kemal'in *Hürriyet Kasidesi* kitabın ilk altı baskısında kullanılmıştır. Metinlerinden sonra sırayla yazarlar hakkında bilgi verilmiş, metinler açıklanmış, her iki metin birbiriyle karşılaştırılmıştır. Sonra kasidenin şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiş ve kasidenin güçlü temsilcisi Nefi'nin örnek beyitleriyle üslubu hakkında açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Son olarak da kasidenin tarihî gelişimiyle içerik tamamlanmıştır.

Kaside kodunun öğretimi için kullanılan metinlerin Nedim gibi divan edebiyatında temsil gücü yüksek bir şairden ve yenileşme hareketlerinin önemli temsilcisi Namık Kemal'den alındığı görülmektedir. Bunda kasidenin içeriğinin Tanzimat'tan sonrasında değiştiğini

gösterme amacının olduğu söylenebilir. Ayrıca temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden örnek metinlerle *Kaside* kodunun öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Kaside kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre kasideyle ilgili özelliklerin örnek metinlerin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, kasideyle ilgili Türk edebiyatındaki gelişmelerin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Kaside* kodunun içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Kaside kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğinin bölümünde “divan şiirinden bir kaside örneği” (s. 41) şeklinde yer alan okuma önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Gazel kodunun içeriğinde on yedi şairden on dokuz gazel örneğinin kitabın ilk altı baskısında kullanıldığı saptanmış ve bu metinlerin yazarları Tablo 72'de gösterilmiştir.

Tablo 72

Gazel Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinlerin Yazarları

Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Yazar													
Fuzuli	+	+	+	+	+	+							
Keçecizade İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							
Ziya Paşa	+	+	+	+	+	+							
Muallim Naci	+	+	+	+	+	+							
Nabi	+	+	+	+	+	+							
Nail-i Kadim	+	+	+	+									
Koca Ragıp Paşa	+	+	+	+									
Fıtnat Hanım	+	+	+	+									
Nefi	+	+	+	+									
Ahmet Paşa	+	+	+	+									
Yahya Efendi	+												
Seyyid Vehbi	+												
Cezbi	+												
Kâzım Paşa	+												
Baki		+	+	+	+	+							
Nedim		+	+	+	+	+							
Gazi Giray		+	+	+	+	+							

Tablo 72 incelendiğinde Fuzuli, Keçecizade İzzet Molla, Ziya Paşa, Muallim Naci ve Nabi'den alınan gazel örneklerinin 1932'ye kadar yapılan ilk altı baskıda; Nail-i Kadim, Koca Ragıp Paşa, Ahmet Paşa, Fıtnat Hanım ve Nefi'den alınan gazel örneklerinin ilk dört baskıda; Yahya Efendi, Seyyid Vehbi, Cezbi ve Kâzım Paşa'nın gazel örnekleri sadece ilk baskıda; ikinci baskıdan itibaren 1932'ye kadar olan beş baskıda Nedim, Baki ve Gazi Giray'dan alınan gazellerin kullanıldığı görülecektir. Fuzuli ve Nedim'den ikişer diğerlerinden birer olmak üzere toplam on dokuz gazel örneği kitap içeriğinde kullanılmıştır.

Gazel örneklerinden sonra şairler kişilik ve üslup özellikleri söylenmiş, örnek metinlerin özellikleri anlatılmış, son olarak da gazelin tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. Ali Canip (1929) divan edebiyatı hakkındaki görüşlerini “Eski şairlerimizin divanları bir müzedeki âsar-ı antika misilli tetkik edilerek haz alınabilir. Yoksa gazel edebiyatının ihyası imkânı yoktur. Çünkü o bütün bir şark medeniyetinin telâkkileriyle beraber hayattan ayrılmıştır” (s. 333) sözleriyle belirtmiştir.

Örnek metinlerin Fuzuli, Nedim, Baki gibi divan edebiyatının önemli şairlerinden ve yakın dönem şairlerinden Ziya Paşa ve Muallim Naci'den alındığı görülmektedir. Bunlar göz önüne alındığında temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden örnek metinlerle gazel öğretimi amaçlandığı ve buna göre içerik hazırlandığı söylenebilir.

Gazel kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre gazelin öğretimi için verilen metinlerde gazelle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, gazelle ilgili şekil özelliklerinin anlatılması ve şairler üslup özelliklerinin söylenmesi bilgi basamağıyla ilişkilidir. Gazel bölümünde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Gazel kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğindeki “divan şiirinden iki gazel örneği” (s. 41) şeklinde yer alan okuma önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Mesnevi kodunun içeriğinde on bir metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinler incelenerek Tablo73'ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 73

Mesnevi Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Leyla ile Mecnun	Fuzuli	+	+	+	+	+	+							
Hayriye	Nabi	+	+	+	+	+	+							
Mesnevi-yi Şerif Tercümesinden	Süleyman Nahifi	+	+	+	+	+	+							
Lütfiye	Sümbülzade Vehbi	+	+	+	+	+	+							
Hüsn ü Aşk	Şeyh Galip	+	+	+	+	+	+							
Hemşirem İçin	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+							
Harname	Şeyhi		+	+	+									
Mihnetkeşan	Keçecizade İzzet Molla					+								
Tevhit	Muallim Naci	+												
Tazarru	Muallim Naci					+	+							
Kırlangıç	Muallim Naci					+	+							

Tablo 73’te belirtildiği gibi Fuzuli, Nabi, Sümbülzade Vehbi, Şeyh Galip’ten alınan mesnevi örnekleri ile Süleyman Nahifi’nin *Mesnevi-i Şerif Tercümesinden* başlıklı içeriğe 1932’ye kadar yapılan altı baskıda yer verilmiştir. Şeyhi, Keçecizade İzzet Molla ve Muallim Naci’nin mesnevileri de baskılarda yer alan diğer örnek metinlerdir

Örnek metinlerden sonra metinlerin içerikleri ve mesnevinin şekil özellikleri anlatılmıştır. Mesneviyle ilgili görüşlerini Ali Canip (1929) “Mesnevi, kafiyece serbest olduğu için en yeni şairler bu şekilde yazarlar” (s. 358) şeklinde belirtmiştir. Ayrıca “Avrupa edebiyatlarında bile böyle mesnevi tarzında yani beyti müstakil bir kafiyede manzumeler çoktur. Hülâsa mesnevi beynelmilel bir nazım şeklidir” (s. 358) denilerek mesnevinin sadece divan edebiyatına ait olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu durum Tevfik Fikret’in *Hemşirem İçin* metniyle örneklenmiş, yeni edebiyatta da mesnevi şeklinde örneklerin olduğunu gösterilmiştir.

Mesnevi örneklerinin Fuzuli, Nabi, Şeyhi, Şeyh Galip gibi divan edebiyatının önemli şairlerinden ve yakın dönemi temsilen Muallim Naci’den alındığı görülmektedir. Bunlar göz önüne alındığında temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden alınan örnek metinlerle mesnevi kodunun öğretimi amaçlanmış ve buna göre içerik hazırlanmıştır.

Mesnevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre mesnevinin öğretimi için verilen metinlerde mesneviyle ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, mesneviyle ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla, divan

edebiyatı metinleriyle yeni edebiyat temsilcisi Tevfik Fikret'in metinlerini karşılaştırma ve bu metinler arasında ilişki kurulması analiz basamağıyla ilişkilidir. Mesnevi bölümünde uygulama, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Mesnevi kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki 9. sınıf 4. Ünite: Masal/Fabl içeriğinde yer alan "divan edebiyatından fabl özelliği gösteren bir mesnevi örneği" (s. 33) şeklinde yer alan okuma önerisiyle, 10. sınıf 2. Ünite: Hikâye içeriğindeki "bir mesnevi örneği" (s. 40) şeklinde yer alan okuma önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Kıta kodunun öğretimiyle ilgili içerik incelendiğinde altı metnin örnek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerin yazarları Tablo 74'te gösterilmiştir.

Tablo 74

Kıta Kodunun Öğretimi İçin Kullanılan Metinlerin Yazarları

Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Yazar													
Haşmet	+	+	+	+	+	+							
Keçecizade İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							
Muallim Naci	+	+	+	+	+	+							
İsmail Safa	+	+	+	+	+	+							
Fuzuli	+	+	+										
Osmanzade Ahmet Taip				+	+	+							

Kıta kodunun öğretiminde kullanılan metinlerin yazarlarının yer aldığı Tablo 74'te Haşmet, Keçecizade İzzet Molla, Muallim Naci ve İsmail Safa'nın örnek metinleri 1932'ye kadar yapılan ilk altı baskıda kullanıldığı görülmektedir. Fuzuli'den alınan örnek metin ilk üç baskıda kullanılmış, sonraki üç baskıda bu metnin yerine Osmanzade Ahmet Taip'ten alınan örnek metin kullanılmıştır. Kıta örneklerinden sonra kıtanın şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunlar düşünüldüğünde metni temele alarak kıta öğretimi amaçlanmış ve buna göre kitabın içeriğinin hazırlanmış denilebilir.

Kıta kodunun öğretimi için hazırlanan içeriğin, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgili olduğu söylenebilir. Buna göre kıta öğretimi için verilen metinlerde kıta ile ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, kıtayla ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Kıta*

kodunun öğretimiyle ilgili hazırlanan içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda kıta öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından *Kıta* kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

Musammatlar kodunun öğretimiyle ilgili hazırlanan içerik incelendiğinde murabba, muhammes, müseddes ve tahmisi örnekleyen yedi metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinler incelenerek Tablo 75'in içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 75

Musammatlar Kodunun İçeriğinde Kullanılan Örnekler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Murabba	Esrar Dede	+	+											
Murabba	Fuzuli			+	+	+	+							
Muhammes	Sezai	+	+											
Muhammes	Nabi			+	+	+	+							
Müseddes	Fuzuli	+	+	+	+	+	+							
Müseddes	Vasıf	+	+	+	+	+	+							
Tahmis	Nail-i Kadim	+	+	+	+	+	+							

Musammatlar kodunun içeriğinde murabba, muhammes, müseddes örneklerine yer verilmiştir. Örnek metinlerden sonra musammatlarla ilgi açıklamalar yer almıştır. Ayrıca terdi, tesdis, tahmis özellikleri anlatılmış; Şeyhülislam Bahai Efendi'nin gazeline Nail-i Kadim'in yazdığı tahmis örnek olarak kullanılmıştır. Tablo 75'te görüldüğü gibi murabba ve muhammesten birer metin örnek olarak kullanılırken müseddesten iki metin örnek olarak kullanılmıştır. Kitabın içeriği incelendiğinde metni temele alarak *Musammatlar* kodunun öğretimi amaçlanmış ve buna göre kitabın içeriğinin hazırlanmış denilebilir.

Musammatlar kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre musammatlar kodunun öğretimi için murabba, muhammes, müseddes ve tahmis ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, musammatlarla ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Musammatlar* kodunun içeriğinde

uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda musammatların öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından *Musammatlar* kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

Rubai kodunun öğretimiyle ilgili içerik incelendiğinde sekiz metnin örnek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerin yazarları Tablo 76'nın içeriğinde gösterilmiştir.

Tablo 76

Rubai Kodunun İçeriğinde Kullanılan Metinlerin Yazarları

Baskı Yılı	1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Yazar													
Fuzuli	+	+	+	+	+	+							
Azmizade Haleti	+	+	+	+	+	+							
Nefi	+	+	+	+	+	+							
Nabi	+	+	+	+	+	+							
Seyyit Vehbi	+	+	+	+	+	+							
Nedim	+	+	+	+	+	+							
Ziya Paşa	+	+	+	+	+	+							
İzzet Molla	+	+	+	+									

Rubai kodunun öğretimi için hazırlanan içerikte Fuzuli, Azmizade Haleti, Nefi, Nabi, Seyyit Vehbi, Nedim, Ziya Paşa ve İzzet Molla'dan örneklerle yer verilmiştir. Tablo 76'da görüldüğü gibi örnek metinlerden İzzet Molla'nın rubaisi ilk dört baskıda yer alırken 1929 ile 1932 baskılarında kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Diğer metinler düzenli bir şekilde ilk altı baskıda kullanılmıştır. Her örnek metnin altında vezinler gösterilmiştir. Rubainin vezin özellikleri, tarihî gelişimi hakkında bilgi verilmiş; en önemli temsilcisi Ömer Hayyam'la ilgili bilgilerden sonra beş rubaiyle Ömer Hayyam'ın üslup özellikleri anlatılmıştır. Bunlara göre *Rubai* kodunun öğretimi için hazırlanan içerikte kullanılan metinlerin zirve şahsiyetlerden seçildiği söylenebilir.

Rubai kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre *Rubai* kodunun öğretimi için verilen metinlerde rubaiyle ilgili vezinlerin metin üzerinden bulunması

kavrama basamağıyla, rubaiyle ilgili tarihî gelişimin ve şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla, rubai ile ilgili öğrencilere aktarılan bilgilerle rubainin en önemli temsilcisi Ömer Hayyam'ın metinleri arasında kurulan ilişki analiz basamağıyla ilişkilidir. *Rubai* kodunun öğretimiyle ilgili içerikte uygulama, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Rubai kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğindeki “Öğrencilerin bir grubundan divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terkihibent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir” (s. 41) şeklinde yer alan sözlü iletişim önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Terkib-i Bent kodunun öğretimiyle ilgili bölümünde sadece Bağdatlı Ruhi'den örnek bir metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Örnek metinden sonra terkiib-i bent hakkında bilgiler verilmiş, örnek metin açıklanmış ve Bağdatlı Ruhi tanıtılmıştır. Ali Canip (1929) “Türk edebiyatında bir şaheser olarak asırlarca şöhretini muhafaza etmiş, her devrin birçok şairi bunun tanzirine çalışmış fakat muvaffak olamamıştır” (s. 383) şeklinde örnek alınan metnin önemini vurgulamıştır. Nazirelerin içinden en başarılısının Ziya Paşa'nın yazdığı söylenerek Ziya Paşa'nın terkiib-i bendinden örnekler verilmiştir. Bunlar düşünüldüğünde *Terkib-i Bent* kodunun öğretimi için zirve şahsiyetlerden seçilen metinlerle içerik hazırlanmıştır, denilebilir.

Terkib-i Bent kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir, denilebilir. Buna göre terkiib-i bent kodunun öğretimi için verilen metinlerde terkiib-i bent ile ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, terkihibentle ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Terkib-i Bent* kodunun öğretimiyle ilgili içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Terkib-i Bent kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'ndaki 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğindeki “Öğrencilerin bir grubundan divan şiiri nazım biçimlerinden (gazel, kaside, şarkı, rubai, terkihibent vb.) oluşan bir şiir dinletisi hazırlamaları ve sunmaları istenir.” (s. 41) şeklinde yer alan sözlü iletişim önerisiyle ilişkilendirilebilir.

Terci-i Bent kodunun öğretimiyle ilgili içerikte ilk baskıda Şeyh Galip'ten, sonraki beş baskıda ise Fuzuli'den örnek metin kullanılmıştır. Örnek metinden sonra terribent ile terci-i bent arasındaki farklar anlatılmıştır. Terci-i bentin şekil özellikleri ön planla tutulduğu için terci-i bent kodunun içeriği türleri esas alan tür temelli edebiyat öğretimine göre hazırlanmıştır, denilebilir.

Terci-i Bent kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre terci-i bent kodunun öğretimi için verilen metinlerde terci-i bent ile ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, terci-i bentle ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. Terci-i bent kodunun öğretimi için hazırlanan içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda terci-i bent öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından terciibent kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

Müstezat kodunun öğretimiyle ilgili içerikte sadece Keçecizade İzzet Molla'dan örnek bir metin kullanılmıştır. Sonrasında müstezat vezinleri verilmiş, müstezatla ilgili bilgiler anlatılmıştır. Müstezadın şekil özellikleri ön planla tutulduğu için müstezat bölümünün içeriği türleri esas alan tür temelli edebiyat öğretimine uygun göre hazırlanmıştır.

Müstezat kodunun öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre müstezat kodunun öğretimi için kullanılan metin üzerinden müstezat ile ilgili özelliklerin bulunması kavrama basamağıyla, müstezatla ilgili şekil özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. Müstezat kodunun içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda müstezat öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından müstezat kodunun öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

Divan Edebiyatında Tarih ve Lügaz, Muamma Sanatları başlıklı temanın içeriğinde tarih kodunun öğretimi için Bağdatlı Ruhi, Nedim ve İzzet Molla'dan birer metin kullanılırken Sururi'den dört metnin kullanıldığı; lügaz kodunun öğretimi için Fıtnat Hanım'dan bir metin

kullanıldığı; muamma kodunun öğretimi için de Nabi'den iki metin kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinler incelenerek Tablo 77'in içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 77

Divan Edebiyatında Tarih ve Lügaz, Muamma Sanatları Temasının İçeriğinde Kullanılan Metinler ve Yazarları

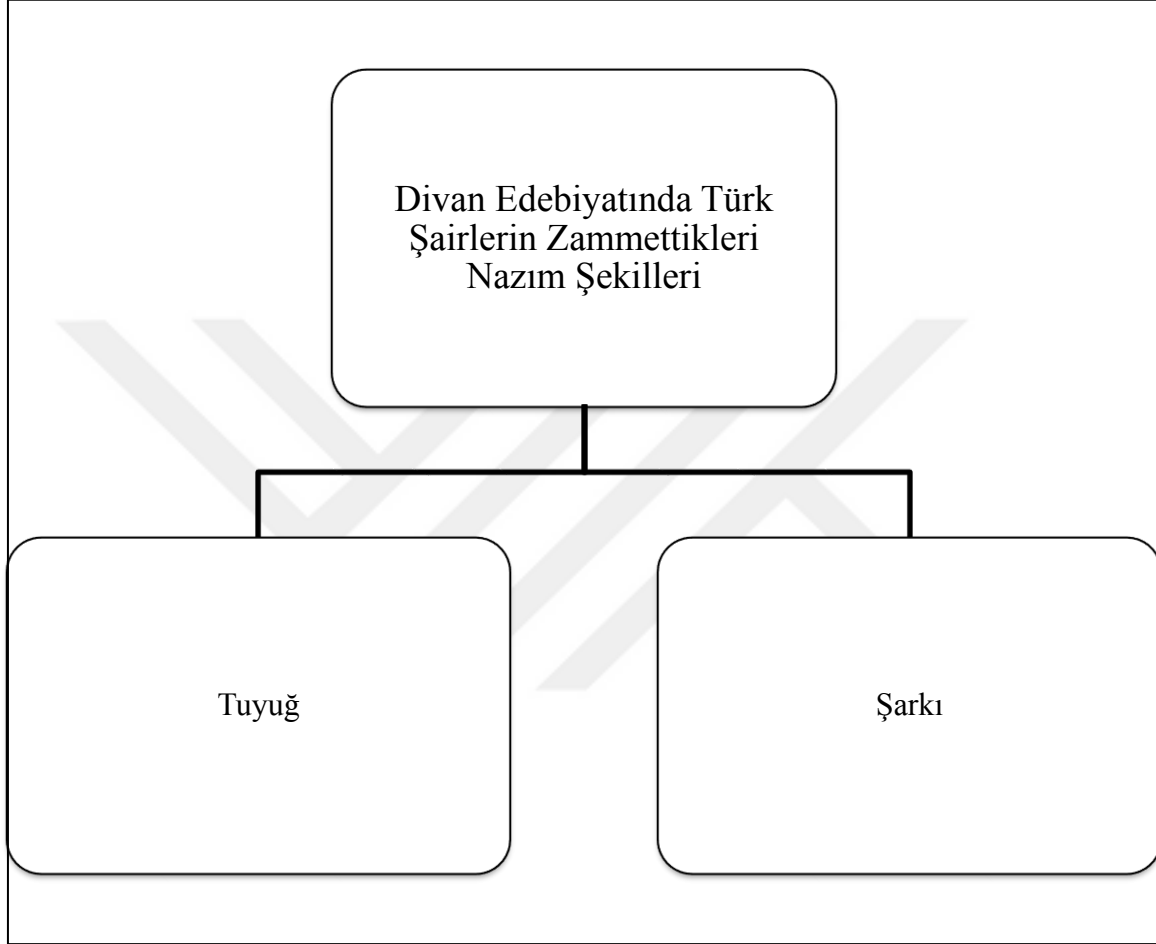
Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Tarih	Bağdatlı Ruhi	+	+	+	+	+	+							
Tarih	Nedim	+	+	+	+	+	+							
Tarih	Sururi	+	+	+	+	+	+							
Tarih	İzzet Molla	+	+	+	+	+	+							
Lügaz	Fıtnat Hanım	+	+	+	+	+	+							
Muamma	Nabi	+	+	+	+	+	+							

Tablo 77'de tarihle ilgili görülen yazarların örnek metinlerinden sonra tarihle ilgili bilgiler verilmiş, ebcet hesabı örneklerle anlatılmıştır. Lügaz Fıtnat Hanım'ın metniyle örneklenmiş ve açıklanmıştır. Nabi'nin iki metniyle örneklenen muamma örneğinden sonra açıklama bölümünde Kasım, Sait ve Nabi kelimelerini muamma olarak kullanılan beyitler öğretilmeye çalışılmıştır. Söz konusu bölümde metinlerin anlam özellikleri ön planda tutulduğu için *Divan Edebiyatında Tarih ve Lügaz, Muamma Sanatları* temasının öğretimi için hazırlanan içerik, metin temelli edebiyat öğretimine göre hazırlanmıştır.

Divan Edebiyatında Tarih ve Lügaz, Muamma Sanatları temasının öğretimi için hazırlanan içeriğin, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgili olduğu söylenebilir. Buna göre sanatların öğretimi için verilen metinlerde sanatlarla ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, sanatların özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. Söz konusu temada uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda tarih, lügaz ve muamma sanatlarının öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından divan edebiyatında tarih, lügaz ve muamma sanatları öğretimi için hazırlanan içerik *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

İçerik analiziyle kitabın 1926 ile 1932 yılları arasındaki beş baskısında *Divan Edebiyatında Türk Şairlerin Zammettikleri Nazım Şekilleri* temasının olduğu belirlenmiştir. Bu temanın içeriğinin çözümlenmesiyle elde edilen iki kod Şekil 11’de gösterilmiştir.

Şekil 11. Divan edebiyatında Türk şairlerin zammettikleri nazım şekilleri temasının içeriğindeki kodlar

Divan Edebiyatında Türk Şairlerin Zammettikleri Nazım Şekilleri temasının içeriğinde Şekil 11’de gösterilen *Tuyuğ* ve *Şarkı* kodları yer almaktadır. Bu kodların öğretimi için hazırlanan içerikte Seyit Nesimi’den üç, Atai’den iki *tuyuğ* örneği; Nedim, Ziya Paşa ve Muallim Naci’den birer *şarkı* örneği kullanıldığı tespit edilmiştir. Kadı Burhanettin ve Nesimi’nin *tuyuğ* örnekleri ile Vasıf-ı Enderuni’nin *şarkı* örneğine sadece 1926 yılındaki baskıda yer verilmiştir. Söz konusu metinler incelenerek Tablo 78’in içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 78

Tuyuğ ve Şarkı Kodlarının Öğretimi İçin Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Tuyuğ	Kadı Burhanettin		+											
Tuyuğ	Nesimi		+											
Tuyuğ	Seyyit Nesimi			+	+	+	+							
Tuyuğ	Atai			+	+	+	+							
Şarkı	Vasıf-ı Enderuni		+											
Şarkı	Nedim		+	+	+	+	+							
Şarkı	Ziya Paşa			+	+	+	+							
Köylü Kız Şarkısı-Nişanlı Kız	Muallim Naci			+	+	+	+							

Tablo 78 incelendiğinde kitabın içeriğinde *Divan Edebiyatında Türk Şairlerin Zammettikleri Nazım Şekilleri* temasının ilk baskıda yer almadığı görülecektir. Bunda 1340 Lise İkinci Devre Lise Müfredat Programı’nda tuyuğun millî edebiyat şekillerinde gösterilmesinin ve divan edebiyatı ile ilişkilendirilmemesinin etkisi olduğu düşünülebilir. 1926’daki ikinci baskıda tuyuğ kodunun öğretimi için Kadı Burhanettin ve Nesimi’den, şarkı kodunun öğretimi için Nedim ve Vasıf-i Enderuni’den alınan örnek metinlerle temanın içeriği hazırlanmıştır. 1927’deki baskıda temanın içeriği değişmiş ve 1932’ye kadar yapılan dört baskıda değişen içerik kullanılmıştır.

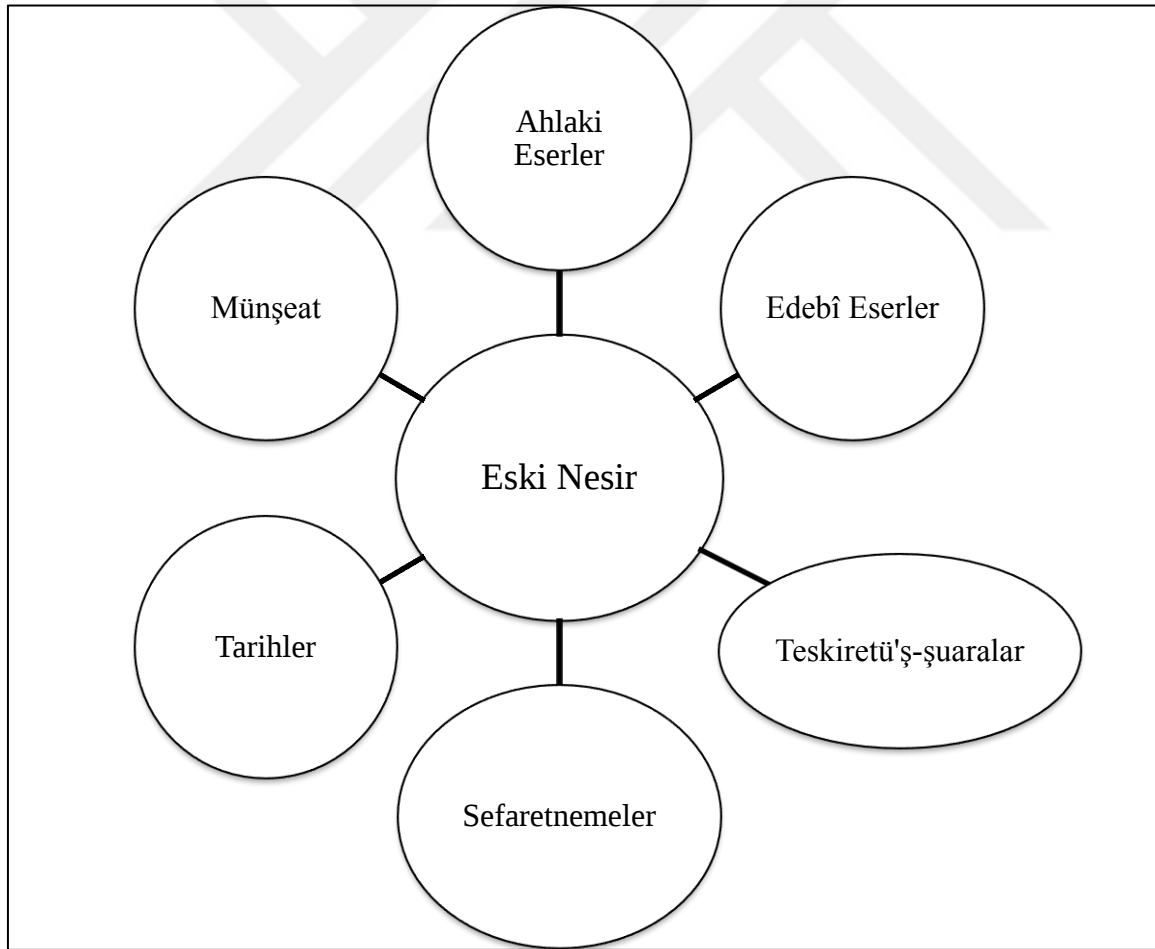
Divan Edebiyatında Türk Şairlerin Zammettikleri Nazım Şekilleri temasının içeriği, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre tuyuğ ve şarkı kodlarının öğretimi için verilen metinlerde tuyuğ ve şarkı ile ilgili özelliklerin metin üzerinden bulunması kavrama basamağıyla, tuyuğ ve şarkı ilgili şekil özelliklerinin anlatılması ve bu türün temsilcilerinin tanıtılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. Söz konusu temanın içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’nda tuyuğ öğretimine ilişkin bir bilgiye yer vermediğinden Ali Canip tarafından tuyuğ kodunun öğretimi için hazırlanan içerik 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı ile ilişkilendirilememiştir. Ancak 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğindeki “divan şiirinden bir şarkı örneği” okuma önerisi ile Ali Canip’in şarkı kodunun öğretimi için hazırladığı içerik ilişkilendirilebilir.

Divan ve Divan Edebiyatının Hususiyetleri-Hamse başlığı ile kitabın tüm baskılarında yer alan temada şiirlerin divanda yer alışı özelliklerine, divan sahibi olmanın önemine, hamseye,

divan edebiyatını oluşturan zümreye ilişkin bilgiler verilmiştir. Divan edebiyatının Arap ve Acem temelli olduğu için millî bir edebiyat olmadığı söylenmiş, bunun için divan edebiyatını “klasik edebiyat” kavramıyla isimlendirmenin yanlış olduğu belirtilmiştir. Avrupa’da klasik edebiyatla bilimsel ilerlemeleri hazırlayan, Rönesans düşüncesini içeren ürünlerin klasik edebiyat olarak adlandırıldığı, divan edebiyatının bu özellikleri göstermediği anlatılmıştır.

İçerik analiziyle kitabın ilk altı baskısında *Eski Nesir* temasının olduğu, 1932’deki baskıdan itibaren bu temanın kitap içeriğinden çıkarıldığı belirlenmiştir. Sonraki baskılarda bu temanın kitap içeriğinden çıkarılmasında 1929 programını değerlendirmek için 1930’da yapılan *Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi*’ndeki kararların etkisi olduğu söylenebilir. *Eski Nesir* temasının içeriğinin çözümlenmesiyle elde edilen kodlar Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12. Eski nesir temasının içeriğindeki kodlar

Eski Nesir temasının içeriğinde Şekil 12’de görülen *Ahlaki Eserler*, *Edebî Eserler*, *Tezkiretü’ş-şuaralar*, *Sefaretnameler*, *Tarihler*, *Münşeat* kodları yer almıştır. Bu kodların öğretimi için kitabın ilk altı baskısında tespit edilen yirmi bir metin Tablo 79’da gösterilmiştir.

Tablo 79

Ahlaki Eserler, Edebî Eserler, Tezkiretü’ş-şuaralar, Sefaretnameler, Tarihler, Münşeat Kodlarının İçeriğindeki Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar													
Tacü’l-Edep	Ali İbni Hüseyin	+	+	+	+	+								
Şikâyetname	Fuzuli	+	+	+	+	+								
Tazarrunname	Sinan Paşa	+	+	+	+	+								
Münşeat-ı Kâni	Kâni	+	+	+	+	+								
Naima Tarihi	Naima	+	+	+	+	+								
Seyahatname	Evliya Çelebi	+	+	+	+	+								
Sefaretname	Yirmisekizçelebi Mehmet Efendi	+	+	+	+	+								
Hadikatü’s-Süeda	Fuzuli	+	+	+										
Münşeat	Nabi	+	+											
Tezkiretü’ş-Şuara	Safai	+	+											
Aşım Tarihi	Aşım	+												
Âşıkpaşazade Tarihi	Ahmed Aşıkı	+												
Tezkiretü’ş-Şuara	Latifi	+												
Subhi Tarihi	Subhi		+											
Tuhfetü’l-Kibar	Kâtip Çelebi		+											
Kâbusname Tercümesi	Mercimek Ahmet					+								
Mizanü’l-Hak	Kâtip Çelebi					+								
Hadikatü’l-Vüzera	Osmanzade Taip					+								
Koçu Bey Risalesi	Koçu Bey					+								
Vefat-ı Karaçelebizade Abdülaziz Efendi	Naima		+											
Sehi Bey Tazkiresi	Sehi Bey		+											
Mevlana Şeyhi														

Tablo 79’un içeriği incelendiğinde Ali İbni Hüseyin’in *Tacü’l-Edep*, Fuzuli’nin *Şikâyetneme*, Sinan Paşa’nın *Tazarrunname*, Kâni’nin *Münşeat*, Naima’nın *Tarihi*, Evliya Çelebi’nin *Seyahatname*, Yirmisekizçelebi Mehmet Efendi’nin *Sefaretname* isimli eserlerinin tüm baskılarda yer aldığı görülmektedir. Bunların haricinde on dört metnin eski nesir temasının öğretiminde farklı baskılarda kullanılmıştır. Eski nesir temasının öğretimi için hazırlanan içerikte temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden örnek metinler seçilmiştir.

Eski nesir temasının içeriğindeki metinlerden sonra Şark Türkçesinin en eski kitabı olarak gösterilen “*Kutadgu Bilig* ünvanlı manzum eserin mensur mukaddimesi bugünkü nesrin ruh ve mahiyetinden -lehçe hususiyeti müstesna- farksız” olduğu söylemiştir. Sonraki dönemdeki divan nesri için Ali Canip (1929) “medrese tahsili münevver zümreyi halktan ayırdıkça münevver zümre halka ve halkın diline tenezzül etmemeğe başladıkça lafız şaklabanlıklarıyla dolu, acayip hatta münasebetsiz bir divan nesri meydana çıkmıştır” (s. 426) diyerek divan edebiyatı nesrinin anlaşılmağını anlatmıştır. Örnek metinlerle ve yazarlarıyla ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Eski Nesir temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom’un bilişsel alan sınıflandırmasından sadece bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilgilidir. Buna göre eski nesir için metinlerin okunması ve eski nesir özelliklerinin metin üzerinden gösterilmesi kavrama basamağıyla, yazarların ve örnek metinlerin özelliklerinin anlatılması bilgi basamağıyla ilişkilidir. *Eski Nesir* teması için hazırlanan içerikte uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’nda 9. sınıf 7. Ünite: Biyografi/Otobiyografi içeriğindeki “divan edebiyatından bir tezkire” (s. 36) okuma önerisi, 10. sınıf 9. Ünite: Gezi Yazısı içeriğindeki “Divan edebiyatından seçilen gezi yazısı Evliya Çelebi’nin Seyahatnâme’sinden alınır” (s. 47) okuma önerisiyle Ali Canip’in eski nesir temasının öğretimi için hazırladığı içerik ilişkilendirilebilir.

İçerik analiziyle kitabın 1937’den itibaren son yedi baskısında *Kıraat Parçaları* başlıklı bir bölümün olduğu belirlenmiştir. 1937’den itibaren yapılan yedi baskıda bu bölüme yer verilmesinde 1935-1936 Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu’nda geçen “yeni edebiyatımızın Garp edebiyatı kültür çerçevesi içinde gelişmesine yarayacak olan bir edebiyat kitabının hazırlanması” önerisinin etkisi olduğu söylenebilir. *Kıraat Parçaları* bölümü içeriğinin çözümlenmesiyle on üçü çeviri, on dokuzu Türk edebiyatından toplam otuz iki metnin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinler Tablo 80’de gösterilmiştir.

Tablo 80

Kıraat Parçaları Bölümdeki Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1340	1926	1927	1928	1929	1932	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943
Metin	Yazar-Çeviren													
İlyad	Homer – Ömer Seyfettin							+	+	+	+	+	+	+
Horace	Corneille-Mehmet Ali Tevfik							+	+	+	+	+	+	+
Emile	J. J. Rousseau-Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Sanat ve Tabiat	J. J. Rousseau-Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Zevk Hakkında	Voltaire-Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Kuşu	Buffon-Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Filozof Portresi	Voltaire							+	+	+	+	+	+	+
Asar-ı Atika Mühassısı Mister Pivik'in Keşfi	Charles Dickens-Kâmuran Şerif							+	+	+	+	+	+	+
Don Quichotte	Cervantes- Yusuf Şerif							+	+	+	+	+	+	+
Kurdun Ölümü	Alfred De Vigny- Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Sefiller	Victor Hugo- Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Kırlangıç	Michalet – Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Kolejde	Andre Theuriet-Hakkı Süha							+	+	+	+	+	+	+
Mai ve Siyah	Halit Ziya							+	+	+	+	+	+	+
Mermer Tezgâhı	Ömer Seyfettin							+	+	+	+	+	+	+
Karadeniz'e Çıkış	Fazıl Ahmet Aykaç							+	+	+	+	+	+	+
Namık Kemal	İsmail Habip							+	+	+	+	+	+	+
Kızılıcak Dalları	Reşat Nuri Güntekin							+	+	+	+	+	+	+
At	Faruk Nafiz							+	+	+	+	+	+	+
Rüşvet	Ömer Seyfettin							+	+	+	+	+	+	+
Arıburnu	İsmail Habip							+	+	+	+	+	+	+
Acımak	Reşat Nuri							+	+	+	+	+	+	+
Evliya Çelebi	Fuat Köprülü							+	+	+	+	+	+	+
Romandan Sanata	Falih Rıfkı Atay							+	+	+	+	+	+	+
Bir Faziletin Kıymeti	Ahmet Haşim							+	+	+	+	+	+	+
Melek	Faruk Nafiz							+	+	+	+	+	+	+
Yaz Kokusu	Ahmet Haşim							+	+	+	+	+	+	+
Damla Damla	Ruşen Eşref							+	+	+	+	+	+	+
Yapraklar ve Çiçekler İçinde Bir Şehir	Ahmet Haşim							+	+	+	+	+	+	+
Medeni Lehçe	Ahmet Haşim							+	+	+	+	+	+	+
Deniz aşırından Ekvatör	Falih Rıfkı Atay							+	+	+	+	+	+	+
Hayvanlar Arasında	Ahmet Haşim							+	+	+	+	+	+	+

Tablo 80 incelendiğinde çeviri eserlerden alınan örnek metinlerin yanında Türk edebiyatından da örnek metinlerin de olduğu görülecektir. Ömer Seyfettin'in Homeros'tan çevirdiği *İlyada*, Mehmet Ali Tevfik'in Cornaille'den çevirdiği *Horace*, Reşat Nuri'nin J. J. Rousseau'nun *Emile* romanı ile *Sanat ve Tabiat* isimli yazısı, Reşat Nuri'nin Voltaire'in *Dictionaire Philosophique* eserinden *Zevk Hakkında* başlıklı yazısı, Reşat Nuri'nin Buffon'dan çevirdiği *Kuşu*, Voltaire'den *Filozof Portresi*, Kâmuran Şerif'in Charles Dickens'tan çevirdiği *Asar-ı Atika Mühassısı Mister Pivik'in Keşfi*, Yusuf Şerif'in Cervantes'ten çevirdiği *Don Quichotte*, Reşat Nuri'nin Alfred De Vigny'den çevirdiği

Kurdun Ölümü, Reşat Nuri'nin Victor Hugo'dan çevirdiği *Sefiller*, Reşat Nuri'nin Michalet'ten çevirdiği *Kırlangıç*, Hakkı Süha'nın Andre Theuriet'in *İlkbahar Seneleri* adlı eserinden çevirdiği *Kolejde* isimli eserler kullanılmıştır. Türk edebiyatından da Halit Ziya'nın *Mai ve Siyah*, Ömer Seyfettin'in *Mermer Tezgâhı* ve *Rüşvet* isimli metinleri, Fazıl Ahmet Aykaç'ın *Karadeniz'e Çıkış*, İsmail Habip'in *Namık Kemal* ve *Arıburnu* isimli metinleri, Reşat Nuri'nin *Kızılıcak Dalları* ve *Acımak* isimli metinleri, Faruk Nafiz At ve *Melek* isimli metinleri, Fuat Köprülü'nün *Evliya Çelebi*, Falih Rıfkı'nın *Denizaşırından Ekvatör* ve *Romandan Sanata* isimli metinleri, Ahmet Haşim'in *Bir Faziletin Kıymeti*, *Medeni Lehçe*, *Yaz Kokusu*, *Hayvanlar Arasında* ile *Yapraklar ve Çiçekler İçinde Bir Şehir* isimli metinleri, Ruşen Eşref'in *Damla Damla* isimli metinlerin kullanıldığı görülmüştür.

Kıraat Parçaları başlıklı bölüm “Garp edebiyatı kültür çerçevesi içinde öğrencilerin gelişmesine yarayacak olan bir edebiyat eğitimi” amacıyla hazırlanmıştır. Buna göre söz konusu bölümün içeriği metin temelli edebiyat öğretimiyle oluşturulduğu söylenebilir.

Kıraat Parçaları bölümünün içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflandırmasından kavrama basamaklarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Buna göre örnek metinlerin okunmasıyla özelliklerinin ve içeriklerinin çıkarılması kavrama basamağıyla ilişkilidir. Söz konusu bölümünde bilgi, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarıyla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda yer alan okuma önerileri ile Ali Canip'in *Kıraat Parçaları* başlıklı bölüm ilişkilendirilebilir.

Sadece birinci baskıda bulunan *Tekke Edebiyatı* temasına sonraki baskılarda yer verilmemiştir. Ali Canip ilk baskının ön sözünde kitabı Heyet-i İlmiye kararlarına göre hazırlandığını belirtmiştir. Bu kararlarda geçen millî hars düşüncesiyle tekke edebiyatına kitapta yer verilmiştir. Ancak diğer baskılarda bu bölüme yer verilmemesinde 30 Kasım 1925'te TBMM tarafından kabul edilen 677 sayılı Kanun ile tekkelerin kapatılmasının etkisi olduğu düşünülebilir. Bu durum, millî birlik ve bütünlüğün korunmasının program hedefleri arasında yer aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Tekke edebiyatı nazım türlerinden ilahi ve nefesin örneklenmiş; nutuk, devriye ve şathiye türlerinin örneklerine yer verilmemiştir. Tekke edebiyatının zirve şahsiyetlerinden Yunus Emre'den bir ilahi örneği; Seyrani, Perişan ve Muhyiddin gibi temsilcilerden de birer nefes örneğiyle kitabın içeriği hazırlanmıştır.

Tekke Edebiyatı temasının öğretimi için hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre tekke edebiyatıyla ilgili metinlerin öğretilmesi bilgi basamağıyla ilgilidir. Kitapta kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğindeki “halk edebiyatından bir ilahi ve bir nefes örneği” okuma önerisi ile yine aynı bölümdeki “halk edebiyatından ilahi örneği Yunus Emre'nin şiirlerinden seçilir” (s. 41) tavsiyesi Ali Canip'in tekke edebiyatı öğretimi için hazırladığı içerik ilişkilendirilebilir.

4.2. Lise İkinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları

Lise ikinci sınıf derslerinden edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen, Süleyman Şevket'in hazırladığı *Güzel Yazılar II* ile Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen İbrahim Necmi'nin hazırladığı *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar*, Mehmet Fuat'ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi*, Saadettin Nüzhet'in hazırladığı *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri*, Ağâh Sırrı'nın hazırladığı *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* bu bölümde incelenen kitaplardır. Araştırmanın sınırlılıklarına göre *Güzel Yazılar II* kitabının 1934'e kadar olan ilk yedi baskısı, *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* kitabının 1932-1943 yılları arasındaki yedi baskısı tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle analiz edilmiş; baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* kitabının 1338¹ yılındaki baskısı, *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının 1926 yılındaki baskısı, *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabının 1931 yılındaki baskısı da betimsel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

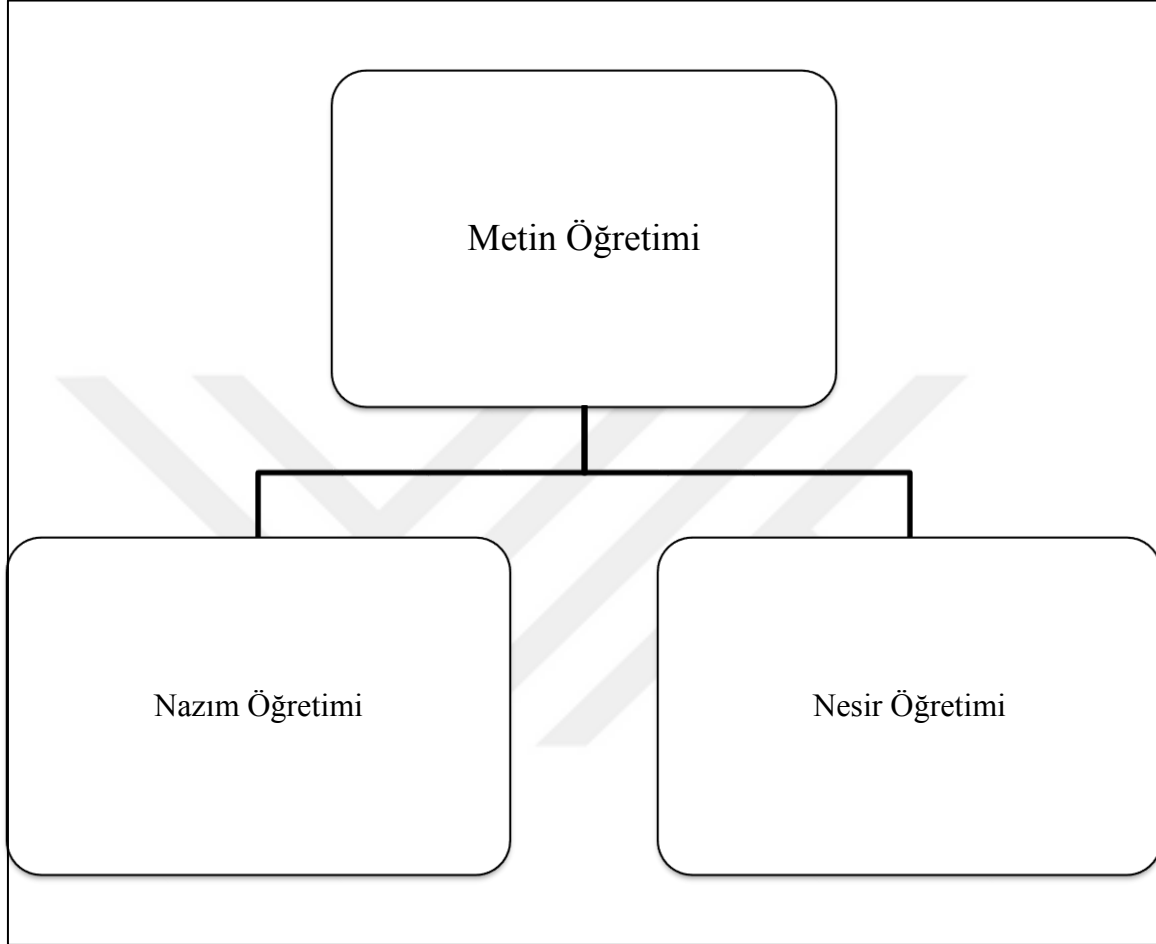
4.2.1. Güzel Yazılar II

Kitabın ilk baskısının kapağında 1336-1338 şeklinde iki yıl yazıldığı görülmüştür. Miladi 1920 yılına karşılık gelen bu yıllardan 1336 Rumi, 1338 hicri yılı göstermektedir. Bu ilk baskının dışında kitabın 1926, 1927, 1928, 1929, 1930 ve 1934 yıllarında baskısının olduğu tespit edilmiştir. Kitabın Matbaa-ı Âmire tarafından yayımlanan ilk baskısında *Güzel Yazılar II* ismi; Hilal Matbaası tarafından yayımlanan 1926 baskısı, Necm-i İstikbal Matbaası tarafından yayımlanan 1927 baskısı ile Hilal Matbaası tarafından yayımlanan 1928 baskısında *Yeni Güzel Yazılar II* ismi; Hilal Matbaası tarafından yayımlanan 1929 ve 1930 baskıları ile Türkiye Matbaası tarafından yayımlanan 1934 baskısında *Güzel Yazılar II* ismi kullanılmıştır.

Güzel Yazılar II isimli kitabın tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle çözümlenmesinden elde edilen verilerde kitabın metin öğretimi teması için hazırlandığı

¹ Hicri 1338 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1919/1920 yılıdır.

belirlenmiştir. Metin öğretimi temasının içeriğinde Şekil 13’te gösterilen iki kodun olduğu belirlenmiştir.

Şekil 13. Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar

Metin öğretimi teması için hazırlanan *Güzel Yazılar II* kitabının çalışma alanındaki dokuz baskısının içeriği tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemine uygun şekilde çözümlenerek Şekil 13’te gösterilen nazım öğretimi ve nesir öğretimi kodları belirlenmiştir. Kodların içeriğinde kullanılan metinler ve yazarları kitabın çalışma alanındaki baskılarındaki kullanım sıklığı belirlenmiş ve bunlar tablolar hâlinde gösterilmiştir. Tablolarda metin ve yazarların karşılığındaki bölüme + konulmuş, baskılarda yer verilmeyen metinlerin karşılığındaki bölüm boş bırakılmış, elde edilen veriler yorumlanmış, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Nazım öğretimi kodu için kitabın tüm baskılarında iki metin ile farklı yazarlardan seçki hâlinde alınan metinlerden oluşan bir içerik hazırlandığı belirlenmiştir. Bu metinler Tablo 81'in içeriğinde gösterilmiştir.

Tablo 81

Nazım Öğretimi Kodunun İçeriğinde Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Mai Deniz	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+	+
Zelzele	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+	+
İyi Doğru Güzel Sözler	Muhtelif Muharrirler	+	+	+	+	+	+	+

Tevfik Fikret'in *Mai Deniz* ve *Zelzele* şiirleri Tablo 81'de de görüldüğü gibi kitabının altı baskısında kullanılmıştır. Bu şiirlerin sonunda bilinmeyen kelimelere ve şiirlerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Zelzele* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında müstezat örneği olarak kullanılmıştır. Şiirlerin anlamları söylendiğinden hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *İyi Doğru Güzel Sözler* başlığı altında da Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Namık Kemal, Cenap Şahabettin, Mehmet Âkif, Abdülhak Hamit, Ziya Paşa, Muallim Naci, Şinasi ve Süleyman Nazif'ten örnek metinler alınmıştır. Metinlerin anlamlarıyla ilgili çalışmaları da kavrama basamağıyla ilgilidir.

Kitabının sadece ilk baskısında nazım öğretimi kodu için kullanılan on dokuz metin ve *Muhtelif Muharrirler* başlığı altında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinler Tablo 82'de gösterilmiştir.

Tablo 82

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Münacat	Fuzuli	+						
Ahlak	Diyarbakırlı Sait Paşa	+						
Harap Mabetler	Ziya Tevfik	+						
Küçük Sultan	Orhan Seyfi	+						
Uçun Kuşlar	Ziya Tevfik	+						
Son Buse	Ali Ekrem	+						
Hasta	Mehmet Âkif	+						
Derd-i Bahar	Tevfik Fikret	+						
İssız Yurt	Mehmet Âkif	+						
Murabba	Namık Kemal	+						
Hayat Hakkında	Ziya Paşa	+						
Kitabe	Yenişehirli Avni	+						
Hicran	Recaizade Mahmut Ekrem	+						
Bey Baba	Hüseyin Suat	+						
Bayram	Mehmet Âkif	+						
Bülbülüm	Hüseyin Suat	+						
Selma Sen de Unut Yavrum	Rıza Tevfik	+						
Ölümünden Sonra	Hüseyin Siret	+						

Tablo 82’de gösterilen on dokuz metin ile *Muhtelif Muharrirler* başlığı altındaki metinler sadece kitabının ilk baskısında kullanılmıştır. Bu metinlerden Rıza Tevfik’in *Uçun Kuşlar* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1928 ile 1934 arasındaki beş baskıda kullanıldığı; Mehmet Âkif’in *Hasta* isimli metninin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942’deki baskısında *Tanzimat’tan Sonraki Edebî Neviler Roman-Hikâye* başlığı altında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950’deki baskılarında *Roman-Hikâye* başlığı altında mensur hikâye örneği olarak kullanıldığı; Yenişehirli Avni’nin *Kitabe* isimli şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının tüm baskılarında *Tanzimat’tan Günümüze Divan Şiir* başlığı altında kullanıldığı; Recaizade Mahmut Ekrem’in *Hicran* isimli şiiri *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısı ile *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının tüm baskılarında *Tanzimat Devri’nde Şiir* bölümünde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 82’de yer alan şiirlerden sonra şiirlerin vezinlerine, bilinmeyen kelimelerine ve anlamlarıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu içerik bilgi basamağıyla

ilişkilendirilebilir. Fuzuli'nin *Münacat* ile Diyarbakırlı Sait Paşa'nın *Ahlak* başlıklı şiirlerindeki dilin eski olduğu, zamanla dilde değişiklikler olduğu ve bu şiirlerin anlaşılmasının zor olduğu söylenmiştir. Mehmet Âkif'in *Bayram* şiirinden sonra Süleyman Şevket (1336-1338) imla değişimiyle ilgili şu açıklamalara yer vermiştir:

Âkif Bey lisanda kuvvetli, kudretli hatta âlim bir şairdir. Eserleri kavaide şiveye misal olarak gösterilebiliyor. Bu manzumede kullandığı çadır (چادر) kelimesini (چادر) gibi yazmağa, söylemeğe taraftar değildir. Canavar (جانوار) kelimesini de (جانور) ya da (جان آور) şeklinde yazmaya lüzum görmüyor. İmlamız için ehemmiyetli olduğu hâlde yalnız kelimelerin aslına sadakati esas ittihaz edemeyiz (s. 112).

Öğrencinin şiirlerdeki dili karşılaştırıp yargıya varması amaçlanarak hazırlanan bu içerik değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir. İmlayla ilgili sorunları göstermesi bakımından Süleyman Şevket'in bu açıklaması önemlidir. İlk baskıda imla ile ilgili açıklama bölümleri varken sonraki baskılarda bunun gibi açıklamalara yer verilmemiştir.

Ziya Tevfik'in *Harap Mabetler* şiirinin açıklamasında Süleyman Şevket (1336-1338) dönemin şartlarını da düşünerek ve bunları hissederek şiirin okunması gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Harap Mabetler'i alakasız, hissiz okuyamayız. Satırları içinde gizli mazinin bahtiyar günlerine ait gönlü yakan acı bir hasret vardır. Şair, bu kesik mihrapların yazısında eski saadet ve zafer neşelerinin izlerini buluyor. Caminin siyah davarları ıssız geçen pek çok guruplara şahit olmuştur. Şimdi kara bahtımızın viran kubbelere düşen gölgesi hicranla uzuyor. Cami bahçelerindeki şadırvanlarından akan gümüş sular kurumuştur. Dem çeken kuşların da ömrü azalıyor. Kubbelerin fevkinde göklere yükselen eski tekbir sedaları, artık derinleşerek boğulmak üzeredir. Secdeye baş koyup inlemek devrinde yaşıyoruz. *Harap Mabetler*'de yanık, mahzun bir feryat saklanmıştır. Bu, memleket için dökülen gözyaşları kadar muasır olabilir. Hissetmek lazımdır (s. 11).

Mehmet Âkif'in *İssız Yurt* şiirinden sonra da Süleyman Şevket (1336-1338) Osmanlı'nın son dönemini sözü edilen şiir üzerinden şu şekilde değerlendirir:

Son asrın en acı, en büyük faciası biz olduk. Bulgaristan, Sırbıya, Tesalya, Bosna ve Hersek, Kafkas Müslümanlarının kimsesiz, boynu bükük kalmasından otuz kırk sene sonra bütün Rumeli yıkıldı. Afrika'daki saltanatımız söndü. Anadolu hicran içinde yanıyor. Arabistan ve Irak yetimliğini duymak üzeredir. Eski mamurelerimizden hazin ıssız harabeler kalıyor. Bugün şehitleri için gözyaşı dökmeyen bir ev yoktur. Fena hâlde bedbahtız. Duymak, düşünmek, sızlamak devrinde yaşıyoruz. *İssız Yurt* bu acı hislerin bağı yanık bir tercümanıdır. Vatanımızın üstünde korkunç kasırgalardan müthiş sarsıntılarla esen felaketler için ağlıyor, bu derin tesir bilhassa ikinci ve üçüncü parçalar okunurken hissedilmelidir (s. 71).

Bu alıntılardan da anlaşılacağı gibi öğrencilerde millet bilincinin oluşturulması amaçlanan bu içerik bilgi seviyesiyle ilişkilendirilebilir.

Kitabının ilk baskısında yer almayan, son altı baskısında nazım öğretimi kodu için kullanılan on metin tespit edilmiştir. Bu metinlerden Faruk Nafiz'in *Çoban Çeşmesi* şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında, Tevfik Fikret'in *Promete* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934 baskılarında, Halit Fahri'nin

Gurupta Yağmur şiiri *Güzel Yazılar III* kitabının 1926'daki baskısında kullanılmıştır. Söz konusu bu metinlerle Tablo 83'ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 83

Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Süvariler	Enis Behiç		+	+	+	+	+	+
Yaz Görüşleri-İkinci	Ali Canip		+	+	+	+	+	+
Çoban Çeşmesi	Faruk Nafiz		+	+	+	+	+	+
Harpten Sonra	Mehmet Âkif		+	+	+	+	+	+
Küçük Bir Fıkra	Mehmet Âkif		+	+	+	+	+	+
Vatan Fedaisine	Faruk Nafiz		+	+	+	+	+	+
Sonbahar	Cenap Şahabettin		+	+	+	+	+	+
Promete	Tevfik Fikret		+	+	+	+	+	+
Gurupta Yağmur	Halit Fahri		+	+	+	+	+	+
Ziya Paşa'dan Bazı Parçalar	Ziya Paşa		+	+	+	+	+	+

Tablo 83'te görülen metinler okuma parçası şeklinde hazırlanmıştır. Şiirlerden sonra sadece şiirde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Şiirlerin vezin veya şekil özelliklerine ilişkin bilgilere, metin altı soruları içerikte yer almamıştır. Bu yönüyle şiirlerin sınıf içi uygulamalarda kullanıldığı, şiirler üzerinden vezin, şekil çalışmalarının yapıldığı, söz sanatlarının bulunduğu ve şiirlerin ders içinde anlam çalışmaları için kullanıldığı düşünülebilir.

Altı metnin sadece kitabın ilk dört baskısında nazım öğretimi kodu için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinlerden Tevfik Fikret'in *Seza* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931 baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934 baskılarında; Muallim Naci'nin *Dicle* şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında kullanılmıştır. Söz konusu olan metinlerle Tablo 84'ün içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 84

Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Nisan	Tevfik Fikret	+	+	+	+			
Eylül	Tevfik Fikret	+	+	+	+			
Seza	Tevfik Fikret	+	+	+	+			
Seyfi Baba	Mehmet Âkif	+	+	+	+			
Elhan-ı Şita	Cenap Şahabettin	+	+	+	+			
Dicle	Muallim Naci	+	+	+	+			
Şeb-i Mazi	Faik Âli	+	+	+	+			

Tablo 84’teki şiirlerden sonra şiirlerde geçen kelimelerin anlamları verilmiştir. Bu dört baskının ortak yönüdür. İlk baskıda *Dicle* şiirinden sonra Muallim Naci’yle açıklamalara yer verilirken diğer iki baskı bu açıklama kitap içeriğinden çıkarılmıştır. 1928’deki baskıda *Nisan* şiirinden sonraki *Vazife* başlıklı bölümünde yer alan şiirin açıklaması ve öğrencilere verilen görevler şu şekilde düzenlenmiştir:

Nisan, taze, taşkın baharın yerden fışkırdığı, ağaçlarda yeni bir coşkunlukla filizlenip tomurcuklandığı aydır. Şair, onu evvela bir dala konmuş kanatlı hülya gibi düşünmüş. İyi anlatmanın, duyurmanın güçlüğüne itiraf ettikten sonra da bazı şeyler yazmış. Siz bunların hepsini kendi ifadenize çeviriniz. Bu seneki nisanı siz de Fikret Bey gibi mi gördünüz? Fark ne ise onları da sözünüze katınız (s. 168).

Vazife bölümünde öğrencilerin yazma becerisine yönelik istenen çalışmada öğrencilerin yaşadığı nisan ayı ile Tevfik Fikret’in anlattıklarının karşılaştırılması istenmiştir. Bu analiz basamağı ile ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin gördüğü bilgileri yazıya aktarması transfer yeteneğiyle ilgilidir bu da uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin yazı oluşturması da üretme becerisini geliştireceğinden söz konusu çalışma sentez basamağıyla da ilişkilendirilebilir.

Süleyman Şevket 1928’deki baskısında *Seza* şiirinden sonra da yazının son yirmi otuz yılda değiştiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Seza” manzumesinde bir hatıra hâli vardır. Şair dalgın, arkadaşının ölümüne açıyor. Hikâye gibi naklölunabilir. Siz mevzuyu hülâsa edin. İfade eksiktir. Şimdi “sükûn-ı pür-darabân, reng-i infial-i seher” şeklindeki terkipleri kimse kullanmıyor. Muhavere haricinde kalan cümleler, şifahi lisanın bugünkü sadeliğine, tabiiliğine uygun değildir. Bunları siz arayıp gösterin. Neticede şu son yirmi otuz sene içinde yazı ifadesinin çok değiştiğini kolayca kabul edeceksiniz (s. 74).

Bu açıklamanın önceki baskılarda olmaması, harf inkılabı öncesindeki baskıda olması dikkat çekicidir. Bu açıklama, harf değişimi kabul edilebilir hâle getirmek için ön çalışma olarak değerlendirilebilir.

On altı metnin sadece 1926, 1927 ve 1928'deki baskılarda nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Faruk Nafiz'in *At* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934 baskılarında kullanılmıştır. Tevfik Fikret'in *Şehitlikte* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1950'deki baskısında Tanzimat'tan sonra kullanılan yeni nazım biçimlerinden dokuz mısralı şiiri örneklemek için, *Haziran* şiiri ile *Temmuz* şiiri de *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında *Tanzimat'tan Sonraki Edebî Neviler* başlığı altında pastoral şiiri örneklemek için kullanılmıştır. Tevfik Fikret'in *Ağustos* şiiri *Güzel Yazılar III* kitabının ilk baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir. Fazıl Ahmet'in *Sanat-Şiir* isimli şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasında yayımlanan dört baskısında 1908'den sonraki şiir örneği olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Namık Kemal'in *Gazel'i* *Güzel Yazılar III* kitabının 1928'e kadar olan ilk altı baskısında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında divan edebiyatı nazım şekillerinden gazeli örneklemek için, *Güzel Yazılar I* kitabının 1950'deki baskısında da *Tanzimat Sonrasında Eski Nazım Şekilleri* başlığı altında gazeli örneklemek için kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 85'in içeriğinde gösterilmiştir.

Tablo 85

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926, 1927 ve 1928 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar						
Vatan ve Ümit	Tevfik Fikret	+	+	+			
At	Faruk Nafiz	+	+	+			
Namık Kemal'den Birkaç Parça	Namık Kemal	+	+	+			
Şehitlikte-Yağmurdan Sonra	Tevfik Fikret	+	+	+			
Asım	Mehmet Âkif	+	+	+			
Aveng-i Şuhur	Tevfik Fikret	+	+	+			
Mart	Tevfik Fikret	+	+	+			
Mayıs	Tevfik Fikret	+	+	+			
Haziran	Tevfik Fikret	+	+	+			
Temmuz	Tevfik Fikret	+	+	+			
Ağustos	Tevfik Fikret	+	+	+			
Teşrinievvel	Tevfik Fikret	+	+	+			
Teşrinisani	Tevfik Fikret	+	+	+			
Şubat	Tevfik Fikret	+	+	+			
Sanat-Şiir	Fazıl Ahmet	+	+	+			
Gazel	Namık Kemal	+	+	+			

Tablo 85'te gösterilen metinlerden sonra metinlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Bu üç baskının ortak yönüdür. Kitabın 1928'deki baskısında yazarların fotoğraflarına da yer verilmeye başlanmıştır. Faruk Nafiz'in *At* şiirinden sonra 1928'deki baskıda Süleyman Şevket (1928) *Sualler* başlığı altında metin altı soruları hazırlamıştır. Hazırlanan sorular şunlardır:

1. Şair, at hakkında hangi vesikaları kullanmış? Manzumede yerlerini tayin ederek gösteriniz.
2. Bu attan maksat nedir? "Son macera" terkihiyle vuku bulan hangi hadise kasdolunmuştur?
3. Seyis ata bakıp tımar eden hizmetçiye denir. Sözlerin gelişine bakınca alelade bir attan, hizmetçiden bahsedildiğine ihtimal veremiyorum. Siz düşünüp anlatınız (s. 39).

Birinci soru öğrencinin eşleştirme yeteneğini geliştirmeye yönelik olduğundan bilgi basamağıyla, ikinci soruda öğrenciden açıklama ve çıkarım yapması istendiğinden kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Öğrencinin metni anlama ve metinden hareketle öğrencilerin anlatma yeteneklerini geliştirici sorular hazırlandığı görülmektedir. Bu bakımdan metin altı soruları işlevsel olarak kullanılmıştır.

Namık Kemal'den Bazı Parçalar başlığı altında verilen metinlerden sonra “*Bu parçaları nesre çevirerek anlatınız*” (s. 120) şeklinde hazırlanan uygulama kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret'in *Şehitlikte-Yağmurdan Sonra* şiirinin devamında 1928'deki baskıda *Vazife* başlığı altında “*Bu manzumede birçok terkip var. Hepsini ait olduğu kaidelerle beraber izah ediniz. Şairin hislerinden duyduğunuz fikirlerden anladığınızı yazınız. Şiirin esası nedir? Beğendiğiniz tarafı var mıdır?*” (s. 133) çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalardan terkiplerin bulunması bilgi basamağıyla, açıklanması kavrama basamağıyla, şiirin beğenilen tarafının söylenmesi değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Aveng-i Şuhur başlığı altında Tevfik Fikret'in *Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Teşrinievvel, Teşrinisani, Şubat* başlıklı şiirlerine yer verilmiştir. Şiirlerde geçen kelimelere ve açıklamalara ver verilmiştir. Bu bölümün sonunda *Aveng-i Şuhur Münasebetiyle* başlığı ile Süleyman Şevket (1928) dildeki sadeleşmeyle ilgili değerlendirmelerini şu sözlerle dile getirmiştir:

Son beş on sene içinde yazılarımızın şekli değişti. Arabi ve Farsî lisanlarının kaidelerinden gittikçe kurtuluyoruz. İfademizde çok tebdil var. *Aveng-i Şuhur*, daha yirmi beş evvel ilk yazıldığı vakit memleketin yeni tahsil görmüş karileri bunun mısralarında bir yabancılık hissetmiyordu. Türkçenin sadeliğindeki tatlı tesiri bilmiyorlardı. Şimdi bazı kelimeleri, hele terkipleri hoşumuza gitmiyor. Her şeyin daha ziyade şifahi lisana yakın hatta uygun olmasını istiyoruz. Mamafih *Aveng-i Şuhur* cinsinden yazıları okumanız lüzumunu iki sebeple düşündük: 1) Fikret Bey, kullandığı bazı ağır kelimelerle beraber çok kuvvetli şairdir. Düşünüş ve davranış tarzını anlamanız faydalı olur. 2) Bu türlü eserler, pek eski yazıları okumağa alışmanızda kolaylaştırır. *Aveng-i Şuhur*'u nesre çevirmek suretiyle tahlil ederek anlayınız (s.176).

Yukarıdaki metin 1927'deki baskıda “*Manaca iyi bulacaksınız.*” şeklinde, 1928'deki baskıda da “*Belki beğenirsiniz.*” şeklinde tamamlanmıştır. Süleyman Şevket'in dildeki sadeleşmeyle ilgi görüşlerini içermesi ve 1928'deki harf değişikliği öncesindeki dil eğitimi göstermesi bakımından bu açıklamalar önemlidir.

Altı metnin, kitabın sadece 1928'deki baskısında nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Mehmet Âkif'in *Nil'de Gurup* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında divan edebiyatı türlerinden mesnevi örneği olarak kullanılmıştır. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Bir Kuş* isimli şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının ilk iki baskısında kullanılmıştır. Süleyman Nazif'in *Şantöz* isimli şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında *Divan Edebiyatı* başlığı altında müstezat örneği için kullanılmıştır. Söz konusu metinlerle Tablo 86'nın içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 86

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar						
Nil'de Gurup	Mehmet Âkif			+			
Hürriyet Abidesi	Tevfik Fikret			+			
Ok ve Göğsüm	Abdullah Cevdet			+			
Daüssıla	Süleyman Nazif			+			
Bir Kuş	Recaizade Mahmut Ekrem			+			
Şantöz	Süleyman Nazif			+			

Tablo 86'da görülen metinlerden sonra *Lügatler* başlıklı bölümlere yer verilmiş ve bu bölümlerde metinlerde geçen kelimelerin anlamları verilmiştir. Mehmet Âkif'in *Nil'de Gurup* şiiriyle hazırlanan içerikte Mehmet Âkif'in fotoğrafına ve *Vazife* başlıklı bir bölüme yer verilmiştir. Bu bölümde Süleyman Şevket (1928) metinle ilgili kavrama ve değerlendirme basamaklarıyla ilişkilendirilebilecek şu çalışmaları hazırlamıştır:

1. Manzumeyi satır satır izah ediniz. 2. Şiirin Nil'deki guruba dair sizde bıraktığı tesiri yazınız. 3. Manzumeyi nesre çeviriniz. Bunun için ilk iş sözlerin, terkiplerin manasını bilmek, sonra da her faalin fâilini, mef'ûlünü, mütemmimlerini bulmak üzere kendi kendinize muvafık sualler sormak, bunların cevaplarını düşünmek, tayin etmektir. 4. Bu yazının en ziyade hoşunuza giden yeri neresidir (s. 17)?

Vazife içeriği incelendiğinde birinci vazifede metnin açıklanması istendiğinden kavrama basamağıyla, ikinci vazifede metnin eleştirilmesi istendiğinden değerlendirme basamağıyla, üçüncü vazifede metnin düzyazıya çevrilmesi istendiğinden kavrama basamağıyla, dördüncü vazifede de metnin eleştirilmesi istendiğinden değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret'in *Hürriyet Abidesi* şiirinden sonra *Bazı Manzumelerin Nesre Çevrilmesi Şekli* başlığı altında Süleyman Şevket (1928) hem şiiri nesre çeviri uygulamasına hem de şiiri nesre çevirirken yapılması gerekenleri anlattığı şu içeriği hazırlamıştır:

- a) Parçanın Aynen Nesre Tahvili: Ben vücudumu vatan, millet yolunda kurban edip hayatımı himmet fikrine terk ettim. Cismim, yokluğa karışsa yani ölsem de kanım seni boğar. Ben sende hakka hiyanet etmeğe takat bırakmam.
- b) Manzumenin Manası: Ey zair, hürmetle eğil. Burası hürriyetin mihrabı, mübarek mücahide yeridir. Bu yüksek makam, milletin büyük bir ikbal ve bahtiyarlık olan istiklalinin mukaddes kabilesidir. Vatan, bir felaket yuvasına dönmüş, titrer, ağlarken koşup kurtaranlar müteşekkire ve takdire layıktır. Bugün hürriyetin, milletin, namusun, ümidin düşman taarruzundan

kurtulmuşsa ey zair, bil ki halaskârın burada ebedi uykularına dalan şehitlerdir. Bu heyet, hürriyetin şanlı bir timsalidir. Yapılacak ilk vazife, onları ulvi tanımak, mübarek ve aziz bilmek. Çünkü yaşayan herkes için hürriyete hürmetle tazim etmek bir ibadettir.

c) İşaretli Beyitlerin Manası: Bazen ekmeksiz kaldığım oldu. Menfaat arkasında koşmadım. Fakat şimdiye kadar muayyen seciyeden, ahlaktan mahrum ve mesleksiz kalmadım. Düşündüğümü, inandığımı söyledim. Haysiyetsiz yaşamadım.

Diğer parçaları siz nesre çeviriniz. Böyle bir teşebbüste yapılacak ilk iş:

1. Kullanılan sözlerin ayrı ayrı manalarını bilmek
2. İbarede fe'al hizmeti gören kelimeleri bulup esas tutmak
3. Fe'allerin fâ'allerini, mef'ûllerini arayabilmek için muvafık sualler sormak
4. Manzumenin birinci derecede bahsettiği şeye karar vermek

Nesre çevirmek istediğiniz şiire bu dört şartı itina ile tatbik etmelisiniz (s. 21-22).

Süleyman Şevket, *Güzel Yazılar I* kitabında öğrencilerin metne aşinalığını sağlamak ve kelime bilgilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. *Hürriyet Abidesi* şiiri üzerindeki bu çalışmadan da anlaşılacağı gibi metin analizlerinin yapılmaya başlandığı ve öğrencilerin bu konuda etkin katılımının amaçlandığı görülmektedir. *Bazı Manzumelerin Nesre Çevrilmesi Şekli* başlığı altındaki *Parçanın Aynen Nesre Tahvili*, *Manzumenin Manası* ve *İşaretli Beyitlerin Manası* bölümlerinde verilen metnin bütün ve parçalar hâlinde incelenmesiyle ilgili örnek çalışma hazırlanmıştır. Sonra öğrencilerden şiiri nesre çevirmesi istenmiş ve bu çalışmada nelere dikkat etmesi gerektiği söylenmiştir. Bu içerik uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Süleyman Nazif'in *Şantöz* şirinden sonra yer alan *Vazife* başlıklı bölümde Süleyman Şevket (1928) metin üzerinden uygulama çalışmalarının yanı sıra dildeki sadeleşmeye de dikkat çekmeyi amaçladığı şu çalışmaya yer vermiştir:

1. Musiki, sade sesle veyahut kelime, piyano gibi aletlerle insanlığın her türlü hislerini terennüm ve nağme hâlinde söyler. Dinliyoruz bestekârın sevincini veyahut iniltilerini duyarız. Bu nevi ifadeye vasıta olan ibtidai madde “ses”tir. O hâlde şantözün münkesir, müşteki sedasında ömrün binlerce yarası nasıl çırpınır? Bunu izah etmelisiniz.

2. Şiirde bazı kelimeler, altüst olmuş. Manzumenin beşinci, altıncı satırlarını aynen nesre çeviriyorum: “Sefaletle sararan yüzü gülmek isterken kalbi ağlıyor.” Siz diğer parçaların sözlerini yerli yerine koyarak yazınız.

3. Şantözlerin sesi güzel, konservatuvarlarda musiki terbiyesi almış bir kısmı para kazanıyor. Refah içinde, hayatından memnun olarak yaşamak yolunu bulmuştur. Bu akliyet haricinde birçok kadınlar var. Gençliğini sahneye verir. Öyle iken bakarsanız istikbalini bekleyen şey, korkunç bir uçurumdur.

Şair, böyle tahlisiz bir zavallı sanatkârı düşünmüştür. Siz, manzumenin asıl mevzusunu, ifade edilmek istenen hissi bulunuz.

Şiire düşündüğünüz şekli esas tutarak başka bir başlık -serlevha- koyunuz.

4. Manzumede hoşunuza giden bir şey var mı? Bu eser, yeni bir yazı mıdır? Değilse şimdiki ifadelerden ne cihette farklıdır?

5. “Münkesir, müşteki, muhtefi, müstefrik” kelimelerinin lisanımızda kullanılan müştekatini bulunuz (s. 216-217).

Birinci vazifede açıklama, ikinci vazifede metni düzyazıya çevirme, üçüncü vazifede başlık bulunması istenmiştir. Bu çalışmalar uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Dördüncü vazifede karşılaştırma istendiğinden analiz basamağıyla, beşinci vazifede eşleştirme istendiğinden değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üç metnin 1928'den itibaren kitabın son dört baskısında nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Enis Behiç'in *Ey Türkeli* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının son üç baskısında 13'lü hece veznini örneklemek için kullanıldığı; Tefik Fikret'in *Bir Tasvir Önünde* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934'teki baskılarında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında Edebiyat-ı Cedide metinlerini örneklemek için kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 87'de gösterilmiştir.

Tablo 87

Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar						
Ey Türkeli	Enis Behiç			+	+	+	+
Terane-i Sabah/Sabah Teranesi	Cenap Şahabettin			+	+	+	+
Bir Tasvir Önünde	Tefik Fikret			+	+	+	+

Tablo 87'de gösterilen metinlerden sonra metinlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Cenap Şahabettin'in 1928'deki baskıda *Terane-i Sabah*, sonraki baskılarda *Sabah Teranesi* olarak kitaplarda yer alan şiirin adındaki değişiklik dildeki sadeleşmenin etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Bu metinden sonra Süleyman Şevket 1928'deki baskıda *Vazife* başlığı altında şiirin anlamına yönelik şu uygulama ve metin altı soruları tasarlamıştır:

1. Manzumede nesirden farklı olarak sözlerin yeri değişir. Ben ilk dört satırın aynen nesre çevrilmiş şeklini yazıyorum: “Bir neşide, karanlık nazar hülyadan nasıl zuhur ederse bu güzel belde-i nur da sine-i tar şeb-i yeldadan öyle doğdu.” Bu parçayı kelimelerin manalarına bakarak izah ediniz. Manzumenin diğer taraflarını da nesre çeviriniz.
2. Şair, horoz seslerine niçin “kuş-ı nida” demiştir?
3. “Leb-i ab, sahile inciler ağlar” ne demek?
4. Şiirde beğendiğiniz yer varsa neresidir (s. 202-203)?

Tasarlanan soruların içerikleri incelendiğinde birinci vazifede öğrencilerin şiiri nesre çevirmesi istenmiştir. Bu kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. İkinci ve üçüncü vazifelerdeki metinde geçen sözlerin anlamlarının bağlamdan çıkarılması istendiğinden analiz basamağıyla, kullanım gerekçesini söylemesi değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu çalışmada dil üzerindeki değişiklikleri öğrencilere göstermenin ve bu konuda öğrencileri bilinçlendirmenin amaçlandığı görülmektedir. Dördüncü vazife, metinle ilgili beğeniye ve karar verme sürecine yönelik hazırlandığından değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret'in *Bir Tasvir Önünde* şiirinden sonra da *Vazife* başlığı altında metnin anlaşılmasına yönelik metin altında Süleyman Şevket (1928) şu içeriği hazırlamıştır:

1. Şiirde gözler, tavırlar hangi vasıflarla gösterilmiş? Bu ifade, hoşunuza gidiyor mu?
2. “İrsi ve cibili necdet, sana bir cedd-i ba’îdin şeref-âver bir tuhvesidir” cümlesinde verasetle geçen bir meziyet kastolunmuştur. Bunu izah ediniz.
3. “Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin” ibaresinden ben “Doğru bulduğumuz bir hükmü söylemek, onun mutlaka yapılmasını istemek yani haklı bir kararın hayatta galebesine çalışmak, bu uğurda her türlü manilere göğüs germek, iradeli bir kudretle yürümek, yükselmek” manalarını çıkarıyorum. Siz ne anladığınızı yazınız (s. 222).

Birinci soruda şiirle ilgili öğrencilerin beğenilerinin sorgulanması değerlendirme basamağıyla, ikinci ve üçüncü çalışmalarda verilen metnin açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İki metnin kitabın 1929’dan itibaren son üç baskısında nazım öğretim kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Enis Behiç’in *Tuna Kıyısında* şiirinin *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinlerle Tablo 88’in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 88

Nazım Öğretimi Kodu İçin Son Üç Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar						
Balıkçılar	Tevfik Fikret				+	+	+
Tuna Kıyısında	Enis Behiç				+	+	+

Tablo 88'deki metinler sadece okuma amacıyla kitaba alınmış, metinlerden sonra metinlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Metinlerle ilgili herhangi bir ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Dört metnin kitabın 1930 ile 1934'teki son iki baskısında nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Tevfik Fikret'in *Hazan Teyze* ve *Kış Baba* şiirlerinin *Güzel Yazılar I* kitabının içeriğinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerle Tablo 89'un içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 89

Nazım Öğretimi Kodu İçin Son İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Kızıl Saçlar	Faruk Nafiz						+	+
Hazan Teyze	Tevfik Fikret						+	+
Kış Baba	Tevfik Fikret						+	+
Mütareke Senelerinde	Mehmet Âkif						+	+

Tablo 89'da gösterilen dört şiirden sonra şiirlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Şiirlerle ilgili herhangi bir ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Dört metnin kitabın tüm baskılarından nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerle Tablo 90'ın içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 90

Nesir Öğretimi İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Efe'nin Hikâyesi	Halide Edip	+	+	+	+	+	+	+
Diyet	Ömer Seyfettin	+	+	+	+	+	+	+
Tanıdığım Çocuklardan	Halide Edip	+	+	+	+	+	+	+
Yaz	Refik Halit	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 90'da görülen metinlerden sonra bilinmeyen kelimelerle ilgili bir bölüme yer verilmiştir. Refik Halit'in *Yaz* hikâyesinden yazar ismi söylenmemiştir. Halide Edip'in *Efe'nin Hikâyesi* metninden sonra 1927'deki baskıdan itibaren hikâyenin yazıldığı dönemle ilgili bilgilerin verildiği *İzahat* başlıklı bölüme ve bu bölümden sonra hikâyeye ilgili metin altı soruları hazırlanmıştır. Süleyman Şevket (1927) *Efe'nin Hikâyesi* metniyle ilgili sorular şunlardır:

“Siz bu hikâyeyi nasıl buldunuz? Efe, samimi bir lisanla anlatmıyor mu? Aydın yangınındaki facialar, canlı bir ifade ile yazılmamış mı? Efe'nin kendisi iyi tasvir edilmemiş mi, görüyorsunuz” (s.40).

Sorular incelendiğinde ilk iki soruda karar verme sürecine yönelik olduğundan değerlendirme basamağıyla, son iki soruda açıklama istendiğinden kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1927) bu metin altı sorularından sonra Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki gelişmeleri, kendi yorumlarıyla birlikte şu şekilde anlatmıştır:

Anadolu Harbi'nde vatanperver kahramanlar, canlarını ortaya koyarak memleketin şerefini ve istikbalini kurtardılar. Millî kıyamdan, Ankara'da bir halk hükûmeti kuranlardan tarih hürmet ve hayretle bahsedecektir. Cumhuriyet o fedakârlıkla kazanılmıştır. Biz kendi hâkimiyetimizle yaşayacağız. Herkes hakkından emin olacaktır. Padişahlık fena bir sefahatti. Müebbetten yıkılmıştır (s. 40-41).

Türk insanının Kurtuluş Savaşı'ndaki fedakâr mücadelesi sonucunda Cumhuriyet'in kurulduğunun, bu uğurda çok bedel ödendiğinin öğrencilere öğretilmesi amacıyla bu içerik hazırlanmıştır, denilebilir. Bu bölüm Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Osmanlı Devleti'ne bakışı göstermesi bakımında da önemlidir.

Diyet hikâyesinin içeriğine 1928'deki baskıdan itibaren bilinmeyen kelimelerden sonra metin altı soruları eklenmiştir. Süleyman Şevket (1928) tarafından hazırlanan metin altı soruları şunlardır:

“1. *Diyet* hikâyesinde Ali Usta, nasıl ahlakta bir adam olarak gösterilmiştir, vasıflarını bulunuz.

2. *Diyet* hikâyesinde esas nedir? Muharrir, ne takip etmiş görünüyor? Neticeyi mübalağalı mı addediyorsunuz? Hacı Kasap hakkında fikriniz nedir” (s. 60)?

Süleyman Şevket'in metin işleme yöntemlerine ne ışık tutan bu sorular incelendiğinde öğrencilerin okuma, yazma ve konuşma becerilerini geliştirebilecek şekilde hazırlandığı görülmektedir. Birinci soruda metin içinde geçen vasıfların bulunması istediğinden bu soruyu bilgi basamağıyla; ikinci soruda açıklama istediğinden kavrama basamağıyla, karar vermeye yönelik olduğundan değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Halide Edip'in *Tanıdığım Çocuklardan* hikâyesiyle oluşturulan içeriğe 1928'deki baskıdan itibaren *Sualler* başlığı altında metin altı soruları eklenmiştir. Süleyman Şevket (1928) tarafından hazırlanan söz konusu sorular şunlardır:

“Hikâyede iki çocuğun tasvir ve tarifi var. Muharrir, bunları nasıl anlatmış? Vasıflarını gösteriniz. Yazıda en çok beğendiğiniz yer neresi? İfade içinde şifahi lisana uymayacak bir cümle görüyor musunuz” (s. 72)?

Tanıdığım Çocuklar hikâyesi için hazırlanan metin altı soruları, yazarın yazım özellikleri sorulduğundan bilgi basamağıyla, yazının en güzel yeriyle ilgili karar sorulması değerlendirme basamağıyla, günlük konuşma diliyle hikâyenin dilinin karşılaştırılması istediğinden analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. Dil ile ilgili sorular dönemdeki dildeki sadeleşme çalışmalarının eğitimdeki karşılığı olarak değerlendirilebilir.

On dört metnin sadece kitabın ilk baskısında nazım öğretimi kodu olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Ahmet Hikmet'in *Yeğenim* adlı metni *Güzel Yazılar III* kitabının 1930 ile 1935 arasındaki üç baskısında, Halit Ziya'nın *Sade Bir Şey* isimli metni hikâye örneği olarak *Tarih Boyunca Güzel Yazıları III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında, Reşat Nuri'nin *Porselen Çay İbriği* hikâyesi *Güzel Yazılar I* kitabının 1926 ile 1934 arasındaki yedi baskısında, Refik Halit'in *Kaz Dövüşü* hikâyesi de *Güzel Yazılar I* kitabının 1930 ile 1934 arasındaki üç baskıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Kitabın yalnızca ilk baskısında kullanılan söz konusu metinlerle Tablo 91'in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 91

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Merhamet	Yakup Kadri	+						
Yeğenim	Ahmet Hikmet	+						
Son Çocuklar	Halit Ziya	+						
Tebdil-i Hava	Hüseyin Cahit	+						
El-Kahire Vapurunda	Cenap Şahabettin	+						
Ah Anacığım	Hamdullah Suphi	+						
Menfâda	Namık Kemal	+						
Kaniye Muhasarısı	Namık Kemal	+						
İstanbul	Şinasi	+						
Mahya Derdi	Ahmet Rasim	+						
Sade Bir Şey	Halit Ziya	+						
Porselen Çay İbriği	Reşat Nuri	+						
Kaz Dövüşü	Refik Halit	+						
Canlı ve Ölü Harabeler	Falih Rıfki	+						

Tablo 91’de görülen metinlerden sonra bilinmeyen kelimelerle ilgili bir bölüme yer verilmiştir. Yakup Kadri’nin *Merhamet* hikâyesinden sonra Süleyman Şevket (1336-1338) Dante ve İtalyan edebiyatının temsilcileriyle ilgili şu bilgileri vermiştir:

Dante: (1265-1321) İtalya şiirinin yüksek, beynelmilel şöhreti haiz, edebî sanatkârı. O yaşıyorken bizim Osmanlı saltanatı yeni tesis ediyordu. Yunus Emre, Âşık Paşa gibi şairlerimizle muasırdı. “Muhhike-i İlahe” isminde “Cehennem, Araf, Cennet” kısımlarını havi, büyük bir eseri var. Bunda Latin şairi Virgil’in delaletiyle Cehennemleri seyrettiğini, heyecanlarına cazip bir ruh vererek tasvir ediyor. Cenneti sevgilisi “Beatris”in refakatine mazhar olarak hasretli bir lisanla anlatılmıştır. Asrının her nev ilmine vakıf bir muharrirdi. Talihsiz bir siyaset kurbanı ki çok sevdiği vatanından uzaklaşmak hicranıyla gönlü kırık ve muazzep yaşamıştır. Dante, Bukas, Petrarak İtalyancayı ihya etmişlerdir (s. 10).

İtalyan edebiyatıyla ilgili bu bilgiler Batı edebiyatına dönemin bakışını göstermesi açısından kaynak niteliğindedir. Bu değerlendirmelerden sonra *Merhamet* hikâyesiyle ilgili şu değerlendirmelere yer verilmiştir:

Bu yazının kahramanı olan Emin, ne fikirde, ne tahassüste bir adam? Etrafında geçen vaka nedir? Balkan Harbi’nin pek acı günlerinde Çatalca’da atılan topların uğultusu İstanbul’dan işitiliyordu. Asker açtı. Cepheyi bırakan ordunun ıstırapı hastanelerden sokaklara dönüştü. Emin, acı, müstehzi bir çocuktur. Umumi galeyanların içinden heyecansız geçebiliyordu. Fakat Ayasofya’da gördüğü fecaat karşısında sarsıldı. Artık içinin gözyaşı menbaları sessizce derinden derine boşalmağa başladı... Yakup Kadri Bey, Emin’in sıcak tahassüslerini duyuruyor. “Merhamet”te yalnız kelime ahengi yoktur. Böyle olsaydı maddi, saf bir musiki hissedecektik. Şimdi asıl gönülden gelen şiir heyecanlarıyla ruhumuz ürperiyor. Yazıda kudret böyle olur (s. 10).

Yakup Kadri'nin *Merhamet* isimli hikâyesinin kullanılmasının nedeni Balkan Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'ndeki zor durum konusunda öğrencinin bilinçlendirilmek olabilir.

Ahmet Hikmet'in *Yeğenim* hikâyesinden sonra Süleyman Şevket (1336-1338) Boccacio ve İtalyan edebiyatıyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

Bukas (1313-1375): Hayatı bizim birinci, ikinci, üçüncü padişahlarımızın saltanat sürdüğü zamana isabet eder. Karun vasatının son, Avrupa'da intibah devrini müjdeleyen ilk arife asarlarından biri. Matbaanın ihtirâr tarihinden (1436) seksen dört sene evvel (1352) de neşredilmiş, bizde muasırı demek olan Âşık Paşa'nın (1274-1334) büyük hacimli "Garipname" kitabında ihtiyar edilen tasnif gibi her biri onar hikâye ihtiva etmek üzere on kısma, Bukas da on güne ayrılmış "Dekameron" isimli mühim bir eserin sahibi. Mevzusu ekseriya umumi terbiye adabına muhalif lakin lisânı taze, pürüzsüz ve şahsi. İtalyanların on dördüncü asırdaki ahlakını kuvvetli çizgilerle gösterir. Muharrirlerin, bilhassa büyük, harareti, heyecanlı şairlerin maddi ifadeleri de vardır. Millî şive, bir nev-i his etrafına toplarlar. İfadeyi zenginleştirirler. Bukas, Dante, Petrarak İtalyan kavmini ve dilini her türlü efkâr ve tahsislere müsait bir şekilde yükseltmişlerdir (s. 16).

Süleyman Şevket'in İtalyan dili ve edebiyatıyla ilgili değerlendirmeleri, Türk dilinin yetersizliğiyle ilgili imaları da içermektedir. Süleyman Şevket'in bu sözleri Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki dil anlayışıyla ilgili yapılacak çalışmalar için önemlidir.

Namık Kemal'in *Kaniye Muhasarası* isimli metninden sonra Süleyman Şevket (1336-1338) Balkanlardaki kayıpları Tiryaki Hasan Paşa üzerinden şöyle dile getirmiştir:

Tiryaki Hasan Paşa: Üçüncü Sultan Murat'ın cülusundan saray hizmetlerinde bulunur. Sonra ömrünü ekseriya Macaristan'da muhtelif kumandanlıklarla geçirdi. 1601 senesinin 18 Teşrinisani'sinde zaferle nihayetlenen Kaniye Müdafaası hayatının ve tarihimizin şerefidir. 1611'de Budin'de vali iken vefat etti. Budapeşte'nin bizim vaktimizden kalmış yer resmi var. İstanbul'un, Edirne'nin manzarasına benzer. Öyle cami kubbeleri ve minarelerle süslüdür. Şimdi kabristanlarından eser yoktur. Kaniye serdarı koca gazinin oradaki mezarından bir iz bulamayız. Bu mahrumiyet, acı siyah hicranlarımızdan feci bir şeydir (s. 79).

Süleyman Şevket, *Kaniye Muhasarası* metniyle öğrencileri Osmanlı Devleti'ndeki toprak kayıplarıyla ilgili bilinçlendirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu da millet bilincine sahip, vatan için fedakârlıktan kaçınmayacak insanlar yetiştirilmenin programın uzak hedeflerinde olduğunu göstermektedir. Süleyman Şevket (1336-1338), *Kaniye Muhasarası* metnini oluşturulmasında Namık Kemal'in Faizi'nin *Hasenat-ı Hasan* isimli eserinden yararlandığı ve Faizi hakkında bilgileri şu şekilde aktarmıştır:

Faizi: Asıl ismi Kafzade Abduhay Efendi. Babası Birinci Sultan Murat, dedesi Kanuni Sultan Süleyman Devri'nde ulemadandı. Kendi Sultan Ahmet ve Dördüncü Sultan Murat zamanlarında müderris ve kadı olmuştu. Namık Kemal Bey, "Kaniye Muhasarası"nda "*Hasenat-ı Hasan*" isimli eserden çok istifade etmiştir. Yaşadığı asrın en büyük şairleri Nefi ve Şeyhülislam Yahya Efendi'ydi. Kendinin de mürettep divanı yani hususi vasıfları haiz şiir mecmuası kalmıştır. Güzel yazıların mahiyetinden anlıyordu. Edebî zevki vardı. Nesri çok lügatli ve terkiplidir, güç anlaşılır. Vefatı: Hicri-1031 (s. 80).

Faizi'nin dil özellikleriyle de ilgi bilgilerin verildiği açıklamada Namık Kemal'in metni nasıl oluşturduğu anlatılmıştır. *Kaniye Muhasarısı* metniyle ilgili son açıklama da Tiryaki Hasan Paşa'nın kumandanlarından Kara Ömer Ağa ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

“Kara Ömer Ağa: Kaniye'nin müdbir, fedakâr, cesur arkadaşlarından Kara Pençe gibi Tiryaki Hasan Paşa'nın itimadına mazhar olan kumandan hikmeti, kahramanlığı takdir edilerek paşalıkla Peçûyi'ye, Batum'a beylerbeyi tayin edildi. Vefatı: Hicri-1041” (s. 80).

Süleyman Şevket, metin altında ek bilgilerle öğrencilerin konuya ilgili detaylı bilgiler edinmesini istemiştir. Bir metin etrafında metnin konusunu genişleterek o konu etrafında öğrencinin bilinçlenmesi amaçlandığı, konu kapsamı belirli bir düzen içerisinde genişletildiği görülmektedir. Bu da günümüzdeki program anlayışlarından sarmal programlama yaklaşımıyla uyumaktadır.

Kitabının sadece ilk baskısında *Güzel İyi Doğru Sözler* başlığı altında Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Namık Kemal, Cenap Şahabettin, Mehmet Âkif, Abdülhak Hamit, Muallim Naci, Ziya Paşa ve Şinasi'den alıntı metinlerle öğrencilerde okuma zevki oluşturmaya çalışmıştır. *Bazı Muharrirlere Dair* başlığı altında da Ahmet Hikmet, Ahmet Rasim, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya, Rıza Tevfik, Süleyman Nazif, Şinasi, Ziya Paşa, Abdülhak Hamit, Osman Efendi, Faik Âli, Fuzuli, Mehmet Âkif, Namık Kemal ve Nedim'in hayatı ve eserleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu iki başlık sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmıştır.

Kitabın ilk baskısında yer almayan, 1927'deki baskıdan itibaren son altı baskısında nesir öğretimi kodu için kullanılan on bir metin belirlenmiştir. Bu metinlerden Halit Ziya'nın *Mahalleye Mevkuf* hikâyesi *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında nesir öğretimi için, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947 ve 1948'deki baskılarında *Edebî Neviler: Roman ve Hikâye* başlığı altında örnek metin olarak kullanılmıştır. Fazıl Ahmet'in *Marmara'da Mısır* isimli metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942'deki baskısında *Tanzimat'tan Sonraki Edebî Neviler: Fıkra* başlığı altında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947'den itibaren son üç baskısında *Edebî Neviler: Fıkra* başlığı altında örnek metin olarak kullanılmıştır. Reşat Nuri'nin *Bilek Saati* hikâyesi *Güzel Yazılar III* kitabının 1926'daki baskısında da nesir öğretiminde kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 92'de gösterilmiştir.

Tablo 92

Nesir Öğretimi Kodu İçin Son Altı Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Mahalleye Mevkuf	Halit Ziya		+	+	+	+	+	+
Bununla Beraber	Ali Haydar		+	+	+	+	+	+
Pembe İncili Kaftan	Ömer Seyfettin		+	+	+	+	+	+
Kurbağa Duası	Ömer Seyfettin		+	+	+	+	+	+
Bir Kahraman	Maksim Gorki'den çeviren Ruşen Eşref		+	+	+	+	+	+
Ses Duyan Kız	Yakup Kadri		+	+	+	+	+	+
Yaz	Cenap Şahabettin		+	+	+	+	+	+
Hevailerin İçtimai	Fazıl Ahmet		+	+	+	+	+	+
Marmara'da Mısır	Fazıl Ahmet		+	+	+	+	+	+
Eski Borç	Reşat Nuri		+	+	+	+	+	+
Bilek Saati	Reşat Nuri		+	+	+	+	+	+

Tablo 92'deki metinlerden sonra metinlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Halit Ziya'nın *Mahalleye Mevkuf* hikâyesinden sonra 1927'de *Okunan Parçadan Beklenen Faydalar* başlığı altında Süleyman Şevket okuma becerisinin eğitiminin amaçlarını şu dört maddele aktarmıştır:

Kıraat dersinden birkaç fayda bekliyoruz: 1. Okumak zevkini, sevgisini duymak ve arttırmak. 2. Söz ve ibare öğrenerek anlayışımızın vasıtalarını yani bildiğimiz lügatleri ve manaları çoğaltmak. 3. Bizden evvel ortaya konan iyi, güzel eserlerden ibret almak. Muhtelif yazı örnekleri görmek suretiyle ifade kabiliyetimizi düzeltmek. 4. Bir de okuduğumuz, anladığımız şeyleri başkalarına etrafıca söylemek.

Bu her hikâyenin neden bahsettiğini iyi öğrenip sınıfta nakletmekle başlar. Bazı parçaları tahrir mevzu yapmak da mümkündür. Şimdi "Mahalleye Mevkuf"u anlatınız. Vaka en ziyade Şerife'nin ve Salim Hoca'nın etrafında geçiyor. Bunları nasıl birer insan örneği diye tanımak fikrindesiniz. Her birinin sıfatlarını bulunuz (s. 36).

Metin temelli edebiyat eğitimin özeti ve ilk resmî örneği diyebileceğimiz bu dört maddeyle Süleyman Şevket, metni bir eğitim aracı olarak düşünmüş ve öğrencilerin anlama-anlatma becerilerini geliştirecek çalışmaları metinle yapmayı amaçlamıştır.

Ali Haydar'ın *Bununla Beraber* hikâyesinin altında *Lügat-İzahat* başlığı altında bilinmeyen kelimeler bölümünden sonra Süleyman Şevket (1927) metin altı sorularıyla birlikte metinle ilgili açıklamaları şu şekilde hazırlamıştır:

"Bununla Beraber" hikâyesinin mevzu nedir? İzah edin. Muharrir, yazısında bir maksat takip etmiş görünüyor. Muallimlerin fedakâr çalıştıklarını anlatmak istemiştir. Mektep hocası,

feragatin, menfaat görmeden, millet için kan terlere batarak uğraşmaktan zevk duymanın timsalidir. Malum, ruhunu kavak ağaçlarına benzetmiştir. Sebebi? Çünkü ikisi de yüksek ve doğrudur (s. 64-65).

Açıklamadan da anlaşılacağı gibi *Bununla Beraber* hikâyesi fedakârlık ve çalışkanlık gibi değerleri içermektedir. Öğrencilerde bu değerlerin geliştirilmesi için bu metin seçilmiştir, denilebilir.

Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* hikâyesinden sonra *Pembe İncili Kaftan Hakkında* başlığı altında metin altı sorularına, hikâyedeki karakterin kişiliği açıklandığı bölüm şu şekildedir:

Mahsun Çelebi'nin ahlakı nasıl? Epeyce okumuş bir adam olduğu hâlde hayata karışmamış, neden? Cevabını hikâyeden çıkarınız.

Sefaret bir devler işidir. Kabul ettiriyorlar. Para almıyor. Bütün masrafına da kendisi katlanıyor. Bu mecburiyete esasen lüzum yoktur. Vazife mukabilinde ücret almak da haktır. Fakat Mahsun Çelebi, hükûmeti, halk işini, kendi gurur ve hissiyatını biraz daha farklı düşünerek mukaddes tanıyor. "Devletten yalnız menfaat aranmaz. Ona hürmetle malda, canda feda edilir." kanaatinde. Bu uğurda görüyorsunuz, servetini muhafazadan vazgeçmiş, ailece fakir düşmüştür. *Pembe İncili Kaftan*'ın ne olduğunu bile söylemeğe rıza göstermiyor. Hakkında ne düşünüyorsunuz. Bence bu zat, çok seciyeli ve hamiyetli adam. Fedakârlığın başka türlü de olur. Siz doğruluğuna inandığı bir fikrin safvet ve samimiyetle tatbikine bakın. Mahsun Çelebi'ye müstesna hilkatte bir insan diye mutlaka hürmet edeceksiniz (s. 99).

Metin altı soruları hikâyenin konusuna yönelik açıklamalar içerdiğinden kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Metin altı sorularından sonra hikâyedeki kahramanla ilgili açıklamalarda yine fedakârlık ve fedakârca çalışanlara saygı gibi değerlere yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde fedakârca çalışan insanların yetiştirilmesinin öğretim programının uzak hedefleri arasında yer aldığı ve bu amaçla *Pembe İncili Kaftan* hikâyesinin kitaba alındığı düşünülebilir.

Maksim Gorki'den Ruşen Eşref'in çevirdiği *Bir Kahraman* hikâyesinin başında *Rus edebiyatından* şeklinde bir açıklamaya yer verilmiştir. Bu hikâyeden sonra *Bir Kahraman Hikâyesine Dair* başlıklı bölümde Süleyman Şevket (1928) hem hikâye ilgili açıklamalara hem de metin altı sorularına yer verdiği bölüm şu şekildedir:

Vakanın belli başlı şahsi Rus zabitlerinden Migonof. Eski hatıralarına saplanmış bir hâlde başlıyor. Dünya, kendince hep o mihver etrafında hareket etmektedir. Takdir olunmak ihtiyacıyla âdeta yaniyor. İsteddiği şey: Anlatsın, onu dinlesinler. Hâlbuki âlem, tabii hep başka ihtiraslar arkasından koşuyor. Kaz satan, pazarda malını sürmekten ehemmiyetli daha ne düşünebilir. Lakin Rus zabiti çarşıda, meyhanede, yalnızken, kalabalık arasında bulunuyorken daima eski şerefli harap hikâyelerini söylemek arzusuyla sürüklenmektedir. Migonof'u ahlakça zayıf bulmuyor musunuz? Yapılan bir vazife hatta fedakârlık için öğünmek insana yakışır mı? Mamafih bu adamı kurtarmak niyetiyle bir mazeret göstermek mümkündür. Zaten hasta yahut bunak sayarak... kahramanın ruhunu anlamaya, etrafındaki lakaytlığı izah etmeye çalışınız.

Hikâye kuvvetlidir. Dünkü kahraman, şimdi hayatta olduğu gibi sabit bir fikre kapılmış görünüyor. Maksim Gorki, son devrin büyük bir Rus muharriridir (s. 144-145).

Buraya kadar olan yerde Süleyman Şevket'in hikâyeyi özetlediği ve hikâyeye ilgili metin altı sorularına yer verdiği görülmektedir. Metin altı sorularında metinle ilgili açıklamalar istendiğinden kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Edebiyat Programına Leyl'e* göre lise ikinci sınıf edebiyat öğretim programında yer alan *İzahlı Edebî Kıraat* başlığı altında "Garp edebiyatından her türlü ve bilhassa kendi edebiyatımızda zayıf olan tarzlara ve nevilere ait zengin numuneler" açıklamasına göre Maksim Gorki'nin *Bir Kahraman* hikâyesi kitaba alınmıştır, denilebilir. Yine öğretim programında yer alan "Bugünkü demokratik ihtiyacı ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacaktır." şeklindeki açıklamaya göre de metnin içeriğini değerlendirdiğimizde yaptıklarıyla övünen biri kahraman anlatılmış ve kahramanın bu durumunun hoş karşılanmadığı metin altı sorularında da vurgulanmıştır. Bu durumun Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* hikâyesindeki kahramanın tam tersi olduğu görülmektedir. Her iki hikâyeyi de birlikte düşündüğümüzde fedakârlık ve alçak gönüllü olmak gibi değerlerin öğretimi için metinlerin kullanıldığı görülmektedir.

Yakup Kadri'nin *Ses Duyan Kız* hikâyesinden sonra da *Ses Duyan Kız Hakkında* başlığı altında hikâyeye ilgili açıklamaların yanında konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Süleyman Şevket (1928) hazırladığı bölüm şu şekildedir:

"Ses Duyan Kız"da mühim bir şahsiyet var: Asabi, dimağının müvazenesi bozulmuş, manen harap olmuş zavallı Emine. Aldığı kara haberin sinirlerinde kopardığı kıyameti, ruhunun buhranlarını tek başına تنها kirlarda gezdirip dolaştırmaktan sonra düşüp ölmüş. Halk, hatırasını aziz bir şey gibi muhafaza ediyor. Hatta yazının karanlık meçhuliyetinde kendileri için saklanan akıbeti, şimdiden öğrenmek, ısrarlı bir ümit ve teselli membaı bulmak ihtiyacındalar. Ses duyan kızın mezarına gönül bağlamışlardır. Böyle bir anane, kalır da kök saldıktan sonra sadece sedanın aksi ettiğini düşünemezler.

Siz Bakınız: Yol arkadaşının verdiği izahatla, arada geçen kısa muhaverelerle vaka nasıl kuruluyor. Nihayete kadar hikâyenin cazibesi ne suretle arttırılmıştır? Bence bunun ilk sebebi anlatmaktaki maharette, ifadeye verilen alakada aramalı. Siz, eserin mevzuu ve yazış tarzı hakkında ne düşünüyorsunuz. Hikâyenin tamamına yahut bir kısmına dair fikriniz nedir? Okuyorken, dinliyorken ne düşündünüz? Bunları kendi cümlelerinizle meydana çıkarabilmeğe, söylemeğe ve yazmağa çalışınız (s. 150-151).

Hikâye özetlendikten sonra *Siz Bakınız* başlıklı bölümde hikâyeye ilgili konuşma ve yazma becerilerine göre çalışmalara yer verilmiştir. Metin altı soruları açıklamaya yönelik olduğundan bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket'in hazırladığı içerikte lise birinci sınıftan itibaren öğrencilerin değişik türlerde metinleri okumaları ve metinlerde geçen kelimelerle öğrencilerin kelime servetini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Lise ikinci sınıftan itibaren metin üzerinden anlama ve anlatma becerileri olan dinleme, okuma, yazma ve konuşmayla ilgili çalışmalarla öğrencilerdeki bu beceri alanları geliştirilmeye

çalışılmıştır. *Ses Duyan Kız* hikâyesiyle de dört temel beceri alanına yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir.

Reşat Nuri'nin *Eski Borç* isimli tiyatrosundan sonra *Eski Borç Hakkında* başlığı altında hikâye ve tiyatroyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Süleyman Şevket'in (1928) hazırladığı içerik şu şekildedir:

“Eski Borç”ta birkaç kişi konuşuyor. Hepsinin söylediği sözleri bir araya toplayınca tam bir vaka mevzu çıkar. Böyle birbirine bağlı hadiseleri, uzun kısa birçok sergüzeşleri havi eserler yazılmıştır. “Mahalleye Mevkuf” gibi hayat maceralarına “hikâye” denir. Bunlar, sadece kitap, mecmua, gazete sayfaları içinde okunur. Bazı vaka mevzuları da muhaverelerden ibarettir. “Sahne” denilen yüksekçe bir yerde seyredenlere karşı hadise ve macera hakikatinde vuku buluyor gibi gösterilir. Buna *tiyatro* yahut *temaşa* namı verilir. Eski Burç’u bazı eşhas vasıtasıyla sahnede aynen oynatmak, göstermek mümkündür (s. 214).

Açıklamada da görüldüğü gibi Süleyman Şevket önceden okunan *Mahalleye Mevkuf* hikâyesiyle ilişkilendirerek hikâye ile tiyatro metinlerini karşılaştırmıştır. Bu açıklama öğrencilerin önceden öğrenilen bilgilerini kullanması yani öğrencilerin önceki bilgileri transfer etmesi istenmektedir. Bu durum uygulama basamağı ile ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra Süleyman Şevket'in (1928) hazırladığı, *Sualler* başlığı altındaki metin altı soruları şu şekildedir:

Eski Borç güzel bir tiyatro eseridir. Mektep sahnelerinde kolayca temsil edilebilir mi? Eşhası tabiatı olduğu gibi mi gördünüz? Muharrir, dinleyenlere ağır gelecek hiçbir şey söylemiş mi? Sözler, hayattaki şifahi lisana uyuyor mu?

Tiyatroda geçen her şahsa ayan derecede ümit vermeğe lüzum yoktur. Mesela sahnede muavine, muallime, Semahat’a, Pervin’e düşen hisse, gayet iyi idare edilmiştir. Fakat yükün ağırlığı Leyla’nın omuzlarında buluyoruz. Eserin asıl ruhunu o gösteriyor. Leyla, sizce nasıl bir çocuktur? Ümithanede bililtizam cevap vermeyişini, mektubu yazmadığı hâlde, son bir fedakârlıkla cürmü de üstüne alışı minnet borcunun mutlaka ödenmiş olması lazım geleceğine dair verdiği karara muvaffak görüyor musunuz? Ben Leyla ile ablasının hissi bir lisanla konuştuklarını zannediyorum. Siz Semahat’ın dargınlığı nasıl geçiyor, bakın. Bunda şefkat duygularının, Leyla’daki iyilik ve haysiyet azminin tesiri yok mudur?

Pervin, şirkette yüksek maaşlı bir kâtiplik bulunduğunu müjdeliyor. Leyla’nın, teklif ettikleri, kabule mecbur olduğu fedakârlık için taşmak, haykırmak ihtiyacı duyması tabii midir? Verdiği acı karşılığa dair ne düşünüyorsunuz? İnsan, işlediği cürmün cezasına başkası katlanmış görünce ne yapar? Şirkette iş bulduğunu sevinerek söylemekle mi iktifa eder? Siz bu iki kızın ahlakına birer kıymet biçiniz (s. 214-215).

Metnin dil özelliklerine yönelik sorular analiz basamağıyla, metinde geçen olaylarla ilgili soruları bilgi basamağıyla, metindeki kişilerle ilgili sorular değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Nesir öğretimi kodu için üç metnin sadece 1928’e kadar olan ilk dört baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Süleyman Nazif’in Ebuzziya Tevfik Bey’e yazdığı mektup *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında eski-yeni edebiyatı karşılaştırma; *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında mektup türünü

örnekleme amacıyla kullanılmıştır. Cenap Şahabettin’in *Eytam-ı Şüheda* başlıklı metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1941’deki baskısında *Tanzimat’tan Sonraki Edebî Neviler: Mektup* başlığı altında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki üç baskısında *Edebî Neviler: Mektup* başlığı altında kullanılmıştır. Söz konusu metinlerle Tablo 93’ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 93

Nesir Öğretimi Kodu İçin İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Ebuzziya Tefvik Bey’in Mektubu	Süleyman Nazif	+	+	+	+			
Ecir ve Sabır	Hüseyin Rahmi	+	+	+	+			
Eytam-ı Şüheda	Cenap Şahabettin	+	+	+				

Tablo 93’teki metinlerden sonra *Lügatler* başlığı altında bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Cenap Şahabettin’in *Eytam-ı Şüheda* isimli metninde kelimelerden sonra Süleyman Şevket’in (1927) “Bu yazının baş tarafında Farisi kaidesiyle yapılmış birçok terkip var, bugün Türkçenin istiklaline çalışmak lazımdır. Bizim kendi kaidelerimizle her şey yazılabilir. Siz eski, yeni bütün eserleri anlamak ihtiyacındasınız. Kavait de okuyorsunuz. Bu terkipleri tahlil ediniz” (s. 141) şeklinde dilde sadeleşmeyle ilgi düşüncelerini dile getirir. Dilde sadeleşmenin ders kitaplarındaki en önemli yansımalarında olan bu sözler, dönemde Türkçe ve edebiyat derslerine verilen değerini de göstermektedir. Bu düşünceyle Harf İnkılabı öncesinde Arap harfleriyle 1928’de basılan kitapta bu metne yer verilmemiştir. Bu metin 1941’den itibaren Tanzimat metinlerinden mektup örneği olarak tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Terkiplerin tahlil edilmesiyle ilgili çalışma analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. Diğer metinlerle ilgili bir açıklama, ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Kitabın sadece 1926, 1927 ve 1929’daki baskılarda kullanılan beş metin tespit edilmiştir. Bu metinlerden Abdülhak Hamit’in *Tarık’tan* başlığı ile kitapta yer alan metni *Tarık Tiyatrosundan* başlığıyla *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’e kadar olan ilk altı baskısında,

Tarık'tan başlığıyla *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934'teki baskılarında, Tanzimat Devri'nde tiyatroyu örneklemek için *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında kullanılmıştır. Cenap Şahabettin'in *Kuşlar* isimli metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934'teki baskılarında kullanılmıştır. İbrahim Alâeddin'in *Küçük Keşşaf* metni önce *Güzel Yazılar III* kitabının 1926'daki baskısında, sonra da *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934'teki baskılarında kullanılmıştır. Halide Edip'in *Kenan Çobanları* hikâyesi *Güzel Yazılar III* kitabının 1930 ile 1935 arasındaki üç baskıda kullanılmıştır. Söz konusu bu metinlerle Tablo 94'ün içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 94

Nazım Öğretimi İçin 1926, 1927 ve 1928 Baskılarında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Kıyas-ı Mukassim	Reşat Nuri		+	+	+			
Tarık'tan	Abdülhak Hamit		+	+	+			
Kuşlar	Cenap Şahabettin		+	+	+			
Küçük Keşşaf	İbrahim Alâeddin		+	+	+			
Kenan Çobanları'ndan	Halide Edip		+	+	+			

Tablo 94'te gösterilen metinlerden sonra *Lügatler* başlığı altında metinlerdeki bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Reşat Nuri'nin *Kıyas-ı Mukassim* hikâyesinden sonra *Kıyas-ı Mukassim Hakkında* başlığı altında Süleyman Şevket (1928) hikâyeyeyle ilgili şu bilgilere yer vermiştir:

“Harb-i Umumi sıralarında geçinme derdi, büyük bir felaket olmuştur. Memurlara verilen aylık, kâfi değildir. Hükûmet, şeker, zeytinyağı, bulgur gibi erzak tevzi ediyordu. ‘Kıyas-ı Mukassem’ hikâyesi o devri yaşatan, istikbale devredecek olan eserlerden biridir. Mevzuyu hülâsa edin” (s. 80).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki fedakârlıkları öğrencilere göstermek amacıyla bu içerik hazırlanmıştır, denilebilir. Hikâyenin özetlenmesi kavrama basamağıyla ilgili bir çalışmadır.

Abdülhak Hamit'in *Tarık'tan* başlığı altında *Saliha'nın Mektubu* bölümü verilmiştir. *Saliha'nın Mektubu Hakkında* başlığı altında Süleyman Şevket (1928) metni şu şekilde özetlemiştir:

Bu mektup parçasıyla alt taraftaki muhavereyi “Tarık yahut Endülüs Fethi”nden aldık. Manasını anlayınız: Ordu ile beraber harbe giden Eyüp’ün kızı Mücahit Saliha, Musa’nın kızına gönderiyor. Son demlerinin gelmiş olduğunu anlamıştır. Zehra’ya dostluğunu, biri ne yaparsa mutlaka ötekinin de ona iştirak edeceğine hatta İbn Ziyad’a karşı kendilerinden bile saklamak lüzumu hissettikleri muhabbet ve izdivaç emellerine dair verdikleri sözü imalı bir lisanla hatırlatıyor. Kendi ölmek üzeredir. Teessür ve hicran duyuyor. Lakin kararları hayata, yaşadıkları müddet zarfına aitti. Şimdi kıskanç değil fedakâr ve çok temiz kalplidir. Gönlünün zehri içine akıyor. Nasibine karşı boynu bükülmüştür. Bari Zehra, hatta İbn Ziyad’la birlikte - Cennet’ten şefkatli teessürlerle başka bir meleği yani kendisini hatırlayarak- bahtiyar yaşamalıdır.

Mektubun hülasası budur. Alt tarafındaki muhavere, unutulmak korkusu ve bir teselli ihtiyacı hissedilir (s. 83).

Süleyman Şevket’in metni özetlemesindeki amaç, öğrencilere örnek bir çalışma göstermektir. Bu çalışma kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Cenap Şahabettin’in *Kuşlar* isimli metninden sonra Vazife başlıklı bir bölüme yer verilmiştir. Bu bölümde Süleyman Şevket’in (1928) hazırladığı içerik şu şekildedir:

Bu yazıda bir kuş cinsine dair birçok vasıf var. Her birini ayrı ayrı gösteriniz. Bülbülü, serçeyi siz de muharrir gibi mi tanıyorsunuz? Sözlere ilave edecek görgünüz, düşünceniz mevcutsa onları da katıp kuşlar hakkında bir vazife yazınız ve hoşunuza giden ibareleri seçip gösteriniz (s. 123).

Bu bölümde vasıfların gösterilmesinin istenmesi kavrama basamağıyla, muharririn anlattıklarına öğrencilerin bilgilerinin karşılaştırılması analiz basamağıyla, kuşlarla ilgili yazı istenmesi sentez basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Beş metnin yalnızca 1928’den itibaren son dört baskıda nesir öğretiminde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Refik Halit’in *Yatır* hikâyesi *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında kullanılmıştır. Refik Halit’in *Anadolu’da Bahar* isimli metin *Güzel Yazılar III* kitabının ilk baskısında kullanılmıştır. Refik Halit’in *Meyveler* isimli metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1924’teki baskısında *Meyvelere Dair* adıyla, *Güzel Yazılar III* kitabının 1928’deki baskısında *Meyveler* adıyla kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 95’te gösterilmiştir.

Tablo 95

Nesir Öğretimi Kodu İçin Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar						
Kış	Cenap Şahabettin			+	+	+	+
Yatır	Refik Halit			+	+	+	+
Anne Sevgisi / Şehitlerin Hakkı	Süleyman Nazif			+	+	+	+
Anadolu'da Bahar	Refik Halit			+	+	+	+
Meyveler	Refik Halit			+	+	+	+

Tablo 95'te gösterilen metinlerden sonra *Lügatler* başlığı altında metinlerde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Refik Halit'in *Yatır* hikâyesinin içeriğinde *Vazife* başlığı altında Süleyman Şevket (1928) hikâye özetine ve metin çalışmalarına yer verilmiştir:

1. Bu hikâyede birçok insanlara kısaca temas edilmiş: kış tasasız geçiren kasaba halkı... Fikirsiz, teşvike uyup ormana balta vuranlar birinci derecede ehemmiyetli şahıslarda: İlistir Nuri, Abdi Hoca. İlki, parasını kaybetmek tehlikesi karşısında cahil ve ham sofı Abdi Hoca vasıtasıyla gafıl halka tuzak kuran bir hileci... İkincisi köylünün gafletinden sinsi bir cehaletle şöhret ve hürmet dilenen bir mürai... İkisinin de en fena vasfı: adi kurnazlık ve samimiyetsizlik... Şahısları için, maddi manevi kâr peşinde, her çirkin şeyi kolayca meşru gören bir alçaklık... Siz her birinin muharrirce tasarlanıp yazılan vasıflarını bulunuz. Bu süratle nasıl ve ne seciyede adam oldukları daha kolay anlaşılır.

2. Hikâyede şahıslardan başka o kasabanın kış hâli, Maslak Korusu tasvir edilmiştir. Bunları tabiatı da o türlü bir yere yahut tablolarındaki resme bakıyor gibi gözünüz önüne getirip düşünmelisiniz. Mevzuyu hem daha iyi anlar, duyarsınız hem de kendiniz bir şey yazmak istediğinizde görgünüzü artmış bulursunuz (s. 14-15).

Süleyman Şevket 1 numaralı vazifede hikâyedeki şahısların özelliklerini özetleyerek bir metin çalışması hazırlamıştır. Hazırlanan çalışma kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Diğer vazifede hikâyedeki betimlemelere dikkat çekilmiştir. Bu da bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yedi metnin sadece 1930 ile 1934 baskılarında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Refik Halit'in *Ay Peşinde* hikâyesi *Güzel Yazılar III* kitabının ilk baskısında, Reşat Nuri'nin *Şemsiye Hırsız* hikâyesi *Güzel Yazılar III* kitabının 1928'deki baskısında, Yakup Kadri'nin *Bir Mektup* isimli metni *Güzel Yazılar III* kitabının tüm baskılarında kullanılmıştır. Söz konusu yedi metinle Tablo 96'nın içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 96

Nesir Öğretimi İçin Sadece Son İki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1336-1338	1926	1927	1928	1929	1930	1934
Metin	Yazar							
Leylek	Ahmet Haşim						+	+
Deniz Kıyısında	Ahmet Haşim						+	+
Ay Peşinde	Refik Halit						+	+
Enginde Hatıralar	Kemalettin Kâmi						+	+
Fırtına	Namık Kemal						+	+
Şemsiye Hırsız	Reşat Nuri						+	+
Bir Mektup	Yakup Kadri						+	+

Tablo 96'daki metinlerden sonra *Lügatler* başlığı altında metinlerde geçen bilinmeyen kelimeler bölümüne yer verilmiştir. Bunun dışında herhangi bir metin altı çalışması hazırlanmamıştır.

Güzel Yazılar II kitabı bir bütün olarak değerlendirildiğinde birinci ciltle uyumlu olduğu görülmektedir. Birinci ciltte öğrencinin farklı metin türlerini görmesi ve kelime bilgisini arttırması amaçlanmıştır. İkinci cilt de bu amaca göre hazırlandığı belirlenmiştir. Metin altındaki bölümlerde metin türleri ve anlam çalışmalarının yer alması, kitabı metin temelli edebiyat eğitime uygun hâle getirmiştir.

4.2.2. Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar

İbrahim Necmi tarafından Galatasaray Sultanisinin 10. sınıf öğretim programında yer alan, haftalık iki saat yapılması tasarlanan tarih-i edebiyat derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmak üzere hazırlanan, Matbaa-i Âmire tarafından 1338¹ yılında basılan *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* isimli kitap XX. yy.ın ilk edebiyat tarihi kitaplarından olması bakımından önemlidir. Türk edebiyatı tarihinin özeti niteliğinde olan kitap 278 sayfa olarak hazırlanmıştır. Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının 1926'da yayımlanmasına kadar lise ikinci sınıftaki haftalık iki saat olarak tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı düşünülmektedir.

Kitabın başındaki “Medhal” isimli giriş bölümünde “*Edebiyat Tarihinin Mahiyeti, Türk Lisans ve Edebiyatına Umumi Bir Nazar, Osmanlı Türklerinde Edebiyat Tezahüratı, Osmanlı Edebiyatının Tarihî Devirleri, Osmanlı Edebiyatının Zuhurundan Evvel Anadolu'daki Türk Edebiyatı, Yedinci Karn-ı Hicri Nihayetinde Anadolu'da Türk Edebiyatının Evsafı*” başlıkları ile edebiyat tarihi ve Türk edebiyatı hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Türk edebiyatını bölümlendirmede “*Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime*” ve “*Garp Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Cedide*” adlı iki tema yer almıştır. “*Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime*” temasından oluşan birinci ciltte XIII. yy.dan Tanzimat Dönemi'ne kadar Türk edebiyatını içermektedir. Divan edebiyatı ağırlıklı olan kitapta önemli görülen şair ve yazarların hayatları, edebî kişiliği ve eserleri dönemlere göre incelenmiştir. Buna göre kitap, dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetler etrafında hazırlanmıştır, denilebilir. *Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime* olarak isimlendirilen temanın içeriği hicri yıllara göre on dönemden oluşan kodlara ayrılmıştır. Bu dönemleri temsil eden kodlar ve bunların miladi karşılıkları düzenlenerek Tablo 97'de gösterilmiştir.

¹ Hicri 1338 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1919/1920 yılıdır.

Tablo 97

Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime Dönemlerinin Kodları

Dönem	Hicri	Miladi
8. Asr-ı Hicri Edebiyatı	699-805	1299-1402
9. Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı	805-855	1402-1451
9. Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı	855-918	1451-1512
10. Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı	918-974	1512-1566
10. Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı	974-1012	1566-1603
11. Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı	1012-1058	1603-1648
11. Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı	1058-1115	1648-1703
12. Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı	1115-1168	1703-1754
12. Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı	1168-1203	1754-1788
13. Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı	1203-1255	1788-1839

Tablo 97’de görüldüğü gibi edebiyatıkadime Osmanlı Devleti’nin kuruluş yılı olan 1299 ile başlatılmış, Tanzimat Fermanı’nın ilan edildiği 1839 yılında bitirilmiştir. Birinci cildin içeriğini oluşturan içerik on dönemi temsil eden kodlara ayrılarak incelenmiştir. Bu on dönemden önce “*Medhal*” başlığı altında hazırlanan içerikte “*Türk Lisan ve Edebiyatına Umumi Bir Nazar*” başlığının altında “*Lisanların Aksamı ve Lisan Aileleri, Türkçenin Lisani Mevkisi ve Taksimatı, En Eski Türk Yedigârları, Orhun Abideleri, Kutadgu Bilig, Hibetü’l-Hakaik, Türk Edebiyatının Kadim Tekâmülü, Türk Edebiyatında İslami ve Tasavvufi Tesirler*” başlıklarıyla belirtilen konularda açıklamalara yer verilmiştir.

Kitaptaki edebî dönemlerden oluşan kodların ve bu kodların çözümlenmesiyle elde edilen dönem temsilcileri hakkında tespit edilen bulgular betimsel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Kitapta Tablo 97’de gösterilen dönemlerden önce *Osmanlı Edebiyatının Zuhurundan Evvel Anadolu’daki Türk Edebiyatı* başlıklı bir bölüme yer verilmiştir. Bu bölüm Hazret-i Mevlana, Sultan Veled ve Yunus Emre’nin yaşam, eser ve üslupları hakkındaki açıklamalardan oluşmuştur. İbrahim Necmi (1338) “Osmanlıların istiklaline takaddüm eden asır içinde edebiyatımız tekâmül ve inkişafında büyük bir hisse-i nüfuzları mevcut olan başlıca üç sima vardır; bunlardan birincisi Hazret-i Mevlana, ikincisi Sultan Veled, üçüncüsü de Yunus Emre’dir” (s. 19) şeklinde bu üç şairin Osmanlı’daki etkisinden söz etmiştir.

Birinci Fasıl olarak gösterilen *Sekizinci Asr-ı Hicri Edebiyatı (699-805)* isimli dönemi temsil eden kodun Osmanlı'nın kuruluşu olan 699¹ ile başladığı, Yıldırım Beyazıt'ın 805² yılındaki Ankara Savaşı'ndaki mağlubiyeti ile bitirildiği belirtilmiştir. Söz konusu kodun içeriğinde *Umumi Bir Nazar* alt başlığı altında *Devrin Tarihî Siması, Edebî Tezahürleri, İlk Hükümdarlarımız ve Şiir, Asrın Edebiyatça Mevkisi ve Başlıca Şairleri* hakkında bilgiler verilmiştir. Sonra dönemi temsil eden şairlerden Âşık Paşa, Şeyh Elvân-ı Şirazî (Bayramî), Nureddin Ezherî ve Niyazi'nin yaşamı, eserleri ve üslupları hakkındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır.

Kitapta *İkinci Fasıl* olarak gösterilen *Dokuzuncu Karn-ı Hicri Nısf-ı Evvelinde Edebiyatımız (805-855)* isimli dönemi temsil eden kodun zaman aralığını İbrahim Necmi (1338) “Sultan Yıldırım Beyazıt'ın sukutundan Fatih Sultan Mehmet'in cülusuna yani Ankara Vakası'ndan İstanbul'un Fethi'ne kadar imtidat eder ki Kurun-ı Vusta'nın son devresine müsadiftir” (s. 37) şeklinde belirlemiştir. Söz konusu kodun içeriği *Umumi Bir Nazar* alt başlığı ile dönemin tarihî durumuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Sonra dönemin temsilcisi olarak Süleyman Dede, Yazıcızadeler (Yazıcızade Mehmet Efendi, Ahmet Bican Efendi), Seyyid Nesimi, Ahmedî, Şeyhi, Şeyhoğlu Cemali, Hümâmi ve Ahmed-i Dâî'nin yaşam, eser ve üslupları hakkında açıklamalarla içerik hazırlanmıştır.

Kitapta *Üçüncü Fasıl* olarak gösterilen *Dokuzuncu Asr-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı (855-918)* isimli dönemi temsil eden kod, Fatih Sultan Mehmet'in tahta geçmesinden Yavuz Sultan Selim'in tahta geçişine kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Söz konusu kodun içeriği çözümlenerek belirlenen dönem özellikleri ve temsilcileri Tablo 98'de gösterilmiştir.

¹Hicri 699 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1299/1300 yılıdır.

²Hicri 805 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1402/1403 yılıdır.

Tablo 98

Üçüncü Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Hanedan-ı Saltanat Şairleri	Sultan Murad-ı Sani, Sultan Mehmet, Sultan Bayezid-i Sani, Sultan Cem
Nesir Lisanının Tekâmülleri	Resmî Lisan: Nişani-Nişancı Karamani Mehmet Paşa Nesir-i Edebî: Sinan Paşa Ahmet Paşa, Nizami, Necati, Hamdullah Hamdi, Zati
Dokuzuncu Asr-ı Hicride Şairler	İvâz Paşazade Atâî, Adnî, Safî, Melihi, Halili, Ulvi, Sirozlu Sadi, Sun'î, Şems-i İrani, Şehdi, Tali'i, Şahidi, Fikri; Zeynep Hatun, Mihrî Hatun

Üçüncü Fasıl olarak gösterilen *Dokuzuncu Asr-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı (855-918)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği, *Umumi Bir Nazar* alt başlığıyla dönemin tarihî durumuna ilişkin açıklamalarla başlamış; Tablo 98'de gösterilen *Hanedan-ı Saltanat Şairleri*, *Nesir Lisanının Tekâmülleri*, herhangi bir başlık altına alınmadan verilen dönemin beş şairi ve *Dokuzuncu Asr-ı Hicride Şairler* şeklinde üç sınıflandırmayla hazırlanmıştır. Bu başlıkların altında yer alan edebî kişilerin yaşam, eser ve üslupları hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncü Fasıl olarak sunulan *Onuncu Asr-ı Hicri (918-974)* isimli dönemi temsil eden kod zamanı Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı (1512) ile Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü (1566) arasındaki süreyle sınırlandırılmıştır. Söz konusu kodun içeriği çözümlenerek elde edilen dönem özellikleri ve temsilcileri Tablo 99'da gösterilmiştir.

Tablo 99

Dördüncü Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Hükümdar Şairler	Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman
Vüzera ve Ulema Arasında Şiir	İbn-i Kemal, Ebüssuûd Efendi
Lisan-ı Nesirde Tekâmül	Asar-ı Mensûrenin Envarı: Zenbilli Ali Cemali Efendi, Taşköprülüzade Kemaleddin, Mîrim Çelebi, Lütî Çelebi, Hekimşah Kazvini, Kınalızade Ali Efendi, Mevlana İdris-i Bitlisi, Neşrî, Seydi Ali Reis, Latifi, Mustafa Bin Şaban, Sururi-i Kadim, Feridun Bey, Tacizade Çelebi, Âli Vasi Efendi, Seydi Hoca
Lisan-ı Nazmın Tekâmülü	Fuzuli, Baki, Hayali, Yahya Bey Üslûb-ı Nesir Onuncu Karn-ı Hicri Nısf-ı Edebî Tekâmülümüzün İnkişafı

Dördüncü Fasıl olarak sunulan *Onuncu Asr-ı Hicri (918-974)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği *Asr-ı Nısf-ı Evvelinde Edebî Tekâmülümüz* başlığı ile başlamış ve burada dönemin tarihî durumuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Ardından bölümün içeriği

Tablo 99’da gösterilen *Hükümdar Şairler, Vüzerâ ve Ulema Arasında Şiir, Lisan-ı Nesirde Tekâmül, Lisan-ı Nazmın Tekâmülü* başlıkları altında hazırlanmıştır. Bu başlıkların altında yer alan edebî kişilerin yaşam, eser ve üslupları hakkında bilgiler verilmiştir. *Lisan-ı Nesirde Tekâmül* başlığı altında edebî kişiler tanıtılmıştır. Dördüncü Fasil kodunun içeriği *Üslub-ı Nesir* başlığıyla dönemin nesir özellikleriyle ilgili, *Onuncu Karn-ı Hicri Nısf-ı Edebî Tekâmülümüzün İnkişafı* başlığıyla söz konusu dönemle ilgili açıklamalarla tamamlanmıştır.

Kitapta *Beşinci Fasil* olarak belirtilen *Onuncu Asr-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı* isimli dönemi temsil eden kod içeriğinde yer alan *Umumi Bir Nazar* başlıklı bölümde İbrahim Necmi (1338) “onuncu karn-ı hicrinin ikinci nısfı (974-1012) Sultan Selim-i Sani, Murat-ı Salis ve Mehmet-i Salis devirlerini ihtiva eder” (s. 107) şeklinde dönemin kapsamını bildirmiştir. Buna göre söz konusu dönem Kanuni Sultan Süleyman’ın ölümü (974)¹ ile III. Mehmet’in ölümü (1012)² arasındaki zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır. Bu kodun içeriği çözümlenerek elde edilen özellikler ile bu özelliklerin edebî temsilcileri Tablo 100’de gösterilmiştir.

Tablo 100

Beşinci Fasil Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Nesir Lisanında Tekâmül Hatveleri	Hoca Sâdettin Efendi, Kınalızade Hasan Çelebi, Mehmet Efendi, Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi)
Nazım Lisanındaki Tekâmül Harekâtı	Hakani, Nev’i, Rûhî-i Bağdai

Beşinci Fasil olarak belirtilen *Onuncu Asr-ı Hicri Nısf-ı Ahiri Edebiyatı* isimli dönemi temsil eden kodun içeriğinde yer alan *Umumi Bir Nazar* başlıklı bölümde dönemin tarihî durumuyla ilgili açıklamalar vardır. Tablo 100’de gösterilen *Nesir Lisanında Tekâmül Hatveleri* ve *Nazım Lisanındaki Tekâmül Harekâtı* başlıkları altında verilen dönemin edebî temsilcileriyle içerik hazırlanmıştır. Bu edebî kişilerin yaşam, eser ve üslup özellikleri açıklamıştır.

¹Hicri 974 yılı TTK’nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1566/1567 yılıdır.

²Hicri 1012 yılı TTK’nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1603/1604 yılıdır.

Kitapta *Altıncı Fasil* olarak belirtilen *On Birinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli (1012-1058)* isimli dönemi temsil eden kod III. Mehmet'in ölümünden (1012) IV. Mehmet'in tahta çıkışına (1058)¹ kadar olan dönemi içermektedir. Bu kodun içeriği çözümlenerek elde edilen dönem özellikleri ve bu özelliklerin edebî temsilcileri Tablo 101'de gösterilmiştir.

Tablo 101

Altıncı Fasil Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Nesir Lisanının Tekâmülleri	Kâtip Çelebi, Koçi Bey, Veysi, Nergisi
Nazım Lisanının Tekâmülleri	Nef'i, Sabri, Cevri, Riyazi, Şeyhülislam Yahya Efendi, Nev'izade Atâi, Azmizade Haleti

Altıncı Fasil olarak belirtilen *On Birinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli (1012-1058)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriğinde *Umumi Bir Nazar* başlığı altında dönemin tarihî durumu açıklanmıştır. Tablo 101'de gösterilen *Nesir Lisanının Tekâmülleri* ve *Nazım Lisanının Tekâmülleri* başlıkları altında verilen dönemin edebî temsilcilerinin yaşam, eser ve üslupları hakkındaki açıklamalarla *Altıncı Fasil* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

Kitapta *Yedinci Fasil* olarak belirtilen *On Birinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri (1058-1115)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği IV. Mehmet'in tahta çıkışından (1058) III. Ahmet'in tahta çıkışına (1115)² kadar olan dönemle sınırlandırılmıştır. Söz konusu kodun içeriği çözümlenerek elde edilen özellikler ve bu özelliklerin edebî temsilcileri Tablo 102'de gösterilmiştir.

Tablo 102

Yedinci Fasil Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Nesir Lisanının Takâmülü	Naima, Karaçelebizade Aziz Efendi, Masrafzade Şefik Efendi
Lisanınazımın Tekâmülü	Naili-i Kadim, Fehim-i Kadim, Nabi, Nazım, Sabit

¹Hicri 1058 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1648/1649 yılıdır.

²Hicri 1115 yılı TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1703/1704 yılıdır.

Yedinci Fasıl olarak belirtilen *On Birinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri (1058-1115)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği *Umumi Bir Nazar* başlığı altında dönemin tarihî durumu açıklanmıştır. Tablo 102’de gösterilen *Nesir Lisanının Tekâmülü* ve *Nazım Lisanının Tekâmülü* başlıkları altında verilen dönemin edebî kişilerinin yaşam, eser ve üslupları hakkındaki açıklamalarla *Yedinci Fasıl* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

Sekizinci Fasıl olarak belirtilen *On İkinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı (1115-1168)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği III. Ahmet’in tahta çıkışından (1115) I. Mahmut’un ölümüne (1168)¹ kadar olan dönemle sınırlanmıştır. Bu kodun içeriğinde *Umumi Bir Nazar* başlıklı bir giriş bölümü hazırlanmıştır. Bu bölüm *Asrın Umumi Manzarası* alt başlığı ile dönemin tarihî durumuyla, *Asrın Edebî Manzarası* alt başlığı ile de dönemin edebî gelişimi, matbaanın ilk kullanımı ve Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi’nin *Sefaretnamesi* ile Avrupa’nın ilk defa Türklere tanıtıldığıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümden sonra Nedim, İzzet Ali Paşa, Belig, Seyyid Vehbi, Sami, Münif, Hâmî-i Ahmedî ve Nahifî’nin yaşam, eser ve üslup özellikleri açıklanmıştır. Nedim hakkında ayrıntı bilgileri verilmiş *Nedim Mektebi* başlığı ile Nedim etkisinde gelişen bir edebiyat kolu olduğu belirtilmiş, İzzet Ali Paşa ve Belig’in bu mektebinin şairleri olduğu söylenmiştir. Tüm bunlarla *Sekizinci Fasıl* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

Dokuzuncu Fasıl olarak belirtilen *On İkinci Karn-ı Hicri Nısf-ı Ahiri (1168-1203)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği III. Osman’ın tahta çıkışından (1168) III. Selim’in tahta çıkışına (1203)² kadar olan süreyle sınırlandırılmıştır. *Dokuzuncu Fasıl* kodunun içeriği *Umumi Bir Nazar* başlığı altında dönemin tarihî durumu betimlenmiştir. Dönemim edebî temsilcilerinden Koca Ragıp Paşa, Çelebizade Asım Efendi, Haşmet, Fitnat Hanım, Resmî Ahmet Efendi ve Kâni’nin yaşam, eser ve üslup özellikleri açıklanmıştır. *On ikinci Karn-ı Hicri Nihayetinde Edebî Vaziyetimize Bir Nazar* başlığının altında *İnhitat-ı Edebînin Emareleri ve Sebepleri* alt başlığı ile *Nabi Mektebi* ve *Nedim Mektebi* etkileri ile divan edebiyatı kalıplarının dışına çıkılmaya başlandığına ve divan edebiyatın başarılı ürünlerinin azaldığına ilişkin bilgiler verilmiştir. *Edebî İnhitatın Tezahürleri* alt başlığında İbrahim Necmi (1338) “Edebî inhitatın en bariz mühim delili, asar-ı edebiyede yenilik ve ibda hassalarının görülmez olmasıdır” (s. 227) sözleriyle söz konusu dönemde edebî bir

¹Hicri 1168 yılı TTK’nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1754/1755 yılıdır.

²Hicri 1203 yılı TTK’nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1788/1789 yılıdır.

gelişmenin olmadığını belirtir. Son olarak da *Devr-i İnhitat Şairleri* alt başlığında bu dönemde şair ve nasir isimlerinin oldukça kalabalık olduğunu belirten İbrahim Necmi (1338) “ciddi bir meziyet ve liyakat-ı edebiye gösterenler yok gibidir” (s. 229) diyerek dönemin edebî yönden zayıflığını vurgulamıştır. Tüm bunlarla *Dokuzuncu Fasıl* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

Onuncu Fasıl olarak belirtilen *On Üçüncü Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı (1203-1255)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği III. Selim’in tahta çıkışından (1203) II. Mahmut’un ölümüne (1255)¹ kadar olan süreyle sınırlandırılmıştır. Bu kodun içeriğinin çözümlenmesiyle elde edilen özellikler ve bu özelliklerin edebî temsilcileri Tablo 103’te gösterilmiştir.

Tablo 103

Onuncu Fasıl Kodunun Özellik ve Temsilcileri

Özellik	Temsilci
Nesir Lisanının Tekâmülü	Mütercim Asım Efendi, İsa Bey, Koca Sekbanbaşı, Hoca İshak Efendi, Âkif Paşa
Nısf-ı Karnda Nazım Edebiyatı	Şeyh Galip, Sünbülzade Vehbi, İzzet Molla, Sururi, Fazıl-ı Enderuni, Türk Galip, Vasıf-ı Enderuni

Onuncu Fasıl olarak belirtilen *On Üçüncü Karn-ı Hicri Nısf-ı Evveli Edebiyatı (1203-1255)* isimli dönemi temsil eden kodun içeriği *Umumi Bir Nazar* başlığı altında tarihî ve edebî durumlarla ilgili bilgiler *Nısf-ı Karnın Siyasi ve İçtimai Simaları* ile *Nısf-ı Karnın Edebî Siması* alt başlıkları altında verilmiştir. Sonra Tablo 103’te görüldüğü gibi *Nesir Lisanının Tekâmülü* ve *Nısf-ı Karnda Nazım Edebiyatı* şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu başlıklar altında verilen dönemin edebî kişilerinin yaşam, eser ve üslup özellikleri açıklanmıştır. Kod içeriğinde *On Üçüncü Karn-ı Hicri Evasıtında Edebiyatımızın Vaziyet-i Umumiyesi* başlığıyla isimlendirilen bir bölüme de yer verilmiştir. Bu bölüm *İnhitat Edebiyatının Evsafı*, *İnhitat Edebiyatının Taammümü*, *İnhitat Edebiyatının Temadisi* ve *İnhitat Devrinde Teceddüt Işıkları* alt başlıkları ile döneme ilişkin değerlendirmeler içermektedir. Tüm bunlarla *Onuncu Fasıl* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

¹Hicri 1255 yılı TTK’nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1839/1840 yılıdır.

Kitabın sonunda *Hatime* bölümü vardır. Bu bölüm *Edebiyat-ı Atıkanın Evsaf-ı Umumiyesi* ana başlığı altında *Eski Edebiyatın Umumi Cereyanı*, *Eski Edebiyatın Sahası*, *Eski edebiyatın Umdeleri*, *Eski Edebiyatta Enva-i Edebiye* ve *Eski Edebiyatta Edebî Mektepler* şeklinde isimlendirilen beş alt başlıkta değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar kitabının içeriğinde “*Şark Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Kadime*” olarak isimlendirilen birinci cildi Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Tanzimat Dönemi’ne kadar Türk edebiyatını içermektedir. Kitabın içeriği Osmanlı Devleti’nin siyasi gelişmelerine göre gerekçelendirilen dönemleri temsil eden on koda ayrılarak hazırlanmıştır. Buna göre *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* isimli kitabın içeriği kronolojik esaslara göre tasarlanmış ve buna göre geliştirilen edebiyat tarihi programının öğretim süreçlerinde kullanılması için hazırlanmıştır, denilebilir.

Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar’ın içeriği, Bloom’un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde sadece bilgi basamağıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrencinin tarihî gelişmelere edebî kişileri ve eserlerinin tanıtılması bilgi basamağıyla ilgilidir. Kitapta kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir.

Kitapta ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir uygulama veya soru bölümüne yer verilmemesi kitapta gözlemlenen eksikliklerdir.

Kitabın içeriği, *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*’ndaki “metinlerin edebiyat geleneği içindeki yerini belirlemek üzere edebiyat tarihinden yararlanılmalıdır. Ancak bu yararlanma, edebiyat tarihinde bütün türlerin gelişimini bir arada vermek yerine, her türün içinde edebiyat geleneğinin yansıtılması şeklinde gerçekleşmelidir” (s. 13) şeklinde yer alan bilgiyle uyuşmamaktadır.

4.2.3. Türk Edebiyatı Tarihi

Mehmet Fuat tarafından 386 sayfa olarak hazırlanan 1926'da Millî Matbaa tarafından İstanbul'da yayımlanan *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı, liselerin ikinci sınıf öğretim programında haftalık iki saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Polat (2002) da çalışmasında kitabın Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanıldığını belirtmiştir. Sosyolojik temellere göre hazırlanan içeriğiyle kitap, edebiyat tarihine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Kitabın içeriğin 1340 *Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucübe Layihası*'ndaki lise ikinci sınıf Türk edebiyatı tarihi programıyla uyumlu olduğu belirlenmiştir. Söz konusu öğretim programında lise ikinci sınıf Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği İslamiyet öncesi dönemden başlayarak onuncu hicret asrına kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. İslamiyet öncesi Türk edebiyatından başlayan kitap içeriği, İslamiyet'in kabulünden sonra 14. yy.a kadar olan süreci içermektedir. Karahanlılar, Selçuklular ve Moğollar Devri edebiyatı, 13. yy.da Anadolu'da Türk edebiyatı ve 14 yy.da Çağatay edebiyatıyla kitabın içeriği sonlandırılmıştır.

1929 *Orta Mektep ve Lise Müfredat Programı* ile lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği geliştirilmiş, içeriğin “menşeinden Tanzimat'a kadar edebiyatımızın divan ve halk edebiyatları cepheleri nazarıdikkate alınarak mülahhas malumat” (1929 Türkçe Programı'ndan aktaran Ogur, 2008, s. 142) şeklinde olması istenmiştir. Bu düzenlemeyle Mehmet Fuat'ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının içeriği öğretim programına göre eksik kalmış, bu durum sonraki dönemlerde bakışa kitapların hazırlanmasına neden olmuştur.

Kitabın içeriğinde dönemin metin örneklerine yer vermediğinden günümüz edebiyat tarihi eğitimiyle ilişkilendirilememektedir. Mehmet Fuat'ın desteğiyle Hıfzı Tevfik, Hamamizade İhsan ve Hasan Âli'nin birlikte hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) kitabı, Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde örnek metin ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır. Bu iki kitabın birbirini destekleyici nitelikleri vardır.

Kitabın hazırlanma amacı “Başlangıçtan bugüne gelinceye kadar Türk edebî vicdanının ne gibi tezahürlerde bulunduğunu, içtimai şeniyette olduğu gibi yahut en yakın bir surette gösterebilmek” (Köprülü, 2020, s. 27) şeklinde *Giriş* bölümünde söylenmiştir. Bunun dışında *Giriş* bölümünde *Edebiyat Tarihi*, *Diğer Tarih Şubeleriyle Münasebetleri*, *Büyük Sanatkârlar ve Şaheserler*, *Edebiyat Tarihi ve Edebî Tenkit*, *Zümre ve Sınıf Edebiyatları*, *Edebiyat Tarihimizin Meçhullüğü ve Bunun Sebepleri* ve *Edebiyatımızın Devrelere Taksimi* başlıkları altında değerlendirmeler yapılmıştır. *Edebiyatın Devrelere Taksimi* başlığı altında

Türk edebiyatı şu üç döneme ayrılmıştır: *İslamiyet'ten evvel Türk edebiyatı*, *İslam medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı* ve *Avrupa medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı*. Kronolojik düzene göre hazırlanan kitap toplumsal gelişmeleri değerlendiren sosyolojik bakış açısını da içermektedir. Kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bulgu tespit edilememesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Giriş bölümünün dışında kitabın içeriğinde on üç dönemi temsil eden temalar vardır. *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı için yapılan çalışmada bu on üç dönemi temsil eden temaların içerikleri betimsel içerik analiz yöntemine uygun şekilde incelenmiştir.

Kitabın birinci teması *İslamiyet'ten Evvel Türkler ve Medeniyetleri* şeklinde isimlendirilmiş ve bu temanın içeriğinde iki ana kod yer almıştır. *İslamiyet'ten Önceki Türk Tarihine Umumi Bir Bakış* ilk ana koddur. *Orta Asya Yaylası*, *Hiyung-Nular ve Yue-şiler*, *Yue-şilerin Mağlubiyet ve Muhaceretleri*, *Hiyung-Nuların Yıkılışı*, *Attila ve Hunların İstilas*, *Hunlar veya Eftalitler*, *Tu-kiie İmparatorluğu*, *Batı Tu-kiyelerin Asya Tarihindeki Mevkisi*, *Uygur Devleti ve Uygurlar ve Maniheizm* alt başlıklı alt kodlarda tarihî açıklamalara yer verilmiştir. *İslamiyet'ten Önce Türk Medeniyeti* ikinci ana koddur. *Din ve Dinî Ayinler*, *Aile ve Gelişmesi*, *Eski Türk Devleti*, *Ahlak ve Âdet*, *İktisadi Hayat ve Millî Refah*, *Kervan Yolları*, *Güzel Sanatlar ve Türkler Arasında Yabancı Din ve Medeniyetler* başlıklı alt kodlarda dönemin sosyal yapısı anlatılmıştır. İki ana kod hâlinde hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre İslamiyet'ten önce tarihî ve sosyal duruma yönelik özelliklerin öğretilmesi bilgi basamağıyla ilgilidir. Birinci temanın içeriğinde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir. Birinci temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir. Ancak söz konusu temanın içeriği *2018 Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı* içeriğiyle ilişkilendirilebilir.

Kitabın ikinci teması *İslamiyet'ten Önceki Türk Lehçe ve Alfabeti* şeklinde isimlendirilmiş ve temanın içeriği giriş bölümünün dışında iki ana kod altında hazırlanmıştır. *Türkçenin Eskiliği*, *Eski Türk Lehçeleri*, *Eski Türk Alfabeleri*, *Orhun Alfabeti Mahiyeti Menşei ve Yayılma Sahası*, *Uygur Alfabeti Mahiyeti Menşei ve Yayılma Sahası* ve *Uygur Alfabetinin İslamiyet'ten Sonra Devamı* başlıklarıyla giriş bölümünün içeriği hazırlanmıştır. *Göktürk Lehçesi Verimleri* ilk ana koddur. Bu kodun içeriğinde *Göktürk Kitabeleri*, *Kültekin ve Bilge Hakan Kitabeleri*, *Üslup Hususiyetleri* ve *Tonyukuk Kitabesi* başlıkları altındaki

açıklamalara yer verilmiştir. *Uygur Lehçesi ve Muhtelit Lehçeler Verimleri* ikinci ana koddur. Bu kodun içeriği *Doğu Türkistan Medeniyeti, Uygur Eserleri, Dinî Edebiyat Kalıntıları* ve *Türkçenin Temsil Kudreti* alt başlıklı açıklamalardan oluşturulmuştur. İki ana kod hâlinde hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre İslamiyet öncesindeki dil ve edebî kaynaklara yönelik özelliklerin öğretilmesi bilgi basamağıyla ilgilidir. İkinci temanın içeriğinde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir. İkinci temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* 10. sınıf 1. Ünite içeriğinde geçen “Sözlü edebiyat dönemi ile ilgili kısaca bilgi verilir. Yazılı edebiyat dönemi hakkındaki açıklamalar Türklerin kullandığı alfabeler (Kök Türk, Uygur, Arap, Kiril, Latin alfabesi) çerçevesinde yapılır” (s. 39) açıklamasıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın üçüncü teması *Millî Türk Destanı* şeklinde isimlendirilmiş ve *Millî Destan, Türk Destanı, Türk Destanlarının Coğrafi Sahalara Taksimi* ve *Türk Destanının Tarihî ve Kavmî Dairelere Taksimi* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşan girişten sonra beş kod hâlinde içerik hazırlanmıştır. *Yaradılış Üstûresi* ilk kodun adıdır ve bu kodun içeriğinde *Şamanist Kozmogoni* başlığıyla Yaradılış efsanesi hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Eski Türk veya Hiyung-Nu Dairesi* ikinci kodun adıdır ve *Alp Er Tunga (Efrasyab) Parçası, Oğuz Menkıbesi* ve *Oğuz Menkıbesinin Daha Sonraki Gelişmesi* başlıklarıyla destanların içerikleri ve gelişimi anlatılmıştır. *Göktürk Dairesi* üçüncü kodun adıdır ve *Tu-kiie Menkıbesinin İlk Şekli, Ergenekon, Göktürk Menkıbesi Hakkında Tarihî Bilgi* ve *Göktürk Dairesinin İkinci Derecedeki Menkıbelerinden Biri: Köroğlu* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiştir. *Uygur Dairesi* dördüncü kodun adıdır ve *Uygur Menkıbesinin Eski Şekli, Acem Kaynaklarındaki Şekil* ve *Manihaizm'in Kabulü Menkıbesi* başlıkları altındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. *Netice* beşinci koddur ve *Türk Destanlarına Ait Diğer Menkıbeler* ile *Türk Destanlarının Orta Çağ Avrupa Destanlarına Tesiri* başlıklarıyla üçüncü bölüm içeriğiyle ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Beş ana kod hâlinde hazırlanan üçüncü temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu temanın içeriğinde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir. Üçüncü temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* 10. sınıf 4. Ünite: Destan/Efsane içeriğiyle ilişkilendirilebilir.

İlk Şiirler ve İlk Şairler şeklinde isimlendirilen kitabın dördüncü temasında *Ayinlerde Bedii Unsur, İlk Şairlerimiz, Ayinlerde Şiir, Kopuz, Türklerde Musiki, İlk Mavzular, Sagu, Talimi Şiirler, Vezin, İlk Şekiller, Nazım Şekillerimizin Vahid-i Esasisi, Kafiye, Ayini Temsiller* ve *Netice* başlıklı kodlarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bölüm içeriğinde kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir. Dördüncü bölümün içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* 10. sınıf 3. Ünite: Şiir içeriğinde geçen "İslamiyet'in kabulünden önceki Türk şiirinden bir koşuk, bir sagu örneği" (s. 41) şeklindeki okunma önerisiyle ilişkilendirilebilir.

İslam Medeniyeti ve Türkler şeklinde isimlendirilen kitabın beşinci temasında *İslamiyet ve Türkler, İslam Medeniyeti, İslami İlimler: Tefsir, Hadis, Fıkıh, Tarih, Coğrafya, Felsefe ve Kelam, İslamiyet'te Türklerin Mevkisi* başlıklı kodlara ayrılmış ve bu kodlar altındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Beşinci temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Beşinci temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir. Hazırlanan içerik, *2018 Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı* içeriğiyle ilişkilendirilebilir.

İslami Edebiyata Umumi Bir Bakış şeklinde isimlendirilen kitabın altıncı temasının içeriği, *İslami Edebiyat* alt başlığı altındaki giriş bölümünden sonra iki kod hâlinde hazırlanmıştır. *Arap Edebiyatı* ilk kodun adıdır; *Cahiliye Şiiri, İslamiyet ve Edebiyat, Emeviler Devri, Abbasiler Devri* ve *Nesir: Mürasalat, Makamat, Hikâye ve Masal* başlıkları altındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. *İran Edebiyatı* ikinci kodun içeriğidir; *Sasaniler Devri, İslam İstilas, İslami Edebiyatın Başlangıcı, Millî Destan ve Nameler, Acem Edebiyatının İlerlemesi ve Gelişimi* başlıklarındaki açıklamalarla hazırlanan içerikten sonra *Netice* başlığıyla altıncı temanın içeriği özetlenmiştir. İki kod altında hazırlanan altıncı temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Altıncı temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Altıncı temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

İslami Edebiyatta Tasavvuf Tesirleri şeklinde isimlendirilen kitabın yedinci temasının içeriği; *Tasavvuf Cereyanının Menşei, Sufliliğin Gelişmesi ve Yayılması, Vücutiye Mesleği, Edebiyat-ı Sufiyane, Edebiyat ve Tasavvuf* başlıklı kodlara ayrılmış ve bu kodlar altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Yedinci kodun içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Yedinci kodun içeriği 2018 *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile ilişkilendirilememiştir.

İslami Edebiyatta Vezin ve Şekil sekizinci temanın adıdır. Bu temanın içeriği, *Vezin ve Şekil* başlığı altındaki açıklamalardan oluşan girişten sonra iki koda ayrılarak hazırlanmıştır. *Aruz Vezni* ilk kodun adıdır; *Arap Vezni, Aruzun Tedvini ve Acem Aruzu* başlıkları altındaki açıklamalarla *Aruz Vezni* kodunun içeriği oluşturulmuştur. *Nazım Şekilleri* ikinci kodun adıdır; *İslam Edebiyatında Nazım Şekilleri, Kaside, Gazel, Rubai, Mesnevi ve Müstezat* başlıkları altındaki açıklamalarla *Nazım Şekilleri* kodunun içeriği hazırlanmıştır. En son olarak da *Netice* başlığı altında sekizinci tema özetlenmiştir. İki kod hâlinde hazırlanan sekizinci temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Sekizinci temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Sekizinci temanın içeriği 2018 *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

İslami Türk Edebiyatının Başlangıcı dokuzuncu temanın adıdır. *Türkler Arasında İslamiyet'in İnkişafı, Hicri IV. ve V. Yüzyıllarda Türk Lehçeleri, Hakaniye Türkçesi ve Oğuzca Arasındaki Farklar, Türkçenin Gelişmesinde İslamiyet'in Tesiri ve Orta Asya'da Lisanların Mücadelesi* başlıkları altındaki açıklamalarla giriş bölümü hazırlanmış; sonra *Karahanlılar Devri'nde Türk Edebiyatı* beş koda ayrılarak anlatılmıştır. *Siyasi ve Medeni Hayat* ilk kodun adıdır ve *Karahanlılar Devleti, İdare Teşkilatı ve İçtimai Sınıflar, Maverâünnehir'de Medeni Müesseseler, Fikir ve Sanat Hayatı* başlıklarıyla Karahanlı Devleti hakkında açıklamalarla *Siyasi ve Medeni Hayat* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Halk Edebiyatının Devamı* ikinci kodun adıdır ve *Dîvânü Lügâti't-Türk'teki Manzumeler, Edebî Türler: Mersiye, Destan, Av Şarkıları, Aşk ve Şarap Şiirleri, Hikemiyat ve Manas Destanı* başlıkları altındaki açıklamalarla *Halk Edebiyatının Devamı* kodunun içeriği oluşturulmuştur. *İslami Klasik Edebiyatın Başlangıcı* üçüncü kodun adıdır ve *Doğu Türkistan'da İslam Medeniyeti, Dinî Eserler: Müellifi Meçhul Türkçe Tefsir, Tefsirin Lisani Mahiyeti ve Dinî Menkıbeler: Saltuk Buğra Han* başlıkları altındaki açıklamalarla *İslami Klasik Edebiyatın Başlangıcı* kodunun içerik oluşturulmuştur. *Yusuf Has Hacip ve Kutadgu*

Bilig şeklinde isimlendirilen dördüncü kodun içeriği *Eser ve Müellifi, Keşfi ve Halli, Mevzusu ve Yusuf Has Hacip, İbni Sina'nın Talebesi, Eserdeki Edebî Unsurlar: Halk Edebiyatı ve Klasik Edebiyat Tesirleri, Kutadgu Bilig'in Tesirleri* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. Dokuzuncu bölümün son ana kodu *Edip Ahmet ve Atabetü'l-Hakayık* şeklinde isimlendirilmiş; *Kutadgu Bilig'den Sonra Kaşgar Dili Verimleri, Hibetü'l-Hakayık (Atabetü'l-Hakayık), Edip Ahmet Bin Mahmut Yükneki ve Zamanı, Atabetü'l-Hakayık'ın Mevzusu ve Eserdeki Edebî Unsurlar: Halk Edebiyatı ve Klasik Edebiyat Tesirleri* başlıkları altındaki açıklamalarla *Edip Ahmet ve Atabetü'l-Hakayık* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Giriş* bilgilerinin dışında beş kod hâlinde hazırlanan dokuzuncu temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu kodun içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Dokuzuncu kodun içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

Selçuklular Devri'nde Türk Edebiyatı şeklinde isimlendirilen onuncu kodun içeriği, *Oğuzlar* ile ilgili bir girişten sonra beş kod altında hazırlanmıştır. *Siyasi ve Medeni Hayat* şeklinde isimlendirilen ilk kodun içeriğinde *Cihan Tarihinde Selçuklu İmparatorluğu'nun Ehemmiyeti, İmparatorluğun Kuruluş ve Gelişmesi, Selçuklular Devri'nde Fikir Hayatı: Medreseler ve Kütüphaneler, Selçuklular Devri'nde İlmî ve Edebî Gelişme, Selçuklular ve Takipçileri Zamanında Başlıca Şairler ve Selçuklu Mimarisi* başlıklarıyla Selçukluların tarihî ve kültürel özellikleri açıklanmıştır. *Türk Lisan ve Edebiyatı* şeklinde isimlendirilen ikinci kodun içeriği *Oğuz Lehçesinin Yayılması ve Gelişmesi, Selçuklular Devrinde Türkçenin Ehemmiyeti ve Dîvânü Lügâtî't-Türk, Bedreddin Kavvami'nin Türkçe Bir Rubaisi, Halk Edebî Ananelerinin Devamı: Köroğlu ve Dede Korkut* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. *Tasavvufi Halk Şiirinin Başlangıcı* şeklinde isimlendirilen üçüncü kodun içeriğinde *Türkistan'da Sufiliğin Yayılması ve İlk Türk Sufileri, Hoca Ahmet Yesevi ve İlk Türk Tarikatı, Divan-ı Hikmet Hangi Lehçeyle Yazılmıştır, Eser ve Sanatkâr, Yesevi Tesirleri* başlıklarının altındaki açıklamalara yer verilmiştir. *Harizm'de Türk Lisan ve Edebiyatı* şeklinde isimlendirilen dördüncü kodun içeriği *Orta Asya Tarihinde Harizm'in Mevkii, Harizm'de İlmî ve Edebî Gelişme, Harizm'de Türkçe, Zemahşeri ve Mukaddimetü'l-Edep, Harizm'de Yesevî Halifeleri: Hâkim Süleyman Ata ve Eseri, Şemseddin Mehmet bin Kays ve Tibyanü'l-Lügâtî't-Türki Âlâ Lisani'l-Kanglı* başlıkları altındaki açıklamalarla oluşturulmuştur. *Anadolu'da Türk Lisan ve Edebiyatı* şeklinde isimlendirilen beşinci kod için hazırlanan içerikte *Anadolu'da Türkler, Anadolu Selçukluları, Anadolu'da İlmî ve Edebî*

Gelişme, Selçuklu Medeniyetinin Başlıca Unsurları, Anadolu'da Türkçe, Halk Edebiyatı ve Halk Edebiyatında Dinî ve Millî Unsurlar başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiştir. Girişteki açıklamaların dışında beş kod hâlinde hazırlanan onuncu temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Onuncu temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

Moğollar Devrinde Türk Edebiyatı şeklinde isimlendirilen on birinci temanın içeriği *Moğollar* ile ilgili bir girişten sonra üç koda ayrılarak hazırlanmıştır. *Siyasi ve Medeni Hayat* birinci kodun adıdır; *Moğol İstilasının Tarihî Amilleri, Büyük Moğol İmparatorluğu'nun Gelişmesi ve Çözülmesi, Moğol İstilasının Medeni Sonuçları, Moğollarda Yazı Lisan ve Edebiyat, Moğollar Devri'nde İlmî ve Edebî Hayat, Moğol Devri Tarihçileri: Cüveynî ve Reşidüddin* başlıkları altında dönemin sosyal ve edebî durumuyla ilgili açıklamalarla *Siyasi ve Medeni Hayat* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Türk Lisan ve Edebiyatı* ikinci kodun adıdır; *Moğol Hâkimiyeti Devri'nde Lisanlar Mücadelesi, Moğollar Devri'nde Türk Dilinin Ehemmiyeti, Türk Şair ve Yazarları: Melik Sait İftihari ve Hüsameddin Hamit İbn Âsımü'l-Âsımî, Yesevi Tesirlerinin Devamı: Ali'nin Yusuf ve Zeliha Manzumeleri* başlıkları altında dönemin dil özellikleri ve edebî ürünleriyle ilgili açıklamalarla *Türk Lisan ve Edebiyatı* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Destani Edebiyatın Gelişmesi: Cengizname* üçüncü kodun adıdır; kodun içeriğinde *Cengizname'nin Teşekkülü ve Mevzusu* başlıklarıyla Cengizname hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Moğollarla ilgili açıklamaların yapıldığı girişin dışında üç kod hâlinde hazırlanan on birinci temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. On birinci temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. On birinci temanın içeriği *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

XIII. Yüzyılda Anadolu'da Türk Edebiyatı şeklinde isimlendirilen on ikinci temanın içeriği, *XIII. Yüzyılda Anadolu* başlığıyla XIII. yy.da Anadolu'nu siyasal yapısıyla ilgili açıklamalardan oluşan bir giriş bölümünden sonra sekiz koda ayrılarak hazırlanmıştır. *Siyasi ve Medeni Hayat* birinci kodun adıdır; *Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı, İctimai Buhranlar ve İç Mücadeleler, İlim ve Sanat Hayatı* başlıklarıyla dönemin özellikleri anlatılarak *Siyasi ve Medeni Hayat* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Tasavvuf Cereyanı ve Büyük Sufiler* ikinci kodun adıdır. Bu kodun içeriğinde *Anadolu'da Büyük Sufiler* başlığı altında Şeyh Ekber olarak tanınan Muhyiddin Arabî, Sadreddin Konyevî, Evhadüddin-i Kirmanî, Fahreddin

Iraki, Müeyyidüddin Cendi, Sadeddin Fergani hakkında bilgi verilmiş; *Mevlana Celaleddin Rumi, Eserleri ve Tesirleri, Hacı Bektaş Veli Eserleri ve Tesirleri* başlıkları altındaki açıklamalarla ikinci kodun içeriği hazırlanmıştır. Üçüncü kod *Türk Lisan ve Edebiyatı* şeklinde isimlendirilmiştir; *Anadolu'da Lisanlar ve Harslar Mücadelesi, Millî Edebiyatın Gelişmesi, Bu Asırda Yazılıp Bize İntikal Edemeyen Eserler* başlıkları altındaki açıklamalarla *Türk Lisan ve Edebiyatı* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Destani Edebiyat ve Kahramanlık Hikâyeleri* dördüncü kodun adıdır; *Türk-Bizans Mücadelesinin Destani Mahsulleri, Seyyit Battal Gazi Menkıbesi, Menkıbenin Mevzusu ve Başlıca Unsurları, Seyyit Battal Destanının Devamı: Danişmentname* başlıkları altındaki açıklamalarla dördüncü kodun içeriği hazırlanmıştır. Beşinci kod *Suîyane Türk Şiirinin Gelişmesi* şeklinde isimlendirilmiştir; *Suîlik Cereyanı ve Türkçe, Ahmet Fakih ve Çerhname'si, Şeyyad Hamza, Sultan Veled* başlıkları altındaki açıklamalarla *Suîyane Türk Şiirinin Gelişimi* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Tasavvufî Halk Şiiri: Yunus Emre ve Tesirleri* altıncı kodun başlığıdır; *Yunus Emre'nin Hayatı, Yunus Emre'nin Eserleri, Yunus Sanatkâr* başlıkları altındaki açıklamalarla altıncı kodun içeriği oluşturulmuştur. *Ladînî Klasik Şiirin Başlangıcı: Hoca Dehhani* yedinci kodun adıdır; *Büyük Şehirlerde Ladînî Şiirin Gelişmesi, Hoca Dehhani ve Eserleri* başlıkları altındaki açıklamalarla söz konusu kodun içeriği hazırlanmıştır. Sekizinci kodun adı *Halk Şiirinin Ladînî Şekilleri* şeklindedir; *Halk Türküleri, Mânî ve Koşma* başlıkları altındaki genel bilgilerle kodun içeriği hazırlanmıştır. XIII. yy.da Anadolu'nun siyasal ve sosyal yapısıyla ilgili açıklamaları içeren girişin dışında sekiz kod hâlinde hazırlanan on ikinci temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. On birinci temanın içeriği dönemle ilgili metin incelemesine yer vermediğinden *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

XIV. Asırda *Çağatay Edebiyatının İnkişafı* şeklinde isimlendirilen on üçüncü temanın içeriği “Çağatay Edebiyatı Nedir?” sorusunun cevaplandığı giriş bölümünden sonra altı kod altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. *Siyasi ve Medeni Hayat* birinci kodun adıdır; *Timur İstilasına Kadar Çağatay İmparatorluğu, Orta Asya'da Medeni ve Fikrî Hayat, Timur İstilasına Kadar Harizm, Altınordu Devleti, Altınordu'da Medeni ve Fikrî Hayat, Timur İstilas ve Neticeleri* başlıkları altındaki açıklamalarla *Siyasi ve Medeni Hayat* kodunun içeriği hazırlanmıştır. İkinci kodun adı *Harizm'de Türk Lisanı ve Edebiyatı* şeklinde kitapta yer almıştır; *Harizm'de Türkçe Eserler, Rabguzi ve Kıssasü'l-Enbiya'sı, Kıssasü'l-*

Enbiya'nın Lisani ve Edebî Mahiyeti, Muinü'l-Mürîd Şeyh Şeref ve İslam, Muinü'l-Mürîd'in Lisani ve Edebî Mahiyeti, Cevahirü'l-Esrar, Nehcü'l-Feradis, Nehcü'l-Feradis'in Lisani ve Edebî Mahiyeti başlıkları altında Harizm Dönemi'nin edebî ürünleriyle ilgili açıklamalarla *Harizm'de Türk Lisani ve Edebiyatı* kodunun içeriği hazırlanmıştır. *Altınordu'da Türk Lisan ve Edebiyatı* üçüncü kodun başlığıdır; *Altınordu'da Türkçe, Bulgar Sahasında Türkçe: Eski Kabir Taşları, Altınordu'da Resmî Lisan, Yarlıklar, Kıpçak-Kuman Lehçesinin En Eski Abidesi: Codex Cumanicus, Altınordu'da Klasik Edebiyatın Gelişmesi, Kutb'un Hüsnü ü Şirin Manzumesi, Harizmi'nin Muhabbetname'si, Hüsnü Kâtip'in Cümciümename'si, Diğer Altınordu Şairleri* başlıkları altında üçüncü kodun içeriği hazırlanmıştır. *Memlükler Devleti'nde Türk Lisan ve Edebiyatı* dördüncü koddur; *Mısır ve Suriye'de Türkler, Memlükler Devleti'nde Türk Dilinin Ehemmiyeti, Gırnata'lı Ebu Hayyan, Berke Fakih, Seyf Sarayı: Şiirleri ve Gülistan Tercümesi* başlıkları altındaki açıklamalarla *Memlük Devleti'nde Türk Lisan ve Edebiyatı* kodunun içeriği oluşturulmuştur. *Timur Devri'nde Türk Lisan ve Edebiyatı* beşinci kodun başlığıdır; *Orta Asya'da Türkçe, Timur Devri'nde Manevi ve Edebî Hayat, Maverâünnehir'de Türk Edebiyatı, Bu Asırdan Kalan Eserler: Bahtiyarname, Miracname, Tezkiretü'l-Evliya, Timur Devri'nde Tarihî Edebiyat ve Türkçe Tarihler, Timur Devri Türk Şairleri: Emir Seyfeddin* başlıkları altındaki açıklamalarla beşinci kodun içeriği oluşturulmuştur. *Destani Edebiyatın Devamı: Timur ve İdige Destanları* altıncı kodun başlığıdır; *Destani Edebiyatın Devamı, Timur Menkıbesinin Yayılma Sahası ve Muhtelif Şekilleri, Altınordu'da Destani Edebiyat ve Halk Şairleri, İdige'nin Tarihî Şahsiyeti, Menkıbenin Teşekkül ve Yayılma Sahası, Menkıbenin Hulasası* başlıkları altındaki açıklamalarla söz konusu kodun içeriği oluşturulmuştur. Çağatay edebiyatıyla ilgili açıklamaları içeren girişin dışında altı kod hâlinde hazırlanan on üçüncü temanın içeriği, Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından sadece bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu temanın içeriğinde diğer bilişsel alan basamaklarına yönelik herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. On üçüncü temanın içeriği dönemle ilgili metin incelemesine yer vermediğinden *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı*'yla ilişkilendirilememiştir.

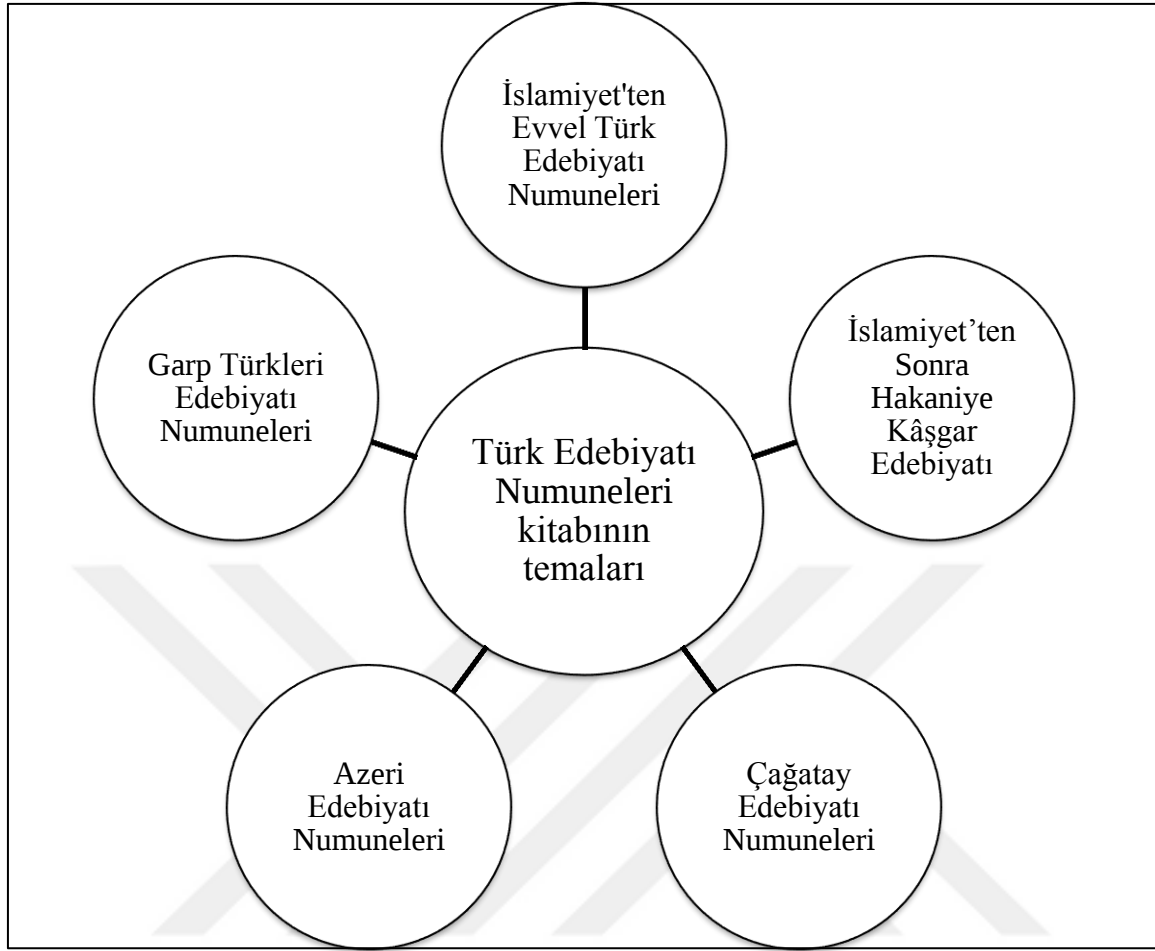
4.2.4. Türk Edebiyatı Numuneleri

Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli tarafından dört yüz sayfa olarak hazırlanan 1926'da İstanbul'da Millî Matbaa tarafından yayımlanan *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı lise ikinci sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan izahlı kıraat dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitabın içeriği aynı sınıfın öğretim programında yer alan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği ile uyumludur. Kitabın başında *Küçük Bir İzah* başlığı altında dönemde metinlere ulaşmanın zorluğu anlatılmış, bu konuda Mehmet Fuat'ın kütüphanesinden yararlanıldığı belirtilerek ona teşekkür edilmiştir. Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) kitabı ile *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabının içerikleri birbirini destekleyecek şekilde hazırlanmış ve öğretim süreçlerinde birlikte kullanılmıştır.

Kitabın, *Küçük Bir İzah* başlıklı bölümünde dönemin divan edebiyatına karşı tutumu ve yazarların bu duruma tepkisi “millî şuurun o kadar feyizli bir inkişafa mazhar olduğu şu devirde mazimize karşı bu kadar yabancı ve lakayt kalmayı acı buluruz” (1926, s. 3) sözleriyle dile getirilmiştir. Yine aynı bölümde kitabın amacı şu şekilde belirtilmiştir:

Bir taraftan eski edebiyatımız hakkında umumi bir fikir hâsıl etmek isteyenlere velev pek muhtasar olsun umumi bir malumat verebilir, diğer taraftan liselerin ikinci devresinde edebiyat tarihi okuyan talebelerimize belli başlı birkaç eserden numune gösterebilirsek kendimizi başladığımız şu işte muvaffak olmuş addedeceğiz (s.3).

Kitaplara ve metinlere ulaşmanın zor olduğu dönemde hazırlanan kitapla bu soruna çözüm üretmek amaçlanmıştır. Açıklamada da görüleceği gibi kitap, edebiyat tarihi dersinin dışında alana ilgisi olanların da kullanabileceği şekilde hazırlanmıştır. Kitabın içeriğinde beş tema olduğu belirlenmiştir. Söz konusu temalar Şekil 14'te gösterilmiştir.

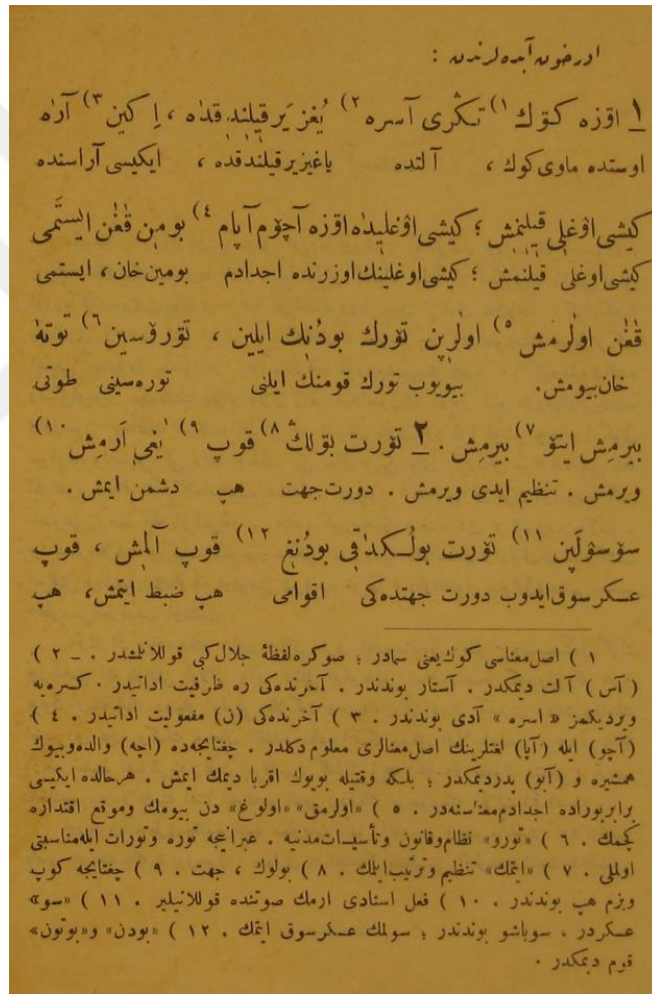

Şekil 14. Türk Edebiyatı Numuneleri kitabının içeriğindeki temalar

Kitabın içeriği Şekil 14’te görüldüğü gibi *İslamiyet’ten Evvel Türk Edebiyatı Numuneleri*, *İslamiyet’ten Sonra Hakaniye Kâşgar Edebiyatı*, *Çağatay Edebiyatı Numuneleri*, *Azeri Edebiyatı Numuneleri* ve *Garp Türkleri Edebiyatı Numuneleri* şeklinde isimlendirilen beş temadan oluşmuştur. Bunların dışında kitabın sonunda yer alan bir *Lügatçe* bölümü vardır. *Lügatçe* bölümünde yer alan kelimelerin özellikleri “bugünkü lehçemize yabancı kalan ve umumi lügat kitaplarında bulunmayan kelimeler” (s. 4) şeklinde açıklanmış, bu açıklama öğrencinin kelime servetini geliştirmenin amaçlandığını göstermektedir. Kitap içeriğindeki temalar, Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim programlarıyla uyumludur. Antoloji tarzında hazırlanan kitabın içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Türk Edebiyatı Numuneleri kitabıyla ilgili yapılan çalışmada bütünlüğü oluşturan beş tema betimsel içerik analizi yöntemine uygun incelenmiştir.

İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı Numuneleri temasının içeriği analiz edilerek *Orhun Abideleri* ve *Oğuz Destanı* başlıklı kodların olduğu belirlenmiştir. *Orhun Abideleri* kodunun çözümlenmesiyle abidelerin tarihine, yerine ve Türk dili için önemine yönelik açıklamalardan oluşan bir içerik hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu *Orhun Abideleri* kodunun içeriği Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Açıklamadan sonra *Orhun Abideleri*'nden altı sayfalık bir parça kitapta kullanılmıştır. Söz konusu kullanım Şekil 15'te gösterilmiştir.

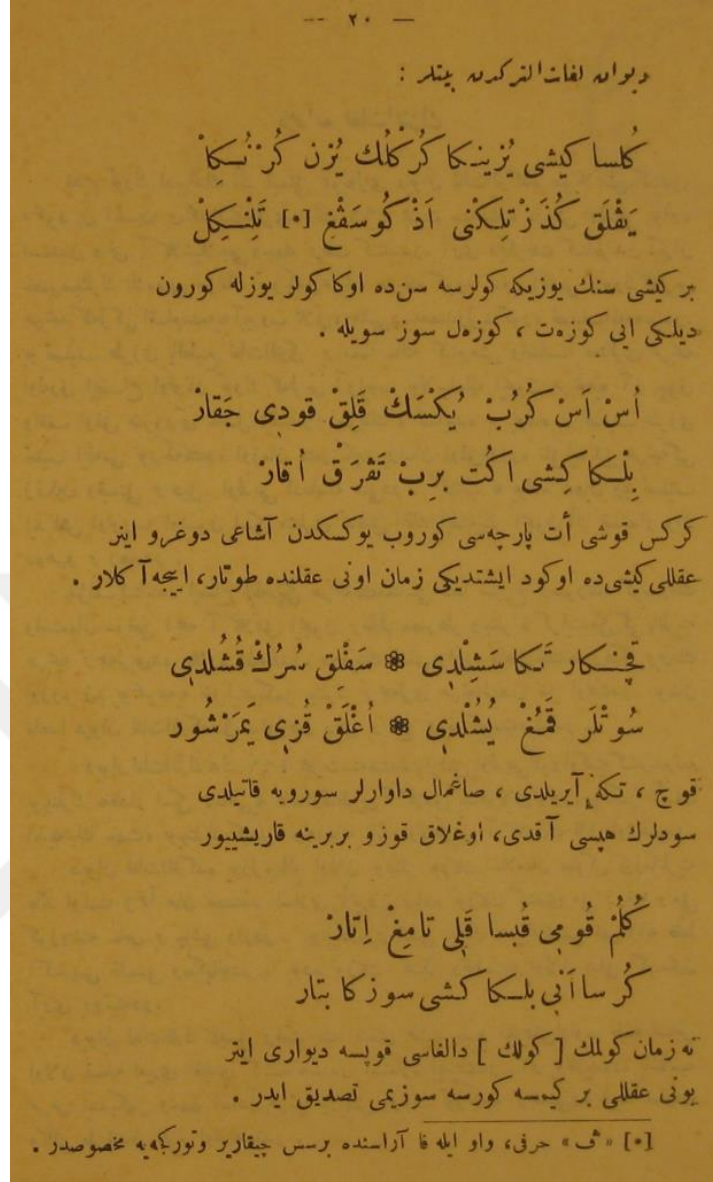

Şekil 15. *Orhun Abideleri*'nden alınan örnek metin

Şekil 15'te görüldüğü gibi, *Orhun Abideleri*'nden alınan örneklerin altında dönemin Türkçesine çevrilmiş metinlere de yer verilmiştir. Metinde geçen kelimelerin anlamları dipnotta gösterilmiştir. *Orhun Abideleri*'nin metinlerinden oluşan bu bölüm Bloom'un bilişsel alan sınıflamasından bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Şekil 16’da görüleceği gibi dipnotta Uygurca olan metnin Radloff’un *Kutadgu Bilig* hakkındaki çalışmasından alındığı söylenmiştir. Asıl metin ve metnin çevirisiyle hazırlanan içerik Bloom’un bilişsel alan sınıflamasından bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre okuma çalışmalarında metinlerin dönem özelliklerinin öğrenilmesi bilgi basamağıyla, bu özelliklerin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla, eski metinlerin dönemin Türkçesinden ayrılan özelliklerin sınıflanması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

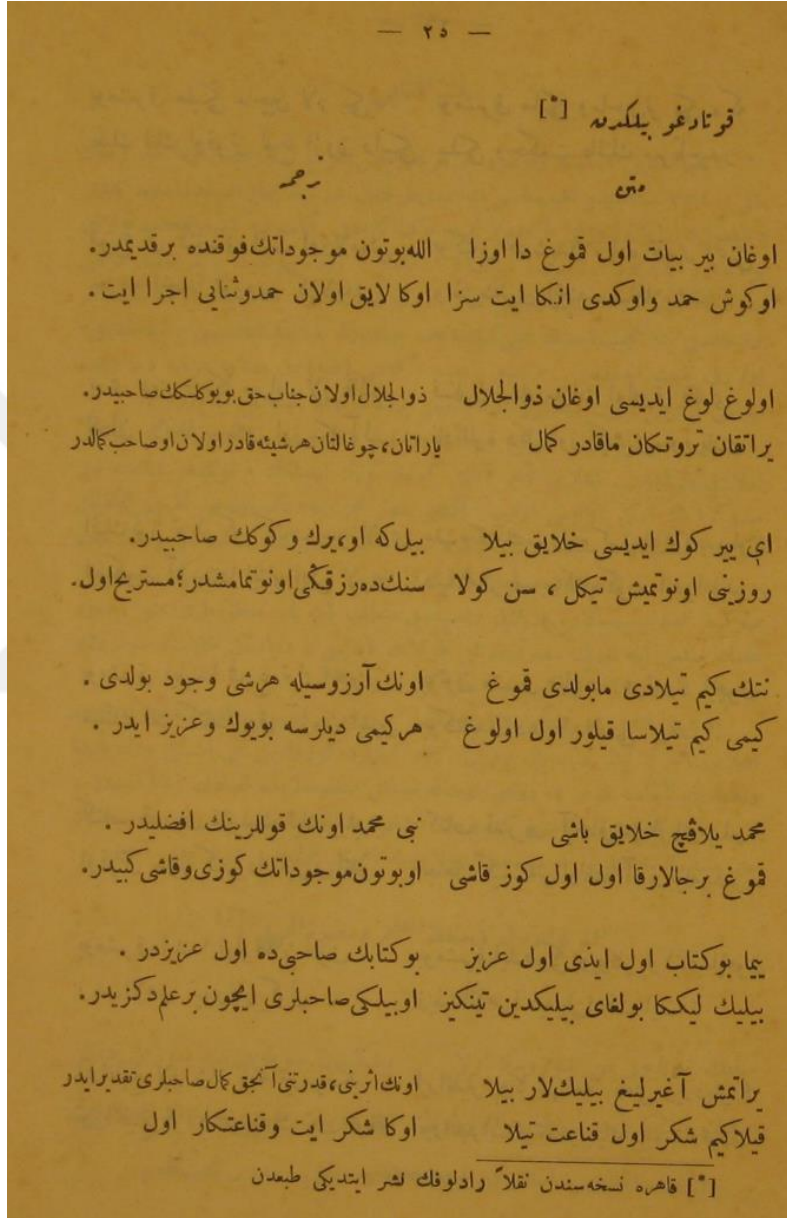
İslamiyet’ten Sonra Hakaniye, Kâşgar Edebiyatı temasının içeriği analiz edilerek *Dîvânu Lügâti’t-Türk*, *Kutadgu Bilig* ve *Aybetü’l-Hakayık* eserleriyle ilgili üç kodun olduğu belirlenmiştir. *Dîvânu Lügâti’t-Türk* kodu çözümlenmesiyle kitabın içeriğinin, Türk edebiyatı için taşıdığı değer ve kitapla ilgili çalışmalardan oluştuğu belirlenmiştir. Bu içerikten sonra kitaptan dört sayfalık örnek metin kitaba alınmıştır. Bu örnek metin kullanımı Şekil 17’de gösterilmiştir.

Şekil 17. Dîvânu Lügâti't-Türk'ten alınan örnek metin

Şekil 17 incelendiğinde asıl metinden sonra dönemin Türkçesine çevirisi de hemen metin altında verildiği görülecektir. Dipnotta kullanılmayan, Türkçe bir sesle ilgili açıklama vardır. *Dîvânu Lügâti't-Türk* ile ilgili açıklama ile okuma çalışmalarında metnin dönem özelliklerinin öğretilmesi bilgi basamağıyla, dönem özelliklerinin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla, eski metinlerin dönemin Türkçesinden ayrılan özelliklerin belirlenmesi analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İslamiyet'ten Sonra Hakaniye, Kâşgar Edebiyatı temasının *Kutadgu Bilig* kodunun çözümlenmesiyle kitapla ilgili açıklamalar ve kitaptan alınan iki sayfalık örnek metinle içerik oluşturulduğu belirlenmiştir. Örnek metin kullanımı Şekil 18'de gösterilmiştir.

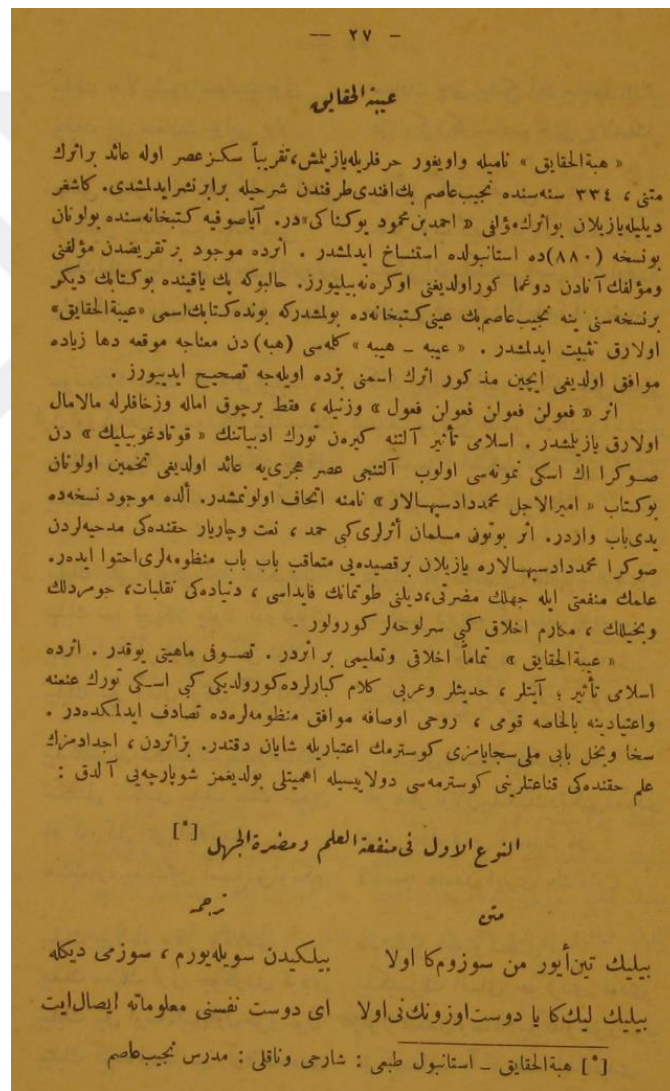

Şekil 18. Kutadgu Bilig kodunun içeriğindeki örnek metin kullanımı

Şekil 18'de görülen dipnotta da belirtildiği gibi asıl metin, Redloff'un *Kutadgu Bilig*'in Kahire nüshasından hazırladığı tıpkıbasımdan alınmıştır. Asıl metin yanında metnin dönemin Türkçesine tercüme edilerek içerik hazırlanmıştır. *Kutadgu Bilig* kodu ile ilgili açıklama ve okuma çalışmalarında metnin dönem özelliklerinin öğretilmesi bilgi

basamağıyla, dönem özelliklerinin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla, eski metinlerin dönemin Türkçesinden ayrılan özelliklerin belirlenmesi analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Başlıkta *Aybetü'l-Hakayık*, dipnotta *Hibbetü'l-Hakayık* olarak isimlendirilen *Atabetü'l-Hakayık* kitabıyla ilgili kodun çözümlenmesiyle kitapla ilgili açıklama ve örnek metinlerden oluşan dört sayfalık içerik hazırlandığı tespit edilmiştir. Kitabın açıklama ve örnek metnin başlangıcı Şekil 19'da gösterilmiştir.

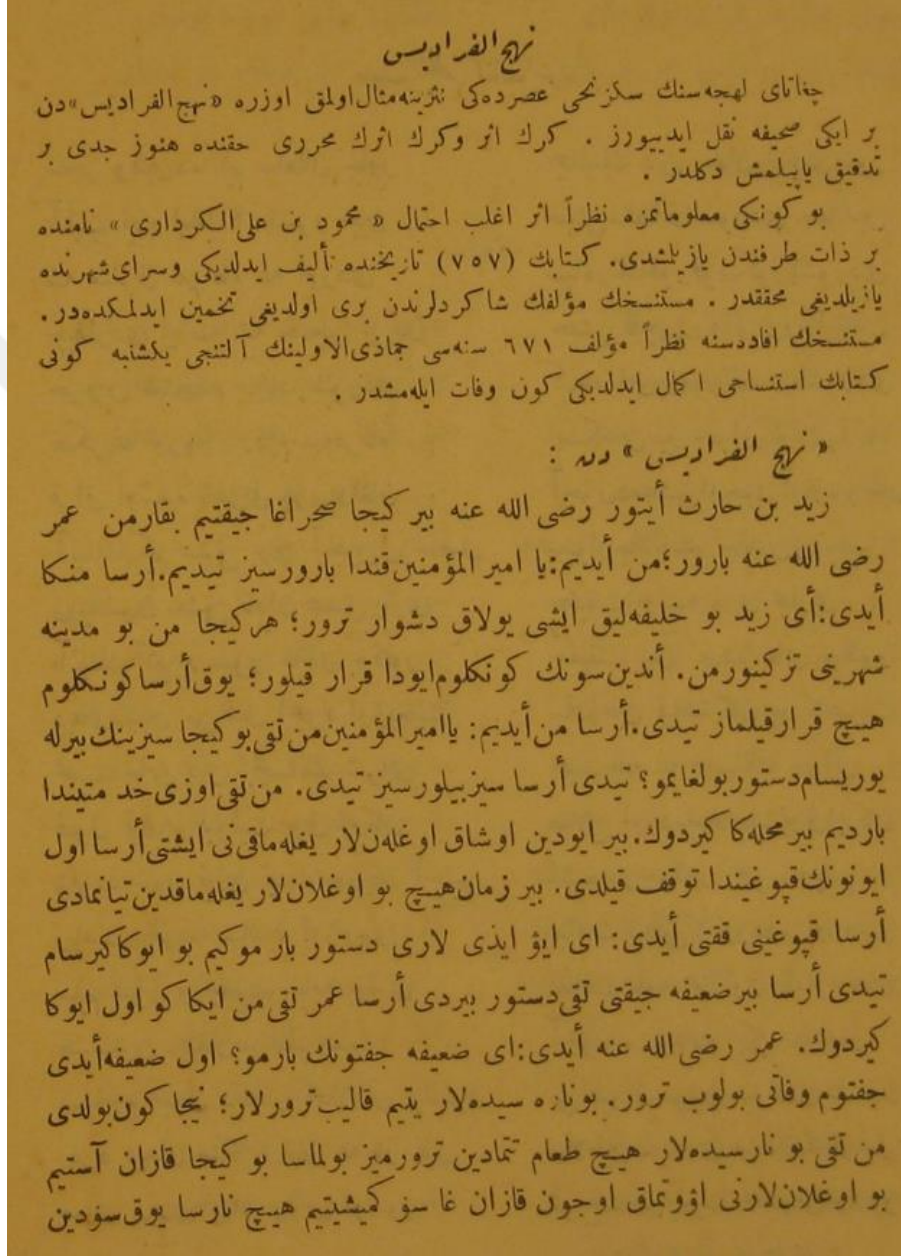
Şekil 19. Atabetü'l-Hakayık kodunun içeriği

Atabetü'l-Hakayık kitabıyla ilgi kodun içeriğinin gösterildiği Şekil 19 incelendiğinde önce kitapla ilgili açıklamalara yer verildiği, sonra da kitaptan örnek metinlerin alındığı görülecektir. Kitabın adının *Aybetü'l-Hakayık* ve *Hibbetü'l-Hakayık* olarak kullanılmıştır. Kitabın metin bölümünün Necip Asım'dan alındığı belirtilmiştir. *Atabetü'l-Hakayık* koduyla ilgili açıklama ve okuma çalışmalarında metnin dönem özelliklerinin öğretilmesi bilgi basamağıyla, dönem özelliklerinin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla, eski metinlerin dönemin Türkçesinden ayrılan özelliklerin belirlenmesi analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Çağatay Edebiyatı Numuneleri temasının içeriği analiz edilerek şu edebî temsilcilerle içerik kodları hazırlandığı belirlenmiştir: Ahmet Yesevi, Süleyman Bakırgani, Harezmi ve Hucendi, Seyf-i Sarayi, Mir Haydar, Sekkâkî, Lütfi, Emiri, Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevai. Bu edebî kişilerle hazırlanan kodlardan önce *Çağatay Edebiyatı Numuneleri* temasının içeriğinde *Çağatay Lehçesine Dair İzahat*, *Çağatay Kavaidinin Bazı Esasları*, *Harf Tebadülleri* ve *Mef'ûl Edatları* başlıklarıyla Çağatay Türkçesinin dil özellikleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Ahmet Yesevi ve Süleyman Bakırgani* kodu altında da her iki edebî şahsiyetle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Hikmet* başlığı altında Ahmet Yesevi'den numaralandırılan üç örnek metin, *Süleyman Bakırgani'den* başlığı altında da numaralandırılan dört örnek metinlerden oluşan içerik hazırlanmıştır. Okuma çalışmalarında dönemin dil özelliklerinin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla, Ahmet Yesevi ile Süleyman Bakırgani'nin metinlerinin karşılaştırılması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Harezmi ve Hucendi kodunun içeriğinde Türkçeyi şark lehçesi, garp lehçesi ve Azeri lehçesi olmak üzere Türkçenin üç bölgeye ayrılmış ve bu bölgelerin edebî şahsiyetlerinden söz edilmiştir. Kitapta “biz evvela Çağatay, sonra Azeri, üçüncü sırada da Anadolu şairlerine ait metinleri göstereceğiz” (s. 46) denilerek Çağatay edebiyatın temsilcilerinden Harezmi'nin *Muhabbetname* isimli eseri tanıtılmış ve bu eserden örnek metin kitaba alınmıştır. Hucendi'nin *Letafetname* isimli eserinden *Münacat* ve *Sebeb-i Nazm-ı Kitap* bölümleri kitaba alınmıştır. Türkçenin bölgeleri, Çağatay Türkçesi ve eserleriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla; metin incelemelerinde Çağatay Türkçesinin metin üzerinde bulunması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Nehcü'l-Ferâdîs, Çağatay lehçesinin nesrini örneklemek için tanıtılmış ve *Nehcü'l-Ferâdîs*'ten bir parça ile içerik zenginleştirilmiştir. Söz konusu açıklama ve örnek metin kullanımı Şekil 20'de gösterilmiştir.

Şekil 20. Nehcü'l-Ferâdîs ile ilgili açıklama ve örnek metin kullanımı

Şekil 20'de görülen açıklama bilgi basamağıyla, örnek metin üzerinde Çağatay lehçesinin özelliklerinin bulunması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Seyf-i Sarayi kodu için *Seyf-i Sarayi* hakkındaki açıklamadan sonra *Nazire*, *Gazel* ve *Gülistan Tercümesi Mukaddimesi*'nden başlıkları altında yazarın örnek metinlerine yer verilmiştir. *Sayf-i Sarayi* hakkındaki açıklama bilgi basamağıyla, metinlerin özelliklerinin dönem özelliklerinin bulunması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Mir Haydar kodunun içeriğinde *Mir Haydar* hakkındaki açıklamadan sonra *Mahzenü'l-Esrar* tercümesinden bir bölümle içerik hazırlanmıştır. *Mir Haydar* ile ilgili açıklama bilgi basamağıyla, okuma çalışmalarında metnin açıklanmasıyla ilgili yapılacak çalışma kavrama basamağıyla, metin üzerinden dönemin dil özelliklerinin gösterilmesi de analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Çağatay lehçesinin hicri dokuzuncu asırdaki altın döneminin şairlerinde biri olarak tanıtılan *Sekkani* hakkında hazırlanan kodun içeriğinde *Sekkani*'yle ilgili açıklama ve üç gazeli örnek metin olarak kullanılmıştır. *Sekkani* hakkındaki açıklama bilgi basamağıyla, okuma çalışmalarında metnin açıklanmasıyla ilgili yapılacak çalışma kavrama basamağıyla, metin üzerinden dönemin dil özelliklerinin gösterilmesi de analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

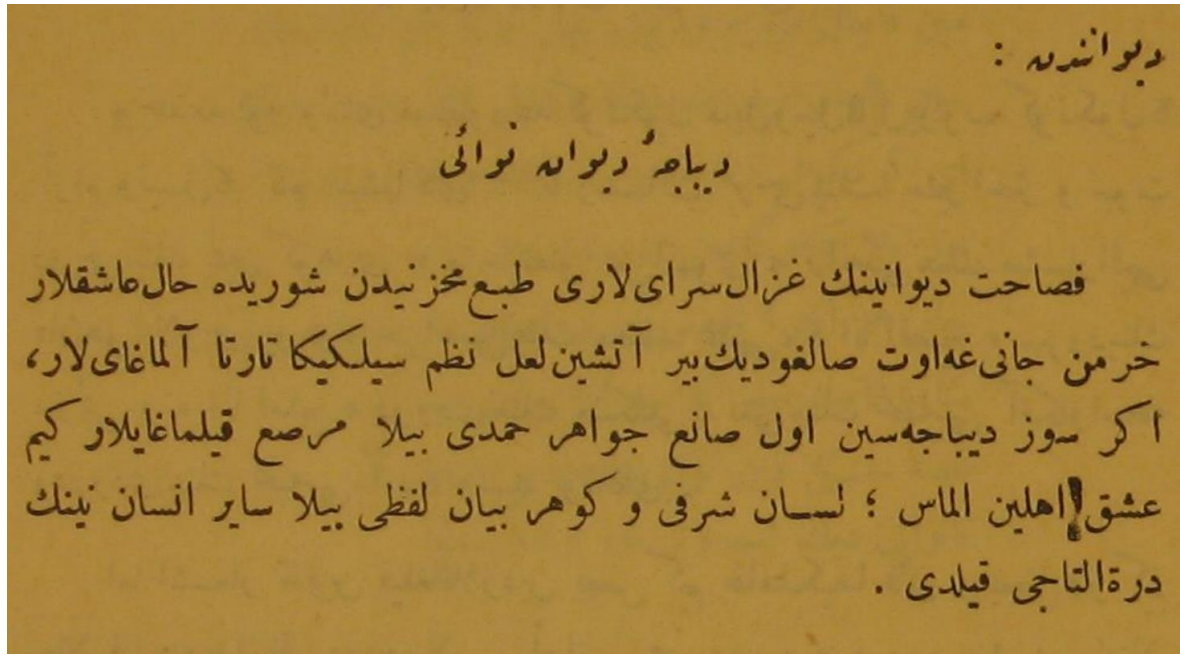
Lutfi ile ilgili kodun içeriğinde *Lütfi* hakkında açıklamalar yapılmış ve aruz veznini Türkçede başarılı kullanan öncülerden biri olduğu belirtilmiştir. *Lütfi* ile ilgili bu açıklama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra *Lütfi*'nin on gazeli örnek metin olarak kullanılmıştır. Açıklamadaki aruzla ilgili bölüm örnek gazeller üzerinde incelendiği düşünüldüğünde hazırlanan içerik kavrama, uygulama, analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre gazellerin şerhi kavrama basamağıyla, açıklamada geçen vezinlerin gazel üzerinden bulunması uygulama basamağıyla, metnin dil özelliklerinin bulunması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Emiri, hakkındaki kodun içeriğinde *Emiri*'yle ilgili açıklamalarda *Nevai*'nin *Mecalisü'n-Nefais* adlı eserinde şairin döneminin güçlü ama tanınmayan bir yazar olarak söz edildiği belirtilmiştir. *Fuzuli* ile ifade, kafiye ve redif yönünden benzer özelliklerinin olduğu söylenmiştir. Bu hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu içerikten sonra *Emiri*'nin gazel, muhammes ve terci-i bent örnekleri alınmıştır. Bu bölüm de metinlerin sınıf içinde şerh edilmesi kavrama basamağıyla; redif ve kafiye bakımından *Fuzuli* ile benzer yönlerin karşılaştırılması analiz basamağıyla; gazel, muhammes ve terci-i bent özelliklerinin metin üzerinden incelenmesi bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Hüseyin Baykara ile ilgili kodun içeriğinde *Hüseyin Baykara* hakkında açıklamalara yer verildikten sonra dört gazel örnek metin olarak kullanılmıştır. *Hüseyin Baykara* ile ilgili

açıklama ile gazeller üzerinden tür özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, gazellerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Ali Şir Nevai'nin edebî kişiliği, dönemi ve eserler hakkında açıklamalarla hazırlanan kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra *Divandan* başlığı altında *Dibace-i Divan-ı Nevai* adıyla Türkçe yazılan ilk divan dibacesi örneklenmiştir. Söz konusu metin Şekil 21'de gösterilmiştir.

Şekil 21. Ali Şir Nevai'nin dibace örneği

Şekil 21'de gösterilen dibace örneğinden sonra *Rubai*, *Nazım*, *Gazel*, *Müstezat* ve *Muhammes* başlıkları altında Ali Şir Nevai'nin bu nazım biçimlerinden örnek metinlerinin kitapta kullanılması bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Buna göre nazım şekil özelliklerinin bulunması bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Sakiname*, *Mecalisü'n-Nefais*, *Mahbûbü'l-Kulûb* ve *Muhakemetü'l-Lugateyn* eserlerinden örnek metinlere yer verilmiştir. Bu eserlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla, metinlerin üzerinden dönemin dil özelliklerinin bulunması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Azeri Edebiyatı Numuneleri temasının içeriğinde şu edebî isimlerle içerik kodları oluşturulmuştur: Hasanoğlu, Kadı Burhaneddin, Nesimi, Darir Erzurumi, Habibi ve Hatâyi. Bu edebî kişilerle ilgili açıklamalar ve örnek metinlerle *Azeri Edebiyatı Numuneleri*

temasının içeriği hazırlanmıştır. Dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetler etrafından kitap içeriği hazırlanmıştır.

Hüseyinoğlu kodunun altında önce Azeri edebiyatı hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Hüseyinoğlu'nun kitaba alınan gazeli ile “Seyf-i Sarayı ve Ahmet Dai'nin meşhur gazelleri arasında benzerlik olduğu söylenmiş, bu durumun Hüseyinoğlu'nun başka şairlere örnek olabilecek kadar önemli bir edebî şahsiyet oluşu belirtilmiştir. Hazırlanan bu giriş içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Örnek verilen gazelin şerhi kavrama basamağıyla, gazelin Seyf-i Sarayı ve Ahmet Dai'nin gazelleriyle karşılaştırılması da analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kadı Burhanettin, hayatı ve edebî kişiliği hakkındaki açıklamalarla tanıtılmıştır. Bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Dört gazel, altı rubai, on bir tuyug örnek metin olarak kullanılmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Seyyid Nesimi, hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalarla tanıtılmıştır. Bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İki mesnevi, on gazel ve on tuyug örnek metin olarak kullanılmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Erzurumlu Darîr, hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalarla tanıtılmıştır. Bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Azeri edebiyatında nesir örneği için *Fütühü'ş-Şam* isimli eserden örnek verilmiştir. Söz konusu eserin dil özelliklerinin metin üzerinden açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Habibi kodunun içeriğinde Habibi'nin hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek bir bölüm hazırlanmış, sonra Habibi'nin altı gazeli örnek metin olarak kullanılmıştır. Bu gazellerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Hatâyi, mahlasını kullanan Şah İsmail ile ilgili kodun içeriğinde Şah İsmail'in hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalar yer almıştır. Bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Şah İsmail'in yedi gazeli ile iki nefesi örnek metin olarak kullanılmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Garp Türkleri Edebiyatı Numuneleri temasının giriş bölümünde içerik bilgisi olarak şu kodlara yer verilmiştir: *Yusuf u Züleyha Manzumesi*, *Kitab-ı Dede Korkut*, *Mevlana Celaleddin Rumi ve Sultan Veled*, *Şeyyad Hamza*, *Gülşehri*, *Yunus Emre*, *Kaygusuz*, *Eflâki Dede*, *Âşık Paşa*, *Hoca Mesut*, *Fatiha Tefsiri*, *Fermanlar*, *Şeyhoğlu*, *Ahmedi*, *Ahmet Dai*, *Süleyman Çelebi*, *Şeyhi*, *Kâbusname Tercümesi*, *Hümami*, *Atayi*, *Şeyh Elvan-ı Şirazi*, *İbn Arabşah*, *Selçukname (Ali)*, *Cemali*, *Nizami*, *Yazıcı Muhammet Efendi*, *Melihi*, *Zeynep Hatun*, *Nişani*, *Sinan Paşa*, *Sultan Cem*, *Sadi-i Cem*, *Ahmet Paşa*, *Âşık Paşazade* ve *Tursun Bey*. Bu giriş bölümünde belirtilen kodlara göre *Garp Türkleri Edebiyatı Numuneleri* temasının içeriği hazırlanmıştır.

Yusuf u Züleyha Manzumesi, *Garp Türkleri Edebiyatı Numuneleri* temasının ilk kodudur. *Yusuf u Züleyha* manzumesinin yazarı, içeriği ve şekil özelliklerine ilişkin açıklamalarla başlayan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu kodun içeriğinde söz konusu manzumeden alıntılara yer verilmiştir. Açıklamada geçen şekil özelliklerinin alıntı metin üzerinde incelenmesi bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitab-ı Dede Korkut kodu altında eserin dil özellikleri ve Türk kültüründeki yeriyle ilgili açıklamalardan oluşan giriş bölümü bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Örnek metin üzerinden dil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metnin açıklanması da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Sultan Veled* kodu altında Mevlana Celaleddin Rumi ve Sultan Veled'in hayatları, edebî kişilikleri ve eserleri hakkındaki açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Rûbabname*, *İbtidaname* ve *Sultan Veled*'in üç gazeli örnek metin olarak kullanılmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Şeyyad Hamza kodunun içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla değerlendirilebilir. *Şeyyad Hamza*'nın iki gazeli örnek metin olarak kitapta kullanılmıştır. Bu örnek gazellerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Gülşehri kodunun içeriğinde *Gülşehri*, sofiyane eserlerine karşın Türkçeyi kullanma gücü ön plana çıkarılarak tanıtılmıştır. Bu tanıtım bölümü bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Mantıku't-Tayr*'dan üç bölüm kitaba alınarak *Gülşehri*'nin edebî metinleri örneklenmiştir.

Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yunus Emre kodun içeriğinde Yunus Emre, diğer şairler gibi Farsça etkisinde olmaması, Türkçe yazması yönüyle ön plana çıkarılarak tanıtılmıştır. Bu tanıtım bölümü bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Münacaat*, *Nefes* ve *İlahi* örnekleriyle Yunus Emre'nin edebî yönünü gösteren içerik hazırlanmıştır. Bu içerikteki metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kaygusuz Abdal kodunda Kaygusuz Abdal, halk edebiyatının başlıca simalarından biri olarak tanıtılmış, “Yunus Emre ile aralarındaki fikri ve lisani alakayı göstermek” (s. 160) amaçlanmıştır. Kaygusuz Abdal'ın hayatı, eserleri ve dil özelliklerinin söylendiği içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Makalat-ı Baba Kaygusuz*, *Mesnevi*, *Gazel*, *Nefes* ve *Şathiyat* başlıkları altında Kaygusuz Abdal'dan örnek edebî metinlere yer verilmiştir. Bu örnek metinleri tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla, Yunus Emre'nin metinleriyle karşılaştırılması analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Eflâki Dede kodunun içeriğinde Eflâki Dede hakkındaki açıklama bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İki gazelle Eflâki Dede'nin edebî yönü gösterilmiştir. Bu içerikteki gazellerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Âşık Paşa kodunun içeriğinde Âşık Paşa “gerek eski tezkirelerde gerek son devirde yazılan birkaç tarih-i edebiyat kitabında Osmanlı Türklerinin ilk şairi” (s. 171) olarak tanıtılmış; hayatı, edebî kişiliği ve yaşadığı dönemin siyasal durumuyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Garipname*'den, bir bölümden sonra bir kaside ve üç gazel ile Âşık Paşa'nın edebî metinleri örneklenmiştir. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Hoca Mesud kodunun içeriğinde Hoca Mesud hakkında eserleri ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Süheyl ü Nevbahar*, *Ferhengnâme-i Sa'dî Tercümesi* ve *Kelile ve Dimne*'den örnek metinlerle Hoca Mesud'un edebî metinleri örneklenmiştir. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fatiha Tefsiri kodunun içeriğinde “Aslan Bin İnanç Bey namına yazılan bu Fatiha Tefsiri sekizinci hicret asrının garip lehçesine ait nesirlerinden en mükemmel bir numunedir” (s. 186) şeklinde tanıtılan eserde Arap imlası yani harekenin olmadığı, eserin üslup ve edasının tamamen Türk olduğu söylenmiştir. Açıklamaların yer aldığı bölüm bilgi basamağıyla, *Fatiha Tefsiri*’nden alınan bölüm de metnin içeriğinin incelenmesi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fermanlar kodunun içeriğinde “lisanın geçirdiği istihaleyi daha iyi bir surette anlayabilmek” (s. 188) amacıyla kitaba alındığı söylenen dört fermanın dil özelliklerinin incelenmesi analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Şeyhoğlu kodunun içeriğinde Şeyhoğlu’nun lisanı sade ama fazla imaleli, zihafı ve kusurlu olarak tanıtmış; bir gazel ile Şeyhoğlu’nun edebî yönü gösterilmiştir. Şeyhoğlu hakkındaki açıklama bilgi basamağıyla, gazelin şerhi de kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Ahmedi kodunun içeriğinde “bir tekâmül devresinin başladığına işaret ve delalet edecek kadar sağlam ve kusursuz” (s. 195) bir üslubunun olduğu söylenmiştir. Bir kaside, altı gazel ve *İskendername*’den bir bölümle Ahmedi’nin edebî yönü gösterilmek istenmiştir. Ahmedi’yle ilgili açıklama ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Ahmet Dai kodunun içeriğinde “kasideleri ve gazelleri lisanının ahengi itibariyle kendinden evvel gelen birçok şaire takdim edebilecek meziyetleri haiz” (s. 205) olarak tanıtılmış, eserleri ve hayatıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bir münacat örneği verilmiş, bunun dışında bir kaside, biri nazire olan beş gazel örneği kullanılmıştır. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Süleyman Çelebi kodunun içeriğinde Süleyman Çelebi’nin gazel ve kasidenin dışında mevlitleri ile diğer divan edebiyatı yazarlarından farklı bir yolda ilerlediği anlatılmış, hayatıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Mevlid-i Şerife*’den *Münacat*, *Velâdet Fashî*’nden, *Tefrih ve Münacaat*, *Dua ve İltica* başlıkları altında örnek metinler alınmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Şeyhi kodunun içeriğinde Şeyhi “divan edebiyatımızın esasını hatta Ahmet Paşa, Necati, Nevai ve Baki’den evvel kuranlardan biri” (s. 219) olarak tanıtılmış; eserleri, edebî kişiliği ve hayatıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu içerik bilgi basamağıyla

ilişkilendirilebilir. Tevhit, naat, kaside, yedi tane gazel, terci-i bent, mesnevi, *Harname*, *Hüsrev ü Şirin*'den örnek metinler alınmıştır. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kâbusname Tercümesi kodunun içeriğinde Farsçadan Mercimek Ahmet tarafından tercüme edilen eser hakkında bilgiler verilmesi bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Agaz-ı Destan*, *Nuşirevan'ın Nasihatleri Beyan Olunur*, *Aşk ve Âşıklık Halka Beyan Olunur* başlıklarıyla *Kabusname*'den örnek metinler alınmıştır. Bu örnek metinlerin içeriğinin incelenmesi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Hümami kodunun içeriğinde Hümami “Şeyhi ile onun arkadaşı olan Ahmedî'nin muasırıdır. Hâlbuki hakikatte kendisi ancak ikinci derecede şairlerden addolunur” şeklinde tanıtılmış, edebî kişiliği ve hayatı hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bir kaside, dört gazel ve yedi muhammes ile Hümami'nin edebî yönü örneklenmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Atayi kodunun içeriğinde Atayi hakkında hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer verilen bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İki kaside, dört gazel ile Atayi'nin edebî yönü örneklenmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Elvan-ı Şirazi kodunun içeriğinde Elvan-ı Şirazi'nin hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer verilen bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Beş gazel, iki müstezat örneğinin dışında *Gülşen-i Raz* tercümesinden alınan örnek metinle de Elvan-ı Şirazi'nin edebî yönü gösterilmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, metinlerin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İbn Arabşah kodunun içeriğinde İbn Arabşah'ın hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Tefsir Tercümesi*'nden başlığı altında *Sure-i Yusuf* tan, *Sure-i İhlas*'tan tercüme örneklerine yer verilmiştir. Örnek metinlerin anlamına yönelik çalışmalar kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Selçukname kodunun içeriğinde Yazıcızade Ali tarafından İbn Bibi ve *Camii't-Tevarih*'den iktibas edilen metin hakkında açıklamaya yer verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Gıyaseddin Keyhüsrev ile ilgili bir bölümle *Selçukname* örneklenmiştir. Örnek metnin anlamına yönelik çalışma kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Cemali kodunun içeriğinde “zamanına göre sade, güzel denilebilecek bir üsluba sahip” (s. 273) olması yönüyle Cemali tanıtılmış, edebî kişiliği ve hayatıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Dört gazel, *Gülşen-i Uşşak*’tan alınan iki kaside ile Cemali’nin edebî yönü gösterilmiştir. Metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Nizami kodunun içeriğinde “genç yaşında öldüğü için edebiyat ilminde hususi bir yer edinemediği” (s. 282) şeklinde Nizami tanıtılmış, devrinin en büyük şairi Ahmet Paşa’ya yazdığı nazirelerinden söz edilmiştir. Bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek bu içerikten sonra bir kaside ve yedi gazel ile Nizami’nin edebî metinleri örneklenmiştir. Bu örnek metinlerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yazıcızade Mehmet Efendi kodunun içeriğinde söz konusu edebî kişinin hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Muhammediye*’den örnek metinlerle Yazıcızade Mehmet Efendi’nin edebî yönü gösterilmiştir. Örnek metinlerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Melihi kodunun içeriğinde “devrinin kudretli şairlerindendi, hayali zengin ve lisanı divan tarzının mükemmel numunelerinden biri” (s. 295) olarak Melihi tanıtılmış, eserleri ve hayatıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Dokuz gazel, yedi rubai ile Melihi’nin edebî eserlerinden örnek metinler verilmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Zeynep Hatun kodunun içeriğinde Zeynep Hatun’un hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bir gazelle Zeynep Hatun’un edebî yönü gösterilmiştir. Örnek gazelin şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Nişani kodunun içeriğinde yer alan Nişani’nin hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Mektubun Sureti* başlığı altında Fatih Sultan Mehmet’in Uzun Hasan’a gönderilmek üzere Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa’ya yazdırdığı mektuba ve Nişani’nin beş gazeline yer verilmiştir. Örnek metinlerin şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Sinan Paşa kodunun içeriğinde Sinan Paşa'nın, döneminde yetişen en büyük nasirlerden olduğu söylenmiş, hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Tazarruat*'tan, *Tezkiretü'l-Evliya Mukaddimesi*'nden, *Beyazıd-ı Bestami* başlıkları altından Sinan Paşa'nın nesir örnekleri verilmiştir. Bu nesir örnekleri üzerinden yapılan anlam çalışmaları kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Cem kodunun içeriğinde Şehzade Cem'in devrinin nazireci şairlerinden olduğu söylenmiş, "lisan ve şiirimizin terakki merhalesinde ismi geçecek şairlerden değildir" (s. 319) şeklinde tanıtılmıştır. Roma esareti sırasında yazdığı rindane ve kalenderane mektupları o bölge yaşamı hakkında bilgi vermesi bakımından önemli görülmüş ve bu durumdan dolayı kitaba alındığı belirtilmiştir. Bir münacat, sekiz gazel, iki manzum mektup ve bir murabba örneği ile Şehzade Cem'in edebî yönü gösterilmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Sadi-i Cem kodunun içeriğinde söz konusu edebî kişi "kadim şiir tarzımızın üstatlarından telakki edilemezse de oldukça muvaffakiyetli bir şairimiz" (s. 331) olarak tanıtılmış ve bir kaside, beş gazel ile Sadi-i Cem'in edebî ürünleri örneklenmiştir. Sadi-i Cem hakkındaki açıklamalar bilgi basamağıyla, örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Ahmet Paşa kodunun içeriğinde "divan edebiyatının belli başlı üstatlarından biridir, eski şiir tarzımızın tekâmülünde onun büyük bir hissesi vardır" (s. 336) şeklinde tanıtılan Ahmet Paşa'nın hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamanın yer aldığı içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İki kaside, dokuz gazel ve bir mersiye ile Ahmet Paşa'nın edebî metinleri örneklenmiştir. Örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Âşıkpaşazade kodunun içeriğinde "903 sayfaya kadar getirdiği tarihini vakayı görenlerden veya bunlardan işitenlerden telakki ederek yazmış, kendisi de bizzat bazı vakayı ve muharebatta hazır bulunmuştur" (s. 352) şeklinde Âşıkpaşazade'nin *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eserini nasıl yazdığı anlatılmıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bablar ve sual-cevap şeklinde hazırlanan eserden beş bab, bir sual-cevap bölümü örnek olarak alınmıştır. Örnek alınan metinlerin anlam özelliklerinin incelenmesi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tursun Bey kodunun içeriğinde Tursun Bey'in hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgi basamağıyla ilişkilendirebilecek açıklamadan sonra *Târîh-i Ebü'l-Feth* adlı eserinden örnek

metinler alınmıştır. Alınan örnek metinlerin anlamı üzerindeki çalışmalar kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Mesihi kitapta yer alan son edebî kişiliktir. *Mesihi* ile ilgili hazırlanan kodun içeriğinde *Mesihi* “Şeyhi ile tekâmüle başlayan ve Ahmet Paşa’da muayyen bir sistem hâline gelen divan edebiyatının bu devirdeki son üstadı *Mesihi* olarak telakki edebiliriz” (s. 367) şeklinde tanıtılmış, Baki’nin *Mesihi*’den etkilendiği ve meşhur bahariye kasidesi *Mesihi*’nin kitaba alınan kasidesine nazire olarak yazıldığı belirtilmiştir. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İki kaside, sekiz gazel ve murabba ile *Mesihi*’nin edebî metinleri örneklenmiştir. Bu örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, şerhi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Baki’nin Bahariye kasidesi ile kitaptaki kasidenin karşılaştırılması da analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Lügatçe, kitabın sonunda yer alan bölümdür. Kitabın girişindeki *Küçük Bir İzah* başlıklı bölümde *Lügatçe* bölümüyle ilgili şu açıklamaya yer verilmiştir:

“Bugünkü lehçemize yabancı kalan ve umumi lügat kitaplarında bulunmayan kelimelerin menşei, manasını işaret ettik. Ancak kitabın metnindeki şekli bozmamak için lügatçede izah olunan kelimeleri metinde herhangi bir işaretle göstermeye lüzum görmedik. Karilerimiz bu gibi kelimeler için her hâlde lügatçeye müracaat etmeyi ihmal etmemelidirler. Aynen tercümesine lüzum gördüğümüz bazı edebî numunelerdeki kelimeleri ise ayrıca lügatçeye dercetmeği faydasız addettik” (s. 4).

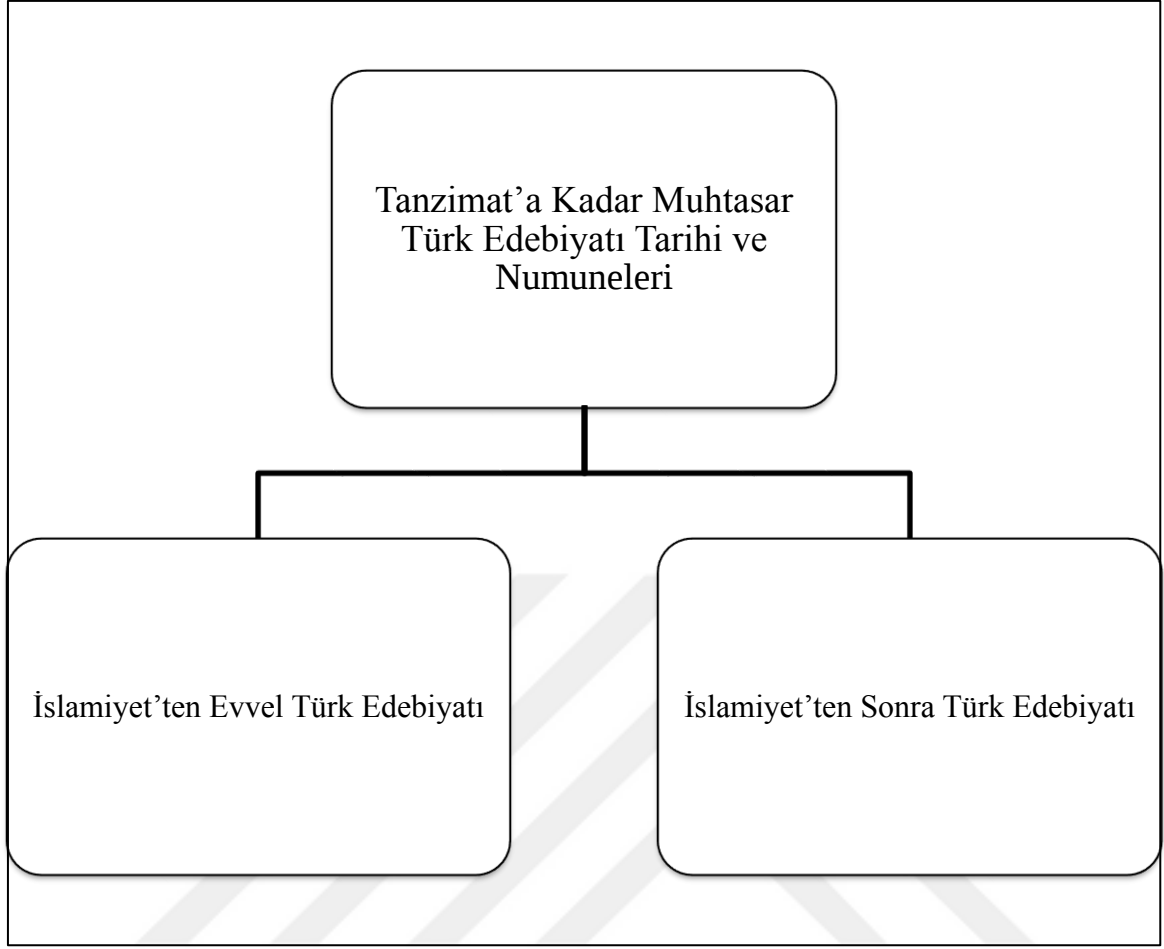
Açıklamadan da anlaşılacağı gibi güncel dilde kullanılmayan kelimelerin anlamlarıyla bölümün içeriği hazırlanmıştır. Bir de metinden anlamı çıkarılabilecek kelimelere sözlükte yer verilmemiştir. Öğrencilerin metin üzerinden anlama ve anlatma yeteneğini geliştirmenin amaçlandığını ve lügatçede yer alan kelimelerin de bu amaca göre seçildiğini göstermektedir.

4.2.5. Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri

Saadettin Nüzhet’in 717 sayfa olarak hazırladığı, 1931 yılında Sühulet Kütüphanesi sahibi Semih Lütfü tarafından basılan *Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabı lise ikinci sınıfta haftalık birer saat yapılması tasarlan edebî okuma ile Türk edebiyatı tarihi derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitabın giriş bölümünde, medeniyet tarihinin en mühim şubesi olan edebiyat tarihinin lüzum ve faydası hakkında burada uzun uzadıya izahat vermeyeceğini belirten Saadettin Nüzhet (1931), kitabı yeni bir edebiyat tarihi yazmak amacıyla değil, mevcut olan malumatı telhis etmek amacıyla hazırladığını söyler. Aynı bölümde kitabın tarihî kısmı için Prof. Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat Bey’in muhtelif eser ve makalelerinden yararlanıldığını da belirtir.

Mehmet Fuat’ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) kitabının içeriğinde sadece edebiyat tarihi bilgilerinin olması kitabın sadece Türk edebiyatı dersinde kullanılmasına, Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli’nin birlikte hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) kitabının içeriğinde de edebî metinlerin olması kitabın sadece edebî kıraat/okuma dersinde kullanılmasına neden olmuştur. 1929 Orta Mektep ve Lise Müfredat Programı ile lise ikinci sınıftaki Türk edebiyatı dersinin içeriğinin Tanzimat’a kadar uzatılması da Mehmet Fuat’ın *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) kitabının içeriğinin eksik kalmasına neden olmuştur. Saadettin Nüzhet söz konusu iki derste de kullanılabilecek tek bir kitap ihtiyacını görerek kitabın içeriğini buna göre tasarlamıştır. Kitabın içeriğinde hem Türk edebiyatı tarihi bilgilerine hem de anlatılan dönemin edebî metinlerine yer vermiştir.

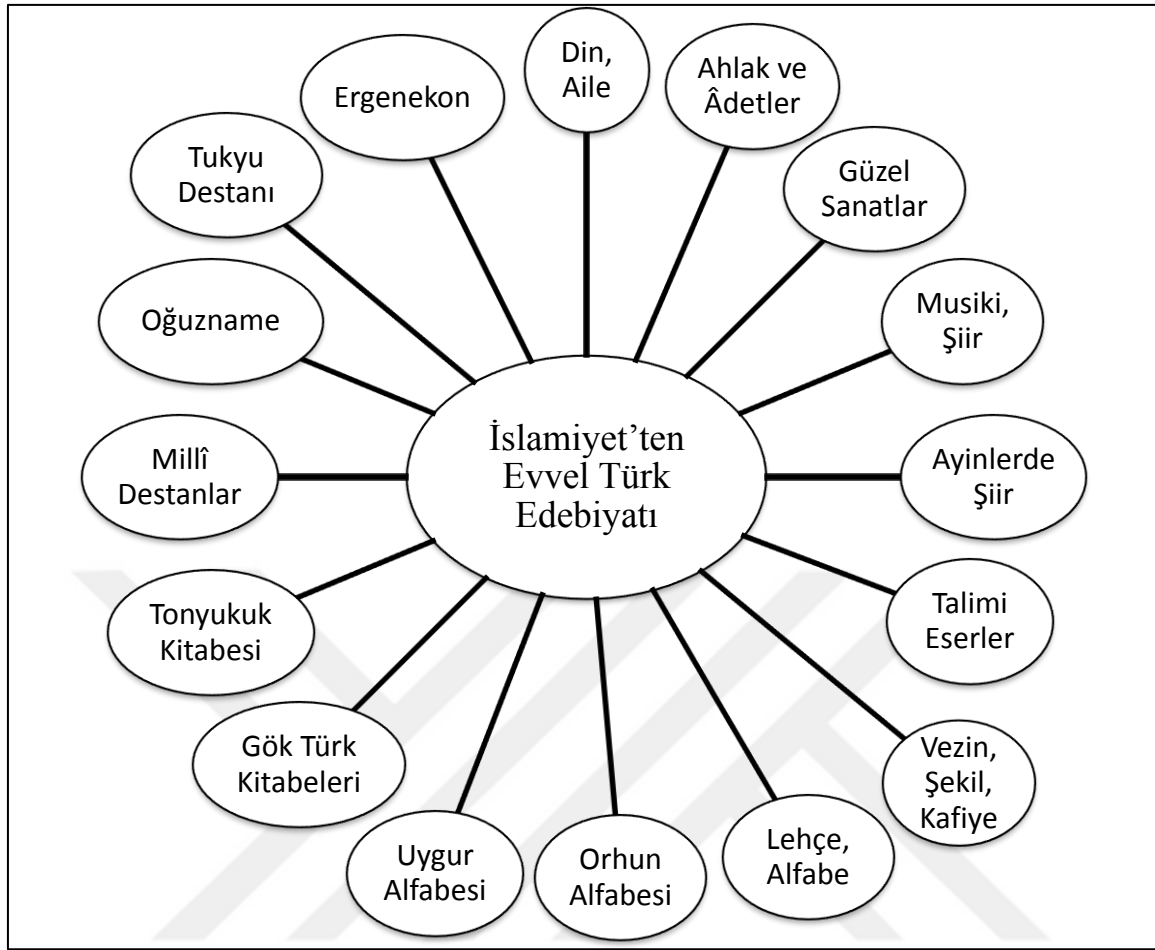
Tanzimat’a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri kitabının içeriğinde Türk edebiyatının tarihî dönemlerini temsil eden iki ana tema belirlenmiştir. Söz konusu iki tema Şekil 22’de gösterilmiştir.

Şekil 22. Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri kitabının temaları

Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri kitabının içeriği Şekil 22'de gösterilen *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı*, *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı* şeklinde iki ana dönemi temsil eden iki temaya ayrılarak hazırlanmıştır. İslamiyet'ten sonraki dönem 13. yy.dan itibaren yüzyıl esasına göre kronolojik olarak 19. yy.a kadar alt temalara ayrılmış, buna göre edebiyat tarihi ve örnek metin içeriği oluşturulmuştur. Kronolojik esaslara göre hazırlanan kitabın içeriğindeki örnek metinler, dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden seçilmiştir. Kitap betimsel içerik analizi yöntemine göre incelenmiştir. Kitabın temaların çözümlenmesiyle elde edilen kodlar belirlenmiş ve betimlenmiştir.

İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı temasının içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 23'te gösterilmiştir.

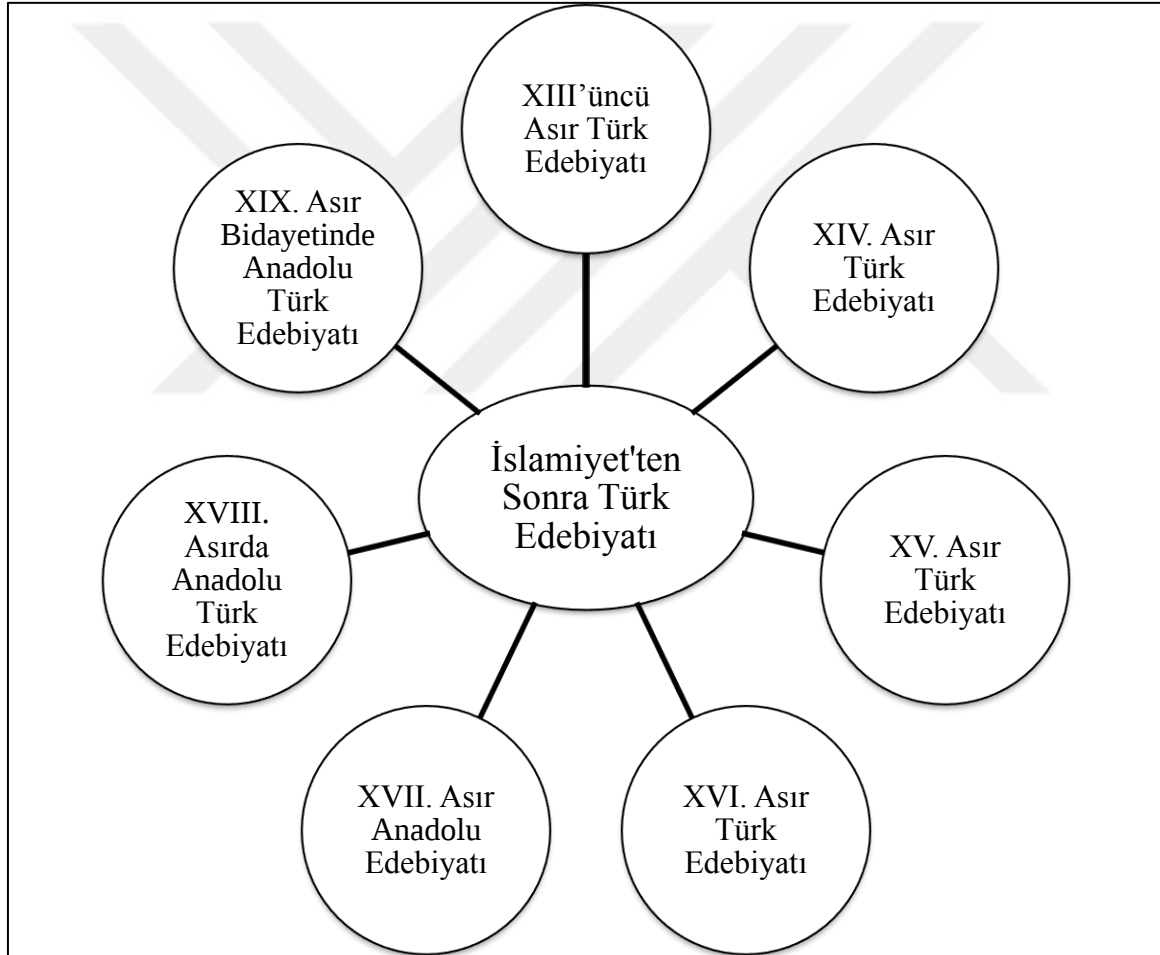
Şekil 23.İslamiyet'ten evvel Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı temasının içeriği, analiz edilerek belirlenen ve Şekil 23'te gösterilen *Din, Aile, Ahlak ve Âdetler, Güzel Sanatlar, Musiki, Şiir, Ayinlerde Şiir, Talimi Eserler, Vezin, Şekil, Kafiye, Lehçe, Alfabe, Orhun Alfabetesi, Uygur Alfabetesi, Gök Türk Kitabeleri, Tonyukuk Kitabesi, Millî Destanlar, Oğuzname, Tukey Destanı* ve *Ergenekon* isimli kodlarla hazırlanmıştır. Söz konusu kodların içeriklerinin kısa açıklamalarla hazırlandığı tespit edilmiştir. Buna göre *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı* temasının içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı teması analiz edildiğinde giriş bölümü niteliğinde bir içeriğin hazırlandığı belirlenmiştir. Bu bölümün içeriğinde *Tasavvuf, Tasavvuf Edebiyatı* başlıkları altında bu kavramlar açıklanmıştır. *İslami Klasik Edebiyatın Başlangıcı* başlığı altında *Kutadgu Bilig* ile *Aybetü'l-Hakayık* eserleri tanıtılmıştır. *Selçukiler Devri'nde Türk Edebiyatı* başlığı altında da *Tasavvufi Halk Şiirinin Başlangıcı* ile *Ahmet Yesevi* hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Harizm'de Türk Lisanı ve Edebiyatı* başlığı altında da

Zemahşeri, Hâkim Süleyman Ata ve Şemseddin Mehmet İbni Kays tanıtılmıştır. *Anadolu'da Türk Lisanı ve Edebiyatı* başlığı ile genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir. *Moğollar Devri'nde Türk Edebiyatı* başlığı altında *Yusuf ve Zeliha* ile *Cengizname*'nin içerikleri ve edebî değerleri açıklanmıştır. Giriş bölümü niteliğine göre hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

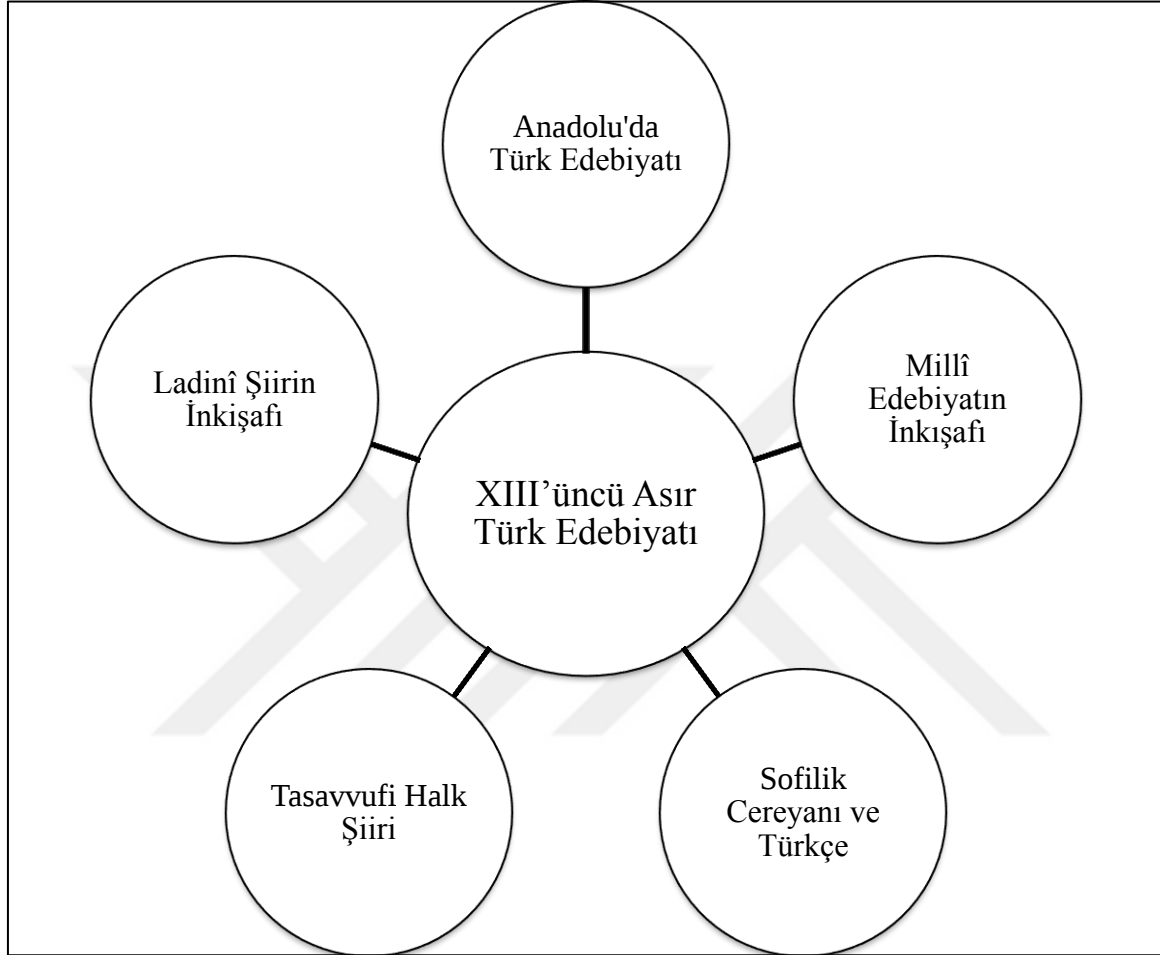
İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı temasının içeriği giriş bölümünden sonra yüzyıl esasına göre kronolojik dönemlerden oluşan alt temalardan oluşmuştur. Söz konusu içerikte yer alan yedi alt tema Şekil 24'te gösterilmiştir.

Şekil 24. İslamiyet'ten sonra Türk edebiyatı temasının içeriğindeki alt temalar

İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı temasının içeriği analiz edilerek belirlenen, Şekil 24'te gösterilen alt temalar ve bu temaların içeriklerindeki kodlar çözümlenerek tespit edilen bulgular betimlenmiştir.

XIII'üncü Asır Türk Edebiyatı başlıklı alt tema kitabın ilk kronolojik dönemdir. Bu alt temanın içeriğini analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 25'te gösterilmiştir.

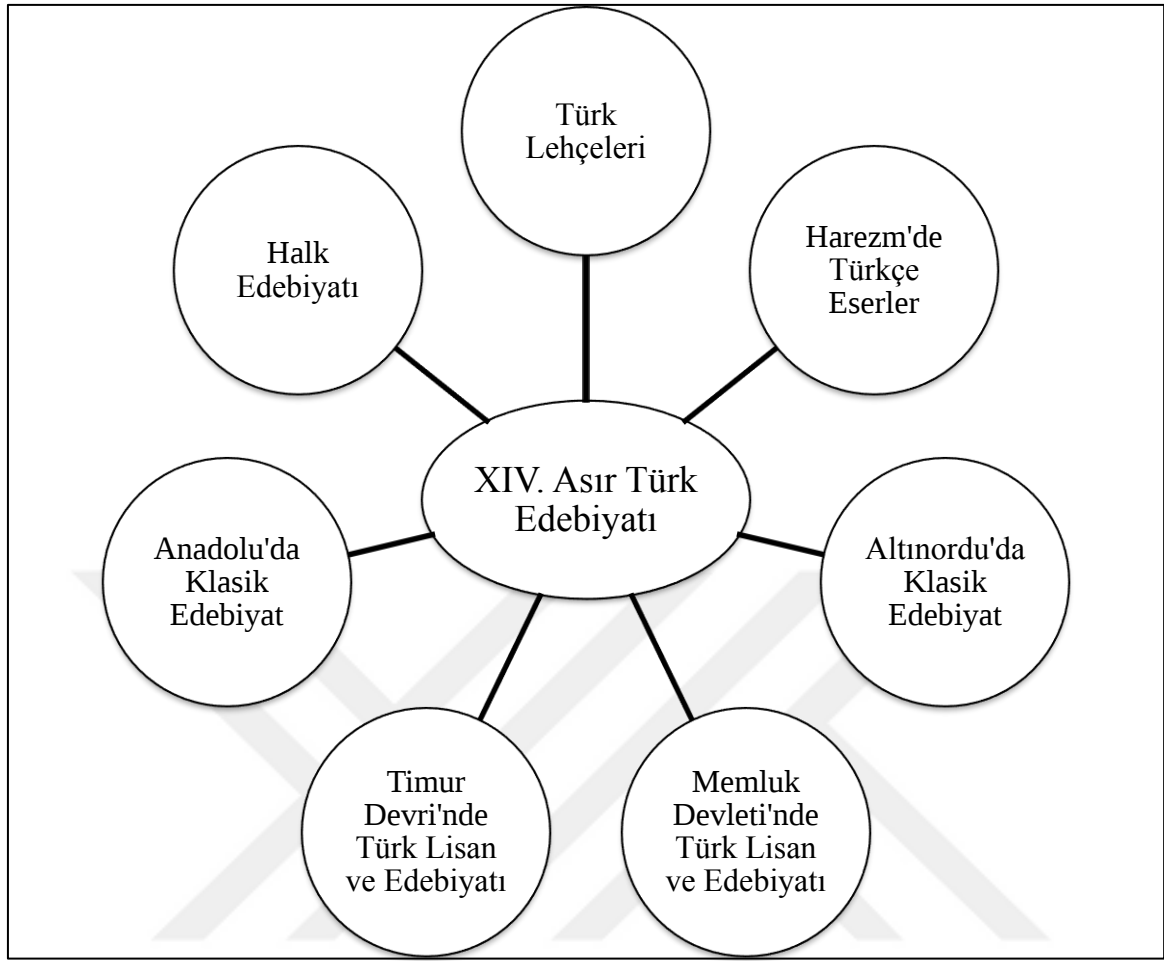
Şekil 25. XIII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

XIII'üncü Asır Türk Edebiyatı alt temasının içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 25'te gösterilen *Anadolu'da Türk Edebiyatı*, *Millî Edebiyatın İnkişafı*, *Sofilik Cereyanı ve Türkçe*, *Tasavvufi Halk Şiiri* ve *Ladinî Şiirin İnkişafı* başlıklı kodların içerikleri çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu kodların altındaki açıklamalardan sonra *XIII. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında verilen örnek metinlerden oluşmaktadır.

XIII. Asır Türk Edebiyatı alt temasının içeriğinde yer alan *Anadolu'da Türk Edebiyatı* koduyla *Anadolu'da Sofiler*, *Mevlana Celaleddin-i Rumi* ve *Hacı Bektaş-ı Veli*'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Millî Edebiyatın İnkişafı* koduyla *Dede Korkut*, *Battal Gazi Menkıbesi* ve *Danışmetname* içerikleri ve edebî değerleri kısaca

açıklanmıştır. *Sofilik Cereyanı ve Türkçe* koduyla *Ahmet Fakih*, *Şeyyat Hamza* ve *Sultan Veled*'in hayatı ve edebî kişilikleri kısaca açıklanmıştır. *Tasavvufi Halk Şiiri* koduyla *Yunus Emre*, *Ladinî Şiirin İnkişafı* koduyla da *Hoca Dehhani* tanıtılmıştır. Edebî kişi ve eserlerin tanıtıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *XIII. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında Şeyyat Hamza'nın bir gazeli, Sultan Veled'in *İbtidaname* isimli eserinden 10 beyitlik bir parça, Yunus Emre'nin 8 dörtlükten oluşan bir şiiri, Hoca Dehhani'nin III. Alâeddin'e yazdığı kasideden 15 beyitlik bir bölüm verilmiş; bu metinler *İzahı* başlığı altında dönemin Türkçesine çevrilmiştir. Bu şiirlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. Yunus Emre'nin izahı yapılan şiirinden sonra dört farklı şiiri de izahı yapılmadan kitaba alınmıştır. Bu şiirlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilgilidir.

XIV. Asır Türk Edebiyatı başlıklı alt tema kitabın ikinci kronolojik dönemidir. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 26'da gösterilmiştir.

Şekil 26. XIV. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

XIV. Asır Türk Edebiyatı alt temasının içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 26’da gösterilen kodların içeriğinden elde edilen bulgular çözümlenmiştir. *Türk Lehçeleri* kodunun içeriğinde *Lehçe* ile *Çağatayca* hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Harezm’de Türkçe Eserler*, *Altınordu’da Klasik Edebiyat*, *Memluk Devleti’nde Türk Lisan ve Edebiyatı*, *Timur Devri’nde Türk Lisan ve Edebiyatı*, *Anadolu’da Klasik Edebiyat* ve *Halk Edebiyatı* kodları altında XIV. yy.ın edebî durumunu açıklanmıştır. *XIV. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında dönemin edebî metinlerinden örnekler kitap içeriğine alınmıştır.

Harizm’de Türkçe Eserler kodunun içeriğinde *Kıyas-ı Embiya*, *Muinü’l-Mürid*, *Cevahiru’l-Esrar*, *Nehcü’l-Feradis* ve *Koman Mecmuası-Kodeks Komanikus* eserlerinin konusu ve edebî değerleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Altınordu’da Klasik Edebiyat kodunun içeriğinde *Hüsrev ve Şirin*, *Muhabbetname* ve *Cümcümename* adlı eserlerin konusu ve edebî değerleri açıklanmıştır.

Memlûk Devleti'nde Türk Lisanı ve Edebiyatı kodunun içeriğinde *Ebu Hayyan, Berke Fakih* ve *Seyfi Sarayi* 'nin hayatı ve edebî kişiliği; *Kemaloğlu*'nun *Ferahname* adlı eserinin konusu ve edebî değeri açıklanmıştır.

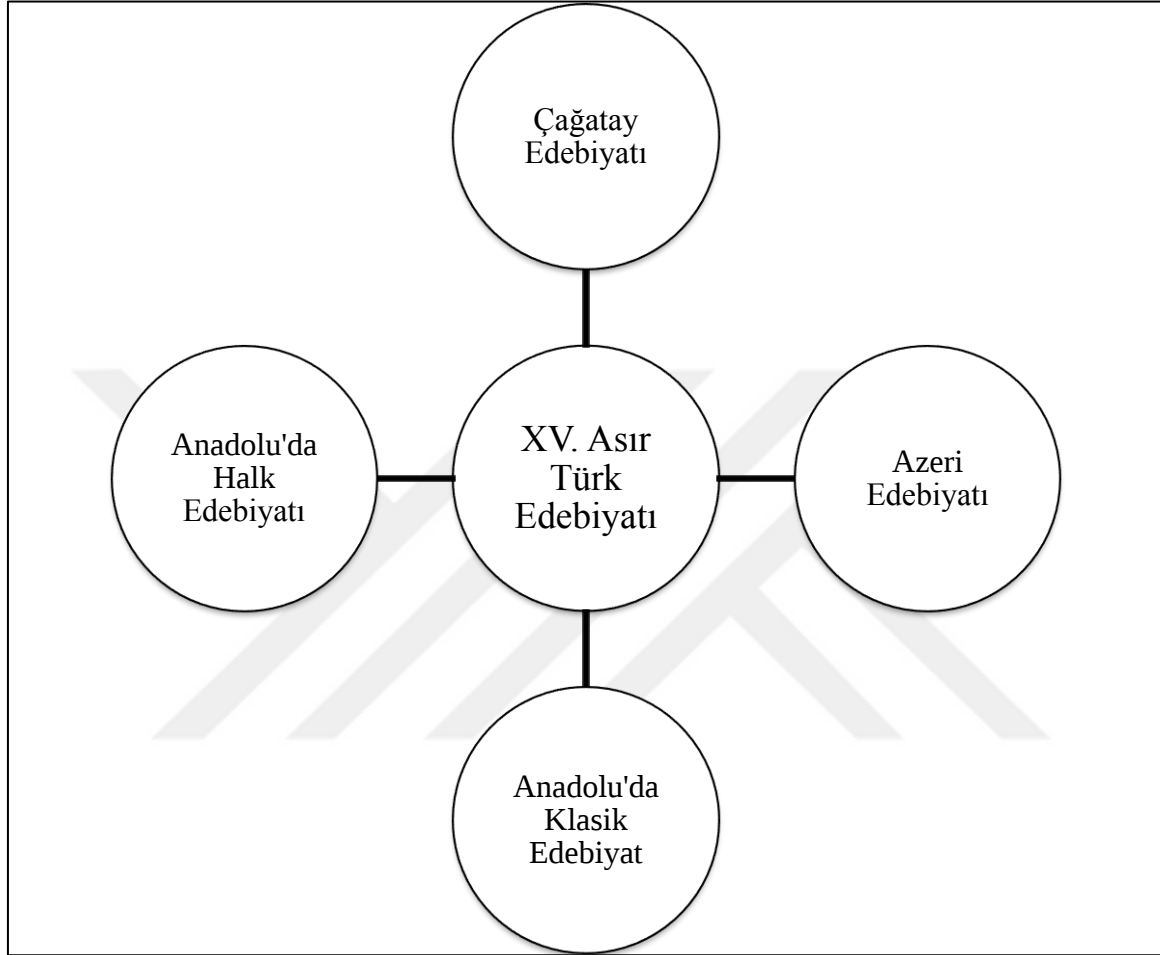
Timur Devri'nde Türk Lisan ve Edebiyatı kodunun içeriği *Edebî Hayatla* ilgili kısa bir açıklamaya yer verilmiş, sonra *Timur Devri Maverâünnehir'de Türk Edebiyatı* ve *Azeri Edebiyatı* şeklinde iki bölgeye ayrılarak hazırlanmıştır. *Maverâünnehir'de Türk Edebiyatı* başlığı altında *Bahtiyarname, Tezkiretü'l-Evliya* ve *Miraçname*'nin konusu ve edebî değeri; *Emir Seyfettin* ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Azeri Edebiyatı* başlığı altında *Azeri Lehçesi* ve *Azeri Edebiyatı* ile ilgili kısa bilgiler verildikten sonra *Hasanoğlu, Kadı Burhanettin, Kadı Darir, Nesimi* ve *Ahmed İbn Veys*'in hayatı ve edebî kişiliği açıklanmıştır. *Nesimi*'nin tanıtıldığı bölümde *Hurufilik* ile ilgili bilgiler de verilmiştir.

Anadolu'da Klasik Edebiyat kodunun içeriğinde *Millî Lisan ve Edebiyat* alt başlığıyla ilgili açıklamalardan sonra *Gülşehri, Âşık Paşa, Kul Mesut, Hoca Mesut, Şeyhoğlu, Ahmedi* ve *Ahmet Dai*'nin hayatı ve edebî kişiliği açıklanmıştır.

Halk Edebiyatı kodunun içeriğinde dönemin *Ladinî Halk Edebiyatı* ile *Tasavvufi Halk Edebiyatı* hakkında kısa bilgiler verilmiş; *Sait Emre, Sadettin* ve *Kaygusuz Abdal*'ın hayatı ve edebî kişiliği açıklanmıştır. *XIV. Asır Türk Edebiyatı* alt temasının içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIV. Asra Ait Edebî Metinler başlığı altında *Kitabı Dede Korkut*'tan *Kan Turalı* hikâyesinden bir bölüm; *Hasanoğlu*'ndan yedi beyitlik bir gazel ve gazelin izahına; *Seyfi Sarayi*'nin *Hasanoğlu*'na nazire olarak yazdığı yedi beyitlik gazel ve gazelin izahına; *Kadı Burhanettin*'den beş beyitlik gazel, tuyuğ ile bu metinlerin izahına; *Nesimi*'in on iki beyitlik mesnevi, altı beyitlik gazel, iki tuyuğ örneği ve bu metinlerin izahına, bunların dışında *Nesimi*'nin izahı yapılmayan iki gazeline yer verilmiştir. *Anadolu* sahasından da *Gülşehri*'nin altı beyitlik gazeline, *Garipname*'den on beyitlik bir bölüme ve bu metinlerin izahına; *Kul Mesut*'un *Kelile ve Dimne* çevirisinden alınan bir bölüme; *Şeyhoğlu*'nun beş beyitlik gazeli ve izahına; *Ahmedi*'nin biri izahlı üç gazeline; *Ahmet Dai*'nin biri izahlı iki gazeline; *Sait Emre* ve *Sadettin*'den birer şiir ve bunun izahına; *Kaygusuz Abdal*'ın şath örneğine ve *Makalat*'tan bir bölüme yer verilmiştir. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XV. Asır Türk Edebiyatı başlıklı alt tema kitabın üçüncü kronolojik dönemidir. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 27’de gösterilmiştir.

Şekil 27. XV. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

XV. Asır Türk Edebiyatı isimli alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 27’de gösterilen *Çağatay Edebiyatı*, *Azeri Edebiyatı*, *Anadolu’da Klasik Edebiyat* ve *Anadolu’da Halk Edebiyatı* başlıklı kodlar çözümlenerek elde edilen veriler betimlenmiştir. Buna göre söz konusu kodların altında dönem özelliğiyle ilgili kısa açıklamalar kitap içeriğinde yer almıştır. *XV. Asra Ait Edebî Metinler* başlığı altında dönemin metinlerinden örnekler verilmiştir.

Çağatay Edebiyatı koduyla ilgili içerikte XV. yy.daki Çağatay edebiyatıyla ilgili kısa bir açıklama bölümünden sonra *Sekkaki*, *Lütfi*, *Emiri*, *Hüseyin Baykara* ve *Ali Şir Nevayî*’nin hayatı ve edebî kişilikleri açıklanmıştır.

Azeri Edebiyatı koduyla ilgili içerikte XV. yy.daki Azeri edebiyatıyla ilgili kısa bilgi verilmiş, *Habibi* dönemin edebî temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

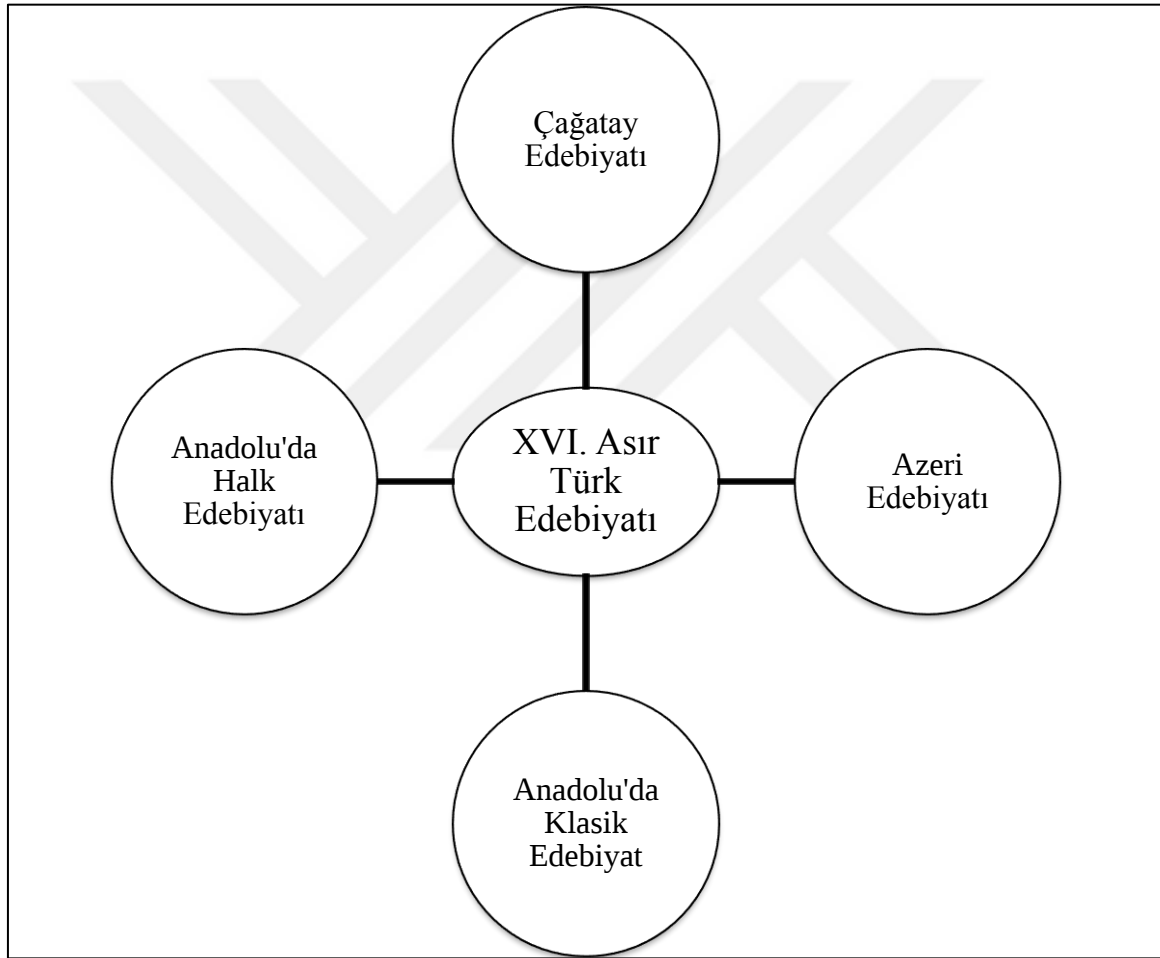
Anadolu'da Klasik Edebiyat koduyla ilgili içerikte *Millî Lisan* ve *Klasik Edebiyat* kavramlarıyla dönem değerlendirilmiş, *Mecmuatünnezair* ve *Camiünnezair*'in konusu ve edebî değeriyle ilgili bilgiler verilmiştir. *Şeyhi*, *Hümmami*, *Şeyh Elvanı Şirazi*, *Cemali*, *Atayi*, *Zeynep Hatun*, *Süleyman Çelebi*, *Yazıcızade Mehmet Efendi*, *Nişani*, *Melihi*, *Sinan Paşa*, *Ahmet Paşa*, *Nizami*, *Saî*, *Adni*, *Cem*, *Sadi*, *Necati*, *Hamdi*, *Mesihi*, *Mercimek Ahmet*, *Âşık Paşazade* ve *Dursun Bey* XV. yy.da Anadolu sahasında eser veren edebî temsilciler olarak tanıtılmış; hayatları ve edebî kişilikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anadolu'da Halk Edebiyatı kodunun içeriği iki bölüme ayrılmıştır. *Ladinî Halk Edebiyatı* ilk bölümdür ve bu bölümde *Ozan* hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Tasavvufî Halk Edebiyatı* diğer bölümdür. Bu bölümde de *Hacı Bayram Veli*'nin hayatı, edebî kişiliği ve Melamilik hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Eşrefoğlu Rumi* ve *Kemali Ümmi* de dönemin tasavvufî halk edebiyatı temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *XV. Asır Türk Edebiyatı* alt teması için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XV. Asra Ait Edebî Metinler başlığı altında *Emir*'in terci-i bent ve izahına; *Ali Şir Nevai*'nin beşer beyitlik iki gazel, bir tuyuğ örneğine ve bu metin izahına; *Habibi*'nin iki gazeline ve bunların izahına yer verilmiştir. *Şeyhi*'den terkeb-i bent, iki gazel, *Hüsrev ü Şirin*'den bir bölüm ve *Harname*'den bir bölüm örnek metin olarak kullanılmış, terkeb-i bent ile gazellerin izahı yapılmıştır. *Atayi*'nin *Güneş Kasidesi*'nden yedi beyit, altı beyitlik bir gazel ve bu metinlerin izahına; bunların dışında *Atayi*'nin on beyitlik başka bir kasidesi ile üç tuyuğ örneğinin izahı olmadan kitaba alınmıştır. *Zeynep Hatun*'un bir izahıyla birlikte bir gazeline, izahı olmayan kıta örneği kitaba alınmıştır. *Süleyman Çelebi*'nin *Mevlidi Şerifi*'nden bir bölüm örnek olarak kullanılmıştır. *Melihi*'nin izahıyla birlikte bir murabba örneğine, bir gazel örneğine yer verilmiştir. *Sinan Paşa*'dan *Tazarrunname*'den izahıyla birlikte yedi beyitlik bir şiir parçasına ve *Aşk* başlıklı bir metin kitaba alınmıştır. *Ahmet Paşa*'nın *Atayi*'ye nazire olarak yazdığı belirtilen *Güneş Kasidesi*'nden altı beyitlik bir parçaya, *Şeyhi*'ye nazire olarak yazıldığı söylenen *Kerem Kasidesi*'nden bir bölüm ve izahıyla birlikte dört gazeli kitaba alınmıştır. *Cem*'den bir murabba örneği alınmıştır. *Sadi*'den izahıyla birlikte bir kaside örneği ile bir murabba örneğine kitapta yer verilmiştir. *Necati*'nin beşer beyitlik iki gazeli izahı olmadan kitaba alınmıştır. *Mesihi*'nin otuz üç beyitlik bir kaside örneği ve izahı kitabın içeriğine eklenmiştir. *Âşık Paşazade*'nin *Tevârih-i Âl-i Osmân* aldı eserinden

bir bab örnek metin olarak kullanılmıştır. *Ozan*'dan bir türkü, *Hacı Bayramı Veli* ile *Eşrefoğlu Rumi*'den ikişer ilahi kitabın içeriğine alınmıştır. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVI. Asır Türk Edebiyatı başlıklı alt tema kitapta geçen dördüncü kronolojik dönemdir. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 28'de gösterilmiştir.

Şekil 28. XVI. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

XVI. Asır Türk Edebiyatı isimli alt temanın içeriği analiz edilerek elde edilen ve Şekil 28'de gösterilen *Çağatay Edebiyatı*, *Azeri Edebiyatı*, *Anadolu'da Klasik Edebiyat* ve *Anadolu'da Halk Edebiyatı* başlıklı kodların *XV. Asır Türk Edebiyatı* içeriğindeki kodların devamı olarak hazırlandığı görülmektedir. Söz konusu kodların içinde kısa bilgilere yer verilmiştir. XVI.

Asra Ait Edebî Metinler başlığı altında da dönemin metinlerinden örneklerle içerik zenginleştirilmiştir.

Çağatay Edebiyatı kodunun içeriğinde XVI. yy.daki Çağatay edebiyatı değerlendirilmiş; *Müzekkir-i Ahbap*, *Ravzatü's-Salatin* isimli eserlerin konusu ve edebî değeri açıklanmış; *Babür Şah* tanıtılmıştır.

Azeri Edebiyatı kodunun içeriğinde *Tuhfe-i Sami* tezkiresi hakkında açıklamaların olduğu tespit edilmiş, *Hatayi* ve *Fuzuli*'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilmiştir.

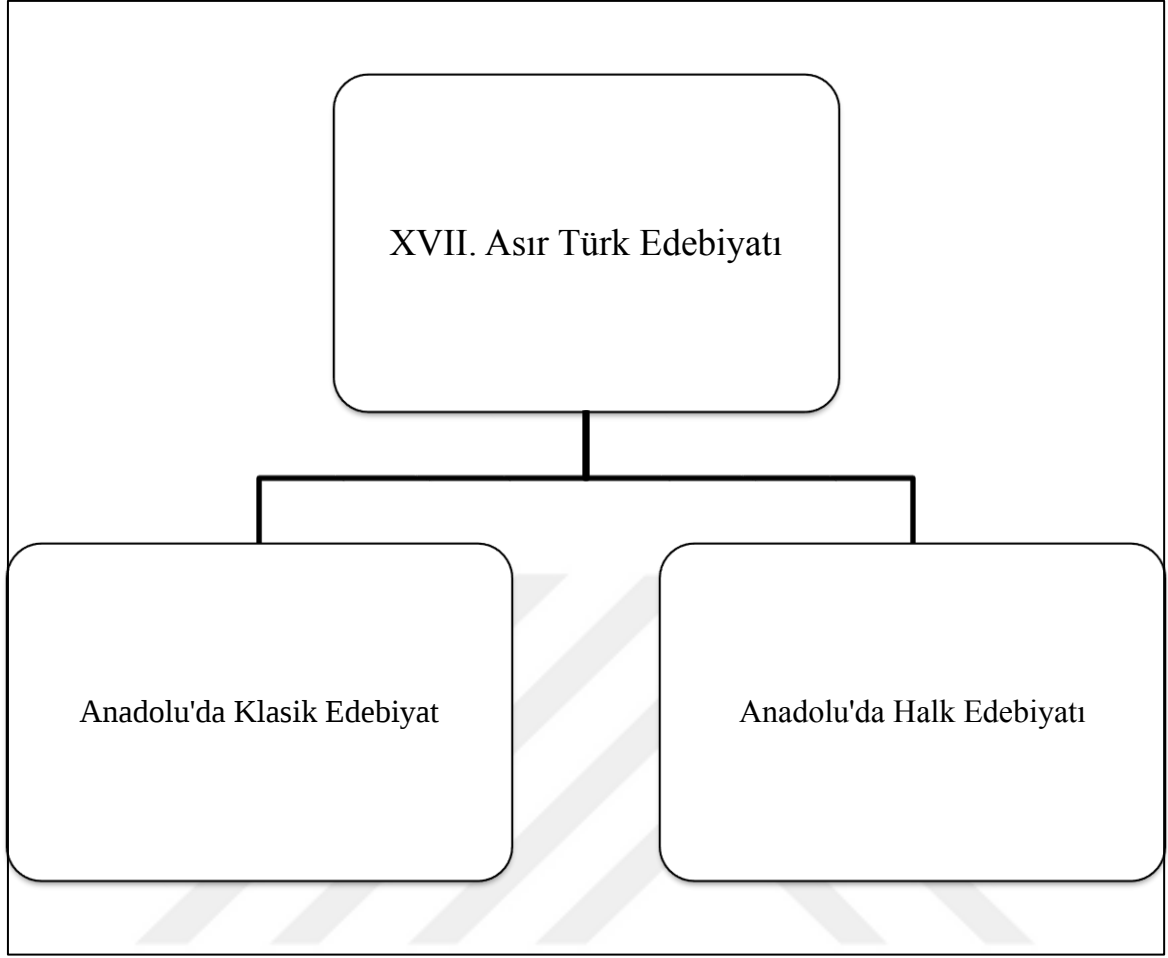
Anadolu'da Klasik Edebiyat kodunun içeriği *Millî Cereyan*, *Klasik Edebiyat*, *Tezkireciler* ve *Müverrihler* şeklinde dört başlık altında hazırlanmıştır. *Millî Cereyan* başlığının edebî temsilcileri *Mahremi* ve *Nizami*'dir. *Klasik Edebiyat* başlığının edebî temsilcileri *Zati*, *Âhi*, *Lami*, *Tacizade Cafer Çelebi*, *Emiri*, *Fakiri*, *Hayali*, *Yahya Bey*, *Baki*, *Nevi*, *Ruhi* ve *Hakani*'dir. *Tezkireciler* başlığının edebî temsilcileri *Sehi Bey*, *Latifi*, *Âşık Çelebi* ve *Hasan Çelebi*'dir. *Müverrihler* başlığının edebî temsilcileri *Lütfü Paşa*, *Hoca Sadettin*, *Âli* ve *Selâniki*'dir. *Anadolu'da Klasik Edebiyat* kodunun içeriğinde yer alan bu edebî kişilerin hayatları ve edebî değerleriyle ilgili açıklamalarla yer verilmiştir.

Anadolu'da Halk Edebiyatı kodunun içeriği *Saz Şairleri*, *Tasavvufi Halk Edebiyatı* ve *Bektaşî Edebiyatı* şeklinde üç başlık altında hazırlanmıştır. *Saz Şairleri* başlığının temsilcileri *Bahşi*, *Kul Mehmet*, *Öksüz Dede*, *Hayali* ve *Köroğlu*'dur, bu bölümde *Köroğlu Destanı* hakkında kısaca bilgi verilmiştir. *Tasavvufi Halk Edebiyatı* başlığının temsilcileri *Ahmedi Sarban*, *Üftade* ve *Ümmi Sinan*'dır. *Pir Sultan Abdal*, *Bektaşî Edebiyatı*'nın temsilcisi olarak gösterilmiştir. *Anadolu'da Halk Edebiyatı* kodunun içeriğinde yer alan bu edebî kişilerin hayatları ve edebî değerleri açıklanmıştır. XVI. Asır Türk Edebiyatı kodu için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVI. *Asra Ait Edebî Metinler* başlıklı bölümün içeriği *Klasik Parçalar* ve *Halk Edebiyatından Numuneler* şeklinde ikiye ayrılmıştır. *Klasik Parçalar* başlığı altında *Babür Şah*'ın beş beyitlik bir gazeli ve bu gazelin izahına yer verilmiştir. *Hatayi*'den üç gazel, üç nefes örneği kitaba alınmış, iki gazelin izahı yapılmıştır. *Fuzuli*'nin *Su Kasidesi*'nden bir bölüme, sekiz gazeline, *Habibi*'nin gazeline yazdığı tahmis, iki kıta, *Leyla* ve *Mecnun*'dan beş bölümden alıntıya, *Hadikatü's-Süada*'nın mukaddimesinden bir bölüm ile *İmam-ı Hüseyin Babı*'ndan bir bölümle içerik hazırlanmıştır. Bu metinlerden *Su Kasidesi*'nden alınan bölümün, iki gazelin, *Habibi*'nin gazeline yazılan tahmisin izahı yapılmıştır. *Nizami*'in *Türki Basit* başlığı altında beşer beyitlik dört şiirine yer verilmiştir. *Zati*'nin beşer

beyitlik üç gazeli kitap içeriğinde kullanılmış, ilk gazelin izahı yapılmıştır. *Âhi*'nin *Hüsrev ü Şirin*'den sekiz beyitlik bir parça ve izahına yer verilmiştir. *Lâmi*'nin *Nefehâtü'l-Üns* tercümesinden *Yunus Emre* ve *Hacı Bektaş-ı Veli* ile ilgili bölüm alınmıştır. *Cafer Çelebi*'nin *Hevesname* isimli eserinden “*Der Vâsf-ı Hitta-i İstanbul*” başlığıyla verilen yirmi beş beyitlik mesnevi ve bu mesnevinin izahıyla içerik hazırlanmıştır. *Fakiri*'nin *Risale-i Tarifat* isimli eserinden *Muarriif* ve *Meddah* başlıkları altında üçer beyitlik iki parça alınmıştır. *Hayali*'nin beş gazeli kitapta örnek metin olarak kullanılmış, bunlardan ilk iki gazelin izahına da yer verilmiştir. *Yahya Bey*'in *Yusuf ve Zeliha* mesnevisinden on beş beyitlik bir bölüm, *Şah u Geda* mesnevisinden de on beyitlik bir bölüm ve iki gazeli ile içerik hazırlanmıştır. *Baki*'nin; *Mesihi*'nin *Bahariye*'sine nazire olarak yazdığı kasidesinden yirmi bir beyit ve izahı ile altı gazeli kitapta yer almıştır. *Nevi*'nin ilk ikisi izahlı toplam beş gazeli ve *Molla Cami*'den tercüme edilen bir kıta örneği kullanılmıştır. *Ruhi*'nin kasidesinden alınan bir parça, izahıyla birlikte terakib-i bent örneği ve üç gazeli kullanılmıştır. *Hakani*'nin *Hilye*'sinden yedi beyit ve izahı ile üç gazeli kitaba alınmıştır. *Sehi Tezkiresi*'nden *Ahmedi* ile ilgili bölüm, *Lâtiî Tezkiresi*'nden *Şeyhü's-Şuara Mevlanan Şeyhi* başlıklı bölüm, *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nden *Necati* ile ilgili bölüm, *Müverrih Âli*'nin *Nasihâtü's-Selatin* isimli eserinden *Maslahatgüzar* başlıklı metnine yer verilmiştir. *Halk Edebiyatından Numuneler* başlığı altında *Bahşi*'den bir destan örneği, *Kul Mehmet*'ten bir koşma, bir semai örneği, *Öksüz Dede*'den bir koşma örneği, *Hayali*'den bir türkû, bir murabba örneği, *Koroğlu*'ndan bir koşma, bir semai örneği, *Ahmedi Sarban*'dan iki gazel, bir ilahi ve bir murabba örneği, *Üftade* ve *Ümmi Sinan*'dan birer ilahi örneği, *Pir Sultan Abdal*'dan üç nefes örneği kullanılarak kitabın içeriği oluşturulmuştur. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVII. Asır Anadolu Edebiyatı başlıklı alt tema kitabın beşinci kronolojik dönemidir. Önceki alt temaların farklı olarak sadece Anadolu sahasından içerik hazırlanmıştır. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 29'da gösterilmiştir.

Şekil 29. XVII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 29’da gösterilen, *XVII. Asır Türk Edebiyatı* isimli alt temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen *Anadolu’da Klasik Edebiyat* ve *Anadolu’da Halk Edebiyatı* başlıklı iki kodun içeriği çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Anadolu’da Klasik Edebiyat kodunun içeriği *Klasik Edebiyat* ve *Nasirler* başlıklı iki bölüme ayrılarak hazırlanmıştır. *Klasik Edebiyat* başlığı altında *Nevizade Atayi*, *Ganizade Nadiri*, *Azmizade Haleti*, *Nefi*, *Âli*, *Sabri*, *Mantıki*, *Şeyhülislam Yahya*, *Şeyhülislam Bahayi*, *Riyazi*, *Neşati*, *Naili-i Kadim*, *Fehm-i Kadim*, *Cevri*, *Vecdi*, *Güfti*, *Nedim-i Kadim* ve *Fasih*’in hayatı ve edebî kişilikleri hakkındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. *Nasirler* başlığı altında *Nergisi*, *Veysi*, *Kâtip Çelebi*, *Evliya Çelebi*, *İsmail Ankaravi*, *Sarı Abdullah Efendi*, *Koçu Bey*, *Karaçelebizade Abdullah Efendi* ve *Naima*’nın kişisel ve edebî bilgileriyle içerik hazırlanmıştır.

Anadolu’da Halk Edebiyatı kodunun içeriğinde *Saz Şairleri* başlığı altında *Kuloğlu*, *Kayıkçı Kul Mustafa*, *Âşık Ömer* ve *Karacaoğlan*’ın; *Tasavvufi Halk Edebiyatı* başlığı altında

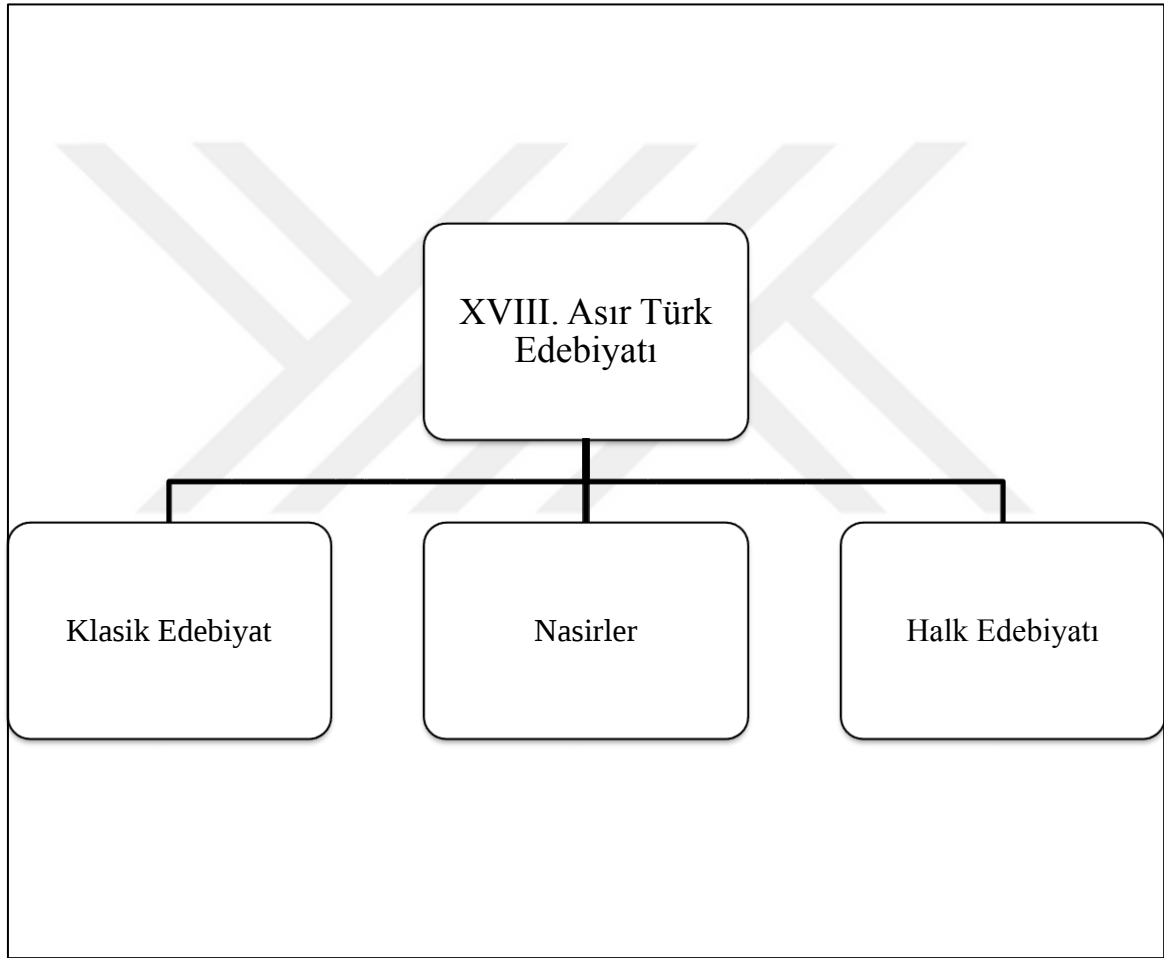
Seyfullah, Mısri Niyazi, Hüdai ve Âdem Dede'nin hayatları ve edebî değerleri hakkındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. XVII. *Asır Anadolu Edebiyatı* kodu için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVII. *Asra Ait Edebî Metinler, Klasik Parçalar ve Halk Şiirleri* başlıklarıyla ikiye ayrılmıştır. *Klasik Parçalar* başlığı altında *Nevizade Atayi*'nin *Sakiname* adlı eserinden yirmi üç beyitlik bir bölüm ve izahına, *Sohbetü'l-Efkâr* adlı eserinden iki bölüme, *Şakayık Zeyli*'nden *Nabi* ile ilgili bir bölüme yer verilmiştir. *Ganizade Nadiri*'nin biri Baki'ye nazire olarak yazdığı iki gazeline, bir tane terci-i bentine yer verilmiştir. *Azmizade Haleti*'nin izahıyla birlikte on üç rubaisine, beş beyitlik bir gazeline ve seçme iki beytine yer verilmiştir. *Nefi*'nin biri izahlı üç kasidesi, üç gazeli ile içerik hazırlanmıştır. *Âli*'in *Nefi*'ye methiye olarak yazdığı bir kasidesi ve beşer beyitlik iki gazeli ile edebî metinleri örneklenmiştir. *Mantukî*'nin biri izahlı üç gazeline yer verilmiştir. *Şeyhülislam Yahya*'nın biri izahlı sekiz gazeli kitapta yer almıştır. *Şeyhülislam Bahayî*'nin biri izahlı üç gazeli kitapta kullanılmıştır. *Riyazi*'nin bir kasidesinden on üç beyitlik bir bölüm ve izahı; dört gazeli, *Riyazü's-Şuara*'dan Ahmet Paşa ile ilgili bir metinle Şeyhülislam Bahayî'nin edebî yönü örneklenmiştir. *Neşatî*'nin ikisi izahlı dört gazeli ve bir rubaisiyle kitabın içeriği hazırlanmıştır. *Naili Kadim*'in bir kasidesinden izahı yapılan on bir beyit, ikisi izahlı dört gazeli, Şeyhülislam Bahayî'nin gazeline yazdığı tahmis ve izahı ile içerik hazırlanmıştır. *Fehim-i Kadim*'in ikisi izahlı altı gazeli ve terkeb-i bendiyle içerik hazırlanmıştır. *Cevri* ile *Vecdi*'nin birer tanesi izahlı dörder gazeli kitapta kullanılmıştır. *Güftî*'nin iki gazeli, beş rubai, mesnevi tarzında yazdığı *Teşrifatü's-Şuara*'dan Neşatî ile ilgili otuz dört beyit ve izahı kitaba alınmıştır. *Nedim-i Kadim*'in kasidesinden bir bölüm, biri izahlı dört gazelinden örnek kitaba alınmıştır. *Fasih*'in birisi izahlı dört gazeli kitapta kullanılmıştır. *Nergisi*'nin *Hamse*'sinden, *Veysi*'nin *Habname*'sinden, *Evliya Çelebi*'nin *Seyahatname*'sinden, *Kâtip Çelebi*'nin *Müzanü'l-Hak* ile *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr* eserlerinden bir bölüme yer verilmiştir. *İsmail Ankaravi* ile *Sarı Abdullah Efendi*'nin *Mesnevi* şerhlerinden, *Koçi Bey*'in *Lâyiha*'sından, *Karaçelebizade Abdülaziz Efendi*'nin *Ravdatü'l-Ebrâr* eserinin *Sefer-i Revan* bölümü, *Naima Tarihi*'nden iki bölümden oluşan içerik kitaba eklenmiştir.

Halk Şiirleri başlığı altında *Kuloğlu*'nun iki koşması ve bir semaisi; *Kul Mustafa*'nın *Genç Osman Destanı*'nın bir bölümü, bir koşması ve bir semaisi; *Âşık Ömer Paşa*'nın üç koşması, iki semaisi, iki divanı ve iki kalenderîsi; *Gevherî*'nin iki koşması, iki semaisi, bir divanı ve bir müstezâtı; *Karacaoğlu*'nın biri Kul Mustafa'ya nazire olarak yazdığı beş koşması, dört semaisi; *Seyfullah, Hüdai ve Âdem Dede*'nin ilahi örnekleri; *Mısri Niyazi*'nin üç ilahi, bir

murabba ve iki seçme beyti ile içerik hazırlanmıştır. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVIII. Asırda Anadolu Türk Edebiyatı başlıklı alt tema kitabın altıncı kronolojik dönemidir. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 30’da gösterilmiştir.

Şekil 30. XVIII. asır Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 30’da gösterilen, *XVIII. Asır Türk Edebiyatı* isimli alt temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen *Klasik Edebiyat*, *Nasirler* ve *Anadolu’da Halk Edebiyatı* başlıklı üç kodun içeriği çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Klasik Edebiyat kodunun içeriği *Nabi*, *Sabit*, *Nazim*, *Dürri*, *Selim Efendi*, *Sami*, *Osmanzade Taip*, *Kâmi*, *Nedim*, *Seyit Vehbi*, *İzzet Ali Paşa*, *Neyli*, *Müverrih Raşit*, *Çelebizade Asım*,

Nahifi, Koca Ragıp Paşa, Fitnat Hanım, Haşmet, Hoca Neşet, Şeyh Galip, Esrar Dede ve Kâni'nin hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklamalarla hazırlanmıştır.

Nasirler kodunun içeriğinde *Safayi, Salim, Ramiz, Şeyhi (Mehmet Efendi), Müstakimzade Sadettin Efendi ve Şemdanizade Süleyman Efendi* tezkireciler tanıtılmış; kişisel ve edebî değerleri açıklanmıştır.

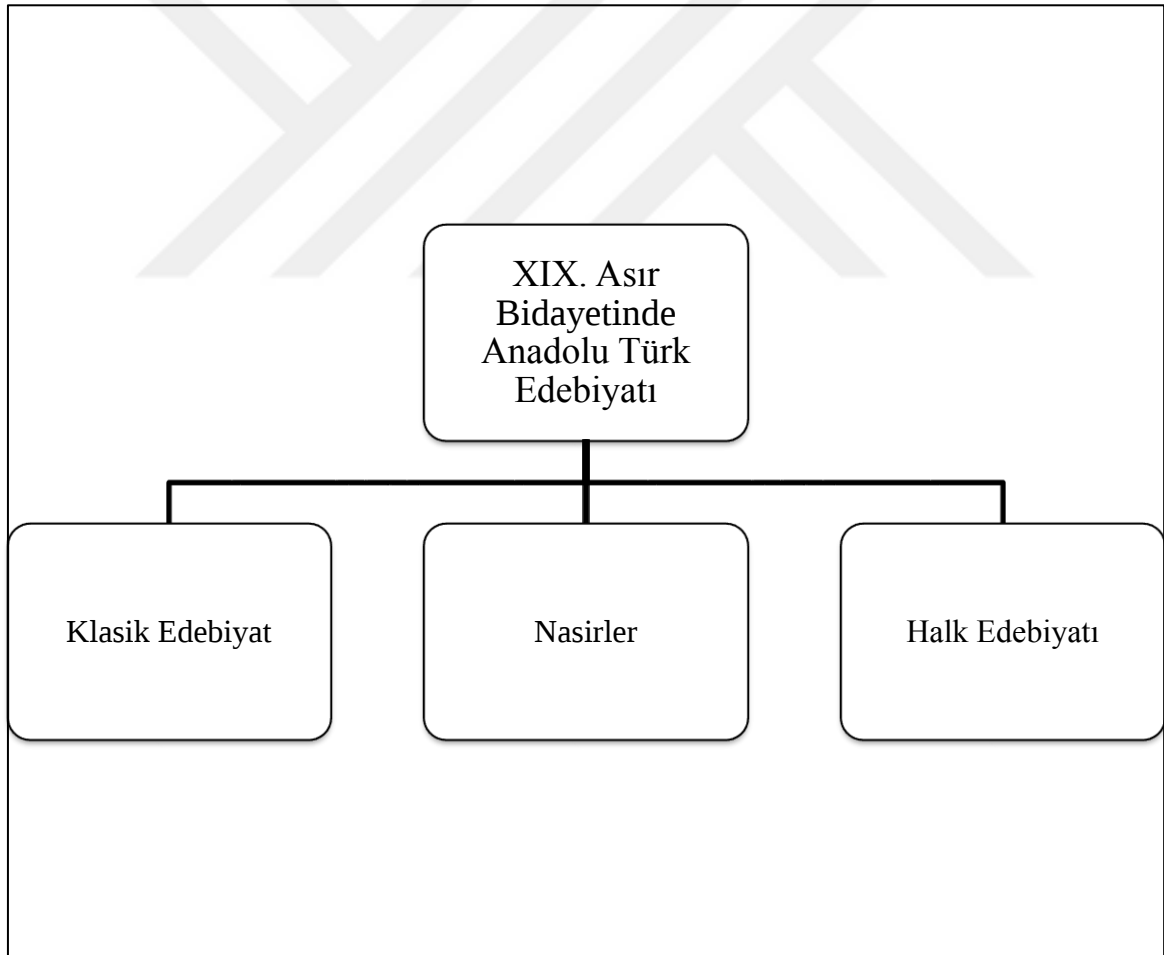
Halk Edebiyatı kodunun içeriğinde *Âşık Vartan* ve *Mecnun Ermeni* âşıkları olarak, *Sezai* tasavvufî halk edebiyatı şairi olarak tanıtılmıştır. *XVIII. Asır Anadolu Türk Edebiyatı* alt teması için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVIII. Asra Ait Edebî Metinler bölümünün içeriği *Klasik Parçalar* ve *Halk Edebiyatı Numuneleri* şeklinde iki başlık altında hazırlanmıştır. *Klasik Parçalar* başlığı altında *Nabi*'nin on bir beyitlik tevhit örneği ve izahına; Teberdâr Mehmet Paşa'ya yazdığı bir kasidesine; ikisi izahlı on iki gazeline; bir kıta, iki rubai örneğine; müfret üç metne; iki tane *Nabi* için, bir tane *Baki* için, bir tane *Ömer* için yazılmış muamma örneğine; ayna için yazdığı lugaz örneğine; *Hayriye*'nin iki bölümüne yer verilmiştir. *Sabit*'in iki gazeli ve *Beyitler* başlığı altında dört seçme beyti içeriğe eklenmiştir. *Selim Efendi*'nin bir, *Dürri*'nin bir, *Sami*'nin iki, *Seyit Vehbi*'nin üç, *Kâmil*'in iki, *İzzet Ali Paşa*'nın iki, *Neyli*'nin üç, *Koca Ragıp Paşa*'nın üç, *Fitnat Hanım*'ın üç ve *Haşmet*'in iki gazeli kitaba eklenmiştir. *Nazmi*'nin bir naat ve iki gazeli; *Osmanzade Taip*'in Şehit Ali Paşa'ya yazdığı kaside, bir gazel ve bir müstezat; *Müverrih Raşit*'in *Nabi* hakkında yazılan kaside, iki gazel; *Çelebizade Asım*'ın biri *Nabi*'ye diğeri *Nedim*'e nazire olarak yazılan üç gazeli, bir rubai, *Asım Tarihi*'nin bir bölümü; *Nahifi*'nin iki gazeli ve *Mesnevi* tercümesinin iki bölümü; *Hoca Neşet*'in *Mahlasname* başlığı altında dokuz beyti, iki gazeli kitap içeriğinde kullanılmıştır. *Nedim*'in ikisi izahlı üç kasidesi, biri izahlı on iki gazeli, iki şarkısı, bir türkü, iki rubaisi kullanılarak *Nedim*'in edebî eserleri örneklenmiştir. *Şeyh Galip*'in kasidelerinden on dokuz beyitlik izahıyla birlikte bir bahariye örneği, dördü izahlı on gazeli, izahıyla birlikte bir tardiye örneği, bir şarkı, bir müseddes, bir terci-i bent, *Esrar Dede* için yazdığı mersiye, bir bahr-ı tahvil, bir mısra-i evvel örneği ve *Hüsn ü Aşk*'tan doksan yedi beyitlik altı bölüm izahıyla birlikte kitaba alınmıştır. *Esrar Dede*'nin iki gazeli, izahıyla birlikte bir murabba örneği, seçme bir beyti ve bir rubaisi ve tezkiresinden *Şeyh Galip* ile ilgili bölüm kitabın içeriğinde kullanılmıştır. *Kâni*'nin dört gazeli, üç mektubu kitaba alınmıştır. *Safayi Tezkiresi*'nden *Osmanzade Taip* ile ilgili bölüm, *Saffet Tezkiresi*'nden *Nedim* ile ilgili bölüm, *Salim Tezkiresi*'nden *Nedim-i Tazezeban* başlıklı bir metin, *Ramiz Tezkiresi*'nden *Nedim Efendi*

başlıklı metin, *Şeyhi (Mehmet Efendi)*'nin *Vekâyi 'u'l-Fuzalâ* adlı eserinden bir bölüm, *Müstakimzade Sadettin Efendi*'nin *Tuhfetü'l-Hattâtîn*'den İbrahim Cevri ile ilgili bir metin, *Şemdani Süleyman Efendi*'nin *Mür'it't-Tevârih*'ten bir bölüm kitabın içeriğine eklenmiştir.

Halk Edebiyatı Numuneleri başlığı altında *Kabasakal Mehmet* ve *Âşık Vartan*'ın birer destanı *Sezayi*'nin bir ilahisi, üç gazeli ve bir muhammesi kullanılarak içerik hazırlanmıştır. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIX. Asır Bidayetinde Anadolu Türk Edebiyatı kodu kitabın yedinci kronolojik dönemidir. Bu alt temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 31'de gösterilmiştir.

Şekil 31. XIX. asır bidayetinde Anadolu Türk edebiyatı alt temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 31’de gösterilen, *XIX. Asır Bidayetinde Anadolu Türk Edebiyatı* isimli alt temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen *Klasik Edebiyat*, *Nasirler* ve *Anadolu’da Halk Edebiyatı* başlıklı üç kodun içeriği çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Klasik Edebiyat kodunun içeriği *Sümbülzade Vehbi*, *İzzet Molla*, *Sururi*, *Enderuni Fazıl*, *Enderuni Vasıf*, *Layla Hanım* ve *Şeref Hanım*’ın hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalarla hazırlanmıştır.

Nasirler kodunun içeriğinde *Enderuni Âkif Bey* ile *Şeyhülislam Arif Hikmet Bey* tezkireci; *Vasıf Efendi* ile *Süleyman Faik Efendi* müverrih olarak tanıtılmış, hayatları ve edebî kişilikleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Halk Edebiyatı kodunun içeriğinde *Dertli*, *Zihni* ve *Emrah* saz şairlerinin temsilcisi; *Kuddusi* tasavvufi halk edebiyatının temsilcisi; *Turabi Bektaşî* edebiyatının temsilcisi olarak tanıtılmış, hayatları ve edebî kişilikleri anlatılmıştır. *XIX. Asır Bidayetinde Anadolu Türk Edebiyatı* kodu için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIX. Asra Ait Edebî Metinler başlıklı bölüm *Klasik Parçalar* ve *Halk Edebiyatı Numuneleri* şeklinde ikiye ayrılmıştır. *Klasik Parçalar* başlıklı bölümde *Sümbülzade Vehbi*’nin *Sühan Kasidesi*’nin bir bölümüyle bir gazel örneği kullanılmıştır. *Lütfiye*’nin beş beyitten oluşan *Der İlm-i Tıp*, iki beyitlik *Der İlm-i Mantık*, sekiz beyitlik *Der İlm-i Musiki*, beş beyitlik *Der Edebiyat u Tarih u Siyer*, iki beyitlik *Der Şiir ü İnşa*, altı beyitlik *Der Beyan-ı Sahavet ve Menez İsraf u Safahet* başlıklı şiirler kitabın içeriğine eklenmiştir. *İzzet Molla*’nın üç gazeli ile *Mihnetkeşan*’nın örnek bir bölümü kitaba eklenmiştir. *Sururi*’nin Şeyh Galip için yazdığı, 1213’e karşılık gelen, yedi beyitlik; Kâni için yazdığı, 1206’ya karşılık gelen, üç beyitlik; Sümbülzade Vehbi için yazdığı, tarihi söylenmeyen, iki beyitlik; Sümbülzade Vehbi’nin tertip ettiği divan için yazdığı, tarihi söylenmeyen, iki beyitlik; kendi kızının doğumuna yazdığı, tarihi söylenmeyen üç beyitlik tarih örneği kitaba alınmış, tarihi söylenmeyen örneklerin sınıf içi uygulamalarda kullanılması uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Sururi*’nin *Hezliyyat* isimli eserinden Şeyh Galip ile Sümbülzade Vehbi ile ilgili iki bölüm de kitaba alınmıştır. *Enderuni Fazıl*’ın üç gazeli, iki şarkısı, bir müseddes ve bir tazmin örneği; *Enderuni Vasıf*’ın iki gazel, bir müseddes, bir şarkı örneği; *Leyla Hanım*’ın bir gazeli; *Şeref Hanım*’ın iki gazeli kitap içeriğinde kullanılmıştır. *Enderuni Âkif Bey*’in *Mirat-ı Şiir*’nden Fazıl ile ilgili bölüm; *Şefkat Tezkiresi*’nden Esat Galip ile ilgili bölüm; *Fatin Tezkiresi*’nden Şinasi ile ilgili bölüm; *Süleyman Faik Efendi*’nin *Mecmua-i Lataif*’ten *Pinti Hamit* başlıklı metin kitapta nasirlerin metinlerini örneklemek için kullanılmıştır.

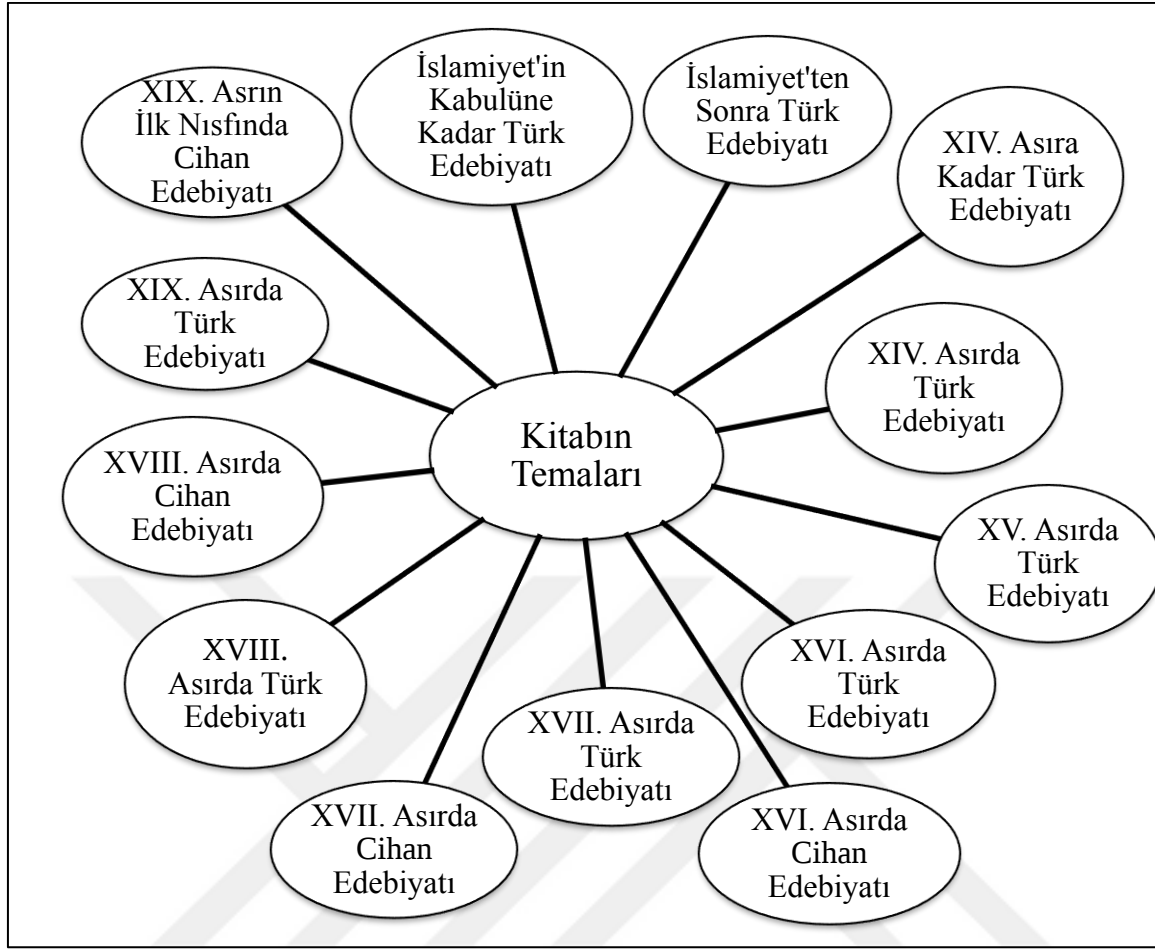
Halk Edebiyatı Numuneleri başlıklı bölümde Dertli'nin iki koşma, bir kalenderi örneği; Zihni'nin bir koşma, bir divan örneği; Emrah'ın üç koşma, üç semai, bir divan örneği; Kuddusi'nin bir ilahi örneği; Turabi'nin bir nefes, bir koşma örneği kitap içeriğinde kullanılmıştır. Bu metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

4.2.6. Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat’a Kadar

Agâh Sırrı’nın 470 sayfa olarak hazırladığı, 1932 yılında Marifet Matbaası tarafından basılan *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat’a Kadar* isimli kitabı lise ikinci sınıfta haftalık birer saat yapılması tasarlan edebî okuma ile Türk edebiyatı tarihi derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. İlk baskısının dışında Kanaat Kütüphanesi/Kitabevi tarafından kitap 1933, 1935, 1938, 1939, 1941 ve 1943 yıllarında da basılmıştır.

Kitabın giriş bölümünde yer alan *Birkaç Söz* başlığı altında Agâh Sırrı (1932) “elde talebeye verecek bir eserin mevcut olmadığı, talebenin çalışabilmek için derslerde not tutmak mecburiyetinde kaldığı, zaten mahdud olan ders saatlerinden bir kısmının da metin yazdırmak suretiyle geçtiği düşünülecek olursa bu ihtiyacın nasıl bir zarureten doğduğu tezahür eder” (s. 5) şeklinde kitabın yazılma amacını anlatmıştır. Dönemin imkânlarına göre kitapların yetersizliği veya mevcut kitaplara ulaşma sorunları derslerde öğrencilere not tutturma yoluyla telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu durumdan kaynaklanan zaman kaybını engellemek ve ders süresini daha verimli kullanmak amacıyla Agâh Sırrı kitabı hazırlamıştır. Yine aynı bölümde Agâh Sırrı (1932) “her devirde ikinci derecedeki şahsiyetlerin zikredilmemesine mukabil, bir şöhret sahibi olan şahıslar üzerinde fazlaca tevakkuf edildiği eserde görülecektir” (s. 5) diyerek hazırladığı kitabın zirve şahsiyetlerle hazırladığını belirtmiştir. Kitapta giriş bölümünün dışında on üç temanın olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu on üç tema Şekil 32’de gösterilmiştir.

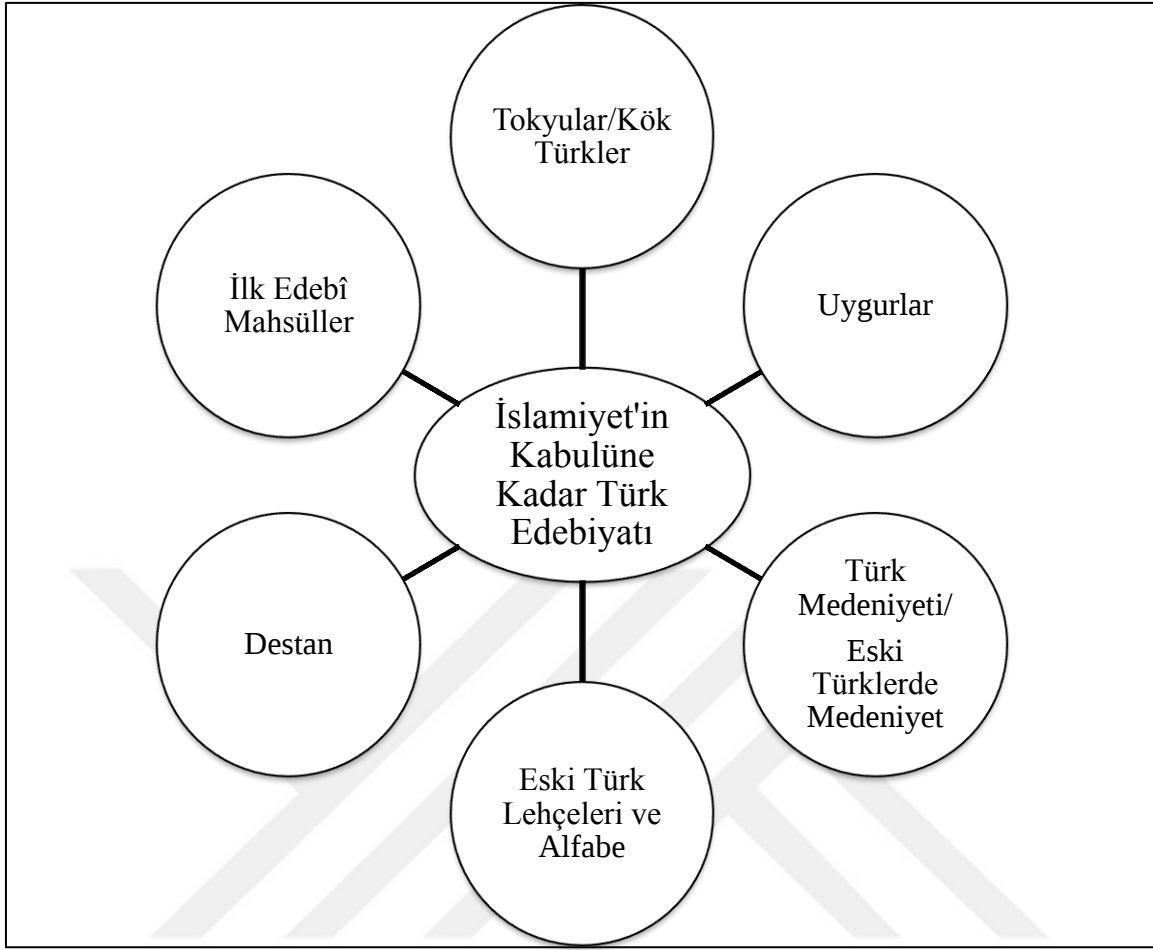
Şekil 32. Edebiyat tarihi dersleri kitabının içeriğindeki temalar

Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar isimli kitap analiz edilerek tespit edilen ve Şekil 32'de gösterilen *İslamiyet'in Kabulüne Kadar Türk Edebiyatı*, *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı*, *XIV. Asıra Kadar Türk Edebiyatı*, *XIV. Asırda Türk Edebiyatı*, *XV. Asırda Türk Edebiyatı*, *XVI. Asırda Türk Edebiyatı*, *XVI. Asırda Cihan Edebiyatı*, *XVII. Asırda Türk Edebiyatı*, *XVII. Asırda Cihan Edebiyatı*, *XVIII. Asırda Türk Edebiyatı*, *XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı*, *XIX. Asırda Türk Edebiyatı* ve *XIX. Asrın İlk Nısfında Cihan Edebiyatı* başlıklarıyla isimlendirilen on üç tema ile içerik hazırlanmıştır. Kitabın içeriğinde yeni bir konuyla ilgili önceden anlatılanlar kısaca özetlenerek başlandığından sarmal programlama yaklaşımına göre kitabın içeriği hazırlanmıştır, denilebilir. Sarmal programlama yaklaşımında “daha önce öğrenilmiş bazı konular, gerektiğinde tekrar edilebilir; bu tekrarlar, konuyu sadece hatırlatmaktan çok kapsamını genişletmek” amacıyla (Demirel, 2017, s.143) yapılır. Kitabın içeriğinde herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemiştir.

Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar kitabının 1939, 1941 ve 1943 yıllarındaki baskıları, çalışma alanının sonu olarak belirlenen *1938 Lise Edebiyat Programı*'na göre hazırlandığından ve kitapla ilgili bütünlüğün bozulması istenmediğinden kitabın bu baskıları da incelenmiştir. Kitabın bu yedi baskısı tematik içerik analizi yöntemine göre incelenerek elde edilen bulgular çözümlenmiştir.

Kitabın girişi *Birkaç Söz* başlığı altında yukarıda söz edilen kitabın yazılma amacına, yöntemine ve hedef kitleye ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu bölümden sonra 1938'e kadar *Methal* başlığı, sonraki baskılarda *Başlangıç* başlığı kullanılan bölümde *Edebiyat Tarihi*, *Tarih*, *Usul*, *Tarihte Usul*, *Tarih ve Edebiyat Tarihi*, *Edebiyat Tarihçisi ve Münekkit*, *Edebiyat Tarihinde Usul*, *Şaheserler ve Büyük Şahsiyetler*, *Edebî Eserler*, *Zümre Edebiyatı*, *Tahrir Lehçeleri*, *Bizde Edebiyat Tarihleri*, *Bizde Tarihler*, *Edebiyat Tarihçisinin Mesaisi* ve *Netice* alt başlıklarındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. 1938'deki baskıya kadar *Mukaddime* başlığı altında *Türk Edebiyatının Devirlere Taksimi* adıyla hazırlanan içerik 1939'dan itibaren *Mukaddime* başlığı kullanılmadan *Birkaç Söz* başlığı altındaki içeriğe eklenmiştir. Söz konusu giriş bölümü bilgi basamağıyla ilişkilendirebilir.

1938'e kadar *Türk Tarihine Umumi Bakış*, 1939'dan itibaren tüm baskılarda *İslamiyet'in Kabulüne Kadar Türk Edebiyatı* başlığı altında hazırlanan içerik, kitabın ilk temasıdır. Bu temanın içeriği analiz edilerek altı kodun olduğu belirlenmiştir. Belirlenen bu kodlar Şekil 33'te gösterilmiştir.

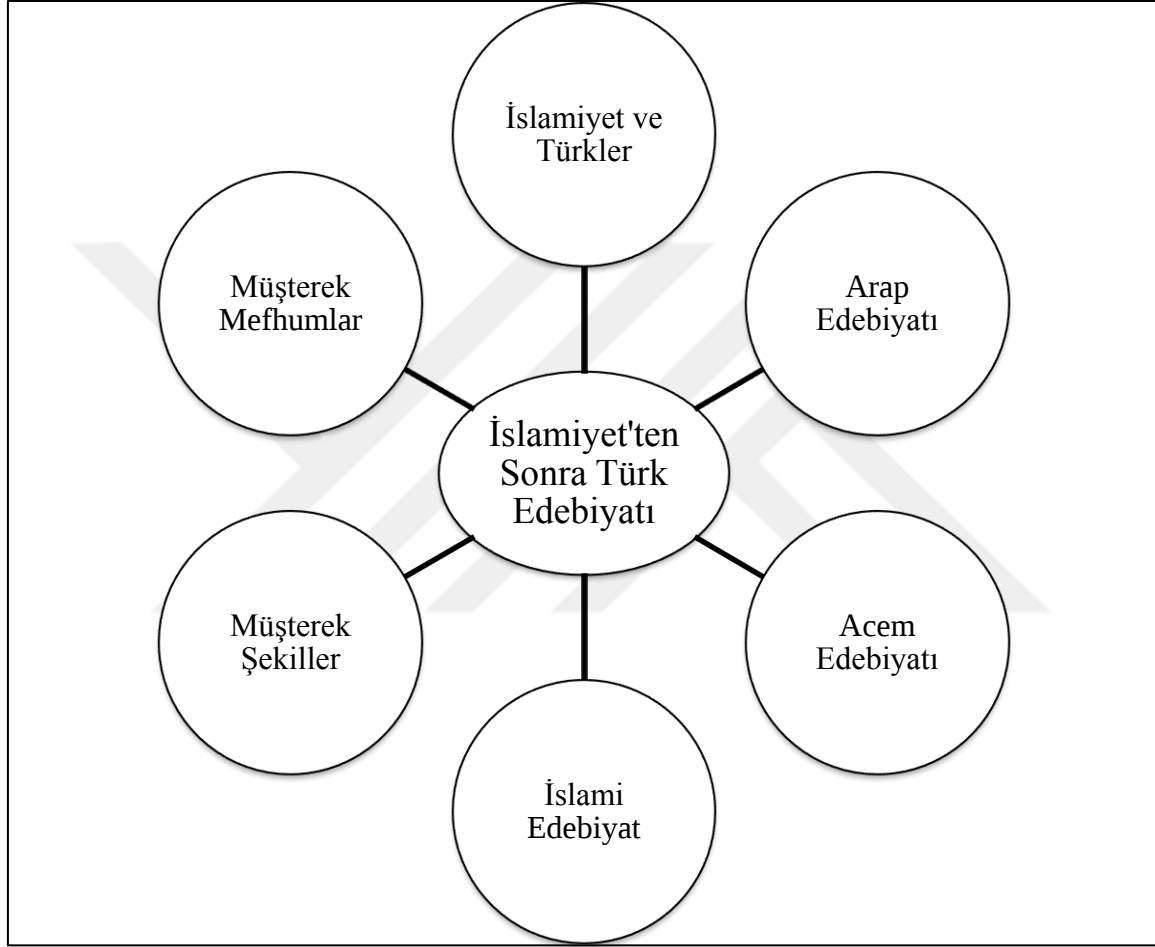
Şekil 33. İslamiyet'in kabulüne kadar Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

İslamiyet'in Kabulüne Kadar Türk Edebiyatı isimli temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen ve Şekil 33'te gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Kitabın 1938'e kadar olan baskılarında *Tokyular* başlıklı kodun adı, kitabın 1939'daki baskısından itibaren *Kök Türkler* olarak değiştirilmiştir. *Kök Türk* ve *Uygur* kodunun içeriğindeki açıklamalardan sonra kitabın 1938'e kadar olan baskılarında *Türk Medeniyeti* başlığıyla, 1939'dan itibaren tüm baskılarda *Eski Türklerde Medeniyet* başlığıyla kitaptan yer alan kodun içeriği *İdari ve İctimai Teşkilat*, *Aile Teşkilatı*, *Türklerde Hayat*, *Din ve Dinî Ayinler* hakkındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Eski Türk Lehçeleri ve Alfabeleri* kodunun içeriği *Lehçeler*, *Orhun Kitabeleri*, *Alfabeler*, *Orhun Alfabeti* ve *Uygur Alfabeti* ile ilgili açıklamalarla hazırlanmıştır. *Destan* kodunun içeriğinde *Türk Destanı* hakkında bilgi verilmişti. *İlk Edebî Mahsuller* kodunun içeriği *İlk Şiirler ve İlk Şairler*, *Ayinlerde Şiir*, *Vezin*

ve Kafiye, Nazım Şekilleri hakkında açıklamalarla hazırlanmıştır. *İslamiyet'in Kabulüne Kadar Türk Edebiyatı* teması için hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı temasının içeriği ile kitabın ikinci bölümü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 34'te gösterilmiştir.

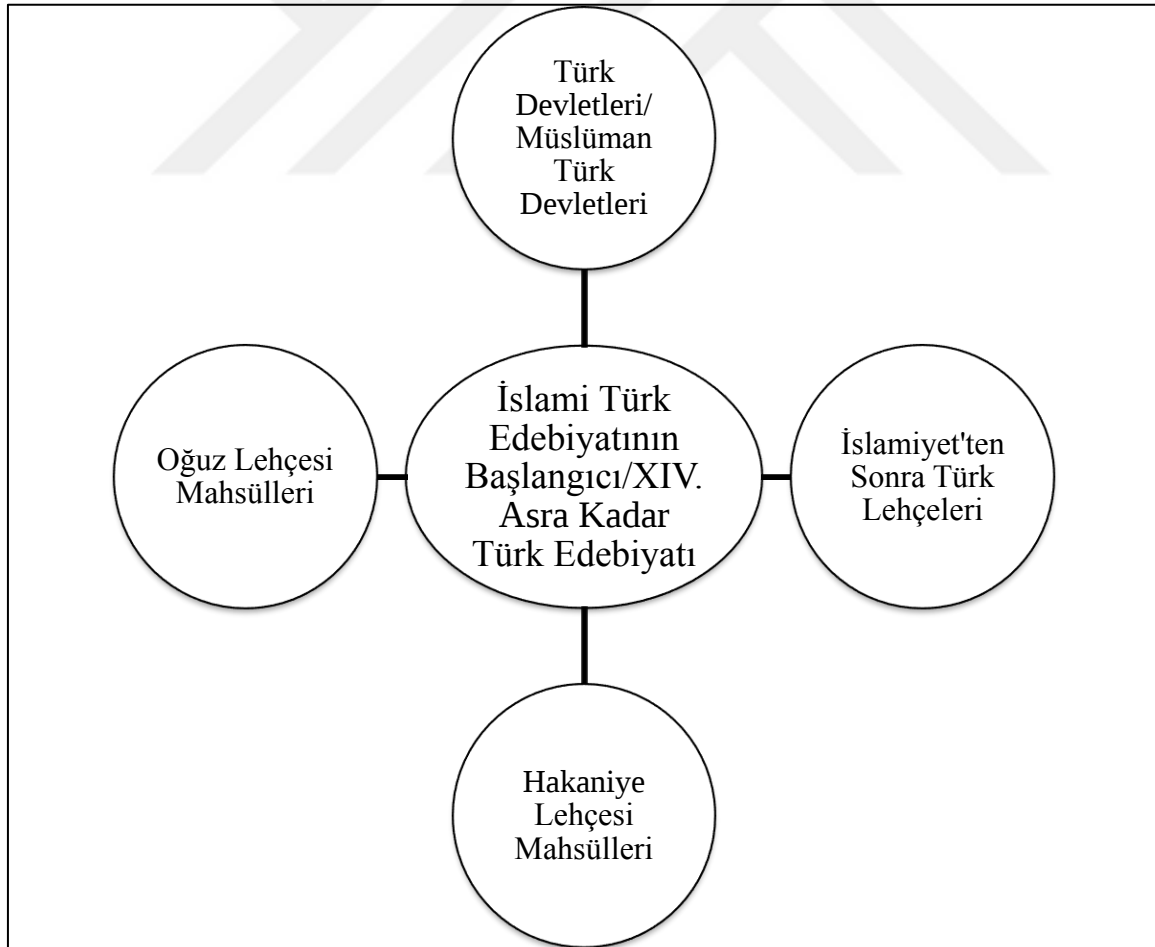
Şekil 34. İslamiyet'ten sonra Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı isimli temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen ve Şekil 34'te gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

İslamiyet ve Türkler, *Arap Edebiyatı* ve *Acem Edebiyatı* kodlarının içeriği genel açıklamalardan oluşmuştur. *İslami Edebiyat* kodunun içeriğinde *Müşterek Esaslar* başlığı altında *İslami İlimler*, *İlimlerin Tasnifi*, *Tasavvuf Cereyanı*, *Tasavvuf*, *Tasavvufun İntişarı*, *Tasavvuf ve Edebiyat*, *Hurufilik* ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Müşterek Şekiller* kodunun içeriğinde kaside, gazel, mesnevi, rubai, müstezat, musammat, tuyug ve şarkı

nazım şekilleri ile vezinler anlatılmıştır. *Müşterek Mefhumlar* kodunun içeriğinde *Bedii Vasıflar* açıklanmış, bu açıklamaları örneklemek için Nefi'den iki beyit, Baki'den üç beyit, Ruhi'den iki beyit, Naili'den iki beyit kullanılmış ve bu beyitlerin izahına yer verilmiştir. *Bedii Unsur* açıklanmış, Galip Dede'den iki beyit, Nedim'den bir beyit, Nabi'den iki beyit, Baki'den dört beyit ve Nefi'den bir beyitle açıklamalar örneklenmiş, örnek beyitlerin izahına da yer verilmiştir. *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı* isimli temanın içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

1938'e kadar *İslami Türk Edebiyatının Başlangıcı*, 1939'dan itibaren tüm baskılarda *XIV. Asra Kadar Türk Edebiyatı* başlığıyla isimlendirilen temanın içeriği kitabın üçüncü bölümüdür. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 35'te gösterilmiştir.

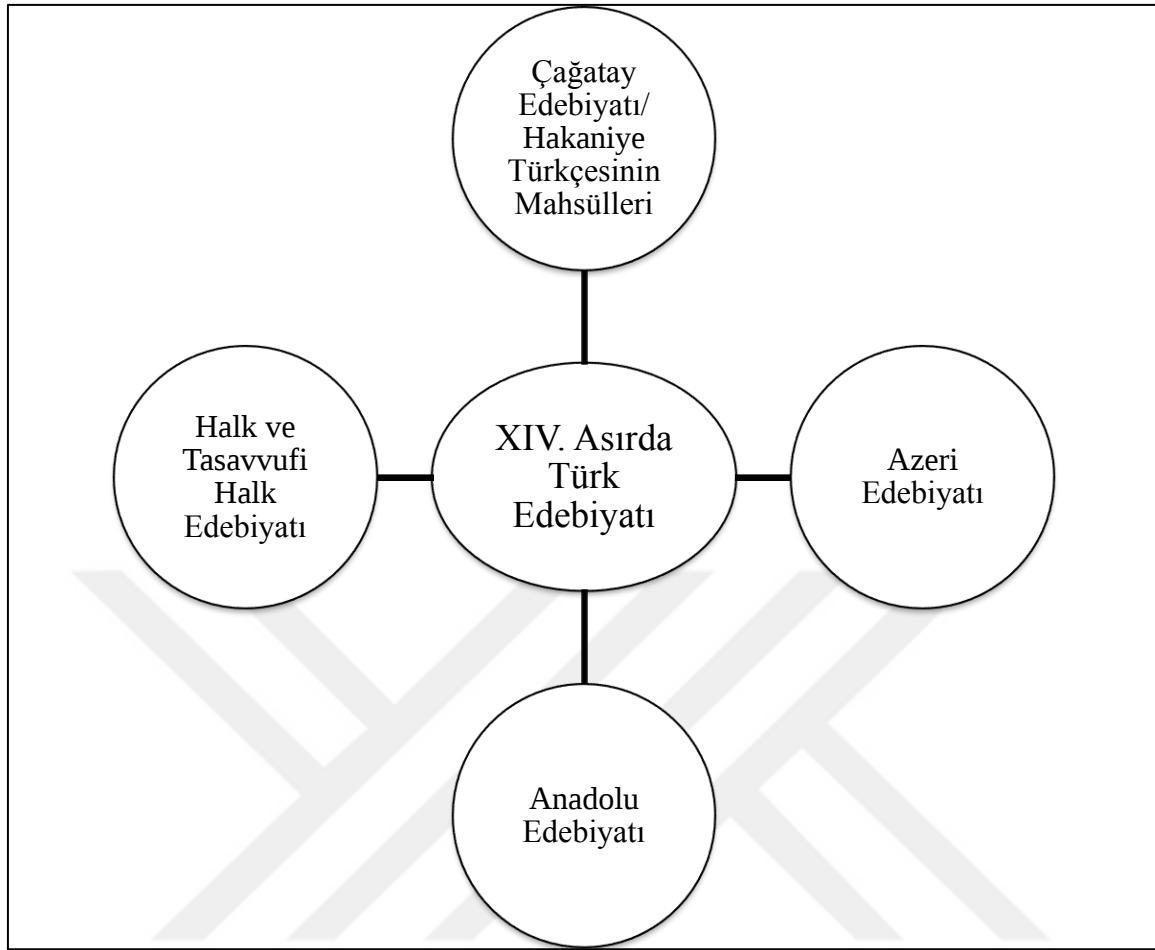

Şekil 35. İslami Türk edebiyatının başlangıcı temasının içeriğindeki kodlar

1938'e kadar *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatının Başlangıcı*, 1939'dan itibaren XIV. *Asra Kadar Türk Edebiyatı* başlıklarıyla kitaplarda yer alan temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen ve Şekil 35'te gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Kitabın 1938'e kadar olan baskılarında *Türk Devletleri* olarak geçen kodun başlığı, 1939'dan itibaren *Müslüman Türk Devletleri* olarak kitapta yer almıştır. *İslamiyet'ten Sonra Türk Lehçeleri* kodunun içeriği Hakaniye lehçesi ve Oğuz lehçesi olarak iki alt kod hâlinde hazırlanmıştır. *Hakaniye Lehçesi Mahsulleri* alt kodunun içeriği *Dîvân-ı Lügâti't-Türk*, *Manas Destanı*, *Kutadgu Bilig*, *Aybetü'l-Hakayık*, *Muhtelif Eserler*, *Divan-ı Hikmet* hakkındaki açıklamalarla hazırlanmıştır, *Divan-ı Hikmet*'ten sekiz beyitlik örnek metin ve izahlarıyla Hakaniye lehçesinin edebî metinleri örneklenmiştir. *Oğuz Lehçesi Mahsulleri* alt kodunun içeriğinde Ali'nin *Yusuf ve Züleyha*, *Seyit Battal Gazi*, *Danişment Gazi* ve *Dede Korkut* ile ilgili açıklamalardan sonra *Deli Dumrul* hikâyesi örnek metin olarak kullanılmıştır. *Mevlana Celalettin Rumi*, *Hacı Bektaş-ı Veli*, *Sultan Veled*, *Şeyyad Hamza* ve *Yunus Emre* ile İslamiyet etkisindeki edebiyat temsilcileri tanıtılmış ve Sultan Veled'in dokuz beyti, Şeyyad Hamza'nın dokuz beyti, Yunus Emre'nin münacat ve ilahisi dönemin örnek metni olarak kitap içeriğine eklenmiştir. Bu dönemde, *Hoca Dehhani* ile ladinî şiirin başladığı belirtilmiştir. *İslamiyet'ten Sonra Türk Lehçeleri* kodunun içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIV. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı tema kitabın dördüncü bölümüdür. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 36'da gösterilmiştir.

Şekil 36. XIV. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XIV. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek tespit edilen ve Şekil 36’da gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

XIV. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğinde *Lehçeler* başlığıyla hazırlanan giriş bölümü Çağatay, Azeri ve Anadolu lehçeleri hakkında genel açıklamalardan oluşmaktadır. Bu giriş bölümünden sonra 1938’e kadar *Çağatay Edebiyatı*, 1939’dan itibaren *Hakaniye Türkçesinin Mahsulleri* başlıklı kodun altında sunulan içerikte *Umumi Vaziyet ve Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Harezmi*’nin *Muhabbetneme*’sinden sekiz beyit ve izahı, *Hucendi*’nin *Letafetname*’sinin münacat bölümünden on iki beyit ve izahı, sabah tasviri olan bir bölümden altı beyit ve izahı ile Çağatay lehçesinin dönem özellikleri metinlerle örneklenmiştir.

Azeri Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Hasanoğlu*’nun yedi beyitlik bir gazeli; *Kadı*

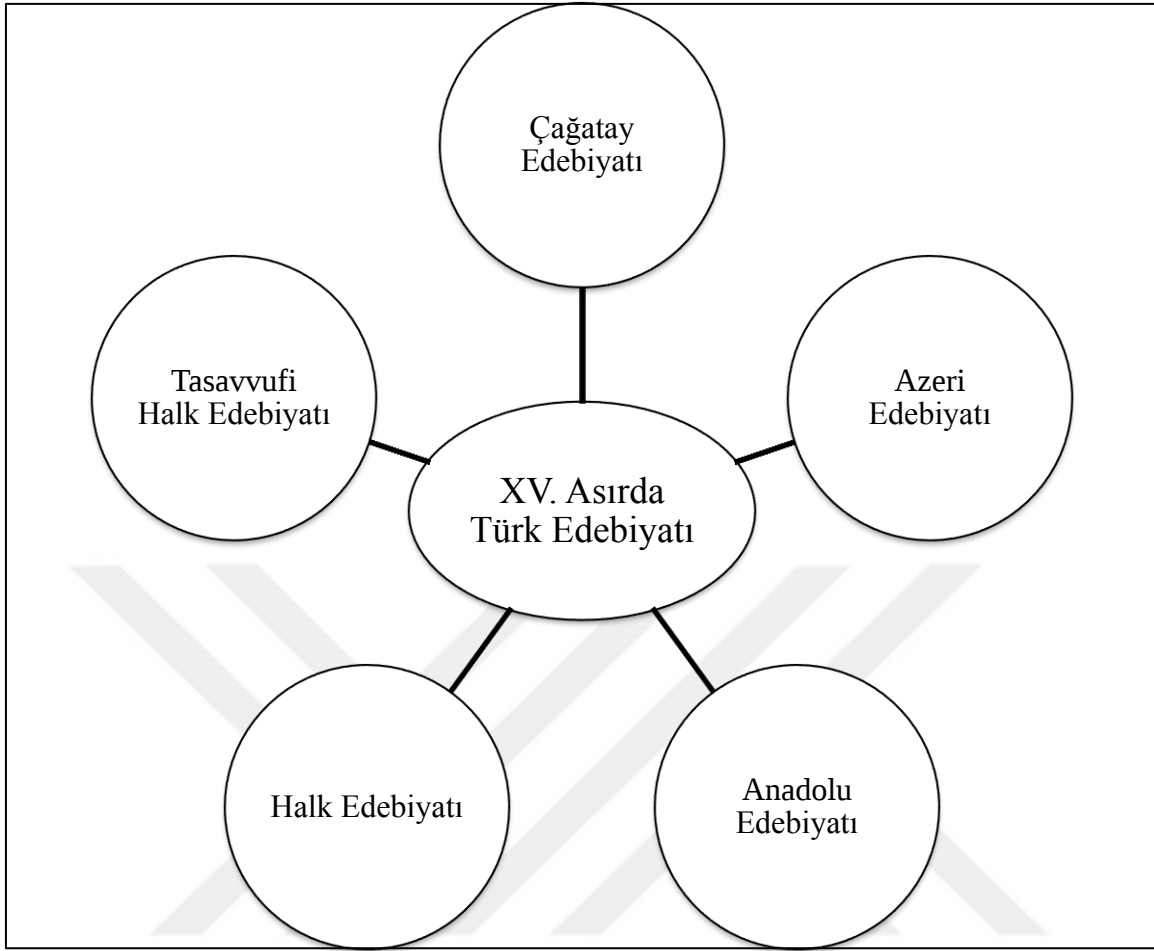
Burhanettin'in bir rubai ve bir tuyug ile bu metinlerin izahları; *Seyyid Nesimi*'nin iki farklı manzumesi ile Azeri edebiyatının dönem özellikleri metinlerle örneklenmiştir.

Anadolu Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Gülşehri*, *Âşık Paşa* ve *Ahmedi* tanıtılmış ve örnek metinleri kullanılmıştır. Bu kişilerin dışında *Hoca Mesud bin Ahmet* ile *Şeyhoğlu* da tanıtılmıştır. *Nesir Lisanı* başlığı altında dönemde yazılan *Fatiha Tefsiri* hakkında bilgi ve örnek metinlere yer verilmiştir. *Sadettin-i Taftazani*'nin bedi, beyan kaidelerini içeren nazariyat kitabı *El-Mutavvel* ile *Eflaki Dede* tanıtılmış, *Menakıbü'l-ârifin* isimli tazkiresi hakkındaki açıklamalarla *Anadolu Edebiyatı* kodunun içeriği tamamlanmıştır.

Halk ve Tasavvufî Halk Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Sait Emre* ile *Kaygusuz Abdal*'ın dörtlükleri ile dönemin edebî metinleri örneklenmiştir.

XIV. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XV. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı tema için hazırlanan içerikle kitabın beşinci bölümü oluşturulmuştur. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 37'de gösterilmiştir.

Şekil 37. XV. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XV. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 37’de gösterilen kodların *XIV. Asırda Türk Edebiyatı* temasının kodlarının devamıdır. Söz konusu kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Çağatay Edebiyatı kodunun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Sekkaki*, *Lütfi*’den birer gazel örneği, *Emiri*’den bir terci-i bent ve gazel örneği, *Ali Şir Nevai*’den bir gazel, bir muhammes örneği ve bu örnek metinlerin izahı ile dönemim edebî metinleri anlatılmıştır. *Nesir* başlığı altında da *Ali Şir Nevai*’nin *Muhakemetü’l-Lügateyn* isimli eserinden bir bölüm metin örneği izahıyla birlikte *Çağatay Edebiyatı* kodunun içeriğinde kullanılmıştır.

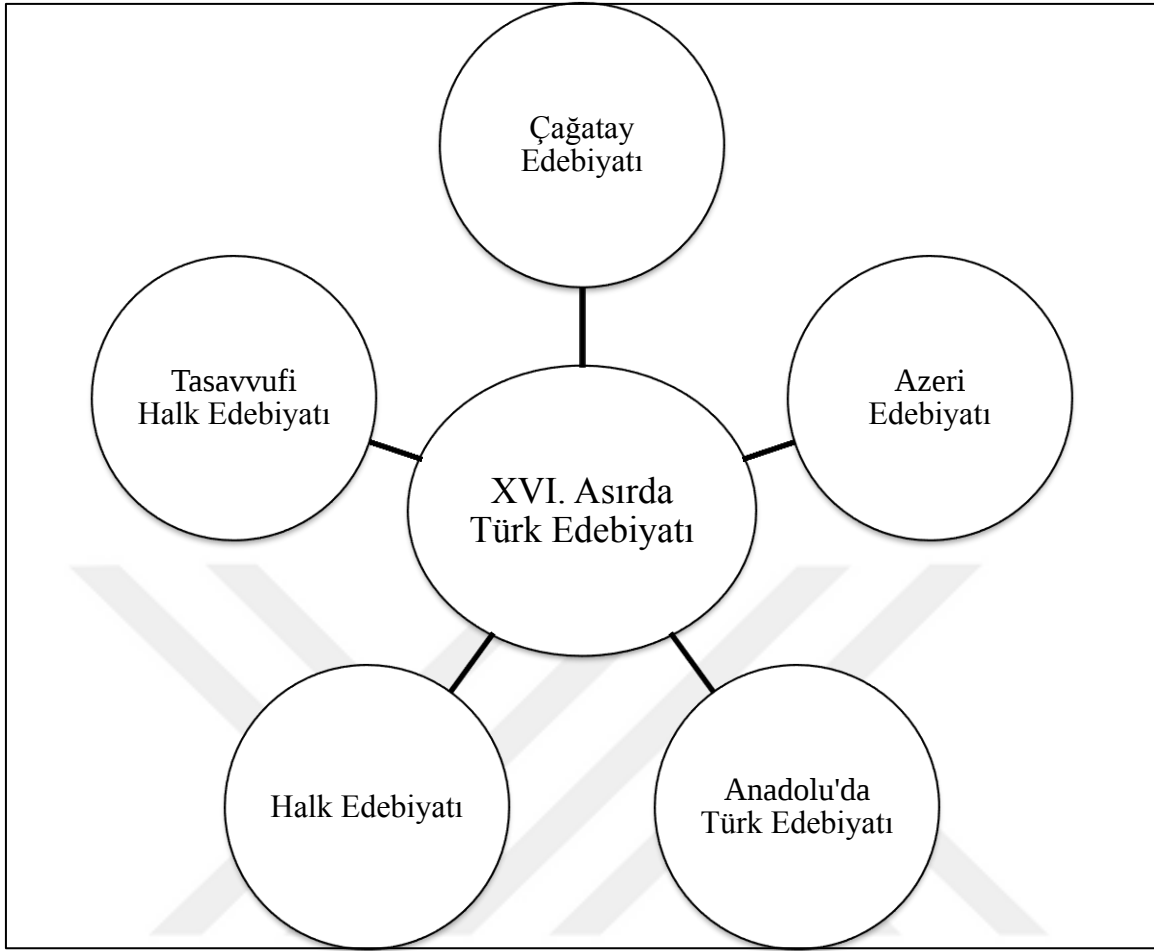
Azeri Edebiyatı kodunun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Habibi*’nin bir gazeli izahıyla birlikte verilmiştir. *Nesir* başlığı

altında da *Erzurumlu Darir*'in siyer ile *Fütuhu 'ş-Şam* tercümesinden alınan örnekle XV. asır Azeri edebiyatının nesri örneklenmiştir.

Anadolu Edebiyatı kodunun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem kısaca değerlendirilmiştir. *Kaside ve Gazel Tarzı* başlığı altında *Şeyhi*'den izahlı iki gazel; *Ahmet Paşa*'dan ikisi izahlı üç gazel, bir kıta, dört seçme beyit ve bir mısra; *Necati*'den izahlı bir kaside ile bir gazel, bir kıta ve iki seçme beyit; *Atayi*'den izahlı bir kaside, *Zeynep Hatun*'dan iki beyit, *Cem*'den beş beyit ile içerik hazırlanmıştır. *Mesnevi Tarzı* başlığı altında *Şeyhi*'nin *Harname*'sinden bir bölüm, *Hüsrev ü Şirin* isimli eserin içeriği açıklanmış, eserden örnek bir parça kitap içeriğinde kullanılmıştır. Bunların dışında *Süleyman Çelebi*'nin *Mevlid*'inden münacaat örneği; *Hamdullah Hamdi*'nin *Yusuf ü Züleyha*'sından *Sıfat-ı Züleyha* bölümünden bir metin ve izahı da kitap içeriğinde kullanılmıştır. *Mensur Eserler* başlığı altında *Sinan Paşa*'nın *Tazarruat*'ından Karamani Nişancı Mehmet Paşa ile ilgili bir örnek metinle içerik hazırlanmıştır. *Tarihler* başlığı altında *İbn Arabşah*, *Yazıcızade Ali*, *İbn Bibi* hakkında bilgi verilmiş, *Behiştî*'nin *Tarih-i Âli Osman* adlı eserinden, *Enveri*'nin *Düsturname* adlı eserinden ve *Oruç Bey*'in *Tevarih-i Âli Osman* adlı esrinden söz edilmiştir. *Halk Edebiyatı* kodunun içeriğinde *Ozan* isimli bir şairden örnek metin; *Tasavvufi Halk Edebiyatı* kodunun içeriğinde *Hacı Bektaşî Veli*'den iki ilahi ve *Eşrefoğlu Rumi*'den alınan metinle içerik hazırlanmıştır.

XV. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla; kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVI. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğiyle kitabın altıncı bölümünü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 38'de gösterilmiştir.

Şekil 38. XVI. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVI. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 38’de gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Çağatay Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem özellikleri kısaca anlatılmıştır. Babür Şah’ın bir gazeli ve izahıyla dönemin edebî metni örneklenmiştir.

Azeri Edebiyatı kodunun içeriğinde *Hatayi*’nin iki gazeli; *Fuzuli*’nin *Eserleri* başlığı altında izahıyla birlikte bir terci-i bent, ikisi izahlı beş gazel, bir muhammes, bir kıta, iki rubai, beş seçme beyit, *Leyla ve Mecnun*’dan bir bölüm ile dönemin edebî metinleri örneklenmiştir. *Beng ü Bade*, *Sakiname*, *Şikâyetname*, *Haikatü’s-Süeda*, *Sıhhat* ve *Maraz* isimli eserler tanıtılmıştır.

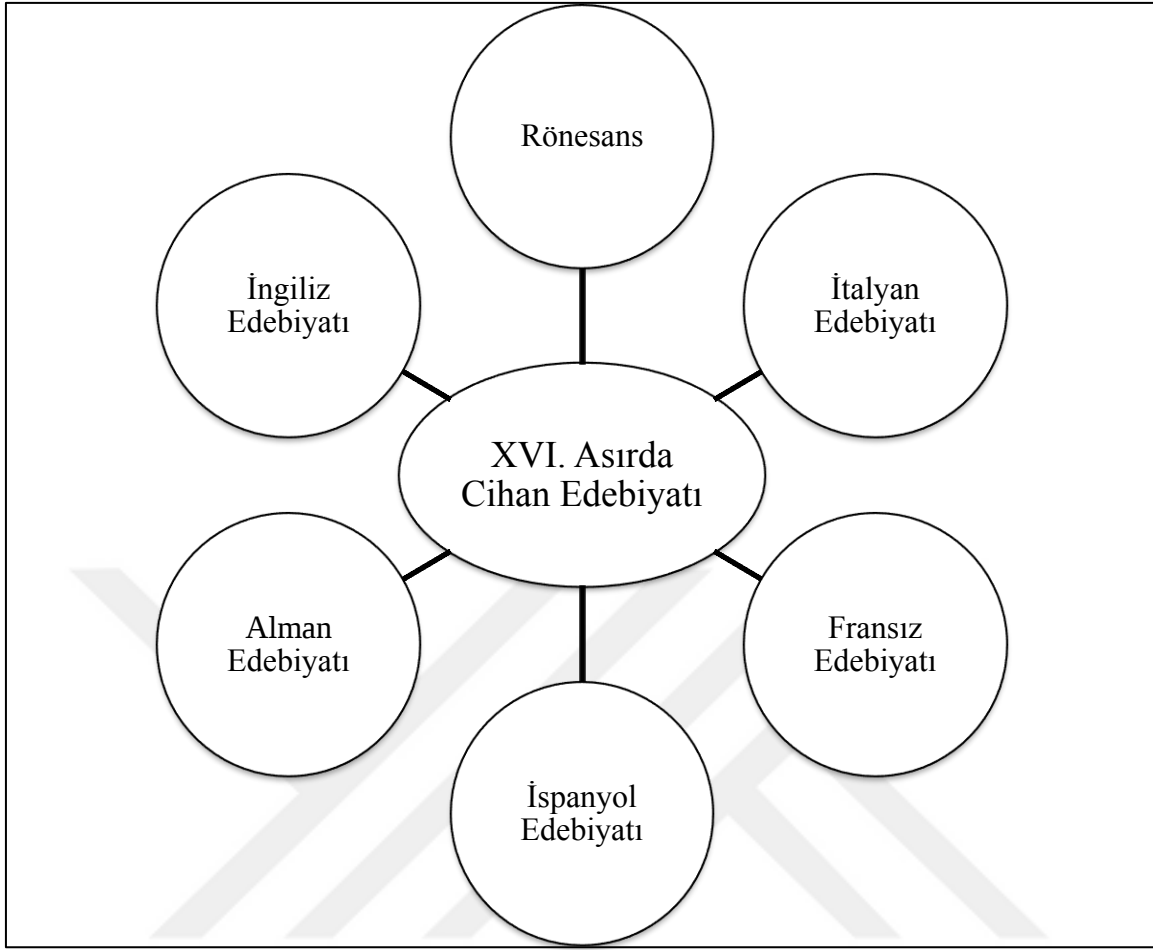
Anadolu’da Türk Edebiyatı kodunun içeriğinde *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem özellikleri kısaca açıklanmıştır. *Kaside* ve *Gazel Tarzı* başlığı altında

Zatî'nin birisi izahlı iki gazeli; *Bakî*'nin izahlı bir kasidesi, dört gazeli, üç seçme mısra ile dört beyti; *Nevî*'nin iki gazeli, iki seçme beyti; *Ruhî*'nin iki gazel, bir terkiib-i bent, seçme iki mısra ve beş beyti kullanılmış, *Figânî*, *Emirî*, *Hüdai*, *Meşami*, *Şemi* ve *Gazali* hakkında bilgi verilmiştir. *Mesnevi Tarzı* başlığı altında *Yahya Bey*'in *Yusuf ü Züleyha*, *Gencine-i Raz* ve *Usulname* mesnevilerinden; *Hakani*'nin *Hilye-i Hakani* mesnevisinden; *Lâmî Çelebi*'nin *Vamık u Azra* mesnevisinden; *Fazlî*'nin *Gül ü Bülbul*, *Şem ü Pervane* ve *Hüsrev ü Şirin* mesnevilerinden alınan örnek metinlerle içerik hazırlanmıştır. *Nesir Tekâmülü* başlığı altında *Lâmî*'nin *Münazara-i Bahar ü Şita* ve *Nefahetü'l-Üns* isimli eserlerinden alınan örnek metinlerle *Mensur Eserler* örneklenmiştir. *Tezkireler* başlığı altında *Sehi Bey*, *Lâtîfî*, *Âşık Çelebi*, *Kınalızade Ahdi* tezkireleri hakkında açıklamalara yer verilmiş; tezkirelerden örnek metinler kitap içeriğine alınmıştır. *Tarihler* başlığı altında *Hoca Sadeddin Efendi*'nin *Tacü't-Tevarih*, *Gelibolulu Âli Efendi*'nin *Künhü'l-Ahbar* ve *Selanikli Mustafa Efendi*'nin *Selaniki Tarihi* hakkında bilgi verilmiştir. *Sade Lisan Temayyülü* başlığı altında *Nizami*'den söz edilmiş ve *Türki Basit* başlığı altında *Nizami*'nin iki metni kitaba alınmıştır.

Kul Mehmet, *Öksüz Dede* ve *Köroğlu*'nun dörtlükleriyle ile *Halk Edebiyatı*; *Ahmedi Sarban*'nin iki manzumesi, *Ümmi Sinan* ve *Üftade*'nin birer ilahisi, *Azmi Baba* ve *Pir Sultan Abdal*'ın birer nefes örneği ile *Tasavvufî Halk Edebiyatı* metinleri örneklenmiştir.

XVI. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVI. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriğiyle kitabın yedinci bölümü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 39'da gösterilmiştir.

Şekil 39. XVI. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVI. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 39’da gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

XVI. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriğinde *Rönesans* koduyla ilgili açıklamalardan sonra *İtalyan Edebiyatı*, *Fransız Edebiyatı*, *İspanyol Edebiyatı* ve *İngiliz Edebiyatı* başlıkları kodların içerikleri hazırlanmıştır. Söz konusu ülkelerin edebiyatlarının Rönesans’tan evvel ve sonraki durumları hakkında açıklamalar yer verilmiştir.

Rönesans kodunun içeriği *Rönesans’ın Sebepleri*, *Bu Devirde Edebiyatın Mümeyyiz Vastı*, *Rönesans’ın İnkişafı* ve *Rönesans’ın Hitamı* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır.

İtalyan Edebiyatı kodunun içeriğinde *Rönesans'tan Evvel* başlığı altında Dante hakkında bilgi verilmiştir. *Rönesans'tan Sonra* başlığı altında Fransçesko¹ Petrarka, Aryosto ve Tasso İtalyan şiirinin; Bokkaçyo İtalyan hikâyesinin; Tasso İtalyan tiyatrosunun; Makyavelli ve Luiçardini İtalyan nesrinin XVI. asırdaki temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

Fransız Edebiyatı kodunun içeriğinde Kleman Maro ve Pier dö Ronsar Fransız şiirinin, Rable Fransız hikâyesinin XVI. asırdaki temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

İspanyol Edebiyatı kodunun içeriğinde Servantes İspanyol hikâyesinin XVI. asırdaki temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

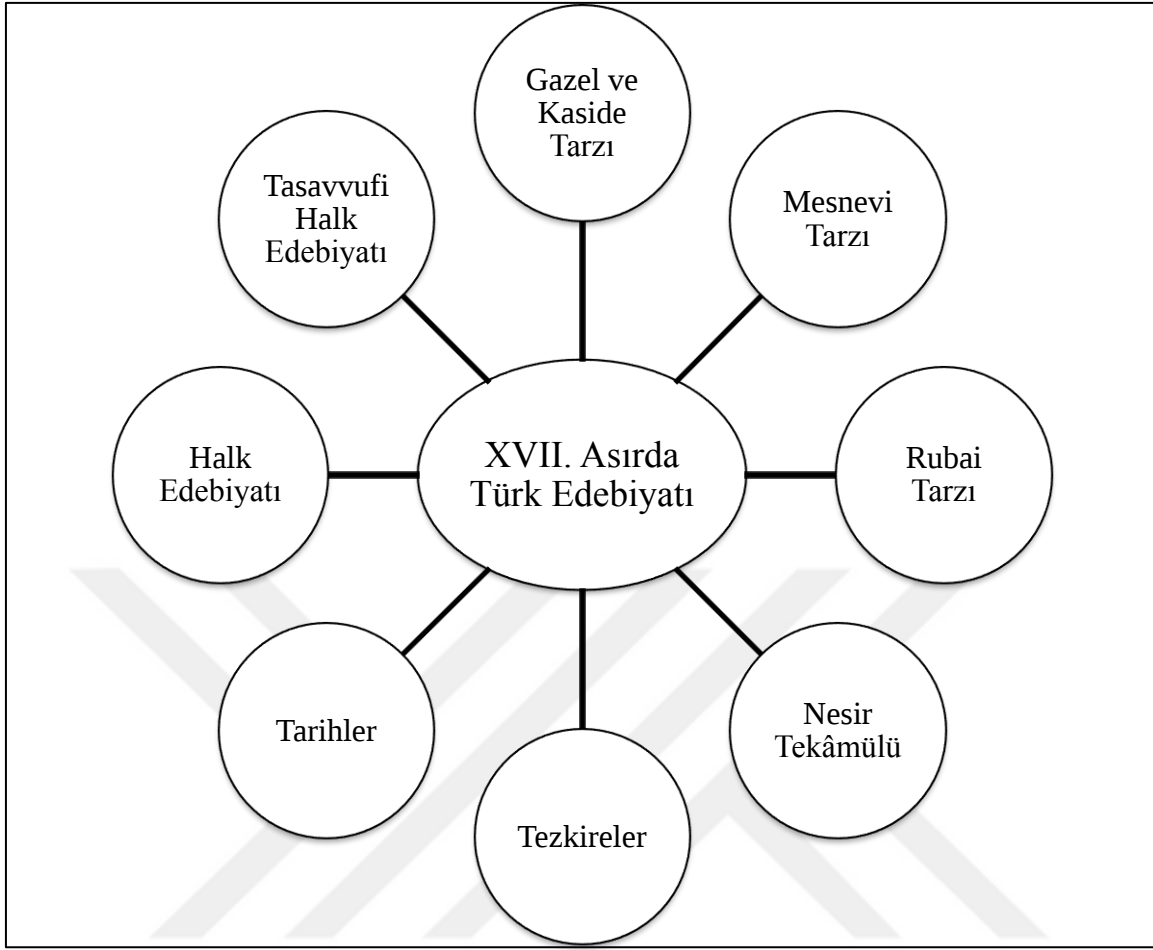
Alman Edebiyatı kodunun içeriği Luter'in hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

İngiliz Edebiyatı başlığı altında Cefrey Rönesans'tan önceki, Marlov ve Şekspir İngiliz tiyatrosunun XVI. asırdaki temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

XVI. Asırda Cihan Edebiyatı temasının içeriğindeki açıklamalar yalnızca bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVII. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriğiyle kitabın sekizinci bölümü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 40'ta gösterilmiştir.

¹Çalışmada yazar isimlerinin yazımında, Agâh Sırrı'nın kitaptaki kullanımına bağlı kalınmıştır.

Şekil 40. XVII. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVII. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 40'ta gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir. Söz konusu kodların metin türlerine göre hazırlandığı ve buna göre içerik oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Buna göre *XVII. Asırda Türk Edebiyatı* temasının içeriği tür temelli edebiyat eğitimi anlayışına göre hazırlanmıştır, denilebilir.

XVII. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriği *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklı dönemin özelliklerinin kısaca anlatıldığı bir giriş bölümü ile başlamıştır. *Gazel ve Kaside Tarzı* başlıklı kodun içeriğinde *Nefi*'nin iki kasidesi, üç gazeli, altı seçme beyti ve *Siham-ı Kaza*'dan bir bölüm; *Şeyhülislam Yahya Efendi*'nin edebî şahsiyetiyle ilgili açıklamalardan sonra beş gazel, sekiz seçme beyit ve beş mısra; *Naili Kadim*'in bir kasidesi, izahlı iki gazeli ve seçme altı beyti; *Nabi*'nin edebî şahsiyeti ve eserleriyle ilgili açıklamalardan sonra bir terci-i bent, bir muhammes, üç gazel, üç seçme beyit ve dört mısra ile içerik hazırlanmıştır.

Mesnevi Tarzı başlıklı kodun içeriğinde *Nevizade Atai*'nin *Sohbetü'l-ebkâr* ve *Heft Han; Nabi*'nin *Hayrabad* ve *Hayriyye-i Nabi*; *Sabit*'in *Edhem ü Hümâ* mesnevilerinden alınan parçalarla dönemin metinleri örneklenmiştir.

Rubai Tarzı başlıklı kodun içeriğinde yalnızca *Azmizade Haleti*'nin beş rubaisi kullanılmıştır.

Nesir Tekâmülü başlıklı kodun içeriğinde Nergisi ve Veysi divan nesrinin temsilcisi olarak tanıtılmış, Nergisi'nin *Nihalistan* isimli eserinin mukaddimesinden bir parça alınmıştır. Koçu Bey sade nesir temsilcisi olarak tanıtılmış, *Koçu Bey Risalesi*'nden bir parça ile dönemin metinleri örneklenmiş; *Kâtip Çelebi* ve eserleri *İlim Hareketi* olarak tanıtılmış, *Mizanü'l-Hak* isimli eserden *Kabir Ziyaretleri Hakkında*, *Tütün Hakkında* ve *Bidat Hakkında* başlıklı metinler içeriğine eklenmiştir.

Tezkireler başlıklı kodun içeriği *Şakayık-ı Numaniye Zeyli*, *Riyazi*'nin *Riyazü's-Şuara*, *Kazfaze Faizi*'nin *Zübdetü'l-Eşar* isimli tezkireler hakkındaki açıklamalarla hazırlanmıştır.

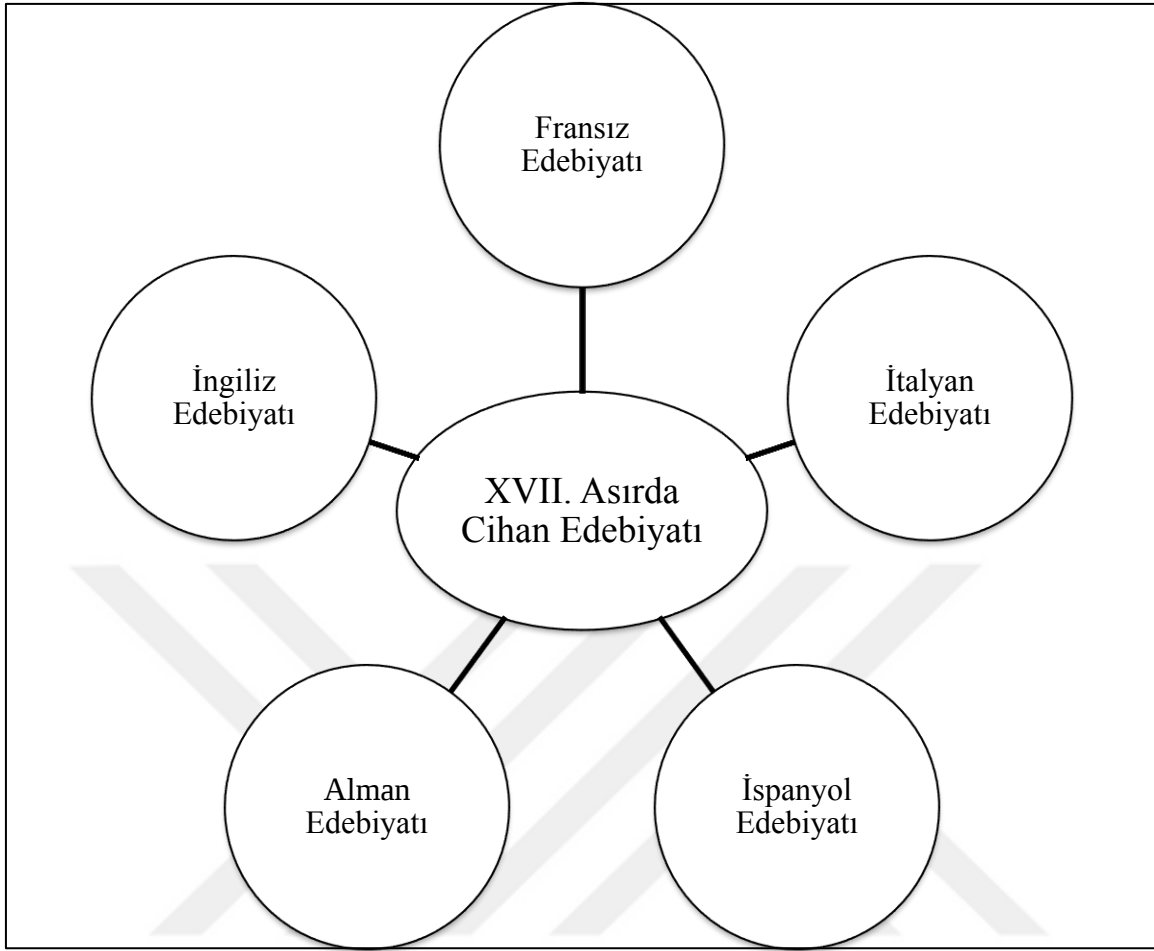
Tarihler başlıklı kodun içeriğinde *Peçevi Tarihi*, *Revzatü'l-Ebrar* ve *Evliya Çelebi*'nin *Seyahatname*'si hakkında bilgiler verilmiş, *Seyahatname*'den Kâğıthane ile ilgili bir bölüm örnek metin olarak kullanılmıştır.

Halk Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Gevheri*'nin üç koşması; *Âşık Ömer*'in bir semai, bir kalender ve bir koşması; *Kuloğlu*'nun bir koşması; *Karacaoğlu*'nın üç koşma ve bir destanı kullanılmıştır.

Hüdai ve *Niyazi-i Mısri*'den alınan birer metinle *Tasavvufi Halk Edebiyatı* kodunun içeriği hazırlanmıştır.

XVII. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVII. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temasının içeriğiyle kitabın dokuzuncu bölümü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 41'de gösterilmiştir.

Şekil 41. XVII. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVII. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 41’de gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu temanın içeriğinde Fransız, İtalyan, İspanyol, Alman ve İngiliz edebiyatlarıyla ilgili kodlar oluşturulmuş; kodların içeriğinde dönemin temsilcileri ve eserleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Fransız Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde *Trajedi* temsilcisi olarak *Korney* ve *Rasin*; *Komedi* temsilcisi olarak *Molyer*; *Şiir* temsilcisi olarak *Marlerp*, *Lafonten* ve *Buvalo*; *Hikâye-Nesir* temsilcisi olarak *Paskal*, *Malbranş*, *Fenelon*, *Lâbrüyer* ve *Laruşfukolt* hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

İtalyan Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde yalnızca *Marini* dönemin şiir temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

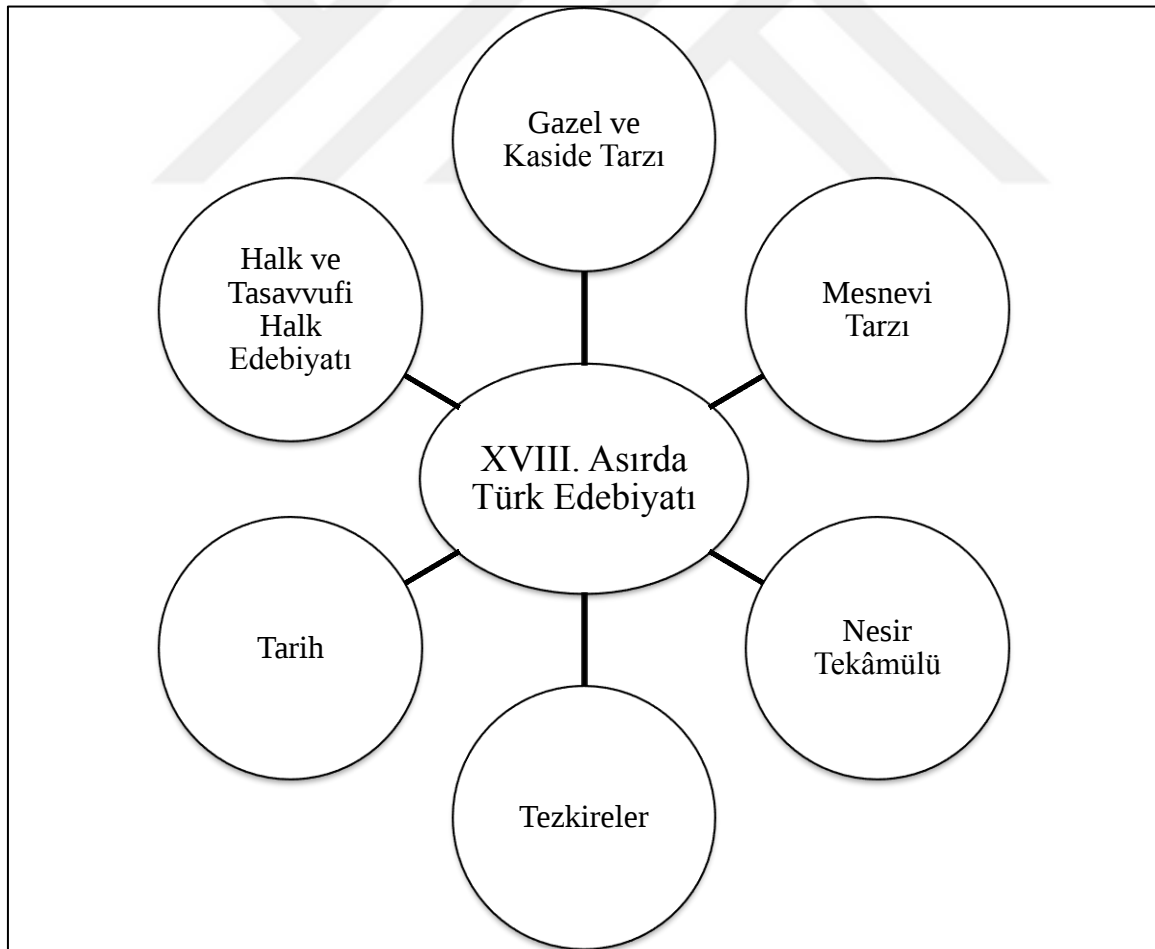
İspanyol Edebiyatı başlıklı kodun içeriğinde tiyatro temsilcisi olarak *Lope de Vage*, *Gilyen de Kastro*, *Kalderon* ve *Tirso de Molina* tanıtılmıştır.

Alman Edebiyatı kodunun içeriğinde Alman edebiyatıyla ilgili dönemin genel değerlendirmesine yer verilmiştir.

İngiliz Edebiyatı kodunun içeriğinde *Milton* dönemin şiirinin; *Ben Conson*, *Drayden* ve *Bakon* dönemin tiyatrosunun temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

XVII. Asırda Cihan Edebiyatı teması için hazırlanan içerik yalnızca bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XVIII. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği ile kitabın onuncu bölümü hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 42’de gösterilmiştir.

Şekil 42. XVIII. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVIII. Asırda Türk Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 42’de gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

XVIII. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriği *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem özelliklerinin kısaca anlatıldığı bir giriş bölümüyle başlamıştır. Bu bölümden sonra yer alan *Kaside ve Gazel Tarzı* başlıklı temanın içeriğinde *Nedim*’den iki kaside, yedi gazel, üç şarkı, hece ölçüsüyle yazıldığı belirtilen bir türkû, bir rubai ve on bir seçme beyit; *Ragıp Paşa*’nın hayatı ve edebî şahsiyeti ile iki gazel, dört seçme beyit ve üç mısra; *Şeyh Galip*’in hayatı ve edebî kişiliği ile beş gazel, *Türkçe Gazel* başlıklı bir gazel, bir rubai ve dört seçme beyit ile hazırlanmıştır. Hazırlanan bu içeriğe *Osmanzade Taib*, *Nazmi*, *Selim Efendi*, *Kami*, *Sami*, *Seyyid Vehbi*, *İzzet Ali Paşa*, *Neyli*, *Çelebizade Asım*, *Belig*, *Haşmet* ve *Fitnat Hanım* gibi edebî şahsiyetler de bu devrin diğer şairler olarak tanıtılmıştır.

Mesnevi Tarzı başlıklı kodun içeriğinde *Nahifi*’nin *Mesnevi* tercümesine ve izahına; *Şeyh Galip*’in *Hüsn ü Aşk*’ına; *Sünbülzade Vehbi*’nin hayatı ve edebî kişiliği ile *Lütfiye-i Vehbi*, *Tuhfe-i Vehbi*, *Nuhbe-i Vehbi* ve *Şehrengiz*’i hakkında açıklamalara; *Enderun-i Fazıl*’ın hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Tarih* örneği için *Sururi*’nin *Yan Molla’nın Vefatına*, *Çemizade’nin Vefatına*, *Esrar Dede’nin Vefatına*, *Şerbetçi Emin İsminde Birinin Vefatına*, *Kedisinin Ölümüne*, *Kel Memiş İsminde Bir Dilencinin Vefatına* başlıklarıyla altı farklı metni kitaba alınmıştır.

Nesir Tekâmülü başlıklı kodun içeriği *Kani*’nin *Yeğen Mehmet Paşa*’ya yazdığı mektubu, *Yirmisekiz Mehmet Efendi*’nin *Sefaretname*’sinden *Opera* isimli metni ve *Resmi Ahmet Efendi*’nin *Sefaretname*’si ile hazırlanmıştır.

Tezkireler kodunun içeriği *Safai Tezkiresi*, *Salim Tezkiresi*, *Ramiz Tezkiresi* ve *Şeyhi Tezkiresi* hakkında açıklamalar; *Safai Tezkiresi*’nden *Nabi* hakkında bir metin ve *Salim Tezkiresi*’nden *Taib* hakkında bir metin ile hazırlanmıştır.

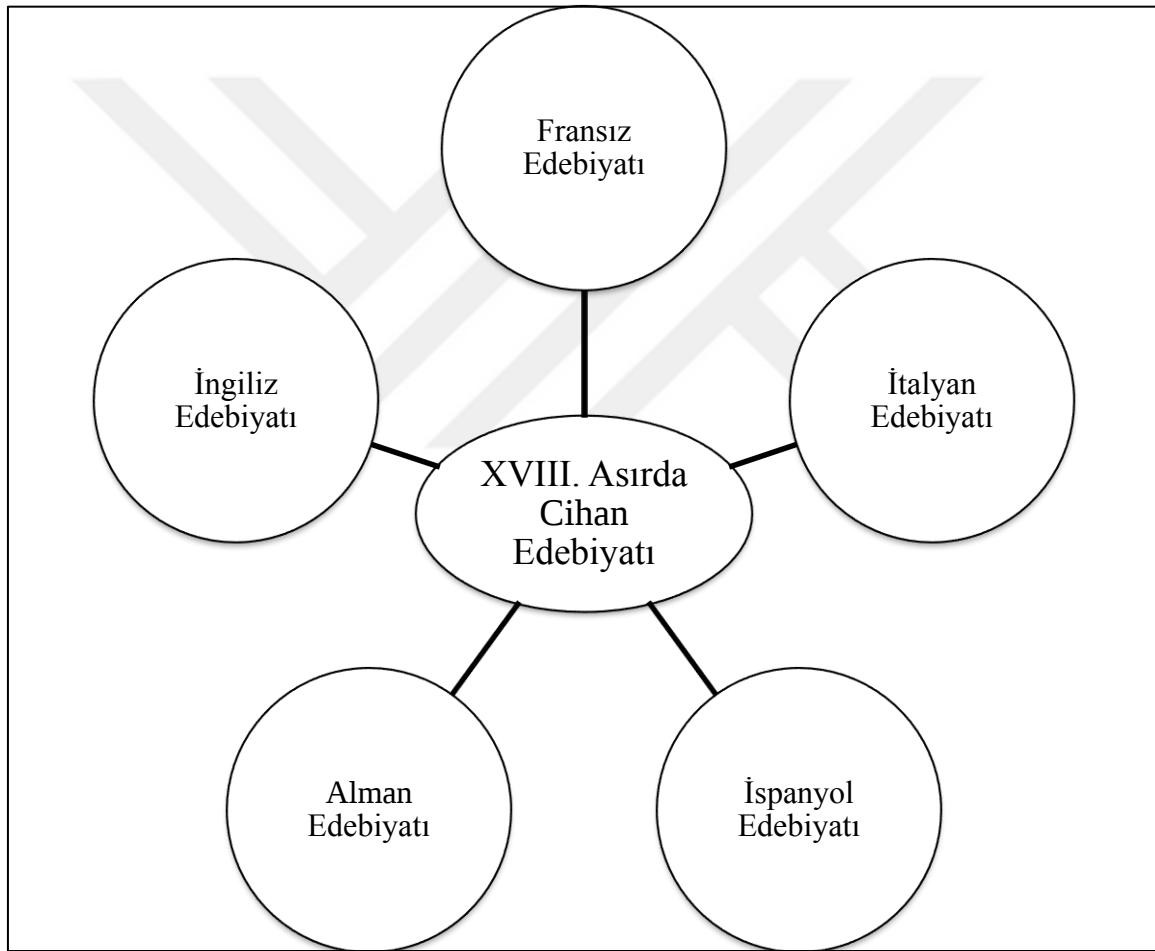
Tarihler kodunun içeriğinde *Naima Tarihi*, *Raşid Tarihi*, *Asım Tarihi*, *Silahtar Tarihi*, *Müri’t-Tevarih* isimli eserler hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Naima Tarihi*’nden *Hüsrev Paşa* hakkında bir metin kullanılmıştır.

Halk ve Tasavvufi Halk Edebiyatı başlıklı kodun içeriği *Fasihi*, *Şermi*, *Kabasakal Mehmet* ve *Sezai* hakkındaki açıklamalarla hazırlanmıştır.

XVIII. Asırda Türk Edebiyatı temasının içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme

alışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Söz konusu temanın kodlarının metin türlerine göre hazırlandığı ve buna göre içerik oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Buna göre *XVIII. Asırda Türk Edebiyatı* temasının içeriği tür temelli edebiyat eğitimi anlayışına göre hazırlanmıştır, denilebilir.

XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı kodun içeriğiyle kitabın on birinci bölümünün içeriği hazırlanmıştır. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar şekil 43'te gösterilmiştir.

şekil 43. XVIII. asırda cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve şekil 43'te gösterilen kodların zmlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu temanın içeriğinde Fransız, İtalyan, İspanyol, Alman ve İngiliz edebiyatlarıyla ilgili kodlar

oluşturulmuş; kodların içeriğinde dönemin temsilcileri ve eserleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Fransız Edebiyatı kodunun içeriğinde trajedi, komedi, şiir, nesir, roman ve hitabet ile ilgili dönem değerlendirilmiş; trajedinin temsilcisi olarak *Volter*, nesir temsilcisi olarak *Monteskiyö*, *Volter*, *Büfon*, *Didro* ve *Jan Jak Ruso*; roman temsilcisi olarak *Lösaj* tanıtılmıştır.

İtalyan Edebiyatı kodunun içeriğinde temaşa ve şiirle ilgili dönem değerlendirilmiş; *Goldoni* dönemin temaşa temsilcisi, *Parini* de dönemin şiir temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

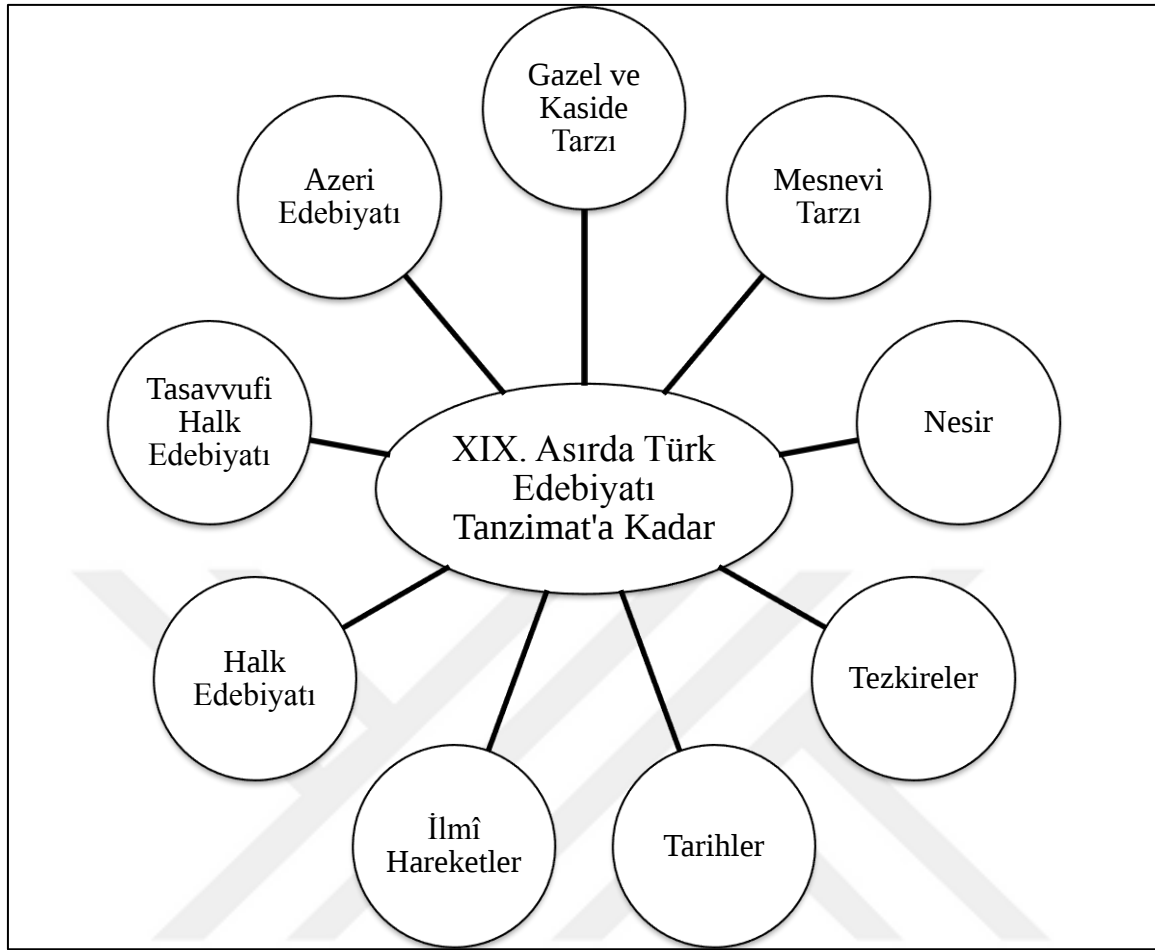
İspanyol Edebiyatı kodunun içeriğinde İspanyol edebiyatıyla ilgili genel bir dönem değerlendirmesine yer verilmiştir.

Alman Edebiyatı kodunun içeriğinde de dönemin Alman edebiyatı şiir, temaşa ve nesir üzerinden değerlendirilmiş, *Klopştok* dönemin şiir temsilcisi, *Lesing* ve *Şiller* dönemin temaşa temsilcisi, *Kant* dönemin nesir temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

İngiliz Edebiyatı kodunun içeriğinde dönemin İngiliz edebiyatı hikâye, şiir ve nesir üzerinden değerlendirilmiştir. *Denyil Defo*, *Oliver Goldsmit*, *Conetin Sivift* ve *Riçartson* dönemin hikâye temsilcisi, *Pop* dönemin şiir temsilcisi, *Adison* dönemin nesir temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı başlıklı tema için hazırlanan içerik yalnızca bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIX. Asırda Türk Edebiyatı Tanzimat'a Kadar başlıklı temanın içeriği kitabın on ikinci bölümüdür. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 44'te gösterilmiştir.

Şekil 44. XIX. asırda Türk edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XIX. Asırda Türk Edebiyatı Tanzimat'a Kadar başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 44'te gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

XIX. Asırda Türk Edebiyatı Tanzimat'a Kadar temasının içeriği *Umumi Vaziyet* ve *Edebî Vaziyet* başlıklarıyla dönem özellikleri kısaca anlatılan bir giriş bölümü ile başlamıştır. *Kaside ve Gazel Tarzı* başlıklı kodun içeriği *Enderun-i Vasıf* in birer müseddes, murabba ve gazel örneği; *İzzet Molla*'nın iki gazel, bir müstezat, bir kıta, seçme on iki mısra ve iki beyit örneğiyle hazırlanmıştır. Hazırlanan bu içerikte *Hoca Neşet*, *Hoca Fehim*, *Manastırlı Naili*, *Tatar Petrev Paşa*, *Halet Efendi*, *Leyla Hanım* ve *Şeref Hanım* da dönemin diğer şairleri olarak tanıtılmıştır.

Mesnevi Tarzı kodunun içeriğinde *İzzet Molla*'nın *Mihnetkeşan* ile Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk*'ına nazire olarak yazdığı *Gülşen-i Aşk* isimli eserleri tanıtılmış, bu eserlerden alınan örnek metinlere yer verilmiştir.

Nesir kodunun içeriğinde Mahir Numan Bey'in *Münşeât*'ı dönemin nesrini örneklemek için kullanılmıştır.

Tezkireler kodunun içeriği Şefkat Efendi'nin tezkiresi, Fatin Efendi'nin *Hatimetü'l-Eşrar*'ı, *Selim Tezkiresi* ve Süleyman Faik Efendi'nin mecmuası hakkında açıklamalardan oluşturulmuştur.

Tarihler kodunun içeriğinde Cevdet Paşa ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

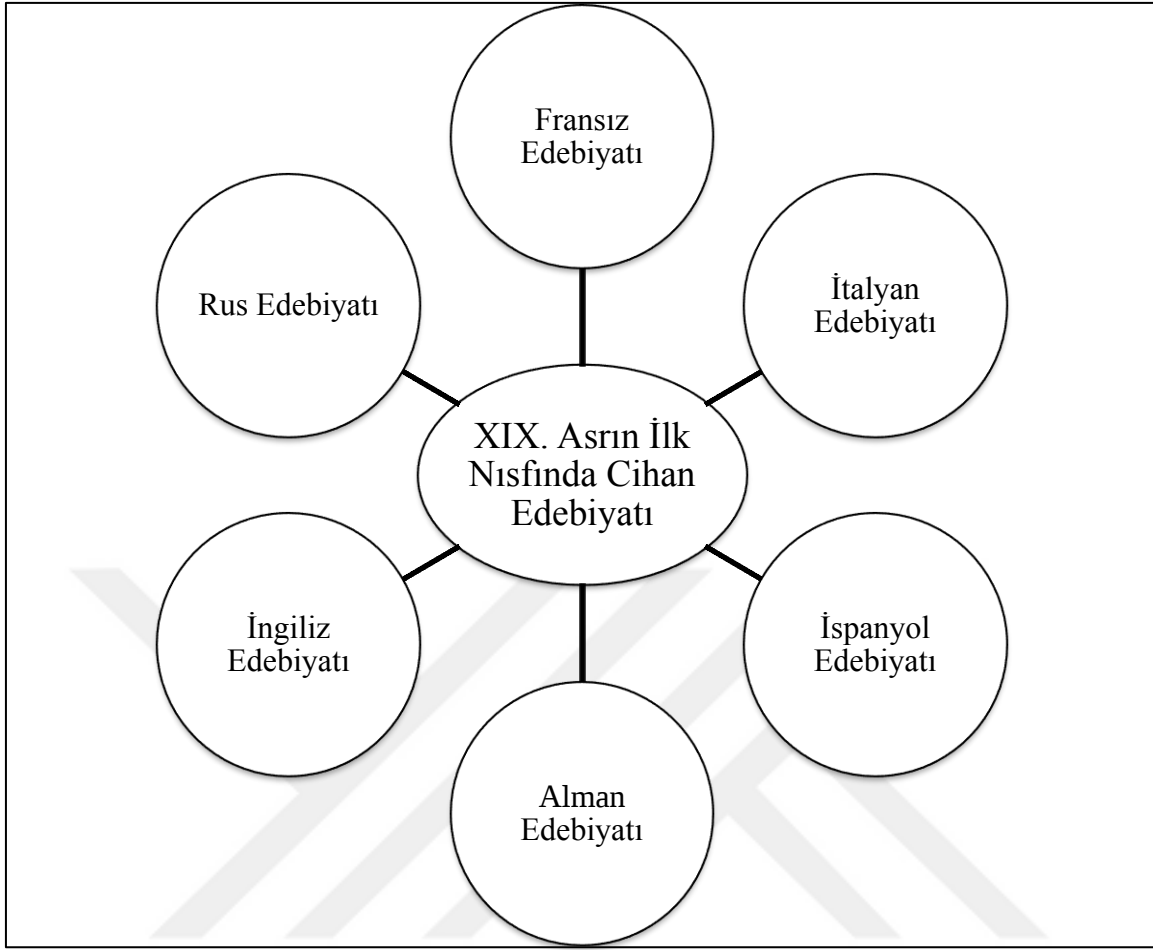
İlmî Hareketler kodunun içeriği Mütercim Asım Efendi'nin *Burhan-ı Katı* tercümesi ve *Kamus*'u; *Hoca İshak Efendi* ve *Behçet Mustafa Efendi* hakkındaki bilgilerle hazırlanmıştır.

Halk Edebiyatı kodunun içeriğinde *Dertli*'nin üç koşması, *Zihni* ve *Emrah*'ın birer koşması kullanılmıştır. 1938'e kadar olan baskılarda *Tasavvufî Halk Edebiyatı* kodunun içeriği *Turabi*'den alınan bir şiire yer verilirken 1939'dan itibaren yapılan baskılarda bu kod kitap içeriğinden çıkarılmıştır.

Azeri Edebiyatı kodunun içeriğinde *Vakıf*, *Mirza Feth Ali* ve *Zakir* hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Vakıf*'tan alınan bir şiirler dönemin edebî metinleri örneklenmiştir. Azeri edebiyatının kitap içeriğinde yer alması Tanzimat Dönemi'ndeki Turancılık düşüncesinin kitaba yansımaları olarak değerlendirilebilir.

XIX. Asır Türk Edebiyatı Tanzimat'a Kadar başlıklı kodun içeriğinde yer alan açıklamalar ile örnek metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

XIX. Asrın İlk Nisfında Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği, kitabın on üçüncü ve son bölümüdür. Bu temanın içeriği analiz edilerek belirlenen kodlar Şekil 45'te gösterilmiştir.

Şekil 45. XIX. Asrın ilk nısfında cihan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

XIX. Asrın İlk Nısfında Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği analiz edilerek belirlenen ve Şekil 45'te gösterilen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu temanın içeriğinde Fransız, İtalyan, İspanyol, Alman ve İngiliz edebiyatlarıyla ilgili kodların dışında Rus edebiyatıyla ilgili bir koda da kitap içeriğinde yer verilmiştir. Bu kodlara dönemin temsilcileri ve eserleriyle ilgili açıklamalarla içerik hazırlanmıştır.

Fransız Edebiyatı kodunun içeriğinde şiir, hikâye, temaşa, tarih ve tenkit ile ilgili dönem değerlendirilmiş; Madam dö Stael ve Şatobriyan'nın edebî kişilikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. *Romantik Edebiyatın Mümeyyiz Vasıfları* ve *Romantizmin Teşekkülü* başlıkları altında içerik oluşturulmuştur. Lamartin, Viktor Hügo, Alfret dö Vinyi, Alfred dö Müsse dönemin şiir temsilcileri; Jorj San, Aleksandr Düma, Balzak, Standal, Merime dönemin hikâye temsilcileri; Sent Böv dönemin tenkit temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

İtalyan Edebiyatı kodunun içeriğinde şiir, hikâye ve temaşa ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. 1938'e kadar kullanılan hikâye sözünün yerine 1939'dan sonra roman

kullanılmıştır. Mantsoni ve Silviyo Pelliko dönemin roman/hikâye temsilcisi, Leopardi dönemin şiir temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

İspanyol Edebiyatı kodunun içeriğinde İspanyol edebiyatıyla ilgili genel bir dönem değerlendirmesine yer verilmiştir.

Alman Edebiyatı kodunun içeriğinde Göte'nin edebî kişiliği ve eserleri hakkındaki açıklamalardan sonra *Milliyet Cereyanı* altında açıklamalara yer verilmiş; Frederik dö Gentz, Arnt, Köner ve Senkendorf milliyet cereyanının temsilcisi olarak tanıtılmıştır. Vilhelm Şilegel ve Frederik Şlegel Alman romantiklerinin temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

İngiliz Edebiyatı kodunun altında Bayron, Şeley ve Kist Lâkistler olarak tanıtılmış ve dönemin şiirinin temsilcileri olarak gösterilmiştir. Yine 1938'e kadar hikâye sözünün yerine 1939'dan sonra roman kullanılmış, Çarls Dickens dönemin İngiliz hikâye/roman temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

Rus Edebiyatı kodunun içeriğinde İkinci *Katerina'dan Evvel* başlığıyla genel bir dönem değerlendirilmesi yapılmış; Jukofski, Puşkin ve Gogol tanıtılmıştır.

XIX. Asrın İlk Nısfında Cihan Edebiyatı başlıklı temanın içeriği yalnızca bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

4.3. Lise Üçüncü Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları

Lise üçüncü sınıf derslerinden edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen, Süleyman Şevket'in hazırladığı *Güzel Yazılar III* ve Ali Canip'in hazırladığı *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitapları ile Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenen İbrahim Necmi'nin hazırladığı *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekâmülü*, İsmail Habip'in hazırladığı *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* ile *Edebî Yeniliğimiz*, Mustafa Nihat'ın hazırladığı *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitapları lise üçüncü sınıfla ilgili araştırmanın içeriğini oluşturmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarına göre *Güzel Yazılar III* kitabının 1935'e kadar olan on baskısı, *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabının 1931-1934 yılları arasında basılan iki baskısı, *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddütümüzün Zuhur ve Tekâmülü* kitabının 1338¹ yılındaki baskısı, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabının 1925'teki baskısı, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının 1930-1934 yılları arasında basılan üç baskısı, *Edebî Yeniliğimiz* kitabının 1931-1940 yılları arasında basılan dört baskısı incelenmiştir.

¹Rumi 1338 yılının TTK'nin Tarih Çevirme Kılavuzuna göre miladi karşılığı 1922 yılıdır.

4.3.1. Güzel Yazılar III

Lise üçüncü sınıfta haftada bir saat olarak tasarlanan edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı tespit edilen *Güzel Yazılar III* kitabının Matbaa-i Âmire tarafından yayımlanan ilk baskısında Rumi 1338-1339¹ şeklinde iki yılın yazdığı belirlenmiştir. Bu baskıyla birlikte kitabın 1935'e kadar toplam on baskısı vardır. Kitabın ilk baskısından sonra Vatan Matbaası tarafından Rumi 1340² yılında yayımlanan ikinci baskısıyla Rumi 1341³ yılında Sanayi-i Nefise Matbaası tarafından yayımlanan üçüncü baskıda *Güzel Yazılar Üçüncü Cilt* adıyla; 1926'da Hilal Matbaası, 1927'de Necmi İstikbal Matbaası, 1928'de tekrar Hilal Matbaası tarafından yayımlanan baskılarda *Yeni Güzel Yazılar Üçüncü Cilt* adıyla; 1929 ve 1930'da Hilal Matbaası, 1931'de Marifet Matbaası, 1934'te Türkiye Matbaası, 1935'te Gazetecilik ve Matbaacılık TAŞ tarafından yayımlanan baskılarda *Güzel Yazılar Cilt:3* adıyla basılmıştır. Gazetecilik ve Matbaacılık TAŞ tarafından yayımlanan baskıda 1934-1935 şeklinde iki yıl yazdığı belirlenmiştir. Bu baskıların dışında Millî Eğitim Basımevi tarafından 1947, 1948, 1949 ve 1950'de yayımlanan *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* ismiyle tekrar basılmıştır.

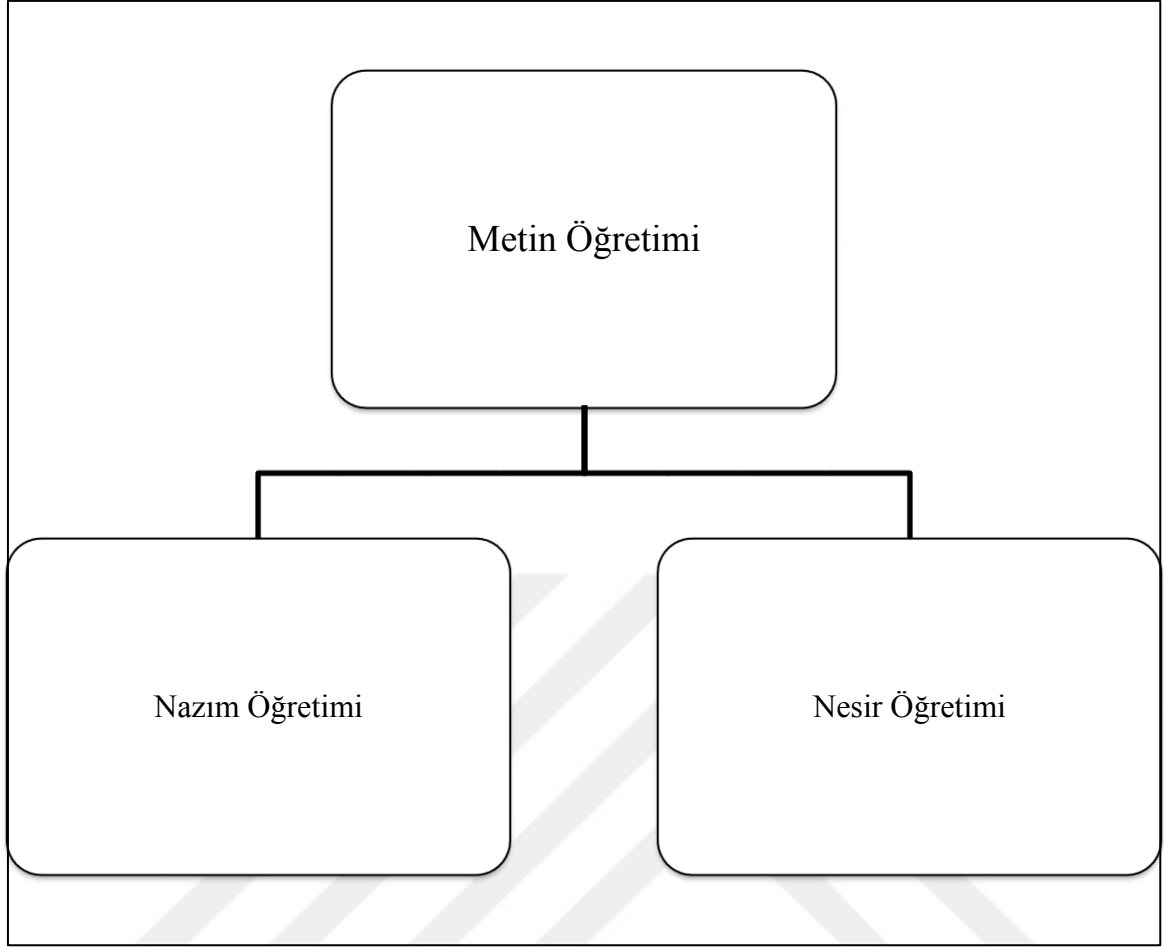
Güzel Yazılar III için yapılan araştırma, kitabın 1935 yılına kadar olan on baskısından elde edilen verilerle sınırlandırılmış; 1947, 1948, 1949 ve 1950'de basılan kitaplar çalışma alanının dışında olduğundan değerlendirmeye alınmamıştır.

Güzel Yazılar III isimli kitabın içeriği metin öğretimi teması için hazırlanmıştır. Metin öğretimi teması Şekil 46'da gösterilen kodların içerdiği belirlenmiştir.

¹ 1338-1339 Rumi yılların miladi takvime göre karşılığı 1922-1923 yıllarıdır.

² 1340 Rumi yılının miladi takvime göre karşılığı 1924 yılıdır.

³ 1341 Rumi yılının miladi takvime göre karşılığı 1925 yılıdır.

Şekil 46. Metin öğretimi teması içeriğindeki kodlar

Metin öğretimi teması için hazırlanan *Güzel Yazılar III* kitabının çalışma alanındaki baskıları içeriğinde Şekil 46’da gösterilen nazım öğretimi ve nesir öğretimi kodların olduğu belirlenmiştir. Kodların içeriği tematik içerik analizi yöntemiyle çözümlenerek elde edilen metinler ve yazarları kitabın çalışma alanındaki baskılarındaki kullanım sıklığı belirlenmiş ve bunlar tablolar hâlinde gösterilmiştir. Tablolarda metin ve yazarların karşılığındaki bölüme + konulmuş, baskılarda yer verilmeyen metinlerin karşılığındaki bölüm boş bırakılmış, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitabının yalnızca ilk altı baskısında dört metnin nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Namık Kemal’in *Hürriyet Kasidesi* 1947 ile 1950 yılları arasında yayımlanan *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının dört baskısında *Tanzimat Devri’nde Şiir* başlığı altında kullanılmıştır. Namık Kemal’in *Gazel*’i *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928’deki baskılarında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında divan edebiyatından gazel türünü örneklemek için, *Güzel Yazılar I* kitabının

1950'deki baskısında Tanzimat sonrasında eski nazım şekillerinden gazeli örneklemek için kullanılmıştır. Baki'nin *Gazel*'i de *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk dört baskısında kullanılmıştır. Söz konusu dört metinle Tablo 104'ün içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 104

Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Altı Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Kahkaha-yı Yeis	Tevfik Fikret	+	+	+	+	+	+				
Kaside/Hürriyet Kasidesi	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+				
Gazel	Namık Kemal	+	+	+	+	+	+				
Gazel	Baki	+	+	+	+	+	+				

Tablo 104'te yer alan metinlerden Tevfik Fikret'in *Kahkaha-yı Yeis* isimli metninden sonra ilk üç baskıda dört mısra ile aruz çalışması şiir üzerinden gösterilmiştir. Bu çalışma bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. 1926'dan itibaren aruzla ilgili bilgi kitaptan çıkarılmıştır. Bunda 1927'de *Lise Edebiyat Programına Zeyl* adıyla yayımlanan program tadilatında lise ikinci ve üçüncü sınıf programındaki önceden iki senelik zamanın dörtte üçünü kapsayan divan edebiyatına, haftada bir saat olmak üzere sadece bir senelik zaman ayrılmasının da etkisi olduğu söylenebilir. Süleyman Şevket (1926), *Kahkaha-yı Yeis Manzumisinin Manası* başlığı altında hem şiirle hem de Tevfik Fikret'le ilgili şu açıklamalara yer vermiştir:

Şiirde son baharın kırıcı rüzgârları tasvir ediliyor, görünüz. Güya şair tabiatın bir mevsiminde kopan adi fırtınalara karşı duyduğu ıstırap için bu eseri yazmıştır. Hâlbuki hayır... Mevzuya göre “Temaşa-yı Hazan”a benziyor. Fakat bu hükümler gafilane olur. Maksat rüzgârı, kudurmuş dalgaları anlatmak değildir. Fikret Bey, yaşadığı devrin zulmünden mütevellit azabını yazıyor. Esasen etrafında cehele, cefaya, miskinliğe karşı bedbindir. Fakat gönlünde ümit ve teselli ihtiyacı da vardır. Hatta bazen biraz belki solgun bir parıltı, ruhunun meyus karanlığında pembe, taze şafaklar açar.

Memleketimizdeki halkın çoğu, mevsiminde biten birer tutam ot gibi yaşıyordu. Haksız taarruzlara karşı çaresizdi. Boyunları bükülü kalmıştı. Fikret Bey, insan gibi hür, haysiyetli ve temiz yaşamaktaki zevki beyniyle, sinirleriyle duyuruyordu. Rüyadan mütenafirdi. Hissini, kendi gönlünde saklayamazdı. Evvela “Kahkaha-i Yeis” gibi hicranı, fena idare için hakareti gizli şiirler neşretti. Hak ve hürriyetin تنها yollarında yalnız yürüdüğünü gördü. İhtimal ki biraz kırılarak fakat kimsesiz kaldığından tevahhuş etmeyerek vakarlı bir gurur ile “İzler”i yazdı. “Sis”de “Bir Lahza-i Teahhur”da pervasız, ihtilalci bir kahraman oldu. “Millet Şarkısı”nda 23 Temmuz günlerinin heyecanları fişkırdı ve herhâlde Namık Kemal'in bayrağını kudretli bilekleriyle ölünceye kadar o taşıdı (s. 111-112).

Şiirin anlamı ve Tevfik Fikret’le ilgili bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra 1926’dan itibaren tüm baskılarda *Manzumenin Nesre Çevrilişi* başlığı altında örnek bir çalışmaya yer verilmiştir.

Namık Kemal’in *Kaside* ismiyle kitaplarda yer alan şiirinden sonra ilk üç baskıda Süleyman Şevket (1338-1339) vezin ve kasideyle ilgili şu içeriğe yer verilmiştir:

“Artık epeyce alıştınız, ahenginden anlayabilirsiniz. Vezni: Mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün

Kafiyeli kelimeler bir intizama tabidir. İlk iki satırla sonraki çift adetli mısralar hep mukaffa görünür. Manzume 15-18 beyitten fazladır. Bu şekle ‘kaside’ namı verilir” (s. 202).

“Artık epeyce alıştınız.” sözünden de anlaşılacağı üzere aruzla ilgili çalışmaların sık yapılmış ve öğrencilerin şiir ahenginden vezin bulabileceği düşünülmüştür. Bu içeriği uygulama basamağıyla, kasidenin şekil özelliklerinin tanıtılması da bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölüm 1926’dan itibaren kitapların içeriğinden çıkarılmıştır. Süleyman Şevket (1926) ilk altı baskıda Namık Kemal’i şu şekilde tanıtmıştır:

Şiirin manasına bakınız, kalpten geliyor. Namık Kemal Bey, vatanın, hürriyetin samimi gönüllü, heyecanlı ve fedakâr bir kahramanıdır. Millet muhabbeti kalbinde alevli bir ateşle tutuşuyordu. Eserlerinde etrafına hâlâ hürriyet ve azim ve irade veren bir kudret vardır. “Vatan yahut Silistre”sini okuyunuz. Tiyatrosunda millet aşkı mukaddes bir meşale gibi yanıyor.

“Celal Harzemşah”ı külfetli yazılmıştır. Demirden kuvvetli sayfaları çoktur. Yalnız beligane kitap ifadeleri sahneye çıkamaz. Bu sebeple kendinin ehemmiyete verdiği bu eser temsil için öteki temaşalarından fazla zaafı haizdir. “Zavallı Çocuk” hatta “Kara Bela” ve “Gülnehal” sadeliğe daha yakın sayılır. “Âkif Bey”inden bir fırtına tasviri alıyorum. Esas itibarla cümlelerinin kuvveti büyük üstada yakışır. Metin bir cephe gibi zamanın hücumuna mukabele eder. Fakat teşbihlerinde biraz külfet ihtiyarına lüzum görülmemiştir (s.181).

Namık Kemal’le ilgili yapılan bu açıklamalar incelendiğinde öznel bir değerlendirmelerde idealize edilerek anlatıldığı göze çarpmaktadır. Bunda Namık Kemal’in hürriyet düşüncesinin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş düşüncesiyle uyuşmasının etkisi vardır. Bu düşünceyle Namık Kemal’in eserlerinden örnek metinler seçilmesinde zirve şahsiyetler etrafından metinler seçilerek içerik oluştur, denilebilir. Namık Kemal ve eserlerinin tanıtıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İlk üç baskıda Namık Kemal’in *Gazel*’inden sonra gazelin vezni söylenmiştir. Süleyman Şevket (1338-1339) redif ve kafiyeyle ilgili şu çalışmaya yer vermiştir:

“Lazımsa kelimesi birinci beyit ile sonra gelen her çift adetli satırda bir defa geçiyor. Buna redif demiştik. Asıl kafiyeli kelimeleri nerede arayacaktık” (s. 207)?

Redif ve kafiyeyle ilgili bu çalışmada önceden öğrenilen bir bilginin transfer edilmesi istendiğinden bu içerik uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) gazelin şerhiyle ilgili hazırladığı çalışma da şu şekildedir:

“Manzumenin manasına bakınız. Kemal Bey’in azmine, hayatımız için hayırlı bir adam olmak iddiasındaki kuvvetine delalet edebilir. Beyit beyit anlatmalısınız” (s. 207).

Beyitlerin genel anlamıyla ilgili bir açıklamadan sonra beyitlerin anlatılması istenmiştir. Bu çalışma konuşma becerisini ilgilendirdiğinden Süleyman Şevket’in içerik hazırlarken dört temel beceriyi düşünerek içerik hazırladığı anlaşılabılır. Hazırlana bu içerik de kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) Namık Kemal ve eserleriyle ilgili şu bilgilere de yer vermiştir:

Namık Kemal Bey’in üzerimizdeki hakkı büyüktür. Devrinin okumuş muharrirlerindendi. Muasırları içinde ilmen nihayet Münif, Cevdet, Ahmet Vefik, Sabri Paşalarla Ahmet Mithat Efendi Sait ve Murat Beylerle mukayese olabilir. Malumatı ve zekâsı nispetinde belki eser bırakamamıştır. Hatta müdafaayla, menfa tehditleriyle geçen zamanı, sükûn ve istirahatle devam edecek saye tahassüs edilmeğe layıktı. Fakat bu ciddiliğe ne memleketin o zamanki hâli müsaitti ne de Kemal Bey ilmi tettebbu usulüne hayatını vakfedebilecek muntazam bir adamdı. Mamafihi epeyce eseri vardı: “Osmanlı Tarihi”ni, “Evrak-ı Perişan”ı, “Emir Nevruz”u, “İntibah” ve “Cezmi” hikâyelerini, “İrfan Paşa’ya Mektup”unu, “Bahar-i Daniş”ini, “Kaniye”sini “Tahrib-i Harabat” ve “Takip” hücumlarını, “Me Prizon Tenkidi (Mes Prisons Muahezenâmesi)”ni evvelce ismi geçen tiyatrolarını, Tasvir-i Efkâr, İbret, Diyojen, Hürriyet gazetelerinde çıkan makalelerini, mektuplarını hatırlayabilirsiniz. “Manzume”lerinde epeyce bir yekûn tutar. Fakat müteessif kitap olarak neşredilememiştir (s. 207).

Bu açıklamalarda da Namık Kemal’in ve eserlerinin anlatıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. 1926’dan sonraki baskılarda metin altında sadece metinde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir.

Baki’nin *Gazel*’inden sonra gazelin vezni söylenmiş ve Süleyman Şevket (1926) Baki’yi şu sözlerle tanıtmıştır:

Baki (933-1008) tarihimizin altın devrinde yaşadı. Kanuni Sultan Süleyman Han’ın muasırındır. İlme, şiir ahengine üstat olmuştur. Lisana tasarruf etmekte mahirdir. Bu kitabın öteki ciltlerinde eserlerinin tahlil edildiğini göreceksiniz. Divanı çok kıymetli bir sanat abidesidir. Nesrine ancak bir fikir mahsulü olacak kadar itina etmişti (s. 202).

Süleyman Şevket’in Baki’yi tanıtmak amacıyla yazdığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu içeriğin dışında ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bilgi hazırlanan içerikte yer almamıştır.

İki metnin yalnızca 1927’ye kadar olan ilk beş baskıda nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Fuzuli’nin *Gazel*’i *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk

iki baskısında, aynı kitabın 1931’deki baskısında divan edebiyatın nazım şekillerinden gazeli örnekleme için kullanılmıştır. Söz konusu iki metinle Tablo 105’in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 105

Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Beş Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Temaşa-yı Leyal	Cenap Şahabettin	+	+	+	+	+					
Gazel	Fuzuli	+	+	+	+	+					

Tablo 105’teki metinlerden sonra ilk üç baskıda şiirlerin vezinleri söylenmiş, sonraki baskılarda vezinlerin yerine *Lügatler* başlığı altında şiirlerde geçen bilinmeyen kelimeler bölümü eklenmiştir. *Lügatler* bölümünün dördüncü baskıdan itibaren kitapların içeriğinde yer alması dildeki sadeleşmenin etkisiyle Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımındaki azalmayı göstermesi bakımından önemlidir. Cenap Şahabettin’in *Temaşa-yı Leyal* isimli şiirinden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) metinle ilgili şu açıklamalara yer vermiştir:

Manzumede ıssız bir gece hâli var. İnsanı hisli bir sükûna sürükler. Her taraf akşamın hüznü içine girmiştir. Tepelere, vadilere gölgelerin kasveti çökmüş görünür. Gecenin garipliği ortasında her şey örtülüdür. Ruhumuzdaki hicranla dolu mahzun gözler, karanlık ufuklara dalar.

Gecenin hululünü birlikte seyreden iki şahittik. Hissediyorduk. Belki bahtıyardık. Fakat herkesin tali, ebedî bir yalnızlığa çıkar. İşte ruhen ayrılıyoruz. Şimdi ümitten ve teselliden nasipsizim. Benim için artık kimsede vefa yoktur. Biliyorum ki her yeisin cefası yalnız mensup olduğu gönlü harap eder (s. 120).

Süleyman Şevket’in metnin anlamıyla ilgili bu açıklamaları bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) metinle ilgili öznel değerlendirmelerini söyledikten sonra öğrencilerin de görüşlerini söylemeleri için şu soruyu hazırlamıştır: “Manzumeyi her okuyuşumda böyle vefaya, bir kalbin sıcaklığına muhtaç olup da her şeye karşı hasretli kalan kimsesiz garabet hisleri duyarım. Siz ne fikirdesiniz” (s. 120)? Bu açık uçlu sorusuyla metin üzerinden öğrencilerin fikirleri ölçülmek istenmiştir. Hazırlanan soru değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir. Öğrencinin derse katılımın sağlanması açısından başarılı bir içerik oluşturulmuştur. Süleyman Şevket (1926) bu soruya ek olarak 1926’dan itibaren metnin diliyle ilgili şu soruyu hazırlamıştır: “İfadesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Farisi terkiplerin artık yaşamağa liyakati yoktur” (s. 218). Hazırlanan

sorudan sonra cevabı etkileyecek bir açıklamaya yer verilmesi, Türkçenin sadeleşmesi; Arapça, Farsça kelime, terkiplerin kullanımlarının azaltılmasında eğitimin o dönemde nasıl araç olarak kullanıldığını gösteren önemli bir bulgudur. Bu soru da değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fuzuli'nin *Gazel*'inden sonra da Süleyman Şevket (1338-1339) Fuzuli'yi şu sözlerle tanıtmıştır:

Fuzuli, Irak'ta, Hillah şehrinde doğdu (Tahminen:900). Asrının muteber ve müterakki ilmine vakıftı. Hikmetle, hendeseyle uğraşabiliyordu. Şiiri hala ince, derin hislerle gönülleri, tatlı istigrak içinde yakıyor. Divanı, Leyla ve Mecnun hikâyesi edebî eserlerinden sayılır. Nesrinde üstat kudreti vardır. Şikâyetname'si, Hadikatü's-Süeda'sı edebiyatımızın çok kıymetli yazılarını ihtiva eder. Ömrünün son devirlerinde, Hazret-i Hüseyin Türbesi'nde çerağ-sûzluk vazifesini görmüş. Yanındaki Bektaşî Türbesi'nde meftundur (963 yahut 970) (s. 201).

Süleyman Şevket'in Fuzuli'yi tanıttığı bu metin bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Fuzuli'nin gazeliyle oluşturulan içerikte başka ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bölüme yer verilmemiştir.

On bir metnin yalnızca ilk üç baskıda nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen bu metinler Süleyman Şevket'in diğer kitaplarında kullanılmamıştır. Söz konusu on bir metinle Tablo 106'nın içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 106

Nazım Öğretimi Kodu İçin İlk Üç Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Hatıra-yı Mukaddese	İsmail Safa	+	+	+							
Midilli	İsmail Safa	+	+	+							
Anadolu Hisarı’nda Mezarlık	Nabizade Nazım	+	+	+							
Ordu-yu Humayunda Bir Şair’den	Abdülhak Hamit	+	+	+							
Merhad-ı Fatih’i Ziyaret	Abdülhak Hamit	+	+	+							
Kabr-i Selim-i Evveli Ziyaret	Abdülhak Hamit	+	+	+							
Yâd Et	Recaizade Mahmut Ekrem	+	+	+							
Ferda-yı Tedfîn	Recaizade Mahmut Ekrem	+	+	+							
Fırat	Muallim Naci	+	+	+							
Kalender	Muallim Naci	+	+	+							
Edirne	Nefi	+	+	+							

Tablo 106’da gösterilen metinlerden sonra metinlerin vezinleri söylenmiştir. İsmail Sefa’nın *Hatıra-yı Mukaddese* şiirinden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) İsmail Sefa’yı şu şekilde tanıtmıştır:

İsmail Sefa Bey, vaktiyle Hicaz mektupçusu olan Şair Behçet Efendi’nin oğludur. Mekke’de doğmuştu. Bir “Hatıra-i Mukaddese”de çocukluğunun bu muazzaz yerde geçen tatlı ve heybetli hatıraları var. Muharrir, hac vaktinin ilahiliğini hissediyoruz. Eserlerini esasen daima açık, tabii hatta basit yazar. Çapraşık hisli bir adam değildir. Olduğundan ziyade görünmek ihtiyacını duymaz. Samimi tahassüsleriyle iktifaya razı gösterir. Vezinde, kafiye bulmakta müşkülât çekmez. Birkaç terkip için lügate bakarsanız siz de güçlüğe düşmeden manzumenin manası anlamakta hiç tehire uğramazsınız (s. 160).

İsmail Sefa’nın tanıtıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Hatıra-yı Mukaddese* şiiriyle hazırlanan içerikte ölçme ve değerlendirmeyeyle ilgili bir bölüme yer verilmemiştir.

İsmail Sefa’nın Midilli şiirinden sonra şiirin aruz vezni bir mısra da gösterilmiştir. Bu bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) aruz vezni için “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشہجاییل)” şeklinde formüleleştirilen hece yapılarıyla ilgili “Diğer satırlar, intihap ettiğim bu misal kadar kolayca vezne uymaz. Birinci sebep: “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشہجاییل)” cümlesindeki “BÎL (بیل)” nevinden Arabî, Farsî heceler, Türkçe olanlardan fazla uzatılır” (s. 162) bilgileri vermiştir. Bu bilgilerin dört mısra üzerinden örneklenmiştir. Bu bölümde verilen bilgilere göre telaffuz çalışması yapıldığından hazırlanan bu içeriği uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) sözünü ettiği durumun çözümü için şunları önermiştir:

Bu türlü kırata lisanın kavaidi manidir. Çare şudur: “ferîb, latîf, kâh, nazîr” gibi esasen “BÎL (بیل)”e benzeyen hecelere ihtiva edip de vezne aynen tatbik etmek mecburiyeti karşısında hecenin son harfi harekeli okunmak lazım gelen fakat buna da kavait veya cümlelerin manası mani olan yerlerde “CÂ (جا)” mahiyetinde kalan hece biraz daha fazla uzatılır (s.162).

Türkçe kuralların dışında olan duruma çözüm önerilmiş ve iki mısra ile bu durum örneklenmiştir. Verilen bilgilerin telaffuzda kullanılması istendiğinden bu örnekler uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) aruz vezniyle ilgili sorunun ikinci nedenini şu şekilde anlatmıştır:

İkinci sebep: biz konuşuyorken “şekil, ilim, şehir” gibi esasen iki sakini ihtiva eden kelimelerin birincisini esre olarak telaffuz ederiz. Nazımda vaktiyle buna müsaade edilmezdi. Edebiyat-ı Cedide, manzumelerde nesri beyanı kuvvetleştirmeye çalıştı. Bu nevi sözleri şimdi şifahi lisan daha yakın nazmediyoruz.

Bakın nabızları biçarenin nasıl uruyor

gibi. Fakat *Midilli*’de iki mısra var. Böyle okunamaz. Vezne aynen tatbik etmek için

Bulutların kesafeti gider de rengi renk olur

demeliyiz. Fakat (ك) harfini “ى”li teneffüt etmek lisans uymaz. Harekeler, biraz medihavidir.

Onları hıfzedemeyiz. Çare ne bu imtidadı evvelki “رِن” hecesine ilave etmektir.

نهرنکار، نهچلهلر، نهحاللر عاناولور

Mamafih med olunmadan, iki sakın bir yerde içtima etmemiş, bir cezmlı imiş gibi de nazım edildiği vakadır.

Ağır ağır okuyordum ne renkli bir destan

Üçüncü sebep de “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشہجایییل)” cümlesindeki “YÎ (ی ی)” gibi teşkil eden Türkçe hecelerde eski şairlerin zaafına tabiiyetle Arabî ve Fariside olduğu gibi uzatılacak okunmak lazım.

Tabiatın (muhasin) önünde sanki sergidir

O dalgalar büyür büyür kenara (kendini) urar (s. 163)

Hazırlanan içeriğin dört temel beceriden konuşmayı içerdiği ve bununla ilgili telaffuz çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Aruz vezniyle ilgili bu içerik bilgi basamağıyla, örnek metinler üzerinden gösterilmesi de uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) İsmail Sefa'yı şu sözleriyle tanıtmıştır:

İsmail Safa Bey, Darüşsafakadan çıktı. Telgrafhanede liyakatiyle nispetsiz küçük bir memurdur. Vefa İdadisinde edebiyat hocası idi. Siyasi bir gareze kurban oldu. Sivas'a nefyedilir. Orada veremden öldü. Hak ve hürriyet şehitlerindendir.

Tevâvün-i Aklâm, Mirsad ve Pul Mecmuası gibi gazetelerde yazıyordu. İfadece hatta fıkren evvela Muallim Naci Efendi'nin şakirdi idi. Sonra Ekrem ve Fikret Beylerin tesiri ve kendinin de kanaatiyle Edebiyat-ı Cedide muharrirleri arasında muayyen hudut içinde sade, açık hele şeklen epeyce kuvvetli bir üstat nüfuzu kazandı. “Huz Mâ-Safâ, Mensiyyât, İntâk-ı Hakk'ın Tahmisi, Mağdûre-i Sevdâ, Hissiyât” isimli şiir mecmuaları vardır (s. 163).

İsmail Sefa'nın tanıtıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Midilli* şiiriyle ilgili hazırlanan içerikte ölçme ve değerlendirmeyeyle ilgili bir bölüme yer verilmemiştir.

Nabizade Nazım'ın *Anadolu Hisarı'nda Mezarlık* şiirinden sonra şiirin aruz vezni söylenmiştir. Süleyman Şevket aruz vezinlerindeki sorunları şu şekilde anlatmıştır:

Fikret Bey'e kadar hiç dikkat etmedik. Türkçe hecelerin Arabî ve Farisiye tebaiyetle uzatılarak okunması tabii değildir. Şifahi lisana uymuyoruz. Evvelkilerde bu zaaf çoktur. En güzel şair,

Kûh ve derya (iki) cânipten der âğuş eylemiş

demekte hiç tereddüt hissetmiyoruz. *Anadolu Hisarı'nda Mezarlık*'ı tetkik ediniz. “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشہجایییل)”deki “YÎ (ی ی)” mahiyetli hecelerin “CÂ (ج ا)” şeklinde çekilerek okutulması kabul edilemez.

Farisi kaideli izafî ve tevsîfî terkipler iki türlü de olur. Hem uzatılır -bu, artık daha gayritabiidir- hem de icap ettiği gibi çekilmeden telaffuz edilir. Şu satırın birinci terkibi uzun, ikincisi kısa okunmak lazımdır.

Bu sükût-ı bâyıg ve hüzn-i fasih (s. 166)

Aruz vezninin Türkçede görülen sorunlarıyla ilgili anlatılanlar bilgi basamağıyla, anlatılanların örnek metin üzerinden gösterilmesi de uygulama basamağıyla ilgilidir. Süleyman Şevket (1338-1339) Nabizade Nazım'ı şu şekilde tanıtmıştır:

Şiirdeki ifade, samimidir. Muharrir kabristan karşısında hisli bir düşünceye dalmış görünüyor. Şeklen eski değildir. Edebiyat-ı Cedide'ye nispetle de yeni sayılmaz. Nabizade Nazım Bey,

Beşiktaş Rüştîye-i Askeriyesinde iken ilk edebî zevki malum Cûdî Efendi Hazretleri'nden aldı. Harbiyede okudu. İlm-i tıbbiye meraklı idi. Kimya bahislerine ait makaleleri vardır. Edebiyat tarihine *Seyyie-i Tesamüh*, *Zehra* hikâyeleri *Heves Ettim* isimli şiir mecmuası hatta ilk Servet-i Fünun'daki tenkitleri ile giriyor. Genç yaşında vefat etmiştir. *Muasır Şairlerimiz* namındaki eserde resmi ve tercüme-i hâli vardır (s. 166).

Nabizade Nazım'ın tanıtıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Anadolu Hisarı'nda Mezarlık* şiirinin içeriğinde herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemiştir.

Abdülhak Hamit'in *Ordu-yu Hümayunda Bir Şair* başlıklı şiirden sonra şiirin vezni söylenmiştir. Süleyman Şevket (1338-1339) metin altında "Tatbik edebilmek için "kûhsâr"ı, "gâh gâh"ı, "lehîp"i, "hâl"i, "Hind"i, "Kâf"ı, "berc"i nasıl okumalı? (s. 174) şeklinde telaffuz çalışması hazırlamıştır. Bu çalışma uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Yâd Et* şiirinden sonra şiirin aruz vezni söylenmiştir. "Kafiyeli kelimeleri bulunuz?" şeklinde hazırlanan metin altı sorusu uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339), *Yâd Et* şiirini ve Recaizade Mahmut Ekrem'i şu şekilde tanıtmıştır:

Şiirde unutulmamak iştiağı var. Bu hasreti matemli hislere delil olmak üzere güya siyah bir örtü içinde gösteriyor. Manzume, Ekrem Bey'in ruhundaki vasıfları haizdir. Pek koyu felsefeli düşüncelere tesadüf etmeyiz. Hayalleri yüksek tabakalı görünmez. Derin tahassüsleri ince sinirli raşelerle aşına çıkar. Mahzun, boynu bükük bir tevekkülle zehri kendi içine dökülür. Epeyce velut bir muharrirdir. Yadigâr-ı Şebâb, Tefekkür, Nağme-i Seher, Şems, Muhsin Bey, Araba Sevdası, Nefrin, Vuslat yahut Süreksiz Sevinç, Atala, Meprizon'dan tercümeleri, Çok Bilen Çok Yanılır, Pejmurde, Takrîzât, bilhassa Nejat Ekrem, üç ciltlik Zemzeme isimli eserleri tahlil edilmeğe değer. Mülkiye ve Galatasaray Sultanisinde hocalık etmişti. Asıl ve temiz zevkiyle gençliğe edebî sanat dersi veriyordu. "Talim-i Edebiyat"ında, "Takdir-i Elhan"da, "Kudemadan Birkaç Şair"de, Mektuplarında güzelliğin ince hazzını duyan bir münekkitt nüfuzu vardır (s. 191).

Recaizade Mahmut Ekrem'in tanıtıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Muallim Naci'nin *Fırat* şiirinden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) Muallim Naci ve üslubuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

Muallim Naci Efendi'nin şiirlerini anlamak kolaydır. "Vuzuh"a kıymet vererek yazar. Biliyorsunuz, evvelce Varna'da mektep hocasıydı. Eski şûra-yı devlet reislerinden birinin maiyetinde Teselya'ya, Sakız'a, Elcezire'ye, Trabzon'a gitti. Galatasaray Sultanisinde, Hukuk Mektebinde edebiyat okuttu. Son vazifesi, Tarih-Nüvis-i Selatin-i Al-i Osman olmağı. Söğüt civarında başlayan tarihi, manzum olarak güya Sultan Hamit Han devrine kadar yazacaktı. Yalnız "Gazi Ertuğrul'u nazmedebildi. Okuduğumuz "Fırat" şiiri bu uzunca eserinin bir parçasıdır. Manasını görüyorsunuz. Basittir. Fazla şiir hazzı yoktur (s. 194).

Açıklamada Muallim Naci'nin şiirlerinin basitliğini vurgulamıştır. Bunda Muallim Naci'nin gelenekçi olmasının etkisi vardır, diyebiliriz. Açıklamanın devamında Süleyman Şevket'in (1338-1339) "Siz kendi vazifelerinizde, mektuplarınızda manaca sarahate çok ehemmiyet verin." (s. 195) sözleriyle de Muallim Naci'nin eserlerini eleştirdiği düşünülebilir. "Size üç türlü nesir göstermek istiyoruz." denilerek bu üç sınıflandırma şu şekilde yapılmıştır:

1. İş, havadis yazıları. Misal: gazete ve kitap nesri
2. Resmî tahrirat. Bunlar da “vuzuh” ihmal edilemez. Maksat, gayet açık anlatılmalıdır. Kari, havadisi kolay okuyup geçmekte müşkülata uğramasın, resmî devairde, amir, memur külfetli, manası kapalı ve güya şairane yazıları okumağa vakit bulamaz.
3. Edebî eserlerin bunlardan biraz farkı var: Mesela karanlık gecelere manalıdır. Akşamın hüznü, ufuklara çöküyorken dağ enginlerinden önünüzdeki ovalara bakınız. Sisli gök ve nemnaki başlar. Etrafınızda öğlenin, ikindi vaktinin parlak nuru yoktur. Zevke cebredemeyiz. Herkes aynı şeyi beğenemez. Bazı kimseler böyle zamanları, mühim gölgeli vadileri hatta denizin koyu karanlık altında siyahlaşarak derinleşen sularını sever. Gönülleri bu manzara karşısında tatlı bir hüzneler dalar. Yazılarda böyle olabilir. Bazı ruhlar karanlıktır, sakladığı esrarı hemen anlayamayız. Fikirlerinin zindanları içinden bir feryat gelir. Belki hezeyan sanırsınız. Dinleyin, iniltilerinin yanık ahengi vardır. Ne dediği ilk an için anlaşılmaz. Lakin sizi düşündürür. Dünyanın en büyük şairleri mütevacız ruhlu insanlar gibi açık yazmıştır. Sınıfta size bu nevi muharrirleri tanıtmak istemekle mükellefiz. Gazete ve kitap nesrini, resmî yazıları öğrenmek ve bunlara dair vazife hazırlanmak arzusunda bulunmalıyız. Mühim maksatlarımızdan biri de manası anlaşılan edebî güzel eserlerden temiz ve asıl bir sanat zevki duymanızı temin etmektir. Bizde hissinin dâhiliğinin nevrine alışamadığımız bir muharrir varsa onunla da siz mektepten çıkınca yahut sınıf haricinde, bizden istizah hakkını tabii muhafaza ederek meşgul olmakta serbestsiniz (s. 195).

Nesir türlerinin sınıflandırıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Muallim Naci'nin *Kalender* şiirinden sonra da şiirin aruz vezni söylenmiştir. Süleyman Şevket (1338-1339) Muallim Naci'nin diliyle ilgili şu değerlendirmelere yer vermiştir:

Muallim Naci Efendi lisanda hatalı, karışık ifadeleri menetmeğe çalıştı. Bunu terziliğe benzeterек söyleyelim: Elbisenin pot yerlerini düzeltti. Fakat Türkçe hecelerin kısalığına o da riayetkâr olamadı. Farisi kaidesiyle yapılan terkiplerin tavsif ve izafet kesrelerine “CÂ” nevinden fazla med vermeyi mani edemedi. Şiirleri ekseriya basit bir sadeliği havidir. Kelimelerin manası beyanınca kolay anlaşılır (s. 197).

Muallim Naci'nin dilinin ve şiirlerinin nitelikli olmadığına söylenmesi etki olarak doğru bir değerlendirme olarak düşünülemez. Nitelikten yoksun olduğu düşünülen bir yazarın eserinin kitaba alınması ve bununla ilgili yönlendirici ifadelerin kullanılması yanlıştır. Dönemin Batılşma düşüncesiyle bu içerik hazırlanmıştır, denilebilir. Muallim Naci hakkında öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir:

“Muallim Naci Efendi'den ne okudunuz? *Kalender* serlevhali şiiri nasıl buldunuz? Edasını serbest bir tahakkümle söylüyor. Bu sebeple bir nevi kudreti haiz değil mi? Siz ne düşünüyorsunuz?” (s. 197)?

Öğrencinin düşüncelerinin açıklamalarla yönlendirildikten sonra öğrencilere yöneltilen sorularla bireysel düşünceleri alma mümkün değildir. Muallim Naci'nin metinleriyle ilgili hazırlanan içerik, öğrencilerde yazara karşı olumsuz bir tutum geliştirmeye neden olacaktır. Bu düşünceyle Muallim Naci'nin metinleriyle hazırlanan kitap içeriğini başarılı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Son olarak da *Kalender* şiirindeki kelimelerin anlamı için metin altında *Lügatler* bölümü oluşturulmamıştır. Bunun yerine “Şeyhülislam Esat

Efendi'nin "*Lehçetü'l-Lügat*"ına "*Eser-i Şevket*"e, "*Lehçe-i Osmani*"ye "*Kamus-ı Türki*"ye müracaat etmek lazımdır" (s. 197) sözleriyle öğrencilerin sözlük kullanması önerilmiştir.

Nefi'nin *Edirne* kasidesinden sonra kasidenin vezni söylenmiştir. Süleyman Şevket (1338-1339) metin altında Nefi'yi şu şekilde tanıtmıştır:

Nefi'nin şiirlerinde muhteşem saltanatlı bir musiki var. Sözlerinden gürültülü harp avazı işitilir. "Kaside"lerinde İran tesiri çoktur. Depdebeli yazıların, ahengin üstadıdır. Divanı ince, zayıf, sinirli bir adamın tahsüslerini ihtiva etmez. Pervasız bir yeniçeri gibidir. Kelimelerindeki metaneti hissetmek lazım mıdır? Vefatı 1044 (s. 243).

Veznin söylenmesi ve Nefi'nin tanıtılması şeklinde hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Edirne kasidesiyle ilgili içerikte ölçme ve değerlendirmeyeyle ilgili bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Yirmi altı metnin sadece ilk baskıda nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Rıza Tevfik'in *Divan* başlıklı şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında da kullanılmıştır. Mehmet Emin'in *Güzellik ve İyilik Karşısında* şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskıda kullanılmıştır. Tevfik Fikret'in *Ağustos* şiiri *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928'deki baskılarında kullanılmıştır. Âkif Paşa'nın *Mersiye*'si *Tarih boyunca Güzel Yazılar II* kitabının 1947 ve 1948'deki baskılarında kullanılmıştır. Siraceddin'in *Büyükannenin Masalı* isimli metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934 yıllarındaki baskılarında nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanılmıştır. Vasıf'ın *Muhammes*'i *Güzel Yazılar I* kitabının 1950'deki baskısında kullanılmıştır. Söz konusu yirmi altı metinle Tablo 107'nin içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 107

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İlk Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Münacat	Mehmet Âkif	+									
Hisarlara Karşı	Emin Bülent	+									
Bülbül	Mehmet Âkif	+									
Kocakarı ile Ömer	Mehmet Âkif	+									
İki Arkadaş Fatih Yolunda	Mehmet Âkif	+									
Düassıla	Süleyman Nazif	+									
Divan	Rıza Tevfik	+									
Fecr-i Evvelin	Rıza Tevfik	+									
Güzellik ve İyilik Karşısında	Mehmet Emin	+									
Temaşa-yı hazan	Cenap Şahabettin	+									
Eski Şeyler	Tevfik Fikret	+									
Ağustos	Tevfik Fikret	+									
Ceza-yı Mensiyyet	Tevfik Fikret	+									
Vapur	Kemalzade Ali Ekrem	+									
Zavallı Evet	Tevfik Fikret	+									
Terkib-i Bent	Ziya Paşa	+									
Kaside	Şinasi	+									
Şarkî	Nevres Efendi	+									
Mersiye	Âkif Paşa	+									
Büyükanneemin Masalı	Siraceddin Bey	+									
Sultan Mahmut ile Kayıkçı	Orhan Seyfi	+									
Bahar	Şeyh Galip	+									
Muhammes	Vasıf	+									
İstanbul	Nedim	+									
Kaptan Mustafa Paşa'nın Yalısı	Nedim	+									
Gazel	Nabi	+									

Tablo 107’de görülen şiirlerden sonra şiirlerin vezinleri söylenmiştir. Emin Bülent’in *Hisarlara Karşı* şiirinden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) şiirin vezniyle ilgili “*Hisara Karşı*’da iki vezin değişiyor. Henüz mahiyetlerini anlatmak fırsatı ele geçmedi, şimdi kulaklarınızı ahengine alıştırmak için tatbik ediniz” (s. 52) şeklinde hazırladığı çalışma analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Hisarla Karşı* şiiri ve Fecr-i Ati ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

Mevzu nedir? Hisarların birini Yıldırım Sultan Beyazıt, diğerini Fatih Sultan Mehmet yaptırmıştır. Burçlarında hâlâ tarihimizin hatıraları vardır. Şimdi harap, bakımsız hatta esersiz duruyorlar. Şair maziye duyarak yazıyor. Edebiyat-ı Cedide’nin zaferinden sonra şiir vaziyeti

müteakip Fecr-i Ati isminde bir heyet teşkil etti. Lisanları Fikret ve Halit Ziya Beylere yakındı. *Hisarlara Karşı* daha evvel yazılmış olmakla beraber o zamana ait bir numuneye çok benzer. Üzerinde Edebiyat-ı Cedide'nin tesiri görülüyor. Bu sebeple manzume bazı yeni eserler kadar sade sayılamaz. Şiiri “bedii kıraat”a uygun okumak için satırları arasında gizli ahenge bakınız. Hisarların siyah, yosunlu taşlarındaki efsaneli esrarı his etmek, maziyi duymak lazımdır (s. 53).

Hisarlara Karşı şiirinin içeriği, şiirin dil özellikleri ve tarihî sürece dair bilgilerin verildiği bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Mehmet Âkif'in *Bülbül* şiiriyle ilgili Süleyman Şevket'in (1338-1339) açıklamaları şöyledir:

Bu manzumede acı bir tesir var: Bülbülün fıganı, milletimizin duyduğu ıstıraplardan, sefaletten dağılarak gönlümüzü kaplayan derin matem kadar müthiş sebepli değildir. Feryat, sükûna ve saadete hasret o zavallı kuştan ziyade bize teveccüh eder. Mehmet Âkif Bey, bu hissi diyerek milletin huzurunda haykırıyor. Biz sakın kalamayız (s. 55).

Bülbül şiiriyle ilgili yapılan açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket bu açıklamadan sonra şiirin ahengiyle ve okunuşuyla ilgili de şu ifadeleri kullanmıştır:

Üç safha görmüştük. *Bülbül* yalnız hecelerini süratle geçerek ibarelerindeki manayı alelade anlayarak okunmaz. Asıl vazife, manzumenin ruhlara hitap eden millî tesirini, hissi, heyecanı duyurmaktır. Binaenaleyh “bedii kıraat”ta muvaffakiyete yükselebilmektir. *Bülbül*; *Zeynebim*, *Asker Dönüşü* gibi “nesir” diyemeyiz. Bunun her satırı, okuyorken saklı bulundurduğumuz, göstermek istemediğimiz kısımlara ayrılmıştır. Yavaş yavaş takip edelim. Kelimelerinin kulaklarımızda bıraktığı ahenge uygun gelecektir (s.55).

Şiir ile nesir arasında okumayla ilgili karşılaştırmanın yapıldığı içerik analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu içeriğin devamında okuma ve telaffuzla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Bu bölüm de uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Hisarlara Karşı, *Bülbül* gibi metinlerin altındaki açıklamalarla da memleketin içinde bulunduğu güç durum yansıtılmak istenmiştir. Hazırlanan içeriklerle öğrencilerde milliyetçilik bilincinin geliştirilmenin ve öğrencilerle yeni kurulan Türk Devleti arasında duygusal bir bağ kurulmanın amaçlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da öğretim programının uzak hedefleri arasında milliyetçilik bilinciyle Türk Devleti'ne bağlı vatandaşlar yetiştirmek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bununla Osmanlı Devleti'nden Türk Devleti'ne geçiş için zihinsel hazırlık sürecinin de olduğunu göstermektedir.

Mehmet Âkif'in *Kocakarı ile Ömer* şiirinin uzun ve kısa mısralarındaki vezinleri gösterilmiştir. Süleyman Şevket (1338-1339) eserin nesre yakın şiir olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

Kocakarı ile Ömer'de bir hikâyedir. Mevzusu, tertibi, ifadece anlatışı, tabii şekilde muhavereleri bile var. Lisan, iyice pürüzsüzdür. Nesre yakın diyebiliriz. Vezinli olarak böyle serbest, uzunca eser yazmak hayli güç bir iştir. İfade, asıl bahsedilen mevzuya uyuyor. Okuyorken duyulan seda, ibarenin neticeye doğru hareketi, hikâyenin manası ve mahiyetiyle mütenasiptir (s. 64).

Süleyman Şevket'in (1338-1339) *Kocakarı ile Ömer* şiirinin içeriği, üslubu ile ilgili değerlendirmeleri de şu şekildedir:

Ömer, Abbas hazarâtı, ilk Müslümanlığın adalet ve şefaati hissi, küçüklerin hâli iyi bir çerçeve arasında gösteriliyor. Müellif, mevzu benimsenmiş, duymuştur. Zekâsı hikâyenin içine girmek, vakayı anlamak, duymak, hissi sevebilmek, beğenmek suretiyle ve pek açık bir hâlde görünüyor. Hele ifade, mevzu ibarelerin ihtiva ettiği mana ile uygundur. Bu meziyete “muafakat” denir: Cümleler eserin ihtiyacına göre, sadeleşir yahut dehşet ve şiddet kazanır. Gece vakti uzaktan beyaz ihram içinde yürüyen Arabî kıyafetli Hazreti Ömer'i hikâyede kullanılan ağırca kelimelerle hayalen tanıyoruz. Muhavereler ekseriya tabiidir. Yalnız kadının ağzından “rayet ikbali ser-nigün, savâik-i tel'in” gibi sözleri söyletmek fazla külfet sayılır. Fakat tazallüm, azap, hikâyedeki hâl nispetle yerindedir. Halife, mesuliyetini ıstırap içinde hissediyor. Temiz, adil vicdanı müteessirdir. Hülâsa ifade ile mevzu arasındaki muafakat nispeti açık görürüz (s. 64).

Kocakarı ile Ömer şiiriyle ilgili bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilgilidir. Süleyman Şevket (1338-1339) metin anlamına yönelik hazırladığı “Son satırı kadın söylüyor. Bu cesareti üst tarafta imarete girince duyduğu korku ve hayret hissiyle mütenasip midir?” (s. 65) sorusu kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Şiirin üslubuna yönelik bilgiler söylendikten sonra analiz basamağıyla ilişkili hazırlanan metin altı sorusu şu şekildedir:

“Şiir”, “vezin”li sözlerden ibaret olmaz. Onda cümle ve kelimelerdeki aşikâr yahut gizli ahenk ile hislerin, hayal ve fikrin güzelliği, gönlün ürpermesi, hususu bir tesirin heyecanı aranır. “Nesir”lerde “şiir” bulunmasına mani yoktur. Bu manzumenin cümle ve kelimelerinde bir musiki, tatlı şiir tezahürü var mı (s. 65)?

Metin altı sorusundan önceki açıklamalar sorunun cevabını etkileyecek niteliktedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde düşüncüyü etkileyen ve yönlendiren bir yapı içinde içerik hazırlandığı görülmektedir. Açıklamalar ipucu amacıyla kullanılsa da karar verme süreçlerini etkilediğinden bu durum hazırlanan içeriğin kusuru olarak düşünülebilir. Mehmet Âkif de şu sözlerle tanıtılmıştır:

Mehmet Âkif Bey, lisana kolay tasarruf ediyor. “*Safahat*” isimli manzum kitapları var. Mevzularının çoğu etrafımızdaki hadiselerden alınmıştır. “Edebiyat-ı Cedide” şairleri mesela Fikret ve Canip Beyler Fransız tesirine tabi görünürler yani iyice alafrangadırlar. Âkif Bey hissinde ve zevkinde şarklıdır. Yazılarında ecnebilik yoktur. Arap ve Acem edebiyatını bilir. Kuvvetli yazar. İnce itinalara meyiletmez. Eserlerinin zaten ekseriya kudretle temin ettiği bediiliğinden ziyade içtimai hayata nüfuzunu ister. Şiirleriyle Müslümanları doğru yolda yürütmek iştiağındadır. Muhaverelerinde çok muvafık olur. Şu misale bakınız, yazıda şifahi lisana muafakatin bu derecesine hayret edilir (s. 65).

Mehmet Âkif'in üslubu, eserleri ve dönemindeki edebî kişilerle karşılaştırılan bu açıklama bilgi basamağı çerçevesinde değerlendirilebilir.

Mehmet Âkif'in *İki Arkadaş Fatih Yolunda* şiirinden sonra aruzun konuşma diline uyumlu olacak şekilde başarılı kullanıldığı şu sözlerle anlatılmıştır:

“Bu muhaverenin hemen her kısmı şifahi lisana uyuyor. Veznin katı maddiliği maharetle saklanmıştır. Aruza artık yalnız İrani bir şiir vasıtası diyemeyiz. Bilhassa Fikret ve Âkif Beylerden sonra bu aleti epeyce benimsemişizdir” (s. 77).

Bilgi basamağıyla ilgili bu sözler Mehmet Âkif ile Tevfik Fikret'in eserlerinin karşılaştırılmasına yönelik çalışmaları da içerdiğinden analiz basamağıyla da ilişkilendirilebileceği düşünülebilir. Ancak karşılaştırmaya yönelik bir uygulama, örnek metin gibi bir bölüm içerikte yer olmadığından içerik analiz basamağıyla ilişkilendirilemez. Süleyman Şevket (1338-1339) anlatımdaki sıhhat kavramının ne olduğunu ve bunun beş vasfı şu şekilde anlatmıştır:

Manzumede her ibare, kaideye, konuştuğumuz doğru lisana muvafık yazılmıştır. Bu meziyete “sıhhat” denir. Evsafı şunlardır:

1) Kelimelerin kolay telaffuz edilmesi.

Kızıl semada o gün halka halka kartallar

Mısramda alt tarafı çizilen iki söz tatlı ve kolay söylenemez. Bu güçlüğü “tenafür” diyoruz. İki türlü olur:

Bütün bu arz-ı tebi bi-huzur eden bir şey

“Bi-huzur, teb” kelimeleri ayrı ayrı pekiyi telaffuz ediliyor. “Halka” ile “kartallar” da öyledir. Fakat bir arada iken mütenafirdir. Bunu yazıda, söyleyişte “hata” sayarız.

Bazı kelimelerde esasen “tenafir” bulunur: “Sürmelememeli mi?” gibi.

En ziyade birinci nevinden ihtiraz etmeli. Çünkü irade ve arzu yahut bir dikkat meselesidir. Öteki tarza çare yoktur. Kelimeleri lehçemizden çıkaramayız. İcap edemeyince kullanmak zaruridir.

2) Kelime veya ifadenin kaideye muvafık olması.

Halletmediler bu lügazın sırrını kimse

Mısrai nesre çevrilince “bu lügazın sırrını kimse halletmediler” demek lazım. Görüyorsunuz, “kimse” kelimesi cem’ bir faile muhtaç değildir. İbare “sahih” addolunamaz.

Var mı Abbas’ı bilmeyen? Yoktur

O sahabiye dinleyin ne diyor

Beytinden sonra heceler, kulaklarımızda ayan tesiri bırakmıyor. Kafiyece hatalıdır.

Tirid mi zannediyorsun.

– Nedir ya?

– Sade sudur.

Dibinde bir kocaman taş fıkırdayıp duruyor.

Beytinde ayan sebepten “sıhhat” a uygun denemez.

3) Kullanılmayan kelimelerin söylenip yazılması. Mesela tutsak, denlü, çalap gibi sözler eskimiştir. Bunlara artık ciddi bir eserde yer bulunamaz. Arabi, Farisi kelimelerin lisanımızda miktarı main değildir. Fakat “efrahte-i kayd-ı mübalat” nevinden terkipleri, zucretver, mütenahnih gibi sözleri terk ediyoruz. Hiçbirine iki hayat verilemez. Hatta kullanırsak dahi zevk içindir. Bu nakîzaya “garabet” in bir nevi denir.

4) Cümlelerin tertipsizliğinden kurtulması. “Sizi tebrik ve teşekkür ederim.” şeklinde bir cümle yazmak, lisanın irtibatı lüzumuna göre mukavelleri itibariyle yanlıştır. “Mısır Valisi Kethüda Ahmet Paşa 1200 senesi Cemaziyelahir’inin 26’ncı günü ölmüştür.” Murah, malumat veriyor.

“Bin iki yüz senesi cemaziyelahiyesinde yirmi altıncı Mısır Kahire valisi olan Kethüda Ahmet Paşa’nın azim dar-ı beka olduğu haberi vürut etmekle...” ibaresini iyi mürettep sayamayız. Tarih rakamı, yalnız valinin öldüğüne değil, güya vilayette memur edildiğine hatta vefatı haberinin İstanbul’a vüruduna delalet etmek üzere yazılmış. Bu nevi hataya “zaaf-ı telif” namı verilir. Sözde, yazıda ictinâb edilmesine lüzum vardır.

5) Lisanda kullanılan şekle riayet olunması yani kelimelerin muayyen bir encümen kararına hatta şu'ura istinat etmeden milletçe söylenen, yazılan şekline, tertibine ait edaya muvafakat demek olan şiveye tevafuk etmesi. Bunu şimdilik vazifelerinizdeki tatbikata bırakmak icap eder. Ayrıca izah etmek sırası gelecektir (s. 78).

Sıhhat kavramıyla ilgili beş maddenin örnek metinlerle anlatılan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Süleyman Nazif'in *Daüssıla* şiirinden sonra şiirin vezni söylenmiş, şiirin vezne uydurularak okunması istenmiştir. Bu çalışma uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) kafiye öğretimiyle ilgili şu içeriği hazırlamıştır:

Satırların ikişer ikişer kulaklarınızda bıraktığı tesire dikkat ediyor musunuz? Birbirinin aynıdır: durdum – yürüdüm, gideli – şekli, giderim – muğberim, güler – gözler, güzelliğine – bigâne, tüttükçe – işkence... bunlara yekdiğeriyle “kafiyeli” kelimeler denir (s. 89).

Kafiye öğretimiyle ilgili bu içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra Süleyman Nazif ve üslubuyla ilgili bilgi basamağıyla ilişkili içerik hazırlanmıştır.

Rıza Tevfik'in *Divan* isimli şiirinden sonra şiirin 6+5 duraklı 11'li hece vezniyle yazıldığı ve şiirin kafiyesi ve redifiyle ilgili bilgiler şu içerikle aktarılmıştır:

Bu şiiri birinci kısımda altı, ikincide beş hece kalmak üzere ayırmalı:

Gördüğün bahçeler (6) / sitem dağıdır (5)

Ağla ruhum ağla (6) / şimdi çağıdır (5)

Hecelerin adediyle ölçülmekten ibaret olan “parmak hesabı”nın “âşık tarzı” böyle tertip edilir (s.92).

Kafiyeli kelimeleri göstermek güç değildir. Az dikkatle bunları tayin edebilirsiniz. İkinci satırla dördüncüde “oldu” fiili var. Bunu bırakınız “nevbahâr – nalekâr” kalır. Asıl kafiye şu ikisidir. “oldu” gibi mukaffa kısımdan sonra gelen söze yahut ibareye “redif” namı verilir. Bu neviden başka kelime daha var mı? Arayınız.

Manzumeyi beğeniyor musunuz? “Güzel Yazılar”ın evvelki ciltlerinde okuduğunuz “Kabir” bu şeklin nice daha ziyade müesser birer numunesidir (s. 95-96).

Hece sayısı, durağı, kafiye ve redifle ilgili içerik bilgi basamağıyla, bunların metinden bulunması uygulama basamağıyla, önceki ciltlerdeki metinle ilişki kurulması yani önceki bilgilerin transfer edilmesi de uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Rıza Tevfik'in *Fecr-i Evvelin* şiirinden sonra dört mısra ile aruz vezni gösterilmiştir. Bu, bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket aruzla ilgili örnek çalışmaları sık göstermesi aruz vezinlerine aşinalığı sağlamakta, aynı zamanda veznin nasıl bulunduğu, metnin nasıl telaffuz edildiğine ilişkin de deneyimleri arttırmaktadır. Bu da örtük öğrenme kapsamında değerlendirilebilir.

Mehmet Emin'in *Güzellik ve İyilik Karşısında* şiirinden sonra şiirin veznin özelliğiyle ilgili şu bilgilerle içerik hazırlanmıştır:

Bu manzume de parmak hesabıyla yazılmıştır. Hecelerin "aruz"un mahiyetini göreceğimiz zaman anlayacağınız. Nevileri arasında bir fark gözetilmez. Aksama ayrılması böyle olur:

Parlak güneş	ilk ışığın	mavi göle	seperken
4	4	4	3

Yalnız her satırdaki hece adedi bir değildir:

Yavaş yavaş	ikimiz	
4	3	
Yüce dağlar	başlarına	çıkalım
4	4	3

Küçük satırlara "müstezat" diyoruz. Evsafi hakkında bazı tatbikatta bulunacağız.

Manzumeyi nasıl buldunuz? Gösterişi yok. Davasızdır, mütevazı gönlü bir adama benzer. Ben hislerini samimi, ifadesini açık ve basit buluyorum. Siz de bir karar veriniz.

Yazının kaideye, şiveye, imlaya muvaffaktı "maddiliği" demektir. Bunlara dair hüküm veriyorken herkes ittifak edebilir. Fakat güzellik, bir eseri hisli, heyecanlı şiir addedip etmemek zevke tabidir. Ona tahakküm edilemez. Siz kendi gönlünüzü, duyduğunuz hatta ve tesiri düşününüz (s. 98-99).

Güzellik ve İyilik Karşısında şiiriyle oluşturulan vezinle ilgili içerik bilgi basamağıyla, karar vermeye yönelik metin altı çalışma değerlendirme basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret'in *Eski Şeyler* şiirinden sonra şiirin vezni söylenmiş, şiirden örnek parçalarla teşbih sanatını öğretmek için içerik hazırlanmıştır. Söz konusu içerik şu şekildedir:

Şair, 1312'den evvel yazdığı eski manzumelerini kimsesiz bir çocuğa benzetiyor. Aralarındaki münasebet "merhamete muhtaç" olmaktır. Asıl bahsedilmek istenen mana "Şiir Demeti"dir. Kimsesiz çocuk kaydı, eserlerine hisli, zavallı bir insan hâli vermeğe yazıyor.

"Şiir Demeti" hariçte bir şeye benzetilmiştir. İsmine "müşebbeh" denir. "Kimsesiz çocuk" kendisine benzetilen şeydir. Buna "müşebbehün bih" namı verilir. İbarede bir yahut daha fazla müşterek vasıflı iki mana, bu şekilde, karşılaştı mı "teşbih" hâsıl olur. İşte açık iki misal:

Yem-i eşk ediban gibi aheste-rev olmuş

Badâh-ı gariban gibi gamgin u ciğergâh

Beytin manasını anlıyorsunuz: "Deniz, ediplerin gözyaşları gibi aheste akıyormuş. Rüzgâr, gariplerin ahı gibi gamlı ve ciğere müessirmiş." "Deniz" benzetiliyor. "Müşebbeh" demeliyiz. "ediplerin gözyaşı" kendine benzetilen şeydir. "Müşebbehün bih" demek icap eder.

İkinci satırdaki "rüzgâr" birincideki "yem-deniz" kelimesi gibidir. "Müşebbeh" olur. "Ah gariban" "müşebbehün bih" demek lazımdır. Tarafını yazalım:

(1) Deniz + aheste akması

Ediplerin gözyaşı + aheste akması

(2) Rüzgâr + gamgin u ciğergâh oluşu

Badâh-ı gariban + gamgin u ciğergâh oluşu

Görüyorsunuz: Cem işretinin sol tarafı ikişer ikişer birbirinin aynıdır. Sağdakilerde böyle olsaydı "musavi" diyecektik. Fakat denizle aheste akması bir "gel" farz ediyoruz. Yine bir "heyet-i umumiye" olan ediplerin gözyaşı + aheste akmak fikri, kısmen yani haddi itibarla

ötekinin aynıdır. İki takımı yekdiğerine karşı bu sebeple ancak “müşabih” sayabiliriz. Buradaki misal ile beraber desturu şudur:

(yani deniz) + (yani aheste rev olmak)

(yani ediplerin gözyaşı) + (yani aheste rev olmak)

Bakınız: İki takımı birbiriyle karşılaştırmaya yarayan vasıta, ikinci hattır. Müşabihetin vasıtası olduğu, cihetin, gösterdiği için buna “vech-i şebih” denir. “Gibi”, “edat-ı teşbih”tir. Manzumeye tatbik edelim:

Tuzlu şiir demeti + merhamete muhtaç görünüşü

Kimsesiz çocuk + merhamete muhtaç oluşu

Tuzlu şiir demeti *müşebbeh*, kimsesiz çocuk *müşebbehün bih* merhamete muhtaç olmuş *vech-i şebih*’tir. “Gibi” “edatıyla beraber bunlara “teşbih”in rükünleri denir.

Müşebbeh, müşebbehün bih, vech-i şebih, edat-ı teşbih (s. 132-133)

Eski Şeyler şiiri üzerinden örneklenerek anlatılan teşbih sanatıyla ilgili içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Tevfik Fikret’in *Ağustos* şiirinden sonra şiirin vezni söylenmiştir. Şiirin kafiyeleyeri üzerinden kafiye öğretimiyle ilgili şu içerik hazırlanmıştır:

Kafiyeleyeli kelimeler: rekûd, mahdûd, sa’ûd, alûd, sûd, serûd; birden, sunan, beklerken; raşelenir, mevsimdir; gidiyor, terk ediyor.

Kafiye, esasen iki yahut daha ziyade kelimenin savtları bir, son hecelerinden ibarettir. Şartları:

1) Kulaklarınızda aynı tesiri bırakmak.

2) Bu intibai hâsıl eden heceler, aynı kelimelerin bir manalı, musavi cüzi olmak. Tetbik ediniz:

Millet yoludur, hak yoludur tutuğumuz yol

Ey hak yaşa ey sevgili millet yaşa, var ol

“Yol” isim, “ol” emr-i hazırır. Lisanda ayrı esaslara mensupturlar, semada bıraktıkları tesir birbirinin aynıdır. O hâlde “kafiyeleyeli” sayılmalarına mani yoktur (s. 135).

Kafiye öğretimi için hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Ağustos* şiiri üzerinden mecazı öğretmek için de şu içerik hazırlanmıştır:

“Acı bir hisle raşelenmek” şahsiliği haiz vezî hayat olmakla kabildir. “Mahiyet nahudud”a itaf edilmesi doğru bulmamak lazım. Fakat biz kelimelere iki türlü mana veriyoruz.

1) Asıl lisanda ifade ettiği şey

2) Muvafık münasebetlerle verilen başka bir mana

Evvelkine “hakikiyet” denir. Mevzu bulunduğu mananın haricinde bir münasebetle kullanılan kelime yahut ibare “mecaz”dır. “Nağme” esasen hasta yahut sağlam vücutlu olmaz. Fakat bazı pest, hâlsiz terennümler. Gör, tannan seslerin kavi pembeli sayılmasına mukabil o alçak, ince, titrek namelerin hasta addolunması mümkündür. Demek ki arada bir “teşbihe” münasebeti vardır. Şahsiliği haiz bir şeye, mesela lisana ait olan hasta sıfatını mecalsiz hissini veren bir “nağme” hakkında kullanabiliriz. Bu cevazı “mecaz” fikriyle kazandığımızı şüphe yoktur.

Soluk nağmeye şair söz söyletıyor, bu mümkün müdür? Her kelimeyi yalnız kendi manasında kullanmaktan ibaret olan “hakikiyet”e göre değil. Fakat “mecaz” buna müsaittir. Hayatta misalleri çoktur: Cambaz, hayvanlarına lakırtı söyler. Çocuk, bebekleriyle sorulu cevaplı konuşur. Bir şeyi mesela kaleminizi acele arıyorken bulamazsanız “Aman, neredesin?” diye hitap etmeğe başlarsınız. “Şiir ve edebiyat” hayattan doğar. Bu nevi itiyatlarımız, neden yazıya aksetmesin. O hâlde “soluk Nağme”ye bu manzumede olduğu pek âlâ söz söyletilebilir.

İş, tabii ve güzel yapmaktaki kudretindedir. Edebiyat derslerinde bu nevi şahsiliik ve nutuk isnadına “teşhis ve intak” namı verilir.

Tevfik Fikret’in *Ağustos* şiirinden alıntılarla mecazın anlatıldığı bu içerik de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Önceki baskılarda metinlere öğrenciliğin aşinalığı sağlanmış üçüncü ciltten itibaren metin üzerinden edebî bilgiler verilmeye başlanmıştır. Yani önceden öğrenilen konuların kapsamı genişletilerek içerik hazırlanmıştır. Bu da sarmal programlama yaklaşımına göre hazırlanan içeriklere başarılı bir örnektir.

Tevfik Fikret’in *Ceza-yı Mensiyyet* şiirinden sonra şiirin vezni söylenmiştir. Metin altı bilgilerde Süleyman Şevket, daha önceden de geçen “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشهجایییل)” şeklinde anlattığı hece yapılarını öğretmek amacıyla şu içeriği hazırlamıştır:

Vezinleri kulaklarımızın itiyadı ve idmanı ile biliyorsunuz. Mahiyeti hecelere dikkat etmekle anlaşılır. “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشهجایییل)” diye bir cümle vardır. Rakamı üstünde, beş heceyi ihtiva eder. Bunların teşkili birbirine uymaz:

BEŞ (بش) = iki sedasız harf + bir hareke + bir cezm

HE (ه) = bir harf + bir hareke

CÂ (جا) = bir sedasız harf + bir sedalı harf (Fatih kelimesinin ilk hecesi gibi. Bunu “kadın”daki “ka” hecesinden fazla uzatırız.)

YÎ (یی) = bir sedasız + bir sedalı harf (Burada hece Türkçedir. Kısa okunur.)

BÎL (بیل) = iki sedasız + aralarında bir sedalı harf

Manzumeye tatbik edelim:

“Altında, muzdarip, türler” kelimelerindeki “-tın-, -muz, -lar” heceleri “BEŞ (بش)” gibi teşkil etmiştir. Müsavileri: iki sedasız + bir hareke + bir cezm.

Muzdarip, derin sıfatlarındaki “ط, د, ه”nin aynıdır. “Bir harf + bir hareke” ile gösterebiliriz.

“Mütehâse, manâsız, âdetâ” kelimelerindeki “hâ, nâ, tâ” heceleri “YÎ (یی)” gibidir. “Bir samt + kısa bir sait”e müsavî olur. “Yığın”daki son “güllük”teki ilk hecelerde “BÎL (بیل)” nevindendir. “iki samt + aralarında bir sait” desturuyla gösterilir.

Manzumede, lisanda arayınız. Söylemek esasına göre bunlardan başka türlü hece yoktur. Fakat biz hepsini ikiye indireceğiz:

1) BEŞ (بش), CÂ (جا), BÎL (بیل) kısmından olanlar

2) HE (ه), YÎ (یی) gibiler

Bunlar, ayrı ayrı yekdiğerine muadil sayılır. BEŞ (بش), cânın (جانک), câ (جا), bilek (بیلک), bîl (بیل) beşik (بشک). HE (ه), YÎ (یی)’nin, YÎ (بی), HE (ه)’nin yerine kaim olur. Fakat BEŞ (بش), CÂ (جا), BÎL (بیل) kısmı “HE (ه), YÎ (بی)” takımından farklıdır. Muadeletleri mümkün olmaz. “Ceza-yı Mensiyyet”in satırlarını vezinleriyle karşılaştırınız:

Unutulmak	yığın yığın	tozlar
Fe’ilâtün	mefâ’ilün	fa’lün

“ev, nev” “BEŞ HECÂYÎ BÎL (بشهجایییل)” hecesindeki “YÎ (یی)” gibidir. Vezinde mukabili olan “f (ف)” “HE (ه)”nin aynıdır. Birbirinin birine geçebilirler. “tel” “BEŞ (بش)” gibi teşkil etmiştir. “lâ” “CÂ (جا)”ya benzer. Demek ki muadildirler. “ten”in “mak”dan farkı

yoktur. İkinci cezimdeki “YÎ (يى)”ler, “ع, و, م” hecelerine tekabül eder. “Gîn (غين)”lar “BÎL (بيل)” gibidir. “CÂ (جا)”nın aynı olan “FÂ (فا)”ya mukabil gelebilir. “YÛZ (يوز)” “BÎL (بيل)”e “FÂ (فا)” “BEŞ (بش)”e muvafıktır. Muadeleti kabul edilmek icap eder.

Yalnız

Küller altında muzdarip, muztar

Mısraı

Fa’ilâtün mefâ’ilün fa’lün

Vezninden, ikinci hece itibarıyla, biraz farklı görünür. Fakat telaffuzu esas ittihaz ederek bakın. Şöyle okuduğumuz tahakkuk eder:

Külle raltında muzdarip, muztar (s. 138)

Tevfık Fikret’in *Ceza-yı Mensiyyet* şiiri üzerinden anlatılan hece yapıları ve bunların öğretimiyle ilgili hazırlanan içerik dönemdeki okuma ve telaffuz çalışmaları için kaynak niteliği taşıyacaktır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Âkif Paşa’nın *Mersiye* başlıklı şiiri on bir heceli şiiri örneklemek için kitapta kullanılmıştır. Şiirden sonra Âkif Paşa’yla ilgili tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Metin altı bilgilerde *Bir Hülâsa* başlığıyla yazının nitelik değiştirildiği dört maddede şu şekilde anlatılmıştır:

Bir Hülâsa: Son bir asra yakın zaman içinde yazılarımızın şekli, mahiyeti epeyce değişti. Bunu dört safhaya ayırabiliriz.

1) “Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hamit ve Recaizade Ekrem kuvvetli, lisanın eski unsurlarıyla asrın ihtiyacına daha uygun eserler vücuda getirdi. Tiyatro yazdılar, vatanın selameti ve refahı tehdit olunuyordu. Millet için feryat ettiler. İlme yeni mevzular bulundu. Eski telakkilerin haricine çıktılar. Garip kelimeli, secili nesirlerin ahengi suni ve muttarid göründü. Kalemli kalplerine yaklaştı. Yazıda biraz daha serbest oldular.

2) Bu temayüller, Edebiyat-ı Cedide muharrirlerinin elinde şuura müstenit, gördükleri terbiye ile mütenasip, kuvvetli bir cereyan vücuda getirdi. Halit Ziya Bey’le hayatımızda asri bir hikâye devri açıldı. Lisan çok değişti. “Rûbab-ı Şikeste”den, başka, tatlı bir ahengin intişar etti.

3) Eski edebî itiyatlarda cazibe vardı. Herkes Abdülhak Hamit, Recaizade, Fikret, Cenap ve Halit Ziya Beylerle beraber yürümedi. Nazarlarında Nedim, Naili, Nefi ve Fuzuli gibi üstatların ufku aşılamazdı. Bu türlü muharrirler daha ziyade maziye merbut kaldılar.

4) Şimdi şifahi lisana yakınlığın, sadeliğin, millî zevk ile meşbu olma davanın sihri duyuyoruz (s. 226).

Dildeki değişimle ilgili bilgileri içeren bu cümleler bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Sireceddin’in *Büyükannemin Masalı* şiiriyle Orhan Seyfi’nin *Sultan Mahmut ile Kayıkçı* şiirinden sonra yazı oluşturma ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

Bu iki manzumeyi esas ittihaz edince üç vazifenin biri bitirilmiş sayılır. Asıl mevzuyu icada ihtiyaç yoktur. Hikâyelerin safhalarını da görüyorsunuz. Sıraya konmuştur. Tertip için kolaylığa mazhar olacaksınız. Şimdi icat ile görerek, duyarak, düşünerek toplanan fikirleri, hayalen hatta kâğıt üzerinde yalan yaparak tertip ettikten sonra mevzunuzu hassasiyete, zihne müyesser olacak iyi, doğru ve güzel manalı ibarelerle anlatacak, yazacaksınız. “Eda” bu nevi şifahi ve tahriri ifadeye denir. Güçlüğünü saklamak faydasızdır. Fakat siz cesur olunuz. Fikriniz var. Hissediyorsunuz. Bunları neden açık bir şekilde söyleyemeyesiniz. Olduğumuzdan fazla nümayişe lüzum yoktur. Tabiliğimizin muhafazası kâfidir. Bu vaziyetlerinizle mevzunun icabına muvaffak sükûnu ve ahengi kazanmak mümkün olur. Yalnız müsveddemizi bitirdikten sonra mühim bir iş daha gelir: Tashih.

Mevzuyu iyi kavrayabildiniz mi? Kelimeler, doğru mu yazılmış? Harflerin imtizacı kulağa iyi geliyor mu? Cümlelerde kelimelerin merbutiyeti gibi ibare içindeki ifadede irtibat var mı? Maksudınız iyi anlaşılıyor mu? Her kelime, her cümle söylemek istediğiniz mana için müfit mi? İbare, mevzu ile mütenasip muvaffaktı ve ahengi haiz görünüyor mu?

Vazifenizi bu suallere göre tetkik edin. Dalgınlık ve acemilik ile fazla şeyler yazmışsınızdır, çıkarırsınız. Bazen de az yahut nakıs görürsünüz. Dikkatle ilave edin ve her hâlde unutmayın ki hatanın membaı, mevzunun tabii ve mantiki istikametini kavrayamadığımız için, ekseriya kendi fikirlerimize aittir. Bu sebeple yazmadan evvel düşünmeyi bilmek, malumat-ı umumiye sahibi olmak, tabiatı ve cemiyeti müşahedeye alışmak lazımdır (s. 230-231).

Tashihle ilgili verilen bu bilgiler bilgi basamağıyla, bu bilgilerin yazıda kullanılması da uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Şeyh Galip'in *Bahar* şiirinden sonra yer alan metin altı sorularından "İlk satırdaki 'sabâh' kelimesinin 'bâ' hecesini biraz fazla çekerek okumalıyız. Niçin?" (s. 232) sorusu açıklama istendiğinden kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Transfer etmeye yönelik "İkinci mısranın 'feyz-i muhabbet' terkiibindeki esreyi mi yoksa 'hatr-ı gülzâr'ın izafet kesresini mi daha ziyade uzatmalıyız?" (s. 232) sorusu da uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Vasıf'ın *Muhammes* şiirinden sonra da "Manzumenin şekline bakınız, neden muhammes denildiğini anlarsınız: Her parça vezinli beşer satırdan yani mısradan ibaret..." (s. 233) sözleri de uygulama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Tablo 107'de yer alan edebî şahsiyetlerin metinlerinin altında yaşamlarına ve eserlerine yönelik tanıtıcı açıklamalardan oluşan bölümlere de yer verilmiştir. Bu bölümleri bilgi basamağıyla ilişkilendirmek mümkündür.

Üç gazelin sadece birinci ve dördüncü baskıda nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Ragıp Paşa'nın *Gazel'i Güzel Yazılar IV* kitabının 1343/1923 şeklinde baskı yılı belirtilen ikinci baskısı ile 1931'deki baskıda kullanılmıştır. Nabi'in *Gazel'i* de *Güzel Yazılar I* kitabının son baskısı olan 1950'deki baskısında kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 108'in içeriğinde kullanılmıştır.

Tablo 108

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece Birinci ve Dördüncü Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Gazel	Ragıp Paşa	+			+						
Gazel	Nabi	+			+						
Gazel	Nabi	+			+						

Tablo 108’de gösterilen Ragıp Paşa’nın *Gazel*’inden sonra gazelin vezni söylenmiş ve gazel şerhine yönelik örnek bir çalışmaya yer verilmiştir. Bu çalışma şu şekildedir:

Gazel ne demektir? Şiirin manasını hülasa yahut tafsil etmeğe çalışınız. Ben anladığımız şekilde küçük bir numune gösteriyorum:

Cevrinden, ihmalinizden yaralı gönüller şifanın ne olduğunu, sıhhat iksiriyle (ilacıyla) asıl inayet ve lütufkârlık gösterdiğini bilemedi. Sen tek mil-i hüviyetinle kendini gül yüzüne koyarak hakikatin kulağı ol. Bülbülün fğanlarından hasret iniltisi nedir, belki anlarsın. Neyin sinesi kızgın demirlerin darbesinden mecruh oldu. Feryatlarını dinle. Bunda mihrak muhabbetin ateşi vardır. Ağzın “nokta-i esrar”a muvafık görülecek haiz kadar ufak. Lakin letafet bahçesinin gül goncası nedir? Ona bakınca anlarız. Firkatın zehrini tatmayan, mülakatın lezzetini duymaz. Biz zahiren cihanda “râgıp” görünürüz. Fakat hâlâ râğbetin manasını öğrenmek nasip olmamıştır (1338-1339, s. 235).

Gazel şerhini örnekleme amacıyla hazırlanan içerik kavrama aşamasıyla ilişkilendirilebilir. Bu içeriğin dışında Ragıp Paşa ile Nabi’nin hayatı ve eserleriyle ilgili tanıtıcı bölümler yer almıştır. Bu bölümler de bilgi basamağıyla ilişkilidir.

İki metnin yalnızca ikinci, üçüncü ve dördüncü baskıda nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Tevfik Fikret’in *Ömr-i Muhayyel* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934 baskılarında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931’deki baskısında kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 109’da gösterilmiştir.

Tablo 109

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Ömr-i Muhayyel	Tevfik Fikret		+	+	+						
Teşrik-i Melal	Tevfik Fikret		+	+	+						

Tevfik Fikret'in Tablo 109'da yer alan şiirleri okuma parçası olarak kullanılmış, metin altlarında herhangi bir bilgi, açıklama, ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bölüme yer verilmemiştir.

Beş metnin sadece 1926'daki baskıda nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Enis Behiç'in *Gemiciler* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının birinci baskısının dışında tüm baskılarında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942'deki baskısında serbest şiiri örneklemek amacıyla kullanılmıştır. Halit Fahri'nin *Gurupta Yağmur* şiiri *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ile 1934 arasındaki beş baskısında kullanılmıştır. Mehmet Âkif'in *Firavun'la Yüz Yüze* şiiri *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934'teki baskılarında, *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında kullanılmıştır. Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk Hikâyesinden Bir Parça* başlığı altında verilen metin *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında *Hüsn ile Aşkın Doğuşu* başlığı, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar II* kitabının 1947 ve 1948'deki baskılarında *Beni Muhabbet Kabilesi*, *Hüsn ile Aşkın Doğduğu Gece* başlığı altında kullanılmıştır. Söz konusu beş metinle Tablo 110'un içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 110

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926'daki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar									
Gemiciler	Enis Behiç									
Gurupta Yağmur	Halit Fahri									
Firavun'la Yüz Yüze	Mehmet Âkif									
Hüsn ü Aşk Hikâyesinden Bir Parça	Galip Dede									
Gazel	Nedim									

Tablo 110'da görülen Enis Behiç'in *Gemiciler* şiirinden sonra *Lügatler* başlığı altında şiirde geçen bilinmeyen kelimelere yer verilmiş, *Vakaya Kadar* başlığı altında şiirle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalardan sonra Süleyman Şevket (1926) "Bu güzel satırlardan sonra vaka gelir. Bunu siz izah edeceksiniz" (s. 46) metnin anlamına yönelik yazılı veya sözlü anlatım destekleyen bir çalışma hazırlamıştır. Bu çalışma kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bunlardan sonra *İcadın Tatbiki* başlığı altında şu bilgiler yer almıştır:

"Mevzu başka yerde yoktur. Şairin her parçayı buluşunda şahsi bir cihetin kabulü mümkün olabilir. Her kısmın hakkını vermek suretiyle okurken hoşunuza gidiyor mu? Yazarın az çok tesiri altında evet diyorsanız sizce de eseri "icat"ın tarifine uygun saymak kabil demektir" (s. 46).

Süleyman Şevket'in (1926) icat ile ilgili hazırladığı bu bölüm kavrama, uygulama ve değerlendirme basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra da *İcat ve Tertip* başlığı altında şu bilgiler yer almıştır:

İcat, mevzunun fikren bir nevi tasarlanması addolunur. Hâlbuki bu manzumede bir meziyet daha var: Bir intizam görüyoruz. Her şey sıraya konmuştur. Manaları dizilmiş gibi gösterebiliriz. Öyle ise yazıda "icat"tan sonra birbirine muntazam bir surette bağlanmış bir silsile de mevcuttur. İfadenin böyle yekdiğerine merbut olarak teselsül etmesine, eserin sıralanmış gibi kurulmasına "terkip" diyorlar. Bunu az sonra daha iyi anlayacaksınız (s. 46-47).

Terkip kavramının açıklandığı ve metin üzerinden örneklenmeye çalışıldığı bu açıklama bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket, edebiyat öğretiminde izlediği yolda iki kademedede hazırlamıştır. İlk kademedede bol örnek metinle öğrencilerde aşinalık sağlanmış, sonraki kademedede öğrencilere metinler üzerinden edebî bilgiler

gösterilmeye çalışılmıştır. Bu içerik de ikinci kademeye uygundur. Yani hazırlanan kitapların içerikleri birbirini desteklemektedir.

Halit Fahri'nin *Gurupta Yağmur* şiirinden sonra *Gurupta Yağmur Hakkında* başlığı altında şiirle ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

Manzumede bir hazin ve hicran, bir teselli ihtiyacı ve nihayet acı bir tevekkül var. Gurupta yağmur ancak bir vesiledir. Şair, asıl kendi kalbindeki tesiri dinliyor. Ağlar gibi dökülen yağmurla içimizdeki matem arasında eskiden beri münasebet hissederiz. Sanki bulutların bize teselli vermek için gözyaşlarını indirdiğine zâhip olunur. Muharrir eski bir mevzuu hususi ve şahsi bir şekle koymuştur. Bu faaliyet ve muvaffakiyet de bu nevi “icat” sayılır: Hem dikkat edilirse kolay kabul edilir. Bulduğu tarzı dağınık bir hâlde yazmamıştır. İfadesinde bir sırada gözetiyor. Demek ki “tertip”e de itina etmiştir (s. 70-71).

Gurupta Yağmur Hakkında başlığı altında verilen bu bilgiler bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. İcat, tertip bilgilerinin dışında bilinen biri durumu özgün bir şekilde anlatıldığına da dikkat çekilmiştir. Bu açıklamadan sonra da *Eda* başlığı altında şu bilgiler yer almıştır:

Pek açık bir hakikat diye iddia olunabilir ki bu manzume yalnız icat ve terkibe riayetle vücuda gelemez. Bulduğumuz ve plan dâhilinde sıraya koyduğumuz düşüncelerin, duyguların yazılması, muharrirce istenen bir maksada göre en muvafık bir hâlde kelime ve cümlelere tevdi edilmesi lazımdır. Yazıda ve nutukta sözle anlatışa “eda” namı verilir (s. 71).

İcat ve terkip kavramlarının tamamlayıcısı olarak anlatılan eda hakkında hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket *Gurupta Yağmur* metniyle oluşturduğu içerikte ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir çalışmaya yer vermemiştir.

Mehmet Âkif'in *Firavun'la Yüz Yüze* şiirinden sonra *Tatbikat İçin* başlığı altında bir içerik hazırlanmıştır. Süleyman Şevket (1926) bu içerikte *Tabiilik, Üslup ve Umumi Vasıfları, Edebî Kıymet, Kıraat ve İnşâd* başlıklara yer vermiştir. *Tabiilik* başlığıyla şu bilgilere yer verilmiştir:

Bu manzumeleri tetkik ediniz. Tabiiliği şöyle tarif ederler: Üslubun bir vasfı ki insan o türlü yazılarda sa'yı ve kuvvet sarfındaki zorluğu hiç görmüyor. Hayatta iyi ve samimi olmanın ehemmiyeti çoktur. Açık bir kalbe karşı duyulan hürmeti bir şeyle ölçemeyiz. Yazıdaki tabiilik de böyledir. Filozof Paskal diyor: Tabii bir üslup görünce insan, bir müellifin resmî tavırlarını bekliyorken karşımızda hoş bir hayret duyarak hakiki bir adam buluruz. Zıddı suniliktir. Yapmacıktan yüksek ve güzel görünmek hevesidir. Siz bu eserlerde öyle sahte bir nümayiş görüyor musunuz (s. 208)?

Tabilik ve sunilikle ilgili bilgilere yer verilen bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Üslup ve Umumi Vasıfları* başlığıyla da şu bilgilere yer verilmiştir:

Muhtelif yazı örnekleri okudunuz. Aralarındaki farkı tayin etmeğe çalışmalısınız.

Aynı cinsinden birkaç ağaca bakınız, dallarının eğriliği, istikameti az çok birbirinden farklıdır. Yüzümüzdeki azaların aynı olduğunu biliyoruz. Fakat yekdiğerimizin aynı değiliz. Bu, yalnız maddiliğe, zahiri görünüşe ait olmakla kalmaz. Düşünüşlerimizde, duygularımızda da fark vardır. Her muharrir bir tarzında icat ve tertip etmiyor. Üçüncü ameliye demek olan edaları da aynı vasıflardan ibaret bulunmaz. Bir yükselmiş, büyük muharrirlerde bunu açıkça görüyoruz.

Yoksa herkes birbirinden az çok ayrı evsafi ile yazar. Bu hususiliğe, herkesin kendine mahsus olan ifade ve beyan tarzına üslup demiştik.

İki asrın evladı eski devrin adamları gibi yaşamıyor. Fen, medeniyet çok şeyi değiştirmiştir. Bugünün ilerlemiş zekâlı bir genci, evvelki mütefekkirlerden başka mevzular üzerinde yeni şeyler düşünür. Zaman yürüyorken vuku bulan tebdilleri şu misalle daha iyi anlatabileceğim:

Dünkü harplerde süngü, ağızdan dolma tüfek, top... kâfi idi. Şimdi bomba, tank ve tayyare... bile yetişmiyor. Neferlerin, zabıtların ve büyük kumandanların malumatı da geniş tekâmüllerden geçmiştir. Bu, ticarette, çiftçilikte, kimyagerlikte, hekimlikte, mühendislikte de böyledir. Yeni yetişenler bu tebdil ve inkılapları içinde yaşıyor, dimağlar eskilerden farklı müessirlere tabidir. Zevklerinin aynı seviyede ve mahiyette kalmasına ihtimal verilemez. Fikirlerdeki uyanıklık, yaşayış ihtiyaçları şimdiki çocukları manen çok değiştiriyor. Bu tebdillerden edebiyat da hissesini alır. Kalem yazıyorken dimağa bağlıdır. Esastaki başkalık, ibarelerimize de yeni şekiller verir. Aynı vasıflarla bütün muharrirlerin üslupları da evvelki ifadelerden farklı olur.

Siz izahattan sonra şu iki hükmü kabul edebilirsiniz:

1. Hiç kimse başkasının aynı değildir. Hele çok müterakki zekâlar, daha muhtelif manzaralar gösterir. İnsanlar ferda ilerledikçe daha şahsi ve mümtaz olurlar. Güzel yazmakta kabiliyetli bulunanların ifadelerini de böyle müstakil ve imtiyazlı görürüz. Üslup şahsa nazaran değişir.

2. Fen, iktisat gibi hayatın müessirleri zekâyâ, zevke başka mecra verince ilerlemiş dimağların yeni mahsulleri de eski düşüncelerden ve duygulardan birçok vasıflarla ayrılır. Üslup hayat tebdillerine, zamana göre değişir.

Üslubun umumi vasıfları vardır. Bunlara “sıhhat, vuzuh, münakkahiyet, ahenk, mümtaziyet, tabiiyet, asalet” diyorlar. Bunları görmüştünüz. Eserlere tatbik ediniz (s. 209-210).

Edebî eserlerde bulunması gereken özelliklere yer veren ve bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek bu içerik, Erken Cumhuriyet Dönemi’ndeki edebiyat eğitimiyle ilgili önemli bulgulardır. Bu bölümden sonra *Edebî Kıymet* başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir:

Resim, musiki, mimari ve heykeltıraşlık gibi sanatların ehemmiyeti çoktur. “Jokond” tablosunu hatırlarsınız. Dudaklarında, gözlerinde bir tebessüm hissedilir. Bu kadın, vaktinde hilkatın bedialarındandı. Bir zaman için güzelliğini muhafaza edebilecekti. “Leonardo Vinci”nin dehasıyla, ebediyete mazhar oldu. Büyük ressamın şöhretini en uzak istikbale taşıyor. “Leyla ve Mecnun” hikâyesini Kafkasya’da okuyorlar. Biz anlayınca bu kitapla sermest oluruz. Fuzuli müşterek bir aşınamız sayılır. Şiir ve sanat, milletin birbirinden cüda kalmış bazı güzidelerini aynı ilham etrafına toplar. Mesela eski Yunan kavmi perişandı. Halk arasındaki lehçe farkları çoktu, anlaşamazlardı. Perikles Devri’ndeki şiir aşkından sonra birleştiler. Edebiyat ve sanat vahdetlerine bir amel oldu.

Siz edebî eserlerin güzelliğini duyunuz. O, evvela bir tatlı zevktir. Medeniyetin dil birliğini “Sanayi-i Nefise”de buluruz. Saniyen bunlarda bir mevzu ve ifade var ki tabiatı, cemiyeti belki bilmediğimiz, duyamadığımız bir cepheden gösterir. Milletin fertlerini sıcak ilhamlarıyla birleştirir. Asrı ve müterakki bir cemiyet hâline koyar (s. 210).

Edebiyat eğitiminin ve edebî metinlerinin öneminin anlatıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra Süleyman Şevket (1926) *Kıraat* başlığı altında şu bilgileri katarmıştır:

Esasen üç türlü “kıraat” var.

1) Heceleri tereddütsüz, sendelemeden sökerek, zihin yormadan düz, pürüzsüz okumak. Bu nevi kuvvetli bir makinaya benzetebiliriz. Yağlı yayları, iyi kurulmuş çarklarıyla muntazaman işlemesi dürüst ve serbesttir. Buna “mihaniki” hareket deriz. Okumaya tatbik ediniz: Heceler, kelimeler yaylara, çarklara benzeyen mahreçlerden güçlüğe düşmeden çıkmalı, cümleler manasız bir derenin dökülüştündeki kolaylıkla akabilmelidir. “Mihaniki kıraat”da muvaffakiyet böyle olur.

2) Mihaniki kıraatta lisanın yalnız maddiliğindeki intizama, kuvvete, seri harekete bakıyoruz. İkinci nevi kıraatte maksat okuduğumuz parçanın manasını kavrayabilmek, dinleyenlere de anlatmaktır. Bunda hesaplı davranmak ister. Makine gibi duyduğumuz hatta maddi intizam içinde bir düzeye okumak kâfi değildir. Ecnebi lisanlardan birinin harflerini öğrenince hele biraz idman ve itiyatta hâsıl edersek o nevi harf için mihaniki kıraatte muvafık oluruz. İkinci safha bilhassa manaya aittir. Yalnız sâmiyanın musiki duyması kifayet etmez. Okuduğumuzu kendimizde, etrafımızdaki dinleyenlerde anlayabilmeleridir. Buna “kıraatin mantiki” nevi denir. Tenkit işaretlerine riayet olunur. İbarenin ehemmiyetli kısmı daha ziyade nazara çarpacak şekilde gösterilir. Dinleyenler okuduğumuzu anlar.

3) Kıraatin iki safhasıyla okuyuşta iyiliği, doğruluğu temin ediyoruz. Fakat bir de mevzuyla herkese en güzel şekliyle duyurabilmek lazımdır. Hayatta her vaka, aynı suretle geçmez. Yolda bir gürültü işitirsiniz. Her günkü tabiiiliğinden farklı değildir. Fikrinizin istikameti hiç değişmez. Gittiğiniz yerde anlatmağa lüzum görmezsiniz. Bir defa da saçları perişan, hıçkırıkları boğazında matemle düğümlü, belki sessiz adımlarla sürüklenen bir muhacir kafilesi, önünüzden geçer, sarsılırsınız. Evvelce sükût etmişsiniz. Şimdi anlatsanız ıstırabınıza muvafık kelime aramak istersiniz. Vaziyetiniz neşeli bir düğün âlemini hevesle nakleden bir arkadaşınıza benzemez. Yüzünüze bakanlar, hissinizdeki acılığı duyar. Bir misal ile daha kolay anlatalım: Deniz, daima sükûn içinde uyur gibi dalgın durmaz. Bazen hafif, ince mırıltılarla sahilleri okşar. Fırtına zamanlarında gürleyerek kayalara çarpar. Dikkat edin. Sütlimanlık bir köyün durgunluğunu, buralı bir denizin gürültülü, köpüklü hücumu aynı eda ile söylemeyiz. Mevzunun hâline göre sakın yahut heyecanlı görünürüz. Bunu bir eser okumaya benzetiniz: Heceleri kekelemeden dürüstçe telaffuz etmek, birinci safhayı, makine gibi okumayı temine yarar. Bir de ses, tabiiiliğinden hiç fedakârlık etmeyerek mevzunun ihtiyacına göre alçaltmak yahut gür bir hâlde idare etmek vardır. Duyulan bir şeyi en güzel bir tarzda ibarelere, şahsiliğimizden bir tahsis ve heyecan katmak suretiyle okumak, artık mantiki yahut mihaniki kıraatin fevkinde bir meziyet olur. Buna “bedii kıraat” denir (s. 211-212).

Mihaniki, mantiki ve bedii kıraat ile ilgili verilen bilgiler önemin okuma eğitimiyle ilgili bilgi vermesi bakımından önemlidir. Bu bölümün içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu bölümden son *İnşat* başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir:

Mantiki ve bedii kıraatte muvaffakiyetiniz tekâmül etmelidir. Sesiniz ve hassasiyetinizin telkin iktidarı müsaitse okumanız bir heyecan membaı olabilir. Güçsüz söyleyenleri dinlemekte zevk yoktur. Siz de kıraatte müşkül ve yorucu bir iş yaptığınızı hissettirmeyin. Evza'nızın iştirakinden istifade etmek mümkündür. İfrata, mübalağaya düşmeyin. Her mevzunun bir icabı vardır. Güzel, müessir okumaktan ibaret olan inşadınızda onu takip ile mükellefsiniz.

Musiki üstadı sesin ahengini bilir. Mimar, kullanacağı harcın metanetine bakar. Heykeltıraş, mermerin nevini tanır. Ressam, müşahede ve ibda zevkini haizdir, fırçayı kullanmakta maharete mazhar olmuştur. Siz inşada, bir hüner, bir sanat diyorsanız mevad-ı ibtidaiyesini bilmekten müstağni kalamazsınız. Kelimeleri, ibarelerin hususi musikisini, vezni, sesinizin ihtiyaca göre idaresini öğrenmek vazifenizdir. Hüsn-i hata ne kadar emek sarf ettiğinizi hatırlayın. Hangi spor üç günde biter. İnşat, bunlardan aşağı bir gayretle kazanılamaz. İyi, güzel okumanın bazı kaideleri vardır. İnşadı biz tatbikatıyla öğrenmek taraftarıyız. Mevzu ile mütenasip ve bilhassa tatlı bir musiki zevkiyle okuyanları dinleyebilmelisiniz (s. 212-213).

Süleyman Şevket (1926)'ın inşat ile ilgili hazırladığı içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Mehmet Âkif'in *Firavun'la Yüz Yüze* şiirinin içeriğiyle birleştirerek

hazırlanan bu içerik Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki okuma öğretimiyle ilgili kıymetli bilgiler içermesi bakımından önemlidir.

Şeyh Galip'in *Hüsn ü Aşk Hikâyesinden Bir Parça* başlığı ile kitapta yer alan metinde yazarın adı Galip Dede olarak geçmiştir. Bunda 677 sayılı *Tekke, Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*'un 13 Aralık 1925'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesinin etkisi vardır. Bu sosyal durumun ders kitaplarına yansımalarının göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Bu metinden sonra *Lügatler* başlığı ile bilinmeyen kelimelerin anlamlarına, *Bu Manzume Hakkında* başlığı altında da metinle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümler bilgi basamağı ile ilişkilendirilebilir. *Manzumenin Nesre Çevrilmesi* başlığı altında metin nesre çevrilmiştir. Bu örnek çalışma kavrama basamağı ile ilişkilendirilebilir. *Hüsn ü Aşk Hikâyesinden Bir Parça* başlıklı içerik yazar biyografisiyle tamamlanmıştır. Bu bölüm de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Nedim'in *Gazel*'inden sonra da *Lügatler* başlığı altında bilinmeyen kelimelere ve Nedim'le ilgili tanıtıcı yazılara yer verilmiştir. Bu bölümler bilgi basamağı kapsamında değerlendirilebilir.

Yedi metnin kitabın yalnızca 1926, 1927 ve 1928'deki baskılarında nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Abdülhak Hamit'in *Kürsi-i İstiğrak* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1950'deki son baskısında Tanzimat sonrasında yazılan eski nazım şekillerinden müseddesi örneklemek için kullanılmıştır. Abdülhak Hamit'in *Hayd Park'tan Geçerken* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabında musammat türlerinden murabba örneği olarak kullanılmıştır. Yaşar Kemal'in *Mahurdan Gazel* isimli şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk baskısında nazım öğretimi için kullanılmıştır. Söz konusu yedi metnin baskılardaki kullanımları incelenerek Tablo 111'in içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 111

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1926, 1927 ve 1928'deki Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar									
Ne İsterim	Tevfik Fikret									
Asım'dan	Mehmet Âkif									
Suda Halkalar	Faruk Nafiz									
Kürsi-i İstiğrak	Abdülhak Hamit									
Hayd Park'tan Geçerken	Abdülhak Hamit									
Mahurdan Gazel	Yahya Kemal									
Cihadiye'den Bir Parça	Nefi									
Abdülhak Hamit'e Mektup	Orhan Seyfi									

Tablo 111'de yer alan Tevfik Fikret'in *Ne İsterim* şiirinden sonra *Lügatler* başlığı altında bilinmeyen kelimelere, *Manzumenin Manası* başlığı altında "kabaca nesre çevrilmesi" denilerek şiir nesre çevrilmiştir. Bu bölümlerin dışında *Tasvir* başlığı altında Süleyman Şevket (1926) şu bilgilere yer verilmiştir:

Bizim için en az iki âlim var: 1) Kendi benliğimiz, şahsi duygularımız ve düşüncelerimiz, içimizden geçen şeyler. 2) Bizden başkaları, mesela arkadaşlarımız, ailemiz, diğer insanlar, sonra kır, dağ, gökyüzü, deniz, vahşi ve munis hayvanlar... yani etrafımızdaki maddeler ve hadiseler.

Dimağımızda, gönlümüzde bulduğumuz fikirleri, hisleri anlatmak lüzumu duyarız. Başka şeylerde bize tesir eder. Onların beynimizde bıraktığı izleri, derin tesirleri de söylemek, bildirmek bir ihtiyaç olur.

Fikret Bey, istediği şeyleri bir tabloda görülebilecek resimler gibi, âdeta o şekilde sözle, cümlelerle söylemiş. Biz düşününce anlattıklarını âdeta gözümüz önüne getirebiliriz. Tasvir etmeğe çalışın: Yalnız müphem, umumi bir koro değil, beynimizde yaprakları dökülmüş ağaçlar, bizde ağıyor hissi bırakan çağlayanlı bir derecik, sonbahar gibi solgun bir orman hayali uyanır. Orada gezdiğimizi farz edelim: İşte güneşin gurubunda ufuklara akseden son ışıklar, iki siyah servi, hasta bir kız kadar solgun ay, ortalık kararırken yükseklerde parlayan, sönen yıldızlar görünmeğe başlar.

Herhangi bir yerin veya şahsın yahut düşüncelerin, duyguların böyle ayrı ayrı hatta hemen bir heyet hâlinde gösterilebilecek şekilde anlatılmasına "tasvir" denir. Tahkiyeden farkı vardır: Tahkiye, mevzudaki hadiselerin, tasvir, mevkinin ve asıl eserdeki şahısların iyi, güzel gösterilmiş hâlde ifadesi ve tersimidir.

Cemiyet içinde yaşıyorken etrafımızda birçok alakalarımız olur. Mesela fakirin yoksulluğu kulübesiyle, yaşayışının tarzıyla daha iyi anlaşılabilir. Elli sene balıkçılık eden bir adam, denize başka gözle bakar. Gemiciler, fırtına karşısında iken dağların ağaçlı bir yamacında, koyu gölgeler altında yatan yorgun bir avcıdan başka şeyler düşünür. Şair, hikâye müellifi asıl hayata bağlı kalmaktan ayrılamaz. Bir şahsı, onun hislerini göstermek istediği zaman yaşadığı yere, baktığı ufuklara ehemmiyet verir. Bunların vasıflarını gözlerimizin önünde canlandıracak şekilde anlatır. Başka bir misalle düşünün:

Ressam iki ufak kızın, öğleüstü güneşli, sıcak bir çayır ortasından annelerine kavuşmak için beklediklerini ifade etmek isteyince bulutsuz sema parçası altında harelenen buğulu bir hava kütlesi resmeder. Çayırın kavruk otlarını yanık bir renk ile boyar. Kızların güneşten kamaşan gözlerini, endişeli bir hayrat ve intizar içinde mahzun ve meraklı gösterir. O zaman eşya ve menâzır güya karşımızdadır. Biz sanki bir muhitin rengi ve şekli ortasındayız. Bunu söze, yazıya tatbik edelim, “tasvir” olur. Bu tabiatın mesela kırların, denizlerin, dağların... gösterilişine inhisar etmiyor. Gemi, yağmur, fırtına, câmi, sebil, yangın, hele portre şeklinde insan hatta ruhun bütün ihtirasları bu nevi tavsife muvafık birer mevzudur (s. 98-99).

Süleyman Şevket’in tasviri öğretmek için anlattığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. “Bunu söz, yazıya tatbik edelim” sözüyle de anlatılan bilgilerin kullanıldığı düşünülmektedir, bu da uygulama basamağıyla ilgilidir.

Mehmet Âkif’in *Asım*’dan başlığıyla verilen şiirden sonra *Bir Mukayese* başlığı altında bu şiir ile yazarın bir diğer eseri *Kahkaha-i Yeis* şiiri karşılaştırılmıştır. Süleyman Şevket (1926) söz konusu karşılaştırmayı şu şekilde yapmıştır:

“Kahkaha-i Yeis” ile Âkif Bey’in “Asım” isimli eserinden olup okuduğumuz yedi beyitlik parça arasındaki farkı düşünelim:

1) “Kahkaha-i Yeis”te maksat bir misal arkasında gizlenmiş, ikincisinde asıl fikir ortaya atılmıştır. Birincisi külfetli ve nezahet kaydına düşkün, öteki böyle merasimli şeylere karşı provasız ve tekliften azade görünüyor.

2) “Kahkaha-i Yeis”te şifahi lisan ifadesi yoktur. “Bad-ı nalan-ı hazan, telatum ki baran u zilâm” terkiplerinin konferans, ders, musahabe sıralarında söylenmesi otuz kırk sene evvelde halk dilinde ve münevver sayılan tabakanın ekseriyetinin kullanımına uygun değildi. Hele “abad-ı sükûnperver leyl, hep onun aks-i hurûsuyla garîk-i vaveyl” cinsinden bir ibare ancak kitap ve makale içinde kullanılıyordu. Hâlbuki Âkif Bey’in yedi beyti eserde söz söylenen zatın hayatta, cemiyet arasında konuştuğu gibi yazılmıştır. Bunun için nesre çevirmek isteyince yazı değiştirilecek bir terkip yahut kelime bulunmaz. “Kahkaha-i Yeis”te ise nesre muvafık ibare azdır. Mesela ikinci, sekizinci, on ikinci, on üçüncü, on beşinci, on altıncı satırlarda cümlelerin fiili baş tarafa konmuştur.

Bence bu farklar, şu sebeplere atfedilebilir:

1) Kahkaha-i Yeis diğerinden yirmi beş sene evvel yazılmıştır. Bir asrın dörtte biri kadar uzun bir devir içinde çok şey değişir.

2) Kahkaha-i Yais padişahlığın koyu ve gür zulmü devam ediyorken neşrolunmuştu. Sansürden kurtarmak kaydı vardı. Diğer serbest bir zamanın mahsulüdür.

3) Bu iki yazının muharirlerinde fikir ve telakki farkı mevcuttu. Fikret ve Âkif Beyler ayrı vazifeleri haiz şairlerdir. Aransa aralarında bu farklardan fazla ihtilaf bulunur.

Süleyman Şevket (1926) iki metnin karşılaştırmasıyla yirmi beş yıl içinde dildeki sadeleşmeyi göstermeyi amaçlamıştır. Tevfik Fikret’in dilinin konuşma dilinden uzaklaşmasının gerekçesi olarak da İstibdat Dönemi’ndeki sansürün gösterilmesi de tarihî gerçeklik içinde nesnel değerlendirme yapıldığının göstermektedir. Bu içerik metnlerin anlamını çözümleme, dil özelliklerini ayırt etme ve metnlerin dil özelliklerini karşılaştırmayı içerdiğinden söz konusu içerik analiz basamağı ile ilişkilendirilebilir. Bu içerikten sonra da *Üslup* başlığı altında şu içerik hazırlanmıştır:

Tabiatı yekdiğerinin aynı hemen bir şey yoktur. Dünkü gurubun kızılığî daha evvelki akşamların bulutlarını andırıyor. Milyonlarca insan çehresi var. Birbirinden ne kadar ayırır.

Ya huylarımızdaki ihtilaflar, simalardan fazladır. Dağ yamaçlarına, denizin manzarasına bakın. Mutlaka az çok farklarla teşekkül etmiş bulunuyor. Edebî eserler de böyledir. Yalnız iyi anlamak için kuvvetli şahsiyetlerin tertibindeki tenevvü derhal göze çarpar. Herkesin bu hususiliğine yani yazılarında yahut sözlerinde gördüğümüz şahsiliğe, fikrinin, duyusunun kendine mahsus olan ifade ve tebliğ tarzına “üslup” diyorlar (s. 114).

Üslupla ilgili hazırlana bu içerik bilgi basamağı kapsamında değerlendirilebilir. Bu içerikten sonra *Üslubun Değişmesindeki Sebepler* başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir:

Okuduğunuz muhtelif parçaların dimağınızda kalan evsafını düşünün. Mesela Tarık’tan alınan tiyatro parçasında cümleler, “Zeyniler Köyünde”ki ifadeye benzemiyor. Bu itilaf neye hamil olunabilir? İlk sebep şudur: *Zaman* değişiyor. Kıyafetlerimiz gibi tahsilin nevi, düşünce tarzları, zekâmızın anlayışı da bir tekâmül geçirmektedir. Zevkimizin yani güzel şeylere karşı duyulan hazzın aynı hâlde kalması mümkün olmaz. Tarık yahut Endülüs Fethi ile Zeyniler Köyü ayrı zamanın ve başka ihtiyaçların büsbütün farklı iki mahsulüdür. Mamafih aynı devirde eser yazmış muharrirlere de bakın. Hususi kabiliyetlerinde kudretli iseler hikâyeleri, tiyatroları, şiirleri de başkalarinkinden farklıdır. Üslup, kuvvetli *şahıslara* göre değişebilir. Bunlar kendi hususi vasıflarını, şahsiliıklarını mutlaka eserlerine katarlar.

Biz daha bariz fark gösteren muharrirlerin ifadeleri hakkında söylüyoruz. Yoksa meşhur bir söz vardır: “Üslup aynıyle insandır” derler. İnsanların ise bütün maddi ve manevî vasıflarını tetkik edin. Birbirinden çok farklıdır. Yüzlerimizde aynı aza var. Kaç kişi yekdiğerine benzer? Hepimiz bir türlü mekanik kaidelerine göre yürüyoruz. Hâlbuki adımlarımıza refakat eden gövdenin hareketi hiç de bir türlü değildir. Parmak izindeki ihtilafa, kemik ve adale nicelerinin bazı hususi şekillerle birbirinden ayrı oluşuna ne dersiniz? Hepimizi tanıyan bir arkadaş sınıfın haricinden seslerimizi işitsin, sahiplerini mutlaka ayırır. Hançereden çıkan sedalarda bile fark çoktur. Artık ahlak, fikir, tahsil ve zevk itilaflarındaki tenevvü düşünün.

Üslup mademki fikre, telakkilere, duyuş nevine bağlı, şahsi bir şeydir. O hâlde herkesin yekdiğerinden farklı olan düşünüş ve duyuş tarzı yazılarında görülmeli, hepimizin bir üslubu kendimize mahsus ifademiz bulunmalı. Buna bir mani var: Fikir ve tahassüs âliminden mümtaz bir şahsiliğin teşekkülü çok güçtür. İnsan okuduğu şeylerin kuvvetli tesiri altında kalır. Hususiliğin vücut bulması, diğer yazı müessirlerinin nüfuzundan sıyrılabilmek kudreti esaslı bir kabiliyet ve devamlı, sağlam bir cihet ile mümkün olur.

Ekseriyet açılan yolda yürür. Daha kestirme farz edilen kırdan gidince patika değil otlar içinde az zaman sonra silinmeye mahkûm ayak izleri kalır. Fakat buradan bir tanık yahut tarla süren sabanlı bir makine geçirin. Genişçe ve derince bir yer açılır. Kudretli istidat sahipleri gibidir. İlerliyorken arkalarında birer insan bırakırlar. Diğer zayıf yazıcılar, eskiden kalma yolda yürürler yahut yeni açılan çıkırı ihtiyar etmeğe mecbur kalırlar. Bu sebeple herkes bir üslup sahibi olamaz. Çünkü şahsiliğin teşkili ve mümtaz bir hususiliğin izharı çok zordur (s. 115-116).

Üslup değişikliğinin sebeplerinin anlatıldığı bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Mehmet Âkif’in *Asım’dan* başlığı altında alınan metinle oluşturulan içerikte ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bölüme yer verilmemiştir.

Faruk Nafiz’in *Suda Halkalar* şiirinden sonra *Sıhhat Tatbikatından*, *Münakkahiyet* ve *İcaz* başlıkları altında metin altında bilgiler verilmiştir. Süleyman Şevket (1926) *Sıhhat Tatbikatından* başlığı altında şu bilgiler verilmiştir:

Hakiki asalet, ruh ve ahlak safveti ile başlar. Yazıda en temiz ifade, iyi bir insanın bu vasfına benzer. Hayatta ferdin zekâ ve hassasiyetindeki lekesiz şeffaflığa kıymet biçilmez. Düzgün cümleler de böyledir. Edebî eserlerde yüksek hisleri, doğru fikirleri muvafık kelime ve ibarelerden yapılmış muhafazalar içine koyunuz. Yazınız çok uzun ömürlü olur.

“Suda Halkalar” eski bir hatırayı hasretle yâd etmek için yazılmış bir şiirdir. Vasıflarına bakınız:

1) Sözler, güzel ve kolay söyleniyor. Yani hecelerde, harflerde kulağı okşayan bir hoşluk vardır. Kelimeler birbiriyle hiç çarpışmıyor.

2) Her satır, kaide ve şiveye uygundur.

3) Şifahi lisanda kullanılmayan garip bir söze tesadüf edilmez.

4) Cümleler, iyi tertip olunmuştur.

Bu şartlara muvafık eserler “sıhhat”i haiz yazılar sırasına hakkıyla geçer (s. 127).

Sıhhat ile ilgili oluşturulan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu içerikten sonra *Münakkahiyet* başlığı altında şu bölüm oluşturulmuştur:

İnsanın hissi, fikirleri dimağında bulunduğu, yalnız icat ve tertip olup da henüz ifade edilmediği hâlde iken işlenmemiş mermere benzer. “Suda Halkalar” sanki heykel yapılmak için pürüzsüz tıraşı da olunmuştur. Öyle ki pürtüklü hiçbir yer görülmez. Fazla kelime yoktur. Söylenen hislerle kullanılan sözler, terazinin iki ayrı kefesindeki tevâzünü, müsavâtı andırır. “Münakkahiyet” buna diyorlar. Lügatte manası şudur: Kemikten ilik çıkarmak, ağaçların dalını yontup düğümleri düzeltmek. Yazıya tatbik edelim.

Zihne, kalemin ucuna iyi, fena birçok söz gelir. Anlatmak, duyurmak istediğimiz şeyin asıl maksada çok yaramayan yerlerini atıp kemikten ilik çıkarıldığı gibi özünü almak isteriz. Bu arzunun tahkik itmesinden “münakkahiyet” doğar. Yazıda bu vasıf, ağaç dallarını fazla yapraklardan soyduğumuz, düğümlü yerlerini ıslah ettiğimiz gibi karışık bir hâlde bulduğumuz fikirlerin de iyice düzeltilmiş olması demektir. O suretle mudilleri sözlerle ölçmek imkânı bulunsa mutlaka müsavi gelecek. Yazılarımızın bu vasfa mazhariyeti için ilmi çare:

1) Kuvvetli muharrirlerin iyi eserlerini okumak.

2) Kendi mektuplarımızı, mektep vazifelerimizi daima kontrol altında bulundurmak. Her kelimenin, bütün ibarelerin muayyen ve başlı başına bir mana ifade etmesini istemek (127-128)...

Münakkahiyet kavramının benzetmelerle anlatıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirmek mümkündür. Bu içerikten sonra *İcaz* başlığı altında şu bilgilere yer verilmiştir:

Bazı yazılarda az kelime kullanıldığı hâlde çok mana bulunur. Mesela “Fikirler yükseldikçe aralarında ihtilaflar çoğalır ve ittifaklar kuvvetlenir.” ibaresini anlamağa çalışalım. Afrika ortalarında birçok aşiret var. İhtiyaçları çok mahduttur. Hayatları pek yeknesak geçer. Taşındıkları fikirlere bakınız. Yekdiğerinin aynıdır. Birini ötekinden yaşayış, düşünüş, duyuş farklarına göre ayırmak kabil olmaz. Yani fikirler aşağı mertebede bulunduğu için aralarında kafaca ihtilaf yoktur. Bir de iki büyük filozofa bakınız, dimağlarında uçurumlar hâsıl olmuştur. Birinin ak dedigine diğeri siyahtır hükmünü verir.

İngiliz, Fransız parlamentolarında muhtelif fırka adamları birbirine büsbütün zıt fikirleri müdafaa ederler. Yani aralarında ihtilaf çoktur. Lakin ahlak prensiplerine kıymet verenlerin indinde samimi kanaatler hürmet görür. Herkes tabiata, cemiyete kendi zaviyesinden bakar. Arada yalan ve nifak bulunmadığı için farklı fikir taşıdıkları hâlde pek âlâ dost olabilirler. Medeni terbiye görmüş memleketlerde vatanın tehdit ve tehlike altında kaldığı tahakkuk edince “mukaddes ittifak”ların kolayca kurulduğu hatırlarız. Aralarındaki itilafın onda birini geri kalmış, asri teşekküllerini ikmal etmemiş memleketlerin halkına veriniz. Bakın nasıl umumi ölüm müvacehesinde bile birbirinin gözlerini çıkarırlar. Anlamağa çalıştığımız ibarenin manası budur. Çok şey düşünülerek yazılmış, fikirler, iki ufak cümlede itina ile hülasa ve tekşif edilmiştir. Bunda muhakemeye ait bir “icaz” vardır.

Sözün bir lüzuma göre uzatılmasına “itnâb”, hiç ihtiyaç yokken sırf gevezelik sayılabilecek sözlerin çoğaltılmasına “iksâr” diyorlar (s. 128-129).

İcaz kavramını ve bu kavramın karşıtı itnâb ve iksâr kavramlarının anlatıldığı bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Tablo 111’de yer alan diğer şiirlerden sonra *Lügatler* başlığı

altında bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. Metinlerin altında herhangi bir ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir çalışmaya veya edebî bilgiye yer verilmemiştir.

Dört metnin 1926'dan itibaren *Güzel Yazılar III* kitabının son yedi baskısında nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Mehmet Âkif'in *Çanakkale Şehitleri* isimli şiiri *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında *1896-1908 Sıralarında* şeklinde sınıflandırılan şiirleri örneklemek amacıyla kullanılmıştır. Faruk Nafiz'in *Han Duvarları* şiiri de *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947 ile 1950 arasındaki dört baskısında kullanılmıştır. Yahya Kemal'in *Açık Deniz* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942'deki baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947 ile 1948'deki baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu dört metnin Tablo 112'nin içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 112

Nazım Öğretimi Kodu İçin 1926'dan İtibaren Son Yedi Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Çanakkale Şehitleri	Mehmet Âkif				+	+	+	+	+	+	+
Han Duvarları	Faruk Nafiz				+	+	+	+	+	+	+
Açık Deniz	Yahya Kemal				+	+	+	+	+	+	+
Ses	Yahya Kemal				+	+	+	+	+	+	+

Tablo 112'de yer alan Mehmet Âkif'in *Çanakkale Şehitleri* şiiri kitapta yer alan ilk metin olması bakımından önemlidir. Bu şiirden sonra *Çanakkale Şehitleri Hakkında* başlığı altında Süleyman Şevket (1926) şu içeriği hazırlamıştır:

Umumi Harp içinde çok kanlı muharebeler oldu. Muhtelif cepheler teşkil etmişti. Para işlerinde milletçe öteden beri sıkıntı çekiyorduk. Harbe giriyorken de mühimmat, iase ve talim işleri iyi değildi. Ateş hattında asker, cephe gerilerinde sivil ahali üzüntülü yıllar geçirdi. Bu türlü bakımsızlıktan dolayı kabahatli ve mesulüz. Yalnız bereket versin ki Türk neslinin ruhu, iradesi esasen yalçın kayalardan sert ve çelikten kudretlidir. Soğuk, açlık, düşman ateşi gibi şeylere karşı tahammülümüz kırılmadı. Umumiyetle namusumuzu kurtardık.

Şair harp cephelerinden yalnız birinde, Çanakkale'de geçen vakalardaki fecaati ve kahramanlığı kısmen yazmıştır. Bunda aziz şehitlerimizin, şerefli gazilerimizin hatıralarını pek çok hürmete layık bulacaksınız.

Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın.

diyor. Manası budur: Çanakkale şehitlerinin şaniyla mütenasip kabri kimler kazabilir? Tarih çok eski zamanların hadiselerini ihtiva eder. Düşünebildiğimiz asırları kaplayacak kadar büyüktür. Fakat şehitlerimizin kıymeti bütün tarih genişliğinden fazla azimeti haizdir. Aziz ölülerimiz mazi makberelerine sığamaz. Tarihin tekmil sahası, şümuli şehitlerimizin şerefine, ulviyetine dar gelir (s. 4-5).

Türk milletinin kurtuluş için çok ağır bedeller ödendiğini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu zor zamanların sonunda kurulduğunu öğrencilere anlatma ve bu konuda millet bilinci oluşturma öğretiminin programının uzak hedefleri arasında yer aldığı, bu program hedefinden dolayı kitabın bu içerikle başlatıldığı söylenebilir. İçerikteki bu açıklama bölümü bilgi ve kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Şiirde geçen bilinmeyen kelimeler söylenerek *Çanakkale Şehitleri* şiiriyle oluşturulan içerik tamamlanmıştır.

Faruk Nafiz'in *Han Duvarları* şiirinden sonra *Memleket Yazıları* ve *İcat Yazının Neresinde Bulunur* başlıkları altında iki bölüm oluşturulmuştur. Bunlardan *Memleket Yazıları* başlığı altında Süleyman Şevket (1926) şu içeriği hazırlamıştır:

Biz memleketimizi bilmiyoruz. Anadolu'yu bir âlim ruhuyla dolaşan birkaç ecnebi var. Beş on cilt kitap yazmışlardır. Madenlerimizden pek az istifademiz oluyor. Akan sularımızın şimdilik işe yaradığı yoktur. Mektep müzelerine millî resim, vatan manzaraları isteyince pek az tablo örneği ele geçer. Memleketin musiki ve lisan misallerine meraklı kimseler tarafından gezilmesi yeni başlıyor. Hele pek eski yazılarımızda harici hayat ve tabiat zevki bulamayız. Son yüz sene içinde nihayet yüksekçe tahsil görenlere hitap edebilen eserler de en çok İstanbul'a mazhurdur.

Hâlbuki "Han Duvarları" önümüze Anadolu'nun ufuklarını açıyor. Demir yaylı, inleyen tekerlekli araba, ıssız, kıvrıntılı, boş, uzun, bozuk düzen yollar, deve kervanı, gurbete giden insanların eski, esmer duvarlı handa isli bir lambanın ışığında, yüzlerinin mahzun kırışıklıklarıyla sessiz durmaları yahut haydut veya kurt masalı hikâyeleri ve duvardaki maniler... dünkü hayatın ananeleri içinde uzayıp giden garip diyarımızın birer parçasıdır. Şair, duygulu bir gönülle Anadolu manzaraları arasından hasret ve hicranla nihayetlenen bir şiir çıkarıyor (s. 19-20).

Anadolu'nun ihmal edildiği ve keşfedilmesi gerektiğine yönelik mesajların olduğu bu içerikle Türkiye Cumhuriyeti'nde sadece İstanbul'un değil, ülkenin her köşesinin eşit oranda değerli olduğu anlatılmaktadır. Bu düşüncenin öğretim programının uzak hedeflerinde yer aldığı düşünülebilir. Hazırlanan bu içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirebilir. Bunun dışında *İcat Yazının Neresinde Bulunur* başlığı altında da şu bölüm hazırlanmıştır:

Bu manzumede acaba icadın bir hissesi var mı? Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ın sergüzeşti mi, diyebilirsiniz. Doğru olduğu hâlde farz edin ki şaire bu mevzuyu başka bir anlatmıştır. O vakit muharrir, icat faaliyetini göstermiş sayılamayacak mı? Güzel yazı işlerinde en ehemmiyetli kısım mevzu değildir. Bunu herkes yazı tarihteki vakalara benzeterek öğrenebilir. Hâlbuki manzumenin esasını kuvvetli gösteren birçok teferruat var. Onların her parçası için şair ne kadar mana ve şekil tasarlamıştır. Bu türlü tasvirleri buluş, neden icat sayılmasın? Fakat diyelim ki bütün bu kelimeler, manalar ecnebi, yerli bazı yazılarda muhtelif suretlerle kullanılmıştır. Böyle olduğu takdirde muharrire icat meziyeti atfedilecek mi?

Bu itirazın cevabı şudur: Peygamber Hazret-i Süleyman'dan beri dillerde bir cümle dolaşır: Güneş altında hiçbir yeni şey yok.

İspata girişmeyi istemeyerek kabul edelim ki “Han Duvarları”ndaki manalar, parça parça ayrı vesilelerle eski şairler tarafından da yazılmıştı. Bundan ne çıkar? Güzel bir mimari abidesinin muhtelif cüzleri herkes bilir, mermeri, çimentoyu, tahtaları pazarda satarlar. Biz de alıp bir bina kuralım. Bu mümkün mü? İlk musikiye başlayanlar re, mi, fa, sol, la, si’yi bilirler. Biraz çalışınca sedaların nevini anlarlar. Bir şiirin kelimelerine tevzini öğrenirler. Lakin bu kadcarkık bir bilgi ile mesela bir operet parçası bestelemelerine ihtimal var mı? Şair de sözlere, manalara karşı bir mimar ve musiki üstadı gibidir. İcat kudretini haiz olması için o kelime ve manaların kendine ait bir zevk ile toplu bir hâle konması kifayet eder. “Han Duvarları”nda şair bu mazhariyete ermiştir (s. 20-21).

Metin üzerinde icat kavramının açıklandığı bu içerik bilişsel alan basamaklarından bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yahya Kemal’in *Açık Deniz* şiirinden sonra metin altında *Lügatler* başlığı altında İngiliz Şair Bayron tanıtılmış, *Ahenk* başlığı altında ahenkle ilgili açıklamalara yer verilmiş, *Manzumenin Nesre Çevrilmiş Şekli* başlığı altında şiir nesre çevrilmiş, son olarak da *Ahengin İzahı ve Ehemmiyeti* başlığı altında açıklamalar yapılmıştır. Süleyman Şevket’in (1926) bu şekilde hazırladığı *Açık Deniz* şiirinin içeriğin yer alan *Ahenk* başlığı altındaki bölüm şu şekildedir:

Bu güzel şiirdeki sözler iyi seçilmiş. Her kelimenin, bütün satırların husule getireceği sade, zevkimizi okşuyor mu, diye uzun uzun düşünülmüş. Sonra bu cihetin izleri kaybedilmiş. Şimdi manzume hoş bir musiki tadıyla okunuyor. Duyulan seslerin kulaklarda böyle tatlı tesir bırakması büyük bir meziyettir. Adına “ahenk” diyorlar. Siz evvela şiirin kelime hâlindeki manasına bakınız. Ben anladığım gibi nesre çevirmeyi deneyeceğim. İyi inşat olunuyorken hissedilecek ahengi siz kendiniz duyacaksınız (s. 131).

Ahengin genel özelliklerinin açıklandığı bu bölümden sonra *Açık Deniz* şiiri *Manzumenin Nesre Çevrilmiş Şekli* başlığı altında düzyazıya çevrilmiştir. Bu bölümden sonra da *Ahengin İzahı ve Ehemmiyeti* başlığı altında hazırlana içerik şu şekildedir:

Musiki bestelerinde lahn ve nağmelerin uygun olmasını isterler. Güzel nazım ve nesirlerde sözün iyi imtizaç etmiş bulunması aranır. Büyük muharrirlere göre üslubun şahsiliğini okumuştuk. Gösterdikleri hususi fark, eserlerinin bilhassa kulakta, ruhta bıraktığı sedadan anlaşılır. Yazılarda o ses, tesiri musikiden daha az mahsus fakat mutlaka onun kadar mühim bir vasıftır. Bu meziyet hakkında “ahenk” ıstılahını kullanırlar: İbarenin kulağa hoş gelmesini temin eden bir imtizaç şekli diye tarif ve izah olunur. Çok ehemmiyeti vardır. Sâmiyaları yaralayan sözlerden müteşekkil cümleler, en iyi ve pek asil bir fikri ihtiva etse bile fazla kâri’ bulamaz. Kıymetli eserlerde beyni kulak hazırlar. İlk tesirde onun incinmesi yazıyı ehemmiyetinden düşürür. Dimağ hoşnut olmaz.

Ruhun ihtiraslı hareketlerini taşıyan sedaların seçilmesi, şairin kudretinden beklenir. Yazanın iyiliğine, muvaffakiyetine en ziyade nişan olan budur.

1) Ahengin husulü için hecelerin, harflerin birbiriyle çarpışmasına meydan verilmez. Sözler, kolay ve tatlı telaffuz edilmelidir.

2) Cümleler, mevzudaki sükûna yahut şiddete uymalıdır.

3) Şairin asıl kendi içindeki ahengin sözlere serpilmiş bir hâlde mütenasiben dağılması lazımdır.

Asabi ve titiz birçok muharrirler, kulaklarını miyar ittihaz eder. İbarelerini yüksek sesle okur. Telaffuzundaki suhulete veya güçlüğü göre birçok defa tashihe girişir. Yekdiğerine yakın cümlelerin uzunluğunu, kısalığını ölçer. Hayalinde bulduğu intizamı ve musikiyi sözlere katar.

Mihaniki ve Taklidi Ahenk

Ahengi haiz görünen yazıların bir kısmı sadece dinleyenlerin hoşuna gidecek hecelerden teşkil eder. Kelimelerin sedasında bir pürüz bulunmaz. Bu türüsüne “selaset” ve “mihaniki ahenk” denir.

Bir de yağmurun sesi, buranın gürültüsü ve çam ağaçlarının hışırtısı gibi tabiat hadiselerini aynen duyuran eserler vardır. Bunlara “tasviri ve taklidi ahenk” diyorlar.

Taklidi ve tasviri ahenkte ihtiyaca göre 1) Tabiatın maddelerinde geçen hadiselerin cereyanındaki hususilik 2) Canlı mevcudatın hareketleri 3) Ruhun heyecanları hissedilebilir. Yahya Kemal Bey’in az evvel okuduğunuz şiirinde ben denizin taşkınlığını, koskoca meydan ve manzaranın yalnız kendi enginliğine ait boş genişliğini görüyorum (s. 133-134)

Açık Deniz şiiri ve metin altındaki açıklamalar bilişsel alan basamaklarından bilgi ve kavrama basamağı ilişkilendirilebilir.

Yahya Kemal’in Ses şiirinden sonra *Mümtaziyet* başlığı altında bu kavramla ilgili açıklama şu şekildedir:

Bu şiiri anlatınız? Alelade yazılardan biri diye okuyup geçmek doğru olmaz. İhtiva ettiği kıymeti anlatmak için şu izahata ve misallere bakınız:

İnsanları müşterek hislerle yakan, coşturan hadiseler olur. Sevilen kimselerin ölümü karşısında herkes acı duyar. Hesap edilsin, hilkatin iptidasından beri ne kadar çok aile matemine ağlanmış. Hangisinden kalplerde müessir ve derin yara izleri bulunabilir. Mesela refikasını kaybeden vefalı erkekler, daima teessür ve ıstırap duydular. İçlerinde acılarını sözle, musikiyle, mezar taşlarıyla anlatanlar vardır. Şimdi hatıralarından küçük bir eser bilmiyoruz. Ama Şair Abdülhak Hamit Bey, zevcesinin ölümü için “Makber” adlı kitabını yazmıştır. O yaşıyor.

Bin üç yüz sene evvel Kerbela şehitlerine acımışlar. Bazen Müslümanlar, hâlâ zincirlerle göğüslerini dövüyor, keskin bıçaklarla başlarından kan akıtıyorlar. Duydukları matem samimidir. Fakat istikbale bu hislerinden ne kaldığını sorunuz. Muhteşem Kâşânî ve Fuzuli gibi şairler akla gelir.

Dünyada evladı ölen analar hesapsızdır. Aralarında en çok Hazret-i Meryem, büyük ressamın ilhamına mevzu olmuştur.

Bu misaller çoğaltılabilir. Her asker, başkumandanlığa yükselemez. Binlerce seyyah içinden bir kutup kâşifi çıkar. Cisimlerin yere doğru düştüğünü görmeyen yoktu. Lakin arzın cazibesini düşünebilen bir Nevton yetiştirdi.

İnsanlar esasen başlarında aynı beyin kuvvetlerini, melikelerini taşıyorlar. Fark, zekâ ve teessür kabiliyetlerini izhar edebilecek vasıtalarla malik olmalarının derecesindedir. Refikası için ağlayanlar var. Lakin bu mevzuda “Makber” olunur. Kerbela vakasına hâlâ döven İranîyi kimse bilmez. Muhteşem kâşânî ile Fuzuli maruftur. Çocuğunu kaybeden validenin kendi içi yanar. Fakat yalnız Hazreti Meryem’in resmini kiliselerin aziz bir yerinde hürmetle ziyaret ederler. Cemiyet işlerinde bu gibi insanlar, meçhul bir âlemde sivrilerek tanınmıştır. Sebebi her ne olursa olsun emsaline göre müstesnadırlar. Bunu yalnız güzel, iyi eserlere tatbik ediniz.

Eski devirlerin zulmünü ve istibdadını yıkmak için kendi ruhunda yahut halk arasında isyan eden muharrirler çoktu. Biz Türkler Namık Kemal’in muhtelif yazılarıyla Fikret’in mesela Sis, Bomba- Bir Lahza-i Teahhur, Şehrâyn ve Millet Şarkısı manzumelerini emsallerinden farklı buluruz.

Herkes “yazık bu adam müstaidi, yükselemedi.” gibi sözler söyleyebilir. Namık Kemal,

Hicap etsin tabiat yerde kalmış kabiliyetten

diyor. Mısraına kuvvetli bir itham ve mesuliyet de katar.

“Sümbül, saçları gibi kokuyor” demekte müşkülât yoktur. Lakin Trabzonlu “Figani”nin eski bir ifade ile olsa da:

Şemim-i kâkülün almış nesim gülşende

Demişler ki sümbüle sende emanet olsun bu

Beyti şeklinde bir şey söylemek, şairi bu mevkide emsalinden ayırır. Asıl okuduğumuz şiire tatbik edelim:

Boğaziçi'nde güzel bir ses dinlemek ve onun hatırasını kalplerde saklamak güç değildir. Fakat

Bir lâhzada bir pancur açılmış gibi yazdan

Bir bestenin engin sesi yükseldi Boğaz'dan.

Coşmuş gene bir aşkın uzak hatırasıyla,

Aksetti uyanmış tepelerden sırasıyla

Dağ dağ o güzel ses bütün etrafı gezindi.

Görmüş ve geçirmiş denizin kalbine sindi.

Beyitlerini yazmak kudretli şiir duygusuyla kabil olabilir.

Bu izahata ve misallere göre kendi cinsi arasında sivrilmeğe, bir mananın en güzel ve müstesna bir şekilde ifadesine, bu kuvvetli şahsiliğe “mümtaziyet” denir. Zıddı bayağılık ve aleladeliktir (s. 143-145).

Yahya Kemal'in Ses şiirinin içeriğinde açıklanan mümtaziyet kavramıyla ilgili içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Tablo 112'deki şiirlerden sonra genel itibariyle edebî kavramlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Metinlerden hareketle edebî bilgiler verildiği ve metin üzerinden açıklamalar yapıldığı için metin temelli edebiyat öğretimine göre içerik hazırlanmıştır, demek yanlış olmayacaktır.

On altı farklı yazardan toplam yirmi bir metnin yalnızca 1928'deki baskıda kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Enis Behiç'in *Tuna Kıyısında* şiirinin *Güzel Yazılar II* kitabının 1929, 1930 ve 1934 baskılarında kullanıldığı; Tevfik Fikret'in *Öksüzlüğüm* ve *Rûbabın Cevabı* şiirleri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının da 1933 ve 1934'teki baskılarında kullanıldığı; Mehmet Âkif'in *Secde Şiirinden* alınan bölüm *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında divan edebiyatı başlığı altında mesneviyi örneklemek için kullanıldığı; Recaizade Mahmut Ekrem'in *Hicran* şiirinin *Güzel Yazılar II* kitabının ilk baskısında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının tüm baskılarında *Tanzimat Devri'nde Şiir* bölümünde kullanıldığı; Şinasi'nin Reşit Paşa Hakkında yazdığı şiirin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1931'deki baskısında *Tanzimat'tan Sonraki Edebî Neviler* başlığı altında didaktik şiir örneği olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu metinler Tablo 113'te gösterilmiştir.

Tablo 113

Nazım Öğretimi Kodu İçin Sadece 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340/1924	1341/1925	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Akdeniz	Enis Behiç						+				
Tuna Kıyısında	Enis Behiç						+				
Öksüzlüğüm	Tevfik Fikret						+				
Halûk'un Vedaı	Tevfik Fikret						+				
Rûbabın Cevabı	Tevfik Fikret						+				
Merdiven	Ahmet Haşim						+				
Karanfil	Ahmet Haşim						+				
Birkaç Kıta	Eşref Efendi						+				
Secde Şiirinden	Mehmet Âkif						+				
Hasbihâl	Mehmet Âkif						+				
Hicran	Recaizade Mahmut Ekrem						+				
Kitabe	Muallim Naci						+				
Gazel	Ziya Paşa						+				
Kıta	Ziya Paşa						+				
Kıta	Keçecizade İzzet Molla						+				
Kıta	Şeyh Galip						+				
Reşit Paşa Hakkında	Şinasi						+				
Nedim'den Birkaç Parça	Nedim						+				
Nabi'den Birkaç Parça	Nabi						+				
Udhuke-i Garibe	Evliye Çelebi						+				
Birkaç Kıta	Fuzuli						+				
Saz Şairlerinden	Bayburtlu Zihni						+				

Tablo 113'teki şiirlerden Enis Behiç'in şiirleriyle ilgili içerik bir bütün hâlinde hazırlanmıştır. *Akdeniz* şiirinden sonra *Bu Şiir Hakkında* başlığı ile metin altı çalışmalar düzenlenmiştir. İlk çalışmada “Bu manzume parçasını kelimelerine mazbut ve tâbi kalmadan nesre çeviriyorum” (s. 31) açıklamasıyla şiir nesre çevrilmiştir. Sonra *Vazife* başlığı ile şu içerik hazırlanmıştır:

1. Enis Behiç Bey, edebiyatımıza yeni mevzular getirdi. Eski korsan menkıbelerinde “*Süvariler, Gemiciler*” manzumesinde çevik birer yiğitlik tasviri vardır. “Miras” adlı şiir mecmuasından birkaç parça eser okuyunuz.
2. “Tuna Kıyısında” yazılan şu manzumeye bakınız. Kelimelerine tâbi olmayarak, serbest bir kalemle nesre çevirmeyi deneyiniz. Şiirdeki esaslı fikri, asıl kastolunan mevzuu bir tahrir vazifesi yapmalısınız (1928, s. 32).

Hazırlanan içerikte Enis Behiç ve eserleriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Akdeniz* şiirinin nesre çevrilmesi örnek bir çalışma olarak değerlendirilirken *Tuna Kıyısında* şiirinin öğrenciler tarafından nesre çevrilmesi istenmiştir. Bu içerik bilgi ve uygulama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Örnek metindeki uygulamanın yeni metin üzerinde uygulanması da üst düzey düşünme becerilerinden transfer etme becerisini geliştirecek bir çalışma olarak değerlendirilebilir. “Tahrir vazifesi yapmalısınız” söyleleriyle de yazma becerisiyle ilgili çalışmaların planlandığı görülmektedir.

Tevfik Fikret’in *Öksüzlüğüm* şiiriyle hazırlanan içerikte metin altında *Lügatler* başlığı ile şiirde geçen kelimelere yer verilmiştir. *Öksüzlüğüm Hakkında* başlığı altında şiirle ilgili açıklamalardan sonra şu sözlere yer verilmiştir:

1897’de Yunanlılara galip geldikten birkaç kanlı fedakârlığa katlandıktan sonra da Girit’i kurtaramamıştık. O zaman gazetelerin, halkın millet işlerinden bahsetmesi yasaktı. Vatanın bir parçası elden çıkıyordu. Memleket gafil hatta kısmen sefasına düşkün insanlarla doluydu. Fikret Bey, içinin acılarını *Öksüzlüğüm* serlevhali bir masal arkasından ifade etmeye düşünmüştü. Yani bu şiir, Girit için yazılmıştır. Siz, ona göre izah ediniz (s. 35).

Kitapta geçen bu sözlerle İstibdat Dönemi’nin ağır şartlarını aktarılmıştır. Dönemin devlet yönetiminin vurdumduymazlığının, insanların çaresizliğinin anlatıldığı bu bölümde Osmanlı Devleti’nin son döneminin, Türkiye Cumhuriyeti’ne geçişin kaçınılmazlığı da anlatılmaya çalışılmıştır. Yeni bir ulus devlet inşasında edebiyat eğitiminin rolünü gösteren bu içerik, sosyolojik değer taşımaktadır. *Sualler* başlığı altında şu üç soruya yer verilmiştir: “1. Laciverte çalan genişlikte yürüyen hayalin vasıfları nedir? 2. Coşkun bir denizin siyah köpükler olur mu? 3. Coğrafyada Nisyan Denizi yoktur. Şair ne demek istiyor?” (s. 35) metnin anlamına yönelik olan bu sorular analiz ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret’in *Halûk’un Vedâ* şiiriyle ilgili hazırlanan içerikte metinden sonra *Lügatler* başlığı altında bilinmeyen kelimelere yer verilmiştir. *Vazife* başlığı altında üç vazifeye yer verilmiştir. Birinci vazifede içerikle ilgili açıklamalara yer verildikten sonra “Ziya kârbanı nedir? Kâinat-ı efkâr neresidir, orası nasıl gezilir, dolaşılır?” (s. 53) sorularına yer verilmiştir. Metin içinde geçen ifadelerin irdelendiği sorularda amaç metnin anlamını oluşturun parçaların düşünülmesidir. Birinci vazifede geçen bu sorular kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. İkinci vazifede hayatın asıl emelinin aziz idealler olduğu belirtilmiş ve bununla ilgili “Tevfik Bey, ona mutlak kavuşacağımıza dair olan kanaatini hangi satırlarda bulabilirsiniz? Onu gösteriniz.” sorusu hazırlanmıştır. Bu soru da kavrama basamağıyla

ilişkilendirilebilir. Üçüncü vazifede “Zaferi kılıçtan ziyade kalpten bekliyor. Ne demektir?” sorusu da metnin anlamına yöneliktir, kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Son olarak da Tevfik Fikret’in hayatı ve edebî kişiliğinin açıklandığı bir bölümle içerik tamamlanmıştır. Bu bölüm de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tevfik Fikret’in *Rûbabın Cevabı* şiirinden sonra sadece şiirde geçen kelimelerin anlamına yer verilmiştir.

Ahmet Haşım’ın *Merdiven* ve *Karanfil* şiirleriyle bir arada içerik hazırlanmıştır. Metinlerden sonra metinlerin anlamı ve Ahmet Haşım’ın dil özelliğiyle ilgili açıklamalarla oluşturulan içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Recaizade Mahmut Ekrem’in *Hicran* şiiri, Muallim Naci’nin *Kitabe* şiiri, Şinasi’nin *Reşit Paşa Hakkında* şiirinden sonra da şiirlerde geçen kelimelerin anlamlarına yer verilmiş, şairlerin hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalarla içerik tamamlanmıştır. Bu içerikler bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Diğer metinlerin altında herhangi bir metin altı çalışmaya yer verilmemiş, okuma amacıyla kitaba alınmıştır. Bu metinlerin anlamlarıyla ilgili yapılacak çalışmalar da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitapta Cenap Şahabettin’in *Yakazat-ı Leyliyye* şiirinin sadece 1928 ve 1929’daki baskılarda nazım öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metnin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1336-1338, 1343 ve 1931 yıllarındaki baskılarında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1933 ve 1934’teki baskılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Şiirden sonra şiirde geçen kelimelere ve şiirle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Bu içerikten sonra *İcat Hazırlığı-Tertip* ve *Eda* başlıkları hakkında altında yazıyla ilgili açıklamalar yer almıştır. Bu bölüm de bilgi basamağıyla ilgilidir.

Kitapta yalnız iki metnin 1928 ile 1935 yılları arasındaki beş baskıda nazım öğretimi kodunun içeriğinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Mehmet Âkif’in *Kartal Köyü* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942’deki baskısında *Tanzimat’tan Sonraki Edebî Neviler* başlığı altında destan şiiri-epik şiir örneği olarak kullanıldığı, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947 ve 1948’deki baskılarında *Nazım Türleri* başlığı altında destan şiiri-epik şiir örneği olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Rıza Tevfik’in *Akşam Garipliği* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında, *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının 1947, 1948, 1949 ve 1950 baskılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 114’te gösterilmiştir.

Tablo 114

Nazım Öğretimi Kodu İçin 1928'den İtibaren Beş Baskısında Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Kartal Köyü	Mehmet Âkif						+	+	+	+	+
Akşam Garipliği	Rıza Tevfik						+	+	+	+	+

Tablo 114'te görülen metinlerden sonra herhangi bir metin altı çalışmaya yer verilmemiş, metinler okuma parçası olarak kullanılmış ve bu şekilde içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik metnin okunması ve anlam çalışmalarını içeren bir süreç içerisinde değerlendirildiği düşünüldüğünde hazırlanan içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İki metnin kitabın yalnızca 1929, 1930, 1934 ve 1934-1935 baskılarında nazım öğretimi için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Tevfik Fikret'in *Bir İçim Su* şiirinin *Güzel Yazılar IV* kitabının 1336-1338, 1343 ve 1942 yıllarındaki baskılarında; *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950 yıllarındaki baskılarında kullanılmıştır. Enis Behiç'in *Uğursuz Baskın* şiiri de *Tarih Boyunca Güzel Yazılar III* kitabının *Aruz-Hece Vezinleri 1908'den Sonra* başlığı altında örnek metin olarak kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 115'te gösterilmiştir.

Tablo 115

Nazım Öğretimi Kodu İçin 1929'dan İtibaren Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Bir İçim Su	Tevfik Fikret							+	+	+	+
Uğursuz Baskın	Enis Behiç							+	+	+	+

Tablo 115’te görülen metinlerden Tevfik Fikret’in *Bir İçim Su* şiirinden sonra şiirde geçen kelimelere yer verilmiştir. Enis Behiç’in *Uğursuz Baskın* şiirinden sonra 1934’ten itibaren şiiri anlamına yönelik metin altı sorularına yer verilmiştir. Metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla; kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla; izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

On metinle *Mâniler* başlığı altındaki on dört mâni kitabın yalnızca 1930, 1934 ve 1934-1935 yıllarında nazım öğretiminde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Mehmet Emin’in *Şehit Osman’ın Yüreği* şiiri *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942’deki baskısında; *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950’deki baskılarında 15’li hece ölçüsünü örneklemek için kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinlerle Tablo 116’nın içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 116

Nazım Öğretimi Kodu İçin 1930’dan İtibaren Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Şehit Osman’ın Yüreği	Mehmet Emin	+							+	+	+
Gurbet	Kemalettin Kâmi								+	+	+
Vefa	Ziya Gökalp								+	+	+
Feragat	Kemalettin Kâmi								+	+	+
Yuvam İçin	Faruk Nafiz								+	+	+
Boğulan Çocuklar	Enis Behiç								+	+	+
Bursa’da Akşam	Ömer Bedrettin								+	+	+
Denizde Akşam	Ömer Bedrettin								+	+	+
Leyla	Yahya Kemal								+	+	+
Safahat İçin	Mehmet Âkif								+	+	+
Maniler									+	+	+

Tablo 116’nın içeriğinde görülen kitabın ilk baskısında da kullanılan, Mehmet Emin’in *Şehit Osman’ın Yüreği* şiiri 15’li hece ölçüsünü örneklemek için kitaba alınmıştır. Bu metinden sonra *İzah* başlığı altında metin açıklanmıştır. Kemalettin Kâmi’nin *Gurbet* şiiri 7’li hece veznini örneklemek için kitaba alınmış, metnin anlamına yönelik metin altı sorularına yer verilmiştir. Ziya Gökalp’in *Vefa* şiiri 8’li heceyi örneklemek için kitaba alınmış, 1934’ten

itibaren metni anlamına yönelik metin altı soruları kullanılmıştır. Kemalettin Kâmi'nin *Feragat* şiiri ile Faruk Nafiz'in *Yuvam İçin* şiiri 11'li hece veznini; Enis Behiç'in *Boğulan Çocuklar* şiiri 4+4+5 duraklı 13'lü hece veznini, Ömer Bedrettin'in *Bursa'da Akşam* şiiri 14'lü hece veznini, *Denizde Akşam* şiiri 7'li hece veznini örneklemek için kitaba alınmıştır. Yahya Kemal'in *Leylâ* şiiri lirik şiiri örneklemek amacıyla kitaba alınmıştır. Mehmet Âkif'in *Safahat İçin* metninden sonra *Sadelik ve Tabiilik*, *Tabiilik ve Ehemmiyeti* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiş, 1934'teki baskıdan itibaren "Mektup nedir, nasıl olmalıdır? Tabiilikten ne anlıyorsunuz? Tabiiliğin ehemmiyeti nelerdir?" şeklinde açıklamayı destekleyen metin altı sorularına yer verilmiştir. Bu sorular bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Metinlerin tür ve şekil özelliklerinin incelenmesi bilgi basamağıyla, kafiye, vezin gibi çözümleme çalışmaları analiz basamağıyla, izahı yapılmayan metinlerin ders içerisinde açıklanması kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

1930'dan itibaren kitapta aruz vezniyle ilgili bilgiler azaltılırken hece vezniyle ilgili örneklerin artmasında dildeki sadeleşmenin yanında 1930'daki *Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi*'ndeki divan edebiyatı öğretimiyle ilgili tartışmaların da etkisi olduğu düşünülebilir.

Üç metnin kitabın tüm baskılarında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu üç metin Tablo 117'de gösterilmiştir.

Tablo 117

Nesir Öğretimi Kodu İçin Tüm Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Bir Güvercin Avı	Yakup Kadri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
M. Claude Farrere'e Açık Mektup	Yakup Kadri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Zeynep'im Zeynep'im	Halide Edip	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 117'de gösterilen metinlerden Halide Edip'in *Zeynep'im Zeynep'im* metninden sonra *Zeynep'im Hikâyesi Hakkında* başlığı altına hikâye açıklanmıştır. Sonra *Tertibin İzahı ve Tarifi*, *Tertibin Ehemmiyeti* başlıkları altında *Zeynep'im Zeynep'im* hikâyesinden de

örneklerle tertip kavramı açıklanmıştır. Bu bölümdeki açıklamaları bilgi, metni anlamına yönelik çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Yakup Kadri'nin *Bir Güvercin Avı* isimli metninden sonra “Esas ve tali fikirler nedir? Mevzu nedir? İcat nedir? İcadın vasıfları nelerdir?” şekline metin altı sorularıyla metni oluşturan yapılar bulunmaya, metinden örneklerle söz konusu kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Açıklamalar bilgi basamağıyla, metnin anlaşılmasına yönelik çalışmalar da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Yakup Kadri'nin *M. Claude Farrere'e Açık Mektup* başlığı ile kitapta yer alan metin de mektup türlerine örnek vermek amacıyla kullanılmıştır. Bu metin de hem bilgi hem de kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

On dört metnin sadece kitabın ilk baskısında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı görülmüştür. Bu metinlerden Refik Halit'in *Anadolu'da Bahar* isimli metni *Güzel Yazılar II* kitabının 1928, 1929, 1930 ve 1934 yıllarındaki baskılarında; *Ay Peşinde* isimli metni *Güzel Yazılar II* kitabının 1930 ve 1934 yıllarındaki baskılarda; Halit Ziya'nın *Altın Nine* başlıklı metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1926, 1927 ve 1928'deki baskılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu metinler Tablo 118'de gösterilmiştir.

Tablo 118

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Anadolu'da Bahar	Refik Halit	+									
Ay Peşinde	Refik Halit	+									
Şehidin Babası	Süleyman Nazif	+									
Süleyman Nazif	Halit Ziya	+									
Küçük Kambur	Halit Ziya	+									
Altın Nine	Halit Ziya	+									
Çöl ve Hacılar	Cenap Şahabettin	+									
Topal	Hüseyin Cahit	+									
Bir Mektup	Abdülhak Hamit	+									
Bir Mektup/Ebuzziya Tefrik Beyefendi'ye	Kemalpaşazade Sait Bey	+									
Sadullah Paşa'nın Bir Mektubu	Sadullah Paşa	+									
Cevdet Paşa'nın Bir Mektubu	Cevdet Paşa	+									
Evliya Çelebi'nin Rüyası	Evliya Çelebi	+									
Osman Han-ı Gazi'nin Rüyası	Ahmet Şemsettin Efendi	+									

Tablo 118’de gösterilen Refik Halit’in *Anadolu’da Bahar* isimli hikâyesi kitabın birinci baskısının ilk nesir örneğidir. Metinden sonra “Anadolu’da Bahar’ı nasıl okudunuz?” (s. 8) sorusuna yer verilmiş ve “üç tür kıraat vardır” denilerek okuma türleri anlatılmıştır. Süleyman Şevket (1338-1339) kıraat türleriyle ilgili şu içeriği hazırlamıştır:

1) Heceleri tereddütsüz, sendelemen sökerek, zihni yormadan, düz, pürüzsüz okumak. Bu nevi kuvvetli bir makineye benzetebiliriz. Yağlı yayları, iyi kurulmuş, çarklarıyla muntazaman işlemesi dürüst ve serbesttir. Buna “mihaniki” hareket deriz. Okumaya tatbik ediniz. Heceler, kelimeler yaylara, çarklara benzeyen mahreçlerden güçlüğe düşmeden çıkmalı. Cümleler manasız bir derenin dökülüştündeki kolaylıkla akabilmelidir. “Mihaniki kıraat”ta muvaffakiyet böyle olur. Arapça bilmeyen hafızların Kur’an-ı Kerim tilaveti bunun iyi bir misalidir.

2) Birinci safhada lisanın yalnız maddiliğindeki intizama, kuvvete, seri harekete bakıyoruz. İkinci nevi kıraatte maksat okuduğumuz parçanın manasını kavrayabilmek, dinleyenlere de anlatmaktır. Bunda hesaplı davranmak ister. Makine gibi duygusuz hatta maddi intizam içinde bir düzeye okumak kâfi değildir. Ecnebi lisanlarından birinin harflerini öğretince hele biraz idman ve itiyatta hâsıl edersek o nevi harf için mihaniki kıraatte muvaffak oluruz. İkinci safha bilhassa manaya aittir. Yalnız sâmiyanın musiki duyması kifayet etmez. Okuduğumuzu kendimiz de etrafımızdaki dinleyenler de anlayabilmelidir. Buna “kıraatın mantıki” nevi denir. Tenkit işaretlerine riayet olunur. İbarenin ehemmiyetli kısmı daha ziyade nazara çarpacak şekilde gösterilir.

3) Kıraatin ikinci safhasıyla okuyuşta iyiliği, doğruluğu temin ediyoruz. Fakat bir de mevzu herkese en güzel şekliyle duyurabilmek lazımdır. Hayatta her vaka, ayan surette geçmez. Yolda bir gürültü işitirsiniz. Her günkü tabiliktan farklı değildir. Fikrinizin istikameti hiç değişmez. Gittiğiniz yerde anlatmağa lüzum görmezsiniz. Bir defa da saçları perişan hıçkırıkları boğazında matemle düğümlü, belki sessiz adımlarla sürüklenen bir muhacir kafesi önünüzden geçer. Sarsılırsınız. Evvelce sükût etmişsiniz. Şimdi anlatsanız ıstırabınıza muvaffak kelime aramak istersiniz. Vaziyetiniz neşeli bir düğün âlemini hevesle nakleden bir arkadaşını benzemez. Yüzünüze bakanlar, hissinizdeki acılığı duyar. Bir misal ile daha kolay anlatayım. Deniz, daima ayan sükûn içinde uyur gibi dalgın durmaz. Bazen hafif, içinde mırıltılarla sahilleri okşar, fırtına zamanlarında gürleyerek kayalara çarpar. Dikkat edin. Sevad limanlık bir koyun durgunluğunu, buralı bir denizin gürültülü, köpüklü hücumunu ayan ile söylemeyiz. Mevzunun hâline göre sakin yahut heyecanlı görünürüz. Bunu bir eser okumaya benzetiniz. Heceleri kekelemeden dürüstçe telaffuz etmek, birinci safhayı temine yarar. Manayı sadece duyarak, anlatarak okumak kıraatın “mantıki” şeklidir. Bir de sesi, tabiliğinden hiç fedakârlık etmeyerek mevzunun ihtiyacına göre alçaltmak yahut gür bir hâlde idare etmek vardır. Duyulan bir şeyi en güzel bir tarzda ibarelere şahsiliğimizden bir tahsüs ve heyecan katmak suretiyle okumak artık mantıki yahut mihaniki kıraatın fevkinde bir meziyet olur. Buna “berî kıraat” denir (s. 8-9).

Kıraatla ilgili bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilgilidir. Bu açıklamalara göre kıraat çalışmalarının yapılması da uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Kıraat ile ilgili açıklamalar şu şekilde özetlenmiş ve öğrencilere okuma çalışması önerilmiştir:

Şimdiki sınıfların ilk saatinden itibaren üçüncü safhada muvaffakiyet esbânını aramak lazımdır. “Anadolu’da Bahar”ı tecrübe edin. Bilmediğiniz belki bir kelime yoktur. Çok gördüğünüz sözleri tereddütsüz okuyabilirsiniz. “Mihaniki kıraat” kolayca istihsal edilir. Bu parçayı anlamak için de müşkülata uğramak kabil değildir. Tarafımızdaki tabii, sade, açık ifade güzelliğiyle yazılmıştır. “Mantıki kıraat”ın temini de güç sayılmaz. Yeter ki anladığımızı hâricte yahut sınıfta arkadaşlarınıza karşı ifadeye teşebbüs ederseniz “berî kıraat” daha ziyade sâmiya talik eder. Şifâhen daha kolay anlatılır. Bunu “inşad”ın evsafı sırasında göreceksiniz. Şimdi “Anadolu’da Bahar”ın bilhassa altıncı sayfadaki son, yedincideki ilk satırlarını duyarak, tabiatı olduğu gibi vakanın cereyan edebileceği şekilde düşünerek okuyunuz (s. 9).

Açıklamadan da anlaşılacağı gibi okuma çalışmasının sürdürülebilir olması amaçlanmıştır. Bu bölümün içeriği de bilgi ve uygulama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Refik Halit'in *Ay Peşinde* hikâyesinden sonra metnin dilinin sadeliği vurgulanmıştır. "Sınıfta arkadaşlarınızın yanında serbestçe anlatmak gayesine göre mevzuyu kavrayarak ifadeye, masalı söylemeğe çalışırsanız parçadan hâsıl olacak fayda çoğalır" (s. 13) sözleriyle sınıf içinde konuşma çalışması önerilmiştir. Bu öneri dört temel beceriye göre içerik hazırlandığına kanıt olarak gösterilebilir. Süleyman Şevket, öğretim süreçlerinde kullanılan metin sayısının arttırılmasıyla oluşacak deneyimlerle öğrenmeyi sağlamayı amaçlamıştır. Süleyman Şevket (1338-1339) şu sözleri de söz konusu amacı desteklemektedir:

Artık öğrenmiş sayılabilirsiniz. İfade, külfete lüzumsuz fazla kelimelere muhtaç değildir. Hele gösteriş olsun diye süslenmek eseri düşürür. Fikirlerin güya uğraşmadan, itinaya lüzum bile hissetmeden yazılmış görünmesi kadar fayda, meziyet olmaz. "Anadolu'da Bahar" "Ay Peşinde" zihne geldiği gibi yazılmış. İnsan, kendine çekidüzen vermiş, alışmadığı resmî salonlarda merasime iştirak edenler gibi yapma edalı bir muharrir değil, karşısında bir "adam" bulur. Yazıları böyle olduğu gibi görünmeğe "tabiiilik-tabiat" denir. Suniliğinden, asıl mani haricinde kalan sahte süslerden kurtulmakla kazanılır (s. 13).

Açıklamadan da anlaşılacağı gibi tabiiilik tanımından önce metinler üzerinden bu kavramın fark edilmesi sağlanmıştır. Bu durumu örtük öğrenmeyle sağlamıştır, denilebilir.

Süleyman Şevketi'nin *Şehidin Babası* başlıklı metninden sonra metnin içeriğiyle ve Süleyman Şevket'in diliyle ilgili açıklamalardan sonra yazıda muvafakat ve selaset kavramları açıklanmıştır. Açıklamalar bilgi basamağı, metnin anlaşılmasına yönelik çalışmalar da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Halit Ziya'nın *Küçük Kambur* hikâyesinden sonra metnin içeriği ve Halit Ziya'nın dil özelliklerin anlatılmıştır. Bu içeriğin devamında Süleyman Şevket (1338-1339) tebliğ dediği anlatma yeteneğini şu şekilde açıklamıştır:

Biliyorsunuz ki fikir, his, hayal ne olursa olsun zihnimizdeki manaları, kelime kullanmak suretiyle, iki türlü tebliğ ediyoruz:

1) Söz söyleyerek

2) Yazarak

Birine icabına göre "hitabet, nutuk, takrir" denir. Öteki vaktiyle kabul edilen ıstılah ile "inşa, kitabet" nazaran "tahrir"dir, husulu için üç ameliye icra edilir:

1) Mevzuyu teşkil eden fikirleri bulma

2) Söylenecek, yazılacak şeyleri bir sıraya dizmek

3) Bu mürettep mevzunun ifadesi

Şimdi yalnız birinci kısım ile meşgul olacağız:

Edebî hayatında şahsi tahsüslere lüzum vardır. Başkasının eserlerine tabi kalmak, küçüklük olur. Sözde, yazıda zaten söylenmiş efkârı, eski şekliyle tekrar etmek, başkalarının gölgesinde rahat ve muvaffakiyet aramak bir nevi "sığıntı" hâline düşmektir. Öyleyse yazıda, sözde istiklal kazanmak, şahsiliğimizin izlerini, damgasını ihtiva etmek üzere mevzunun fikirlerini, hislerini bulmak lazımdır. Bu vazifeye "icat" denir. Muvafık olmak güçtür.

Evvela biz malumatı hariçten alıyoruz. "havas-ı hams"imiz tabiata karşı açılmış birer pencereye benzer. Bunları iyi hazırlamağa pek muhtacız, kolay göremeyiz. Kulaklarımıza gelen

seda nevilerini, birbirinden ayırmakta müşkülata uğramaz. Bizde ressamın gözü, musikişinasın samiası yoktur. Bu sebeple hevasımızı terbiye etmek ihtiyacındayız.

Saniyen kuvve-i asabiye merkezinde, beyinde kalan tesirlerinin hepsi terkip edici intibaldır. Bunlardan soyu hâsıl eden müvellidül ma ve müvellidül humuza gibi kendisini vücuda getiren amillerin şeklinden hatta mahiyetten ayrı bir “muhassala” teşkiline çalışmalıdır. Bu ameliyede şahsi nüfuzumuzun tefevvuku çok ehemiyeti haizdir, aşikârdır ki bize his, hayal, fikir, mevad “ibtidaiye”si tabiatın yahut içtimai hayat içinden geliyor. Bunlar ya bir nevi manzara veya ferdin, ailenin, memleketin, bütün insanlığın küçük büyük birer macerasıdır.

“Manzara” olduğunu farz edelim: Dimağımız fotoğraf plağı değildir. Aynen zapt edemez. Faraza bir külçe altın, kasada uzun müddet durur. Fakat mesela 1064 dereceli hararete erir. Şıra güneş karşısında mahiyetçe değişmeğe başlar. Hariçten bize gelen manzaralarda böyledir. Beynimizin maddiliği ile içindeki hisler ve fikirlerle âdetâ kimyevi bir alaka hâsıl eder. Bazı haricen bizde bıraktığı intibalar, dimağımızda altının hararet, şıranın güneş karşısında şeklen hatta mahiyetçe tebdile uğradığı gibi ekseriya arada maziyle talik etmeden değişir. Netice zihinde vücut bulan mana, tabiattakinin aynı olamaz. Ferde, aileye, millete, bütün insanlığa ait maceralarda manzaralar gibidir. Bu sebeple “tarih”in bile bî-terafılığı güçleşir. Hikâyelerde bu geçtiğini iddiaya zaten lüzum olamaz. Yalnız tabiat ve cemiyet bizde uyanan hislerin, mütalaaların hazinesidir. Dimağımızla rabıtalarnı kesemeyiz. “Müşâhede”ye alışmak icap eder. Hele bir hikâye-nûviste görgüden, okumaktan, tecrübeden mütevellit bir itiyat vücuda gelebilmelidir. Muharrir için mütana bir terbiye-i fikriye geçirmeğe ihtiyaç vardır.

Dönemin yazı eğitimini göstermesi bakımından değer taşıyan bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Metin üzerinden bu kavramların bulunması kavrama basamağıyla, bu kavramlara uygun metin oluşturulması da uygulama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Halit Ziya’nın *Altın Nine* hikâyesinden sonra Halit Ziya’nın dili ve edebî kişiliği ile bilgiler verilmiştir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. Süleyman Şevket (1338-1339) hikâyeleri “1) Bina yapısında çatının, duvarların, muhtelif katların kuruluşu gibi hikâyenin planı, tertibi. 2) Tabiat ve cemiyet muahhasına doğrudan doğruya müteessir olmuş, mevzuyu da alakadar eden görüşün tarzından hususilik” (s. 116) iki bölüme ayırmıştır. Bu açıklmadan tahrir derslerinde hikâye yazma çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmalar başlangıçta uygulama ilerleyen süreçte de yaratma basamağıyla, aynı zamanda üst düzey düşünme becerilerinden transfer etme becerisiyle de ilişkilendirilebilir.

Cenap Şahabettin’in *Çöl ve Hacılar* başlıklı metninden sonra metnin dili ve içeriğiyle ilgili değerlendirmelerden sonra Süleyman Şevket (1338-1339) icat kavramı ve metin oluşturmaya ilgili şu içeriği hazırlamıştır:

Tahrirde yahut nutukta neler yazmak veya söylemek lazım geldiğini bulmağa “icat” demiştik. İki şartı vardır:

1) Kâfi malumat, evvelce eser okumuş, tabiatı görmüş olmak

2) Hülyalı, müspet, icabi her ne ise o süratle, derince düşünebilmek, bunun içinde yine dikkat ve müşahide kudreti

Muharrir, bu meziyetlere malik olmakta müşkülât çekmiyor, güzel yazmağa alışmıştır. “Plan” tertip etmese de olur. Lakin biz “icat” için bazı tedbirlere muhtacız.

1) Bir mevzuu yazmak isteyince aksama ayırabilmeliyiz. Gözlerimize düşen hisse nedir? Kulaklarımızın bir şeyi işitmesine ihtimal yok mu? Vukudan seviniyor yahut sıkılıyor musunuz? Ailemize millet ve insaniyete ait ne var? Hafızamızı faaliyete getirmek mümkün mü? İki fikre, muhtelif manzaralara millî ve insani bir şekil veremez miyiz?

Farz edelim ki yanan bir evi tasvir etmek vazifemizdir. Evvela mevzuya dair belki bir şey düşünemez, dimağımızı ihtimal ki koyu bir sis tabakası kaplar. Fakat fikir, his ve hayal aramakta ısrar edelim, işte hatırlamağa başlıyoruz. Komşudan yanık paçavra kokuları geliyordu. Gecenin sükûtu arasında heyecanlı bir telaş vardı. Gürültünün nevi, istimdat avazı iyice anlaşılıyordu. Sokağa çıkmıştınız. Artık hadise gözünüz önündedir. Odanız sıcaktı. Şimdi üşüyorsunuz. Vücudunuzda ince keskin bir ürperme gezer. Bir kızgın, buğulu alev etrafı yalıyor. Yangında evlere bir atılma, korkunç bir hücum ihtirası hissedersiniz. Kendi yuvanız pembe kızartılar içinde kalmıştır. Alev, evinizin pencerelerini uğursuz dumanlı bir aydınlık arasında yakmak üzeredir. Bölmelerin tahtadan kemikleri kulaklarınızda çatırdar. Uğultulu bir kalabalığın telaşı, gürültüsü çoğalır. Perişan bir valide örtüsüz ortaya çıkmıştır. Yavrusunu arıyor.

Eşya, pencerelerden atılarak yollarda sürüklenir, çöküntülerden sokağı kesif bir duman sarar. Çocuk, kadın çığlıkları, en asabi ve neşterler gibi keskin bir acı feryat olur. Teksire içinde, yüzü, elleri yanık iki hasta inilder. Siz ailenizden kimsenin sokağa çıktığını görmemiştiniz. Kurtulduklarını bilmiyorsunuz. Şimdi kalbiniz başka türlü bir heyecanla çarpar.

Teklif ediyorum, bu mevzuda havas-ı hamsin verdiği hisleri, ailemize talikinden mütevellit tesiri birbirinden ayırmağa çalışın. Göreceksiniz ki enta', istihbar ve ittıla vasıtalarının faaliyete getirilmesinden geniş esaslı vazifelere birer zemin bulmak kabil olacaktır.

2) Hadise, mevzu ne olur ise olsun “neden, nasıl, nerede” ve emsali suallere cevap arayınız. “Hasan gidiyor.” Cümlesi malum iken soruyorum, “nereye ve nasıl” mesela cevabı:

Yanında torbacığı sağ elinde bir değnek

Hasan Çavuş gidiyor cenge türkü söyleyerek.

Burada harbe gidişin bir icabı var. Hafıza ve muhakeme faaliyete zevk edilir. Müşahede işimize yarar. Bunu adi bir misal ile daha iyi anlatmağa çalışayım.

1) Arif, İstanbul’a yeni gelmişti. İş arıyordu. Bir ticaret idarehanesine gitti.

2) Tacir, yüzüne baktı, adama ihtiyacım yok, dedi.

3) Arif ayrıldı.

4) Yürürken yerde bir toplu iğne gördü.

5) Aldı.

6) Tacir Arif’in arkasından bakıyordu.

7) İğneyi aldığına dikkat etti.

8) Çağırdı. İdarehanesinde küçük bir vazife vermeğe razı oldu.

Bu mevzu bir “iskelet” hâlinedir. Biraz tafsil edelim:

1) Arif, İstanbul’a yeni gelmişti. Parasız, kimsesiz ve perişandı. İş arıyordu. Mahcup, eski kıyafeti ile bir ticaret idarehanesine gitti. Yüzü sararmıştı. Elleri, dudakları titriyordu.

2) Tacirin işi vardı. Yüzüne dikkatsizce baktı. “Şu kılıksız, beceriksiz çocuğu ne yapacağım.” diye düşündü. Sert bir cevap verdi. “Adama ihtiyacım yok!”

3) Arif müteessir ve boynu bükük ayrıldı. Önüne bakarak yürüyordu.

4) Yolda iki kaldırım taşı arasında parlayan bir iğne gördü.

5) Köyünde hiçbir şeyi gaip olmağa bırakmamak lüzumunu öğrenmişti. Eğildi, aldı. Elinde açık tutuyordu. Belki kapıcıya verecekti.

6) Hâlbuki biraz sertçe muamelesine şimdi nedamet ve teessüf eden tacir, gencin uzaklaştığına bakıyordu. Bu kıyafet içinde evvela dilenci tabiatlı, yılışkan bir çocuk göreceğini tahmin etmişti. Genç delikanlıya ağır başlı, nasibine razı, hayatla mücadeleye kabiliyetli buldu.

7) İğneyi aldığına dikkat etti. İlk fikrini değiştirdi. İşte bir çocuk ki muktesat, idareli, iyi bir ma'mur olacak diye düşündü.

8) Delikanlıyı çağırdı...

Mukayese ediniz:

İkinci parçadaki ilavelerin hepsi “Niçin?” “Nasıl?” nevinden suallerin birer cevabıdır (s. 122-125).

Metin oluşturma ile ilgili örnek çalışmaların yer alması tahrir dersinin öğretim süreçlerinde da kitabın kullanıldığının kanıtıdır. Söz konusu içerik bilgi, kavrama, analiz ve yaratma basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

Hüseyin Cahit’in *Topal* isimli hikâyesinden sonra “Bu hikâyenin evsafından bahsediniz. Vaka tabii midir? Nail nasıl adam? Seniha’nın seciyesi hakkında fikriniz nedir?” hikâyenin yapısı ve anlamına yönelik metin altı sorularına yer verilmiştir. Bu soruları analiz ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Metin altı sorularından sonra hikâye yazımını geliştirmek için Süleyman Şevket (1338-1339) tasvir kavramıyla ilgili şu içeriği hazırlamıştır:

Hikâyeler, daima yalnız eşhasa ait vakalardan ibaret olamaz. Cemiyette hepimiz bir muhit içinde yaşarız. Etrafımızla birçok alakalarımız vardır. Fakirin sefaleti, kulübesiyle, kıyafetiyle, yaşayışının tarzıyla daha iyi anlaşılır. Elli sene balıkçılık eden bir adam, denize başka gözle bakar. Fırtına karşısında iken dağların ağaçlı bir yamacında, koyu gölgeler altında yatan yorgun bir avcıdan başka şeyler düşünür. Hikâye müellifi asıl hayata bağlı kalmaktan ayrılmaz. Bir şahsı göstermek istediği zaman onun yaşadığı yere, baktığı ufuklara ehemmiyet verir. Bunların vasıflarını, gözlerimizin önünde canlandıracak şekilde anlatır. Ressam iki ufak kızın, öğleüstü güneşli, sıcak bir çayır örtüsünde annelerine kavuşmak için beklediklerini ifade etmek isteyince bulutsuz bir sema parçası altında harelenen buğulu bir hava kütlesi resmeder. Çayırın kavruk otlarını yanık bir renk ile boyar. Kızların güneşten kamaşan gözlerini, endişeli bir hayret ve intizar içinde mahzun ve meraklı gösterir. O zaman eşya ve münazır güya karşımızdadır. Biz sanki bir muhitin resmini ve şekli ortasındayız. Bunu sözleri yazıya tatbik ediniz. “Tasvir” olur. “Topal” hikâyesinin ilk kısmında, tabiatın bir manzarayı tersim eden böyle bir ifade okudunuz. Tedkik ediniz (s. 148-149).

Tasvir kavramıyla ilgili açıklamaya bilgi basamağıyla, açıklamaya göre *Topal* hikâyesinin incelenmesi kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Abdülhak Hamit’in *Bir Mektup* başlığı altında Rıza Tevfik’e yazılan bir mektuba yer verilmiştir. Yayımlanan *Hamitname* isimli bir esere teşekkür amacıyla yazılmıştır. *Hamitname*’nin tenkit niteliğinde olduğundan tenkit ve münekkit kavramları açıklanmıştır. Shakspeare¹, Byron, Kurney, Victor Hugo, Dante ve Goethe tanıtılmıştır. Hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla değerlendirilebilir. Tablo 118’deki diğer metinlerden sonra metin

¹ Yazar isimlerinde Süleyman Şevket’in yazımı esas alınmıştır.

yazarları hakkında açıklamalar da içerikte yer almıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üç metnin kitabın ilk dört baskısında nesir öğretimi kodu için öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenmiştir. Söz konusu üç metin Tablo 119’da gösterilmiştir.

Tablo 119

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Başını Vermeyen Şehit	Ömer Seyfettin	+	+	+	+						
Asker Dönüşü	Reşat Nuri	+	+	+	+						
Âkif Bey’den Bir Parça	Namık Kemal	+	+	+	+						

Tablo 119’da görülen metinlerden sonra metinlerin içerikleri ve yazarlarıyla ilgili açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerikteki açıklamalar bilgi basamağıyla, metinlerin anlamlarıyla ilgili çalışmalar da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üç metnin kitabın ilk altı baskısında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Âli Bey’in *Lehçetü’l-Hakayık* metni *Güzel Yazılar IV* kitabının 1942’deki baskısında *Tanzimat’tan Sonra Edebî Neviler/Mizah-Hiciv* başlığı altında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1947, 1948 ve 1950’deki baskılarda *Edebî Neviler: Mizah* başlığı altında örnek metin olarak kullanılmıştır. Söz konusu üç metinle Tablo 120’nin içeriği hazırlanmıştır.

Tablo 120

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca İlk Beş Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Tarık Kralın Tahtgâhında / Tarık Kralın Taht Odasında	Abdülhak Hamit	+	+	+	+	+	+				
Lehçetü’Hakayık	Âli Bey	+	+	+	+	+	+				
Kâtip Çelebi Hakkında	Kâtip Çelebi	+	+	+	+	+	+				

Tablo 120’nin içeriğinde yer alan, Abdülhak Hamit’in ilk üç baskıda *Tarık Kralın Tahtgâhında* 1926’dan sonraki baskılarda da *Tarık Kralın Taht Odasında* başlıklarıyla kitaplarda yer alan metinden sonra tiyatro ilgili bilgiler verilmiş, metnin içeriği açıklanmıştır. Metnin adındaki değişiklik dönemdeki dil konusunda yapılan sadeleşmenin yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer metinlerden sonra da yazarlar hakkında tanıtıcı bölümlerle içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerikler bilgi basamağıyla sınırlı kalmıştır.

Dört metnin yalnızca 1926’daki baskıda nesir öğretimi için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Reşat Nuri’nin *Bilek Saati* hikâyesi *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ile 1934 arasındaki beş baskısında; İbrahim Alâeddin’in *Ah Şu Büyükler* metni *Güzel Yazılar I* kitabının 1926 ile 1934 arasındaki yedi baskısında; *Küçük Keşşaf* metninin de *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ile 1928 baskısında, *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934 baskılarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Mevcut metinler, öğretim programlarının değişikliklerine göre farklı ciltlerde kullanılmıştır. Söz konusu metinler Tablo 121’de gösterilmiştir.

Tablo 121

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1926'daki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Bilek Saati	Reşat Nuri				+						
Ah Şu Büyükler	İbrahim Alaeddin				+						
Bazı Üslup Numuneleri Hakkında	Fazıl Ahmet				+						
Küçük Keşşaf	İbrahim Alâeddin				+						

Tablo 121'de gösterilen İbrahim Alâeddin'in *Ah Şu Büyükler* metninden sonra *Ah Şu Büyükler Hakkında* başlığı altında Süleyman Şevket metnin dilinin sadeliği üzerinden yazılarda dilin sade olması gerektiğiyle ilgili değerlendirmelerine yer vermiştir. Diğer metinler okuma metni olarak kitapta yer almıştır. Metinlerle ilgili hazırlanan içerikte herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemiştir. Bu metinlerin içerikleriyle ilgili okuma çalışmaları kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Altı metnin kitabın yalnız 1926, 1927 ve 1928'deki baskılarında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinlerden Samipaşazade Sezai'nin *Kitabe* metni, Tevfik Fikret'in *Şairin Cevabı* metni *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında kullanılmıştır. Söz konusu altı metin Tablo 122'de gösterilmiştir.

Tablo 122

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnız 1926, 1927 ve 1928 Baskılarda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Raife Molla	Halit Ziya				+	+	+				
Eşber'den Birkaç Sayfa	Abdülhak Hamit				+	+	+				
Kitabe	Samipaşazade Sezai				+	+	+				
Şairin Cevabı	Tevfik Fikret				+	+	+				
Kan Çiçekleri	Süleyman Nazif				+	+	+				

Tablo 122’de görülen *Halit Ziya’nın Raife Molla* hikâyesinden sonra *Hikâyenin Vasıfları* başlığı altında hikâyeyeyle ilgili Süleyman Şevket (1928) şu içeriği hazırlamıştır:

1. *Raife Molla* serlevhalı yazı, ihtiva ettiği mevzunun kısılgına ve ibarelerine göre küçük bir hikâyedir. Bu esas dâhilinde söz daha çok uzatılabilir. O zaman vakanın hacmi büyür. Fakat *Raife Molla*’da bütün tefriat, teksif edilerek mevzu mahdut bir mehver etrafında cereyan ettirilmiştir.

2. Sanat eserleri için tabiat ve cemiyet geniş, zengin birer menbadır. Şairler, tiyatro muharrirleri hatta ressamalar, heykeltıraşlar... bu iki âlemden alakalarını kesemezler. Fakat yaptıkları şey, fotoğraf kopyacılığı değildir. İşleri müverrihin vazifelerinden de farklıdır. Hani bazı madenler vardır, tabiyette saf ve halis bir parçasına tesadüf edilmez. Kimyager, onu laboratuvarında tasfiye eder. Şiir, edebiyat sanatkârı da cemiyet ve tabiatın ilham alır. Yazdığı şeyde bu iki âlemin bir hissesi bulunur. Fakat gördüğü, hissettiği maddeler, mevzular üzerinde kimyager gibi işler. Farkları, tabiatın saf çıkmayan madenler, laboratuvarlarda ilmî vasıtalarla halis bir şekle konur. Hâlbuki şair –sanatkâr, eserine şahsiliğini katar. Kendince güzel bulduğu, tabiatla belki bir misali hiç görülmediği ideal– mefkûrevi bir esas ibdâ eder. Yani kendi muhayyilesini çalıştırıyor. Bir hikâye, işte bu manada “hayali” bir eser olur.

Raife Molla’yı İstanbul’un Zeyrek semtinde aramağa lüzum yoktur. O, muharrir tarafından düşünülüp tasarlanarak yaşatılmıştır. Fakat vazifelerine bakınız. İhtiyar kadının hakikatte mevcut olmasına bir mana gösteremeyiz.

3. Hayatta, cemiyette gizli, aşikâr bir mücadele ihtirası vardır. Soğuk, sıcak, deniz fırtınaları gibi tabii kuvvetler; para, şöhret kıskançlık, haset... nevinden cemiyet müessesleri arasında yahut bunların tesirine kapılanlar içinde cidal eksilmez. Tabiatın ve cemiyetin maddeleri, hadiseleri beyninde vuku bulan bu çarpışmalar, hikâyelere de geçer. *Raife Molla*’da ferdi, ictimai müsademe, belki çok bariz görülmez. Lakin çocukları, torunları için didinmesi, ihtirası annelerinin tabii temayüllerine uymakla kalmaz. Onda bizzat bir hayat mücadelesi fark olunur.

4. Büyük hikâyelerde muhtelif eşhasla seciyeleri, deruni, ahlaki simaları çizilebilir. Hatta vakanın etrafında bütün bir devrin hususi vasıfları toplanır. Küçük hikâyeler buna pek mürehammil olamaz. Onlarda bir nihayet iki üç karakterin yalnız kuvvetlice birer cephesine göstermekle iktifa edilir. Hayatın girift uzviyeti ve umumiliği pek düşünülmez. İnsanda bir yahut birkaç seciyeye dair intiba kalır.

Raife Molla hikâyesinde birkaç şahıs var. Asıl ön planda nüfuziyeti duyduğumuz tip yani insan örneği ismini esere unvan veren becerikli, fedakâr bir mahalle kadını olan *Raife Molla*’nın kendisidir. Şimdi *Boz Eşek* hikâyesini okuyunuz. Orada hayat daha geniş tutulmuş, vaka mütamadit eşhas arasında geçirilmiştir. Bu dört maddede topladığımız hikâye vasıflarını o eserde tatbik ediniz.

5. Yalnız unutmayınız ki bütün bu vasıflarla beraber asıl iş, hikâye muharririnin eserine bir cazibe ve tatlı bir sanat hazzı ve alakası katabilmesindedir (s. 181-183).

Hikâyenin vasıflarıyla ilgili beş madde hâlinde hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir. *Boz Eşek* hikâyesi üzerinde istenen uygulama da kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Bu açıklamadan sonra Halit Ziya hakkındaki açıklama bilgi basamağıyla ilgilidir.

Abdülhak Hamit’in *Eşber’den Birkaç Sayfa* başlığı ile kitaba alınan metninden sonra tiyatro ile ilgili detaylı açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilir.

Süleyman Nazif'in Fransızcadan çevirdiği *Kan Çiçekleri* metninden sonra *Lügatler* başlığı altında metinde geçen kelimelere yer verilmiş, Sully Prudhomme hakkına bilgi verilmiştir. Süleyman Nazif'in hayatı ve edebî önemi anlatılmıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yedi metnin kitabın 1926 ile 1935 arasındaki yedi baskısında nesir öğretimi için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Refik Halit ile Halide Edip'in metinleri 1926 baskısında, Yakup Kadri'nin metni de 1934 ile 1935 baskılarında kullanılmamıştır. Bu metinler Tablo123'te gösterilmiştir.

Tablo 123

Nesir Öğretimi Kodu İçin 1926'daki Baskıdan İtibaren Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar									
Boz Eşek	Refik Halit				+	+	+	+	+	+
Cennet Dağı, Cehennem Dağı	Halide Edip				+	+	+	+	+	+
Bir Memuriyet Meselesi	M. Ş.			+	+	+	+	+	+	+
Esir Jeminüs ve Altor Şehri	Yahya Kemal			+	+	+	+	+	+	+
Bir Yudum Su	Reşat Nuri			+	+	+	+	+	+	+
Ayyar Hamza	Âli Bey			+	+	+	+	+	+	+
Hasretten Hasrete	Yakup Kadri			+	+	+	+	+		

Tablo 123'te yer alan Refik Halit'in *Boz Eşek* hikâyesinden sonra yazar bilgisine yer verilmemiştir. Bu hikâyeden sonra *Hikâyenin Bazı Şartları*, *Hikâyede Güçlük*, *Romanların Nevi Hakkında* ve *Bizdeki Romancılığa Dair* başlığı altında açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Bu bölümler bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Bir Memuriyet Meselesi başlıklı metinden sonra *Bir Menuriyet Meselesi'nin Mevzuna Dair* başlığı ile hem metin açıklanmış hem de metinle ilgili sorulara yer verilmiştir.

Halide Edip'in *Cennet Dağı, Cehennem Dağı* başlıklı hikâyesinden sonra *Vazife* başlığı altında metnin içeriği açıklanmış, "Siz bu hikâyenin mevzunu hülâsa ediniz; iyi ve fena her iki tayf hakkında kullanılan vasıfları bulunuz." (1928, s. 252) şeklinde hazırlanan uygulamayla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla

ilişkilendirilebilir. Bu bölümden sonra *Vuzuh*, *Vuzuh Herkese Göre Bir Mi* ve *Güzel Edebî Yazılarda Vuzuh* başlıkları altındaki açıklamalar içeriğe eklenmiştir. Hazırlana içerik bilgi ve kavrama boyutlarıyla ilişkilendirilebilir.

Yahya Kemal'in *Esir Jeminiis ve Altor Şehri* başlıklı yazısı *Lügatler* bölümüyle metinde geçen kavramların anlamları verilmiş, bu içerikten sonra *Makale* başlığı altındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Bilgi ve kavrama basamaklarıyla hazırlanan içerik ilişkilendirilebilir.

Reşat Nuri'nin *Bir Yudum Su* hikâyesinden sonra eserin içeriği açıklanmıştır. *Vahdet* ve *Tenvi* başlıkları altında açıklamalardan sonra Reşat Nuri'nin eserleri tanıtılmıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Âli Bey'in *Ayyar Hamza* tiyatrosundan sonra metnin içeriğine yönelik açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Yakup Kadri'nin *Hasretten Hasrete* metninden sonra *Tahkiye*, *Tahkiyenin Tatbiki*, *Muhavere* ve *Muhaverenin Vasıfları* başlıkları altındaki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. Hazırlanan içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir.

On üç metnin sadece kitabın 1928'deki baskısında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden Canap Şahabettin'in *Zaviye-i Felasife* isimli metni *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk ikisi baskısı ile *Güzel Yazılar I* kitabının 1950'deki baskısında; Refik Halit'in *Ayşegül* isimli hikâyesi *Güzel Yazılar I* kitabının 1930, 1933 ve 1934 baskılarında; Namık Kemal'in *Rüya* isimli metni *Güzel Yazılar IV* kitabının ilk iki baskısında kullanıldığı; Refik Halit'in *Meyveler* başlıklı yazısı *Güzel Yazılar I* kitabının 1924-1342'deki baskısında, *Güzel Yazılar II* kitabının 1929, 1930 ve 1934'teki baskılarında kullanılmıştır. Söz konusu on üç metin Tablo 124'te gösterilmiştir.

Tablo 124

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1928'deki Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı	1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar									
Şemsiye Hırsızı	Reşat Nuri					+				
Akşam Güneşi'nden	Reşat Nuri					+				
Zaviye-i Felasife	Cenap Şahabettin					+				
Fikret'in Tasviri	Cenap Şahabettin					+				
Birkaç Cümle	Cenap Şahabettin					+				
Namık Kemal'in Ananesi	Yakup Kadri					+				
Ayşegül	Refik Halit					+				
Rüya	Namık Kemal					+				
Meyveler	Refik Halit					+				
Süleyman Nazif Bey'e	Fazıl Ahmet					+				
Mesih Bekler Gibi	Fazıl Ahmet					+				
Bir Mektup	Namık Kemal					+				

Tablo 124'te gösterilen metinlerden Reşat Nuri'nin *Şemsiye Hırsızı* hikâyesi ile *Akşam Güneşi*'nden alınan bölüm okuma parçası olarak kitaba alınmış, bu metinlerle ilgili herhangi bir metin altı bölüme yer verilmemiştir. Reşat Nuri'nin metinleriyle hazırlanan içerik kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Cenap Şahabettin'in *Zaviye-i Felasife* isimli metninden sonra *Lügatler* başlığı altında metinde geçen kelimelerin anlamlarına yer verilmiş, *Cenap Şahabettin Bey'in Eserleri* başlığı altındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan bu içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Namık Kemal'in *Rüya* isimli metninden sonra *Lügatler* başlığıyla metinden kelimelerin anlamları verilmiş, *Namık Kemal Hakkında* başlığı altındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan içerik bilgi ve kavrama basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Refik Halit'in *Meyveler* başlıklı yazısından sonra *Lügatler* başlığı altında metinden kelimelerin anlamı verilmiş, *Vazife* başlığı altında da şu içerik hazırlanmıştır:

“Bu yazıda muhtelif meyvelerin izahına ve tarifini gördünüz. Kullanılan vasıflarla bunların hangisini iyi anlatılmış, hissettirilmiş buldunuz? Yalnız iki yemiş hakkındaki sıfatları, ibareleri seçip gösteriniz. Bunları tabiattaki manzaralarına kendi zevkinize muvaffık görüyor musunuz” (1928, s. 29)?

Sorular incelendiğinde metnin anlamına yönelik olduğu görülmektedir. Bundan dolayı hazırlanan sorular kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. *İcadın Yardımcıları: Görmek, Düşünmek, Okumak* başlığı altında bilgi basamağıyla ilgili açıklamalar içeriğe eklenmiştir.

Fazıl Ahmet'in *Mesihi Bekler Gibi* metninden sonra *Vazife* başlığı altında şu üç maddelik içerik hazırlanmıştır:

1. Mesih: Hazreti İsa'ya diyorlar. Onun dünyaya tekrar gelmesini bekleyenler var. Muharrir buna inanmıyor. Aramızdan âlim ve sanatkâr ruhlu büyük bir münekkît yetişmesine de pek ihtimal vermemektedir. Sebebinin makaleden çıkarıp söyleyiniz.
2. Muharrir, edebiyat-ı kadime hakkında ne fikirdedir?
3. “Şinasi ve Namık Kemal gibi muharrirler, Avrupalı ilhamlarından bir nevi kalem aşısı vurdular” ne demek (1928, s. 166)?

Maddelerde istenen çalışmalar metnin anlamına yönelik olduğundan hazırlanan sorular kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bu içerikten sonra *Münekkîdin Vasıfları* başlığı altındaki bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalar da içeriğe eklenmiştir. Namık Kemal'in mektup örneğinden sonra *Mektupların Nevileri* başlığı altında bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalara yer verilmiştir.

İki metin yalnız 1929 ile 1935 arasındaki dört baskıda nesir öğretimi kodu için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden *Cid Tiyatrosundan Bir Parça* başlıklı metni Reşat Nuri Corneille'den çevirmiştir. Söz konusu iki metin Tablo 125'te gösterilmiştir.

Tablo 125

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1935'e Kadar Son Dört Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Metin	Yazar	Baskı Yılı									
		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Cid (Sit) Tiyatrosundan Bir Parça	Corneille/Reşat Nuri							+	+	+	+
Sabır ve Sebat'tan Bir Parça	Abdülhak Hamit	+						+	+	+	+

Tablo 125'teki metinlerle tiyatro metinleri örneklenmiştir. Abdülhak Hamit'in *Sabır ve Sebat'tan Bir Parça* başlıklı metninden sonra *Tiyatro* başlığı altında tiyatro ve türleri hakkındaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Hazırlanan bu içeriğe 1934'ten itibaren meddah, Karagöz ve ortaoyunu hakkındaki açıklamalar da eklenmiştir. Metinleri anlamaya

yönelik çalışmalar kavrama basamağıyla, tiyatroyla ilgili açıklamalar da bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Sekiz metnin kitabın 1930 ve 1935 arasındaki üç baskısında nesir öğretimi kodu için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu metinlerden Halide Edip'in *Kenan Çobanları* hikâyesi *Güzel Yazılar II* kitabının 1927 ve 1928'deki baskılarında kullanılmıştır. Söz konusu sekiz metnin Tablo 126'nın içeriği oluşturulmuştur.

Tablo 126

Nesir Öğretimi Kodu İçin Yalnızca 1935'e Kadar Son Üç Baskıda Kullanılan Metinler ve Yazarları

Baskı Yılı		1338-1339	1340	1341	1926	1927	1928	1929	1930	1934	1934-1935
Metin	Yazar										
Yeğenim	Ahmet Hikmet								+	+	+
Canavar Tiyatrosundan Bir Muhavere	Faruk Nafiz								+	+	+
Ay	Ahmet Haşim								+	+	+
Kenan Çobanlarından/Çöl	Halide Edip								+	+	+
Kargalar	Ahmet Haşim								+	+	+
Acı Bir Hatıra	Faruk Nafiz								+	+	+
Çalığışu Hakkında	İsmail Habip								+	+	+
Yanardağ									+	+	+

Tablo 126'daki metinlerden Ahmet Haşim'in *Ay*, Halide Edip'in *Kenan Çobanları'ndan/Çöl*, Ahmet Haşim'in *Kargalar* metinleri *Tasvir* başlığı altında kullanılan metinlerdir; metin altında herhangi bir içerik hazırlanmamıştır. Bu metinler okuma metni olarak kullanıldığı düşünüldüğünde kavrama, tasvirle ilgili metnin incelenmesi de analiz basamaklarıyla ilişkilendirilebilir. Ahmet Hikmet'in *Yeğenim* metninden sonra *Hasbihâl*, *Muhavere*, *Monolog*, *Nutuk*, *Hatibin Vasıfları*, *Nutkun Parçaları*, *Tavsiyeleri* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiştir. Bu başlıklardan konuşma becerisini geliştiren çalışmalara öğretim programında yer verildiği anlaşılmaktadır. Faruk Nafiz'in *Canavar Tiyatrosundan Bir Muhavere* metni *Muhavere*, *Muhaverenin Vasıfları* başlıkları altında açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Faruk Nafiz'in *Acı Bir Hatıra* metninden sonra *Münakkahiyet* başlığı altında bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalara yer

verilmiştir. İsmail Habip'in *Çalıkuşu Hakkında* yazısı tenkit örneği olarak kitaba alınmıştır. Bu metinden sonra *Tenkit* ve *Tenkitçinin Vasıfları* başlıkları altında içerik hazırlanmıştır. *Yanardağ* başlıklı metnin yazarı kitapta belirtilmemiştir. Metinleri anlamına yönelik çalışmalar kavrama basamağıyla, açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

4.3.2. Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü

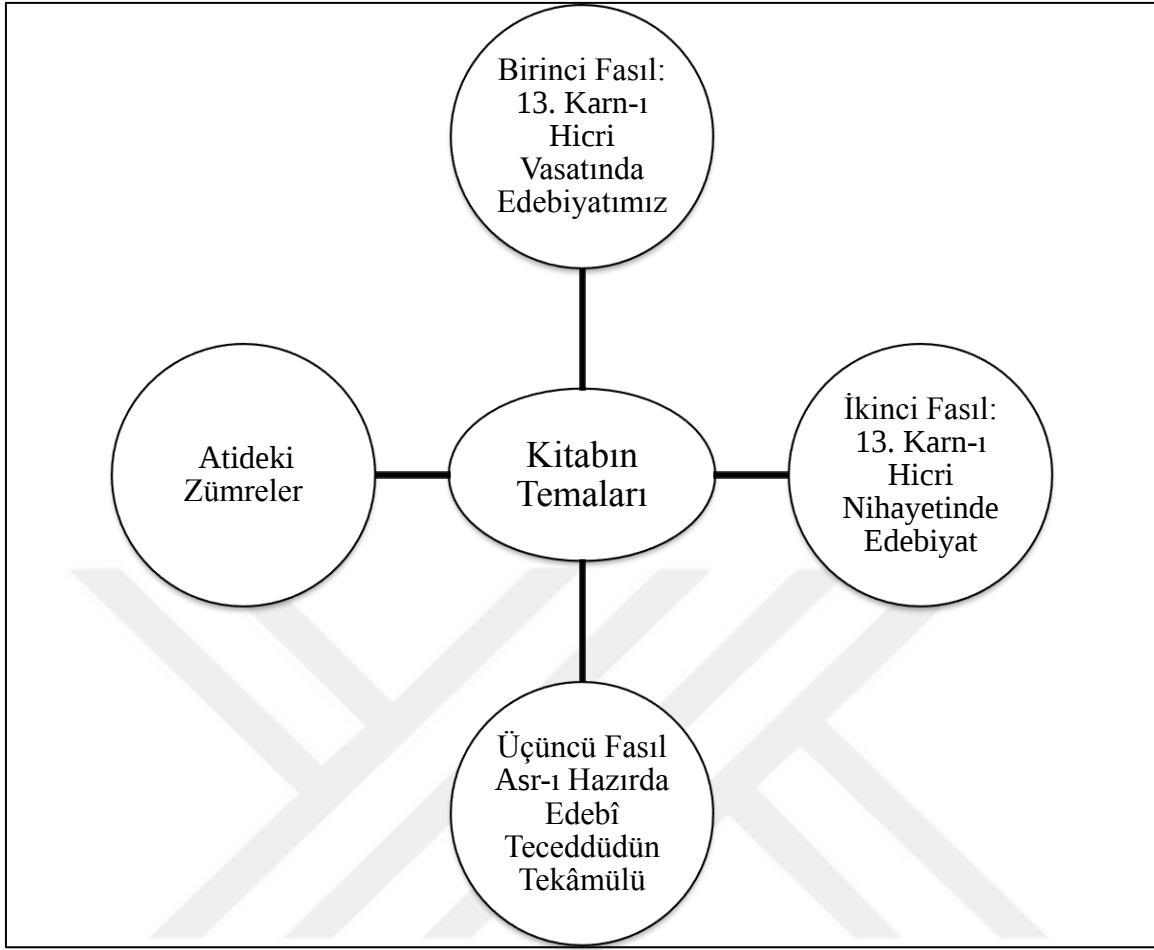
İbrahim Necmi tarafından Galatasaray Sultanisinin 11. sınıf öğretim programında yer alan, haftalık iki saat olarak tasarlanan tarih-i edebiyat derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmak üzere hazırlanan, Matbaa-i Âmire tarafından 1338¹ yılında basılan *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* isimli kitabın içeriği 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile başlamıştır. *Garp Mekteb-i Edebîsi* veya *Edebiyat-ı Cedide* olarak isimlendirilen iki ana bölümden oluşan kitabın içeriği 327 sayfadır. İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabının 1925'te yayımlanmasına kadar lise üçüncü sınıftaki haftalık iki saat olarak tasarlanan Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde de kullanıldığı düşünülmektedir.

Kronolojik düzene göre hazırlanan kitabın içeriği, siyasal gelişmelere göre dört temaya ayrılmıştır. Bu temalar betimsel içerik analizi yöntemine uygun şekilde incelenmiştir. Kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bulgu tespit edilememesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Kitap *Methal* bölümü ile başlamış ve bu bölümde *Edebî Teceddüdün Esbâb ve Mebâdîsi* başlığı altında *Medeni ve İctimai Sebepleri*, *Lisani ve Edebî Sebepleri*, *Teceddüdün Mebâdîsi* alt başlıklarıyla söz konusu dönemin tarihî gelişmeleri anlatılmıştır. *Mütercim Asıl Efendi*, *Hoca İshak Efendi*, *Âkif Paşa* ve *Asarı* başlıklarıyla söz konusu kişiler tanıtılmış, bu kişilerin tercüme alanına katkıları ve yeni edebiyatın oluşumundaki etkileri anlatılmıştır. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Medhal bölümünden sonra kitabın içeriğinin çözümlenmesiyle belirlenen ve kitabın bölümlerini de oluşturan dört tema Şekil 47'de gösterilmiştir.

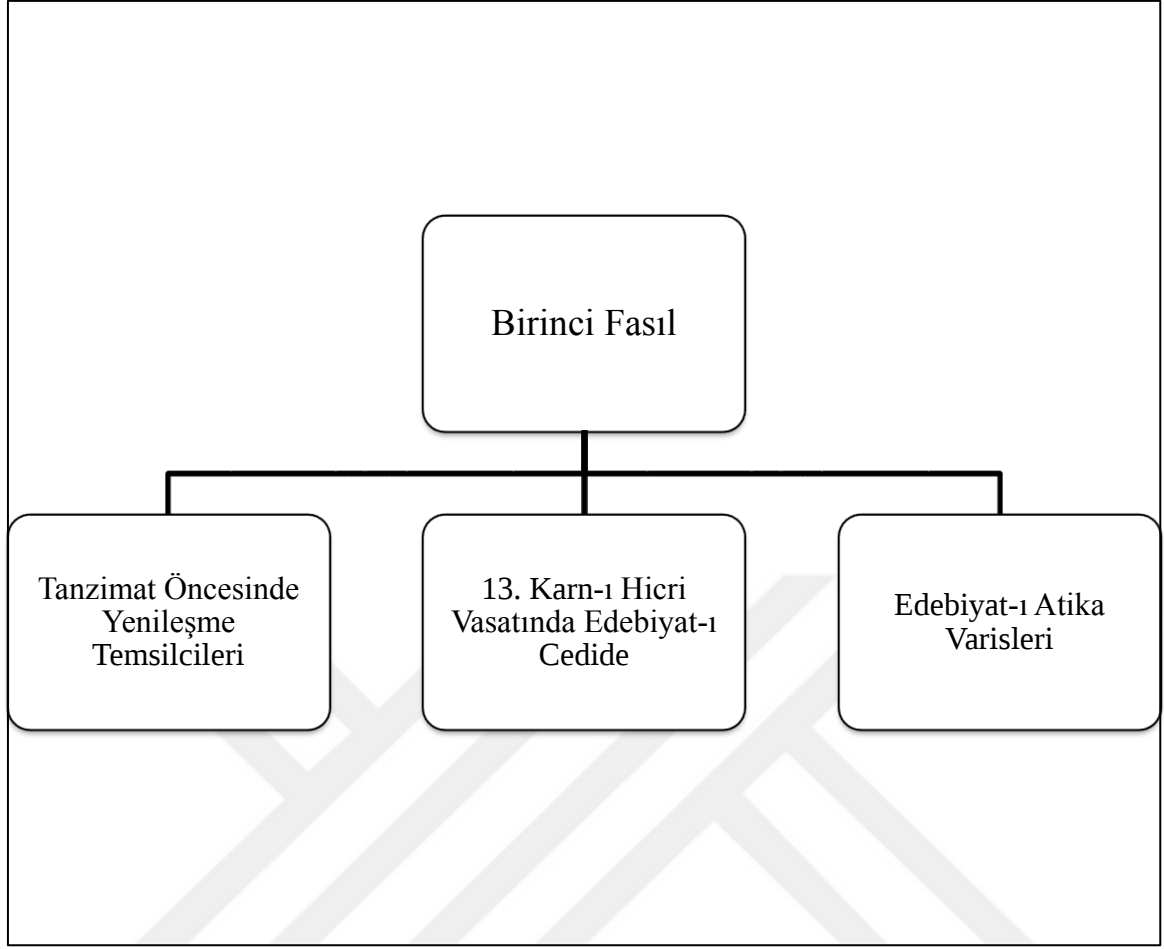
¹ 1338 Rumi yılı TTK Tarih Çevirme Kılavuzu'na göre karşılığı miladi 1922 yılıdır.

Şekil 47. Kitap içeriğini oluşturan temalar

Mehhal bölümünden sonra kitap içeriğini oluşturan Şekil 47’de gösterilen dört tema analiz edilerek belirlenen kodların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular betimlenmiştir.

Kitapta *Birinci Fasl* olarak isimlendirilen temanın içeriği Sultan Abdülaziz’in tahta çıkışından (1839) II. Abdülhamit’in tahta çıkışına (1876) kadar olan süreyle sınırlandırılmıştır. Söz konusu dönem 1839’da Tanzimat’ın ilanını ve 30 Mart 1876’daki hükûmet darbesiyle Sultan Abdülaziz’in tahttan indirip yerine II. Abdülhamit’in çıkarıldığı siyasi olayları kapsamaktadır. *Birinci Fasl* temasının içeriğinde belirlenen üç kod Şekil 47’de gösterilmiştir.

Şekil 48. Birinci fasıl temasının kodları

Birinci Fasil temasının içeriği çözümlenerek elde edilen ve Şekil 48’de gösterilen üç kod çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu kodların içeriğinde geçen kişiler Tablo 127’de gösterilmiştir.

Tablo 127

Birinci Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri

Dönem	Temsilci
Tanzimat Öncesinde Yenileşme Temsilcileri	Mütercim Asım Efendi, Hoca İshak Efendi, Âkif Paşa
On Üçüncü Karn-ı Hicri Vasatında Edebiyat-ı Cedide (1255-1293 ¹)	Reşit Paşa, Âli Paşa, Fuat Paşa, Hoca Tahsin Efendi, Şinasi, Ethem Pertev Paşa, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Cevdet Paşa, Tahir Münif Paşa, Sadullah Paşa
Edebiyat-ı Atika Varisleri	Şeyhülislam Arif Hikmet Bey, Sami Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Diyarbakırlı Sait Paşa, Sırrı Paşa, Kâzım Paşa

Tablo 127 incelendiğinde *Birinci Fasıl* temasının *On Üçüncü Karn-ı Hicri Vasatında Edebiyatımız* olarak isimlendirilen dönemden oluştuğu ve dönemin içeriğinin üçe ayrılarak hazırlandığı görülecektir. Bunlardan ilki Tanzimat öncesinde Mütercim Asım Efendi, Hoca İshak Efendi, Âkif Paşa'nın tercüme alanına katkılarıyla yenileşme fikrinin oluşumundaki etkilerine değinilmiştir. İkinci grup Tanzimat'ın ilanı (1939) başlayan, II. Abdülhamit'in tahta çıkışına (1876) kadar olan dönemdeki yenileşme temsilcileridir. Dönemin önemli devlet adamlarından Reşit Paşa, Âli Paşa ve Fuat Paşa'nın tercüme heyetlerinde bulundukları ve yaptıkları çalışmalarla yenileşme düşüncesine devlet desteğinin sağlandığı anlatılmıştır. Avrupa'ya gönderilen ilk öğrencilerden Hoca Tahsin Efendi'nin fen bilimleri alanında eğitim aldığı, Darülfünun'un ilk müdürü olduğu ve Batı bilimlerini öğretmeye çalıştığı anlatılmıştır. Buraya kadar olan bölümde yenileşme fikrinin oluşum aşamaları anlatılmıştır. Yeni edebiyatla ilgili birçok ilkin temsilcisi olduğu söylenen Şinasi'nin yenileşme hareketine etkileri ve çıkardığı gazete ile yenileşme hareketinin hızlandığı belirtilmiştir. *Kamus-ı Osmani*, *Durub-ı Emsal-i Osmaniyye*, *Divan-ı Şinasi*, *Tecüme-i Manzume* ve *Şair Evlenmesi* eserleri hakkında açıklamalara yer verilmiş ve eserlerle ilgili örnek metinler kitapta yer almıştır. Ethem Pertev Paşa'nın da tercümeleriyle yenileşme düşüncesine katkısı anlatılmıştır. Ziya Paşa'nın hayatı anlatıldıktan sonra *Endülüs Tarihi*, *Engizisyon Tarihi*, *Veraset Mektupları*, *Rüya*, *Emile* ve *Defter-i Amal*, *Makalat*, *Zafername*, *Tartufe* ve *Harabat* isimli eserler hakkında açıklamalara ve örnek metinlere yer verilmiştir. Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden olan Ahmet Vefik Paşa hakkındaki açıklamalardan sonra *Lehçe-i Osmani*, *Telemak Tercümesi*, *Şeşere-i Türki*, *Moliere Tercümeleri*, *Zor Nikâh*,

¹ 1255-1293 hicri yıllarının TTK Tarih Çevirme Kılavuzu'na göre karşılığı miladi karşılığı 1839-1876 yıllarıdır.

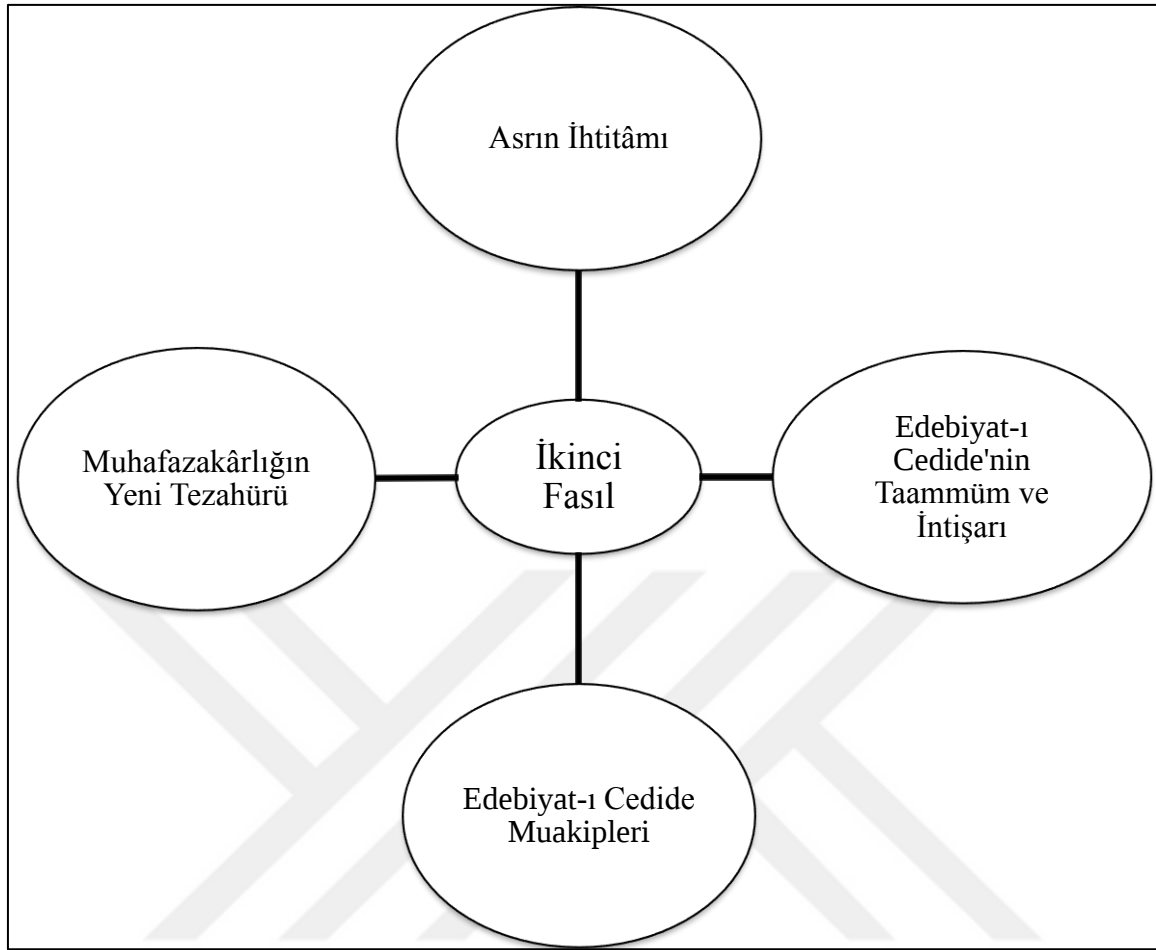
İnfial-i Aşk, Azarya, Dekbazlık, Yorgaki Dandini, Don Civani, Tabib-i Aşk, Meraki, Adamcıl ve Kocalar Mektebi eserlerinin içerikleri anlatılmış ve eserlerden örnek metinlere yer verilmiştir. Ahmet Cevdet Paşa'nın hayatı hakkındaki açıklamalardan sonra *Kavaid-i Osmaniye, Kıssa-i Enbiya, Tarih-i Cevdet ve Belagat-ı Osmaniye* isimli eserler tanıtılmıştır, *Üslubu* başlıklı bölümde dilinin tamamıyla eski olduğu belirtilmiş ve eserlerinden üslup özelliklerini gösteren örnek metinlere yer verilmiştir. *Mecmua-i Fünun*'un kurucusu olarak tanıtılan Tahir Münif Paşa'nın hayatı hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Sadullah Paşa'nın da hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. Hazırlanan içerikteki açıklayıcı ve tanıtıcı yazılar bilgi basamağıyla, metinlerin anlam özelliklerin incelenmesini de kavrama basamağıyla ilişkilendirebiliriz.

Edebî Teceddüdün İnkişafı başlığı altında *Teceddüdün Takriri, Teceddüdün Evsaf-ı Umumiyesi, Asar-ı Kadimede Teceddüd-i Edebiye* ve *Asar-ı Ceride-i Edebiye* alt başlıklarıyla dönemle ilgili değerlendirmelere içerik oluşturulmuştur. Bu içerik de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Edebiyat-ı Atika Varisleri başlığı altında genel bir değerlendirmeden sonra Şeyhülislam Arif Hikmet Bey, Sami Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Diyarbakırlı Sait Paşa, Sırrı Paşa ve Kâzım Paşa'nın hayatlarıyla ilgili açıklamalara ve bu kişilerin üsluplarını örnekleyecek edebî metin parçalarına yer verilmiştir. Bu içerikteki açıklamaları bilgi basamağıyla, örnek metinler üzerindeki incelemeleri de kavrama basamağıyla ilişkilendirebiliriz.

Birinci Fasl On Üçüncü Karn-ı Hicri Vasatında Edebiyatımız olarak isimlendirilen Tanzimat Dönemi bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmiştir. Yenileşmenin aşamaları gerekçelendirilmeye çalışılmıştır. Bölümün içeriği kronolojik esaslara göre hazırlanmıştır. Dönemin seçilen temsilcileri incelendiğinde yenileşme taraftarı devlet adamlarının yer aldığı görülmektedir. Bunun dışında Şinasi, Ziya Paşa ve Ahmet Vefik Paşa gibi dönemin güçlü edebî temsilcilerine de yer verilmiştir. Buna göre de hazırlanan içeriğin zirve şahsiyetler çerçevesinde hazırlandığı söylenebilir. Hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın *İkinci Fasl* teması *On Üçüncü Karn-ı Hicri Nihayetinde Edebiyat-ı Cedide* olarak isimlendirilmiştir. Temanın içeriği 30 Mart 1876'daki hükûmet darbesiyle II. Abdülhamit'in tahta çıkışından 1893'teki Rus Harbi'nin kaybına kadar olan süre arasında sınırlandırılmıştır. *İkinci Fasl* temasının içeriğinde belirlenen üç kod Şekil 49'da gösterilmiştir.

Şekil 49. İkinci fasıl temasının kodları

İkinci Fasıl temasının içeriği çözümlenerek elde edilen ve Şekil 49’da gösterilen dört kod çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir. Bu kodların içeriğinde geçen kişiler Tablo 128’de gösterilmiştir.

Tablo 128

İkinci Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri

Dönem	Temsilci
Asrın İhtitâmı	Namık Kemal, Recaizade Ekrem Bey, Abdülhak Hamit
Edebiyat-ı Cedide’nin Taammüm ve İntişarı	Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami Bey, Ebuzziya Tevfik Bey, Sait Bey, Murat Bey, Sezai Bey
Edebiyat-ı Cedide Muakipleri	Âli Bey, Menemenlizade Tahir Bey, Nabizade Nazım Bey, Beşir Fuat Bey, Abdulhalim Memduh Bey, Ali Ferruh Bey, İsmail Safa Bey, Hüseyin Rahmi Bey, Manastırlı Mehmet Rıfat Bey
Muhafazakârlığın Yeni Tezahürü	Muallim Naci Efendi

Tablo 128’de görüldüğü gibi *On Üçüncü Karn-ı Hicri Nihayetinde Edebiyat-ı Cedide* olarak isimlendirilen *İkinci Fasil* temasının içeriği dört koddan oluşmuştur. *Asrın İhtitâmı* isimli kodun içeriğinde Namık Kemal, Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hamit yer almaktadır. Bu kişilerin hayatları ve eserleriyle ilgili açıklamaların yanında Türk edebiyatının yenileşmesindeki etkileri anlatılmıştır. Bu üç kişi dönemin lider şahsiyetleri olarak tanıtılmıştır.

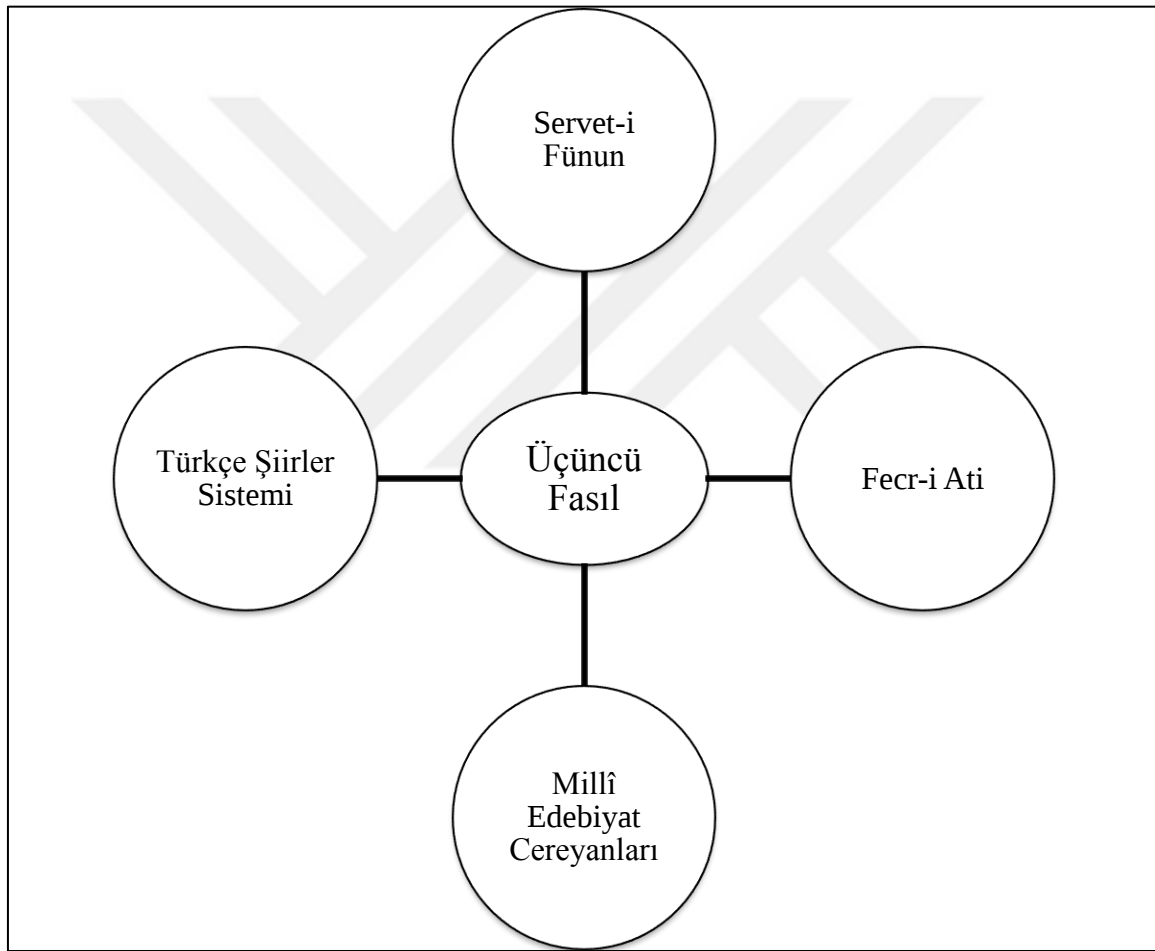
Edebiyat-ı Cedidenin Taammüm ve İntişarı kodunun içeriğinde Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami Bey, Ebuzziya Tevfik Bey, Sait Bey, Murat Bey ve Sezai Bey yer almıştır. Bu kişiler yenileşen edebiyatın yaygınlaşmasındaki etkileri anlatılmış, *Hayatı ve Şahsiyeti* başlığı altında bu kişilerle ve eserleriyle ilgili açıklamalarla kodun içeriği hazırlanmıştır.

Edebiyat-ı Cedide Muakkipleri kodunun içeriğinde Âli Bey, Menemenlizade Tahir Bey, Nabizade Nazım Bey, Beşir Fuat Bey, Abdulhalim Memduh Bey, Ali Ferruh Bey, İsmail Safa Bey, Hüseyin Rahmi Bey ve Manastırlı Mehmet Rıfat Bey yer almıştır. Bu kişilerin yenileşen edebiyatın etkisiyle eserler verdikleri belirtilmiş, *Hayatı ve Şahsiyeti* başlığı altında bu kişilerle ve eserleriyle ilgili açıklamalarla kodun içeriği hazırlanmıştır.

Muhafazakârlığın Yeni Tezahürü kodunun içeriğinde Muallim Naci’ye yer verilmiştir. Muallim Naci’nin hayatı ve eserleri hakkındaki açıklamalardan sonra Naci Mektebi anlatılmıştır. Bu mektepte Şinasi’nin, Ziya Paşa’nın, Kemal Bey’in teceddüdünün kabul edildiği ve bu kişilerin üstat olarak görüldüğü belirtilmiş, bu kişilerin yaptığı teceddüt, bozulmuş olan eski şiirin dönemin ihtiyacına göre düzenlenmesi olarak değerlendirildiği, ayrıca eski edebiyatın millî kabul edildiği söylenmiştir. *Edebî Teceddüdün Mahiyeti ve Evsafı* başlığı ile *İkinci Fasil* temasının içeriği genel değerlendirilmiştir. *İkinci Fasil* temasının içeriğinde yer alan açıklama ve tanıtma yazıları bilgi basamağıyla, örnek metinler üzerindeki çalışmalar kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

On Üçüncü Karn-ı Hicri Nihayetinde Edebiyat-ı Cedide olarak isimlendirilen *İkinci Fasil* teması Tanzimat’ın ikinci dönemini kapsamaktadır. Temanın içeriğinde yenileşmenin yaygınlaşması, dönemin siyasi ve edebî durumu anlatılmıştır. Söz konusu bölümün Namık Kemal, Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hamit gibi dönemin güçlü isimleri ile başladığından ikinci bölüm içeriğinin zirve şahsiyetler etrafından hazırlanmıştır; dört aşama hâlinde hazırlanan bölümde yenileşmenin gerekçelendirilmesinin tarihî sürece göre yapıldığı tespit edildiğinden kronolojik esaslara göre içerik hazırlanmıştır, denilebilir.

Asr-ı Hazırda Edebî Teceddüdün Tekâmülü olarak isimlendirilen *Üçüncü Fasil* temasının içeriği 1893'teki Rus Harbi'nin kaybedilmesinden sonra başlayan kayıplarının olduğu dönemi kapsamaktadır. Temanın içeriği bu dönemden kitabın hazırlandığı zamana kadar olan süreyle sınırlandırılmıştır. Söz konusu dönem ağır sansürlerin uygulandığı İstibdat Dönemi'ni de içermektedir. İçeriği oluşturan kodlar kronoloji esaslara göre hazırlanmış, içerik toplumsal gelişmelere göre gerekçelendirilerek gruplandırılmıştır. *İkinci Fasil* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 50'de gösterilmiştir.

Şekil 50. Üçüncü fasıl temasının kodları

Üçüncü Fasil temasının içeriğin analiz edildiğinde *Umumi Hayat*, *Fikrî ve Edebî Hayat* başlıkları altında dönemin durumunun anlatıldığı bir giriş bölümü hazırlanmıştır. Bu bölümden Şekil 50'de gösterilen kodlarla tema içeriği hazırlanmıştır. Bu temaların içerikleri çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir. Kodların içeriğinde geçen kişiler Tablo 128'de gösterilmiştir.

Üçüncü Fasıl Temasının İçeriğindeki Kodlar ve Temsilcileri

Dönem	Temsilci
Servet-i Fünun Edebiyatının Erkânı	Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya
Servet-i Fünun Edebiyatının Diğer Erkânı	Hüseyin Halit, Kemalzade Ali Ekrem, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Faik Âli, Hüseyin Suat, Hüseyin Siret, Ahmet Mithat, Süleyman Nesip, Süleymanpaşazade Sami, Celal Sahir, Ömer Naci, Ali Nusret, Safveti Ziya, Safveti Nezihi, Ahmet Şuayip
Türkçe Şiirler Sistemi	Mehmet Emin
Fecr-i Atı	Faik Âli, Celal Sahir, Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Refik Halit, Emin Bülent, Ahmet Haşim, Tahsin Nahit, Fazıl Ahmet
Millî Edebiyat Cereyanları	Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Orhan Safi, Halit Fahri, Faruk Nafiz

Asr-ı hazırda Edebî Teceddüdün Tekâmülü başlığı ile kitapta yer alan *Üçüncü Fasıl* temasının içeriğinde Servet-i Fünun edebiyatı ayrıntılı bir şekilde anlatılmış, sonra Servet-i Fünun yazarlarıyla ilgili iki kod hazırlanmıştır. Tablo 129'un içeriğinde de görüleceği gibi *Servet-i Fünun Edebiyatının Erkânı* kodunun içeriğinde Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Halit Ziya hakkındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. Tevfik Fikret'in hayatı ve edebî kişiliği ile ilgili açıklamalardan sonra *Rûbab-ı Şikeste*, *Halûk'un Defteri* ve *Şermin* eserleri tanıtılmış, sonra *Diğer Şiirleri* başlığıyla şiirleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Cenap Şahabettin'in hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili bilgiler yer almıştır. Cenap Şahabettin'in şiirlerinin *Evrak-ı Leyal* isimli mecmuada topladığı ama şimdiye kadar basılmadığı söylenmiş, nesirlerini de *Hac Yolunda*, *Evrak-ı Eyyam*, *Avrupa Mektupları*, *Nesr-i Harp*, *Nesr-i Sulh* ve *Tiryaki Sözleri* eserlerinin yalnızca isimleri söylenmiş içeriklerine değinilmemiştir. Halit Ziya'nın hayatı, edebî kişiliği ve özellikle hikâyelerindeki başarısıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Servet-i Fünun Edebiyatının Diğer Erkânı kodunun içeriğinde Tablo 129'da görülen Hüseyin Halit, Kemalzade Ali Ekrem, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Faik Âli, Hüseyin Suat, Hüseyin Siret, Ahmet Mithat, Süleyman Nesip, Süleymanpaşazade Sami, Celal Sahir, Ömer Naci, Ali Nusret, Safveti Ziya, Safveti Nezihi ve Ahmet Şuayip isimlerin hayatları ve edebî kişiliklerine yer verilmeden sadece Servet-i Fünun yazarı oldukları söylenmiştir. Hazırlanan bu iki kodun içeriği yalnızca bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Servet-i Fünun Edebiyatının Muarızları başlığı ile Servet-i Fünun dergisinin kapatılmasına giden süreç anlatılmıştır.

Türkçe Şiirler Sistemi kodunun içeriğinde 1313 Yunan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra milliyetçilik düşüncesinin yayılmaya başladığı ve bu düşüncenin etkisiyle Mehmet Emin imzasıyla *Türkçe Şiirler* isimli bir mecmua yayımlandığı anlatılmıştır. İbrahim Necmi'nin (1338) “Harp gürültüsü arasında harbe karışan askere hitap için yazılmış şiirleri havi bu küçük mecmua” (s. 311) olarak anlattığı *Türkçe Şiirler* çok etkili olmasa da Mehmet Emin isminin şairler arasında anılmasını sağladığı belirtilmiştir. 1901’de Servet-i Fünun edebiyatına ve basına uygulanan sansürden İstanbul’da edebî yayınların yapılamadığı belirtilmiş ve Selanik’te *Çocuk Bahçesi* ismiyle çıkarılan haftalık gazeteyle Türkçe şiirler sisteminin geliştiği anlatılmıştır. Bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fecr-i Ati kodunun içeriğinde *Servet-i Fünun Edebiyatının Tevkiği* başlığıyla Meşrutiyet ilanından sonra Servet-i Fünun üstatlarından bir hareket bekleyen gençlerin beklentileri boşa çıkınca Faik Âli ve Celal Sair öncülüğünde Fecr-i Ati adında bir edebî oluşumun meydana geldiği anlatılmıştır. Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Refik Halit, Emin Bülent, Ahmet Haşim, Tahsin Nahit ve Fazıl Ahmet gibi gençlerin Fecr-i Ati’de ilk ürünlerini yayımladıkları belirtilmiştir. Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati edebiyatlarından sonra mektep fikri kalmadığı belirtilmiştir. İbrahim Necmi'nin (1338) “bu mekteplere mensup olan edebî simaların bugünkü neşriyatı münferit ve şahsi birer kuvvet hâlinde” (s. 314) şeklinde anlattığı durum, Fecr-i Ati’den yadigar olarak gösterilen Halit Ziya, Yakup Kadri ve Fazıl Ahmet; yeni yetişen Yahya Kemal, Reşat Nuri ve Falih Rıfkı gibi yazarlarla örneklenmiştir. Halide Edip ile Mehmet Âkif de bu dönemde mektep fikrinden uzak yazarlar olarak anlatılmıştır. Bu içerik de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Millî Edebiyat Cereyanları kodunun içeriğinde Veled Çelebi Efendi ve Necip Asım Bey gibi lisanîyat mütehasıslarının tesirleri altında bir Türkçecilik cereyanı başladığı belirtilmiştir. İbrahim Necmi (1338) “Türkçenin tasnifi, Arap ve Acem terkip ve kaidelerinin ve hatta kelimelerinin bile lisandan ihracı, başka Türk lehçeleri lehçe ve şivelerinden kelimeler istiaresi yolunu iltizam ve müdafaası” şeklinde dönemde Türkçeyle ilgili yapılan çalışmaları anlatmıştır. Bu çalışmaların sonucunda Ziya Gökalp öncülüğünde Yeni Lisan cereyanının ortaya çıktığı söylenmiş ve bu cereyanın dil anlayışlarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Ziya Gökalp ve Mehmet Emin’in dışında Orhan Seyfi, Halit Fahri ve Faruk Nafiz gibi kuvvetli şairlerin yetiştiği söylenmiştir. Dönemdeki dil çalışmalarının göstermesi bakımında önemli olan içerik bilgi basamağıyla ilişkilidir.

Asr-ı Hazırda Edebî Teceddüdün Tekâmülü olarak isimlendirilen *Üçüncü Fasil* temanın içeriği Servet-i Fünun, Fecr-i Ati ve Millî Edebiyat Dönemlerinin kapsamaktadır. Üç dönem altında anlatılan bölümde yenileşmenin yaygınlaşmasının yanında millî edebiyatın gelişimi, dönemin siyasi ve edebî durumu hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu bölümlerde Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya; Mehmet Emin, Ziya Gökalp gibi dönemlerini temsil gücü yüksek isimlere yer verdiğinden üçüncü bölüm içeriğinin zirve şahsiyetler etrafından hazırlanmıştır; tarihî gelişmelerle gerekçelendirilerek dönemler anlatıldığı için de kronolojik esaslara göre içerik hazırlanmıştır, denilebilir.

Asr-ı Hazır Edebiyatının Başlıca Esasat ve Evsafı başlığı altında İbrahim Necmi (1338) “Asr-ı hazırda edebiyat cereyanı, teceddüdün muhtelif kollarına mensup kalmalarından sadır olan ve âdeta sınıf sınıf ayrılarak kendilerine ait kariler edinen müteferrik zümreler şeklinde tecelli etmektedir. Tarihî istinatgâhlarına ve temsil eyledikleri zihniyetin mensup olduğu devrelere nazaran atideki zümreler tadat olunabilir (s. 316)” şeklinde anlattığı *Atideki Zümreler* temasının içeriği analiz edilerek belirlenen bulgular Tablo 130’da gösterilmiştir.

Tablo 130

Atideki Zümreler (1311¹-...)

Dönem	Temsilci
Evvelen (Eski Edebiyatı temsil eden)	Ali Emirî Efendi, Fazıl Ahmet, Halit Nihat
Saniyen (Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal edebiyatına sadık kalarak sonraki gelişmelere katılmayanlar)	Hüseyin Rahmi, Hüseyin Bedrettin
Salisen (Hamit, Ekrem, Sezai Mektebine sadık yalnız Servet-i Fünun cereyanına muarızlık iddia edenler)	
Rabian (Naci mektebinin döküntüleri)	
Hamisen (Servet-i Fünun mektebinin bakayası)	
Sadisen (Millî edebiyat cereyanı mensupları)	

Tablo 130’da incelendiğinde kitabın yazıldığı dönemde var olan edebî gruplardan oluşan *Atideki Zümreler* temasının içeriğinde altı kod olduğu görülecektir. Kod içeriklerinde temsil gücü olan isimlere yer verilmemesi de dikkat çekicidir. Tablo 130’da belirtilen zümrelerin

¹1311 hicri yılının TTK Tarih Çevirme Kılavuzu’na göre karşılığı miladi 1893 yılıdır.

dışında dönemin yazarlarının münferit ve şahsi ürünler verdiği anlatılmış, bu yazarlara örnek olarak da Halide Edip, Refik Halit, Yakup Kadri, Reşat Nuri, Yahya Kemal ve Falih Rıfkı gösterilmiştir. Bu bölüm de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

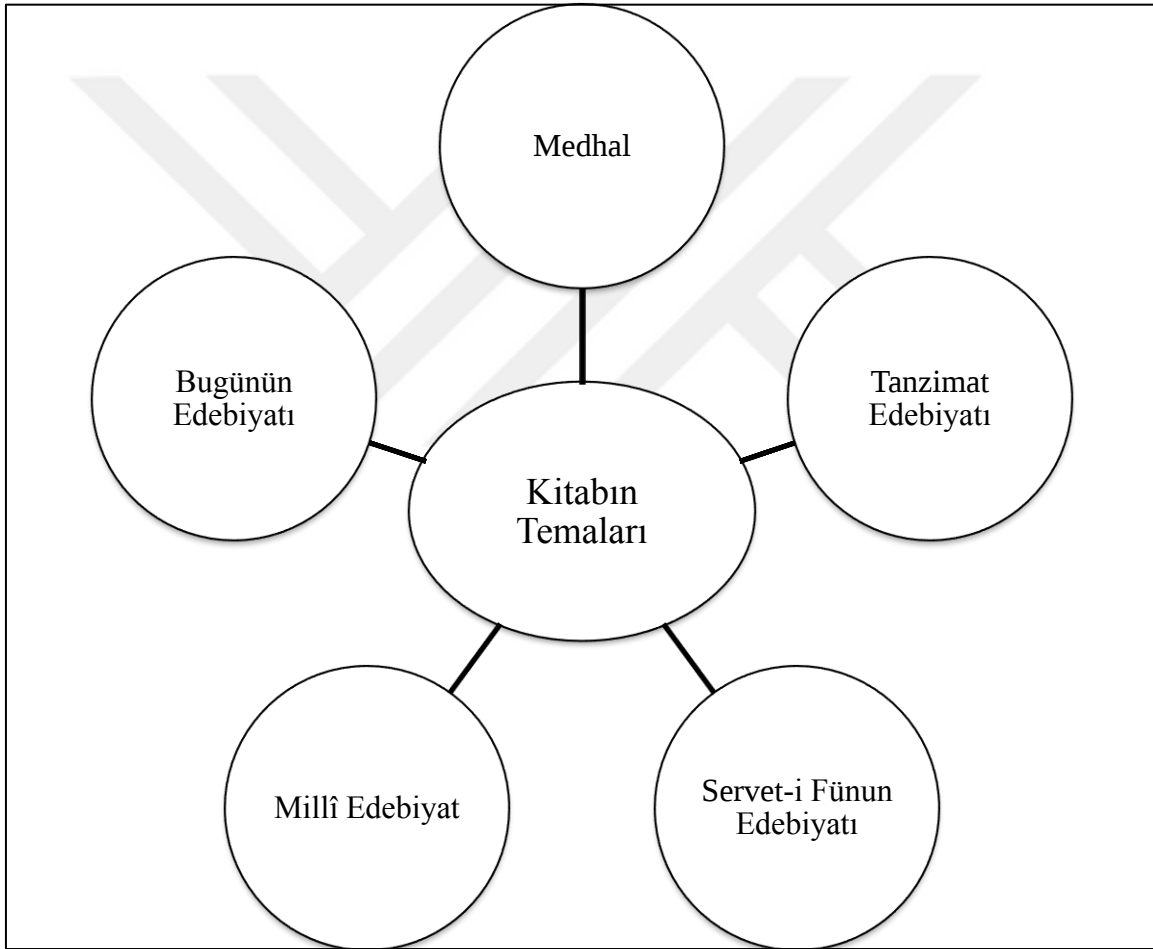
Kitap, *Hatime* bölümde *Edebî Teceddüttün Evsaf-ı Umumiyesi* başlığı altında genel değerlendirme yapılarak sonlandırılmıştır. Bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilecek bu bölüm, kitabın genel özeti niteliğindedir.

İbrahim Necmi'nin hazırladığı *Tarih-i Edebiyat Dersleri* kitabının ikinci cildi Tanzimat ile başlayan yenileşme döneminin edebiyatını içermektedir. Metin temelli öğrenme esaslarına göre hazırlanan *2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı* ile kitabın içeriği metin kullanımının yetersiz olmasından dolayı uyusmamaktadır.

Kitapların içeriği Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde sadece bilgi, kavrama ve analiz basamaklarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre edebî dönemlerle ilgili yazarların ve eserlerin tanıtılması bilgi basamağıyla, örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları kavrama basamağıyla, edebî dönemlerin oluşumunu tarihî gelişmelerle ilişkilendirilmesi de analiz basamağıyla ilgilidir. Kitapta uygulama, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Kitapların içerikleriyle ilgili ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölümüne yer verilmemesi kitaplarda gözlemlenen eksikliklerdir.

4.3.3. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi

İsmail Habip'in 690 sayfa olarak hazırladığı, *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* isimli kitap, Matbaa-i Âmire tarafından İstanbul'da basılmıştır. Kitabın iç bölümdeki sayfalarının birinde baskı yılının miladi 1925, diğerinde Rumi 1340 şeklinde yazıldığı görülmüştür. Kitap, lise üçüncü sınıflarda haftalık iki saat yapılması tasarlanan Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitap içeriğindeki temalar Şekil 51'de gösterilmiştir.

Şekil 51. Kitabın içeriğindeki temalar

Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi kitabının içeriği Şekil 51'de gösterilen *Medhal* başlıklı giriş temasının dışında *Tanzimat Edebiyatı*, *Servet-i Fünun Edebiyatı*, *Millî Edebiyat* ve *Bugünün Edebiyatı* başlıklı dört edebî dönemden oluşan temayla hazırlanmıştır.

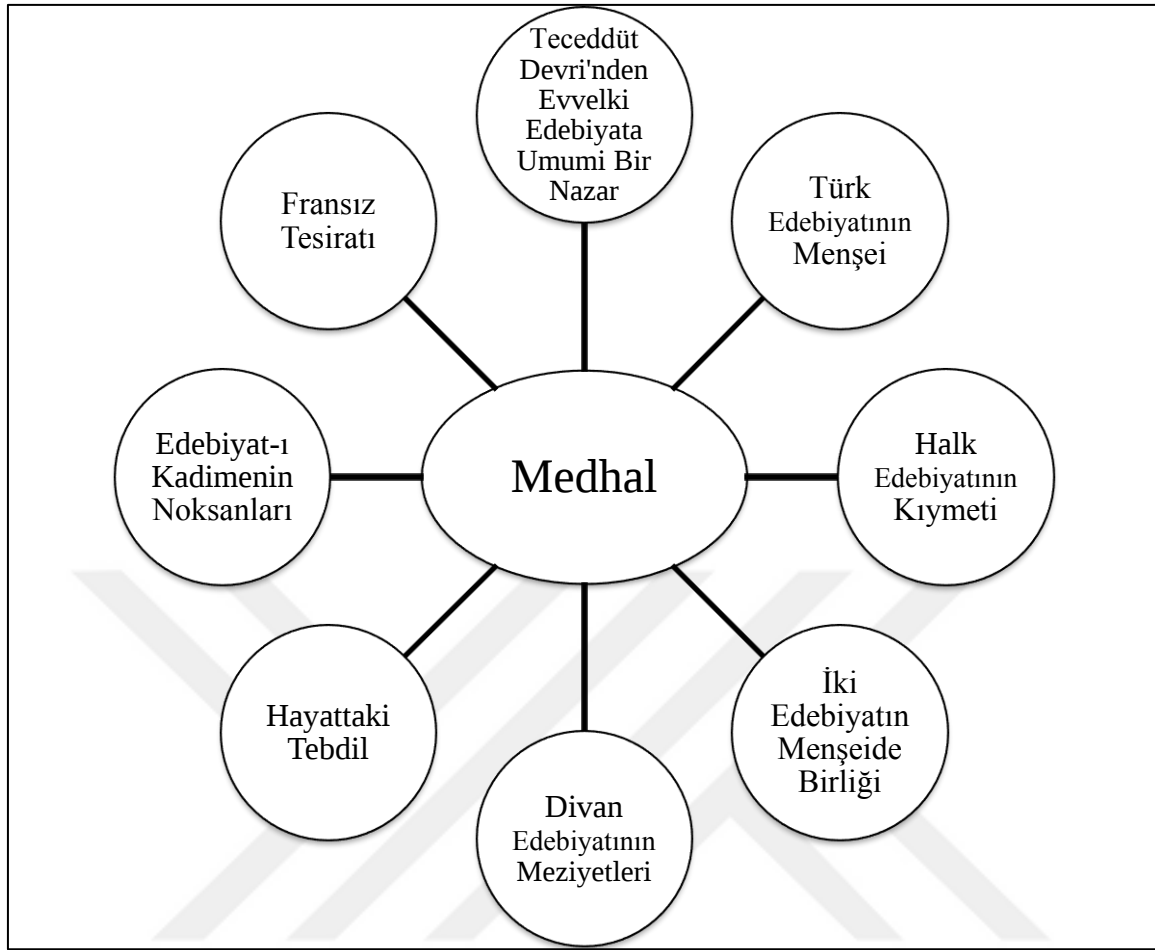
Ön söz ile başlayan kitapta 73 sayfalık *Medhal* temasının içeriği *Teceddüt Devri'nden Evvelki Edebiyata Umumi Bir Nazar* ve *Fransız Edebiyat Tarihine Kısa Bir Nazar* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşturulmuştur.

İsmail Habip (1925) edebiyat eğitimiyle ilgili düşüncesini *Medhal* bölümünde şu şekilde dile getirmiştir:

Edebiyatı anlatmak için şunu anladım ki edebiyat sadece dimağlara hitap ile değil ruhlara telkin ile anlatılıyor. Nazariyat ve malumat ile edebiyat öğretmek, kavait ve “gramer”le lisan öğretmek gibi boş bir emektir. Edebiyata mal olmak için nasıl edebî bilgilerden ziyade edip olmak lazımsa edebiyatı kendine mal etmek için de onu bilmekten ziyade edebiyatın havasını teneffüs etmek lazımdır, kanaatindeyim. Bu eser bu kanaate göre yazıldı (s. 1).

Edebiyat eğitiminde amacın edebî bilgileri öğretmek olmadığı belirtilen açıklamada işlevsel edebiyat eğitimi amaçladığı anlaşılmaktadır. Kronolojik düzene göre hazırlanan kitabın içeriği edebî gelişmelere göre sınıflandırılmıştır. Kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bulgu tespit edilememesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir. Kitapla ilgili araştırmada bütünlüğü oluşturan temaların kodları betimsel içerik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Medhal temasının içeriğinde belirlenen sekiz kod Şekil 52’de gösterilmiştir.

Şekil 52. Medhal temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 51’de gösterilen *Medhal* temasının betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Teceddüt Devri’nden Evvelki Edebiyata Umumi Bir Nazar başlıklı kod *Medhal* temasının ilk içeriğidir. *Türk Edebiyatının Menşei*, *İki Edebiyat*, *Halk Edebiyatının Kıymeti* ve *Envai*, *İki Edebiyatın Menşei Birliği*, *Divan Edebiyatının Meziyetleri*, *Hayattaki Tebdil*, *Edebiyat-ı Kadimenin Noksanları*, *Fransız Tesiriyatı: Klasik Devri-On Sekizinci Asır-Romantik Devri* ve *Medhal İçin Mehazlar* başlıklarıyla alt kodlar oluşturulmuş, açıklamalarla içerik hazırlanmıştır.

Türk Edebiyatının Menşei kodunun içeriğinde Türk edebiyatının kaynağına ulaşmanın zorluğu anlatılmış, edebiyat dönemlerini İslamiyet’ten evvelki kavmî Türk edebiyatı, Türk ve İslam edebiyatı, Türk asri edebiyatı şeklinde üçe ayırmıştır. İsmail Habip (1925) “birinci devredeki edebiyatın esas damgası kavmiyet, ikinci devrede din, üçüncü devrede medeniyet” (s. 8) olduğunu söyleyerek sınıflamayı toplumsal temellere bağlamıştır. Orhun ve Uygur

yazıları hakkında bilgi verilmiştir. Kavmî Türk edebiyatının vasıfları beş maddeyle anlatılmıştır. İslamiyet'in kabulüyle Türkçenin Hakaniye Türkçesi adıyla şark Türkçesi ve Oğuz lehçesi adıyla garp Türkçesi şeklinde ikiye ayrıldığı, bu lehçelerin yayıldığı coğrafi bölgeler anlatılmıştır. Hakaniye Türkçesinin en önemli isimlerinden Ahmet Yesevi tanıtılmış, onun Türk-İslam kültürüne katkısından söz edilmiştir. Oğuz lehçesinin en eski ürünü olarak da Orhun Kitabeleri tanıtılmıştır. Geznelilerin ve Selçukluların İran etkisinde kalması nedeniyle Oğuz Türkçesinde Acem etkisinin, din etkisiyle de Arapça etkisinin arttığı belirtilmiş, Osmanlıcanın oluşum süreci anlatılmıştır. Karaman Beyi'nin resmî dilin Türkçe yaptığı belirten İsmail Habip'in (1925) Arap harflerinin kullanılmasıyla ilgili "Orhun kıyılarından beri tahrir lisanı olmayı unutan Türkçe, şimdi aradan asırlar geçtikten sonra Arap harfleriyle kendine uymayan bu yabancı harflerle tahrir lisanı oluyordu" (s. 13) sözleriyle Arap harflerinin kullanımı eleştirilmiştir. Bundan hareketle 1925'ten itibaren harf değişikliğiyle ilgili çalışmaların yapıldığı, İsmail Habip'in bu sözlerinden de eğitim ortamının bu değişikliğe hazırlandığı söylenebilir. Genel değerlendirme niteliğinde kısaca özetten oluşan bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İki Edebiyat kodunun içeriğinde Selçuklular Dönemi'nde oluşan, birinin dili Farsça olan yüksek tabakadan, diğerinin dili Türkçe olan halk tabakasından söz edilmiştir. İlkinin edebî temsilcisi Mevlana, diğerinin edebî temsilcisi de Yunus Emre olarak gösterilmiştir. Bu edebî kişiler hakkında açıklamalardan sonra Anadolu Beylikler Dönemi ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu anlatılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde de dil iki koldan ilerlediğinden divan ve halk edebiyatı gelişimi açıklanmıştır. Bu iki edebiyatın kaynağı olarak Sultan Veled ve Yunus Emre gösterilmiştir. Bu iki edebiyatın farkları yedi madde ile belirtilmiştir. Edebiyat incelemelerinde hem divan hem halk edebiyatının birlikte incelenmesi gerektiği vurgulanmış, son zamanlara kadar sadece divan edebiyatını değerli görüldüğü belirtilmiştir. Hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Halk Edebiyatının Kıymeti kodunun içeriğinde Yunus Emre'nin edebî yönü eserlerinden örnek metinlerle anlatılmıştır. *Mahallî Edebiyatlar* olarak tanıtılan halk edebiyatı metinlerinin konuları örneklerle anlatılmıştır. *Tekke Edebiyatı*, yüksek zümreden olmalarına rağmen ilahi, nefes gibi şiirleri hece ile yazan özel bir halk edebiyatı şubesi olarak açıklanmış; Hacı Bayram Veli, Eşrefoğlu, Ümmi Sinan, Seyfullah Halveti, Akkirmani, Olanlar Şeyhi, Gaybi bu zümrenin temsilcisi olarak tanıtılmış; Hasan Dede, Akkirmani, Gaybi'nin şiirlerinden örnek metinlere yer verilmiştir. *Bektaşî Şairleri*, hakkındaki açıklamalar ve Şah Hıtai, Mirati Baba, Şahı Baba, Seyrani Baba'dan alınan örnek

metinlerle içerik oluşturulmuştur. *Âşık Edebiyatı*, hakkında açıklamalara yer verilmiş ve Zihni Bayburdi'nin bir koşması örnek metin olarak kullanılmıştır. Hazırlanan kodun içeriği bilgi basamağıyla, örnek metinlerin üzerindeki anlam çalışması da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İki Edebiyatın Menşei ve Birliği kodunun içeriğinde Acemlerin ve Türklerin İslam dinini kabulünden sonraki durumları anlatılmıştır. Acemlerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra kendi millî kültürlerini değiştirmeden İslamiyet'in değerlerini kültürlerine uyarladıkları, Türklerin de kendi kültürlerini bırakarak İslam kültürünü kabullendikleri belirtilmiştir. Türkçe üzerinden Arapça ve Farsça etkisinin gerekçeleri anlatılmıştır. Halk ve divan edebiyatının iki koldan gelişme nedenleri söylenmiştir. Tanzimat Devri'ne kadar ümmet edebiyatı olarak isimlendirilen divan edebiyatının olduğu, Tanzimat'tan sonra Garp etkisindeki medeniyet edebiyatına geçildiği belirtilmiştir. Hazırlanan kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Divan Edebiyatının Meziyetleri kodunun içeriğinde İsmail Habip divan edebiyatıyla ilgili olumsuz değerlendirmelerine yer vermiştir. Edebiyat-ı kadimenin meziyetleri ve yaptığı hizmetler beş madde hâlinde örnek metinlerle birlikte anlatılmış; Fuzuli, Nedim, Baki, Nefi ve Şeyh Galip gibi edebî şahsiyetlerle ilgili kısa değerlendirmelerle içerik hazırlanmıştır. Bu kodun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

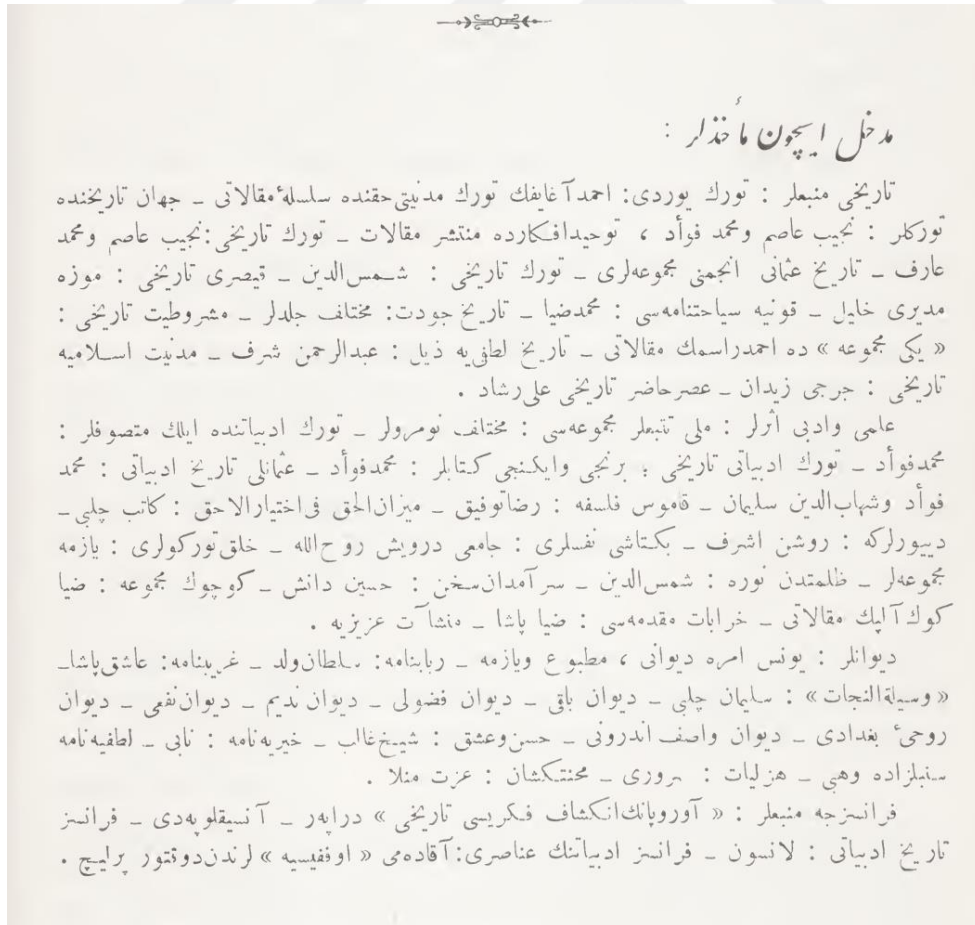
Hayattaki Tebdil kodunun içeriğinde toplumsal değişimler ve bunların edebiyata yansımaları anlatılmıştır. *İslam Medeniyeti* alt kodu ile İslam medeniyetinin özellikleri, dil ve edebiyatı hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Türklerin Hizmeti* alt koduyla Türklerin İslam medeniyetine katkıları anlatılmıştır. *Edebiyatımızın Çürüyüşü* alt koduyla divan edebiyatının niteliğinin bozulması ve gerilemesinin gerekçeleri söylenmiştir. *İnhitat ve Tefsihin Feceati* alt koduyla divan edebiyatının yok oluşuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. *Teceddütün Zarureti* alt koduyla da yenileşmenin temellerini oluşturan tarihî gelişmeler anlatılmıştır. Hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Edebiyat-ı Kadimenin Noksanları kodunun içeriğinde dokuz madde ile divan edebiyatının eksik yönleri anlatılmıştır. Şeyh Galip divan edebiyatının son büyük şairi olduğu belirtilmiştir. Hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fransız Tesirâtı kodunun içeriğinde Garp medeniyetiyle temasın neden Fransa üzerinden olduğu gerekçeleriyle anlatılmıştır. Fransız edebiyatı etkileriyle başlayan yenileşmenin etkilerinden söz edilmiştir. *Klasik Devir* alt kodunun içeriğinde klasizmle ilgili kısa

açıklamadan sonra *Corneille, Moliere, Racine, La Fonraine* ve *Boliau* gibi Fransız edebiyatının temsilcilerinin hayatları ve eserleri hakkında açıklamalarla hazırlanmıştır. *On Sekizinci Asır* alt kodunun içeriğinde İhtilal-i Kebir Devri'ni hazırlayan bir edebiyatın vücuda geldiği belirtilmiştir. *Montesquieu, Voltaire, Diderot, Jean Jacques Russo, Bernadin de Saint-Pierre* ve *Lesage* gibi Fransız İhtilali'nin düşünce yapısına oluşturan ve yön veren kişilerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Romantizm ve Romantikler* alt kodunun içeriğinde romantizmle ilgi açıklamalardan sonra *Lamartin, Victor Hugo, Alfred De Musset, Alfred De Vigny, Balzac, Stendhal, Aleksandre Dumas Pere, George Sand, Beranger, Theophile Gautier, Theodore de Banville* ve *Baudelaire* romantizmin temsilcisi olarak tanıtılmış, bu edebî kişilerin hayatları ve edebî kişilikleri anlatılmıştır. Fransız edebiyatıyla ilgili hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

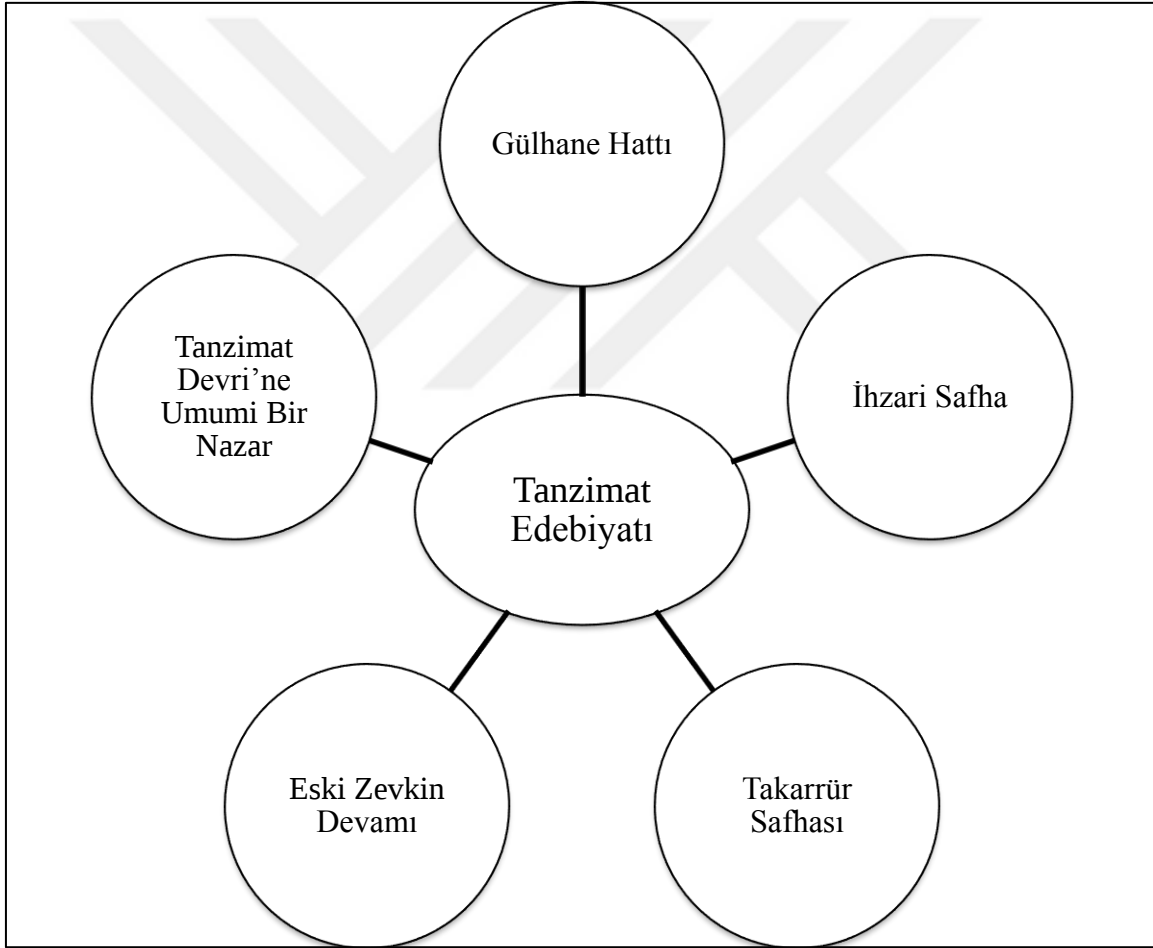
Medhal İçin Mehazlar, başlığı altında bölüm içeriğini oluştururken kullanılan kaynakları içermektedir. Söz konusu bölüm Şekil 53'te gösterilmiştir.

Şekil 53 Medhal temasının içeriğinde yer alan Mehazlar başlıklı bölüm

Şekil 53'teki görülen bölüme dönemin diğer kitaplarında yer verilmediğinden İsmail Habip'in hazırladığı bu bölüm, ders kitaplarındaki ilk kaynakça gösterimlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Tanzimat Edebiyatı teması kitabın içeriğindeki kodlar dönemin sosyal ve siyasal gelişmelerine göre belirlenmiş, bu gelişmelerin edebiyata yansımaları kodların içeriğinde ele alınmıştır. Bu bakımdan sosyolojik bakış açısına göre *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriği oluşturulmuştur, denilebilir. *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 54'te gösterilmiştir.

Şekil 54. Tanzimat edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 54'te incelendiğinde *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriğinde *Gülhane Hattı*, *İhzari Safha*, *Takarrür Safhası*, *Eski Zevkin Devamı*, *Tanzimat Devri'ne Umumi Bir Nazar* şeklinde

isimlendirilen beş kodun yer aldığı görülecektir. Betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Gülhane Hattı kodunun içeriğinde *Reşit Paşa*'nın hayatı ve Osmanlı Devleti'ndeki çalışmaları ve Tanzimat'ın ilanına etkisi açıklanmış, *Gülhane Hatt-ı Hümayunu*'nun toplumsal etkileri, içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İhzari Safha kodunun içeriğinde *Âkif Paşa* ile ilgili *Ehemmiyeti*, *Hayatı*, *Eserleri* alt başlıklarında açıklamalara yer verilmiş; *Âkif Paşa'dan İntihap* başlığıyla *Adem Kasidesi*'nden bir bölüm, mersiye, şarkı, *Şeyh Müştak*'a yazılan bir mektup ile *Âkif Paşa*'nın edebî ürünlerinden örneklerle içerik hazırlanmıştır. *Edhem Pertev Paşa* ile ilgili *Hayatı*, *Eserleri* alt başlıklarında açıklamalara yer verilmiş; *Edhem Pertev Paşa'dan İntihap* başlığıyla *Tıfl-ı Naim*'den bir parça, *Beka-yı Ruh* şiiri ile *Edhem Pertev Paşa*'nın çeviri eserleri; *Destan*, *Avaname*'sinden bir parça ile *Edhem Pertev Paşa*'nın edebî eserleri örneklenmiştir. *Şinasi* ile ilgili *Ehemmiyeti*, *Hayatı*, *Şairliği*, *Hizmetleri* ve *Eserleri* başlıklarında açıklamalara yer verilmiş; *Şinasi'den İntihap* başlığıyla *Reşit Paşa İçin Manzume*, *Reşit Paşa*'ya yazılan *Kaside* ile *Şinasi*'nin edebî metinleri örneklenmiştir. *Ziya Paşa* ile ilgili *Ehemmiyeti*, *Hayatı*, *Eserleri*, *Terkib-i Bent*, *Zafername* ve *Diğer Eserleri* başlıklarında açıklamalara yer verilmiş; *Ziya Paşa'dan İntihap* başlığıyla *Terkib-i Bent*'ten, *Zafername*'den, *Rüya*'da alınan parçalarla *Ziya Paşa*'nın edebî metinleri örneklenmiştir. *İhzari Safha* kodunun içeriğindeki dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Takarrür Safhası kodunun içeriği *Namık Kemal* ile ilgili *Ehemmiyeti*, *Hayatı*, *Şairliği*, *Nesir*, *Eserleri* ve *Hizmetleri* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Kemal'den İntihap* başlığıyla *Devlet Gazeli*, *Merdane Bir Gazel*, *Diğer Bir Gazel*, *Murabba*, *Hilal-i Osmani*, *Vaveyla*'dan, *Kaside-i Hürriyet*'ten, *Şair Nedir*, *Cehennemde Bir Muhavere* ve *Vakar-ı Mamurin* başlıklı metinlerle *Namık Kemal*'in edebî metinleri örneklenmiştir. *Recaizade Ekrem* ile ilgili *Ehemmiyeti*, *Hayatı*, *Şairliği*, *Münekkitleri* ve *Eserleri* başlıklarında açıklamalara yer verilmiş; *Ekrem Bey'den İntihap* başlığıyla *Tahir*'den, *Hasbihâl*, *Yakacık'ta Mezarlık Âlemi*'nden, *Zavallı Baba* ve *Margarit* başlıklı metinlerle *Recaizade Mahmut Ekrem*'in edebî metinleri örneklenmiştir. *Abdülhak Hamit* ile ilgili içerik *Ehemmiyeti* ve *Kıymeti*, *Hayatı*, *İlk Eserleri*, *Tarık*, *İbn-i Musa*, *Finten*, *Nesteren*, *Eşber*,

Tezer, Zeynep, Sardanapal, Liberte, Nazife ve Abdullah Sagır, İlhan, Tarhan, Sahra ve Belde, Garam, Sefile, Makber, Ölü ve Hacle, Validem, Tayflar Geçidi, Ruhlar ve Hamit'in Hizmetleri başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Abdülhak Hamit Bey Hakkında Edebamızın Fikirleri* başlığı altında edebî kişilerin sözlerine yer verilmiştir. *Hamit'ten İntihap* başlığıyla *Rakkase Heykel, Zühre-i Hindi, Bir Hüsnün Hüznü, Bilmem Kim Geçen, Mersiye, Ölü'den ve Makber'in Mukaddimesi'*nden başlıklı metinlerle Abdülhak Hamit'in edebî metinleri örneklenmiştir. *Samipaşazade Sezai* ile ilgili içerik *Ehemmiyeti, Sergüzeşt'i* ve *Küçük Şeyler'i* başlıklarında altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. *Sezai'den İntihap* başlığıyla *Esircinin Evi, Bir Kitabe-i Seng-i Mezar ve Pandomima* başlıklı metinlerle Samipaşazade Sezai'nin edebî metinleri örneklenmiştir. *Takarrür Safhası* kodunun içeriğinde dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Eski Zevkin Devamı kodunun içeriğinde *Maziye Yaşatanlar* başlığıyla genel bir değerlendirme yapılmıştır. *Leskofçalı Galip Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey ve Yenişehirli Avni* eski zevki devam ettiren önemli temsilciler olarak tanıtılmış; hayatları ve edebî yönleri örnek metinlerle desteklenerek anlatılmıştır. Muallim Naci ile ilgili hazırlanan içerikte *Ehemmiyeti, Hayatı, Naci'de İkilik, Şairliği, Asıl Kıymeti ve Hizmeti, Eserleri* başlıkları altında açıklamalara; *Küçük Bir Mudhike* adlı hikâyeye; *Hâtf, Şair* başlıklı şiirlere yer verilmiştir. *Eski Zevkin Devamı* kodunun içeriğinde yer alan dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tanzimat Devri'ne Umumi Bir Nazar kodunun içeriği *Tanzimat Devri'nde İlmî Hayat ve Tanzimat Edebiyatının Umumi Evsafi* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. Bu içeriğin sonuna *Tanzimat Edebiyatı İçin Mehazlar* başlığı ile *Tanzimat Edebiyatı* teması hazırlanırken kullanılan kaynaklar söylenmiştir.

Tanzimat Devri'ne Umumi Bir Nazar kodunun içeriği *Tanzimat Devri'nde İlmî Hayat* başlığı altında yer alan *Fen, Felsefe Tarih, Roman ve Temaşa* isimli alt kodlardan oluşturulmuştur. Eski devrin son âlimlerinden *Mütercim Asım Efendi* tanıtılmış; *Hoca İshak Efendi, Hoca Tahsin Efendi, Ali Suavi, Cevdet Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Vefik Paşa, Trabzon Valiliğinde Divan-ı Umumiye direktörlüğünde bulunan Âli Bey, Sadullah Paşa, Ebuzziya Tevfik Bey, Mizan* gazetesini çıkaran *Murat Bey ve Şemseddin Sami Bey* Teceddüt Devri'nin âlimleri olarak tanıtılmış; bu kişilerin yenileşme üzerindeki etkileri hakkında

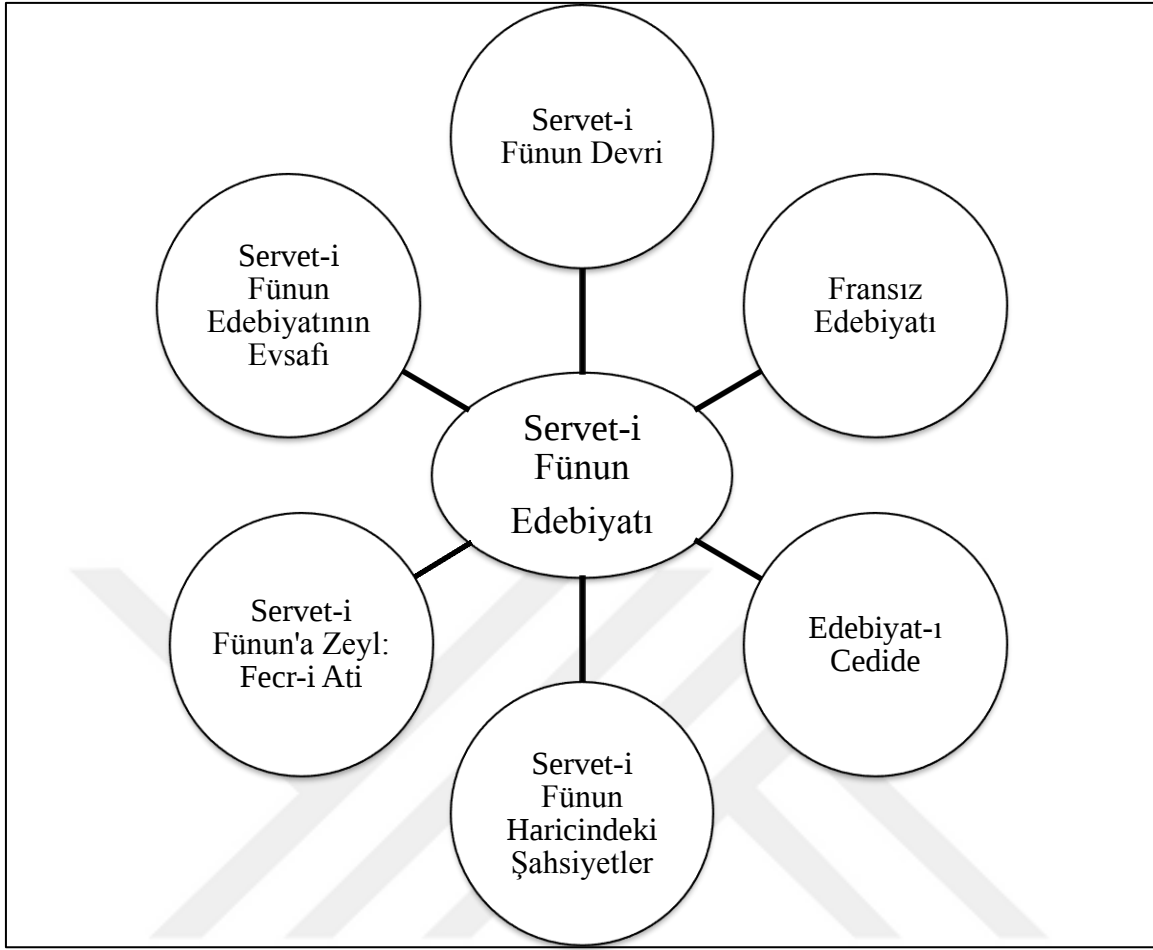
değerlendirmelere yer verilmiştir. *Tanzimat Devri'ne Umumi Bir Nazar* kodunun içeriğinde dönemin fen, felsefe, tarih, roman ve temaşa konusunda önemli kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tanzimat Devri'ne Umumi Bir Nazar kodunun içeriğinde yer alan *Edebiyatının Umumi Evsafı* başlıklı bölümde İsmail Habip (1925) şu sözlerini kitaba almıştır:

“Tanzimat Devri’ni, o devredeki edebiyatı, o edebiyattaki belli başlı edeba ve şuarayı, onların belli başlı hemen bütün eserlerini gördük. Tanzimat edebiyatı ne yaptı, ne yapmadı? Nerede muvaffak oldu, nerede olamadı? Meziyetleri nelerdir, nakısaları hangileridir? Artık bu ciheti muhakeme edebiliriz” (s 418).

Tanzimat edebiyatına eleştirel bir bakış açısı getirmeyi amaçlayan bu açıklamadan sonra değerlendirmeyi dönemin şartlarına göre yapılmasının gerekliliği anlatılmış, Tanzimat edebiyatı ile ilgili değerlendirmenin nesnel ölçütlere göre yapılmasının sağlıklı olacağı belirtilmiştir. Yedi madde ile Tanzimat edebiyatının vasıfları söylenmiştir. *Tanzimat Edebiyatının Umumi Evsafı* başlığı ile oluşturulan içerikteki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Servet-i Fünun Edebiyatı temasında belirlenen kodlar Şekil 55’te gösterilmiştir.

Şekil 55. Servet-i Fünun edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 55’te incelendiğinde *Servet-i Fünun Edebiyatı* temasının içeriğinde *Servet-i Fünun Devri*, *Fransız Edebiyatı*, *Edebiyat-ı Cedide*, *Servet-i Fünun Haricindeki Şahsiyetler*, *Servet-i Fünun’a Zeyl: Fecr-i Ati* ve *Servet-i Fünun Edebiyatının Evsafı* şeklinde isimlendirilen altı kodun yer aldığı görülecektir. Betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Servet-i Fünun Devri kodunun içeriği *Abdülhamit Zamanı*, *İstibdatın Koyuluşu*, *Edebiyatın Hâli* ve *Servet-i Fünun Ailesinin Teşkili* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. Hazırlanan içerikte, Servet-i Fünun topluluğunun oluşumun sosyolojik gelişmelere göre gerekçelendirilmiştir. Dönemin siyasal ve toplumsal durum anlatılmış, özellikle istibdattan kaynaklanan edebî ortama ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. *Servet-i Fünun Devri* kodunun içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Fransız Edebiyatı kodunun içeriğinde Servet-i Fünun edebiyatın Garp edebiyatından özellikle de Fransız edebiyatından etkilendikleri belirtilmiştir. Servet-i Fünun edebiyatının

Garp edebiyatından ne derece etkilendiğini görmek için o zamanın Fransız edebiyatıyla ilgili kısa bir içerik hazırlanmıştır. Servet-i Fünuncuların Fransa'daki realist döneminin gelişimine denk geldikleri, dönemin Fransa'sını da etkileyen natüralizm mekteplerinden ders aldıkları, Servet-i Fünun şiiirlerine de en çok parnasyen etkileri görüldüğü anlatılmıştır. *Realist Devri* başlığıyla realizmin özellikleri ve edebiyata yansımalarıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Gustave Flaubert, Zola, Goncourt Biraderler, Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, Prosper Merimee, Eugene Fromentin* ve *Oktave Feuillet*'in hayatları ve sanatsal özelliklerine ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir. *Realist Devri'nde Tiyatro* başlığıyla *Aleksandre Dumas Fils, Emile Angier* ve *Victorian Sardou*'nun hayatları ve sanatsal özelliklerine ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir. *Realist Devri'nde Şiir: Parnasizm* başlığıyla parnasizmin özellikleri ve edebiyata yansımalarıyla ilgili bilgiler verilmiş; parnasizm temsilcisi olarak gösterilen *Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Fransuva Kope (François Coppee)* ve *Paul Verlaine*'nin hayatları ve sanatsal özelliklerine ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir. *Realist Devri'nde Tenkit* başlığıyla genel bir dönem değerlendirmesinden sonra *Hippolyte Taine, Ernest Renan, Francisque Sarcey* ve *Jules Claretie*'nin hayatları ve sanatsal özelliklerine ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir. *Fransız Edebiyatı* kodunun içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Edebiyat-ı Cedide kodunun içeriği *Tevfik Fikret* ile ilgili *Ehemmiyeti, Hayatı ve Ahlakı, Sanatkâr Fikret* ve *Şair Fikret* başlıkları altında açıklamalardan oluşmuşmuş; *Fikret'ten İntihap* başlığıyla *Bir Hicran-ı Muvakkattan Sonra, Ayrılmam, Hemşirem İçin*'den, *Hamit, Nedim*'den ve *Han-ı Yağma* şiiirleriyle *Tevfik Fikret*'in edebî metinleri örneklenmiştir. *Halit Ziya* ile ilgili hazırlanan içerikte *Ehemmiyeti, Hayatı, Başlıca Eserleri* ve *Sanatının Evsafı* başlıklarındaki açıklamalara yer verilmiş, *Aşk-ı Memnu*'dan *Bihter'in Aynadaki Tasviri* başlıklı bir bölüm içeriğe alınarak *Halit Ziya*'nın edebî metni örneklenmiştir. *Cenap Şahabettin*, *Servet-i Fünun* topluluğunda hem şair hem nasir olarak tanıtılmış; hayatı ve edebî yönü anlatılmıştır. *Cenap'tan Numune* başlığı altında *Sürûd-i Sehhâr* şiiiriyle, *Prens Levent* hikâyesiyle edebî metinleri örneklenmiştir. *Servet-i Fünun Edebiyatında Diğer Simalar* başlığı altında edebî şahsiyetler, *Nasirler* ve *Hikâyeciler, Şairler* şeklinde iki grupta incelenmiştir. *Nasirler* ve *Hikâyeciler* ilk gruptur ve bu grupta *Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif* ve *Ahmet Mithat* yer almıştır. *Şairler* olarak isimlendirilen ikinci grupta *Hüseyin Siret, Faik Âli, Hüseyin Suat, Süleyman Nesip* ve *Celal Sahir* yer almıştır. Bu kişilerin hayatları, edebî yönleri ve eserleriyle ilgili açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. *Bir İki İsim* alt başlığı ile *A. Nadir (Ali Ekrem), H. Nazım (Ahmet Reşit)* ve *Ahmet Kemal* gibi

birkaç ismin daha olduğu belirtilmiştir. Bu kişiler hakkında da açıklamalara yer verilmiştir. *Servet-i Fünun Edebiyatından Numuneler* başlığı altında Süleyman Nazif'in *Sarîr-i Hâme*, Hüseyin Siret'in *Ölümünden Sonra*, Faik Âli'nin *Belki Hülya ve Belki Bir Rüya* ile *İnfialat-ı Marizane*, Hüseyin Suat'ın *Bey Baba*, Süleyman Nesip'in *İhtiyat Zabiti*, Celal Sahir'in *Cünun* şiirleri ile Servet-i Fünun edebiyatının şiiri örneklenmiştir. Mehmet Rauf'un *Siyah İnciler* hikâyesinden bir bölüm, Hüseyin Cahit'in *Niçin Aldatırlarmış* hikâyesinin mukaddimesi, Süleyman Nazif'in bir makalesinden ve Ahmet Mithat'ın *Çağlayanlar* mukaddimesinden olduğu belirtilen *Türk İli Zeybeklerine* yazısıyla Servet-i Fünun edebiyatının nesri örneklenmiştir. *Edebiyat-ı Cedide* kodunun içeriğinde yer alan dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Servet-i Fünun Haricindeki Şahsiyetler kodunun içeriği *Nabizade Nazım*, *İsmail Safa*, *Hüseyin Rahmi*, *Ahmet Rasim* ve *Mehmet Emin*'in edebî kişilikleri ve eserleri hakkındaki açıklamalarla oluşturulmuş; bu edebî temsilcilerin metinlerinden örnek parçalarla anlatım zenginleştirilmiştir. *Servet-i Fünun Haricindeki Şahsiyetler* kodunun içeriğinde yer alan dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

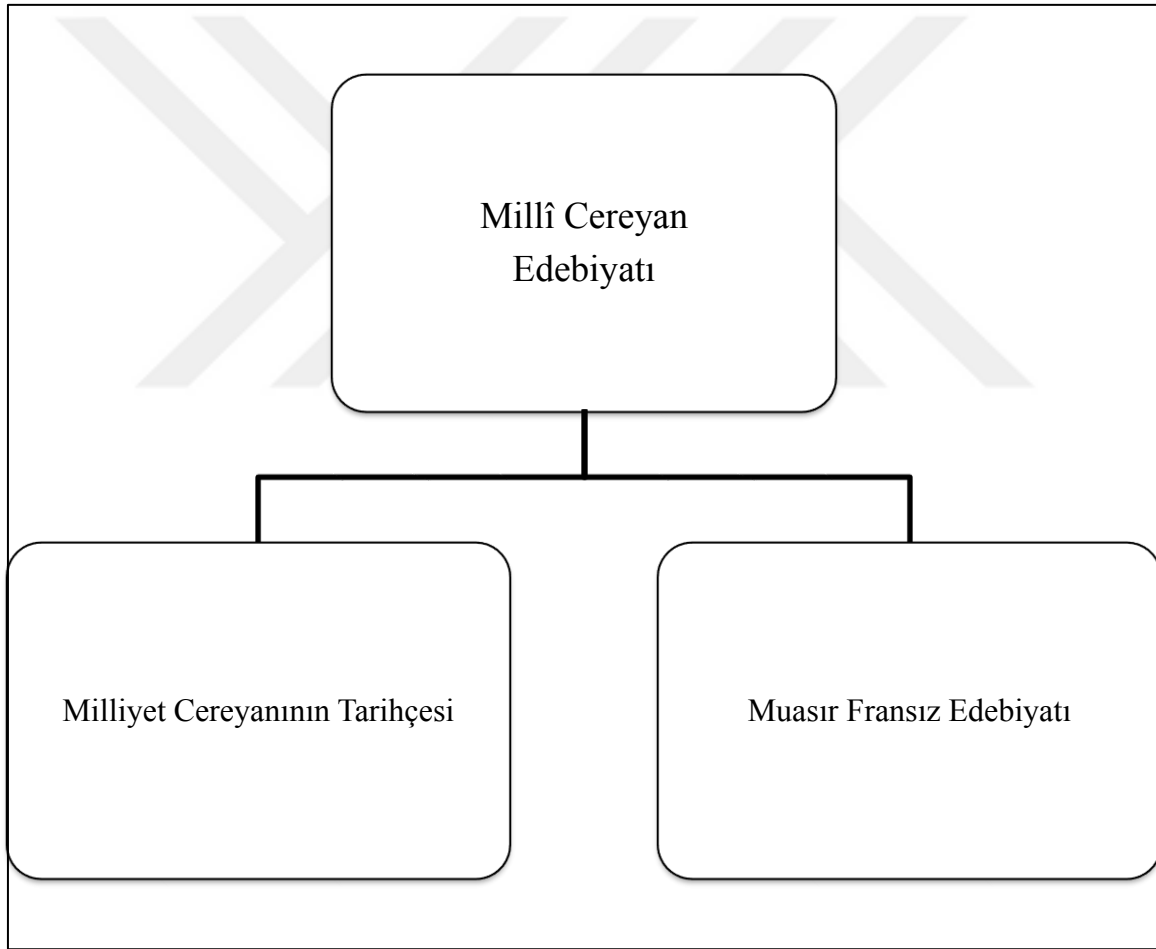
Servet-i Fünun'a Zeyl: Fecr-i Ati kodunun içeriğinde *Fecr-i Ati'nin Mahiyeti* başlığı altındaki açıklamalardan sonra *Emin Bülent*, *Şahabettin Süleyman* ve *Tahsin Nahit*'in edebî kişilikleri ve eserleri hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Ahmet Haşim: Şairliği, Şairlik Evsafı* başlığı altında Ahmet Haşim, edebî kişiliği eserleri ve şairliğiyle tanıtılmıştır. *Servet-i Fünun'a Zeyl: Fecr-i Ati* kodunun içeriğinde yer alan dönemin edebî kişileriyle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Servet-i Fünun Edebiyatının Evsafı kodunun içeriği *Parnasyenler ve Sercet-i Fünuncular*, *Suni Edebiyat Mı Tabii Edebiyat Mı*, *Maziden Ayrılmış*, *Kalan Tek Bağ*, *Garip Bir Tezat*, *Lisanda İkilik*, *Garbi Görüş*, *Servet-i Fünun Devri'nde İlim*, *Garp'tan Getirdikleri*, *Fransa ve Biz*, *Medeniyet ve Hars*, *Millet ve Edebiyat*, *Bizans Mahsuriyeti*, *Tanzimat Edebiyatı ile Mukayese*, *Tasallüfün Manası*, *İsimler ve Müsemmalar*, *Servet-i Fünun Edebiyatının Timsali* başlıklarının altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır. İçerikte yer alan bu açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Servet-i Fünun Edebiyatı temasının içeriğinin sonunda *Bu Fasl İçin Okunan Eserler* başlığıyla temanın içeriği hazırlanırken yararlanılan yayınlardan söz edilmiştir.

Servet-i Fünun Edebiyatı kodu için hazırlanan içerik bir bütün hâlinde değerlendirildiğinde bölümde adı geçen edebî kişiler hakkındaki açıklamalar bilgi basamağıyla, örnek kullanılan metinlerle yapılan anlama çalışmaları da kavrama basamağıyla, *Servet-i Fünun* edebiyatını Tanzimat edebiyatı ve Fransız edebiyatı ile benzer veya farklı yönlerini belirleyip karşılaştırma analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Millî Cereyan Edebiyatı temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 56’da gösterilmiştir.

Şekil 56. Millî cereyan edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

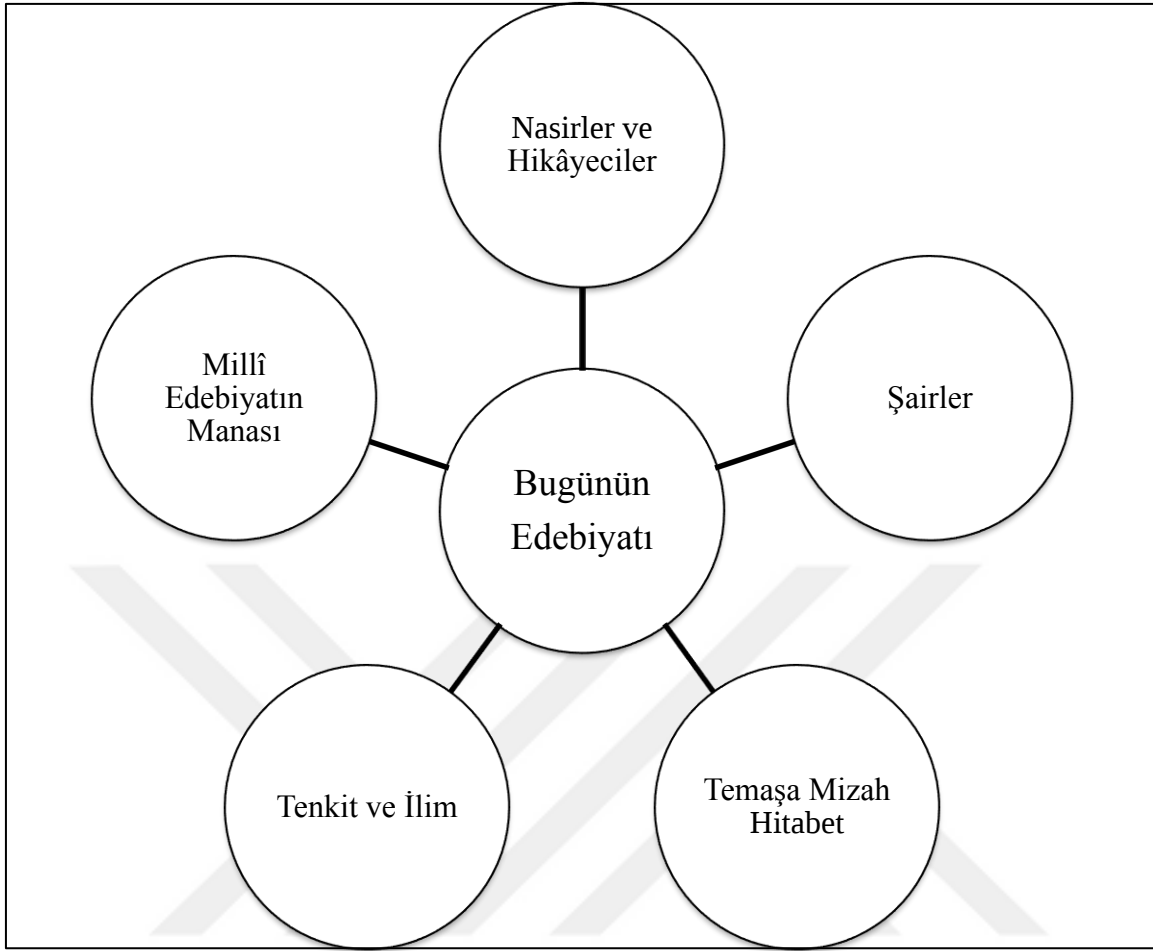
Şekil 56 incelendiğinde *Millî Cereyan Edebiyatı* temasının içeriğinde *Milliyet Cereyanının Tarihçesi* ve *Muasır Fransız Edebiyatı* başlıklarıyla isimlendirilen iki kodun yer aldığı

görülmektedir. Betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Milliyet Cereyanının Tarihçesi kodu içeriğini *Hayatta ve Edebiyatta Milliyet* başlığı altında hazırlanmıştır. Hazırlanan bu içerik *Tarihin Cezası, Tarihsizlik, Devletin Milletsizliği, Dört Kuvvet, Edebiyatta Türk Düşmanlığı, Devlette Dinsizlik, Hayat ve Edebiyatta Ahlak, Aşağıdan Gelen Tazyik, Tanzimat'ın Manası ve Zaafı, Türkçede Milliyet, Üç Cereyan, Genç Kalemler ve Türk Yurdu, Hayatta Milliyetin İnkişafı, Edebiyatta Milliyetin Takriri, Vatan ve Müstemleke, Ölümle Milletin Harbi, Asırlık Mücadele, İnkılabın İçi, İnkılapta Mu'asirriyet, En Kuvvetli Zamanımız, İtilal İmanı, Eski Paytaht Yeni Merkez ve Vatan Tepesi* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki siyasal ve toplumda gelişmelerle gerekçelendirilerek milliyet düşüncesinin anlatıldığı içerik sosyolojik ve tarihî açıdan da incelenmeye değerdir. Öğretim programının uzak hedeflerinde millet bilincine sahip vatandaşların yetiştirilmesinin olduğu, hazırlanan içeriğin de bununla uyumlu olduğu söylenebilir. *Milliyet Cereyanının Tarihçesi* kodunun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Muasır Fransız Edebiyatı kodunun içeriğinde *Muasır Roman* temsilcisi olarak *Anatole France, Paul Bourget, Marcel Prevost, Edvard Rord, Pierre Loti, Rene Bazin, Andre Theuriet, Paul Victor MargretMaurice Barres* tanıtılmış; hayatları, eserleri ve edebî kişilikleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Muasır Tiyatro* temsilcisi olarak *Henri Lavedan, Paul Hervieu, Eugene Brieuks ve Edmond Rostand* tanıtılmış; hayatları, eserleri ve edebî kişilikleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir. *Muasır Şiir* başlığıyla sembolizmin dönemde etkili olduğu belirtilmiş; sembolist şiir temsilcisi olarak *Henri de Regnier, Albert Samain, Fernand Gregh ve Jean Moreas* gösterilmiştir. *Muasır Fransız Edebiyatı* kodunun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Bugünün Edebiyatı temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 57'de gösterilmiştir.

Şekil 57. Bugünün edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 57 incelendiğinde *Bugünün Edebiyatı* temasının içeriğinde *Nasirler ve Hikâyeciler*, *Şairler*, *Temaşa-Mizah-Hitabet*, *Tenkit ve İlim*, *Millî Edebiyatın Manası* başlıklarıyla isimlendirilen beş kodun yer aldığı görülecektir. Betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Nasirler ve Hikâyeciler kodunun içeriğinde *Bir Mukaddimecik* başlığıyla İsmail Habip günün edebiyatı ve ediplerinin tarihe mal olmadığını belirtmiş, bunun için genel bir değerlendirme içinde içerik hazırladığını anlatmıştır. *Halide Edip*, *Yakup Kadri*, *Refik Halit*, *Ömer Seyfettin*, *Falih Rıfki*, *Reşat Nuri*, *Ruşen Eşref* ve *Aka Gündüz* dönemin nasirleri ve hikâyecileri olarak tanıtılmış; hayatları, edebî özellikleri ve eserleri hakkında açıklamalarla içerik oluşturulmuştur.

Şairler kodunun içeriğinde *Yahya Kemal*, *Rıza Tevfik*, *Mehmet Âkif*, *Orhan Seyfi*, *Yusuf Ziya*, *Enis Behiç*, *Ali Canip*, *Halit Fahri*, *Faruk Nafiz* ve *Nâzım Hikmet* dönemin şairleri olarak

tanıtılmış; hayatları, edebî özellikleri ve eserleri hakkında açıklamalara yer verilmiş; eserlerden örnek alıntılarla anlatım zenginleştirilmiştir. *Son Nesil* başlığı altında İsmail Habip (1925) “Birkaç sene İstanbul’dan ayrı yaşadık. Edebî cereyanları muntazam takip edemiyorduk. Ara sıra gözümüze ümit veren imzalar çarpıyordu” (s. 671) sözleriyle Kurtuluş Savaşı Dönemi’ne ilişkin değerlendirmelerini kitaba almıştır. *Halide Nusret, Ali Mümtaz, Necmeddin Halil, Kemalettin Kâmi*’nin bu dönem şairlerinden olduğu belirtilmiştir. Kurtuluş Savaşı etkilerinin şiire yansıdığı anlatılmış, anlatılanlar örnek metinlerle desteklenmiştir.

Temaşa, Mizah, Hitabet başlığı altında önce *Temaşa* ele alınmış; ehemmiyeti ve tarihçesine ilişkin açıklamalar kitap içeriğine eklenmiştir. *Mizah* içeriğinde mizahın ehemmiyeti ve tarihçesi anlatılmış; *Fazıl Ahmet, Halil Nihat* ve *Ercüment Ekrem* dönemin mizah temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Hitabet* içeriğinde de önce hitabın ehemmiyeti ve tarihçesi anlatılmış; sonra *Ömer Naci, Hamdullah Suphi* ve *Gazi Paşa* dönemin hitabet temsilcileri olarak gösterilmiştir. *Tenkit ve İlim* başlığı altında *Ziya Gökalp* ile *Köprülüzade Mehmet Fuat* tanıtılmış; hayatları, edebî özellikleri anlatılmış; örnek metinlerle anlatım zenginleştirilmiştir.

Millî Edebiyatın Menbası kodunun içeriğinde kitap genel bir şekilde özetlenmiş; edebiyatın şekil, içerik ve dil konusunda yerli olması vurgulanmıştır. Toplumdaki değişimin edebiyata da yansıtacağı belirtilmiştir. *Bugünün Edebiyatı* kodunun içeriğinde yer alan edebî kişilerle ilgili açıklamalar bilgi basamağıyla, bu kişilerden alınan örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İsmail Habip, kitabın hazırlanma aşamalarıyla ilgili açıklamalarını *Bir İki Satır* başlığı altında anlatılmıştır.

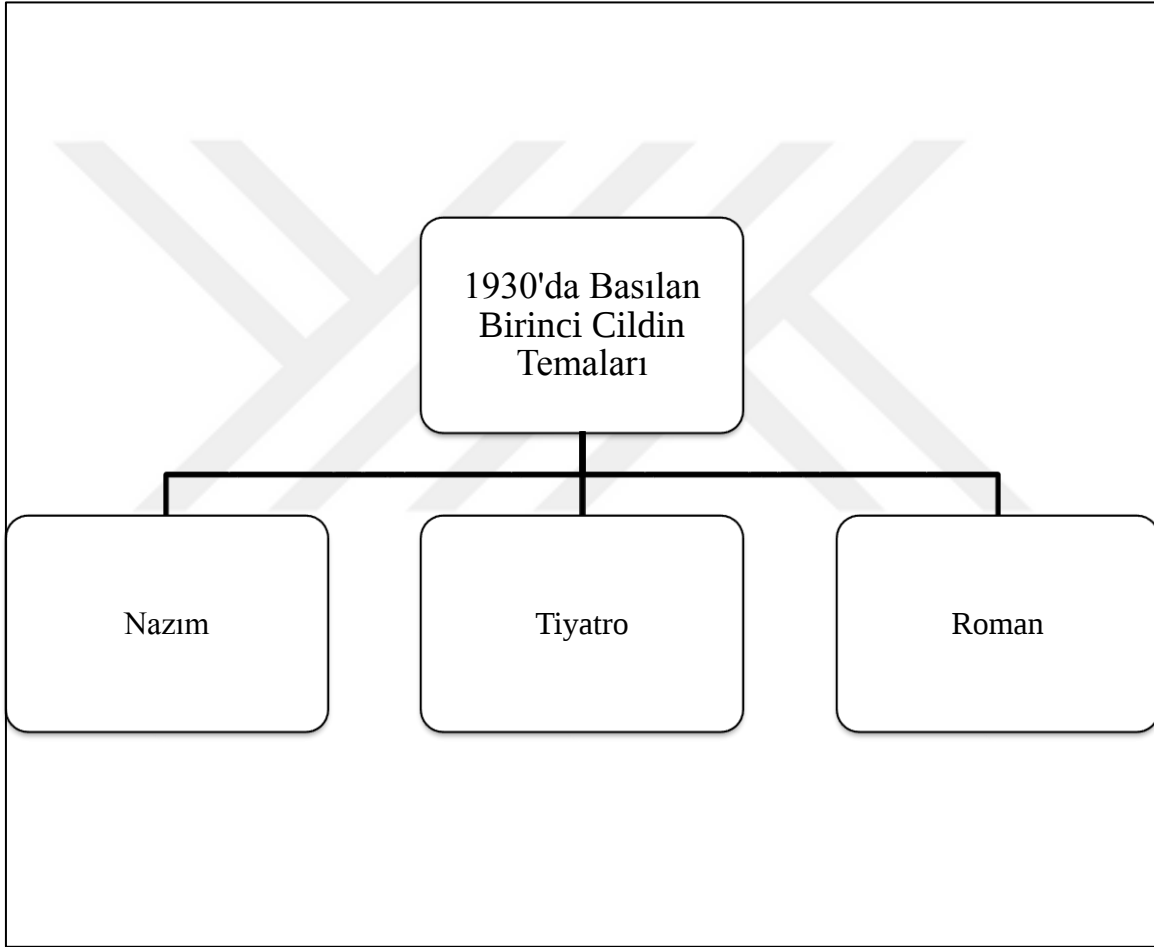
Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi kitabı genel bir şekilde değerlendirildiğinde *Medhal* bölümü dâhil kitap beş temadan oluşmaktadır. Kitabın divan edebiyatının gelen değerlendirmesi, Tanzimat Dönemi edebiyatı, Servet-i Fünun Dönemi edebiyatı ve çağdaş edebiyat olarak kurgulanmıştır. Dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerle kronolojik düzene göre içerik hazırlanmıştır. Dönemlendirmede siyasal ve sosyal gelişmelere göre değerlendirmelere de yer verilmiştir. Kitapta yer alan edebî temsilcilerin örnek metinleriyle anlam zenginleştirilmiştir. Ancak kitabın herhangi bir bölümünde ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir bölüm hazırlanmamıştır. Bu kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir. Kitap içeriği Bloom’un bilişsel alan sınıflamasına göre

değerlendirildiğinde kitapta adı geçen edebî kişiler hakkındaki açıklamalar bilgi basamağıyla, örnek kullanılan metinlerle yapılan anlama çalışmaları kavrama basamağıyla, edebiyat dönemlerini, Türk edebiyatı ve Fransız edebiyatı ile benzer veya farklı yönlerini belirleyip karşılaştırma analiz basamağıyla ilişkilendirilebilir. Kitapta uygulama, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik bir bulgu tespit edilememiştir.

4.3.4. Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi

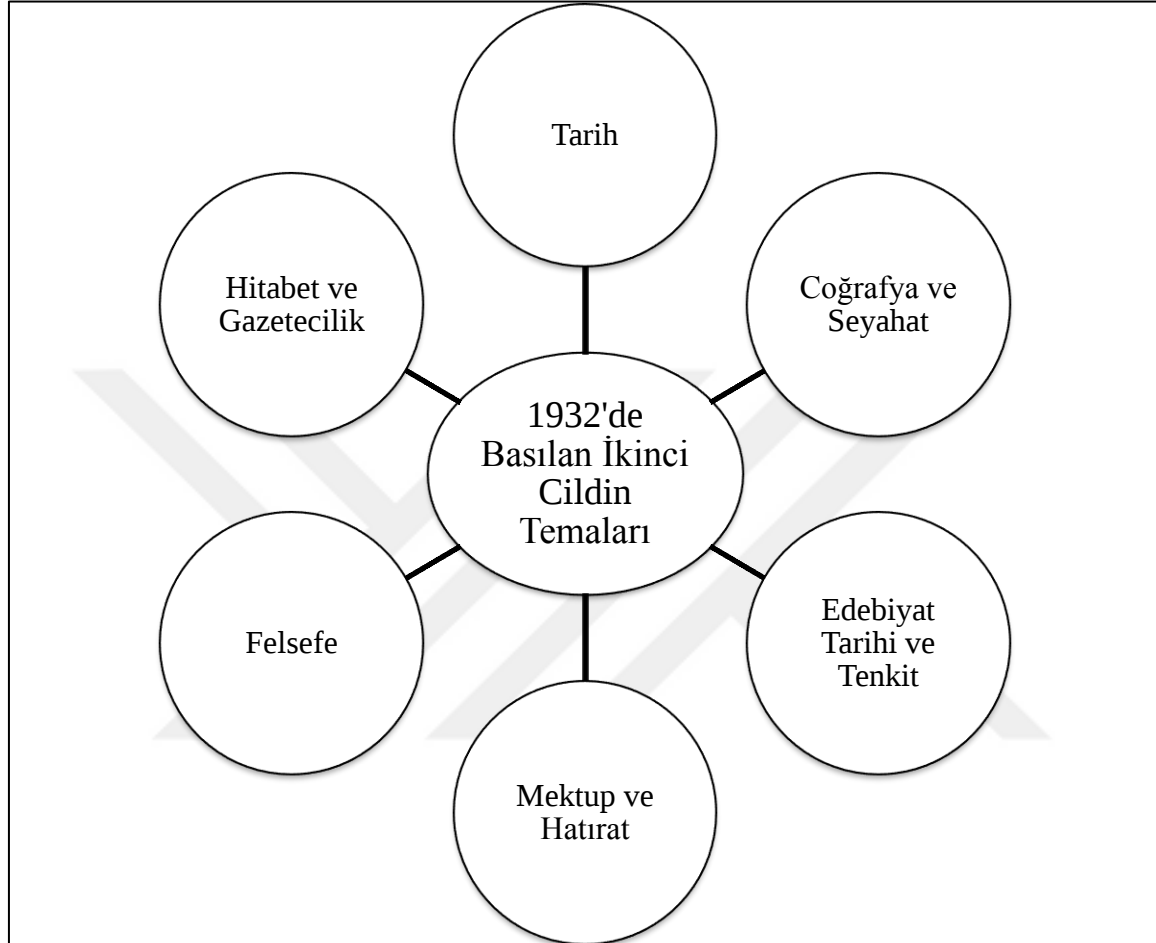
Mustafa Nihat'ın hazırladığı, ilk cildi 1930'da 554 sayfa, ikinci cildi 1932'de 427 sayfa olarak İstanbul'da Devlet Matbaası tarafından basılan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı, 1934'te 784 sayfa olarak yine İstanbul'da Devlet Matbaası tarafından tek cilt hâlinde basılmıştır. Kitabın 1930'daki basılan birinci cildinin içeriğinde belirlenen temalar Şekil 58'de gösterilmiştir.

Şekil 58. Kitabın 1930'da basılan birinci cildinin içeriğindeki temalar

Şekil 58 incelendiğinde kitabın 1930'da basılan birinci cildinin içeriğinde *Nazım*, *Tiyatro* ve *Roman* şeklinde isimlendirilen üç temanın yer aldığı görülecektir. Kitap lise üçüncü sınıfta haftalık bir saat yapılması tasarlanan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriğindeki “Tanzimat’tan zamanımıza kadar, millî edebiyat cereyanı etrafıyla gösterilecektir” açıklamaya uygun hazırlanmıştır. Ayrıca kitaptaki metinler lise üçüncü sınıfta haftalık bir

saat tasarlanan edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitabın 1932’de basılan ikinci cildin içeriğinde belirlenen temalar Şekil 59’da gösterilmiştir.

Şekil 59. Kitabın 1932’de basılan ikinci cildinin içeriğindeki temalar

Şekil 59 incelendiğinde kitabın 1932’de basılan ikinci cildin içeriğinde *Tarih*, *Coğrafya ve Seyahat*, *Edebiyat Tarihi ve Tenkit*, *Mektup ve Hatırat*, *Felsefe*, *Hitabet ve Gazetecilik* şeklinde isimlendirilen temanın yer aldığı görülecektir. Bu iki kitabın içeriğini oluşturan dokuz tema 1934 yılındaki baskıda birleştirilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu temaların kodları çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Metin türlerinin tarihî gelişimiyle ilgili kronolojik esaslara göre hazırlanan kısa açıklamalardan sonra dönemini temsil eden zirve şahsiyetlerden seçilen metinlerle içerik oluşturulmuştur. Kitaba alınan metinlerin yayımlandığı yıl ve yayın, metinlerin sonunda

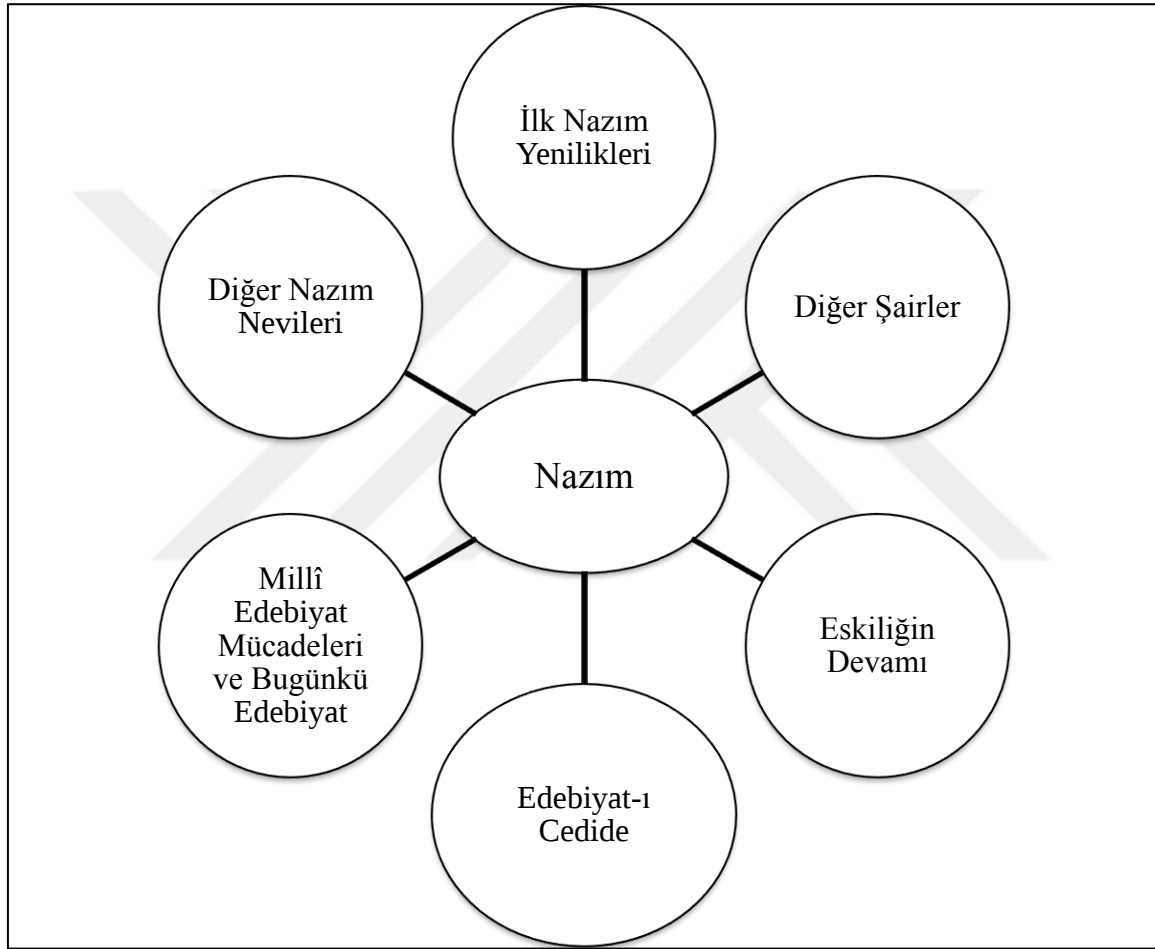
verilmiştir. Bununla metin türünün tarihî gelişimini göstermek amaçlanmıştır. Kitapta bilinmeyen kelimeler dipnot olarak verilmiş, bölüm sonlarında bölüm hazırlığında kullanılan eserler kaynakça şeklinde gösterilmiştir. Kitap içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme, metin altlarında herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir.

Başlangıç başlıklı giriş bölümünde edebiyat tarihinin dönemleriyle ilgili kısa bir değerlendirmeye yer verilir. Bu değerlendirme Fuat Köprülü'nün görüşüne uygun olarak *İslamiyet'ten evvel Türk edebiyatı, İslam medeniyeti tesiri altında Türk edebiyatı ve Garp medeniyeti tesirinde Türk edebiyatı* şeklinde üç döneme ayrılmıştır. Kitapta açıklamalar genel değerlendirme şeklinde yapıldığından *Başlangıç* bölümünün sonunda “Tanzimat ve ondan sonraki zamanlar için okunacak eserler” denilerek Abdurrahman Şeref'in *Tarih Müsahaberi* (1923), Ali Fuat'ın *Rical-i Mühimme-i Seniyye* (1928), Ali Reşat'ın Engelhard'dan çevirdiği *Türkiye ve Tanzimat* (1911), Hayrettin'in *Vesâik-i Tarihiye ve Siyasiye* (1911-1912), Lütfi'nin *Tarih-i Lütî* kitabının VI, VII ve VIII. ciltleri (1881-1911) ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin *Tarih* kitabının III ve IV. ciltleri (1933) öğrencilere okunacak kitaplar olarak önerilmiştir. Bu öneriyle dönemin edebiyatını etkileyen sosyal ve siyasal olaylar kitapta kısaca anlatılmış, tarihî bilgilerden ziyade metin türlerinin tarihî gelişimleri öğrencilere gösterilmeye çalışılmıştır. *Başlangıç* bölümünün içeriği bilgi basamağı ile ilişkilendirilebilir.

Başlangıç bölümünden sonra *Yenilik Mübeşşirleri* bölümü hazırlanmıştır. Giriş bölümü niteliğinde olan bölüm *Yenilik Mübeşşirleri* ve *Yeniliğin Başlangıcı* isimleri şeklinde isimlendirilen iki kodu içermektedir. *Yenilik Mübeşşirleri* kodunun içeriğinde Mütercim Asım Efendi ve Hoca İshak Edendi hakkında açıklamalara yer verilmiş, bu kişiler yeniliğin temsilcileri olarak gösterilmiştir. *Yeniliğin Başlangıcı* kodunun içeriği beş başlık altında hazırlanmıştır. *Muhitler* birinci başlıktır ve Ebüzziya Tevfik'in 1892'de *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye*'de yayımlanan *Şair Hayatı* başlıklı yazısına yer verilmiştir. *Tezahürleri* ikinci başlıktır; Pertev Paşa, Âkif Paşa, Reşit Paşa, Âli Paşa, Fuat Paşa ve Sadık Rifat Paşa tanıtılmış; yenileşmedeki etkileri anlatılmıştır. Rifat Paşa'nın 1875'te yayımlanan *Müntehabat-ı Asar*'ın dokuzuncu cildinde yer alan *Resmî Yazı Hakkında Resmî Tezkere* başlıklı yazısına, Âli Paşa'nın 1853'te Cevdet Paşa'ya yazdığı bir mektuba yer verilmiştir. *Gazete ve Mecmualar* üçüncü başlıktır; 27 Kânunusani 1841'de *Takvim-i Vekayi*'de yayımlanan *Bir Gazete Yasası* başlığı ile kitaba alınan metne yer verilmiştir. *Kitaplar* dördüncü, *Mücadeleler* beşinci alt başlıktır; bu bölümlerdeki açıklamalarla içerik oluşturulmuştur. *Yenilik Mübeşşirleri* başlıklı bölümün içeriğindeki açıklamalar bilgi

basamağıyla, verilen metinlerin anlamlarıyla ilgili çalışmalar da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın *Birinci Kısım* olarak yer alan *Nazım* temasının içeriği nazımla ilgili bir dönem değerlendirmesiyle başlamıştır. Bu değerlendirmenin dışında *Nazım* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 60'ta gösterilmiştir.

Şekil 60. Nazım temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 60'ın içeriğinde Nazım temasının içeriğinde *İlk Nazım Yenilikleri*, *Diğer Şairler*, *Eskiliğin Devamı*, *Edebiyat-ı Cedide*, *Millî Edebiyat Mücadeleleri ve Bugünkü Edebiyat*, *Diğer Nazım Nevileri* kodlarının yer aldığı gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İlk Nazım Yenilikleri kodunun içeriğinde Ethem Pertev Paşa, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamit ve Muallim Naci tanıtılmıştır.

Ethem Pertev Paşa'nın yenilikçi yönünü gösterme amacıyla J. J. Rousseu'dan *Beka-yı Ruh* adıyla çevirdiği esere, Victor Hugo'dan *Tıfl-ı Naim* adıyla çevirdiği eserlere; gelenekçi yönünü gösterme amacıyla da Mahmut Nedim Paşa için 1871'de yazdığı *Kaside*'ye yer verilmiştir.

Şinasi için hazırlanan içerikte *Kaside* (1894), *Kaside* (1856), *Kaside* (1857) ve *Kaside* (1857) şeklinde isimlendirilen dört kaside; *Münferitler* başlığı altında beş seçme beyit; *Karga ile Tilki Hikâyesi*, *Karakuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi*; *Tercimeler* (1870) isimli eserden alındığı belirtilen *Souvenir* başlıklı Lamartine'den tercüme edilen metin kullanılmıştır.

Ziya Paşa için hazırlanan içerikte *Harabat Mukadimesi* (1872), *Terci-i Bent* (1859), *Terkib-i Bent* ve *Zafername* (1870) isimli eserlerden alınana parçalar kullanılmıştır. Kitabın ilk baskısında yer alan, Ziya Paşa'nın *Gazel* (Teşrinisani 1970), *Gazel* (Kânunuevvel) ve *Gazel* (1874) şeklinde yer alan üç gazel 1934'teki baskıda kitap içeriğinden çıkarılmıştır.

Namık Kemal için hazırlanan içerikte *Bir Muhacır Kızın İstimdadı*, *Kaside*, *Gazel*, *Tahrib-i Harabat Mukaddimesinden* başlıklı metinler kitaba alınmış; *Murassa* (1884), *Vaveyla* başlıklı metinler sadece kitabın ilk baskısında kullanılmıştır.

Recaizade Ekrem için hazırlanan içerikte 1874'te yayımlanan *Yadigâr-ı Şebâb* kitabından alınan *Lâhin III* şiiri, *Ariyet Kitap Arasında Bulunmuş Bir Çiçek* (1884), *Bülbül* (1886), *Tefekkür* (1887), *Kırmızı Mektuplar* (1897), *Mevt... Nijat* (1900) isimli şiirler her iki baskıda da kullanılmış; *Bahar* (1879), *Lânin I*, *Yaprak* (1884) şiirleri ile La Fontaine'den *Biri Tuz Diğeri Sünger Hamuleli İki Eşek* ile *Horoz ve İnci* başlıklı çeviriler sadece kitabın ilk baskısında kullanılmıştır.

Abdülhak Hamit için hazırlanan içerikte *Bir Şarkı* (1875), *Sahra* (1875), *Randevular'dan* (1886), *Garam* (1877), *Kahpe* (1880), *Hecle-i Muzlim* (1886), *Makber* (1885), *Validem*, *Sinema Şairi* şiirleri her iki baskıda da kullanılmıştır. *Nağme IX*, *Vildarvi I*, *Vildavri V*, *Şanzelize*, *Bedihe VII* (1881), *Bedihe VIII*, *Mahim* (1883), *Ölü* (1885), *Hacle V*, *Mezaristan*, *Balâdan Bir Ses* (1911), *Kanbur*, *Diğer Gün* başlıklı metinler sadece ilk baskıda kullanılmıştır.

Muallim Naci için hazırlanan içerikte *Gazel* (1881), *Komşunun Perdesi* (1883), *Dicle* (1884), *Görün* (1886) metinleri ile Sully Prudhomme'den *Gözler* başlığı ile çevrilen metin kitabın

iki baskısında da kullanılmıştır. *Christophe Colombe* (1897), *Gutenberg*, *Hatîf-Şair* (1890), *Musa'nın Hitabesi* (1885), Lafontaine'den çevirilen *Oduncu ile Azrail*, 10 Eylül 1894'te *Hazine-i Fünun* mecmuasında yayımlanan *Gazi Ertuğrul Bey* başlıklı metinlere sadece kitabın ilk baskısında yer verilmiştir.

İlk Nazım Yenilikleri kodunun içeriği dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerle oluşturulmuştur. Söz konusu kişilerin metinleri üzerinden edebî özelliklerine ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiştir. Kullanılan metinlerin tarihleri de verilerek metinlerin tarihî gelişimleri gösterilmiştir. Dönem temsilcilerin hem kaside, gazel gibi divan edebiyatı metinleri hem de yeniliği temsil eden metinleri verilerek Tanzimat'ın ilk döneminin bir geçiş dönemi olduğu vurgulanmıştır.

Nazım temasının ikinci kodu *Diğer Şairler* olarak adlandırılmıştır. Bu bölümde Sadullah Paşa'nın 4 Mart 1885'te *Mecmua-i Ebüzziya*'da yayımlanan *On Dokuzuncu Asır*; Nabizade Nazım'ın *Anadolu Hisarı'nda Mezarlık* (1881), Arnaul'dan tercüme edildiği söylenen *Yaprak*; İsmail Safa'nın 24 Nisan 1889 tarihli *Bir Çocuk Hatırası* isimli metinler 1930 ve 1934'deki baskılarda kullanılmıştır. Sadullah Paşa'nın *Göl*, İsmail Safa'nın *Hazan* (1894), Mehmet Celal'in 17 Ağustos 1895'te *Hazine-i Fünun*'da yayımlanan *Bir Güzele*, Abdülhalim Memduh'un *Sensin* (1887), Ali Ferruh'un 30 Teşrinievvel 1884'te *Umran Mecmuası*'nda yayımlanan *Yok Mudur Senin*, Makbule Leman'ın 26 Kânunusani 1894'te *Hazine-i Fünun*'da yayımlanan *Tesliyetgâh*, *Masumane*, Nigâr'ın *Hazan* (1892), *Gözlerin* (1899) başlıklı metinleri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

Eskiliğin Devamı kodunun içeriğinde Sami Paşa'dan *Gazel* (1873), Fuat Paşa'nın ölümüne yazdığı *Tarih* (1873); Leskofçalı Galip'ten iki *Gazel* (1917); Cevdet Paşa'dan *Gazel* (1886), Avni'den *Gazel* (1889), *Rubai* (1889); Eşref'ten *Bahriye Nazırı Hakkında*, *Gene Onun İçin*, *Hâkimlere Yemin Ettirmek Münasebetiyle* başlıklı metinler 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. Osman Nevres'ten *Gazel* (1873), Hersekli Âkif Hikmet'ten *Gazel* (1917), Kazım Paşa'dan *Gazel* (1894), Diyarbakirli Sait Paşa'dan *Hasbihal*, Hersekli Arif Hikmet'ten *Gazel* (1917), Üsküdarlı Safi'den iki *Gazel* (1898) sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

Edebiyat-ı Cedide kodunun içeriği *Tarihi ve Yaptığı*, *Tevfik Fikret*, *Cenap Şahabettin*, *Edebiyat-ı Cedide'nin Diğer Şairleri*, *Edebiyat-ı Cedide'nin Tesirleri ve Devamı* başlıkları altındaki açıklamalarla hazırlanmıştır.

Edebiyat-ı Cedide kodunun içeriği, *Tarihi ve Yaptığı* başlığı ile başlamıştır. Sosyal ve siyasal yönden Edebiyat-ı Cedide Dönemi değerlendirilmiş ve Edebiyat-ı Cedide'nin Türk edebiyatına etkileriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Tevfik Fikret ile ilgili içerik, Ziya Gökalp'in 1917'de *Muallim Mecmuası*'nda yayımlandığı belirtilen *Tevfik Fikret ve Rönesans* yazısı ile *Tevfik Fikret* tanıtılmış, Ruşen Eşref'in 1919'da *Tevfik Fikret* adıyla yayımladığı eserinden *Rübab-ı Şikeste'nin Şiirleri* yazısıyla *Tevfik Fikret*'in edebî yönü anlatılmıştır. *Tevfik Fikret*'in metinleri *Nazım*, *Vatan Hissi* ve *Aile* şeklinde üç grup hâlinde kitaba alınmıştır. *Nazım* örneği olarak 1909'da yayımlanan *Rübab-ı Şikeste* kitabının içeriğindeki *Hasta Çocuk* şiirinden bir parça ile *Balıkçılar* şiiri kullanılmıştır. *Vatan Hissi* örneği olarak 1911'de yayımlanan *Halûk'un Defteri* kitabının içeriğindeki *Halûk'un Vedat* şiirinden bir parça, 1909'da yayımlanan *Rübab-ı Şikeste* kitabındaki *Sabah Olursa* şiirinden bir parça ile 1912'de yayımlanan *Rübabın Cevabı*'ndan bir parça kullanılmıştır. *Aile* örneği olarak *Halûk'un Bayramı* (1909), *Şehitlikte* (1909) ve *Siyah Bacı* (1914) şiirleri her 1930 ile 1934 baskısında kullanılırken *Karlar* (1909) ve *Bir Yaz Levhası* (1909) şiirleri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

Cenap Şahabettin ile ilgili içerik, Ahmet Haşim'in 1928'de yayımlanan *Bize Göre* isimli eserinde geçen *Şairleri Okurken* yazısıyla başlamıştır. *Yakazat-ı Leyliye* (1897), *Temaşa-yı Leyal* (1897), *Temaşa-yı Hazan* (1897), *Elhan-ı Şita* (1897), *İhtiar Çınar* (1925) ve *Senin İçin* (1925) isimli şiirlere 1930 ve 1934'teki baskılarda yer verilirken *Son Arzu* ve *Terane-i Sabah* şiirleri sadece 1930'deki baskıda kullanılmıştır.

Edebiyat-ı Cedide'nin Diğer Şairleri başlığı altında Hüseyin Siret'in 1909'da yayımlanan *Leyal-i Girizan* isimli kitabından yer alan *Ayşecik* (25 Haziran 1897) ve *Bülbül* (1888) şiirleri ile 1928'de yayımlanan *Bağ Bozumu* isimli eserde yer alan *Ocak Başında* şiiri; Hüseyin Suat'ın 1910'da yayımlanan *Lane-i Melal* isimli kitabında yer alan *Âmâ* (1901) şiiri, *Üvey Ana* (1909) şiiri; Ali Ekrem'in A. Nadir adıyla 1897'de *Servet-i Fünun*'da yayımladığı *Vasiyet* (1 Eylül 1897), *Böğürtlen* (1900) şiirleri; Süleyman Nazif'in 4 Teşrinisani 1908'de *Demet Mecmuası*'nda yayımladığı *Sarir-i Hame* (Mayıs, 1897) şiiri, 1918'de yayımlanan *Firak-ı Irak* isimli eserinde geçen *Diyar-ı Fuzuli* şiiri, 1924'te yayımlanan *Malta Geceleri* isimli eserde geçen *Daüssıla* (Teşrinisani, 1920) şiiri; Faik Âli'nin 1909'da yayımlanan *Fain-i Teselliler* isimli eserinden alınan *Nağme-i Teselli* şiiri; Süleyman Nesip'in *Dilenci Kız* (Ağustos, 1896) ve *Elhan-ı İltifat* şiirleri 1930 ve 1934'teki baskılarda yer almıştır. Hüseyin Siret'in *Ayrılık* (1917) şiiri, Hüseyin Suat'ın *Aşkın Diyar-ı*

Gurbeti (1901) ve *Öyle Mi Dersin* şiirleri, Süleyman Nazif'in 11 Teşrinievvel 1900'da *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Eugene Delacroix* (Öjen Dölakrua) şiiri kitabın sadece 1930'daki baskısında yayımlanmıştır.

Edebiyat-ı Cedide Tesirleri ve Devamı başlıklı içerikte kısa bir açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamadan sonra *Musavver Muhit*'te yayımlanan Tahsin Nahit'in *Kırlarda* (11 Haziran 1909), Hamdullah Suphi'nin *Akşam* (20 Mayıs 1909), Emin Bülent'in *Çöller* (10 Kânunuevvel 1908) ve *Kin* (1909) şiirleri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

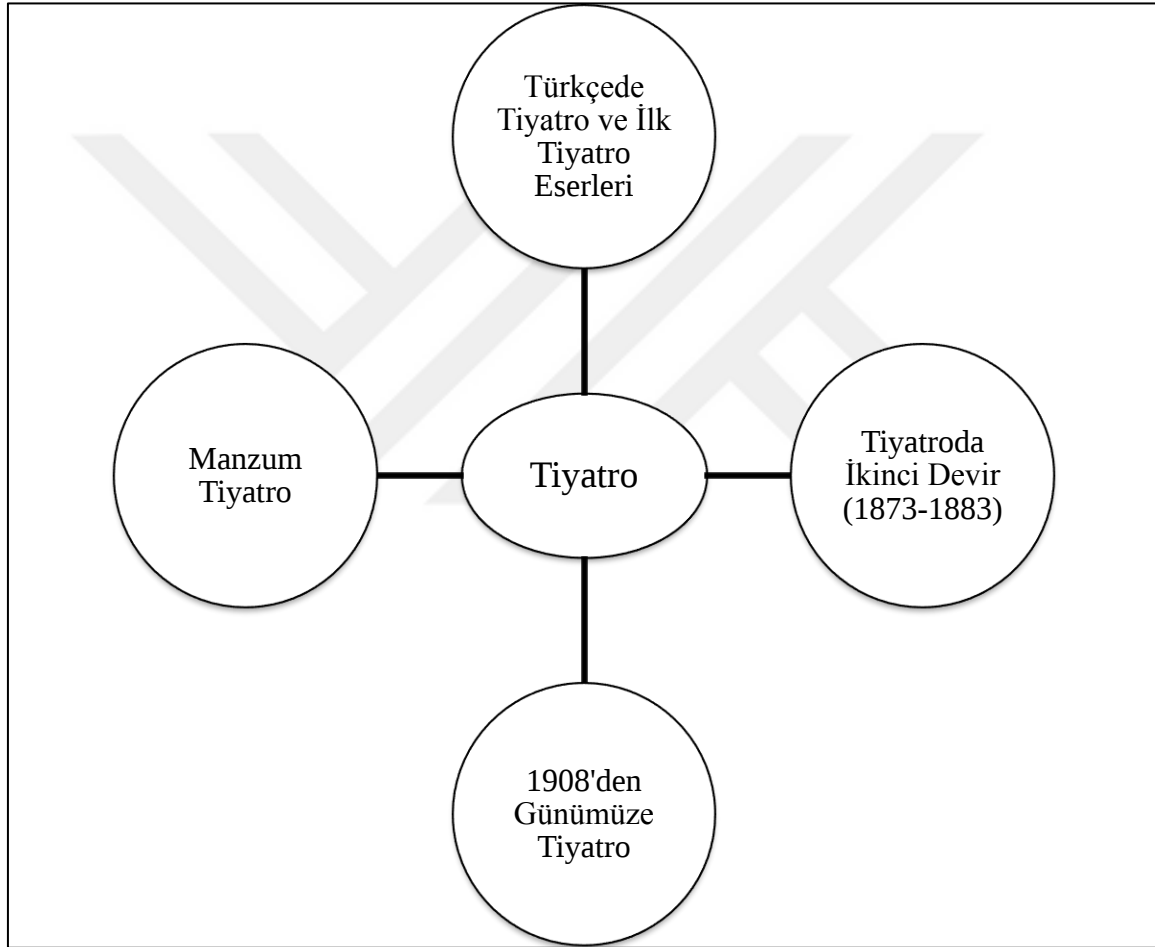
Millî Edebiyat Mücadeleleri ve Bugünkü Edebiyat kodu Ahmet Mithat'ın 1930'daki baskıda *Lisan Hakkında*, 1934'teki baskıda *Dil İçin* başlığıyla kitaplarda yer alan yazısıyla başlamıştır. Bu yazı *Dağarcık Mecmuası*'nda 1870'te *Osmanlıcanın Islahı* adıyla yayımlanmıştır. Namık Kemal'in 1870'te Abdülhak Hamit'e yazdığı bir mektuba, Ziya Paşa'nın 1871'de *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan *Şiir ve İnşaa* makalesine ve *Emil Tercümesi Mukaddimesi*'nden alınan bir parçaya, Namık Kemal'in *Mukaddime-i Celal* (1884) metni, Şemsettin Sami'nin *Lisan ve Edebiyatımız* (1897) yazısı ile millî edebiyat mücadelesi dönemin metinleri üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. Yahya Kemal'in *Mahlıka Sultan* (1907), *Ok, Sene 1140*, Samih Rifat Bey'e yazılan *İthaf* ve *Deniz* şiirleri; *Yeni Mecmua*'da 2 Mayıs 1918'de yayımlanan *Şarkılar I* ile 6 Haziran 1918'de yayımlanan *Şarkılar II*, 18 Temmuz 1918'de yayımlanan *Özleyen*, 14 Mart 1918'de yayımlanan *Şerefabat*, 7 Mart 1918'de yayımlanan *Bir Saki*, 13 Haziran 1918'de yayımlanan *Abdülhak Hamit'e Gazel*, 7 Mart 1918'de yayımlanan *Mahurdan Gazel*, 6 Haziran 1918'de yayımlanan *Telakki* şiirleri; *Dergâh* mecmuasında 1 Nisan 1921'de yayımlanan *Ses* şiiri; *Tavus* mecmuasında 1 Nisan 1921'de yayımlanan *Açık Deniz* şiiri güncel edebiyatı temsil etmek için kitapta kullanılmıştır. Ahmet Haşim ile ilgili içerikte 1921'de yayımlanan *Göl Saatleri* kitabının *Mukaddimesi* ile başlamış, kitapta geçen *Yollar* ve *O Belde* (1908) şiirlerine; *Piyale* kitabının 1928'deki yeni tabından alındığı belirtilen *Mukaddime*'ye, kitapta geçen *Bir Günün Sonunda Arzu*, *Merdiven* ve *Başım* şiirlerine yer verilmiştir. Mehmet Âkif'in şiirlerinden oluşan içerikte *Safahat I* (1911) kitabındaki şiirlerden *Bayram* (*Fatih Meydanı'nda*) şiiri, *Safahat II* (1912) şiirlerinden *Süleymaniye Camii'nin Tasviri* başlıklı *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinden alınan bir parça, *Safahat IV* (1914) şiirlerinden *Fatih Kürsüsünde* şiiri, *Safahat V* (1917) şiirlerinden *Dünya-Ahiret*, *Safahat VI* (1924) şiirlerinden *Asım*'dan bir bölüm 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. *Safahat I* (1911) şiirlerinden *Âmin Alayı* şiiri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır. Fazıl Ahmet'in 12 Temmuz 1917'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan *Yazın* şiiri 1930 ve 1934'deki baskılarda

kullanılırken *Şubat İçinde* şiiri ile Nef'i'nin meşhur bir kasidesinde yazdığı *Bir Nazire* başlıklı şiiri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır. Mehmet Emin'in 1898'de *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Biz Nasıl Şiir İsteriz* şiiri; 1914'te *Türk Sazı* 'nda yayımlanan *Yolcu* ve *Sakın Kesme* şiirleri; 1915'te yayımlanan *Tan Sesleri* kitabının içeriğinde yer alan şiirlerden *Aç Bağrını Biz Geldik* şiiri kitapta kullanılmıştır. Celal Sahir'in *Yeis* (1912) ve *Hayat* (1924) şiirleri ile Ali Canip'in *Sokak Feneri* (1912), *Yaz Görüşleri-İkindi* (1918) şiirleri kitap içeriğine alınmıştır. Ziya Gökalp'in *Yeni Hayat* (1918) kitabının içeriğinde yer alan şiirlerden *Lisan* ve *Din* şiirleri 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılırken *Ala Geyik* (1913) şiiri sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır. Aka Gündüz'ün *Bozgun* (1913) ve *Serher Yıldızı* (1913) şiirleri 1930 ve 1934'teki baskılarda yer alırken *Dertleşme* (1913) şiiri sadece 1930'daki baskıda yer almıştır. Faruk Nafiz'in *Suda Halkalar IV* (1928), *Talas Bağlarında Batı* (1928), *Koşma*, *Memleket Türküleri* şiirleri 1930 ve 1934 baskılarında kullanılmış; 1930'daki baskıda *Han Duvarları*, *Sonbahar* (1919) ve *Munzevi* (1919) şiirleri içerikte yer alırken 1934'teki baskıda bu üç şiirin yerine *Gurbet* (1919) şiiri kullanılmıştır. Halit Fahri'nin *Gurbette İlk Bayram* (1918), *Ölüm ve Kadeh* (1919) ve *Geceleyin Mezarlar* (1922) şiirleri 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. Orhan Seyfi'nin *Fırtına ve Kar* (1919) şiiri 1930 ve 1934'teki kitap içeriğinde kullanılırken *Kanarya* (1922) ve *Evim* (1928) şiirleri sadece 1934'teki baskıda kullanılmıştır. Ayrıca Enis Behiç'in *Çanakkale Şehitliğinde* (1915), Necmettin Halil'in *Tren Sesleri* (1927) ve *Bir Yolcuya* (1927), Ali Mümtaz'ın *Leylekler* (1926) ve *Damla* (1926), Kemalettin Kâmi'nin *Bingöl Çobanları*, *İstiklal Ordusu Şehitlerine*, *Kitabe*, *Bir Yolcuya* (1924), *Siperde Akşam* (1925) ve *Çankaya* şiirleri; Necip Fazıl'ın *Örümcek Ağı* (1925) kitabından *Akşam*, *Gurbet* ve *Köroğlu* şiirleriyle *Kaldırımlar* (1928) kitabından *Otel Odalarında* ve *Açıklarda* şiirleri; Nâzım Hikmet'in *Yaralı Hayalet* (1920), *Yalınayak* (1930) ve *Meşin Kaplı Kitap* (1926) şiirleri; Halide Nusret'in *Güller* (1930), Şükûfe Nihal'in *Âşık Sazıyla* (1930), Yaşar Nabi'nin *Arabacının Şarkısı* (1928) şiirleri 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. Ömer Seyfettin'in 14 Şubat 1912'de *Genç Kalemler*'de yayımlanan *Ayrılık* şiiri ile 25 Teşrinievvel 1917'de *Yeni Hayat*'ta yayımlanan *Doğduğum Yer* şiiri sadece 1930'daki baskının içeriğinde kullanılmıştır.

Diğer Nazım Nevileri kodunun içeriğinde halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve Bektaşî edebiyatı ile ilgili kısa değerlendirmeye yer verilmiş; *Gedai*'den divan, *Erzurumlu Emrah*'tan semai, *Dadaloğlu*, *Ruhsati*, *Sümmani* ve *Celali*'den alınan birer koşma hem 1930 hem de 1934'teki baskının içeriğinde kullanılmıştır. 1930'daki baskının metin örneği daha fazladır. *Gedai*'den bir destan, bir semai ve üç koşma örneği; *Dadaloğlu* ve *Sümmani*'den alınan birer tane daha

koşma örneği; *Hezari*'den iki koşma örneği; *Mehmet Ali Hilmi Baba*'dan bir nefes; *Mihribi*'den bir nefes, bir rübai; *Harabi*, *Mirati* ve *Zeki*'den birer nefes örneği; *Mahcubi*'den bir naat örneği sadece 1930'daki baskıda kullanılmış, 1934'teki baskıda kitap içeriğinden bu metinler çıkarılmıştır.

Kitapta *İkinci Kısım* olarak yer alan *Tiyatro* temasının içeriğinde belirlenen dört kod Şekil 61'de gösterilmiştir.

Şekil 61. Tiyatro temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 61'de *Tiyatro* temasının içeriğinde *Türkçede Tiyatro ve İlk Tiyatro Eserleri*, *Tiyatroda İkinci Devir (1873-1883)*, *1908'den Günümüze Tiyatro* ve *Manzum Tiyatro* kodlarının olduğu gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkçede Tiyatro ve İlk Tiyatro kodunun içeriğinde 19 Kânunusani 1845'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan *Sevil Berberi* oyununa; Şinasi'nin *Tercüman-ı Ahval*'de yayımlanan *Şair Evlenmesi* (1860) eserden alınan bir parçaya; Âli Bey'in *Kokana Yatıyor* (1870) isimli eserden *Hizmetçi ile Efendisi* başlıklı bölüme, *Misafiri İstiskal* (1870) ve *Bir Pazarlık* (1871) isimli oyunlarına 1930 ve 1934'teki baskılarda yer verilmiştir. Ali Haydar'ın *Ersas* (1866), *Ayyar'ın Monotonluğu*; Hamdi'nin *İki Karpuz Bir Koltuğa Sığmaz* (1872) oyunundan *İki Arkadaş* başlıklı bölüm, Ebüzziya Tevfik'in *Ecel-i Kaza* (1872) oyunundan *Mertlik* başlıklı bölüm, yazarı A. F. şeklinde gösterilen *Sahte Hekim* (1872) oyunu sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır. Söz konusu metinlerle Türkiye'de ilk tiyatro metinleri örneklenmiştir.

Tiyatroda İkinci Devir (1873-1883) kodunun içeriği tiyatro hakkında genel bir değerlendirmeye başlamıştır. *Ahmet Vefik Paşa* ile ilgili hazırlanan içerikte metin isimlerinde farklılıklar görülmüştür. 1930'daki baskıda *Zor Nikâhı'ndan* şeklinde, 1934'teki baskıda *Filozofla Komşusu* şeklinde isimlendirilen metinde; 1930'daki baskıda *Doktorun Hiddeti*, 1934'teki baskıda *Doktorun Kızgınlığı* şeklinde isimlendirilen metinde, 1930'daki baskıda *Hasisin Ziyafet Hazırlığı*, 1934'teki baskıda *Pintinin Ziyafet Hazırlığı* şeklinde isimlendirilen metinde bu durum görülmüştür. Bu değişikliklerde 1930-1934 döneminde dilde sadeleşmenin hızlandığını göstermesi bakımından önemlidir. *Don Civani*, *Tabib-i Aşk*, *Nefret*, *Zoraki Hekim*, *Tartüf*, *Çalınmış Pinti*, *Dandini'nin Derdi* ve *Kadın* başlıklı tiyatro metinleri ile Ahmet Vefik Paşa'nın eserleri örneklenmiştir.

Namık Kemal ile ilgili hazırlanan içerikte *Vatan yahut Silistre* (1873), *Gülnehal* (1874), *Zavallı Çocuk* metinlerinin dışında *Celaleddin Herzamşah*'tan *Harp ve Sevgi* başlığıyla alınan parçaya, *Kara Bela*'dan *Lala'nın İhtirası* başlığıyla alınan parçaya yer verilmiştir. Ayrıca 1930'daki baskıda *Bir Deniz Harbi* metni 1934'te *Bir Deniz Savaşı* adıyla Namık Kemal için hazırlanan içerikte yer almıştır.

Abdülhak Hamit ile ilgili içerikte *Tarık*'tan *Taçlar Karşısında* (1875) adıyla alınan parçaya, *Nesteren* (1876), *Nazife* (1877), *Eşber* (1879) metinleri 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. 1930'daki baskıda *Fiten* adıyla kitaba alınan metin, 1934'teki baskıda *Kıskançlık* başlığıyla kitaba alınmıştır. *İçli Kız*'dan *Macera-yı Aşk* (1873) adıyla, *Duhter-i Hindu*'dan *Hindistan Havası* (1875) adıyla, *İlhan*'dan *Dilşat'ın Konuşması* (1907) adıyla, *İbn-i Musa*'dan *Musa'nın Ölümü* (1881) adıyla kitaba alınan parçalarla *Sardanapal* (1875), *Zeynep* (1887), *Turhan'ın Konuşması* (1916) ve *Abdullah Sagır* (1915) isimli oyunların metinleri sadece 1930'daki baskıda Abdülhak Hamit için hazırlanan içerikte yer almıştır.

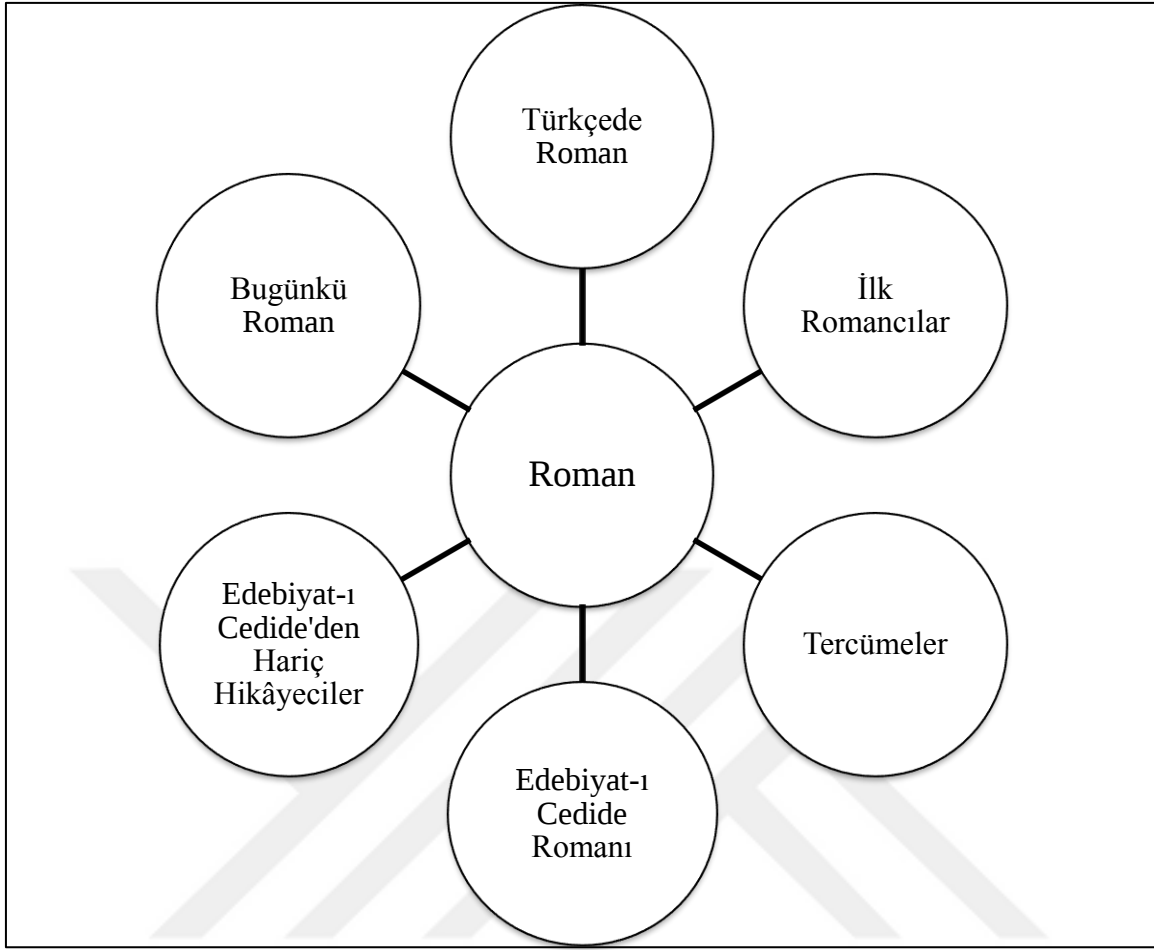
Şemseddin Sami'nin *Gave* (1866) oyunundan *Gavenin İsyanı* başlıklı bölüm, Manastırlı Rifat'ın *Düğüne Hazırlık* (1873) isimli oyunu, Teodor Kasap'ın *İşkilli Memo* (1874) oyunu 1930 ve 1934'teki baskılarda kullanılmıştır. Şemseddin Sami'nin *Bese yahut Ahde Vefa* (1874) oyunundan *İntikam* başlıklı bölüme, Manastırlı Rifat'ın *Ya Gazi Ya Şehit* (1874) oyunundan *Asker* başlıklı bölüme, Ziya Paşa'nın *Riyanın Encamı* (1887) adıyla Moliere'den çevirdiği *Tartuffe* oyunundan bir bölüm, Samipaşazade Sezai'nin *Şîr* (1879) oyunundan *Sevgi* adıyla kitaba alınan bölüm sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

1883'ten Sonra başlığı altında tiyatroyla ilgili açıklamalarla *Tiyatroda İkinci Devir (1873-1883)* başlıklı içerik bitirilmiştir.

1908'den Günümüze Tiyatro kodunun içeriğinde Mehmet Rauf'un *Muhasibin Derdi* (1908); Uşakizade Halit Ziya'nın *Kâbus* (1918) oyunundan *Mektep* isimli parçaya, Halit Ziya'nın Dumas Fils'in *Francillon* isimli oyunundan uyarladığı *Füruzan* (1918) isimli oyunundan *Bir Nasihat* başlıklı parçaya, Saffeti Ziya'nın *Haralambos Cankiyadis* (1912) oyunundan *Bir Muhtekir* isimli parçaya, İbnürrefik Ahmet Nuri'nin *Ceza Kanunu* (1924) oyunundan *Avukatlık Müşterisi* başlıklı parçaya, Aka Gündüz'ün *Yarım Türkler* (1919) oyunundan *Bir Terbiye* başlıklı parçaya, Reşat Nuri'nin *Eski Rüya* (1921) oyunu hem 1930'daki hem de 1934'teki baskıda kullanılmıştır. Aka Gündüz'ün *Muhterem Katil* (1914) oyunundan *Aşk* başlıklı parçaya, Abdullah Cevdet'in Shakespeare'den çevirdiği *Julius Sezar* oyunundan *Jül Sezar'ın Son Sahnesi* (1908) başlıklı parçaya sadece 1930'daki baskıda yer verilmiştir.

Manzum Tiyatro kodunun içeriğinde Faruk Nafiz'in *Canavar* (1926) oyunundan *Yağmur Duası* adıyla alınan bölüm, Halide Edip'in *Kenan Çobanları* (1918) oyunundan alınan bir parçaya 1930 ve 1934'teki baskılarda yer verilirken Halit Fahri'nin *Sönen Kandiller* (1926) oyunundan *Hatıralar* başlığıyla alınan parçaya, Yusuf Ziya'nın *Binnaz* (1919) oyunundan *Binnaz'ı Davet* başlıklı parçaya sadece 1930'daki baskıda yer verilmiştir.

Kitapta *Üçüncü Kısım* olarak yer alan *Roman* temasının içeriğinde belirlenen dört kod Şekil 62'de gösterilmiştir.

Şekil 62. Roman temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 62 incelendiğinde *Roman* temasının içeriğinde *Türkçede Roman*, *İlk Romancılar*, *Tercümeleler*, *Edebiyat-ı Cedide Romanı*, *Edebiyat-ı Cedide'den Hariç Hikâyeciler* ve *Bugünkü Roman* kodlarının yer aldığı görülecektir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkçede Roman kodunun içeriğinde romanın gelişimiyle ilgili genel bir açıklamaya yer verilmiştir.

İlk Romancılar kodunun içeriği *Ahmet Mithat*, *Namık Kemal*, *Samipaşazade Sezai*, *Nabizade Nazım* hakkındaki açıklamalarla hazırlanmış, *Diğer Hikâye Yazarlar* başlığı ile Şemseddin Sami, Emin Nihat, Recaizade Ekrem, Mehmet Murat ve Mehmet Tevfik'ten örnek metinler içeriğe eklenmiştir.

Ahmet Mithat ile ilgili içerik, Ahmet Rasim'in *Ahmet Mithat Efendi'yi Nasıl Tanıdım* (1929) başlıklı metni ile başlamıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Kıssadan Hisse* (1870) kitabından *İyiliğe Kemlik* başlıklı metni, *Letaif-i Rivayat* (1870) kitabından alınan 1930'daki baskıda *Esaret*, 1934'teki baskıda *Esirlik* adlarıyla kitapta yer alan metni, *Durub-ı Emsal-i Osmaniye: Şinasi Hikemiyatının Ahkâmı* (1871) isimli kitaptan alınan *Ateş Düştüğü Yeri Yakar* başlıklı metni ile Ahmet Mithat'ın edebî yönü örneklenmiştir.

Namık Kemal ile ilgili içerikte *İntibah Mukaddimesi*'nden alınan bir parça ve *Mukaddime-i Celal* içeriğinden *Roman* başlıklı bir parça ile Namık Kemal'in romanla ilgili görüşleri aktarılmıştır. *İntibah* (1876) romanının içeriğinden alınan *İstirap* ve *Portreler* başlıklı metinler, *Cezmi* (1880) romanından alınan *Bir Cirit Oyunu* başlıklı parça ile Namık Kemal'in edebî yönü örneklenmiştir.

Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* (1887) romanından alınan *Bir Tanzimat Köşkü* başlıklı parça ile edebî yönü örneklenmiştir. Ayrıca *Küçük Şeyler* (1891) kitabından alınan *Bu Büyük Adam Kimdir* başlıklı parça da 1930 kitabının içeriğinde yer almıştır.

Nabizade Nazım için hazırlanan içerikte *Yadigârlarım* (1885) kitabından alınan *Çocukluk Hatıraları* başlıklı parça, Zehra (1896) romanından *Bir Hiddet* başlıklı parça kullanılarak Nabizade Nazım'ın edebî metinleri örneklenmiştir. *Seyyie-i Tesamüh* (1892) hikâyesinden *Roman Yazmak* başlıklı parça ile *Bir Hatıra* (1889) başlıklı yazısından *Bakınız Nasıl Tesadüf Ettim* başlıklı parça yalnız 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

Diğer Hikâye Yazarlar başlığı altında hazırlanan içerikte Şemsettin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* (1872) romanından *Ana Gözü* başlıklı parça, Recaizade Ekrem'in *Araba Sevdası* (1897) romanından *Yarım Asıl Evvelki Gençlik* başlıklı parça, Mehmet Murat'ın *Turfanda Mı Yoksa Turfa Mı* (1891) romanından *Eski Zamanlarda Bir Daire* başlıklı parça kullanılmıştır. Ayrıca Emin Nihat'ın *Müsameratname* (1873) isimli kitabında yer alan *Vasfi Bey ile Mukaddes Hanım'ın Sergüzeşt*i hikâyesinden *Bir Hizmetkâr* başlıklı parça ile Mehmet Tevfik'in *İki Gelin Odası* (1884) romanından *Bir Anne İsteği* başlıklı parça sadece 1930'daki baskıda kullanılmıştır.

Tercümeler kodunun içeriğinde *Hayal* gazetesinde 24 Kânunusani 1874'te yayımlanan *Kitap Modası* başlıklı yazı ile başlamış; Recaizade Ekrem'in 18 Şubat 1872'de yayımlanan *Atala Tercümesi Mukaddimesi*'den alınan *Tercüme Hakkında* başlıklı yazı, Şemsettin Sami'nin 1885'te yayımlanan *Robenson Tercümesi*, *Mukaddime* başlıklı metni, Münif

Paşa'nın Teşrinisani, 1862'de *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'te yayımlanan *Mağdurin Hikâyesi* ile dönemin roman tercümeleri açıklanmış ve örneklenmiştir.

Edebiyat-ı Cedide Romanı kodunun içeriği Hüseyin Cahit'in *Kavgalarım* (1910) kitabının *Mukaddimesi*'nden *Edebiyat-ı Cedide'den Önce Okunanlar* başlığıyla kitaba alınan bir parça ile başlamıştır. Halit Ziya, Mehmet Rauf için içerik hazırlanmış; bu iki edibin dışında *Edebiyat-ı Cedide'nin Diğer Hikâyecileri* başlığı altından Hüseyin Cahit ve Ahmet Hikmet'ten örnek metinler kitap içeriğine alınmıştır.

Halit Ziya ile ilgili içerikte *Ferdi ve Şükerası* (1894) romanından *Düğün Hazırlığı* başlığıyla alınan parçaya, *Mavi ve Siyah* (1897) romanından *Hayal Sükûtu* başlıklı parçaya, *Aşk-ı Memnu* (1900) romanından *Beşir* başlıklı parçaya, *Kırık Hayatlar* (1924) romanından *Bir Edebiyat-ı Cedide Evi* isimli parçaya, *Hikâye-i Sevda* (1920) kitabından *Çolak Mesut* hikâyesine yer verilmiştir. *Nemide* (1889) romanından *Bir İhtizar* başlıklı parça, *Bir Yazın Tarihi* (1900) metninden alınan *Bravo Maestro* hikâyesi kitabın sadece 1930'daki baskısında kullanılmıştır.

Mehmet Rauf ile ilgili içerikte *Sevda-yı Garam* (1897) romanından *Deniz Sevgisi* başlıklı parçaya, *Eylül* (1896) romanından bir parçaya ve bu romandan alınan *Bir İç Güveysi* başlıklı parçaya, *Son Emel* (1912) kitabından alınan *Küçük Remzi* hikâyesine yer verilmiştir. *Son Yıldız* (1927) romanından *Wagner'in Hayatından* başlıklı parça kitabın sadece 1930'daki baskısında kullanılmıştır.

Edebiyat-ı Cedide'nin Diğer Hikâyecileri başlıklı içerikte Hüseyin Cahit'in *Hayat-ı Muhayyel* (1889) kitabından *Görücü* hikâyesine, *Hayal İçinde* (1898) romanından alınan *Netice* başlıklı parçaya, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* (1909) kitabından *Ateşçinin Oğlu* hikâyesine yer verilmiştir. Bu metinlerin dışında Ahmet Hikmet'in *Çağlayanlar* (1922) kitabından *Rahat Döşegi* hikâyesi de kitap içeriğinde kullanılmıştır.

Edebiyat-ı Cedide'den Hariç Hikâyeciler kodunun içeriğinde Hüseyin Rahmi'nin *Tesadüf* (1900) romanından *Bir Büyücü* başlıklı parça, *Şipsevdi* (1909) romanından *Yeni Gelinin Dertleri* başlıklı parça, *Hakka Sığındık* (1919) romanından *Bir Mahalle Dedikodusu* başlıklı parça, *Efsuncu Baba* (1924) romanından *Sihre İnanan Biri* başlıklı parça kullanılmıştır. Hüseyin Rahmi'nin *Metres* (1900) romanından *Yazıcı Dükkânı* başlıklı parça, *Billur Kalp* (1926) romanından *Çocuklar ve Bebek* başlıklı parça ile Ebubekir Hazım'ın *Küçük Paşa* romanından *Köye Dönüş* başlıklı parça kitabın sadece 1930'daki baskısında kullanılmıştır.

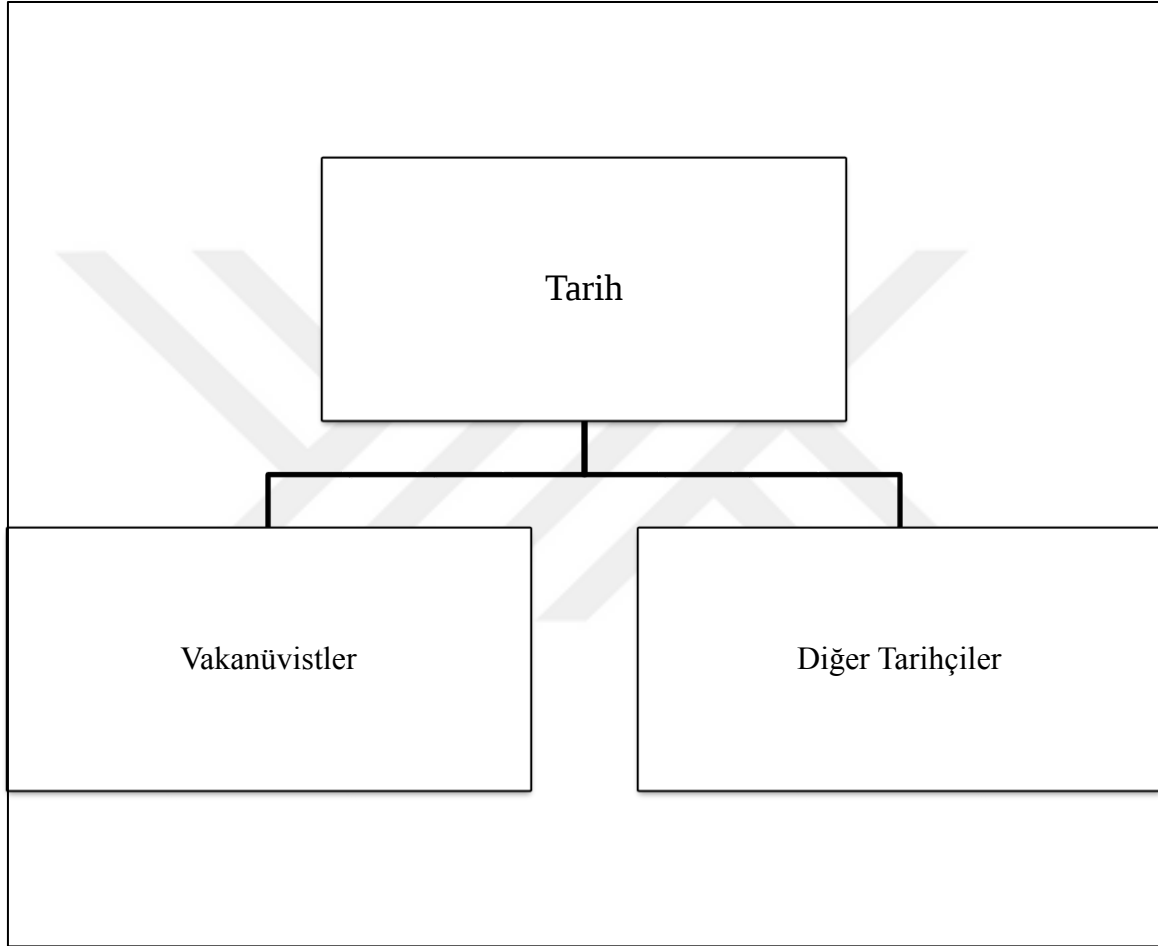
Bugünkü Roman kodunun içeriğinde Halide Edip'in *Harap Mabetler* (1924) kitabından *Aşk Efsaneleri* hikâyesi, *Son Eseri* (1919) romanından *Bir Sanatkârın Tahlili* başlıklı bir parça, *Dağa Çıkan Kurt* (1924) kitabından *Tanıdığım Çocuklardan Rüstem* hikâyesi, *Vurun Kahpeye* (1916) romanından *Aliye Kasabaya Geliyor* başlıklı parça, *Kalp Ağrısı* (1924) romanından *Ayrılık Felsefesi* başlıklı parça, *Zeyno'nun Oğlu* (1928) romanından *Haso* başlıklı parça kullanılmıştır. Bunların dışında Halide Edip'in *Raik'in Annesi* (1909) romanından *Raik ile Annesi* başlıklı parça ile *Yeni Turan* (1912) romanından *Yeni Turan Yurdu* başlıklı parça kitabın sadece 1930'daki baskısında kullanılmıştır. *Bugünkü Roman* başlıklı bölümün içeriğinde Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak* (1922) romanından *Bir Tanzimat Yetiştirmesi* başlıklı parçaya, yine aynı romandan *Başka Biri* başlıklı parçaya, *Nur Baba* (1923) romanının bölümlerinden *Hacı Bektaş Çerağı Etrafında İki Beyaz Pervane*'den *Bir Konuşma* başlıklı parçaya, *Hüküm Gecesi* (1927) romanından *Karadeniz Sahillerinde Kış* başlıklı parçaya, *Sodom ve Gomore* (1928) romanından *Bir Tatlı Su Frengi* başlıklı parçaya yer verilmiştir. Aka Gündüz'ün *Tank-Tango* (1928) romanından *Bir Sevkıyat Gecesi* başlıklı bölüm ile *Hayattan Hikâyeler* (1928) kitabından *Hafız Efendi'nin Mebusluk Hikâyesi* başlıklı metin *Bugünkü Roman* içeriğinde kullanılmıştır.

Bugünkü Roman kodunun içeriğin sonunda *Eski Kahramanlar* başlığı altında örnek metinlerle içerik hazırlanmıştır. Reşat Nuri'nin *Çalıkuşu* romanından *Çocuk ve Asker* başlıklı parça, *Dudaktan Kalbe* (1925) romanından *Bir Opera Mevzusu* başlıklı parça, *Damga* (1924) romanından *Bir Masal* başlıklı parça, *Akşam Güneşi* (1926) romanından *Hazin Bir Rasime* başlıklı parça, *Yeşil Gece* (1928) romanından *Bir İdare Adamı* başlıklı parça, *Leyla ile Mecnun* hikâyesinden *Çocuk Kavgası* başlıklı parça *Bugünkü Roman* kodunun içeriğinde örnek metin olarak kullanılmıştır. Ayrıca Ömer Seyfettin'in 11 Teşrinievvel 1917'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan *Vire* hikâyesi; Mahmut Yesari'nin *Çoban Yıldızı* (1925) romanından *Çocuk Kalbi* başlıklı parça, *Çulluk* (1927) romanından *Teke Avı* başlıklı parça, *Ak Saçlı Genç Kız* (1928) romanından *Kazan Dairesinde* başlıklı parça da *Bugünkü Roman* kodunun içeriğinde kullanılmıştır.

1932'de yayımlanan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi II* kitabının içeriğinde *Dördüncü Kısım Tarih* temasıyla başlamaktadır. Bu bölümün dışında Şekil 59'da gösterilen *Beşinci Kısım Coğrafya ve Seyahat*, *Altıncı Kısım Edebiyat Tarihi ve Tenkit*, *Yedinci Kısım Mektup ve Hatırat*, *Sekizinci Kısım Felsefe*, *Dokuzuncu Kısım Hitabet ve Gazetecilik* temalarını içermektedir. Söz konusu temalar birinci cildin içeriğindeki üç tema ile

birleştirilerek 1934'te tek kitap hâlinde basılmıştır. *Dördüncü Kısım Tarih* içeriğinden itibaren 1932'deki baskı ile 1934'teki baskı birlikte incelenmiştir.

Kitapta *Dördüncü Kısım* olarak hazırlanan *Tarih* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 63'te gösterilmiştir.

Şekil 63. Tarih temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 63'te *Tarih* temasının içeriğinde *Vakanüvistler* ve *Diğer Tarihçiler* kodlarının olduğu gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tarih temasının içeriği verildikten sonra tarihle ilgili açıklamalarla giriş bölümü oluşturulmuştur. Bu bölümden sonra *Vakanüvisler* kodunun içeriği hazırlanmıştır. Bu içerik *Tanzimat Vakanüvistleri*, *Cevdet Paşa*, *Lütfi ve Abdurrahman Şeref* şeklinde üç bölüme

ayrılmıştır. *Tanzimat Vakaniivistleri* başlığı altında *Mütercim Asım, Şanizade, Sahaflar Şeyhinin Oğlu Esat Efendi* Tanzimat Dönemi'ndeki tarihçiler olarak tanıtılmış, hayatları ve eserleri hakkındaki açıklamalara yer verilmiştir.

Cevdet Paşa ile ilgili içerik, Fatma Aliye'nin *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı* (1914) isimli yazısından alınan *Reşit Paşa ile Cevdet Efendi* başlıklı metinle başlamıştır. Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet* (1891) kitabının birinci cildindeki *Tarihçinin Vazifesi* başlıklı metin ile yine aynı kitaptan alınan 1932'de *Eski Askerlik Teşkilatı* başlığı, 1934'te *Eski Askerlik Kurumu* başlığı ile kitaba alınan metin ile Cevdet Paşa'nın tarih ile ilgili yazıları örneklenmiştir. Bu metinlerin dışında *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa* (1885) kitabından alınan *Muhammet* isimli metin kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Lütfi ve Abdürrahman Şeref başlıklı içerik, Ahmet Lütfi'nin *Tarih-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniye* (1893) kitabından alınan, 1932'deki baskıda *Tanzimat* başlıklı, 1934'deki baskıda *Tanzimat'ın İlanı* başlıklı metinle başlamıştır. Abdurrahman Şeref'in *Tarih Münasebetleri* (1922) kitabından alınan *Sait ve Kâmil Paşalar* metni de içerikte kullanılmıştır.

Diğer Tarihçiler kodunun içeriği *Tanzimat Tarihçileri, 1908'den Sonra, Türk Tarihi Tetkik Cemiyet* başlıklı üç bölüme ayrılmıştır.

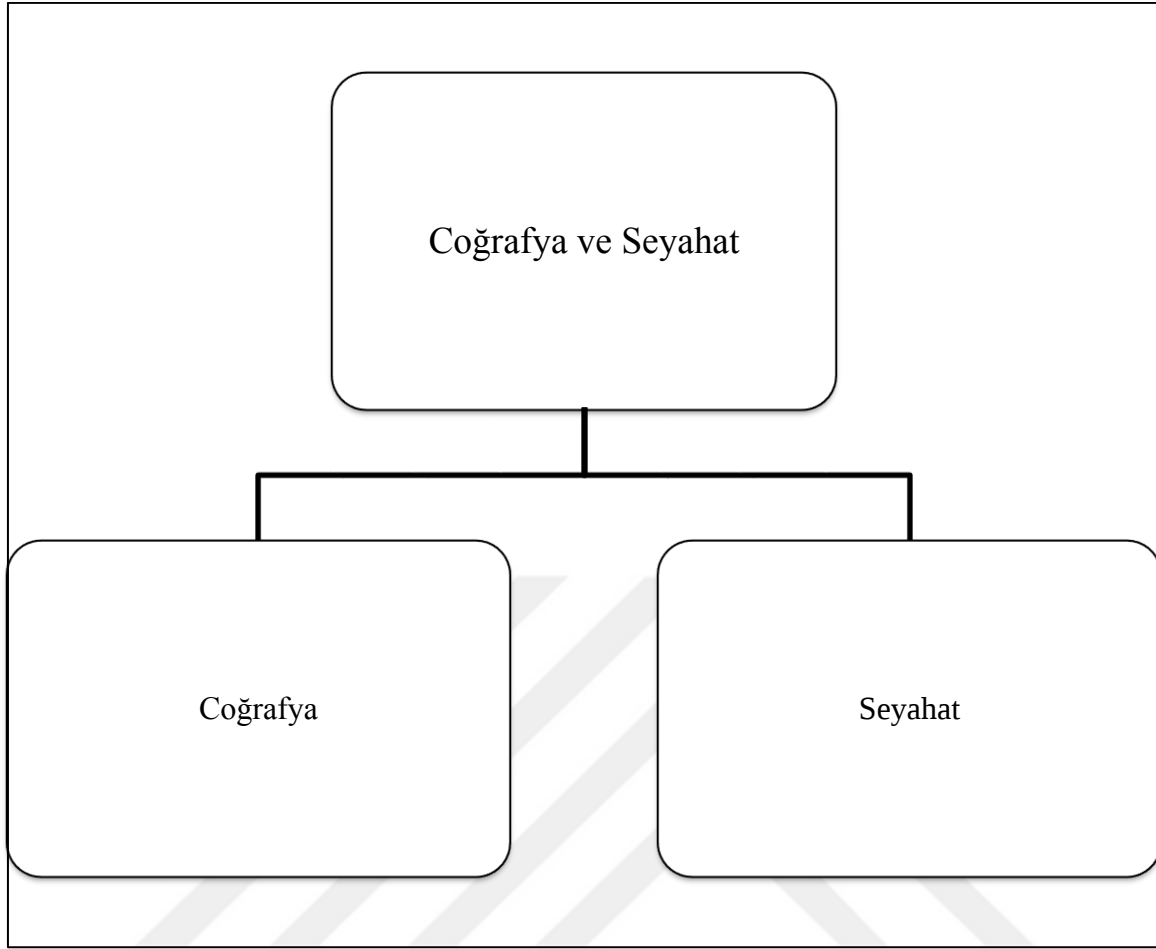
Tanzimat Tarihçileri başlıklı bölümde *Hayrullah Efendi, Mehmet Fevzi ve Mustafa Nuri Paşa* hakkındaki açıklamalarla bölüm girişi hazırlanmıştır. Hayrullah Efendi'nin *Tarih-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniye* (1873) kitabından *Tarihin Faydaları* başlıklı metin, Mehmet Mazhar Fevzi'nin *Haber-i Sahih* (1873) kitabının birinci cildinden alınan *Haber-i Sahih'in Mukaddemesi* başlıklı metin, Mustafa Nuri Paşa'nın *Netayicü'l-Vukuat* (1877) kitabının ikinci cildinde yer alan *Ahval-ı Ulûm ve Maarif ve Sanayi* metninden alınan *Türk Sanayi ve İrfanı* başlıklı metin, aynı kitabın üçüncü cildinden *Orta Hâlli Bir Vezir Dairesi* başlıklı metin ile Tanzimat tarihçilerinin eserleri örneklenmiştir. Namık Kemal'in *Evrak-ı Perişan* (1871) kitabından alınan *Yavuz Sultan Selim'in Ölümü* başlıklı metin ve *Osmanlı Tarihi* (1910) kitabının birinci cildinden alınan *Tarih Nedir* başlıklı metin; Ahmet Mithat'ın *Üss-i İnkılap* (1874) kitabının birinci cildinden alınan *Tanzimat Maliyesi* başlıklı metin de *Tanzimat Tarihçileri* içeriğinde yer almıştır. Ahmet Mithat'ın *Kâinat* (1882) kitabının mukaddimesinden alınan *Dünya Hakkında* başlıklı yazı kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır. *1908'e Kadar* başlığı altında Ahmet Vefik Paşa'nın *Secere-i Türki* (1863) kitabından *Cengiz Han'ın Harzemşah'a Elçi Gönderdiğinin Zikri* başlıklı metin, Ahmet Ata'nın *Tarih-i Ata* (1874) kitabının birinci cildinden alınan 1932'deki baskıda

Yeniçeriye Ulufe Dağıtma Merasimi başlığı, 1934'teki baskıda *Yeniçeriye Ulufe Dağıtma Nasıl Olurdu* başlığı ile kitaba alınan metin 1908'e kadar olan dönemdeki tarih eserlerini örneklemek için kullanılmıştır.

1908'den Sonra başlıklı bölüm içeriğinde Mahmut Celalettin Paşa'nın *Mirat-ı Hakikat* (1912) kitabının üçüncü cildinden alınan *İlk Meşrutiyet'in Akıbeti* başlıklı metin; Mehmet Murat'ın *Tarih-i Ebu'l-Faruk* kitabının birinci cildinden alınan *Mukaddime* (1909), üçüncü cildinden alınan *Medrese ve Tekke Kavgası* (1913) başlıklı metinler; Ahmet Refik'in *Tasvir-i Rical* (1913) kitabından alınan *İpsirin Ölümü* başlıklı metin, *Kabakçı Mustafa* (1913) kitabından *1807 İhtilalinde İstanbul* başlıklı metin, *Eski İstanbul* (1931) kitabından *İstanbul Sanayi: Ticaret ve Gümrükleri* başlıklı metin, Köprülüzade Mehmet Fuat'ın *Osmanlı Müesseselerine Bizans Tesiri Meselesi* (1931) makalesi kullanılmıştır. Mehmet Murat'ın *Tarih-i Ebu'l-Faruk* kitabının üçüncü cildinden alınan *İnebahtı Felaketi* (1571) başlıklı metin, Ahmet Vefik'in *Bizans Karşısında Türkler* (1927) kitabından *Orhan Bey'in Prenses Teodora ile Evlenmesi* (1347) başlıklı metin, Dr. Rıza Nur'un *Türk Tarihi* (1924) kitabından *Başlangıç* başlıklı metin kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (TTTC) başlıklı bölümün içeriği, TTTC'nin yayımladığı *Tarih* (1931) kitabının birinci cildinde yer alan *Mukaddime* ile başlamıştır. *Tarih* (1931) kitabının ikinci cildinde yer alan *Lisan, Türk Irkı ve Türk Dili* başlıklı metne, *Muhammet ve Hayatı* başlıklı metne, *Kur'an ve Vahiy* başlıklı metne yer verilmiştir. *Tarih* (1931) kitabının üçüncü cildinden *Osmanlı İmparatorluğu İnhitat Sebepleri* başlıklı metin ile *Gülhane Hattı-Hristiyan Tebaa Hukukunun Tevsii* başlıklı metin kitap içeriğinde kullanılmıştır. Son olarak *Tarih* (1931) kitabının dördüncü cildinde *Mustafa Kemal* başlıklı metin kitap içeriğine eklenmiştir.

Kitapta *Beşinci Kısım* olarak yer alan *Coğrafya ve Seyahat* temasının içeriğindeki kodlar Şekil 64'te gösterilmiştir.

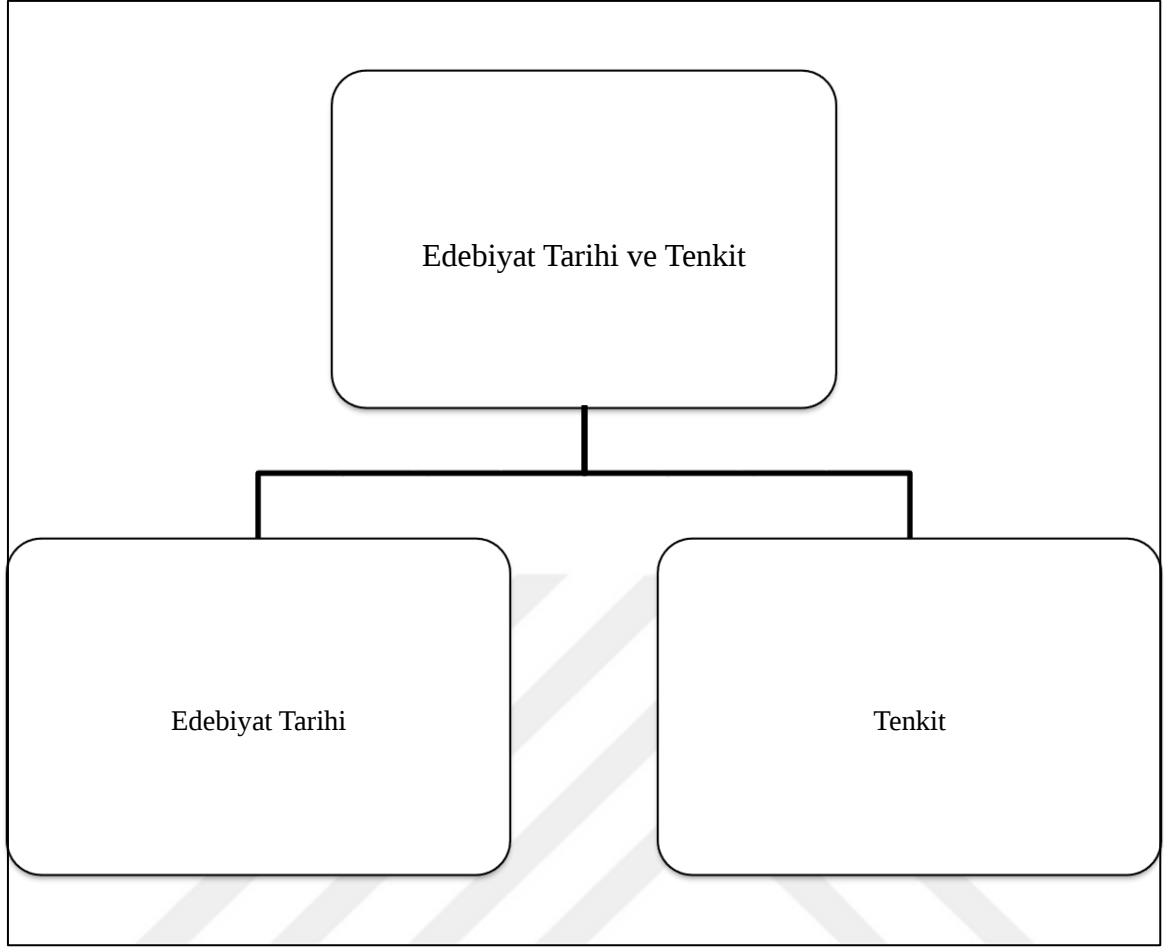
Şekil 64. Coğrafya ve seyahat temasının içeriğindeki kodlar

Coğrafya ve Seyahat temasının içeriği Şekil 63'te gösterildiği gibi *Coğrafya* ve *Seyahat* kodlarından oluşmaktadır. Betimsel içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Coğrafya ve Seyahat temasının içeriği verildikten sonra coğrafya ve seyahat ile ilgili açıklamalarla giriş bölümü oluşturulmuştur. *Coğrafya* kodunun içeriğinde Ahmet Mithat'ın *Medhal ve Tarih-i Fûnun u Coğrafiye* (1879) kitabından alınan *Coğrafya* başlıklı metin kullanılmıştır. *Seyahat* bölümünün içeriğinde Namık Kemal'in 4 Teşrinisani 1972'de *İbret* gazetesinde yayımlanan *Londra* başlıklı metni, Ahmet Mithat'ın *Avrupa'da Bir Cevelan* (1891) kitabından *Eyfel Kulesi'nde* başlıklı metni, Ahmet İhsan'ın *Avrupa'da Neler Gördüm* (1892) kitabından *Londra* başlıklı metni, Âli'nin *Seyahat Journalı*'nda yayımlanan *Bağdat* (1887) başlıklı metni kullanılmıştır. Cenap Şahabettin'in *Haç Yolunda* kitabındaki XI. Mektup içeriğinden *Mısır'da Eşek* (1896) ile XIII. Mektup içeriğinden *Yılan Oynatıcısı*

başlıklı metinleri, *Afak-ı Irak* (1912) kitabından *Bağdat* başlıklı metin, *Avrupa Mektupları* (1917) kitabından *Berlin-Viyana Yolunda* başlıklı metin de *Seyahat* bölümünün içeriğinde yer almıştır. Ali Suat'ın *Seyahatlerim* (1914) kitabından *Necit ve Kerbela ve Fuzuli* başlıklı metinler; Yahya Kemal'in 5 Teşrinisani 1921'de *Dergâh* mecmuasında yayımlanan *Balkan'a Seyahat* metni; Ahmet Haşim'in *Bize Göre ve Bir Seyahatin Notları* (1928) kitabından *Seyahate Çıkan Adamın Duydukları, İlk İntibadan Sonra ve Hayvanlar Arasında* metinleri; Selim Sırrı'nın *Garp'ta Hayat* (1929) kitabından *Paris Yüksek Muallim Mektebinde* metni, *Bugünkü Almanya* (1930) kitabından *Berlin'e Giderken* metni *Seyahat* kodunun içeriğinde yer alan metinlerdendir. Falih Rıfkı'nın *Denizaşırı* (1931) kitabından alınan *Torosları Aşarken, Kırmızılar* metinleri, *Faşist Roma Kemalist Tiran ve Kaybolmuş Makedonya* (1931) kitabından *Makedonya* metni, *Yeni Rusya* (1931) kitabından *Moskova* metni, *Zeytindağı* (1932) kitabından *Muhammet'in Mezarı, Hacı ve Çöl Destanı* metinleri de *Seyahat* kodunun içeriğinde yer almıştır. Ahmet Şeref'in *Anadolu'da Tanın* (1910) içinde yayımlanan *Hassa* metni, İsmail Hakkı Babanzade'in *Irak Mektupları* (1913) kitabından alınan *Fırat Boyunda* metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Kitapta *Altıncı Kısım* olarak hazırlanan *Edebiyat Tarihi ve Tenkit* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 65'te gösterilmiştir.

Şekil 65. Edebiyat tarihi ve tenkit temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 65'te *Edebiyat Tarihi ve Tenkit* temasının içeriğinde *Edebiyat Tarihi* ve *Tenkit* kodlarının olduğu gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Edebiyat Tarihi kodunun içeriğinde Fatin'in *Hatimetü'l-Eşar* kitabından *Âkif Paşa* ve *Şeyh Galip* hakkında açıklamaların yapıldığı bölümlerle gazel örneklerinin geçtiği bölümler ve Ebüzziya Tevfik'in *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye* (1891) kitabından alınan *Fuzuli* ile ilgili bölüm kullanılmıştır. Ahmet Şuayip'in 12 Teşrinievvel 1899'da *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Hayat ve Kitap* metni, İbnülemin Mahmut Kemal'in *Son Asır Türk Şairleri* (1931) kitabından *Halet Bey* ile ilgili bölüm, Yusuf Şerif'in Gustave Lanson'dan çevirdiği ve *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*'nda yayımlanan *Edebî Eser ve Edebî Şahsiyet* makalesi kitap içeriğine alınmıştır. Köprülüzade Mehmet Fuat'ın Teşrinisani 1913'te *Bilgi* mecmuasında yayımlanan *Edebî Metinler Tetkiki* metni, *Türk Edebiyatında İlk*

Mutasavvıflar (1918) kitabından *Halk Tasavvuf Edebiyatı* bölümü, *Bugünkü Edebiyat* (1924) kitabından alınan *Edebiyat ve İlim* metni kitap içeriğine alınmıştır. Önceki yıllarda ders kitabı olarak kullanılan kitaplardan da metinler alınmıştır. Köprülüzade Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* (1926) kitabından *Edebiyat Tarihimizin Meçhuliyetleri ve Bunun Sebepleri* metni; İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri I* (1920) kitabından alınan *XVI. Asırda Nesir Üslubu* metni, *Tarih-i Edebiyat Dersleri II* (1922) kitabından alınan *Hamit'in Üslubu* metni; İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı* (1925) kitabından alınan *Servet-i Fünun Edebiyatının Evsafı* metni, *Edebî Yeniliğimiz* (1931) kitabından alınan *Namık Kemal'in Nesiri* metni bu durumu örneklemektedir. Bu Mustafa Nihat'in önceden yayımlanan Türk edebiyatı tarihi kitaplarının içeriklerinden yararlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu metinlerin dışında Köprülüzade Mehmet Fuat'ın *Tevfik Fikret ve Ahlakı* (1918) metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Tenkit bölümü Ahmet Haşim'in *Bize Göre* kitabından alınan *Münakkıt* başlıklı yazısıyla başlanmıştır. Giriş niteliğindeki bu yazıdan sonra *Tenkit* bölümünün içeriği *Şinasi*, *Namık Kemal*, *Recaizade Ekrem*, *Edebiyat-ı Cedide*, *1908'den Sonra* ve *Bugünkü Tenkit* başlıkları altında beş başlık altında hazırlanmıştır. *Şinasi* hakkında kısa bir açıklamadan sonra *Namık Kemal* ile ilgili içeriğe geçilmiştir. *Tahrib-i Harabat* kitabının içeriğinden alınan *Farisi ve Türkçe* (1874) başlıklı metin, *Bahar-ı Daniş* mukaddimesinden alınan *Edebiyatımızda İran Mukallitliği* (1874) başlıklı metin, *İrfan Paşa'ya Mektup* (1887), *Ebüzzıya Mecmuası*'nda Şubat 1885'te yayımlanan *Mes Prisons Muahezesi* (1874) metninden alınan parça ile *Namık Kemal* içeriği hazırlanmıştır. Zeynelabidin Reşit'in *Edebiyat Kumkuması* (1908) kitabından alınan *Mektuplar* başlıklı metin kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Recaizade Ekrem ile ilgili içerikte *Zemzeme Mukaddimesi* (1885) her iki baskıda kitap içeriğinde yer almıştır. *Takdir-i Elhan* (1896) kitabından alınan *İfade Şekli*, *Edebiyatta Mübalağa ve Mantık* başlıklı metinler ile 19 Kânunuevvel 1895'te *Maarif Mecmuası*'nda yayımlanan *Göz-Kulak Kafiyesi Bahsi* başlıklı metin kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Edebiyat-ı Cedide ile ilgili içerikte Cenap Şahabettin'in 1897'de *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Edebiyat-ı Cedide* başlıklı metni, Hüseyin Cahit'in *Kavgalarım* (1909) kitabından alınan *Mehmet Celal ve Sanatı* başlıklı metni kullanılmıştır. Mehmet Celal'in *İrtika Mecmuası*'nda 9 Şubat 1900'de yayımlanan *Tetkikat-ı Edebiyye* başlıklı metni ile

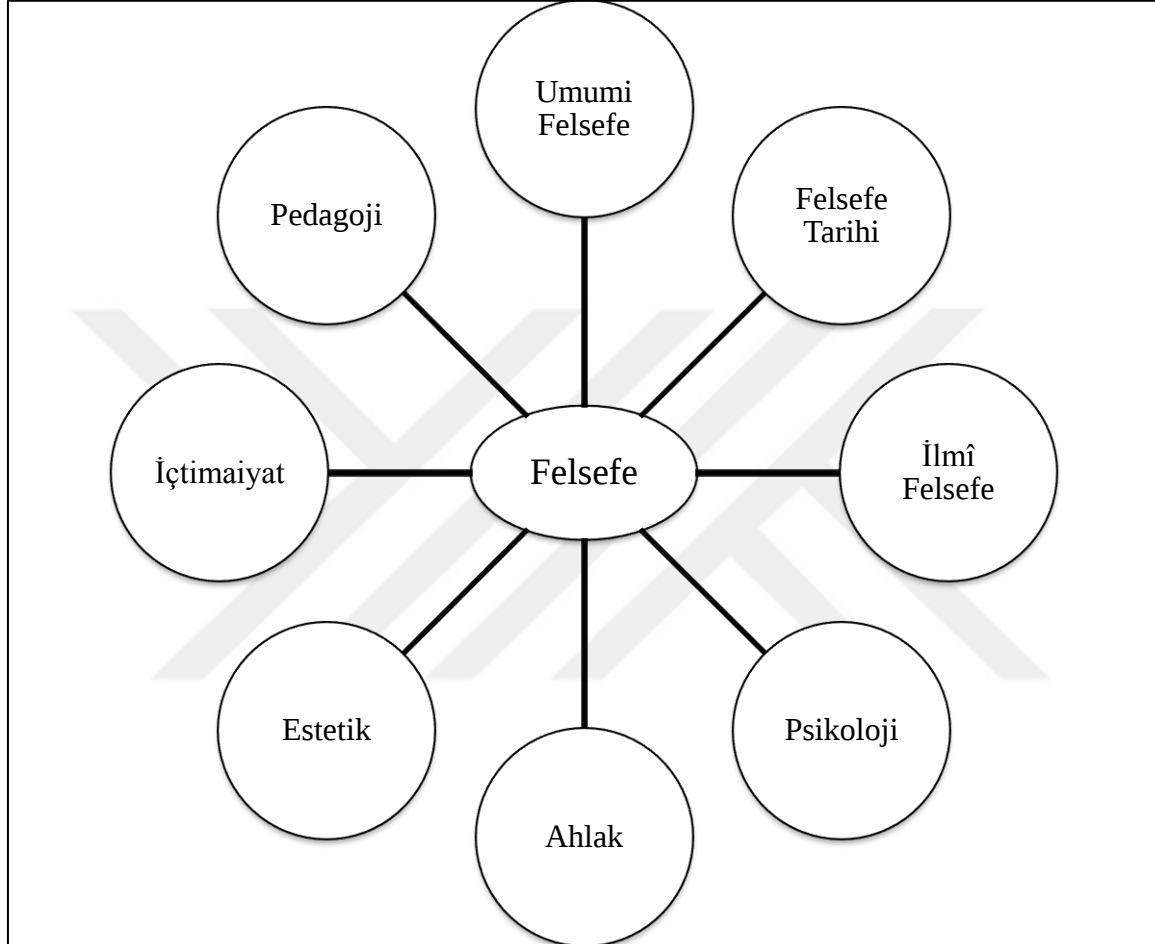
İsmail Safa'nın *Muhakemat-ı Edebiyye* (1911) kitabından alınan Muallim Naci'ye *Dair Küçük Bir İntikat* başlıklı metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

1908'den Sonra ve Bugünkü Tenkit başlığının içeriğinde Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* (1923) kitabından *Yazı Dili ve Konuşma Dili* metni, Yahya Kemal'in 20 Kânunusani 1923'te *Dergâh* mecmuasında yayımlanan *Kafiyeye Dair* metni, Ahmet Haşim'in *Piyale* (1928) kitabından alınan *Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar* metni yer almıştır. Raif Necdet'in *Hayat-ı Edebiyye* (1922) kitabından *Sanat ve Ahlak* başlıklı metnine kitabın sadece 1932'deki baskısının içeriğinde yer verilmiştir.

Kitapta *Yedinci Kısım* olarak yer alan *Mektup ve Hatırat* temasının içeriği diğer içerikler gibi kodlara ayrılmamış, kronolojik düzen esasına göre kitaba alınan metinlerden oluşmuştur. Ebüzziya Tevfik'in *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye* (1891) kitabından alınan *Şinasi'nin Annesine Bir Mektubu (11 Şubat 1851)* metni, Namık Kemal'in 18 Kâmunusani 1912'de *Ebüzziya Mecmuası*'nda yayımlanan *Magosa Zindanı'nda İlk Gece* metni, Namık Kemal'in Manastırlı Rifat Bey'e yazdığı *Bir Mektup* başlıklı metin, Abdülhak Hamit'in *Recaizade Ekrem Bey'e Mektup (29 Teşrinievvel 1882)* başlıklı metni kitap içeriğindeki metinlerdendir. Muallim Naci'nin *Mektuplarım* (1886) kitabından alınan *Kelebek* başlıklı metni, Ömer'in *Çocukluğu* (1890) kitabından alınan *Çocuk ve Köpek* başlıklı metni; Ruşen Eşref'in *Fikret Ölüm Döşeginde* metni ile *Geçmiş Günler* (1919) kitabından alınan *Rüyada Taaşşuk* metni, *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat* (1930) metni; Ahmet Rasim'in *Falaka* (1927) kitabından *Amin'e İlk Girişim* metni, *Muharrir Şair Edip* (1927) kitabından *Bir Manzume Yüzünden* metni; Yahya Kemal'in *Türk Yurdu*'nda yayımlanan (1924) *Şahsi Hatıralar* başlıklı metni, Ahmet İhsan'ın *Matbuat Hatıralarım* (1930) içeriğinden alınan *Tanzimat Yaşayışı* başlıklı metni, Uşakizade Halit Ziya'nın 5 Mart 1931'de *Vakit* gazetesinde *Hatıralar Arasında* başlığıyla yayımlanan yazıdan alınan *İzmir'de* başlıklı metni ile 30 Temmuz 1931'de aynı gazetede yayımlanan *İlk Eserler* başlıklı metni de *Mektup ve Hatıralar* bölümünün içeriğinde yer almıştır. Âkif Paşa'nın *Muharrerat-ı Hususiye-i Âkif Paşa* (1885) kitabından alınan *Bir Mektup (1842)* metni, Sadullah Paşa'nın *Berlin Mektubu* (1878), Ahmet Mithat-Muallim Naci'nin *Muhaberat ve Muhaverat* içeriğinden *VII. Mektup Bir Memuriyet* (1894) metni, Ruşen Eşref'in *Ayrılıklar* (1923) kitabından alınan *Eski İftarlar* metni, Fazıl Ahmet'in *Kırpıntı* (1924) kitabından alınan *Nasıl Duyduk-1908 İnkılabı İçin* metni, Uşaki Halit Ziya'nın Kânunusani 1913'te *Şehbal* mecmuasında yayımlanan *Eşyanın Arasında* başlıklı metni, Nazım Paşa'nın 22-23 Şubat 1932'de *Cumhuriyet* gazetesinde *Bir*

Devrin Tarihi başlığıyla yayımlanan yazısından alınan *İki Memuriyet* başlıklı metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Kitapta *Sekizinci Kısım* olarak yer alan *Felsefe* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 66'da gösterilmiştir.

Şekil 66. Felsefe temasının içeriğindeki kodlar

Şekil 66'da Felsefe temasının içeriğinde *Umumi Felsefe*, *Felsefe Tarihi*, *İlmî Felsefe*, *Psikoloji*, *Ahlak*, *Estetik*, *İçtimaiyat* ve *Pedagoji* kodlarının olduğu gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular betimlenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Münif Paşa'nın Bossuet'ten çevirdiği 1860'ta *Mecmua-i Fünun*'da yayımlanan *Sûrat-i Ömür* metni ile Ahmet Mithat'ın Bossuet'ten çevirdiği 1881'de *Dağarcık* mecmuasında yayımlanan *Güzeran-ı Hayat* metni ile bölüm girişi hazırlanmış ancak bu bölüm sadece

kitabın sadece 1932'deki baskısında yer almış, 1934'teki baskıda bu bölüm kitaptan çıkarılmıştır.

Umumi Felsefe kodunda İbrahim Ethem Mesut'un *Usul Hakkında Nutuk* (1928) içeriğinden *Descartes'in Dört Kaidesi* metni kullanılmıştır. *Felsefe Tarihi* konunun içeriği Mehmet Emin'in *Kant ve Felsefesi* (1925) kitabından *Niçin Kant'ı Tercih Ettim* metninden oluşmuştur. *İlmî Felsefe* kodunun içeriğinde Salih Zeki'nin *İlim ve Faraziye* (1927) kitabından *Faraziyenin Rolü* metni yer almıştır. *Psikoloji* kodunun içeriğinde gelen bir açıklamadan sonra Mustafa Nihat (1934) psikolojiyle ilgili kitapları kaynakça hâlinde şu şekilde göstermiştir:

Mustafa Rahmi: *Ruhiyata Methal, Kadın-Erkek Irklar Ruhiyatı* (A. Fouillet'ten), *Avrupa Milletleri Ruhiyatı* (A. Fouillet'ten, 1924).

Mustafa Şekip: *Ruhiyat* (1926), *Hissiyat Ruhiyatı* (2 cilt, Theodule Ribot'tan, 1927).

Nebahat Hamit Hanım: *İrade Hastalıkları* (Theodule Ribot'tan, 1927).

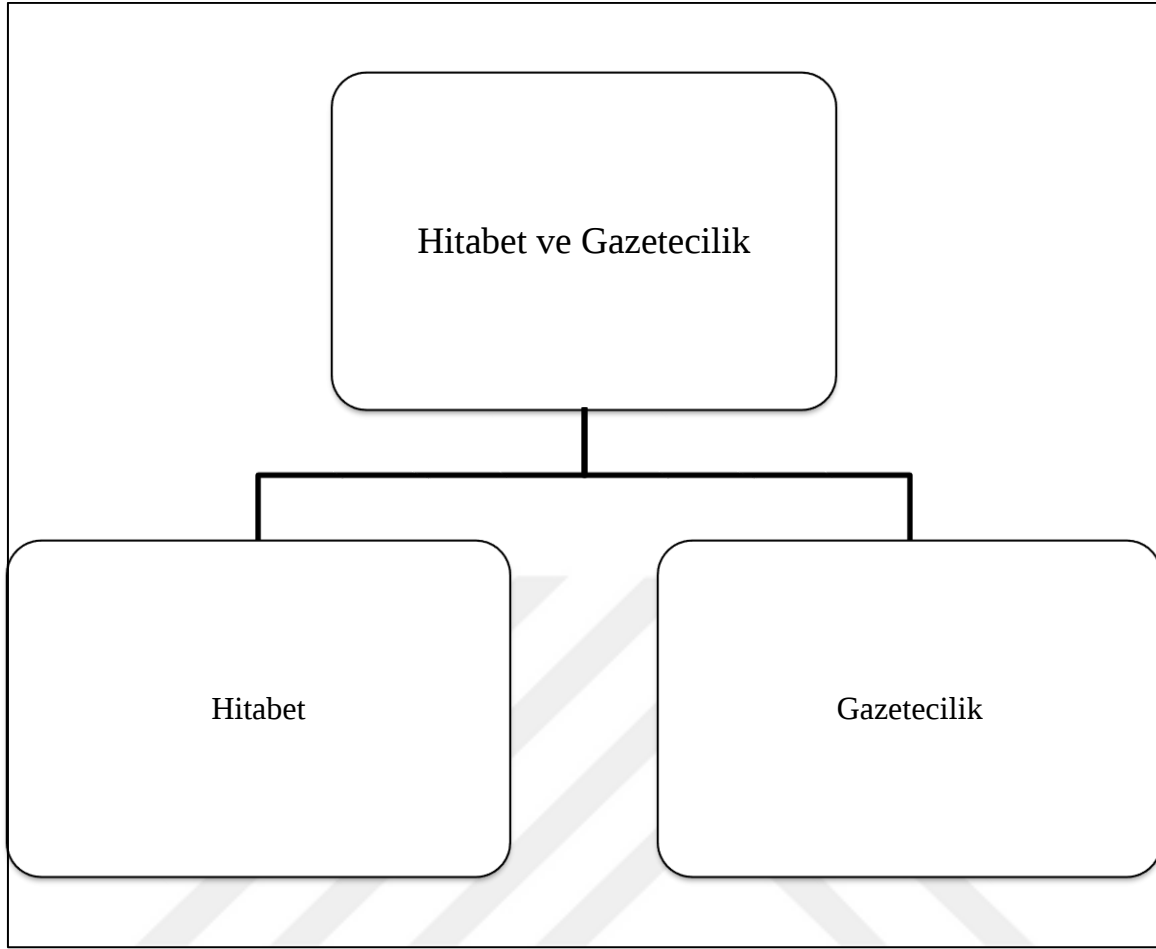
Mustafa Namık: *Ruhiyat* (1927).

Hasan Âli: *Ruhiyat Alfabeti* (1930).

Dönemin kitaplarında kaynakça gösteriminin ilk örneklerinden biri olan bu uygulama aynı zamanda konuyla ilgili öğrencileri ders kitabı dışında da araştırmalara yönlendirebilecek niteliktedir.

Ahlak kodunun içeriğinde Abdurrahman Şeref'in *İlm-i Ahlak* kitabıyla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Estetik ve İhtimaiyat* içeriklerinde de kısa bir açıklama ile dönem değerlendirilmiştir. *İhtimaiyat* içeriğinde Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* (1923) kitabından *Millet Nedir* başlıklı metin sadece 1932'de basılan kitabın içeriğinde kullanılmıştır. *Pedagoji* kodunun içeriğinde pedagoji ile ilgili açıklamalardan sonra alan çalışmaları kaynakça olarak gösterilmiş, Nafi Atuf'un *Türkiye Maarif Tarihi* (1931) kitabından *Sıbyan-Mahalle Mektepleri* metni pedagoji yazılarına örnek olarak kitap içeriğine alınmıştır.

Kitapta *Dokuzuncu Kısım* olarak yer alan *Hitabet ve Gazetecilik* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 65'te gösterilmiştir.

Şekil 67. Hitabet ve gazetecilik temasının içeriğindeki kodlar

Hitabet ve Gazetecilik temasının içeriğinde Şekil 67’de gösterildiği gibi *Hitabet* ve *Gazetecilik* kodlarından oluşmaktadır. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hitabet kodunun içeriğinde Gazi Mustafa Kemal’in *Meçhul Askerin Mezarı Başında* konuşması, *Nutuk* (1927) kitabından *Gençliğe Hitabe*, 9 Ağustos 1923’te *Ayın Tarihi* mecmuasında yayımlanan *Arap ve Latin Harfleri* metni kullanılmıştır. *Gençliğe Hitabe*’nin ders kitaplarındaki ilk kullanıldığı yer Mustafa Nihat’ın hazırladığı bu *Hitabet* bölümünün içeriği olmuştur.

İsmet Paşa’nın Siyasi ve İçtimai Nutukları (1933) içeriğinden alınan 13 Eylül 1928’deki *Yeni Devlet* başlıklı konuşmanın metni, Hamdullah Suphi’nin *Dağ Yolu* (1928) kitabından alınan *Çanakkale* ve *Ziya Gökalp* metinleri de *Hitabet* içeriğinde kullanılmıştır. Saffet Paşa’nın 28 Nisan 1870’deki *Terakki* gazetesinde yayımlanan *Kız Muallim Mektebi Açılırken* metni

kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılırken Gazi Mustafa Kemal'in 10 Teşrinievvel 1933 tarihli *Cumhuriyet'in 10. Yıl Dönümü* metni de kitabın sadece 1934'teki baskısında kullanılmıştır.

Gazetecilik kodunun içeriğinde *İlk Gazete Yazıları* başlığı altında biri Teşrinisani 1831'de, diğeri Mart 1833'te *Takvim-i Vakayi*'de yayımlanan iki metinle bölüm girişi hazırlanmıştır. Bundan sonra içerik *Şinasi*, *Namık Kemal*, *Diğer/Öteki Gazeteciler*, *1908 Gazeteciliği*, *Kronik ve Esse Yazarları* başlıkları altında beş başlık altında içerik hazırlanmıştır.

Şinasi için hazırlanan içerikte *Şinasi*'in 22 Teşrinievvel 1860'ta yayımlanan *Tercüman-ı Ahval*'in ilk sayısındaki *Mukaddeme* başlıklı metni, 27 Haziran 1862'de yayımlanan *Tasvir-i Efkâr*'ın ilk sayısındaki *Mukaddeme* başlıklı metni kullanılmıştır. *Şinasi*'nin 24 Teşrinisani 1868'de *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlanan *Dilenciler* başlıklı metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

Namık Kemal için hazırlanan içerikte Namık Kemal'in *İbret* gazetesindeki metinleri kitaba alınmıştır. 19 Teşrinisani 1872'de yayımlanan *Aile* metni, 22 Mart 1873'te yayımlanan *Vatan* metni kitaba alınan metinlerdir. 14 Ağustos 1872'de *Diyojen* gazetesinde yayımlanan *Kedi Mersiyesi* de Namık Kemal'in gazete yazılarına örnek olarak kullanılmıştır. Namık Kemal'in 12 Teşrinievvel 1872'de *Hadika* gazetesinde yayımlanan *Hürriyet Efkârı* metni ile 1 Kânunusani 1873'te *İbret* gazetesinde yayımlanan *Medeniyet* metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır.

1932'deki baskıda *Diğer Gazeteciler* başlıklı, 1934'teki baskıda *Öteki Gazeteciler* başlıklı içerikte Ahmet Mithat'ın 31 Mayıs 1909'da *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlanan *Gazeteci Ahmet Mithat* metni yer almıştır.

1908 Gazeteciliği başlıklı içerikte Hüseyin Cahit ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Kronik ve Esse Yazarları (Fıkra, Müsahave vs.) başlıklı içerikte Cenap Şahabettin'nin *Evrak-ı Eyyam* (1915) kitabından alınan *Ölüm* başlıklı metin, *Nesr-i Harp ve Nesr-i Sulh* (1917) içeriğinden alınan *Fikret'in Tasviri* metni, *Tiyaki Sözleri* (1917) içeriğinden alınan *Kısa Sözler I* ile 1925'te *Servet-i Fünun*'da *Serseri Fikirler* başlığı ile yayımlanan yazının içeriğinden alınan *Kısa Sözler II* metinleri, 25 Kânunuevvel 1924'te *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Ahmet Mithat ve Eserleri (Edebî Muhasebe)* başlıklı metni, 3 Kânunuevvel 1925'te *Servet-i Fünun*'da yayımlanan *Kış Mevsimi* metni kullanılmıştır. Ahmet Rasim'in 20 Kânunusani 1910'da *Şura-yı Ümmet* mecmuasında yayımlanan *Her...* metni, Salih Zeki'nin 14 Mart 1910'da *Darüşşafaka* mecmuasında yayımlanan *İskolastik* metni,

Süleyman Nazif'in *Batarya ile Ateş* (1916) içeriğinden alınan *Çanakkale'nin İstanbullu Şuhedasına* metni, Ziya Gökalp'in 12 Haziran 1922'de *Küçük Mecmua*'da yayımlanan *İlme Doğru* metni ile 26 Haziran 1922'de aynı mecmuada yayımlanan *Ahlaka Doğru* metni kitap içeriğinde yer almıştır. Yahya Kemal'in 20 Haziran 1921'de *Dergâh* mecmuasında *Esir Jeminüs ve Altor Şehri* başlığı ile yayımlanan metinden alınan *Esir Jeminüs* metni, *Gezinti* metni; Ruşen Eşref'in *Ayrılıklar* (1923) içeriğinden *Suya Hasret* metni; Yakup Kadri'nin *Ergenekon* (1929) kitabının *Garp Cephesi Karargâhını Ziyaret* bölümünden alınan *Türk Neferi* metni, Mart 1932'de *Kadro* mecmuasında yayımlanan *Ham Madde ve Halkla Sanatkâr* metni; Falih Rıfkı'nın *Türk Yurdu*'nda yayımlanan *Teknik* (1929) metni kitap içeriğinde kullanılan metinlerdendir. Ahmet Haşım'ın *Gurebahabe-i Laklakan* (1928) içeriğinden alınan *Bir Ağaç Karşısında*, *Son Şarkı* metinleri, *Bize Göre* (1928) içeriğinden alınan *Dilenci*, *Üslup Hakkında Bir Mülâhaza*, *Esnemek*, *Gece Gezintisi* metinleri kitap içeriğinde yer almıştır. Aka Gündüz'ün 2 Şubat 1932'de *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanan *Dertli Avrupa*, 27 Şubat 1932'de *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanan *Filim İşini Mesele Yapmalı* metinleri, yazar adı Vâ-Nû şeklinde belirtilen Vâlâ Nurettin'in *Akşam* gazetesinde 1932'de yayımlandığı söylenen *Mesken Terbiyesi* metni kitap içeriğinde kullanılmıştır. Abdülhak Hamit'in *Milliyet* gazetesinde yayımlanan *Korku* (1928) metni, Mehmet Ali Tevfik'in *Turanlının Defteri* (1913) içeriğinden alınan *Türkiye Can Çekişmiyor Yeni Doğuyor* metni, Yakup Kadri'nin *Ergenekon* (1929) kitabından alınan *Hafta Müsahabesi* (25 Mayıs 1920) metni, Aka Gündüz'ün 24 Şubat 1932'de *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanan *Filim İnhisarı* metni kitabın sadece 1932'deki baskısında kullanılmıştır. Falih Rıfkı'nın *Türk Yurdu*'nda yayımlanan *Meraklı Türkiye*, *Yortu* metinleri; *Eski Saat* (1933) içeriğinden alınan *İdeal*, *İzmir* metinleri; Ahmet Haşım'ın *Bize Göre* (1928) içeriğinden alınan *Ay* metni kitabın sadece 1934'teki baskısında kullanılmıştır.

Kitabın içeriği Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde içerikte yer alan açıklamalar bilgi basamağıyla, *İkinci Kısım* olan *Tiyatro* temasının içeriğindeki metinlerin sahnelendiği düşünülürse uygulama, metinleri anlamayla ilgili yapılan çalışmalar kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Tema içeriklerinde analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına ilişkin bir veri tespit edilememiştir. Kitaba alınan metinler dönemini temsil yönünden güçlü yazarlardan alınmıştır. Bu nedenle hazırlanan içerik zirve şahsiyetler etrafından seçilen metinlerle oluşturulmuştur. Metinlerin tarihî gelişiminin görülebilmesi için metinler, eskiden yeniye kronolojik bir düzen içinde hazırlanmıştır. 1934'deki baskıda önceki baskılardaki bazı metinler çıkarılmış veya önceki baskılarda olmayan metinler

eklenmiştir. Kitaplarda kullanılan metinlerin alındığı yayınların künyeleri metin altlarında verilmiş, ilgili öğrenciler birincil kaynaklara yönlendirilmiştir. Bölüm içeriğinde bölüm sonlarında veya metin altında herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümü hazırlanmamış ancak kitap sonunda okul sınavlarına yönelik örnek yazılı soruları yer almıştır. Bölüm sonunda 1826-1931 yıllarını içeren *Kronoloji Cetveli* kitap içeriğine eklenmiştir.

Mustafa Nihat, metin temelli edebiyat tarihi öğretimini amaçlayarak kitap içeriğini hazırlamıştır. Metinlerin tarihî gelişimleri türlere göre ayrılarak içerik tasarımı yapılmış, buna uygun metinler zirve şahsiyetlerden seçilerek kronolojik düzenle kitaba alınmıştır. Böylelikle metin türünün tarihî gelişiminin görülmesi sağlanmıştır.

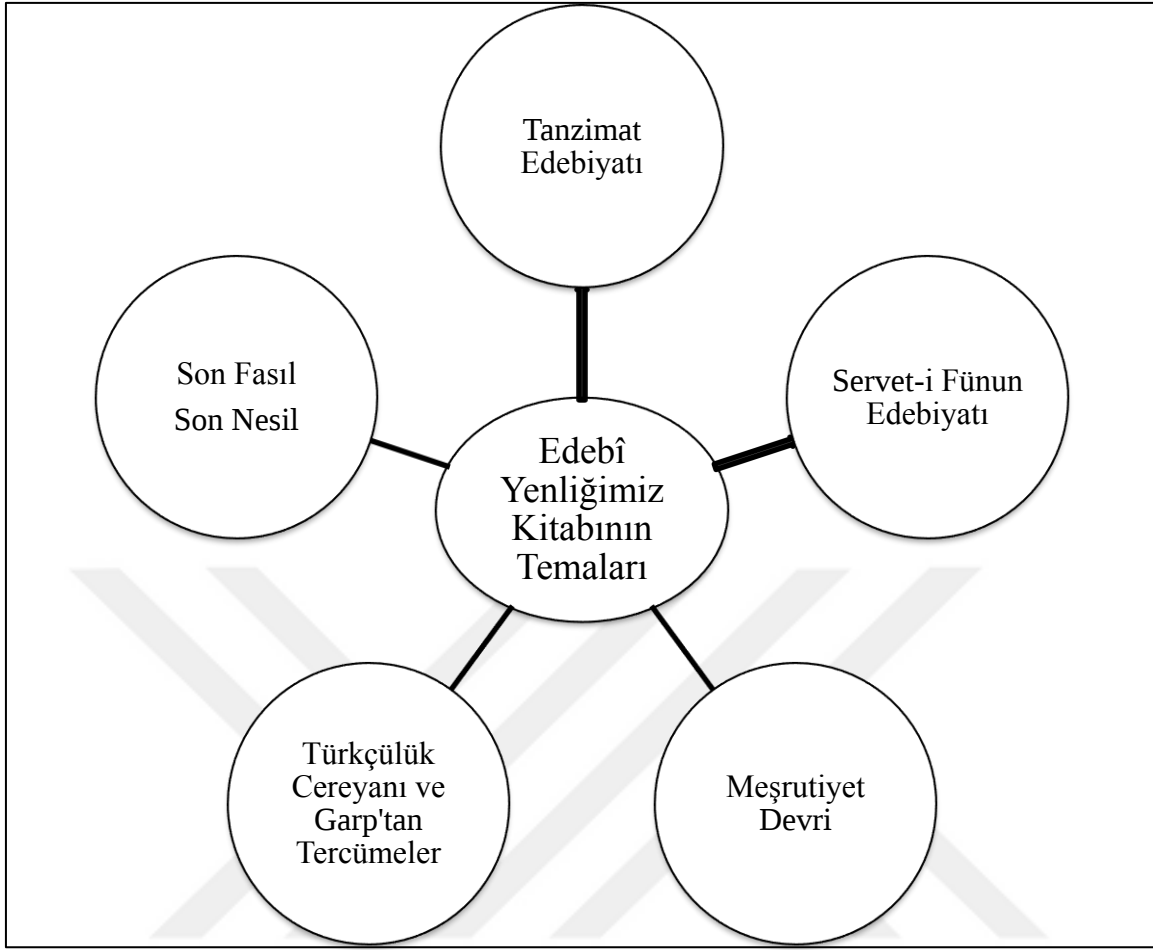
4.3.5. Edebî Yeniliğimiz

İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* kitabı, lise üçüncü sınıfların öğretim programında yer alan haftalık bir saat yapılması tasarlanan edebiyat tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. 1931'de birinci cildi 1932'de ikinci cildi İstanbul'da Devlet Matbaası tarafından basılan kitap, 1937'de tek cilt hâlinde İstanbul'da Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. 1940'ta İstanbul'da Remzi Kitabevi tarafından *Yeni Edebî Yeniliğimiz-Tanzimat'tan Beri I-Edebiyat Tarihi* ile *Yeni Edebî Yeniliğimiz-Tanzimat'tan Beri II-Edebiyat Antolojisi* adıyla iki cilt hâlinde basılmıştır.

Edebî Yeniliğimiz ile ilgili çalışma 1931, 1932, 1937'de basılan kitaplar ve 1940'ta basılan birinci cilt ile sınırlandırılmıştır. 1940'ta basılan kitabın birinci cildi, çalışma alanının dışında olmasına rağmen kitapla ilgili çalışmanın bütünlüğü bozulmasın diye çalışmaya dâhil edilmiştir. 1940'ta edebiyat antolojisi olarak hazırlana ikinci cilt önceki baskılardan bağımsız hazırlandığı için çalışma alanının dışında bırakılmıştır.

1940'ta basılan *Yeni Edebî Yeniliğimiz-Tanzimat'tan Beri I-Edebiyat Tarihi* kitabının başında yer alan *Kitabın Şekli Hakkında Birkaç Söz* başlıklı yazıda İsmail Habip, bir cilde indirilen ikinci tabın 1935'teki Maarif Vekâletinin *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu* isimli broşüründeki direktiflere göre tadil ve telhis edilerek vücuda getirildiğini belirtmiştir. İsmail Habip, edebiyat tarihi ve edebiyat antolojisi olarak ikiye ayrılmasının gerekçesi olarak da kitabın hacmini göstermiş, iki ayrı kitapla hacmin dengelendiğini anlatmıştır.

Toplumsal gelişmelerin tarihi ve bunların edebiyata yansımalarına göre şekillenen kronolojik esaslara göre hazırlanan kısa açıklamalardan sonra dönemini temsil eden zirve şahsiyetlerin edebî özellikleriyle ilgili verilen bilgilerle içerik hazırlanmıştır. Kitap içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme, metin altlarında herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Kitabın içeriğindeki temalar Şekil 68'de gösterilmiştir.

Şekil 68. Edebî yeniliğimiz kitabın içeriğindeki temalar

Şekil 68 incelendiğinde kitap içeriğinde *Tanzimat Edebiyatı*, *Servet-i Fünun Edebiyatı*, *Meşrutiyet Devri*, *Türkçülük Cereyanı ve Garp'tan Tercümeler* ile *Edebî Nevilere Umumi Bakış* temalarının yer aldığı görülecektir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu temaların kodları çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitabın girişinde *Hasbihâl* bölümüne yer verilmiştir. Bu bölüm 1931'deki baskıda *Hayata ve Darülfünuna Açılan Mekteplerin Son Sınıf Talebelerine*, 1937'deki baskıda *Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbihâl*, 1940'taki baskıda *Edebiyat Hakkında Liselerin Son Sınıf Talebeleriyle Hasbihâl* başlıklarıyla kitapta yer almış, edebiyat dersiyle ilgili genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Bu bölüm bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tanzimat Edebiyatı temasından önce yenileşme öncesi dönemle ilgili giriş niteliğinde bir bölüm hazırlanmıştır. Bu bölüm 1931'deki baskıda *Teceddüt Devrelerinde Hayata Bakış*

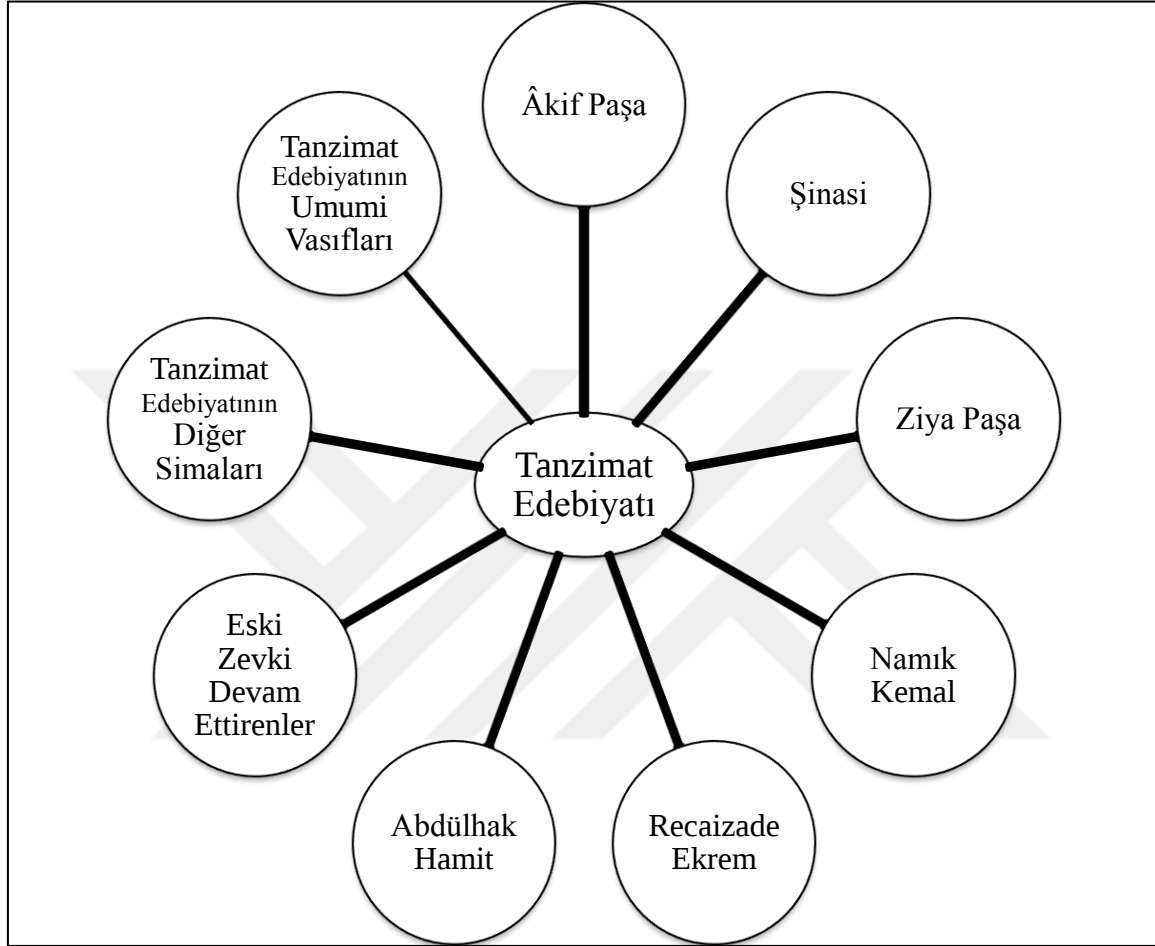
başlığı altında *Kemal Devri'nde iken, İnhitat Devri'nden Tablolar, Üçüncü Selim Zamanı* ve *Vaka-i Hayriye* şeklinde kodlara ayrılmıştır. *Kemal Devri'nde iken* kodunun içeriğinde *Peçevi Tarihi*'nin birinci cildinden alınan *Şahın Mektubu* metni ile *Tarih-i Cevdet*'in birinci cildinin 233. sayfasından alınan *Diğer Bir Misal* başlıklı metin kullanılmıştır. *İnhitat Devri'nden Tablolar* kodunun içeriğinde *Taasubun Azameti, Bir Mücrime Bin Mahrum, Üç Fıkra Daha* başlıklı metinlere yer verilmiştir. *Üçüncü Selim Zamanı* kodunun içeriğinde *İlk Teceddüt Hareketleri, Bir Falın Ehemmiyeti, Kura ile Sadrazam, Mevleviliğin Kerametleri, Düşünce ile Fiil Tezadı, Bizim Hocalar da Bizans Papazları Gibi ve Gafil Teceddüdün Akıbeti* başlıkları altındaki metinlerden oluşmuştur. *Vaka-i Hayriye* kodunun içeriğinde *İsmin Günahı, Yeniçeri Ağasının Nüktesi, Eskinin Tefessuhu ve Yeninin Kıymeti, Vaka-i Hayriye'nin İki Kahramanı, Eskiliğin Yıkılışından Sonraki Eskilik* başlıkları altındaki metinler kullanılmıştır. Sadece 1931'deki baskıda yer alan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

1931'de *Tanzimat-ı Hayriye* başlıklı içerik, 1937'de *Tanzimat Devri'nde Hayata Bakış* *Tanzimat-ı Hayriye* şeklinde, 1940'ta *Medhal* bölümü içinde *Tanzimat-ı Hayriye* başlığı ile kitaba alınmıştır. Bu içerikte *Tanzimat'tan Evvel İntilaldeki Azamet, Devletin Kurun-ı Vustailiği, Tanzimat'ın Getirdiği Yenilikler, Kahramanın Vaizyetnamesi, Doğmadan Ölen Abildeler, Tanzimat'ın Hayırlı Neticeleri, Tanzimat'ı İnfazdaki Müşkülat, Paşa ve Padişah, Tanzimat'ın Hüsrانları, Tanzimat'ın Bilançosu, Edebiyat ve Hayat* başlıkları altında oluşturulan kodlardaki açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. Bu başlıklardan 1931'de *Tanzimat'ın Plânçosu*, 1937'de *Tanzimat'ın Blânçosu*, 1940'ta *Tanzimat'ın Bilânçosu* şeklinde başlık isimleri da yazıdaki gelişimi göstermesi bakımından önemlidir. Üç baskıda da yer alan *Tanzimat-ı Hayriye* bölümünün içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

1931'deki baskıda yer almayan *Yenilik Başlangıçları* bölümünde *İlk Âlimler, İlk Gazete ve Mecmualar, Nesir ve Nazımda İlk Sadelikler, Âkif Paşa ve Ethem Pertev Paşa* başlıklı kodlar için hazırlanan içerik 1937 ve 1940'taki baskılarda yer almıştır. Bu kodlara ilave olarak 1940'taki baskıda *Maarif Hareketleri, Devlet Ricalinin Şairlik ve Siyasi Kitabeti, Fuat Paşa, Sami ve Kâmil Paşalar* başlıkları altındaki hazırlanan içerikler de kullanılmıştır. *Yenilik Başlangıçları* başlıklı bölümün içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tanzimat Edebiyatı temasının içeriğinde 1931, 1932 ile 1937'deki baskıların içerikleri birbiriyle uyumluyken 1940'taki baskıda farkı bir sınıflandırmayla içerik hazırlanmıştır. Bunun için önce 1931, 1932 ve 1937'deki baskılar, sonra 1940'taki içerik incelenmiştir.

Kitabın ilk üç baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriğindeki kodlar Şekil 69’da gösterilmiştir.

Şekil 69. Tanzimat edebiyatı temasının ilk üç baskıdaki kodları

Kitabın ilk üç baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriğindeki kodlar Şekil 69’da gösterilmiştir. Tematik içerik analizi yoluyla belirlenen bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitabın 1931’deki baskısı *Âkif Paşa* ile ilgili hazırlanan kodla başlamış; *Âkif Paşa*’nın *Hayatı* ile bilgi verildikten sonra *Tabsıra*, *Münşeât ve Mektupları*, *Manzumaları*, *Adem Kasidesi* başlıkları altında *Âkif Paşa*’nın metinlerinden örnekler verilmiş; son olarak da *Umumi Netice* başlığı altında genel bir değerlendirme ile *Âkif Paşa* ile ilgili kodun içeriği

tamamlanmıştır. 1935'teki *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'na göre Âkif Paşa ile ilgili bu içerik sonraki baskılarda kitaptan çıkarılmıştır.

1931 ile 1937 kitaplarında *Şinasi* kodunun içeriği *Hayatı, Mücedditliği, Yeni Mefhumlar Getirişi, Şiirlerindeki Yenilikler, Diğer Yenilikleri ve Hizmetleri, Umumi Netice* başlıkları altındaki açıklama ve örnek metinlerle hazırlanmıştır. *Ziya Paşa* ile ilgili içerikte *Hayatı* hakkında bilgi verildikten sonra *Gazelleri, Teci-i Bendi, Terkib-i Bendi, Muaşşer Terci-i Bendi, Zafername* eserlerinden örnek metinler kullanılmış; *Diğer Eserleri* başlığı altında *Harabat, Tartüf, Rüya, Veraset Mektupları, Emil, Makaleleri* tanıtılmış; *Hülasa* başlığı ile genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

Namık Kemal kodunun içeriğinde *Hayatı, Şiirleri, Nesri, Münekkitliği, Hikâyeciliği, Temaşacılığı, Tarihçiliği, Diğer Eserleri, Türkçülüğü* başlıkları altındaki açıklamalardan sonra *Umumi Netice* başlığıyla değerlendirmeye yer verilmiştir.

Recaizade Ekrem kodunun içeriğinde *Hayatı, Şairliği, Hikâyeciliği, Temaşacılığı, Münekkitliği* başlıkları altındaki açıklamalara ve *Umumi Netice* başlığı altındaki değerlendirmeye yer verilmiştir.

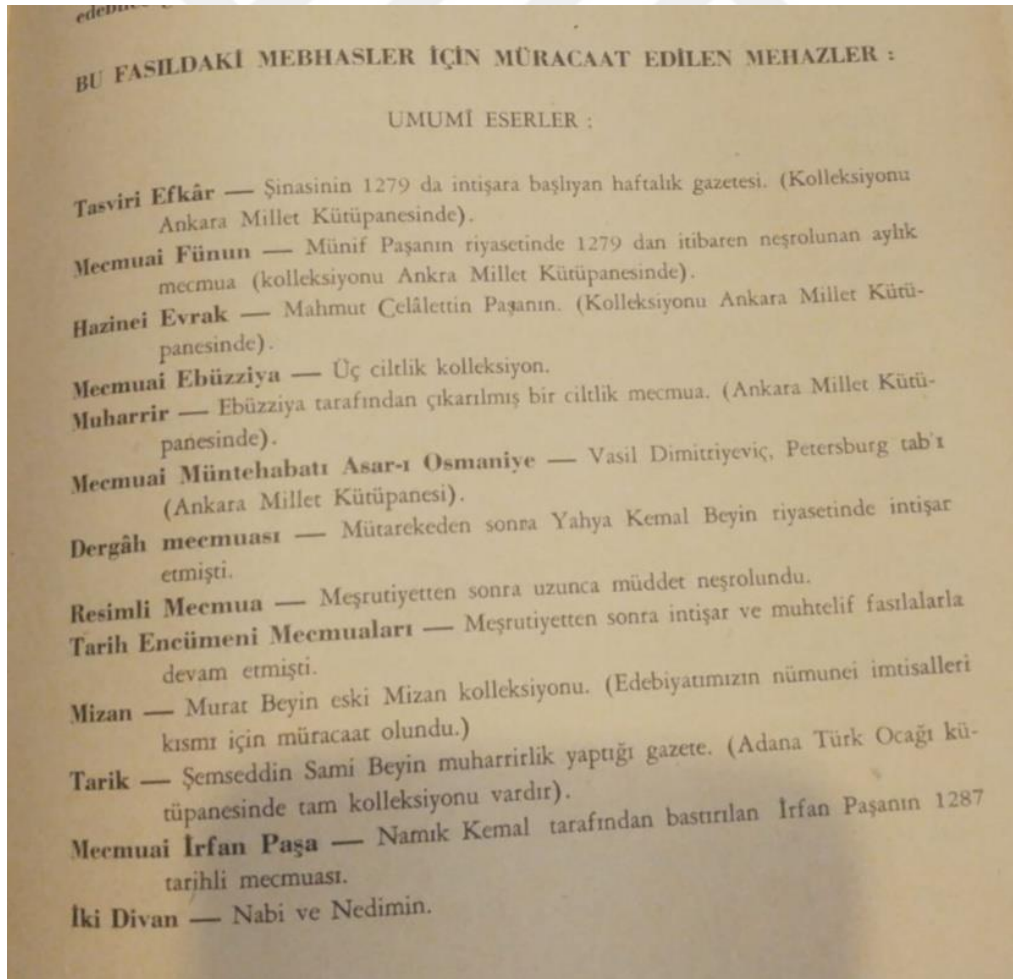
Abdülhak Hamit kodunun içeriğinde *Hayatı, Şiirleri ve Şahsiliği, Nesri, Hizmetleri, Umumi Netice* başlıkları altında içerik hazırlanmış, bunlara ilave olarak 1937'deki baskıda *Hamit'in Eserleri* başlığı altında eserler tanıtılmıştır. 1931'deki baskının içeriği burada sona ermiş, *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriği 1932'deki baskı ile devam etmiştir. 1931 ile 1937'deki baskılarında ortak olan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın ikinci kısmı olan 1932'deki baskı ile 1937'deki baskının içeriği birlikte değerlendirilmiştir. 1932'de baskıda *Eski Zevki Devam Ettirenler ve Muallim Naci*, 1937'deki baskıda da *Muallim Naci* başlığı altında *Eski Zevki Devam Ettirenler Hakkında Küçük Bir Mukaddime* ile *Muallim Naci* kodları altında içerik oluşturulmuştur. *Muallim Naci*, hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklama ve örnek metinlerle tanıtılmıştır. *Leskofçalı Galip Bey, Yenişehirli Avni Bey, Hersekli Arif Hikmet Bey, Üsküdarlı Hakkı Bey ve Komiçalı Kâzım Paşa* eski zevki devam ettiren kişiler olarak tanıtılmıştır. Hazırlanan bu içerikteki açıklamalar bilgi, örnek metinlerdeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Tanzimat Edebiyatının Diğer Simaları kodu altında 1932'deki baskıda *Mütercim Asım Efendi, Mustafa Behçet Efendi, Hoca İshak Efendi, Abdurrahman Sami Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Hoca Tahsin, Ethem Pertev Paşa, Cevdet Paşa, Münif Paşa, Sait Paşa, Ali Suavi,*

Ebüzziya Tevfik, Ahmet Mithat Efendi, Âli Bey, Sait Bey, Murat Bey, Şemseddin Sami Bey ve Sezai Bey'in dışında *İki Türkçü Paşa* başlığı altında Türkçülük cereyanının başlangıcı olarak tanıtılan *Ahmet Vefik Paşa* ve *Süleyman Paşa*'ya yer verilmiştir. 1937'deki baskıda *Diğer Simalar* başlıklı kodun içeriğinde *Cevdet Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Ebüzziya Tevfik Bey, Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami Bey* ve *Sazai Bey*'ye yer verilmiştir. 1937'deki baskıda kişi sayısının azaltılmasında 1935'teki *Lise Edebiyatı Programı Kılavuzu*'nun önerilerin etkisi vardır. *Tanzimat Edebiyatının Umumi Vasıfları* kodunun içeriğindeki açıklamalarla *Tanzimat Edebiyatı* bölümünün içeriği tamamlanmıştır. *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriği genel değerlendirildiğinde içerikteki açıklamalar bilgi basamağıyla, örnek metinlerdeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

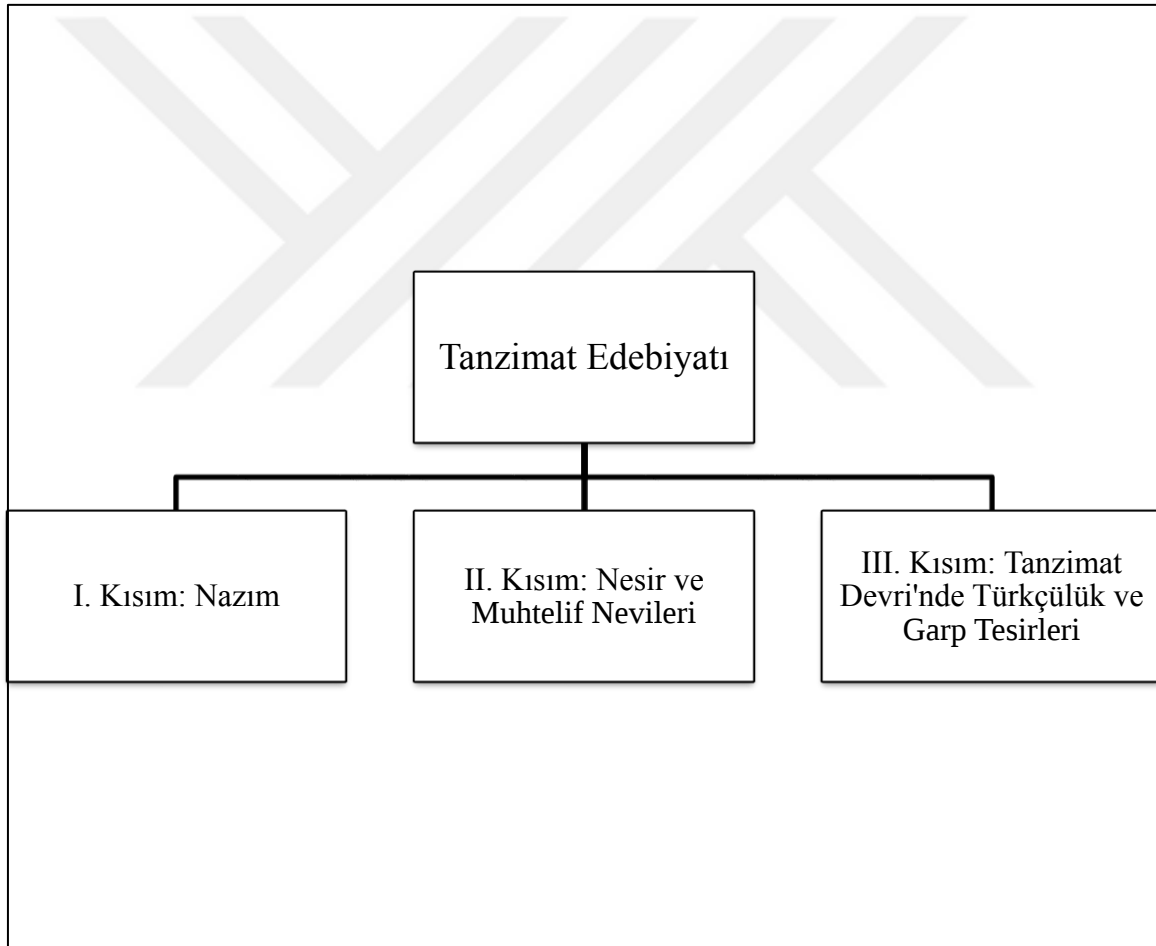
Tanzimat Edebiyatı temasının içeriğini hazırlamak için yararlanılan kaynaklar 1932'deki baskıda bölüm sonunda verilmiştir. Söz konusu kaynakça Şekil 70'de gösterilmiştir.

Şekil 70. Tanzimat edebiyatı bölümünün kaynakçaları

Şekil 70’te görüldüğü gibi *Bu Fasıldaki Mebhasler İçin Müracaat Edilen Mebazler* başlığı altında kullanılan eserlere ilişkin bilgiler verilmiştir. 1932’deki baskıda yer alan bu kaynakça gösterimi 1937’deki baskıda kitap içeriğinden çıkarılmıştır.

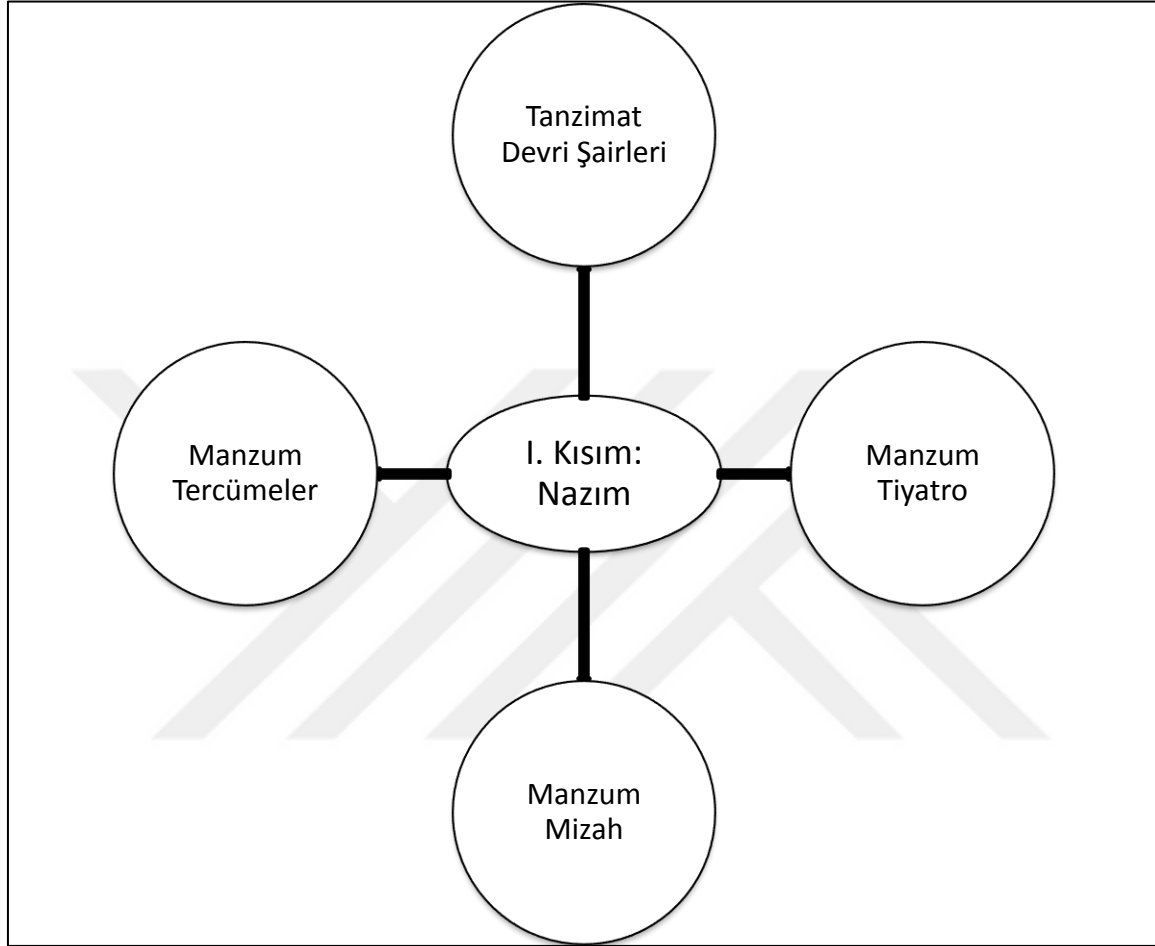
1940’taki baskıda *Tanzimat Devri Edebiyatı (1859-1883)* teması diğer iki baskıdan ayrılmış, türlere göre yeniden düzenlenmiş, üç kısma ayrılarak hazırlanmıştır. Kitabın 1940’taki baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasının içeriğini oluşturan bu üç kısım Şekil 71’de gösterilmiştir.

Şekil 71. Tanzimat edebiyatı temasının 1940’taki baskısındaki üç kısım

Kitabın 1940’taki baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasının tematik içeriği analiz yöntemiyle incelenmesiyle belirlenen bu kısımlar Şekil 71’de gösterilmiştir. Bu kısımların çözümlenmesiyle elde edilen bulgular incelenmiştir.

Birinci Kısım: Nazım içeriğinde dört fasıl olarak isimlendirilen içerik kodunun varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu kodlar Şekil 72’de gösterilmiştir.

Şekil 72. I. Kısım: nazım içeriğindeki kodlar

Kitabın 1940’taki baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasında *I. Kısım* olarak hazırlanan *Nazım* içeriğindeki kodlar Şekil 72’de gösterilmiş ve bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Birinci Fasıl olarak isimlendirilen *Tanzimat Devri Şairleri* kodunun içeriğinde *Didaktik Şiir* temsilcisi olarak Şinasi ve Ziya Paşa tanıtılmıştır. *Şinasi* ile ilgili içerik *Hayatı ve Şahsiyeti*, *Mücadeleciliği*, *Yeni Mefhumlar Getirişi*, *Şiirlerindeki Yenilikler*, *Mevkii*, *Eserleri*, *Hakkındaki Eserler* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Ziya Paşa* ile ilgili içerik *Hayatı ve Şahsiyeti*, *Gazelleri*, *Terciibendi*, *Terkibibendi*, *Mevkii*, *Manzum Eserleri*, *Hakkındaki Eserler* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Hamasi Şiir* temsilcisi

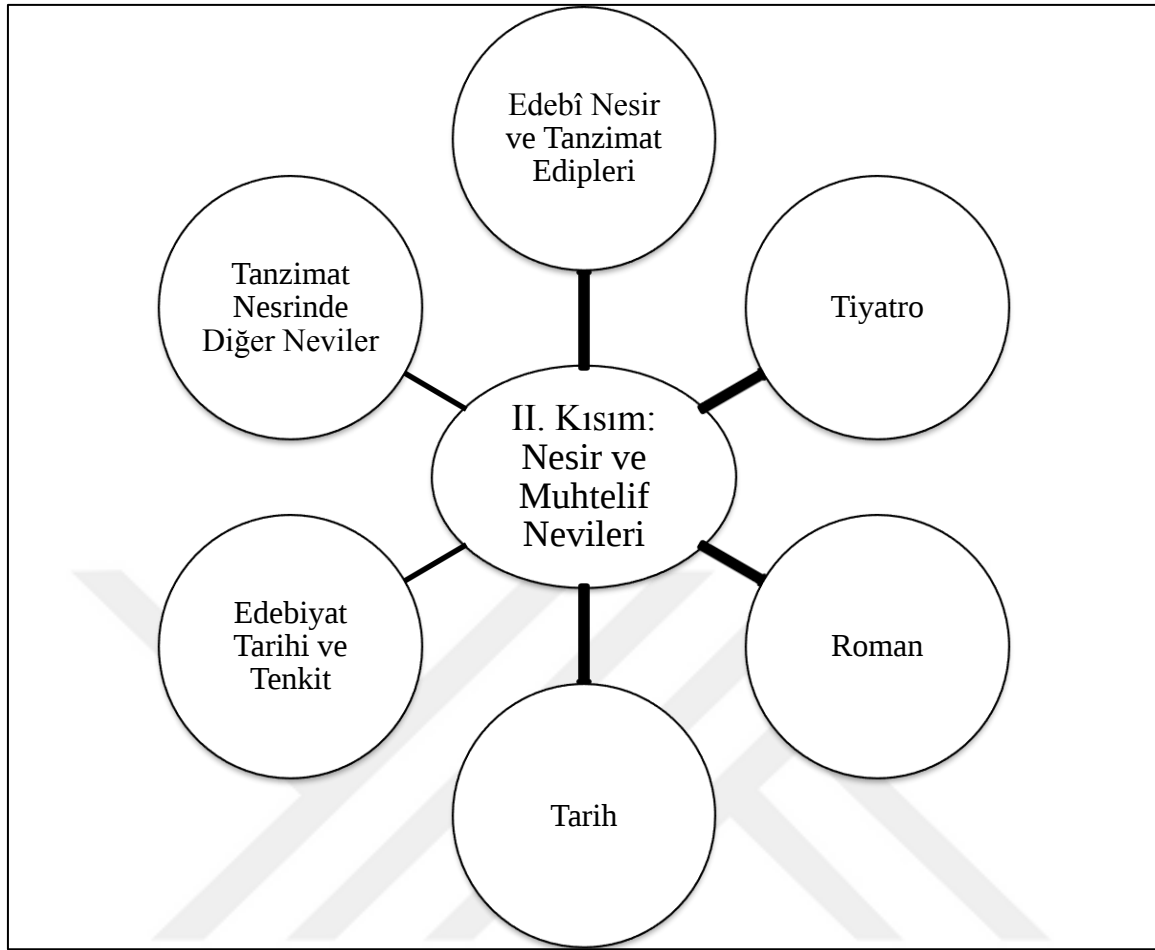
olarak *Namık Kemal* tanıtılmış; *Hayatı ve Şahsiyeti, Şiirleri, Mevkii, Hakkındaki Eserler* başlıklarıyla içerik hazırlanmıştır. *Lirik Şiir* temsilcisi olarak *Recaizade Ekrem* tanıtılmış; *Hayatı ve Şahsiyeti, Şairliği, Mevkii, Manzum Eserleri, Hakkındaki Eserler* başlıklarıyla içerik oluşturulmuştur. *Felsefi Şiir* temsilcisi olarak *Abdülhak Hamit* tanıtılmış; *Hayatı ve Şahsiyeti, Şairliği, Felsefi Şiir, Şiirinin Diğer Vasıfları, Şairliğinin Aksayan Tarafları, Mevkii, Manzum Eserler* başlıklarıyla içerik oluşturulmuştur. *Muallim Naci* için hazırlanan içerikte *Hayatı ve Şairliği, Naci'de İkilik, Mevkii, Manzum Eserleri* başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiştir. *Eskiliği Devam Ettirenler* başlığının yanında parantez içinde *Kısa ve Toplu Bakış* yazılmış, bu bölümde genel bir değerlendirmeye içerik hazırlanmıştır. *Tanzimat Nazmına Umumi Bakış* başlığı altında Tanzimat nazımının divan nazmından farkları anlatılmıştır. *Birinci Fasil: Nazım* kodunun içeriği bilgi basamağı ile ilişkilendirilebilir.

İkinci Fasil olarak isimlendirilen *Manzum Tiyatro* kodunun içeriğinde *İlk Trejedi Denemesi* Abdülhak Hamit'in eserleri *Hamit'in Manzum Haileleri* başlığı altında yer almış; *Sardanapal (1875), Nesteren (1876), Eşber (1880), Tezer (1881), İlhan, Turhan* eserleri tanıtılmış, örnek metin parçaları içeriğe alınmıştır. *Diğer Eserleri* başlığı altında *Liberte, Cünun-ı Aşk, Nazife, Abdullahü's-Sagir, Hakan* isimli eserlerinden söz edilmiştir. Son eseri olarak da *Kanuni'nin Vicdan Azabı* eseri tanıtılmıştır. Bu bölümdeki açıklamalar bilgi basamağıyla, metinlerin analizi de kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üçüncü Fasil olarak isimlendirilen *Manzum Mizah* kodunun içeriğinde *Tanzimat'ta Manzum Mizah* başlığıyla açıklamalara yer verilmiş, *Ziya Paşa'nın Zafernamesi* örnek olarak gösterilmiştir. Bu bölüm içeriği de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Dördüncü Fasil olarak isimlendirilen *Manzum Tercümeler* kodunun içeriği *Şinasi, Ethem Pertev Paşa, Recaizade Ekrem, Sadullah Paşa, Namık Kemal, Muallim Naci, Ahmet Vefik Paşa* 'ya ilişkin açıklamalarla hazırlanmıştır. *Dördüncü Fasil: Manzum Tercümeler* kodunun içeriği de bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İkinci Kısım: Nesir ve Muhtelif Nevileri içeriğinde altı fasıl olarak isimlendirilen içerik kodunun varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu kodlar Şekil 73'te gösterilmiştir.

Şekil 73. II. Kısım: nesir ve muhtelif nevileri içeriğindeki kodlar

Kitabın 1940'taki baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasında *II. Kısım* olarak hazırlanan *Nesir ve Muhtelif Nevileri* içeriğindeki kodlar Şekil 73'te gösterilmiş ve bu kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir.

Birinci Fasıl olarak isimlendirilen *Edebî Nesir ve Tanzimat Edipleri* kodunun içeriği *Tanzimat Devri'nde Gazete, Mecmua ve Başlıca Gazeteciler; Mensur Tercüme* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşturulmuştur. *Birinci Fasıl* içeriğinde *Nesrin Ehemmiyeti ve Hususiyeti* başlığı altında açıklamalara yer verilmiş; *Tanzimat Edipleri* olarak *Şinasi'nin Nesri, Ziya Paşa'nın Nesri ve Eserleri, Namık Kemal'in Nesri, Ekrem'in Nesri ve Mensur Eserleri, Hamit'in Nesri ve Eserleri, Naci'nin Nesri ve Eserleri* başlıkları altındaki açıklamalar da söz konusu içeriğe eklenmiştir. *Tanzimat Devri'nde Gazete, Mecmua ve Başlıca Gazeteciler* başlıklı içerik *Şinasi'nin Gazeteciliği; Namık Kemal'in Gazeteciliği; İlk Mecmua ve Münif Paşa (Mecmua-i Fünun); Ahmet Mithat'ın Gazeteciliği; Ebüzziya Tevfik Bey Hayatı, Neşriyat Havariliği; Sait Bey'in Gazeteciliği, Hayatı; Murat Bey'in*

Gazeteciliği, Hayatı; Diğer Gazete ve Mecmualar şeklinde isimlendirilen alt içeriklerdeki açıklamalarla hazırlanmıştır. *Mensur Tercümeler* içeriğinde *Muheverat-ı Hikemiyye*; Ethem Pertev Paşa'nın J. J. Rousseau'dan çevirdiği *Beka-yı Şahsi*; Ziya Paşa'nın J. J. Rousseau'dan çevirdiği *Emil*, Namık Kemal'in Montesquieu'dan çevirdiği *Roma'nın Esbab-ı İkbali ve Zevali*; Said Bey'in J. J. Rousseau'dan çevirdiği *Fazail-i Ahlakiye ve Kemal-ı İslamiye*; Ahmet Mithat'ın Voltaire'den çevirdiği *Voltaire Yirmi Yaşında yahut Voltaire'nin İlk Münakaşası*, V. Hugo'dan çevirdiği *Bir Mahkûmun Son Günü*, Schopenhauer'dan çevirdiği *Hikmet-i Cedidesi* metinlerinden alınan parçalar kullanılmıştır.

İkinci Fasıl olarak isimlendirilen *Tiyatro kodu Tanzimat'tan Önce, Tiyatronun Kuruluşu ve İlk Piyes* şeklinde isimlendirilen içeriklerden oluşmuştur. *Tanzimat Öncesi* içeriğinde *Meddahlık, Karagöz ve Ortaoyunu* hakkında açıklamalar yer almıştır. *Tiyatronun Kuruluşu* ile ilgili içerikte *Tiyatroda Başlangıç Devri* ve *Telif Piyes* başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiştir. *İlk Piyesler* içeriğinde *Hikâye-i İbrahim Paşa, Şinasi'nin Piyesi, Âkif Bey'in Piyesleri* ile ilgili açıklama ve örnek metinler kullanılmış; *Tiyatroda Parlayış Devri* içeriğinde *Namık Kemal'in Piyesleri, Recaizade'nin Piyesleri, Abdülhak Hamit'in Mensur Piyesleri* hakkında bilgi verilmiş, *Duhter-i Hindu, Tarık, İbn-i Musa, Fiten* eserlerinden örnek metinler kitaba alınmıştır. Bunların dışında *Naci'nin bir piyesi* örnek metin olarak kullanılmış; *Şemseddin Sami Bey, Ebüzziya Tevfik Bey, Hasan Bedreddin ve Mısırlı Rifat*'ın hayatı ve piyesleri hakkında açıklamalarla içerik hazırlanmıştır. *Mehmet Sadeddin, Yusuf Neyyir, Mehmet Sadi, Ali Nazmi, Ömer Faik ve Ali Rıza* da *Diğer İsimler* başlığı altında tiyatroyla ilgili tanıtılan kişilerdir. *Tercüme Piyesler* içeriğinde *Ahmet Vefik Paşa'nın* hakkında *Hayatı, Şahsiyeti, Moliere Külliyyatı ve Hakkındaki Eserler* başlığı altında açıklamalar kullanılmıştır. *Diğer Moliere Tercümeler* için Direktör Ali'nin *Ayyar Hamza, Teodor Kasap'ın İşkilli Memo* ile *Pinti Hamdi, Ziya Paşa'nın Riyanın Encamı, Kasbar Tüysüzyan'ın Zorla Hekim* eserleri tanıtılmıştır. Ahmet Mithat'ın Korney'den çevirdiği *Sid Hülasası*, Mehmet Nüzhet'in Racine'den çevirdiği *Fedra*, Shakespeare'den Hasan Bedrettin Paşa'nın çevirdiği *Otello*, Hasan Sırrı'nın çevirdiği *Venedik Taciri*, Şatobriyan¹'den Recaizade Ekrem'in çevirdiği *Atala yahut Amerika Vahşileri*, Şiller'den Hasan Bedreddin-Mehmet Rifat'ın çevirdiği *Hüda ve Aşk*, Aleksander Dumas'tan Hasan Bedreddin-Mehmet Rifat'ın çevirdiği *Antoni yahut İkbali-i Namus* ile *Vicdan*; Teodor Kasap'ın çevirdiği *Pera*

¹ İsmail Habip'in kitaptaki yazımı korunmuştur.

Meselesi; Mehmet Şevket'in çevirdiği *La Dam O Kamelya*, Murat Bey'in Griboyedov'dan çevirdiği *Akıldan Bela* eserleri hakkındaki açıklamalar da içerikte kullanılmıştır. Beşir Fuat'ın K. F. Mor'dan çevirdiği *Binbaşıyı Davet* ile Eugene Granger'den çevirdiği *İki Bebek*; Ahmet Neyyir'in *Gemici Bertran*; Hamit'in *Mis Lüsü yahut Lâmermar Nisanlısı* isimli eserler *Diğer Tercümeler* olarak anlatılmıştır. *İkinci Fasıl* olarak kitapta yer alan *Tiyatro* kodunun içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla, örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üçüncü Fasıl olarak isimlendirilen *Roman* kodunun içeriği *Romandan Önce*, *Tanzimat Romanında Üç Nevi* ve *Tercüme Romanlar* başlıklarıyla üç bölüme ayrılarak hazırlanmıştır. *Romandan Önce* içeriği *Klasik Edebiyatta Hikâye*, *Şifahi Hikâyeler*, *Destani Halk Hikâyeleri*, *Hamasi Destanlar*, *Aşklı Hikâyeler*, *Binbir Gece* ve *Binbir Gündüz* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Tanzimat Romanında Üç Nevi* içeriğinde ilk gösterilen tür *Popüler Roman* türüdür. Bu türü temsilcisi olarak Ahmet Mithat Efendi gösterilmiş; hayatı, tesiri ve sistemi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Hikâye ve Romanları* başlığı altında *Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrar*, *Hüseyin Fellah*, *Dünyaya İkinci Geliş*, *Felatun Bey'le Rakım Efendi*, *Paris'te Bir Türk*, *Çengi*, *Yeryüzünde Bir Melek*, *Müşahadat* eserleri tanıtılmış; *Karnaval*, *Henüz On Yedi Yaşında*, *Acayib-i Âlem Gönüllü*, *Jön Türk*, *Karı Koca Masalı*, *Menfa*, *Bir Fitnekâr...* eserleri de *Diğer Romanları* olarak kitapta tanıtılmıştır. Ahmet Mithat hakkındaki içerik *Romancılığının Vasıfları* açıklanarak bitirilmiştir. *Edebî Roman*, ikinci tanıtılan roman türüdür. *Namık Kemal*, *Şemseddin Sami* ve *Murat Bey*'in romanları bu türün örnekleri olarak gösterilmiştir. *Realizme Doğru* başlığı ile üçüncü roman türü tanıtılmış; *Recaizade Ekrem* ile *Samipaşazade Sezai*'in romanları bu türün temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Tercüme Romanlar* içeriğinde Fenelon'dan Yusuf Kâmil Paşa'nın çevirdiği *Tercüme-i Telemak* ile Faik Reşat'ın çevirdiği *Hikâye-i Aristononüs* yer almıştır. Daniel Defoe'den Ahmet Lütüfî'nin çevirdiği *Robenson Hikâyesi* ile Şemsettin Sami'nin çevirdiği *Robenson*; Dumas Pere'den Teodor Kasap'ın çevirdiği *Monte Kristo* ve *Lord Hop*, Ahmet Ata'nın çevirdiği *Binbir Hayal*, çevireninin İ. A. şeklinde verilen *Kadınlar Muharebesi*, Mehmet Tahir'in çevirdiği *İncili Hanım*, Ahmet Nuri'nin çevirdiği *Fransuva Pikot*, Ahmet Nihat'ın çevirdiği *Amuri*, Mehmet İhsan'ın çevirdiği *Meçhul Bir Gemi*, Hüseyin Şükrü'nün çevirdiği *Kraliçe Margo* isimli eserler de yer verilmiştir. Voltaire'den çevrilen eserleri örneklemek için Direktör Ali'nin çevirdiği *Hikâye-i Hikemiyye-i Mikromega* ile Ahmet Mithat'ın çevirdiği *Voltaire Yirmi Yaşında yahut İlk Münakaşa* isimli eser kullanılmıştır. Bu çevirilerin dışında Bernardin de Saint-Pierre, Chateaubriand, Silvio

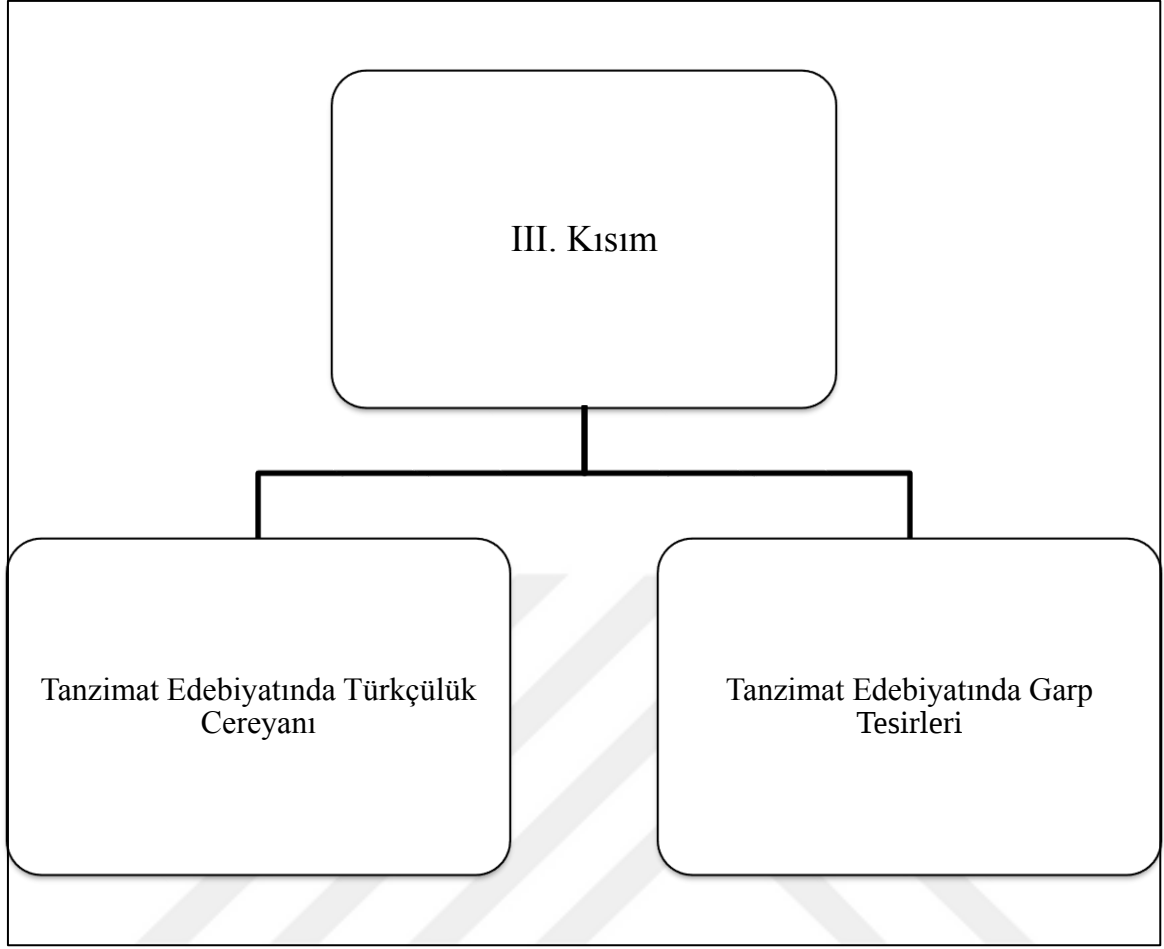
Pellica, Ezop, Jules Verne, Paul de Cock, Lamartine, Victor Hugo, Abbe Prevaut ve Dumas Fils'ten de çeviriler yapıldığı anlatılmıştır. *Üçüncü Fasıl* olarak kitap içeriğinde yer alan *Roman* kodunun içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilidir.

Dördüncü Fasıl olarak isimlendirilen *Tarih* kodunun içeriğinde *Vakanüvistler* ve *Hususi Tarihçiler* ile ilgili açıklamalardan sonra *Namık Kemal*, *Ahmet Mithat* ve *Cevdet Paşa*'nın tarihçiliği hakkında bilgiler verilmiştir. Bu kodun içeriğindeki açıklamalar da bilgi basamağıyla ilişkilidir.

Beşinci Fasıl olarak isimlendirilen *Edebiyat Tarihi* ve *Tenkit* kodunun içeriği ikiye ayrılarak hazırlanmıştır. *Edebiyat Tarihi* içeriği *Edebiyat Tarihi ile Tarih'in Farkları*, *Şinasi'nin Tezkirecilik Hakkında Fikirleri*, *Tanzimat Devri'nde Edebiyat Tarihleri* hakkındaki açıklamalardan oluşmuş; *Harabat ve Mukaddimesi*, Ebüzziya Tevfik'in *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, *Biyografiler*, Cevdet Paşa'nın *Belagat-ı Osmaniye*, Ekrem Bey'in *Talim-i Edebiyat*, Süleyman Hüsnü Paşa'nın *Mebani'l-İnşaa* eserleri hakkındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Tenkit* içeriği *İlk Münakaşa ve Şinasi*, *Namık Kemal'in Münekkitliği*, *Recaizade'nin Tenkit ve Münakaşaları*, *Diğer Münakaşalar ve Tenkitler* başlıklarındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Beşinci Fasıl* olarak kitap içeriğinde yer alan *Edebiyat Tarihi ve Tenkit* bölümündeki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilidir.

Altıncı Fasıl olarak isimlendirilen *Tanzimat Nesrinde Diğer Neviler* kodu hitabet, mektup ve hatırat, seyahat edebiyatı, mensur mizah, felsefi ve ilmî nesir içeriklerinden oluşmaktadır. *Hitabet* içeriği *Ehemmiyeti ve Bizde Hitabetsizlik*, *İlk Meclis-i Mebusan* başlıklarındaki açıklamalardan oluşmaktadır. *Mektup ve Hatırat* içeriği *Ehemmiyetleri*, *Bizdeki Mektup ve Hatırat* hakkındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Seyahat Edebiyatı* içeriği *Tanzimat'tan Önce* ve *Tanzimat Devri'nde* başlıklarından oluşmuştur. *Mensur Mizah* içeriğinde *Direktör Âli Bey* ile ilgili bir bölüm hazırlanmış; hayatıyla ilgili açıklamalardan sonra *Diyojen* gazetesi ve *Lehçetü'l-Hakayık* tanıtılmıştır. Ethem Pertev Paşa'nın *Av'avaname* isimli eseri ile *Meclis'te Mizah Kanunu* başlıklı bir bölüm *Mensur Mizah* içeriğinde yer almıştır. *Felsefi ve İlmî Nesir* içeriği *Tarihçe*, *İslam Felsefesi*, *Din ve Felsefe*, *Tanzimat Devri'nde Felsefe ve İlim* başlıkları altındaki açıklamalardan oluşmuştur. *Altıncı Fasıl* olarak kitap içeriğinde yer alan *Tanzimat Nesrinde Diğer Neviler* kodunun içeriği bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Üçüncü Kısım içeriğinde iki kod tespit edilmiştir. Bu kodlar Şekil 74'te gösterilmiştir.

Şekil 74. III. Kısım içeriğindeki kodlar

Kitabın 1940'taki baskısında *Tanzimat Edebiyatı* temasında *III. Kısım* olarak hazırlanan, Şekil 74'te gösterildiği gibi *Birinci Fasil* olarak isimlendirilen *Tanzimat Edebiyatında Türkçülük Cereyanı* kodu ile *İkinci Fasil* olarak isimlendirilen *Tanzimat Edebiyatında Garp Tesiri* koduna ayrılmıştır. Bu kodların içeriğinden elde edilen bulgular incelenmiştir.

Birinci Fasil olarak kitap içeriğinde yer alan *Tanzimat Edebiyatında Türkçülük Cereyanı* kodunun içeriğinde *Eski Türkologlar*, *Türkçülüğün Üç Cephesi* başlıkları altındaki açıklamaların dışında *Tanzimat Ediplerinde Türkçülük* içeriği oluşturulmuş ve bu içerikte *Şinasi*, *Namık Kemal*, *Ziya Paşa*, *Abdülhak Hamit*, *Ahmet Mithat*, *Muallim Naci* ve *Sait Bey*'in Türkçülükle ilgili etkileri anlatılmıştır. *Ahmet Vefik Paşa*, *Mustafa Celaleddin Paşa*, *Süleyman Paşa* ve *Şemseddin Sami* ilgili açıklamalarla *Türkçülükte İlim ve Şuur Safhası* içeriği hazırlanmıştır. *Fatih Ali Hondof* ile *Şeyh Süleyman Özbeki* de *Dış Türklerden İki Sima* olarak tanıtılmıştır.

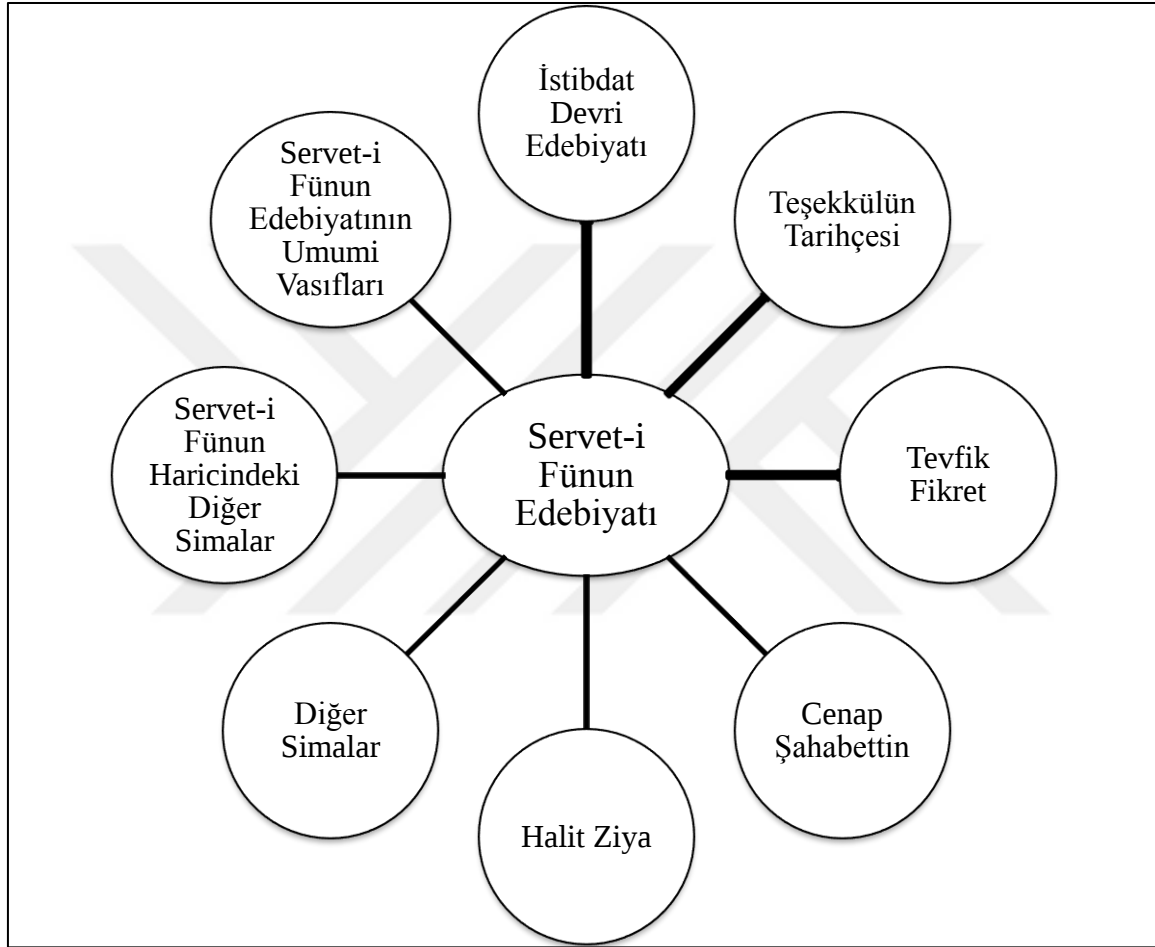
İkinci Fasıl olarak isimlendirilen *Tanzimat Edebiyatında Garp Tesiri* kodunun içeriği *Edebî Neviler, Ferdi Tesirler, Tercümeler ve Tercümeciler* ile ilgili hazırlanmıştır. *Üçüncü Kısım* içeriğindeki açıklamalar ve tanıtım yazıları bilgi basamağıyla ilişkilidir.

1940'taki baskıda diğer baskılardan farklı olarak *İstibdat Devri Edebiyatı (1883-1908)* başlıklı bir tema hazırlanmıştır. Bu tema Tanzimat ile Servet-i Fünun arası (1883-1896), Servet-i Fünun edebiyatı (1896-1901) ve Türkçülük cereyanı ve Garp tesiri şeklinde üç koda ayrılmıştır. Bu üç koddan *Servet-i Fünun'dan Önce* sadece 1940'ta basılan kitabın içeriğinde vardır. Buna göre 1940'ta basılan kitabın içeriği *İstibdat Devri'nde Hayata Bakış* içeriğinde *Üç Kısım Edebiyat* içeriği hazırlanmıştır. Bu içerikte Tanzimat ile Servet-i Fünun arasındaki on yıl ilk dönem, beş altı yıl süren Servet-i Fünun edebiyatı ikinci dönem ve Servet-i Fünun'dan II. Meşrutiyet'e kadar olan yedi sekiz yıllık süreci de üçüncü dönem olarak istibdat edebiyatı üç döneme ayrılmış, bu dönemlerin sonunda *İstibdat Devri'nin* yok olduğu belirtilmiştir. *İstibdat Devri'nin Mühim Vakaları* başlığı altında *Mithat Paşa ve Ali Süavi, Şarki Rumeli, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Yunan Harbi, Alman Politikası, Suikast (Abdülhamit'e Bombalı Saldırı) ve Yüzbaşı Mustafa Kemal* başlıkları altında dönemin siyasal olayları anlatılmıştır. *Abdülhamit'in Vehmi* içeriğinde *İki Korku, Bir Jurnal ve Muhitin Hâli* başlıklarıyla yönetimin durumu anlatılmıştır.

Birinci Kısım olarak isimlendirilen *Servet-i Fünun'dan Önce* kodunun içeriği nazım, manzum mizah ve hiciv, roman, hikâye, makale, tarih, seyahat ve hatırat, gazete ve mecmua başlıklarıyla hazırlanmıştır. Nazım içeriğinde *Nabizade Nazım, İsmail Safa, Menemenlizade Tahir, Mehmet Celal ve Nigâr Hanım* tanıtılmıştır. *Manzum Hikâye ve Hiciv* içeriğinde *Şair Eşref* tanıtılmış; hayatı, şahsiyeti ve sanatıyla ilgili içerik hazırlanmıştır. *Roman* içeriğinde *Hüseyin Rahmi Gürpınar* tanıtılmış; hayatı, romanları ve romancılığının vasıflarıyla ilgili içerik hazırlanmıştır. *Vecihi, Fatma Aliye Hanım ve Saffet Nezihi* hakkındaki açıklamalar da *Roman* içeriğinde yer almıştır. *Nabizade Nazım* hakkındaki açıklamalar *Realizme Doğru; Ahmet Rasim* hakkındaki açıklamalar da *Hikâye-Makale-Hatırat* başlığı altında verilmiştir. Dönemin *Tarih* yazılarının temsilcisi olarak *Abdürrahman Şeref* gösterilmiştir. *Seyahat* yazıları Ahmet İhsan Bey'in *Avrupa'da Neleri Gördüm*, Sadık El-Müeyyed Bey'in *Afrika Sahra-yı Kebiri'nde Bir Osmanlı Zabiti* metinleriyle temsil edilmiştir. *Hatırat* yazıları için Ahmet Rasim'in *Gecelerim, Şehir Mektupları, Fuuş-ı Atik, Matbuat Hatıralarından, Falaka* eserleri örnek gösterilmiştir. *Gazete ve Mecmua* içeriğinde *Tercüman-ı Hakikat, Sabah ve İkdam* yevmî gazeteler; *Servet-i Fünun, Hazine-i Fünun, Mirsat, Malûmat, Musavver Malûmat* ve *Mektep* ile dönemin mecmuaları hakkında bilgi verilmiştir. Hazırlanan bu

içerikteki açıklamalar bilgi basamağıyla, metinler üzerindeki anlam çalışmaları kavram basamağıyla ilişkilendirilir.

1940'taki baskıda *Servet-i Fünun Edebiyatı* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 75'te gösterilmiştir.

Şekil 75. Servet-i Fünun edebiyatı temasının içeriğindeki kodlar

Kitabın baskılarından tematik içerik analiz yoluyla belirlenen ve Şekil 75'te gösterilen kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Servet-i Fünun Edebiyatı temasının içeriği 1940'ta diğer baskılardan farklı olarak *İstibdat Devri Edebiyatı* kodu *İkinci Kısım* olarak yer almıştır ve *Teşekkülün Tarihçesi* başlığı altındaki açıklamalarla başlamıştır. Bunun dışında *Servet-i Fünun Edebiyatı* temasının içeriği 1932, 1937 ve 1940'taki baskılarında benzerlik gösterir. Her üç baskıda *Tevfik Fikret*

kodunun içeriğinde *Hayatı, Teceddüdü ve Şiirleri, Umumi Netice* başlıkları altındaki açıklamalar aynıdır. 1932'deki baskıda *Fikret'ten Beyit ve Mısralar* başlığı altında örnek metinlere yer verilmiştir. 1940'taki baskıda da *Hakkındaki Eserler* başlığı altında Tevfik Fikret ile ilgili kaynak niteliğindeki eserler listelenmiştir. Metinlerin 1937'deki baskıda kitaptan çıkarılmıştır. Bunda 1937'de iki cildin birleştirilerek basılmasından kaynaklanan kitabın hacmiyle ilgili sorunların olduğu düşünülebilir. 1940'ta kitabın ikinci cildi edebiyat antolojisi olarak hazırlanmasının nedeni de bu hacim sorunu olarak gösterilebilir.

Cenap Şahabettin kodunun içeriğinde *Hayatı, Şairliği ve Nesir* başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiş, bunlara ek olarak 1940'taki baskıda *Eserleri ve Hakkındaki Eserler* başlıklı bölüm de içerikte yer almıştır.

Halit Ziya kodunun içeriğinde *Hayatı, Eserleri ve Hizmetleri* başlıkları altındaki açıklamalar üç baskıda da kullanılmıştır. Bu içeriklerin dışında 1940'taki baskıda *Eserleri* başlığı altında Halit Ziya'nın eserleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Hüseyin Siret, Faik Âli, Süleyman Nesip, Hüseyin Suat, Ali Ekrem, Celal Sahir, H. Nazım (Reşit Bey) Servet-i Fünun edebiyatının diğer simaları olarak tanıtılmıştır. 1932'deki baskıda *Servet-i Fünun Haricindeki Diğer Simalar* başlığı altında *Beşir Fuat, Nabizade Nazım, İsmail Safa, Mehmet Celal, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Mehmet Emin, Şair Eşref* ile üç hanım olarak tanıtılan *Fatma Aliye Hanım, Nigâr Hanım ve Makbule Leman Hanım* ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. 1937'deki baskıda da *Servet-i Fünun Haricindeki Romancılar* başlığı altında *Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Fatma Aliye Hanım, Vecihi, Saffet Nezih ve Ebubekir Hazım* hakkındaki açıklamalar kitap içeriğinde yer almıştır. *Servet-i Fünun Edebiyatının Umumi Vasıfları* içeriğinde Tanzimat edebiyatıyla farkları anlatılmıştır. *Servet-i Fünun Edebiyatı* kodunun içeriğindeki açıklamalar açıklama, örnek metinler üzerindeki anlam çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilir.

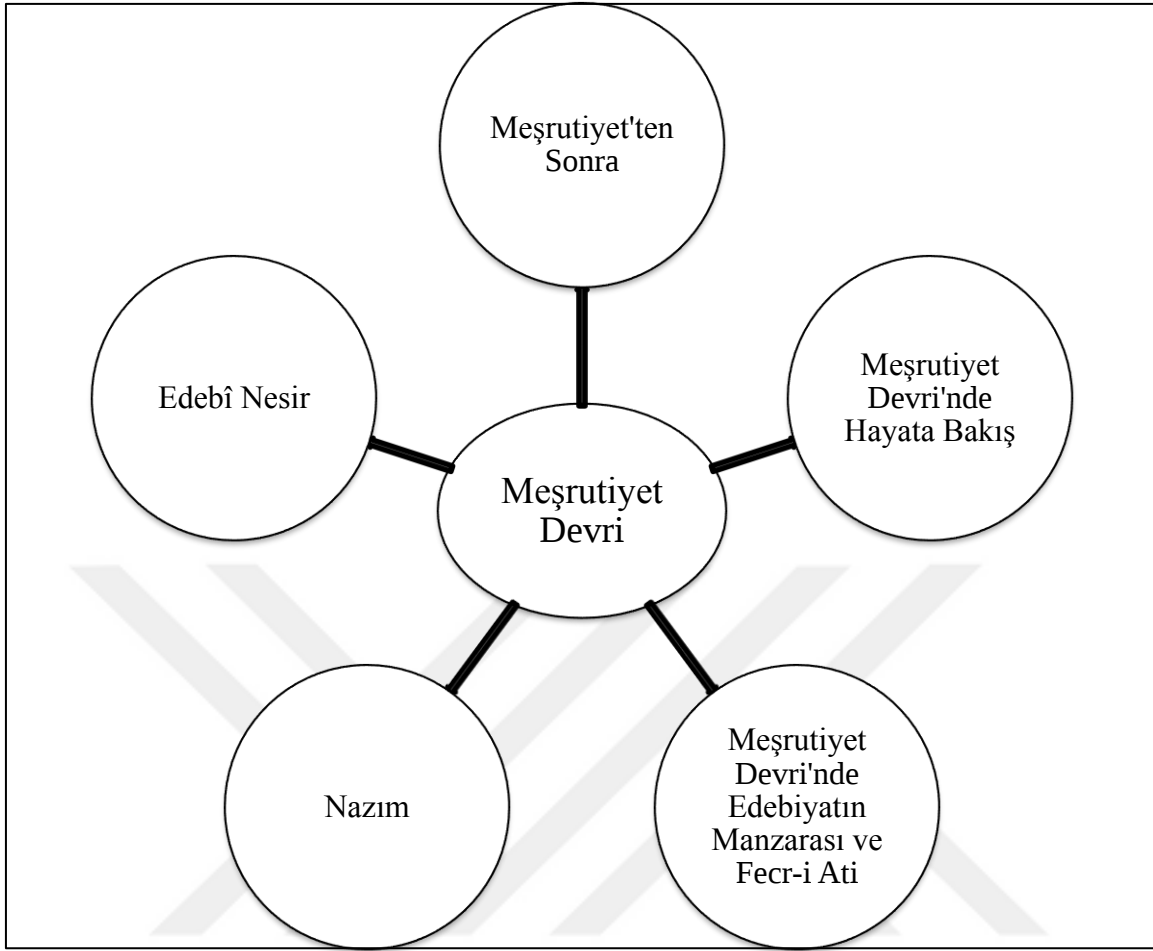
1940'ta basılan kitabın içeriğinde yer alan *Üçüncü Kısım* iki koda ayrılarak hazırlanmıştır. Önceki baskılarda yer almayan bu kodların ilki *Birinci Fasıl: İstibdat Devri'nde Türkçülük Cereyanı*, diğeri *İkinci Fasıl: İstibdat Devri'nde Garp'tan Tercümeler* olarak isimlendirilmiştir. *Birinci Fasıl: İstibdat Devri'nde Türkçülük Cereyanı* kodunun içeriğinde *Muhitteki Hava* başlığı altında dönemin sosyal, siyasal değerlendirmesi yapılmış; Necip Asım Bey ile Velet Çelebi'nin döneme etkileri anlatılmıştır. Ahmet Hikmet ile Mehmet Emin *Edebî Türkçülük* temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Vatan Dışında Türkçülük Hareketleri*

başlığı altında *Mütekabil Tesir* ile genel bir değerlendirmeden sonra *Cemaleddin Efgani*, *İsmail Gasprenski* tanıtılmıştır. *Kafkas ve Kazan*'da Türkçülüğün temsilcisi olarak *Hüseyinzade Ali Bey* gösterilmiştir. *Mısradaki Münakaşa* başlığı altında üç cereyanlı çalkantı olduğu söylenen Osmanlıcılık, Panturanizm ve Panislamizm hakkında açıklamalarla *Birinci Fasil* içeriği hazırlanmıştır. *İkinci Fasil: İstibdat Devri*'nde *Garp'tan Tercümeler* kodunun içeriğinde *Edebî Eserler* örneği olarak Naim Fraşari'nin 1887'de Yunancadan çevirdiği *İlyada*, Selanikli Hilmi'nin 1900'de yayımladığı *İlyas yahut Şair-i Şehri Omiros* isimli eserler; *Polis ve Macera Romanları* örneği olarak da M. Tevfik'in Eugen Sue'den çevirip 1885'te yayımladığı *Serseri Yahudi* romanı tanıtılmıştır. *Üçüncü Kısım* içeriğindeki açıklama ve tanıtma bölümleri bilgi basamağıyla ilgilidir.

1940'taki baskıda *Meşrutiyet Devri 1908-1920* teması *Birinci Kısım: Edebî Neviler*, *İkinci Kısım: Türkçülük Cereyanı ve Tercümeler* olarak iki koda ayrılmıştır. Önceki baskılarda *Meşrutiyet Devri ve Fecr-i Ati* ile *Türkçülük Cereyanı* ayrı temalar hâlinde hazırlanmıştır.

Kitabın 1932 ve 1937'deki baskılarda *Meşrutiyet'ten Sonra* şeklinde isimlendirilen temada 1932'de *Türkçülük Cereyanından Evvel* açıklamasına yer verilmiştir. Her iki baskıda da *Meşrutiyet Devri ve Fecr-i Ati* içeriğinde Mehmet Âkif, Ahmet Haşim, Yakup Kadri, Halide Edip ve Yahya Kemal yer alırken 1932'deki baskıda Fazıl Ahmet, Mithat Cemal ve Abdullah Cevdet de yer almıştır. 1937'deki baskıda bu kişilerin kitap içeriğinden çıkarılmasında 1935'teki *Lise Edebiyat Programı*'nda kitapla ilgi geçen Servet-i Fünun edebiyatından şahsiyet olarak Tevfik Fikret, Halit Ziya ve Cenap Şahabettin üzerinde durulması, diğerleri hakkında kısa ve karakteristik bilgilerin verilmesi şeklindeki önerinin etkisi vardır.

Kitabın baskılarındaki *Meşrutiyet Devri* temasının içeriğinde belirlenen kodlar Şekil 76'da gösterilmiştir.

Şekil 76. Meşrutiyet devri temasının kodları

Kitabın baskılarından tematik içerik analiz yoluyla belirlenen ve Şekil 76’da gösterilen kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

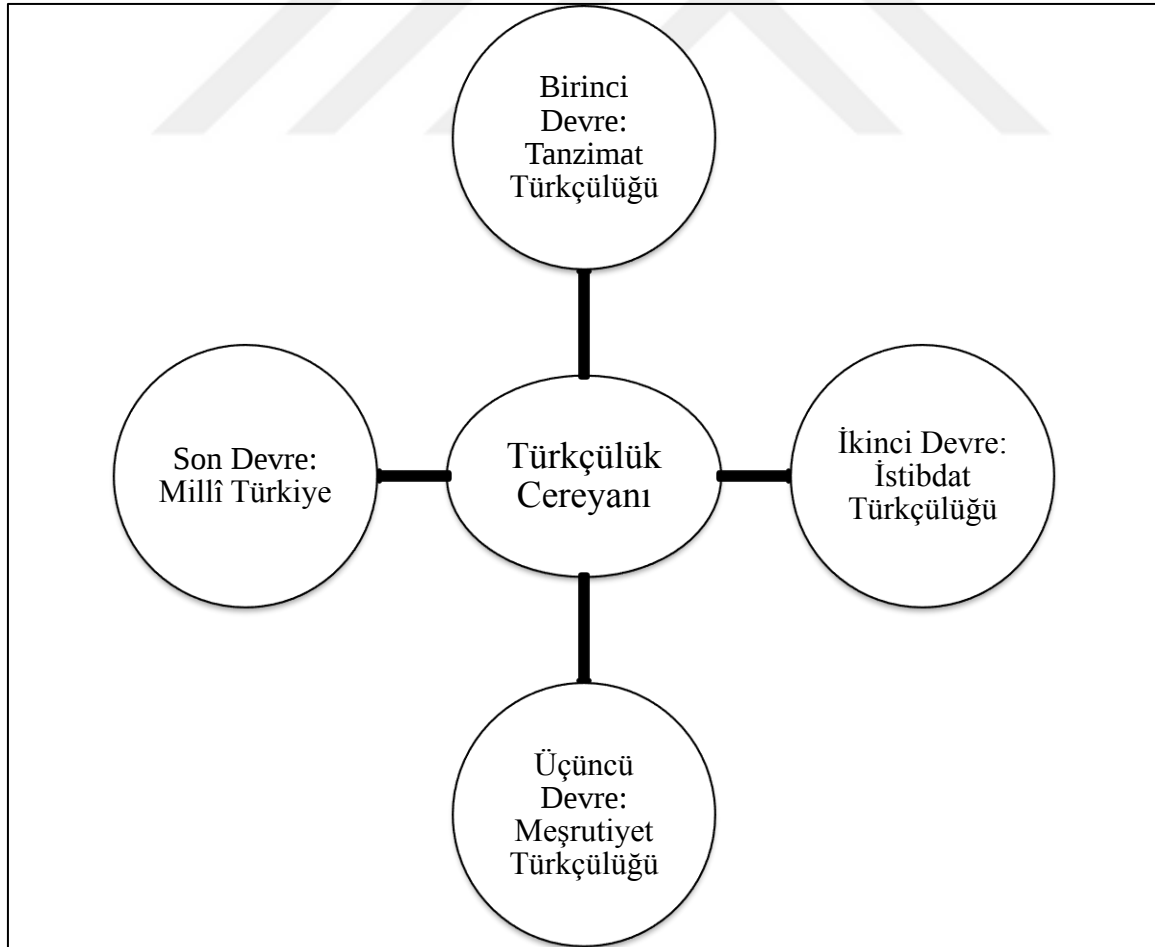
Kitabın 1940’taki baskısında *Meşrutiyet Devri 1908-1920* temasının içeriğine bir giriş bölümü eklenmiştir. Bu bölümde *Meşrutiyet Devri’nde Hayata Bakış* kodunun içeriğinde *Umumi Memnuniyet, Cemiyet ve Hükûmet, Ordu ve Siyaset, Dış Gaileler, 31 Mart Hadisesi, Dâhili İsyânlar, İtalya Harbi, Milliyetçilik ve İstiklal Tahayyülleri, Balkan Faciası* başlıkları altında dönemin sosyal ve siyasal durumu anlatılmış; *Netice* başlığı ile de bu sosyal ve siyasal durumla ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Meşrutiyet Devri’nde Edebiyatın Manzarası ve Fecr-i Atı başlıklı kodun içeriğinde de dönemin edebî durumu anlatılmıştır.

Diğer baskılardan farklı olarak 1940'ta edebî türlere göre içerik hazırlanmıştır. Buna göre *Meşrutiyet Edebiyatı* teması *Birinci Fasıl: Edebî Neviler* kodunun içeriğinde Nazım temsilcisi olarak Mehmet Âkif, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal tanıtılmış, Abdullah Cevdet, Rıza Tevfik, Mithat Cemal, Samih Rıfat ve İbrahim Alâeddin *Diğer Şairler* olarak kitapta yer almıştır. *Mehmet Âkif* için hazırlanan içerikte hayatı, ideolojisi, sanatı, eserleri ve hakkındaki eserler; Ahmet Haşim için hazırlanan içerikte hayatı, sanat telakkisi, şairliği, manzum eserleri, *Göl Saatleri*, *Piyale* ve hakkındaki eserler; Yahya Kemal için hazırlanan içerikte de artistliği, şairliği, iki nevi ses verışı ile ilgili ayrıntılarla içerik zenginleştirilmiştir. Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Halit Fahri ve Faruk Nafiz *Hecenin Beş Şairi ve Manzum Tiyatro*; Ali Mümtaz ile Necmeddin Halil *Dergâh Şairleri* başlığı altında tanıtılmıştır. Fazıl Ahmet ile Halil Nihat *Manzum Mizah* temsilcisi olarak kitap içeriğinde yer almıştır.

Edebî Nesir kodunun içeriğinde Halide Edip, Yakup Kadri ve Aka Gündüz *Roman* temsilcisi; Hüseyin Suat, Aka Gündüz, Cenap Şehabeddin ve Halit Ziya *Tiyatro* temsilcisi olarak kitap içeriğine alınmıştır. *Fıkra ve Musahabe* temsilcisi olarak Refik Halit, Falih Rıfkı, Ruşen Eşref tanıtılmış; *Ahmet Haşim Nesri* başlığı altında açıklamalara yer verilmiştir. *Seyahat Edebiyatı* temsilcisi olarak Cenap Şehabeddin, Ali Suat Bey, Ahmet Şerif, Babanzade İsmail Hakkı, Celal Nuri, Doktor Şerefeddin Mağmumi, Falih Rıfkı, Ahmet Haşim, Ali Bey ve Korgeneral Ali Fuat ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Maliye Nazırı Cavit Bey ile Türk Ocağı Reisi Hamdullah Suphi *Hitabet* temsilcisi; *Kirpinin Dedikleri ve Aydede*'deki yazılarıyla Halit Ziya, *Akbaba*'daki yazılarıyla Yusuf Ziya, *Evliya-yı Cedit* ve *Meşhedi ile Devr-i Âlem* ile Ercüment Ekrem *Mensur Mizah* temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Karagöz* ile *Akbaba* dönemin mizah gazetesi; *İkdam*, *Sabah*, *Tanin*, *Yeni Gazete*, *Yeni Tesvir-i Efkâr*, *Tercüman-ı Hadika* ve *Vakit* dönemin gazetesi; *Aşîyan*, *Resimli Kitap*, *Şehbal* ve *Yeni Mecmua* dönemin mecmuası olarak tanıtılmıştır. Şemseddin Günaltay, Ahmet Refik, Hüseyin Hüsameddin dönemin *Tarih* yazarı olarak tanıtılmış; Hüseyin Hüsameddin'in *Amasya Tarihi* içeriğinden örnek bir parça kitaba alınmıştır. Mehmet Fuat Köprülü *Edebiyat Tarihi* ve *Tenkit* temsilcisi olduğu vurgulanmış, *Tenkit ve Edebiyat Kitapları* başlığı altında Genç Kalemler ve Ziya Gökalp'in Arapça ve Farsça kuralların dilden atılmasını istemeleri ile Servet-i Fünun temsilcisi Cenap Şahabettin ile Süleyman Nazif'in bu isteğin aksini savunmasıyla ilgili münakaşa anlatılmıştır. Sülayman Fehmi'in *Edebiyat* (1910), Muhittin Birgen'in *Yeni Edebiyat* (1910) ve Ahmet Raşit'in iki ciltlik *Nazariyat-ı Edebiyye* kitabı edebiyat kitabı olarak tanıtılmıştır. Hazırlanan bu içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın 1932 ile 1937'deki baskılarında *Türkçülük Cereyanı* temasının içeriği birbirinin devamı niteliğinde olmasına rağmen 1940'taki baskıda *Türkçülük Cereyanı ve Garp'tan Tercümelere* adıyla içerik yeniden hazırlanmıştır. Türkçülük Cereyanı teması 1932'deki baskıda *Hayatta ve Edebiyatta Türkçülüğün Tekâmül Safhaları* başlıklı içerikle başlamış, sonraki baskılarda bu içerik kitaptan çıkarılmıştır. 1932 ve 1937'deki baskılarda yer alan *Mukaddime* bölümünde *Üç Nevi Edebiyat* başlığı altında divan, halk ve Garp edebiyatı hakkında genel bir değerlendirmeden sonra *Türk ve Türkçülük* hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Kitabın 1932'deki baskısında *Halk Şairlerine Umumi Bakış* adıyla hazırlanan içerikte *Eski Tarihçe* başlığı altında halk edebiyatının tarihî seyri anlatılmış; Bolulu Dertli, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah ve Everekli Seyrani *Evvelki Asır Saz Şairleri* olarak tanıtılmıştır. Halk edebiyatıyla ilgili bu bölüm sonraki baskıların içeriğinden çıkarılmıştır. Bu içeriklerin dışında kitabın 1932 ile 1937'deki baskılarında *Türkçülük Cereyanı* temasının içeriği Şekil 77'de gösterilen dört devreye ayrılmıştır.

Şekil 77. Türkçülük cereyanı temasının içeriğindeki devreler

Kitabın baskılarından tematik içerik analizi yoluyla belirlenen ve Şekil 77’de gösterilen devreler çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Birinci Devre olarak isimlendirilen *Tanzimat Türkçülüğü* kodunun içeriğinde *Lisanda İlk Serzenişler*, *Osmanlıcılığın İç*, *Bütün Türklük* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiştir. Mustafa Celaleddin Paşa ile Süleyman Paşa bu dönemdeki etkileri söylenmiş; Fethi Ali Ahondof ile Şeyh Süleyman Özbeki de *Harici Türklerde İlk Sima* olarak tanıtılmıştır.

İkinci Devre olarak isimlendirilen *İstibdat Türkçülüğü* kodunun içeriğinde *Muhitteki Hava* başlığı ile dönemin sosyal, siyasal değerlendirmesi yapılmış; Necip Asım Bey, Velet Çelebi ve Sait Bey tanıtılmıştır. Bursalı Tahir Bey, Emrullah Efendi, Köse Raif Paşazade Fuat Bey, Ahmet Hikmet ile Mehmet Emin dönemin diğer isimleri olarak kitap içeriğinde alınmıştır. *Vatan Dışında Türkçülük Hareketleri* başlığı altında *Mütekabil Tesir* ile genel bir değerlendirmeden sonra *Cemaleddin Efgani*, *İsmail Gasprenski* tanıtılmıştır. *Kafkas* ve *Kazan*’da Türkçülüğün temsilcisi olarak *Hüseyinzade Ali Bey* gösterilmiştir. *Mısradaki Münakaşa* başlığı altında üç cereyanlı çalkantı olduğu söylenen Osmanlıcılık, Panturanizm ve Panislamizm hakkında açıklamalarla *İstibdat Türkçülüğü* kodunun içeriği hazırlanmıştır. İstibdat Dönemi’nin Türkçülüğü için hazırlanan içerik 1940’taki baskıda da kullanılmıştır.

Üçüncü Devre olarak isimlendirilen *Meşrutiyet Türkçülüğü* kodunun içeriğinde *Üç Cereyan*, *Türkçülükte Taazzi Teşebbüsleri* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiş; Yusuf Akçora, Ağaoğlu Ahmet dönemin temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Türk Ocağı*, *Dilde Türklük* ve *Genç Kalemler* hakkında açıklamalardan sonra Ziya Gökalp ile *Genç Kalemler*’den iki sima olarak Ömer Seyfeddin ve Ali Canip tanıtılmıştır.

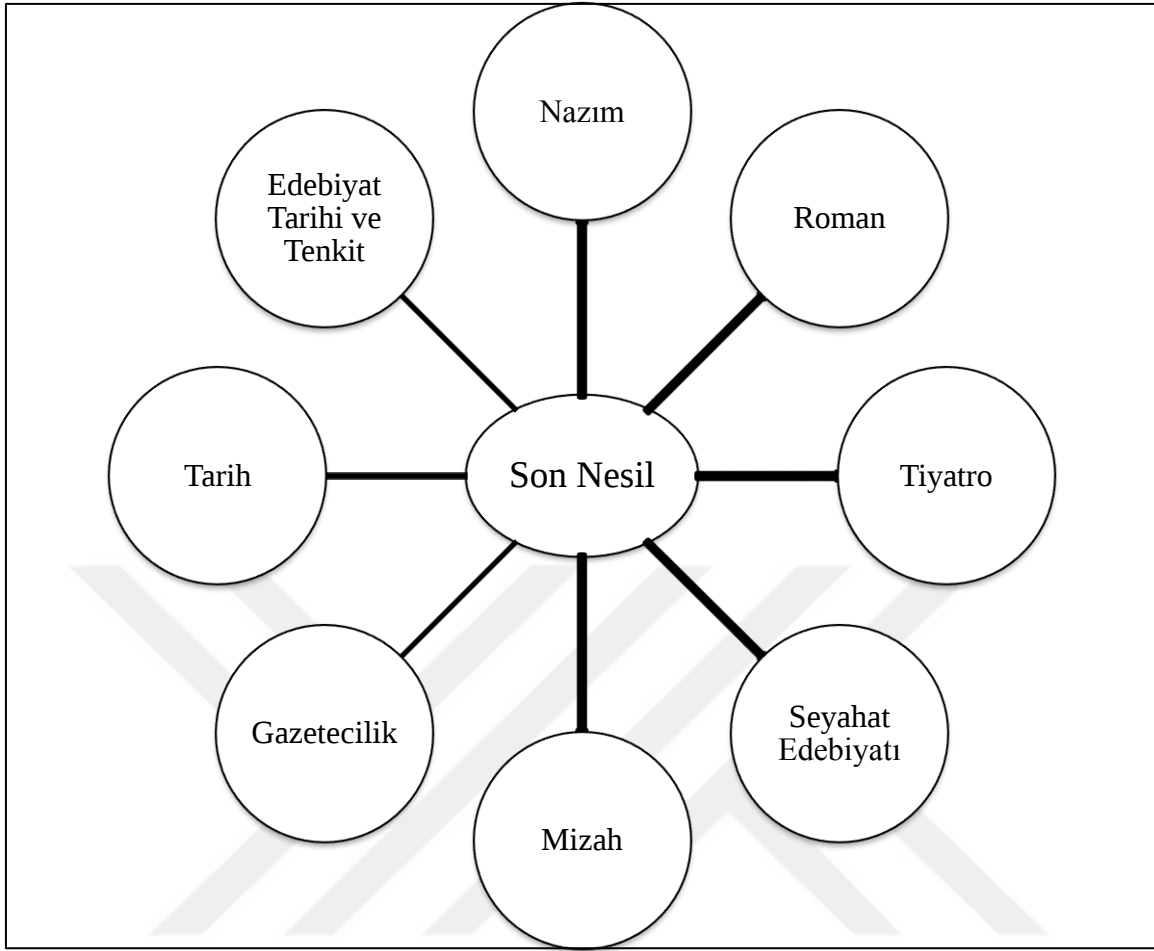
Son Devre olarak isimlendirilen *Millî Türkiye* kodunun içeriğinde *Devlet Unvanında Türkçülük*, *İlk Türk Ordusu*, *Türk Milliyetçiliğinin Beyannamesi*, *Siyasi Türkçülük*, *Müstalık Türkçülük*, *Liaik Türkçülük*, *Medeni Türkçülük*, *Lisanda Türkçülük*, *Umumi Netice* başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiştir. Bunlara ek olarak 1932’deki baskıda *Harsi Türkçülüğün Tedvini* başlıklı açıklamaya da yer verilmiş, *Edebiyatta Milliyet Cereyanına Hizmet Eden Kıymetler* başlığı altında Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Köprülüzade Fuat, Ali Canip, Aka Gündüz, Hamdullah Suphi, Mehmet Ali Tevfik, Samih Rifat, İbrahim Alâeddin tanıtılmıştır. *Türkçülük Cereyanı* teması için hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın 1940'taki baskısında *Türkçülük Cereyanı ve Garp'tan Tercümeler* adıyla hazırlanan temanın içeriğinde *Birinci Fasil: Türkçülük Cereyanı* içeriğinde İslam, Turan ve Osmanlı düşüncelerinin anlatıldığı *Üç Cereyan* içeriğinden sonra *Türkçülükte Taazzi Teşebbüsleri* başlıkları altında açıklamalara yer verilmiş; Yusuf Akçora, Ağaoğlu Ahmet dönemin temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Türk Ocağı, Dilde Türklük ve Genç Kalemler* hakkında açıklamalardan sonra Ziya Gökalp ile *Genç Kalemler*'den iki sima olarak Ömer Seyfeddin ve Ali Canip tanıtılmıştır. Bu içerik kitabın önceki baskılarındaki içerikle uyumludur. Diğer baskılardan farkı *İkinci Fasil* olarak isimlendirilen *Garp'tan Tercümeler* bölümünün eklenmesidir. Bu bölümde Ömer Seyfettin'in 1908'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan *İlyada* tercümesi, Makyavel'in *Prens* adlı eserini Damat Şerif Paşa çevirerek *Damat* adıyla 1919'da yayımlaması, Mehmet Rauf'un *Yunan-ı Kadim Tarih-i Edebiyatı* çevirisi hakkında açıklamalara yer verilmiştir. 1940'taki baskıda hazırlanan *Türkçülük Cereyanı ve Garp'tan Tercümeler* temasının içeriğindeki açıklamalar bilgi basamağıyla ilişkilidir.

1932'de basılan kitabın içeriğinde Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Halit Fahri ve Faruk Nafiz *Hecenin Beş Şairi* olarak Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Reşat Nuri *Bugünün Nesri* başlığı altında tanıtılmıştır. *Kitaba İlave* başlığı altında *Birkaç İsim ve Son Nesle Umumi Bakış* teması hazırlanmıştır. Bu temanın içeriğinde Ercüment Ekrem, Halil Nihat, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Hakkı Süha, Sadri Etem, Nazım Hikmet, Ali Mümtaz, Necmeddin Halil, Halide Nusret, Şükufe Nihal, Ömer Bedreddin, Kemalettin Kâmi ve Necip Fazıl tanıtılarak 1932'de baskılı kitabın içeriği tamamlanmıştır.

1937'deki baskıda *Son Fasil* adıyla hazırlanan tema, *Edebî Nevilere Umumi Bakışlar* kodunun içeriğindeki açıklamalardan oluşmaktadır. Bu bölümde Abdullah Cevdet, Rıza Tevfik, Mithat Cemal, Semih Rifat, İbrahim Alâeddin *Nazım ve Musahabe* temsilcisi; Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Halit Ziya, Faruk Nafiz de *Hecenin Beş Şairi* olarak tanıtılmıştır.

Son Nesil başlığı altında hazırlanan temanın içeriği metin türlerine kodlara ayrılarak hazırlanmıştır. Söz konusu kodlar Şekil 78'de gösterilmiştir.

Şekil 78. Son nesil temasının kodları

Kitabın baskılarından tematik içerik analizi yoluyla belirlenen ve Şekil 78’de gösterilen kodlar çözümlenerek elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Nazım kodunun içeriğinde Nâzım Hikmet tanıtılmış; Ali Mümtaz Bey, Necmeddin Halil Bey, Halide Nusret, Şüküfe Nihal Hanım, Ömer Bedreddin Bey, Ahmet Kutsi, Cahit Sıtkı, Yaşar Nabi, Sabri Esat, Behçet Kemal, Kemaleddin Kâmi ve Necip Fazıl nazım içeriğinde *Diğer İsimler* olarak tanıtılmıştır.

Refik Halit, Fazıl Ahmet, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref son dönem *Nesir* temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Roman* kodunun içeriğinde Aka Gündüz, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, Peyami Safa son dönem temsilcisi olarak tanıtılmış; Sabri Ethem Bey, M. Turhan Tan (Samih Fehmi Bey) ve Hakkı Süha Bey *Diğer İsimler* başlığı altında *Roman* kodunun içeriğinde yer almıştır.

Tiyatro kodunun içeriğinde Doktor Hüseyin Suat, Aka Gündüz, Cenap Şahabettin, Halit Ziya, Reşit Rıza, Musahipzade Celal, Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, İbnürrefik Ahmet Nuri, Ertuğrul Musin ve Aktör Galip son dönem temsilcisi olarak tanıtılmıştır. *Manzum Tiyatro Celine* başlığı altında Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Halit Fahri ve Abdülhak Hamit ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Seyahat Edebiyatı kodunun içeriği iki döneme ayrılarak hazırlanmıştır. Bunlardan ilki *Tanzimat'tan Önce* olarak isimlendirilmiş; Seydi Ali Reis, Kâtip Çelebi, Evliya Çelebi ve Yirmisekiz Mehmet Çelebi tanıtılmıştır. *Tanzimat'tan Bugüne Kadar* olarak isimlendirilen ikinci bölümün içeriğinde Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ahmet İhsan Bey, Direktör Âli Bey, Seyyah Mehmet Emin Efendi, Ahmet Hamdi Efendi, Hoca Bekir Efendi, Cenap Şahabettin, Ferik Ahmet Muhtar Paşa, Ali Suat Bey, Ahmet Şerif, Babanzade İsmail Hakkı, Celal Nuri, Doktor Şerefeddin Mağmumi, Falih Rıfat, Ahmet Haşım, Ali Bey, Korgeneral Fuat, Şükûfe Nihal ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Hitabet kodunun içeriğinde Hamdullah Suphi dönemin temsilcisi olarak gösterilmiş; *Atatürk'ün Hitabeti* başlığı altındaki metin de örnek olarak kullanılmıştır.

Mizah kodunun içeriğinde mizahın tarihî gelişimi anlatılırken Kâni, Şeyhi, Nefî, Süruri divan edebiyatında; Namık Kemal, Direktör Âli, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, Eşref, Ahmet Rasim Tanzimat Dönemi'nde; Refik Halit, Fazıl Ahmet, Ercüment Ekrem ve Halil Nihat da son dönem mizah türünün temsilcisi olduğu belirtilmiştir.

Gazetecilik kodunun içeriğinde *İkdam*, *Sabah*, *Yeni Gazete*, *Yeni Tesvir-i Efkâr*, *Tercüman-ı Hadika*, *Vakit*, *Vatan*, *Aşîyan*, *Resimli Kitap*, *Şehbal* ve *Türk Yurdu*, *Genç Kalemler*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Ulus*, *Cumhuriyet* ve *Akşam* dönemin mecmuası olarak tanıtılmıştır.

Tarih kodunun içeriği *Türk Tarihinin Tedvini* başlığı altındaki açıklamalarla oluşturulmuştur.

Edebiyat Tarihi ve Tenkit kodunun içeriğinde tarih ile edebiyat tarihi arasındaki fark anlatılmış, eski edebiyatta edebiyat tarihi olmadığı belirtilmiştir. Ziya Paşa'nın *Harabat Mukaddimesi*, Ebüzziya Tevfik'in *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Rezaizade Ekrem'in *Kudemadan Birkaç Şair*, Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Ahmet Şuayip'in *Hayatlar ve Kitaplar*, Tevfik Fikret'in *Aveng-i Tasvir* isimli eserleri *Bizde Edebiyat Tarihi* başlığı altında tanıtılmıştır. Mehmet Fuat Köprülü edebiyat tarihçiliği ile ilgili bir bölüm hazırlanmış; İbrahim Necmi, Hasan Âli Yücel ve Mustafa Nihat Diğer

İsimler olarak dönemin edebiyat tarihçileri olarak tanıtılmıştır. *Tenkit* içeriğinde Şinasi, Namık Kemal ve Recaizade Ekrem'in edebî tenkitçiliğine ilişkin hazırlanan içerikle kitabın 1937'deki baskısının içeriği sonlandırılmıştır. *Son Fasıl* koduyla hazırlanan içerikteki açıklama ve tanıtım yazılarından oluşan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

Kitabın 1940'taki baskısında *Bugünkü Devir* adıyla oluşturulan son tema 1920'den itibaren başlayan dönemi içermiştir. Son bölümün içeriği *Edebî Nevilere Umimi Bakışlar* ile *Türkçülüğüm Fiili Zaferi ve Garp'tan Tercümeler* şeklinde isimlendirilen iki kısım hâlinde hazırlanmıştır. *Bugünkü Edebiyat* isimli birinci kısım içeriği nazım, roman, tiyatro, hitabet, seyahat edebiyatı, tarih ve edebiyat tarihi kodlarına ayrılarak hazırlanmıştır.

Nazım kodunun içeriği *Umumi Manzara* başlığı altındaki dönem değerlendirmesiyle başlamış, Nâzım Hikmet ile Necip Fazıl tanıtılmıştır. Halide Nusret Hanım, Şükûfe Nihal Hanım, Ömer Bedreddin Bey, Ahmet Kutsi, Cahit Sıtkı, Yaşar Nabi, Sabri Esat, Behçet Kemal ve Kemalettin Kâmi nazım içeriğinde *Diğer İsimler* olarak yer almıştır.

Roman kodunun içeriğinde Reşat Nuri, Mehmet Yesari, Peyami Safa tanıtılmıştır. Sadri Ethem Bey, M. Turhan Tan (Semih Fethi), Hakkı Süha, Halide Nusret, Şükûfe Nihal, Burhan Cahit, Esat Mahmut Karakurt, Ethem İzzet, Nizameddin Nazif, Fikret Adil, Feridun Osman, Refik Ahmet Sevensil, Osman Cemal Kaygılı ve Mithat Cemal roman içeriğinde *Diğer İsimler* olarak yer almıştır.

Tiyatro kodunun içeriğinde Reşat Nuri Güntekin, Vedat Nedim Tör, Mahmut Yesari, Nihat Sırrı, Yaşar Nabi, Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, Behçet Kemal Çağlar ve İsmail Galip Arca dönemin tiyatro temsilcisi olarak tanıtılmıştır.

Hitabet kodunun içeriği Hamdullah Suphi'nin "Bugünkü Türkiye iyi söylenmiş bir söz üzerine müessesdir" sözüyle başlamış, *Atatürk'ün Hitabeti* ile *Millî Şef'in Hitabeti* içeriklerine yer verilmiştir. Atatürk sonrası dönemde İsmet İnönü'nün de ders kitaplarının içeriğinde yer almasına ilk örnek bu bölümdeki kullanımdır. Hamdullah Suphi, Seyyit Bey, Maarif Vekili Mustafa Necati ve Vasfi Çınar da *Diğer Hatipler* olarak hitabet içeriğinde yer almıştır.

Seyahat Edebiyatı kodunun içeriğinde Şükûfe Nihal, Faik Sabri Dura, Sabri Ertem, Yunus Nadi, Peyami Safa ve Celaleddin Ezine tanıtılmıştır.

Tarih kodunun içeriği *Türk Tarihinin Tedvini* başlığı altındaki açıklamayla başlamıştır. İçerikte 1930'da kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (TTTC) ile ilgili bilgi verilmiş, TTTC'nin çıkardığı dört ciltlik *Türk Tarihinin Ana Hatları* kitabı tanıtılmıştır.

Edebiyat Tarihi kodunun içeriğinde İbrahim Necmi Dilmen, Hasan Âli Yücel, Mustafa Nihat Özön ile *Diğer İsimler* başlığıyla Sadeddin Nüzhet Ergun, Agâh Sırrı Levent, Ali Canip ve Süleyman Şevket tanıtılmış; bu kişilerin edebiyat tarihiyle ilgili kitapları anlatılmıştır.

İkinci Kısım olarak hazırlanan bölümde *Birinci Fasıl: Son Devrin Türkçülüğü* kodunun içeriği hazırlanmıştır. Bu içerikte *Türkçülüğün Fiili ve Umumi Zaferi* başlıklı bir değerlendirmeden sonra *Devlet Unvanında Türkçülük, İlk Türk Ordusu, Türk Milliyetçiliğinin Beyannamesi, Siyasi Türkçülük, Müstalik Türkçülük, Laik Türkçülük, Medeni Türkçülük, Lisanda Türkçülük ve Harf İnkılabı, Umumi Netice* başlıkları altındaki açıklamalara yer verilmiştir.

İkinci Fasıl: Garp Edebiyatından Tercümeler kodunun içeriğinde son dönemde tercüme eserlerin sayısının arttığı *Fransız, Rus, Yunan, Latin edebiyatlarından tercümelerin olduğu* söylenmiş; *Yunan Edebiyatından, Latin Edebiyatından, Rönesans Edebiyatından, Fransız Klasik Edebiyatından; 18'inci Asırdan: Fransa ve Almanya; Romantik Edebiyattan: Fransa ve Rusya; Muasır Avrupa Edebiyatından: Fransa, İngiltere, Almanya, İskandinavya, Rusya, İtalya* edebiyatlarından yapılan tercüme eserler listelenerek 1940'ta basılan kitabın içeriği sonlandırılmıştır. *Bugünkü Devir* teması için hazırlanan içerik bilgi basamağıyla ilişkilendirilebilir.

İsmail Habip'in hazırladığı ilk cildi 1931'de, ikinci cildi 1932'de basılan *Edebî Yeniliğimiz* kitabının içeriği 1935'teki *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki önerilere göre yeniden düzenlenmiş ve 1937'de tek cilt hâlinde basılmıştır. Kitap hacminin fazlalığı ve metin ihtiyacından dolayı 1940'ta kitap birinci cilt edebiyat tarihi, ikinci cilt edebiyat antolojisi olarak *Yeni Edebî Yeniliğimiz* adıyla tekrar iki cilt hâlinde basılmıştır. Hazırlanan kitapların içeriğindeki açıklama ve tanıtma yazıları bilgi basamağıyla, örnek kullanılan metin üzerinde anlama çalışmaları da kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Kitapta uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel alanlara yönelik herhangi bir bölüm bulunamamıştır. Ayrıca kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirme ile ilgili bir bulguya rastlanmamıştır.

4. 3. 6. Türk Edebiyatı Antolojisi

Ali Canip'in hazırladığı 1931'de İstanbul'da Devlet Matbaası tarafından basılan *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabı 1934'te içeriğinde giriş bölümüne ilave eklenen iki metnin dışında herhangi bir değişiklik yapılmadan yine İstanbul'da Devlet Matbaası tarafından basılmıştır. Hüseyin Rahmi, Halit Ziya ve Süleyman Nazif ile ilgili içeriklerde 1931'deki baskıda “bey” kelimesi kullanılmış, 1934'teki baskıda bu ifade başlıklardan çıkarılmıştır. Bunda 21 Haziran 1934'te kabul edilen 2525 sayılı Soyadı Kanunu'nun etkisi vardır, denilebilir. İki baskısının olduğu belirlenen kitap liselerin üçüncü sınıfların fen ve edebiyat şubelerinde haftalık bir saat yapılması tasarlanan edebî okuma/kıraat derslerinin öğretim süreçlerinde kullanıldığı belirlenmiştir.

Kitap içeriğine alınan edebî kişilerin sıralanmasında kronolojik tasnif kullanılmıştır. Ali Canip, dönemlerini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerin yanında dönemlerinde ikinci planda kalan yazarları da kitabın içeriğine almıştır. Kitap içeriğinde 61 edebî şahsiyet tanıtılmış, eserlerinden örnek verilmiştir. Bunların dışında kitabın sonunda *Bugünün Genç Şairleri* bölümünde dokuz edebî şahsiyetin şiirlerine yer verilmiştir. Çalışmada kitap tematik içerik analizi yöntemiyle elde edilen bulgular incelenmiştir. Baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kitabın 1934'teki baskısında *Atatürk'ün Türkiye Büyük Ulus Kurultayı'nın Dördüncü Toplanma Yılına Açılış Söylevi* başlıklı metin ile Canip Yöntem'in *Öz Türkçenin En Yüksek Örneği* başlıklı metni yer almıştır. Kitabın 1931'deki baskısında yer almayan bu metinlerle 1934'teki baskıda bir giriş bölümü hazırlanmıştır.

Şinasi, kitap içeriğindeki ilk edebî şahsiyettir. Hayatı ve edebî değeriyle ilgili tanıtım bölümünden hazırlanmıştır. Bu bölümden sonra *Ceride-i Askeriye* başlıklı metin, *Büyük Reşit Paşa Hakkında* başlıklı şiir, *Şair Evlenmesi* oyunun yedinci fıkrası, *Şinasi'den Parçalar* başlıklı seçme metinler ve *Tanasuh Hikâyesi* metin ile Şinasi'nin edebî eserleri örneklenmiştir.

Ziya Paşa'nın hayatı ve edebî değeriyle ilgili tanıtım bölümünden sonra örnek metinlerle Ziya Paşa'nın edebî eserleri örneklenmiştir. *Şiir ve İnşaa*, *Kendi Çocukluğu* metinleri ile nesir örneği, *Terkib-i Bent*'ten bir parça, *Zafername Şerhi*'nden bir parça ve *Gazel* ile nazım örneği verilmiştir.

Namık Kemal'in hayatı ve edebî değeriyle ilgili açıklama bölümünden sonra edebî metinlerinden örneklerle içerik oluşturulmuştur. *Tarih Hakkında*, *Vaveyla*, *Bahar-ı Daniş'in*

Mukaddemesi, İstikbal, Vatan metinleri ile Namık Kemal'in nesri, *Murabba* ile şiiri, *Vatan yahut Silistre*'den alınan üçüncü fasıl, üçüncü ve dördüncü meclis ile *Gülrihal*'den alınan üçüncü fasıl, dokuzuncu meclis ile tiyatro metni, *Cezmi*'den alınan parça ile de roman yazarlığı örneklenmiştir.

Ethem Pertev Paşa tanıtılmış, Jean Jeacques Rousseau'dan *Hayat* başlığıyla çevrilen şiir ile Ethem Pertev Paşa'nın Batı edebiyatı ile ilgisi gösterilmiştir. *Av'ava* başlıklı metni ile Sadrazam Mahmut Nedim Paşa hakkında yazılan *Destan* başlıklı şiir de Ethem Pertev Paşa için hazırlanan içerikte kullanılmıştır.

Sadullah Paşa tanıtılmış; *On Dokuzuncu Asır* başlıklı şiirle nazım örneği, *Taziyenname* başlıklı metinle de nesir örneği ile içerik hazırlanmıştır.

Recaizade Mahmut Ekrem, hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklama bölümü hazırlanmıştır. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Edebiyat Hakkında* metniyle nesri, *Yakışmadı*, *Makber* ve *Bir Mevsim* başlıklı şiirleriyle de nazmı örneklenmiştir.

Abdülhak Hamit, hayatı ve edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalarla tanıtılmıştır. *Makber*'den *Parçalar*, *Eşber*'den, *Bir Vâiza* *Mevize*, *Nazife*'den, *Tayflar Geçidi*'nden *Parçalar*, *Validem*'den, *Hacle*'den *Parçalar*, *Divaneliklerim*'den, *Nesteren*'den, *Hem Sual Hem Cevap* başlıklı metinlerle Abdülhak Hamit'in edebî eserleri örneklenmiştir.

Ahmet Vefik Paşa tanıtılmıştır. *Merakî* oyununun üçüncü fasıl, on dördüncü meclis, *Zoraki Tabip*'ten ikinci fasıl, dördüncü meclis, *Azarya*'dan üçüncü fasıl, birinci meclis kitaba alınarak Ahmet Vefik Paşa'nın tiyatro metinleri örneklenmiştir.

Samipaşazade Sezai tanıtılmış; *Bu Büyük Adam Kimdir*, *Sergüzeşt*'ten parça, *Pantomima* ve *Yeis* metinleriyle Samipaşazade Sezai'nin edebî metinleri örneklenmiştir.

Muallim Naci, edebî kişiliği ve hayatı açıklanmış; *Ömerin Çocukluğu*'ndan alınan parça ve *Türkçe Hakkında* metniyle nesri, Brenger'den çevrildiği söylenen *Çiçeklerim* metni ile çeviri metni, *Dicle*, *Şam-ı Gariban* ve *Kebuter* şiirleriyle de nazmı örneklenmiştir.

Nabizade Nazım tanıtılmıştır. Nabizade Nazım'ın *Seyyie-i Tesâmuh* hikâyesi ile nesri, *Anadolu Hisarı*'nda *Mezarlık* şiiriyle de nazmı örneklenmiştir.

Ahmet Rasim, hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklamalarla tanıtılmıştır. *Yeşil Yemeni Eflatun Oya*, *Mahalle Aralarında Eksilen Sesler*, *Memur Efendi*, *Çekirdekten Yetiştiriyor*, *Topuz Hafız'ın İsyanı*, *Kel Hasan*, *"Amin"e Doğru*, *Oh Bel..*, *Adab-ı Muaşeret*, *Kavuklu Hamdi*, *İstanbul Neresi* metinleri ile Ahmet Rasim'in edebî metinleri örneklenmiştir.

Hüseyin Rahmi (Bey) ile ilgili açıklamalardan sonra *Tesadüf*, *Toraman*, *Ecir Sabır* ve *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç* metinlerinden alınan örnek parçalarla Hüseyin Rahmi'nin edebî metinleri örneklenmiştir.

İsmail Safa tanıtılmış, *Öksüz Ahmet* ve *Zavallı İhtiyar* şiirleriyle İsmail Safa'nın edebî metinleri örneklenmiştir.

Tevfik Fikret'in hayatı, edebî kişiliği ve edebî çalışmalarıyla ilgili açıklama bölümünden sonra şiirlerinden örneklerle içerik hazırlanmıştır. *Rebabın Cevabı*, *Halûk'un Defteri*, *Zerrişte*, *Yeşil Yurt*, *Şekva-yı Firak*, *Halûk'un Bayramı*, *Sabah Olursa*, *Balıkçılar*, *Ramazan Sadakası* ve *Kenan* metinleri antoloji içeriğinde kullanılmıştır.

Halit Ziya (Bey) tanıtılmış; *Mavi* ve *Siyah*, *Sarı Gül*, *Aşk-ı Memnu*, *Kar Yağarken*, *Hatıralarının Mukaddimesi* metinleri kullanılmıştır. Halit Ziya'nın edebî yönü güçlü eserlerinden örnekler antolojiye alınmıştır.

Cenap Şahabettin'in hayatı ve edebî kişiliği açıklanmıştır. *Yakazat-ı Leyliye*, *Temaşa-yı Leyal*, *Elhan-ı Şita* ve *Münacaat* ile Cenap Şahabettin'in nazmı örneklenmiş; *Avrupa Mektupları*'ndan, *Tiryaki Sözleri*'nden, *Afak-ı Irak*'tan alınan parçalar ve *Fikret Hakkında*, *Türk Askeri*, *Nesr-i Naci* ve *Nesr-i Şair*, *Namık Kemal*, *Hüseyin Rahmi*'yi *Niçin Severim*, *Edebiyat* metinleriyle Cenap Şahabettin'in nesri örneklenmiştir.

Süleyman Nazif (Bey) tanıtılmıştır. *Edebiyat-ı Cihanda Babil Esareti*, *Anneme* metinleriyle nesri; *Cenk Türküsü*, *Son Nefesimle Hasbihal*, *Türk İlahisi*, *Şantöz* ve *Daüssıla* şiirleriyle de nazmı örneklenmiştir.

Mehmet Rauf, tanıtıldıktan sonra *Servet-i Fünun'da Sansör*, *Denizde* ve *Nisan Gecesi* metinleri antoloji içeriğine alınmıştır.

Hüseyin Cahit hakkındaki açıklamalardan sonra *Ezik Palamut*, *Kuvvet*, *Kayıkçı*, *Uykusuz Kalırken*, *Aptal*, *Balıkçıları Seyrederken*, *Hayat-ı Muhayyel*, *Şive Nedir* metinleri antoloji içeriğine alınmıştır.

Hüseyin Siret tanıtılmıştır. *Gece Yarılarında*, *Nüvid-i Hicran*, *Bülbül*, *Manş'ın Sahilinde* ve *Ayşecik* şiirleri ile Hüseyin Siret'in nazmı antolojide örneklenmiştir.

Hüseyin Suat'ın hayatı ve edebî kişiliği hakkında açıklamalara yer verilmiş ve *Donanma İanesi İçin* ile *Hilal-i Nev* şiirleri antolojiye alınmıştır.

Ahmet Hikmet tanıtılmış; *Ayşe Kızla Watteau*, *Altın Ordu* ve *Yarayı Kanatan* hikâyelerinden alınan metinler Ahmet Hikmet'in edebî eserleri antolojide örneklenmiştir.

Ali Ekrem tanıtıldıktan sonra *Gül On Para*, *Vasiyet* ve *Yeni Beyler* şiirleri antolojinin içeriğine alınarak Ali Ekrem'in edebî yönü ortaya konmuştur.

Faik Âli tanıtılmış; *Üful Etmiş Mehasin Karşısında* ve *Emin-i Tahassür* şiirleri Faik Âli'nin nazmını, *Validemin Felsefesi* metni de Faik nesrini örneklemek için antolojiye alınmıştır.

Süleyman Nesip tanıtılmış; *Hakikate Doğru*, *Yalnız Sen* ve *Adadan Avdete* şiirleri antolojiye alınmıştır.

Ahmet Şuayip ilgili bilgilerden sonra *Büyük Fransız Romancıları*, *Para*, *Ernest Lavisse* ve *Büyük Frederic* metinleri antolojiye alınmıştır.

Celal Sahir tanıtılmış; *Leyal-i Sahiriyet*, *Girit*, *Kafkas Türküsü* ve *Yeis* şiirleri ile antolojide edebî metinleri örneklenmiştir.

Mehmet Emin'in edebî kişiliği açıklanmıştır. 1931'deki baskıda Mehmet Emin'in içeriğinde bir *Yolcu* şiiri içeriğin başında ve sonunda iki defa kullanılmıştır. 1934'teki baskıda bu karışıklık düzenlenmiş; *Yolcu*, *Sürücü*, *Kesildi mi Ellerin*, *Bırak Yapma*, *Irkıımızın Türküsü* şiirlerinin dışında 1931'deki baskıda kullanılmayan *Anadolu* ve *Ahretlik* şiirleri 1934'teki baskıda kitap içeriğinde kullanılmıştır.

Mehmet Âkif'in edebî kişiliğiyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Çanakkale Şehitleri İçin*, *Çanakkale Muharebesi*, *Birlik* ve *Sây-ı Medid* şiirleriyle edebî metinleri antolojide örneklenmiştir.

Ziya Gökalp'in hayatı ve edebî kişiliği tanıtılmıştır. *Türk'e Göre Vazife*, *Ahlak*, *Din*, *Hayat Yolunda* ve *Alageyik* şiirleriyle nazmı; *Mefkûrenin Harikaları*, *Babamın Vasiyeti*, *İlme Doğru* metinleriyle de nesri örneklenmiştir.

Ömer Seyfettin'in hayatı ve edebî yönü açıklanmıştır. *Primo* hikâyesinden bir parça, *Rütbe* hikâyesinden *Haysiyet* başlıklı bölüm, *Kaç Yerinden/Yeni Kahramanlar*, *Horoz* hikâyesinden bir bölüm *Çakmak* ve *Edebî Vaziyetimiz* metinleri ile Ömer Seyfittin'in nesri; *Nişanlı* şiiriyle de nazmı örneklenmiştir.

Fazıl Ahmet tanıtılmıştır. *Parıltı* şiiriyle nazmı; *Ahmet Haşim* ve *Piyalesi*, *İki Kafadar*, *Medeni Cihadı Mukaddes*, *Eski Zaman Vapurunda*, *Hürriyete Mütteallik*, *Aşiret Beyleri*,

Hacı Molla Resul, Cumba Sohbeti, Hamsiköy ve Zigana, Eski Anadolu metinleriyle de nesri örneklenmiştir.

Ahmet Haşim'in hayatı ve edebî özellikleriyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. *Bir Ağacın Karşısında, Güvercin, Süleyman Nazif Hakkında, Şehir Harici, Çingene, Dilenci, Münakkit, Leylek, Bir Faziletin Kıymeti, Hayvanlar Arasında* metinleriyle nesri; *Merdiven, Bir Günün Sonunda Arzu, Yollar* şiirleri ve *Piyale* mecmuasının mukaddimesinden *Mukaddeme* başlıklı şiirle nazmı örneklenmiştir.

Halide Edip Hanım'ın edebî özellikleri anlatılmıştır. *Himmet Çocuk, İstanbul'a Mektup, Duatepe, Tanıdığım Çocuklardan, Mev'ud Hüküm, Emine'nin Şehadeti ve Zinonun Oğlu* metinlerinden alınan parçalarla Halide Edip'in edebî metinlerinden örnekler antolojiye alınmıştır.

Yakup Kadri'nin hayatı ve edebî özelliklerine yönelik açıklamalara yer verilmiştir. *Hüküm Gecesi, Hars ve Mefkûre Edebiyatı, Ziya Gökalp, Nisyan, Dünya Gözü ve Ahiret Sesleri* metinleri antolojiye alınmıştır.

Mehmet Ali Tevfik tanıtılmış; *Yeni Bir Hamlet, Lâyemut Polonya* metinleriyle nesri ve *Bahar* şiiriyle nazmı örneklenmiştir.

Hamdullah Suphi'in edebî yönü ve hayatının anlatıldığı bölümden sonra *Darülfünun'u Ziyaret, Eski Türk Evleri, Gazi'nin Heykeli, Gördüklerimiz* metinleriyle nesri; *Annemin Derdi* şiiriyle nazmı örneklenmiştir.

Ali Canip tanıtılmış; *Mukaddes Ateş ve Edebiyat Meraklısı Bir Gence Mektup* metinleriyle nesri, *Yaz Görüşleri-İkindi ve Sokak Feneri* şiirleriyle de nazmı örneklenmiştir.

Köprülüzade Mehmet Fuat'ın hayatı ve edebî yönüyle ilgili açıklama bölümünden sonra *Ziya Gökalp, Hayat ve Edebiyat* metinleriyle nesrini, *Akıncı Türküleri I ve Akıncı Türküleri II* başlıklı şiirlerle de nazmını örneklemek için bu metinler antolojide kullanılmıştır.

Yahya Kemal tanıtılmış; *Balkana Seyahat* metni ile Yahya Kemal'in nesrini; *Açık Deniz, Akıncı ve Deniz* şiirleriyle nazmını örneklemek amacıyla antoloji içeriğinde kullanılmıştır.

Aka Gündüz tanıtılmış; *Dikmen Yıldızı, Almanak Bey'in Hikâyesi, Silikzadenin Hikâyesi, İki Sürgün Arasında, Çapkın Kız* başlıklı metinleri Aka Gündüz'ün nesir yönünü; *Ah, Yaşayan Ölüler, Vistül Kızı* şiirleri de Aka Gündüz'ün nazım yönünü göstermek amacıyla antoloji içeriğinde kullanılmıştır.

İbrahim Alâeddin tanıtılmış; *Gurbet Denizi* şiiri; *Bilezik*, *Sevinç*, *Eğinli Musa*, *Mum*, *Bugünün Çocuklarına* metinleriyle antoloji içeriği hazırlanmıştır.

Ruşen Eşref tanıtılmış; *İnönü*, *Bahar ve Toprak*, *Tevfik Fikret Müdür*, *Damla Damla*, *Müzakere Salonunda* metinleri antolojiye eklenmiştir.

Mithat Cemal tanıtılmış; *Vatan Hisleri I* ve *Vatan Hisleri II* başlıklı şiirleri ve *Tesadüfen* metni içerikte kullanılmıştır.

Halil Nihat tanıtılmış; *Şiir Demek Ahenk Demek*, *Parmakla Tagazzül* şiirleri ve Victor Hugo'dan çevirdiği *Yeraltında* başlıklı şiirle antoloji içeriği hazırlanmıştır.

Ercüment Ekrem tanıtılmış; *İlk Ders*, *Sarı Çarşafli Kadın*, *Ramazan* metinleri antoloji içeriğinde kullanılmıştır.

Halit Fahri hayatı ve edebî yönü hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Vatan Destanı*, *Denizde Gurup*, *Sonbahar*, *Ufukta Kandiller*, *Fenerin Karşısında* şiirleri antoloji içeriğinde yer almıştır.

Yusuf Ziya tanıtılmış; *Akından Akına*, *Gece Nöbetinde*, *Şairlere*, *Bir İlkbahar Akşamı* ve *İnönü* şiirleri ve *Vapur Tarifesi*, *Koleksiyon Merakı*, *Gramofon Salgını* ve *Gülen At* metinleri antolojinin içeriğinde kullanılan metinlerdir.

Orhan Seyfi'nin edebî yönü açıklanmış; *Gül ile Bülbül Efsanesi*, *Kanarya*, *Çoban Sürün*, *Dağılmasın*, *Harp İçinde Bahar*, *Kış Gecelerinde*, *Annemle Hasbihâl* şiirleri antoloji içeriğinde yer almıştır.

Reşat Nuri'nin edebî kişiliği ve hayatıyla ilgili açıklamaların olduğu bölümden sonra *Mukaddes Hatıra*, *Bir Sahtekârlık Davası*, *Gamsızın Ölümü*, *Rüya-yı Sadık* metinleri ile *Damga*'dan, *Çalığışu*'ndan, *Kızılıcak Dalları*'ndan ve *Mehmetçik*'ten alınan parçalar antoloji bölümünün içeriğinde kullanılmıştır.

Falih Rıfki tanıtılmıştır. *Mektebim*, *Bornova'da Son Gece*, *Salihli Harabelerinde*, *Gidenler ve Gelenler*, *Medine* metinleri ile *Deniz Aşırı*'dan alınan *Gidiş Günü*, *Vapurda Son Gece*, *Rio de Jeneiro* ve *Yaban Ormanı* başlıklı metinler antoloji içeriğine alınmıştır.

Faruk Nafiz'in hayatı ve edebî kişiliği anlatılmıştır. *Han Duvarları*, *Denizden Beklediğim*, *Çoban Çeşmesi*, *Garipler*, *Muztaripler Aç*, *Sanat*, *Gurbet*, *Melek* şiirleri şairliğini ve *Akın* piyesinden bir bölüm ile *Canavar* oyunundan birinci perde yedinci meclis bölümü ile oyun yazarlığı örneklenmiştir.

Enis Behiç tanıtılmış; *Turan Kızları*, *Ey Türkeli*, *Çanakkale Şehitliğinde*, *Tuna Kıyısında* ve *Maymunlar* şiirleri ile *Enis Behiç*'le ilgili antoloji içeriği hazırlanmıştır.

Hakkı Süha tanıtılmış; *Kimin Hangi Ordusunun Geçidi*, *Velide Hamında Bir Muharrem Ayini*, *Sürek Avı* metinleriyle *Hakkı Süha*'nın edebî metinleri antolojide örneklenmiştir.

Mahmut Yesari'yle ilgili açıklamalardan sonra *Ziyaret Günü*, *Hanife Hanım Mahkemede* metinleri ile *Pervin Abla*'dan ve *Çulluk*'tan alınan parçalarla *Mahmut Yesari*'nin edebî metinleri antolojide örneklenmiştir.

Peyami Safa tanıtılmıştır. *Canan*'dan alınan *Boğaziçi'nde Bir Yalı Tasviri* metni, *Mahşer*'den alınan parça ile *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'ndan alınan *Muayene Odası*, *Doktor Ragıp* ve *Hastanede Gece* başlıklı parçalar ile *Peyami Safa*'nın yazarlık yönünü temsil eden metinler antolojiye alınmıştır.

Vâlâ Nurettin hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Edison'un En Kıymetli Hediyesi*, *Altinkum'un Hatıratı*, *Ey Münevverler* başlıklı metinlerle antolojideki *Vâlâ Nurettin* içeriği hazırlanmıştır.

Hasan Âli tanıtılmış; *Koşma*, *Yeni Hayat* şiirleri ve *Fikret'in Ruhu* ve *Felsefesi* metni antoloji içeriğinde kullanılmıştır.

Sadri Ethem tanıtılmış; *Çıkrıklar Durunca*, *Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, *Düşkünler* metinlerinden alınan parçalarla *Sadri Ethem*'in edebî metinleri antolojide örneklenmiştir.

Kemaleddin Kâmi hakkında açıklamalara yer verilmiş; *Gurbet*, *Hicret*, *İstiklal Ordusunun Şehitlerine*, *Kimsesizlik* şiirleriyle *Kemaleddin Kâmi*'nin nazmı örneklenmiştir.

Hikmet Feridun tanıtılmış; ninnilerle ilgili açıklama ve örneklerden oluşan *Ninniler* başlıklı metin ve *Kuyu Suyu İç*, *Nişancı Dükkânı* ve *Soğuk Dalgası* metinleriyle *Hikmet Feridun*'un edebî yönü antolojide gösterilmeye çalışılmıştır.

Ali Canip kitabın sonunda *Bugünün Genç Şairleri* başlıklı bir bölüm hazırlamış; bu başlık altında dokuz şairden on dokuz şiiri antolojiye almış, şairler hakkında herhangi bir açıklayıcı içerik hazırlanmamıştır. Bu bölümde *Necip Fazıl*'ın *Deniz*, *İstasyon* ve *Dalgalar* şiirleri; *Ömer Bedrettin*'in *Akşama Doğru*, *Gurbetten Silaya Giderken* ve *Deniz Garibi* şiirleri; *Sabri Esat*'ın *Vagonda*, *Bağdat Caddesi'nde Öğle*, *Akşam* ve *Develer* şiirleri; *Yaşar Nabi*'nin *Kağnı Gıcırtiları*, *Ateşçinin Şarkısı* ve *Serserinin Şarkısı* şiirleri; *Cevdet Kudret*'in *Yedikule'de Akşam* ve *Toprağa Bağlı* şiirleri; *Vasfî Mahir*'in *Nöbetçi* şiiri; *Şinasi Gündoğdu*'nun *Nal Sesleri* şiiri; *Mehmet Faruk*'un *Anadolumuz* şiiri; *Hüseyin Nail*'in

Yurdumun Dağlarına ve *Anama* şiiri *Bugünün Genç Şairleri* başlığı altında antoloji içeriğine alınan şiirlerdir.

Kitabın içeriği Bloom'un bilişsel alan sınıflamasına göre değerlendirildiğinde içerikte yer alan açıklamalar bilgi basamağıyla, metinleri anlamayla ilgili yapılan çalışmalar kavrama basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bölüm içeriğinde uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına ilişkin bir veri tespit edilememiştir. Bölüm içeriğinde bölüm sonlarında veya metin altında herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümü hazırlanmamıştır. Kitap içeriğin lise üçüncü sınıf öğretim programındaki Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriğine uygun olarak Tanzimat'tan sonraki dönemin yazarların ve metinlerini içermektedir. Kitap içeriğine alınan yazarların tasnifi kronolojik sıralamaya göre yapılmıştır. Kitaba alınan metinler dönemini temsil yönünden güçlü yazarlardan alınmıştır. Bu nedenle hazırlanan içerik zirve şahsiyetler etrafından seçilen metinlerle oluşturulmuştur. Kitap içinde tanıtılan yazarların nazım ve nesir örnekleriyle edebî yönleri gösterilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölüm, çalışma verilerinin değerlendirildiği *Sonuç*, bulgu ve çalışma deneyimlerinden yola çıkarak birtakım tavsiyeleri içeren *Öneriler*, çalışmanın alan yazındaki benzer içerikli diğer çalışmalarla karşılaştırıldığı *Tartışma* başlıklarından oluşturulmuştur.

5.1. Sonuç

Çalışmada Atatürk Dönemi'nde (1920-1938) uygulanan öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarının içerikleri analiz edilmiştir. Yeni ulus devletinin inşasında Türk dili ve edebiyatı eğitiminin işlevi ortaya konulmuştur.

TBMM'nin açılışından sonra 2 Mayıs 1920'de 3 sayılı Kanun'la kurulan ve on bir vekâletten oluşan İcra Vekilleri Heyetinde Maarif Vekâletinin de yer alması yeni devletin eğitim hedeflerinin olduğunu göstermektedir. Kurtuluş Savaşı zamanında bile Meclis'te eğitimle ilgili kararların alınması bunun bir kanıtıdır. Bunun için çalışmanın başlangıç zamanı Maarif Vekâletinin kuruluş tarihidir. Atatürk'ün ölümünden sonra kurulan hükûmete Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekili olarak atandığı 28 Aralık 1938 tarihi çalışmanın bitiş zamanıdır. Bu iki tarih arasındaki zaman çalışma alanıdır.

Çalışma alanındaki Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili gelişmeler ve uygulanan öğretim programları taranmış, bu programların öğretim süreçlerinde kullanılan on dört kitap belirlenmiş ve bu kitapların içerikleri analiz edilmiştir. Tekil tarama modeliyle belirlenen verilerin analizinde tek baskısı olan kitaplarda betimsel içerik analizi, birden fazla baskısı olan kitaplarda tematik içerik analizi (meta sentez) uygulanmıştır. Buna göre öğretim süreçlerinde tek baskısının kullanıldığı belirlenen, *İbrahim Necmi'nin Tarih-i Edebiyat*

Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar kitabı ile *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* kitabı; Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı; Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı; Saadettin Nüzhet'in *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabı; İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabı betimsel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Öğretim süreçlerinde birden fazla baskısının kullanıldığı belirlenen, Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar I, Güzel Yazılar II ve Güzel Yazılar III* kitapları; Ali Canip'in *Edebiyat* kitabı; Agâh Sırrı'nın *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* kitabı; Mustafa Nihat'ın *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı; İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* kitabı; Ali Canip'in *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabı tematik içerik analizi (meta sentez) yöntemiyle analiz edilmiş, baskılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Maarif Vekâletinin kuruluşundan itibaren eğitime başladığı tespit edilmiştir. Rumi 1340 yılında yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmî öğretim programı olan *Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programından önceki zaman, çalışma alanının ilk dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde resmî olarak uygulanan bir program olmamasına rağmen Galatasaray Sultanisinde uygulanan öğretim programının devam ettiği ve Birinci Heyet-i Milliye Toplantısı'nda (1923) bu öğretim programıyla ilgili kararlar alındığı belirlenmiştir. Çalışma alanının başlangıcında Galatasaray Sultanisinde uygulanan öğretim programı incelenmiş ve bu programın öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitapları analiz edilmiştir. Bu dönemde edebî kıraat dersinin öğretim süreçlerinde Süleyman Şevket'in *Güzel Yazılar I, Güzel Yazılar II ve Güzel Yazılar III* kitapları; tarih-i edebiyat derslerinde İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* kitabı ile *Tarih- i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* kitabı kullanılmıştır.

Süleyman Şevket'in kitapları Galatasaray Sultanisinin altı yıllık lise eğitim programının ilk dört yılının öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Söz konusu kitapların ilk üç cildi *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programından itibaren çalışma alanındaki öğretim programlarının öğretim süreçlerinde de kullanılmıştır. Başlangıçta liselerin birinci devresinde kullanılan kitaplar daha sonra liselerin ikinci devresinin öğretim süreçlerinde kullanıldığından çalışma kapsamına alınmış ve analiz edilmiştir. Kitaplar hem Osmanlı Devleti'nin son döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde kullanıldığından geçiş dönemi kitabıdır. Kitabın ciltleri birbirini destekleyecek şekilde bir

bütün hâlinde hazırlanmıştır. Sarmal programlama yaklaşımına uygun şekilde hazırlanan kitaplarda bilgiler arasında ardışık bir ilerleme ve tekrar vardır. Kitap içeriğindeki metinler yakından uzağa ilkesine uygun seçilmiş güncel metinlerden başlanmış, daha sonra önceki dönem metinlerinden örnekler kitaba alınmıştır. Bu bulgular Süleyman Şevket'in öğretim programı ve kitap içeriği hazırlamada yetkin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kitap içeriğinin metin öğretimi temasına göre hazırlandığı, bu temanın nazım öğretimi ve nesir öğretimi kodlarına ayrıldığı belirlenmiştir.

Süleyman Şevket'in 1920 ile 1934 yılları arasında basılan *Güzel Yazılar I* kitabının dokuz baskısı tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Nazım öğretimi ve nesir öğretimi kodlarından elde edilen bulgulara göre bazı metinlerin yalnız ilk iki baskıda kullanıldığı, sonraki baskıda bu metinlerin kitap içeriğinden çıkarıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerden bazılarının konuları dinî nitelikte, bazıları da Osmanlı Devleti'yle ilgilidir. Dinî konulu bu metinlerin sonraki baskılardan çıkarılmasında Osmanlı'nın son dönemlerindeki ümmetçilik fikrinin yerini milliyetçilik fikrinin almasının etkisi; Osmanlı Devleti'yle ilgili metinlerin kitap içeriğinden çıkarılmasında da Türk Devleti'nin egemenliğini sağlama düşüncesinin etkisi vardır. Ayrıca Recaizade Mahmut Ekrem'in *Zavallı Baba* metninin dili eleştirilmiş ve dilinin eskiliğinden dolayı sonraki baskılardan çıkarılmıştır. Bu metinlerin yerine vatan sevgisi, fedakârlık, çalışkanlık gibi değerlerin eğitimine uygun, dilleri sade metinler kullanılmıştır. Kitap içeriğindeki bu değişikliklerden hareketle uygulanan öğretim programının hedeflerinde millî bilinci gelişmiş, çalışkan, fedakârlıktan çekinmeyen vatandaşlar yetiştirmek olduğu söylenebilir. 1340 *Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl* adıyla 1927'de yayımlanan öğretim programının güncellenmesine göre kitaba eklenen metinlerin içeriklerinin genelde Kurtuluş Savaşı'yla ilgili olması dikkat çekicidir. Siracettin'in La Fontaine'den *Bora ile Güneş* adıyla çevirdiği metin de Batı edebiyatını örnekleyen ilk metindir ve söz konusu program tadilatından sonra kitaba alınmıştır. Latin temelli Türk alfabesine geçiş ile liselerin öğretim programından Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılmasından kaynaklanan ihtiyaçlardan dolayı öğretim programı 1929'da güncellenmiştir. Buna göre Tevfik Fikret, Rıza Tevfik, Fazıl Ahmet, Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Mehmet Âkif, Ahmet Hikmet, Şinasi, Süleyman Nazif, Hüseyin Cahit ve Halit Ziya'nın birkaç metni dilinin ağır olması nedeniyle kitap içeriğinden çıkarılmış; bunların yerine Refik Halit, Halide Edip, Faruk Nafiz, Reşat Nuri, Yahya Kemal ve Enis Behiç gibi yazarlardan dili sade metinler alınmıştır. Bu durum dilde sadeleşme çalışmalarının eğitime yansımaları olarak değerlendirilebilir. Namık Kemal'in kitap

içeriğinde kullanılan *Kandil-i Şerif Tebriki* başlıklı metnin sonraki baskılarda *Kandil Tebriki* başlığı ile yer alması da dilde sadeleşmeyi gösteren somut bir örnektir.

Süleyman Şevket'in 1920 ile 1935 yılları arasında basılan *Güzel Yazılar II* kitabının içeriğinde yalnızca metin öğretimi temasının olduğu, bu temanın da nesir öğretimi ve nazım öğretimi kodlarına ayrıldığı belirlenmiştir. Kitabın yalnızca ilk baskısında kullanılan metinlerin konularının Osmanlı Devleti'yle ilgili olması veya dilinin ağır olması nedeniyle sonraki baskıların içeriğinden çıkarıldığı; bu çıkarılan metinlerin yerine dili sade, güncel yazarlardan metinler kullanıldığı görülmüştür. Yalnızca ilk baskıda yer alan Mehmet Âkif'in *Bayram* şiirinden sonra metin altı açıklamalarda yer alan "çadır" ve "canavar" kelimesinin yazımıyla ilgili açıklamalar 1920'de de imlayla ilgili sorunların olduğunu göstermesi bakımından önemli bir bulgudur. Öğretim programının 1929'daki güncellenmesinden sonra Tevfik Fikret, Mehmet Âkif, Cenap Şahabettin, Muallim Naci, Faik Âli, Namık Kemal'in metinleri kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Bu metinlerin, dil özelliklerinden dolayı çıkarıldığı düşünülse de *Güzel Yazılar* kitaplarının farklı ciltlerinde kullanıldığı belirlenmiştir. Kitap içeriğindeki bu metinler, öğretim programının ihtiyaçlarına göre kitabın farklı ciltlerin içeriklerinde kullanılmıştır. Çıkarılan metinlerin yerine Refik Halit, Kemalettin Kâmi, Reşat Nuri, Yakup Kadri, Enis Behiç, Faruk Nafiz gibi yazarların yakın dönemde yazdıkları metinler alınmıştır. Bu da kitap içeriğinin güncel tutulduğunu kanıtlamaktadır. Metin altı çalışmalarda okuma becerisiyle ilgili çalışmalara ve metin türleriyle ilgili açıklamalara, metinde geçen kelime anlamlarına, metnin anlamına ve yapısına yönelik sorulara yer verilmiştir.

Süleyman Şevket'in 1922 ile 1935 yılları arasında on baskısı olan *Güzel Yazılar III* kitabının içeriğinde yalnızca metin öğretimi temasının olduğu, bu temanın da nesir öğretimi ve nazım öğretimi kodlarına ayrıldığı belirlenmiştir. Tematik içerik analizi yöntemiyle analiz edilen kitaptan elde edilen bulgulara göre kitabın yalnızca ilk baskısında yer alan metinlerden bazılarının kitabın başka ciltlerinde kullanıldığı, bazı metinlerin de kitap içeriğinden çıkarıldığı belirlenmiştir. Bu metinlerin yerlerine döneminin temsilcilerinin dışında Faruk Nafiz, Yahya Kemal, Orhan Seyfi, Rıza Tevfik, Enis Behiç, Refik Halit, Halide Edip, Âli Bey ve Yakup Kadri gibi yakın dönem yazarların daha güncel metinleri kullanılmıştır. *Saz Şairlerinden* başlığı altında Baybutlu Zihni'den alınan şiir örneği yalnızca 1928'deki baskıda yer alırken 1930'dan itibaren kitabın baskılarında mani örnekleri kullanılmıştır. Arapça ve Farsça derslerinin öğretim programından çıkarılmasından ve dilde sadeleşmeden kaynaklı sorunlar kitap içeriğinde öğrenci seviyesine uygun metin ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu

ihtiyacı karşılamak için halk edebiyatı ürünleri kitap içeriğine alınmıştır. Metin altı bilgilerde metin tür ve şekil bilgisiyle ilgili açıklamalara yer verilmiş, diğer metinlerle bu bilgileri pekiştirecek çalışmalar tasarlanmıştır. Metin içinde geçen bazı kelimelerin anlamları açıklanmış, metni anlamaya yönelik metin altı soruları kullanılmıştır.

Süleyman Şevket'in kitapları, elde edilen bulgulara göre değerlendirildiğinde her üç kitabın da birbirinin tamamlayıcısı olduğu söylenebilir. İlk kitapta yakın dönemden seçilen metinlerle okuma kültürü oluşturma ve öğrencilerin kelime servetini geliştirme hedefine uygun nazım ve nesir örneklerini seçilmiştir. İkinci ciltte de benzer içeriğin olmasının dışında metinlerin tür ve şekil özellikleri tanıtılmıştır. Kitabın üçüncü cildinde edebî tür ve şekil bilgilerine ilişkin bilgilerin ve uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Süleyman Şevket edebiyat eğitiminde metni temel almış, anlama ve anlatma yeteneklerini geliştirecek şekilde sınıfların eğitimlerini kademelendirerek içerik hazırlamıştır. Edebiyat eğitiminde metni temel alan Süleyman Şevket'in kitapları günümüze de örnek olabilecek nitelikleri taşımaktadır.

İbrahim Necmi'in hazırladığı Rumi 1338'de basılan *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* isimli kitap Galatasaray Sultanisinin onuncu sınıf öğretim programında yer alan tarih-i edebiyat derslerinde kullanılmıştır. Galatasaray Sultanisinin öğretim programına uygun hazırlanan kitap *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programı içeriğiyle de uyumlu olduğundan kitabın, Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının 1926'da yayımlanmasına kadar liselerin ikinci sınıf öğretim programlarında yer alan Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanıldığı düşünülmektedir. Kitapta *Şark Mekteb-i Edebîsi* veya *Edebiyat-ı Kadime* olarak isimlendirilen temanın içeriği hicri yıllara göre kronolojik olarak sıralanan on edebî döneme ayrılmış, bu dönemlerin zirve şahsiyetlerinin tanıtıldığı kodlara kitap içeriği hazırlanmıştır. Kitap içeriğini oluşturun bu dönem kodları İslamiyet öncesinden Tanzimat'ın ilanına kadar dönemi içermektedir. Dönemlendirmenin gerekçesi olan siyasal ve toplumsal gerekçeler anlatıldıktan sonra dönemin edebî temsilcilerinin hayatları ve eserlerine ilişkin bilgilerle içerik hazırlanmıştır. Kitabın *Medhal* bölümünün içeriğinde *Türk Lisan ve Edebiyatına Umumi Bir Nazar* başlığının altında *Lisanların Aksamı ve Lisan Aileleri*, *Türkçenin Lisani Mevkii ve Taksimati*, *En Eski Türk Yadıgârları*, *Orhun Abideleri*, *Kutadgu Bilig*, *Hibetü'l-Hakaik*, *Türk Edebiyatının Kadim Tekâmülü*, *Türk Edebiyatında İslami ve Tasavvufi Tesirler* başlıklarıyla Türk dili tarihiyle ilgili önemli bilgiler verilmiştir. Kitabın miladi 1922'de hazırlandığı düşünüldüğünde Türk dili tarihiyle ilgili bilgilerin kendi

döneminde ne kadar güncel olduğu anlaşılabacaktır. Özellikle Orhun Abideleri ile ilgili içeriğin Necip Asım'ın 1924'te yayımlanan *Orhun Abideleri* isimli kitabından önce yazılmış olması dikkat çekicidir. Bu çalışmaların lise kitaplarında yer alması güncel bilimsel verilerle ders materyali hazırlandığını göstermektedir. Türk dili tarihinin ders kitabının içeriğinde yer almasını Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki milliyetçilik düşüncesinin ders kitabına yansımaları olarak değerlendirmek de mümkündür. Bilgi basamağına göre hazırlanan kitabın içeriğinde dönemi temsil eden herhangi bir metne yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak düşünülebilir. Yalnız bu durum, edebiyat tarihi ve eğitiminin gelişimi düşünüldüğünde kitabın ilk örneklerden olması nedeniyle doğal karşılanabilir.

İbrahim Necmi'nin hazırladığı Rumi 1338'de basılan *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* isimli kitap Galatasaray Sultanisinin on birinci sınıf öğretim programında yer alan tarih-i edebiyat derslerinde kullanılmıştır. Galatasaray Sultanisinin öğretim programına uygun hazırlanan kitap *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programı içeriğiyle de uyumlu olduğundan kitabın, İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabının 1925'te yayımlanmasına kadar liselerin üçüncü sınıf öğretim programlarında yer alan Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinde kullanıldığı düşünülmektedir. *Garp Mekteb-i Edebîsi veya Edebiyat-ı Cedide* olarak isimlendirilen kitabın içeriğin dört tema ve bu temaların kodlarından oluşmaktadır. Dönemin siyasal ve sosyal yapısı anlatılarak edebî gelişmelerin gerekçelendirildiği, kronolojik esaslara göre hazırlanan bu temalarda edebî dönemlerin temsilcileri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Kitapta herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Galatasaray Sultanisinin öğretim süreçlerinde kullanılan, Süleyman Şevket ile İbrahim Necmi'nin hazırladığı kitapların *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programı içeriğiyle de uyumlu olması, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmî öğretim programında Galatasaray Sultanisinde uygulanan öğretim programının örnek alındığını göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimde birliği sağlamak amacıyla çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu öğretim programı ihtiyacını meydana getirmiştir. *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* bu ihtiyacı gidermek amacıyla hazırlanmıştır. Ali Canip'in *Edebiyat* kitabı, İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabı, Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı ile Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli birlikte

hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı bu öğretim programının öğretim süreçlerinde uygulanmıştır.

Ali Canip'in hazırladığı 1924 ile 1943 yılları arasında on üç baskısı tespit edilen *Edebiyat* isimli kitap, lise birinci sınıf öğretim programında yer alan Türk lisanı ve edebiyatı dersinin içeriğinde kullanılmıştır. Öğretim programına uygun olarak nazım-nesir, hece vezni, aruz vezni, mecazlar, lafza ait sanatlar, yeni edebiyatta nesir nevileri, yeni edebiyatta nazım nevileri, millî nazım şekilleri ve eski divan edebiyatında nazım şekilleri temalarının olduğu belirlenmiştir. Kitaptaki metinler tür ve şekil bilgilerini öğretmek amacıyla kitaba alındığından içeriğin tür temelli edebiyat eğitime uygun hazırlandığı söylenebilir. Kitabın 1932'ye kadar olan baskılarında yer alan aruz vezni, eski divan edebiyatında nazım şekilleri, eski nesir temaları; mecaz sanatlarından kinaye ve tariz; manaya ait sanatlar, lafza ait sanatlarla ilgili bölümler sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmıştır. Divan edebiyatıyla ilgili bölümlerin kitaptan çıkarılmasında 1930'daki Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi'nde alınan kararların etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1937'den sonraki baskılarda Batı edebiyatından metin örnekleri de kitaba alınmıştır. Bunda 1935-1936 *Öğretim Yılı İçin Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nda yer alan kitabının içeriğine ve kullanımına ilişkin önerilerin etkisi vardır. Çıkarılan bu bölümlerin yerine *Kıraat Parçaları* başlığı altında okuma parçalarına yer verilmiştir. *Tekke Edebiyatı* başlıklı içeriğin sadece ilk baskıda yer alması da dikkat çekmektedir. Bu içeriğin sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmasında 1925'te tekkelerin kapatılmasının etkisi olduğu söylenebilir. Kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak görülebilir.

İsmail Habip tarafından hazırlanan, 1925'te yayımlanan *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabı, lise üçüncü sınıf öğretim programında yer alan Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitap, İbrahim Necmi'nin hazırladığı *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* isimli kitabın yerini almıştır. Kitabın içeriği beş temadan oluşmaktadır. Dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerle kronolojik düzene göre içerik hazırlanmıştır. Dönemlendirmede siyasal ve sosyal gelişmelerin etkisi de açıklanmıştır. Kitapta yer alan edebî temsilcilerin örnek metinleriyle içerik zenginleştirilmiştir. *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabının içeriğindeki örnek metinlerin kullanılması, İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü* isimli kitabından ayrılan yönüdür. Bu durum, edebiyat tarihinin sadece bilgi değil, dönem metinlerinin de incelenmesi gerektiği

düşüncesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. *Medhal* bölümünün sonunda *Medhal İçin Mehazlar* başlığı altında bölüm hazırlanırken kullanılan kaynaklar söylenmiştir. Bu bölüm ders kitaplarında kaynakça göstermenin ilk örneklerindendir ve bu kaynakça kullanımı bilimde çağdaşlaşmanın örneği olarak düşünülebilir. Kitap içeriğinde siyasi gelişmeler ve edebî topluluklarla ilgili bilgilerin dışında *Bugünün Edebiyatı* temasının içeriği *Nasirler ve Hikâyeciler*, *Şairler*, *Temaşa-Mizah-Hitabet*, *Tenkit ve İlim* gibi başlıklarla içerik hazırlanmıştır. Bu içeriğin kronolojik tasnifin dışında edebî türlere göre olması edebiyat tarihine özgün bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Kitabın herhangi bir bölümünde ölçme ve değerlendirmeye ilgili bir bölüm hazırlanmaması kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Mehmet Fuat'ın hazırladığı, 1926'da yayımlanan *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı liseleri ikinci sınıf öğretim programlarında yer alan Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. İbrahim Necmi'nin *Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar* isimli kitabın yerine hazırlandığı düşünülebilir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatından başlayan kitap içeriği, İslamiyet'in kabulünden sonra 14. yy.a kadar olan süreci içermektedir. Karahanlılar, Selçuklular ve Moğollar Devri edebiyatı, 13. yy.da Anadolu'da Türk edebiyatı ve 14. yy.da Çağatay edebiyatıyla kitabın içeriği sonlandırılmıştır. Bu içerik *1340 Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim progları ile uyumludur. Ancak lise ikinci sınıf öğretim programındaki Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği *1929 Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı* ile öğretim programı başlangıçtan Tanzimat Dönemi'ni de kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Mehmet Fuat'ın hazırladığı *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının içeriği düzenlenen öğretim programına göre eksik kaldığı belirlenmiştir. Kronolojik düzene göre hazırlanan kitap, toplumsal gelişmeleri değerlendirilen sosyolojik bakış açısını da içermektedir. Kitabın herhangi bir yerinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik bir bulgu tespit edilememesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir. Mehmet Fuat'ın desteğiyle Hıfzı Tevfik, Hamamizade İhsan ve Hasan Âli'nin birlikte hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* (1926) kitabı Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde örnek metin ihtiyacını karşılamak için kullanılmıştır. Bu iki kitabın birbirini destekleyici nitelikleri vardır.

Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli tarafından hazırlanan, 1926'da yayımlanan *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı lise ikinci sınıf öğretim programında yer alan izahlı kıraat dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitabın içeriği aynı sınıfın öğretim programında

yer alan Türk edebiyatı tarihi dersinin içeriği ile uyumludur. Kitabın içeriği *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı Numuneleri, İslamiyet'ten Sonra Hakaniye Kâşgar Edebiyatı, Çağatay Edebiyatı Numuneleri, Azeri Edebiyatı Numuneleri ve Garp Türkleri Edebiyatı Numuneleri* şeklinde isimlendirilen beş temadan oluşmuştur. Bunların dışında kitabın sonunda yer alan bir günlük dile yabancı kalan ve genel sözlüklerde bulunmayan kelimelerden oluşan *Lügatçe* bölümü vardır. *Lügatçe* bölümüyle öğrencinin kelime servetini geliştirmek amaçlanmıştır. Antoloji tarzında hazırlanan kitabın içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak değerlendirilebilir.

Latin temelli Türk alfabesine geçiş ve lise öğretim programından Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması öğretim programının güncellenmesini zorunlu hâle getirmiş ve 1929'da öğretim programı yenilenmiştir. 1929 *Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı* adıyla yayımlanan öğretim programında lise ikinci sınıf Türk edebiyatı tarihi dersinde kullanılacak kitapla ilgili eksik olduğu belirtilmiş ve yazılacak ders kitaplarında olması gereken özellikler söylenmiştir. Saadettin Nüzhet'in *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabı ve Agâh Sırrı'nın *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* kitabı bu öğretim programına göre hazırlanmıştır.

Saadettin Nüzhet'in hazırladığı, 1931'de yayımlanan *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri* kitabı lise ikinci sınıf öğretim programında yayımlanan edebî okuma ile Türk edebiyatı tarihi derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Mehmet Fuat'ın *Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı sadece edebiyat tarihi bilgilerini, Hıfzı Tevfik, Hammamizade İhsan ve Hasan Âli'nin birlikte hazırladıkları *Türk Edebiyatı Numuneleri* kitabı da sadece edebî metinleri içermektedir. Bu kitaplar, 1929 *Liselerin Türkçe Müfredat Programı*'nda belirtilen özelliklere uygun olmadığından Saadettin Nüzhet söz konusu öğretim programının ihtiyacını karşılamak için kitabını hazırlamış, kitabın içeriğinde hem Türk edebiyatı tarihi bilgilerine hem de anlatılan dönemin edebî metinlerine yer vermiştir. Kitabın içeriği, *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı, İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı* şeklinde iki ana dönemi temsil eden iki temaya ayrılarak hazırlanmıştır. *İslamiyet'ten Evvel Türk Edebiyatı* temasının içeriği *Din, Aile, Ahlak ve Âdetler, Güzel Sanatlar, Musiki, Şiir, Ayinlerde Şiir, Talimi Eserler, Vezin, Şekil, Kafiye, Lehçe, Alfabe, Orhun Alfabesi, Uygur Alfabesi, Gök Türk Kitabeleri, Tonyukuk Kitabesi, Millî Destanlar, Oğuzname, Tukyü Destanı ve Ergenekon* isimli kodlarla hazırlanmıştır. *İslamiyet'ten Sonra Türk Edebiyatı* teması 13. yy.dan itibaren yüzyıl esasına göre kronolojik olarak 19. yy.a kadar alt temalara ayrılmış, buna göre edebiyat tarihi ve örnek metin içeriği oluşturulmuştur. Kronolojik

esaslara göre hazırlanan kitabın içeriğindeki örnek metinler, dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerden seçilmiştir. *İzahı* başlığı altında örnek metinlerin açıklamasına, tür ve şekil özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Kitapta herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemesi kitabın eksikliği olarak düşünülebilir ancak metin çözümlemelerin örnek olduğu, çözümlemesi yapılmayan metinlerin de sınıf içi uygulamalarda kullanıldığı düşünülebilir. Bu bakımdan Saadettin Nüzhet kitabını sınıf içi uygulamaları da düşünerek kitabın içeriğini tasarladığı söylenebilir.

Agâh Sırrı'nın hazırladığı, 1932 ile 1943 yılları arasında yedi defa basılan *Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar* isimli kitap lise ikinci sınıf öğretim programında yer alan edebî okuma ile Türk edebiyatı tarihi derslerinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kronolojik esasa göre hazırlanan kitapların içeriği dönemini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetleriyle oluşturulmuştur. Kitabın, İslamiyet öncesi dönemden başlayan ve Tanzimat'ın ilanına kadar olan içeriği on üç temadan oluşmuştur. Bunlardan *XVI. Asırda Cihan Edebiyatı*, *XVII. Asırda Cihan Edebiyatı*, *XVIII. Asırda Cihan Edebiyatı* ve *XIX. Asrın İlk Nisfında Cihan Edebiyatı* başlıklı temalarda dünya edebiyatıyla ilgili içerik hazırlanmıştır. Agâh Sırrı'nın hazırladığı bu içerikle önceki edebiyat tarihi kitaplarından ayrılmaktadır. Kitabın içeriği, yeni bir konuyla ilgili önceden anlatılanlar kısaca özetlenerek başlandığından sarmal programlama yaklaşımına göre hazırlanmıştır, denilebilir. Metinlerin tür ve şekil özellikleri bilgilerine ve metinlerin açıklamalarına yer verilmiştir. Kitabın içeriğinde herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümüne yer verilmemiştir. Ancak Saadettin Nüzhet'in kitabında olduğu gibi açıklaması yapılmayan metinlerin sınıf içi uygulamalarda kullanıldığı düşünülebilir. Bu bakımdan Agâh Sırrı da Saadettin Nüzhet gibi sınıf içi uygulamaları düşünerek kitap içeriğini tasarlamıştır.

Lise üçüncü sınıftaki Türk edebiyatı dersinin 1929 *Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı*'ndaki açıklamasında ders içeriğinin Tanzimat'tan kitap yazım zamanına kadar olduğu, millî edebiyat cereyanının etrafıca gösterilmesi istemiş; lise ikinci sınıf ders kitabıyla ilgili önerilere göre kitap hazırlanması istenmiştir. Mustafa Nihat'ın hazırladığı *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabı, İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* kitabı, Ali Canip'in *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabı bu programa göre hazırlanmıştır.

Mustafa Nihat'ın hazırladığı, birinci cildi 1930'da, ikinci cildi 1932'de, son olarak da 1934'te tek cilt hâlinde yayımlanan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* kitabının içeriği 1929'daki öğretim programıyla uyumludur. Türk edebiyatı tarihi dersinin dışında kitaptaki

metinler edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde de kullanılmıştır. Kitabın 1930'da basılan birinci cildinin içeriği *Nazım, Roman ve Tiyatro* temalarından; 1932'de yayımlanan ikinci cildin içeriği *Tarih, Coğrafya ve Seyahat, Edebiyat Tarihi ve Tenkit, Mektup ve Hatırat, Felsefe, Hitabet ve Gazetecilik* temalarından oluşmaktadır. Bu temalar 1934 yılındaki baskıda birleştirilmiştir. Metin türlerinin tarihî gelişimiyle ilgili kronolojik esaslara göre hazırlanan kısa açıklamalardan sonra dönemini temsil eden zirve şahsiyetlerden seçilen metinlerle içerik oluşturulmuştur. Kitaba alınan metinlerin yayımlandığı yıl ve yayın metinlerin sonunda verilmiştir. Bununla metin türünün tarihî gelişimini göstermek amaçlanmıştır. Kitapta bilinmeyen kelimeler dipnot olarak verilmiş, bölüm sonlarında bölüm hazırlanırken kullanılan eserler kaynakça şeklinde gösterilmiştir. Kitap içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme, metin altında herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Türlerin tarihî gelişimine göre hazırlanması yönüyle kitap önceki ders kitaplarından ayrılmaktadır. Bu yönüyle kitap özgün bir anlayışla hazırlanmıştır.

İsmail Habip'in *Edebî Yeniliğimiz* kitabı birinci cildi 1931'de, ikinci cildi 1932'de basılmıştır. Bu iki cilt 1935'teki *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'ndaki önerilere göre düzenlenip 1937'de tek cilt hâlinde basılmıştır. 1940'ta tekrar basılan bu kitaba ek olarak antoloji şeklinde hazırlanan bir kitap da kitabın ikinci cildi olarak basılmıştır. Kitap lise üçüncü sınıf derslerinden Türk edebiyatı tarihi dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Toplumsal gelişmelerin tarihi ve bunların edebiyata yansımalarına göre şekillenen kronolojik esaslara göre hazırlanan kısa açıklamalardan sonra dönemini temsil eden zirve şahsiyetlerin edebî özellikleriyle ilgili verilen bilgilerle içerik hazırlanmıştır. Kitabın içeriği *Tanzimat Edebiyatı, Servet-i Fünun Edebiyatı, Meşrutiyet Devri, Türkçülük Cereyanı ve Garp'tan Tercümeler* ile *Edebî Nevilere Umumi Bakış* başlıklı temalardan oluşmaktadır. Kitap içeriğinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik herhangi bir bölüme, metin altında herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir.

Ali Canip'in hazırladığı, 1931 ve 1934'te basılan *Türk Edebiyatı Antolojisi* kitabı lise üçüncü sınıf derslerinden edebî kıraat/okuma dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmıştır. Kitap içeriğine alınan edebî kişiler, kronolojik tasnife göre sıralanmıştır. Dönemlerini temsil gücü yüksek zirve şahsiyetlerin yanında dönemlerinde ikinci planda kalan yazarlar da kitabın içeriğine alınmıştır. Kitap içeriğinde altmış bir edebî şahsiyet tanıtılmış, eserlerinden örnek verilmiştir. Bunların dışında kitabın sonunda *Bugünün Genç Şairleri* bölümünde dokuz edebî şahsiyetin şiirlerine yer verilmiştir. Bölüm içeriğinde bölüm sonlarında veya metin altında herhangi bir ölçme ve değerlendirme bölümü hazırlanmamıştır.

Atatürk Dönemi'ndeki (1920-1938) Türk dili ve edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarının incelendiği araştırmada çalışma alanında üç eğitim döneminin olduğu belirlenmiştir. 1920'de Maarif Vekâletinin kuruluşuyla başlayan ve 1924'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk resmî öğretim programının uygulanmasına kadar olan sürede araştırmanın ilk dönemidir. Bu dönem Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin, Osmanlı'nın son dönemlerindeki savaşların izlerinin edebiyat eğitimi yansıdığı zamanları kapsamaktadır. Çalışmanın ikinci dönemi 1924'te yayımlanan *Lise Müfredat Programı Esbab-ı Mucibe Layihası* isimli öğretim programı başlayan ve 1929'daki öğretim programının uygulamaya geçtiği zamana kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönem 1927'deki öğretim programının tadilatını, Arapça ve Farsça eğitiminin lise öğretim programlarından çıkarılması ve Latin temelli Türk alfabesine geçişi içermektedir. Çalışmanın üçüncü dönemi de 1929'daki öğretim programından başlayan ve Atatürk'ün ölümünden sonra Maarif Vekilliğindeki ilk değişikliğin olduğu yani Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekili olduğu zamana kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönem de *Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresini*, 1935'te kitaplarla ilgili *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu*'nun yayımlanmasını içermektedir.

Ulus devlet inşasının aşamalarının görülebileceği çalışma alanında edebiyat eğitimi önemli roller üstlenmiştir. Kullanılan metinlerde çalışkanlık, fedakârlık, vatan sevgisi, özverili olma, doğruluk, yardımseverlik gibi değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarında olması istenen niteliklerin edebiyat eğitimiyle sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durum için kullanılan ve edebiyat kanonu olarak isimlendirilen kavram aslında öğretim programının uzak hedefleridir.

Araştırma kapsamında incelenen kitapların içeriklerinde Osmanlı Devleti'yle ilgili olumsuz değerlendirmeye sadece Süleyman Şevket'in hazırladığı *Güzel Yazılar II* kitabında rastlanmıştır. Buna göre Süleyman Şevket'in (1927) “padişahlık fena bir sefahatti, müebbetten yıkılmıştır” (s. 41) sözleriyle Osmanlı Devleti'nin yönetim şeklini eleştirmiştir. Bunun dışında herhangi bir olumsuz eleştiriye yer verilmemesi de dikkat çeken bir bulgudur.

Osmanlı Devleti'ni çağrıştıracak birkaç metnin Süleyman Şevket'in kitaplarından çıkarıldığı tespit edilmiştir. Benzer bir tespit de Ali Canip'in *Edebiyat* kitabının ilk baskısında yer alan *Tekke Edebiyatı* başlıklı temanın sonraki baskılarda kitap içeriğinden çıkarılmasıdır. Bunun nedeni olarak da 1925'te kanunla tekkelerin kapatılmasının etkisi vardır. Süleyman

Şevket'in *Güzel Yazılar III* kitabında Şeyh Galip adının Galip Dede olarak değiştirilmesinde de söz konusu Kanun'un etkisi vardır.

Liselerin öğretim programından Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılması ile Latin temelli Türk alfabesine geçişin etkisiyle divan edebiyatı içeriğinin eğitimiyle ilgili güçlükler ortaya çıkmıştır. Bu durum 1930'daki Türkçe ve Edebiyat Muallimleri Kongresi'nde gündeme gelmiş ve divan edebiyatı eğitiminin sadece tanıtım amaçlı genel bilgiler olması istenmiştir. 1935'teki *Lise Edebiyat Programı Kılavuzu* ile kitap içeriklerinden divan edebiyatıyla ilgili birçok bölümün çıkarılması önerilmiştir. Kitap içerikleri bu önerilere göre düzenlenmiş, kitap içeriklerinden divan edebiyatı bölümleri çıkarılmıştır. Bu çalışmalarda da millî bilinci gelişmiş bireylerin yetiştirilmesinin hedeflendiği düşünülebilir.

Araştırma alanındaki hem öğretim programı hem de öğretim süreçlerinde kullanılan kitaplar günümüzün edebiyat eğitimi çalışmalarında kullanılabilecek verilere sahiptir.

5.1.1. Öneriler

Bu bölümde Türk dili ve edebiyatı eğitime ve alan araştırmalarına yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1.1.1. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitime Yönelik Öneriler

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda özel bir yeri olan Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili bilimsel çalışmaların sayısının artması istenen bir durumdur. MEB'in 2021-2022 verilerine göre 6 milyon 543 bin 599 kişi liselerde edebiyat eğitimi almaktadır. Bu kişilerin anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, eleştirel düşünebilen, fikir üretebilen bireyler olarak yetiştirilip topluma kazandırılmasında Türk dili ve edebiyatı eğitiminin önemli bir işlevi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili paydaşlara şunlar önerilir:

- Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanındaki bilimsel çalışmaların artması için bilimsel çalışmaların MEB tarafından maddi olarak desteklenmesi
- MEB'e bağlı kütüphanelerin kullanımı ve arşivlere erişimle ilgili süreçlerin kolaylaştırılması
- Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili bilimsel çalışmaların verilerinin MEB'e bağlı kurumlarda uygulanması

- Türk dili ve edebiyatı eğitimiyle ilgili bilimsel çalışma verilerinin üniversitelerin öğretmen yetiştirme programlarında uygulanması

5.1.1.2. Araştırma Önerileri

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yılı aşan birikimiyle gelişen Türk dili ve edebiyatı eğitimi zengin bir çalışma alanıdır. Bu alanda hazırlanan öğretim programları, öğretim süreçlerinde uygulanan ders kitapları üzerindeki çalışmaların çoğalması Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında bilimsel verileri artıracığından önemlidir. Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanıyla ilgili şu çalışmaların da yapılması önerilir:

- Atatürk Dönemi'nde öğretim süreçlerinde kullanılan Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi
- Atatürk Dönemi'nde ders kitaplarında kullanılan ortak metinlerin içerik açısından değerlendirilmesi
- Atatürk Dönemi'nde ders kitaplarında kullanılan metinlerin sosyolojik temellerinin tahlili

5.2. Tartışma

Atatürk Dönemi'nde (1920-1938) uygulanan öğretim programları ve bu programların öğretim süreçlerinde kullanılan ders kitaplarının içeriğini analiz etmek için yapılan tez çalışması, benzeri olmadığından Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanındaki çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki öğretim programları ve ders kitaplarıyla ilişkilendirilebilecek çalışmalar mevcuttur.

Hilmi Demiral'ın 2019'daki *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının İncelenmesi: (1923-2018)* adlı makalesinde onar yıllık dönemler hâlinde MEB tarafından onaylanan ders kitaplarından örneklem seçilerek yapılmıştır. 50 ders kitabı biçim ve içerik özelliklerine göre incelenmiştir. Doküman analiz yöntemi ile yapılan nitel araştırmada elde edilen bulgular betimsel analiz ilkelerine göre değerlendirilmiştir. Tez çalışması, 1920 ile 1938 yılları arasında öğretim süreçlerinde kullanılan kitapların tüm baskıların incelenmesi ve kitap içeriklerinin öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesi yönüyle Demiral'ın sözü edilen çalışmasından ayrılmaktadır.

Nilay Işıkaslan (2004), Alev Sınar (1997), Beşir Göğüş (1970), Hızır Dilek (2016) ve Erdal Aslan (2010) kitaplarla ilgili çalışmalarını 1924 yılından başlatmıştır. Maarif Vekâletinin kuruluşuyla Türk Devleti'nin eğitim çalışmalarına başlamıştır. Bunun için araştırmanın çalışma alanının başlangıcı 1920 olarak belirlenmesi yönüyle bu tez çalışması sözü edilen diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Erol Ogur'un 2009'da yayımlanan *Ali Canip Yöntem'in Cumhuriyet Döneminde Edebiyat Öğretimi İçin Hazırladığı Ders Kitapları* isimli makalesinde Ali Canip Yöntem'in yazdığı ders kitapları ve yardımcı ders kitapları ile Cumhuriyet Dönemi'ndeki edebiyat öğretimine yaptığı katkıları ortaya koymaya çalışmıştır. 1924-1943 arasında on üç baskısı olan *Edebiyat* isimli ders kitabının dışında yardımcı ders kitabı olarak kullanılan *Türk Edebiyatı Antolojisi* (1931-1934), *Türk Edebiyatından Numuneler: Naima Tarihi* (1927), *Leyla ve Mecnun* (1927), *Cihan Edebiyatından Numuneler: Epope ve Edebî Nevilere Dair Malumat* (1927) adlı kitapları hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca Ogur tarafından 2008'de Doç. Dr. Alev Sınar Uğurlu danışmanlığında hazırlanan *Ali Canip Yöntem ve Eğitim* isimli doktora tezinde Cumhuriyet sonrasında eğitim ve edebiyat eğitimi üzerinde etkisi olan Ali Canip'in görüşleri, eleştirileri, hazırladığı ders kitaplarıyla ilgili verileri içermektedir. Yedi bölüm hâlinde hazırlanan araştırma dönemin öğretim programları ve Ali Canip'in ders kitaplarıyla ilgili bilgileri içermesi yönünden önemlidir. *Edebiyat* kitabının tüm baskılarındaki metinlerin analiz edildiğinden Ogur'un çalışmasıyla bu tez çalışmasının benzer özellikleri vardır. Ancak bu tez çalışması, kitap içeriğindeki metinlerin tema ve kodlara göre analiz edilmesi yönüyle Ogur'un çalışmalarından ayrılır.

Celile Eren Argıt'ın 2004'te Prof. Dr. Kâzım Yetiş danışmanlığında hazırladığı *Tanzimat'tan Sonra Türk Dili-Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi (1839-1923)* isimli doktora tezinde çalışma alanındaki Türk dili-edebiyatı eğitimi ve öğretiminin nasıl yapıldığı, nasıl geliştiği, nasıl bir metot takip edildiği tespit edilmek istenmiştir. Çalışma alanındaki okullarda Türk dili ve edebiyatıyla ilgili ders programları ve ders kitaplarıyla ilgili bilgilerle söz konusu dönemdeki eğitim betimlenmiştir. Bu tez çalışması Argıt'ın çalışmasının devamı olarak nitelendirilebileceği gibi, bu çalışmada kitap içeriklerinin analiz edilmesiyle Argıt'ın çalışmasından ayrılmaktadır.

Salih Nurdağ'ın 2010'da Prof. Dr. Şaban Sağlık danışmanlığında hazırladığı *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi ve Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Tarihçiliği* isimli yüksek lisans tezinde İsmail Habip'in *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi* kitabının edebiyat tarihçiliğindeki yeri,

eserde kullanılan yöntem ve buna bağlı olarak eserin eksik yanları ortaya konulmayı amaçlamıştır. Nurdağ, çalışmasında incelenen kitap, öğretim programıyla ilişkilendirmediğinden bu tez çalışmasından ayrılır.

Zeynep Hazal Sevinç'in 2022'de Prof. Dr. Halim Kara danışmanlığında hazırladığı *İsmail Habib Sevük'ün Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi'nde Ulusal Edebiyat Tarihi Yazımı* isimli yüksek lisans tezinde söz konusu kitabı ulusal edebiyat tarihi yazımının kavramsallaştırması üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Ulus devletin oluşumuyla edebiyatı ilişkilendirerek ulus devletin kurulmasıyla modern edebiyat tarihi yazımının ortaya çıkışındaki bağlantıyı gösterilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kitabın lise üçüncü sınıf derslerinden Garp edebiyatı dairesindeki Türk edebiyatı dersinin öğretim süreçlerinde kullanılmasına rağmen çalışmada kitap öğretim programıyla ilişkilendirilmemiştir. Ulus devletin kuruluşunda edebiyatla değil edebiyat eğitimiyle ilişkilendiren bu tez çalışması bu yönüyle Sevinç'in çalışmasından ayrılmaktadır.

Zeki Gezer'in 2001'de Prof. Dr. Necat Birinci'nin danışmanlığında hazırladığı *İsmail Habib Sevük'ün Hayatı ve Eserleri* isimli yüksek lisans tezi ile Nezahat Özcan'ın Prof. Dr. Sadık Tural'ın danışmanlığında hazırladığı *İsmail Habib Sevük Hayatı ve Edebiyat Tarihçiliği* isimli doktora tezinde İsmail Habib'in ders kitapları tanıtılmıştır. Tezlerin amaçları kitap içeriklerini incelemek olmadığından bu tez çalışmasından ayrılmaktadır.

Âdem Arslan'ın 2011'de Doç. Dr. Nezahat Özcan danışmanlığında hazırladığı *Mustafa Nihat Özön Hayatı ve Edebiyat Tarihçiliği* isimli yüksek lisans tezinde *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli kitapla ilgili bölümde kronolojik tasnifin yerine türlerin tarihi gelişimine göre içerik hazırlandığını belirtir, aynı bulgulara ulaşan bu tez çalışması, kitap içeriğinin öğretim programıyla ilişkilendirilmesi, belirlenen tema ve kodlara göre analiz edilmesi yönüyle Arslan'ın çalışmasından ayrılır.

Yukarıda sözü edilen çalışmaların dışında çalışma alanında incelenen kitaplarla ilgili herhangi bir çalışmanın olmaması bu çalışmanın yapılma nedenidir.

KAYNAKLAR

- Agâh Sırrı (1932). Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat’a kadar. İstanbul: Marifet Matbaası.
- Agâh Sırrı (1933). Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat’a kadar. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Ahmet Kutsi, (1930). Eski ve yeni edebiyat–edebiyat kongrası. *Görüş*, 1(2), 96-107.
- Ali Canip (1340). *Edebiyat*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Ali Canip (1926). *Edebiyat*, İstanbul: Millî Matbaa.
- Ali Canip (1927). *Edebiyat*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1928). *Edebiyat*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1929). *Edebiyat*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1931). *Türk edebiyatı antolojisi*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Ali Canip (1932). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Argıt, C. E. (2004). *Tanzimat sonrası Türk dili-edebiyatı eğitimi ve öğretimi (1939-1923)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, Â. (2011), *Mustafa Nihat Özön hayatı ve edebiyat tarihçiliği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı (t.y.). *Eğitim kongresini açarken*. <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/egitim-kongresini-acarken> sayfasından erişilmiştir.
- Bakanlar Kurulu (2011). *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. Resmî Gazete.

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-4.htm> sayfasından erişilmiştir.

- Bulut, M. (2012). *M. Fuad Köprülü'nün Millî Kıraat adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çelik, T. (2018). Türkiye’de 1924-2017 arası dil ve edebiyat dersi öğretim programlarına bakış, *Turkish Studies*, 13(4), 245-274.
- Çalık, M. & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, (174), 33-34.
- Çetin, İ. (2010). Türk dili ve edebiyatı öğretiminin tarihî gelişimi. İ. Çetin (Ed.), *Dil ve edebiyat öğretim yöntemleri içinde* (s. 1-22). Ankara: Nobel.
- Çıkla, S. (2022). *Edebî kanon*. [https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/edebi_kanon#:~:text=Devlet%20otoritesinin%20kendi%20ideolojisine%20uygun,%C3%B6l%C3%A7ek%20\(eser\)%20anlam%C4%B1n%C4%B1%20kazanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r](https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/edebi_kanon#:~:text=Devlet%20otoritesinin%20kendi%20ideolojisine%20uygun,%C3%B6l%C3%A7ek%20(eser)%20anlam%C4%B1n%C4%B1%20kazanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r). sayfasından erişilmiştir.
- Demiral, H. (2019). Cumhuriyetin ilanından günümüze Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının incelenmesi: (1923-2018). *Yıldız Journal of Educational Research*, 3(2), 44-58.
- Demirel, Ö. (2017). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilek, H. (2016). Cumhuriyet döneminde kesintisiz eğitim: 1924 ilköğretim, ortaokul ve lise müfredat programları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 1-15.
- Dilmen, İ. N. (2019). *Târîh-i edebiyât dersleri I. cilt* (O. Kaplan Çev.). İstanbul: Ak Akademik.
- Doğan, M. C. (2018). Türk edebiyatı öğretiminde edebiyat bakalorya kitapları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1003-1015.
- Duman, A. (1992). *1923-1957 Yılları Arasında Ortaokul ve Liseler İçin Hazırlanan Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Emre, A. C. (2023). *Atatürk'ün inkılap hedefi ve tarih tezi*. İstanbul: Telemak.
- Erdoğan, U. (2021). *Edebiyat ders kitaplarında yer alan türkü metinlerinin biçim-içerik açısından incelenmesi ve tematik tasnifi (1923-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gezer, Z. (2001). *İsmail Habip Sevik'in hayatı ve eserleri*. Yüksel Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göğüş, B. (1971). Anadili olarak Türkçenin öğretimine bir bakış. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleken*, 18, 123-154. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/508197> sayfasından erişilmiştir.
- Gültekin, M. (2022). Öğretim süreci. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi. TÜBİTAK: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ogretim_sureci
- Güney, Z. (2014). *1940-1960 yılları arasında Türk dili ve edebiyatı eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- İbrahim Necmi. (1338). *Tarih-i edebiyat dersleri birinci cilt-eski edebiyatımızın tarihine seri bir nazar*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- İbrahim Necmi. (1338). *Tarih-i edebiyat dersleri ikinci cilt-edebî teceddüdümüzün zuhur ve tekâmülü*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- İnan, A. (2007). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- İsmail Habip (1340). *Türk teceddüt edebiyatı tarihi*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- İsmail Habip (1931). *Edebî yeniliğimiz-1. kısım*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- İsmail Habip (1932). *Edebî yeniliğimiz-2. kısım*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Işıksalan, N. (2002). Türk edebiyatı kitaplarının içerik değerlendirmesi-I (1923-1950). *Eğitim ve Bilim*, 27(124), 31-41.
- Işıksalan, N. (2004). Türk edebiyatı ders kitaplarının içerik değerlendirmesi-II (1950-2000). *Eğitim ve Bilim*, 29(132), 48-57.
- Karaağaçlı, M. (2023). *Program geliştirme butiği*. Ankara: Bizim Büro.
- Karabey, T. & Özcan, M. F. (2016). 1928-1950 yılları arasında lise edebiyat kitaplarında yer alan divan edebiyatı metinlerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 485-507.

- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken.
- Köprülü, M. F. (2020). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Alfa.
- Kurt, M. (2017, Nisan). *Türk dili ve edebiyatı öğretiminde edebî metinlerin işlevi ve metin seçimiyle ilgili sorunlar*. II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Levend, A. S. (1935). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar*. İstanbul: Kanaat.
- Levend, A. S. (1938). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar*. İstanbul: Kanaat.
- Levend, A. S. (1939). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar*. İstanbul: Kanaat.
- Levend, A. S. (1941). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar*. İstanbul: Kanaat.
- Levend, A. S. (1943). *Edebiyat tarihi dersleri-Tanzimat'a kadar*. İstanbul: Kanaat.
- Maarif Vekâleti (1927). *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programına Zeyl*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Maarif Vekâleti. (1929). *Orta Mektep ve Liselerin Türkçe Müfredat Programı*. Ankara: Yeni Gün Matbaası.
- Maarif Vekâleti (1931). *Orta Mektep ve Lise Müfredat Programı (1931-1932 Ders Senesi Tadilatı)*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Maarif Vekâleti (1933). *Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun*. Ankara: Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2434.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Maarif Vekâleti (1934). *Lise Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Mehmet Fuat (1926). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Millî Matbaa.
- Millî Eğitim Bakanlığı (t.y.). *Cumhuriyetin ilk dönemi eğitim kurumları (1921-1926)*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Orta Öğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353> sayfasından erişilmiştir.

- Mustafa Nihat (1930). *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi-İlk Kısımlar: Nazım, Tiyatro, Roman*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Mustafa Nihat (1932). *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi II*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Mustafa Nihat (1934). *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Nurdağ, S. (2010). *Türk teceddüd edebiyatı tarihi ve yeni Türk edebiyatında edebiyat tarihçiliği*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Oğur, E. (2008). *Ali Canip Yöntem ve eğitim*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Oğur, E. (2009). Ali Canip Yöntem'in cumhuriyet döneminde edebiyat öğretimi için hazırladığı ders kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 379-395.
- Özcan, N. (1999). *İsmail Habip Sevük hayatı ve edebiyat tarihçiliği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, N. H. (2002). *Türk edebiyatı tarihçiliği çalışmalarının neresindeyiz*. Beşinci Türk Kültürü Uluslararası Bilgi Şöleni'nde sunulmuş bildiri, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara. <https://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/14.php> sayfasından erişilmiştir.
- Resmî Ceride (1926). 789 numaralı Maarif Teşkilatına Dair Kanun. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400789.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Saadettin Nüzhet. (1931). *Tanzimat'a kadar muhtasar Türk edebiyatı tarihi ve numuneleri*. İstanbul: Suhulet Kütüphanesi.
- Sevinç, Z. H. (2022). *İsmail Habib Sevük'ün Türk teceddüd edebiyatı tarihinde ulusal edebiyat tarihi yazımı*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevük, İ. H. (1937). *Edebî yeniliğimiz-I. kısım*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Sevük, İ. H. (1940). *Yeni edebî yeniliğimiz-Tanzimat'tan beri I-edebiyat tarihi*, İstanbul: Remzi.
- Sınar, A. (1997). Cumhuriyetin ilk on yılında okutulan Türkçe ders kitapları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 343-352.
- Somel, S. A. (2015). *Osmanlı'da eğitimin modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, otokrasi ve disiplin*. (O. Yener, çev.). İstanbul: İletişim.
- Süleyman Şevket. (1336-1338). *Güzel yazılar birinci cilt*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Süleyman Şevket. (1342/1924). *Güzel yazılar birinci cilt*. İstanbul: Orhaniye Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1926). *Yeni güzel yazılar birinci cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1927). *Yeni güzel yazılar birinci cilt*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1928). *Yeni güzel yazılar birinci cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1928). *Yeni güzel yazılar cilt: 1*. İstanbul: Necmi İstikbal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1930). *Güzel yazılar cilt: 1*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1933). *Güzel yazılar cilt: 1*. İstanbul: Marifet Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1934). *Güzel yazılar cilt: 1*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1336-1338). *Güzel yazılar ikinci cilt*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Süleyman Şevket. (1926). *Yeni güzel yazılar ikinci cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1927). *Yeni güzel yazılar ikinci cilt*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1928). *Yeni güzel yazılar ikinci cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1929). *Güzel yazılar cilt: 2*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1930). *Güzel yazılar cilt: 2*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1934). *Güzel yazılar cilt: 2*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1338-1339). *Güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Süleyman Şevket. (1340). *Güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Vatan Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1341). *Güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1926). *Yeni güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1927). *Yeni güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.

- Süleyman Şevket. (1928). *Yeni güzel yazılar üçüncü cilt*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1929). *Güzel yazılar cilt: 3*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1930). *Güzel yazılar cilt: 3*. İstanbul: Hilal Matbaası.
- Süleyman Şevket. (1931). *Güzel yazılar cilt: 3*. İstanbul: Marifet Matbaası.
- Tanlı, S. Ş. (1934). *Güzel yazılar cilt: 3*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Tanlı, S. Ş. (1934-1935). *Güzel yazılar cilt: 3*. İstanbul: Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1943), Devre: I, İçtima: I, Cilt: VI, Ankara: TBMM Matbaası. S. 28https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=27:32&v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=6&v_birlesim=102 sayfasından erişilmiştir.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1944), Devre: I, İçtima: I, Cilt: VII, Ankara: TBMM Matbaası. S.442-443.<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c007/tbmm01007140.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uslu Üstten, A. (2010). Ruhsal (bütüncül) zekâ ve edebiyat eğitimi. İ. Çetin (Ed.), *Dil ve edebiyat öğretim yöntemleri* içinde (s. 89-106). Ankara: Nobel.
- Ültay, E., Akyurt, H. & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201.
- Vygotsky, L. S. (2018). *Düşünce ve dil*. (B. Erdoğan çev.). İstanbul: Roza.
- Yalçın, A. (2012). *Türkçe öğretimi yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008) Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin.
- Yöntem, A. C. (1934). *Türk edebiyatı antolojisi*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Yöntem, A. C. (1937). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1938). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1939). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1940). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1941). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1942). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.
- Yöntem, A. C. (1943). *Edebiyat*, İstanbul: Kanaat.

[Yücel], H. A., [Gönensay], H. T. & Hamamîzâde İhsan.(1926). *Türk Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul, Millî Matbaa.

Zülfikar, H. (2022). İçerik çözümlenmesi. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi. TÜBİTAK:
https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/icerik_cozumlemesi

EKLER

EK 1. Çalışmada Analiz Edilen Kitaplar

Kitap	Yazar	Baskı Yılı	Basım Yeri
Lise Birinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları			
Güzel Yazılar Birinci Cilt	Süleyman Şevket	1336-1338	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Güzel Yazılar Birinci Cilt	Süleyman Şevket	1342-1924	İstanbul: Orhaniye Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Birinci Cilt	Süleyman Şevket	1926	İstanbul: Hilal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Birinci Cilt	Süleyman Şevket	1927	İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Birinci Cilt	Süleyman Şevket	1928	İstanbul: Hilal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Cilt: I	Süleyman Şevket	1928	İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: I	Süleyman Şevket	1930	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: I	Süleyman Şevket	1933	İstanbul: Marifet Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: I	Süleyman Şevket	1934	İstanbul: Türkiye Matbaası
Edebiyat	Ali Canip	1340	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Edebiyat	Ali Canip	1926	İstanbul: Millî Matbaa
Edebiyat	Ali Canip	1927	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebiyat	Ali Canip	1928	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebiyat	Ali Canip	1929	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebiyat	Ali Canip	1932	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1937	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1938	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1939	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1940	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1941	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1942	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat	Ali Canip Yöntem	1943	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Lise İkinci Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları			
Güzel Yazılar İkinci Cilt	Süleyman Şevket	1336-1338	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Yeni Güzel Yazılar İkinci Cilt	Süleyman Şevket	1926	İstanbul: Hilal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar İkinci Cilt	Süleyman Şevket	1927	İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar İkinci Cilt	Süleyman Şevket	1928	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: 2	Süleyman Şevket	1929	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt:2	Süleyman Şevket	1930	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: 2	Süleyman Şevket	1934	İstanbul: Türkiye Matbaası
Tarih-i Edebiyat Dersleri I-Eski Edebiyatımızın Tarihine Seri Bir Nazar	İbrahim Necmi	1338	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Türk Edebiyatı Tarihi	Mehmet Fuat	1926	İstanbul: Millî Matbaa
Türk Edebiyatı Numuneleri	Hıfzı Tevfik, Hamamizade İhsan, Hasan Âli	1926	İstanbul: Millî Matbaa
Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri	Saadettin Nüzhet	1931	İstanbul: Suhulet Matbaası
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı	1932	İstanbul: Marifet Matbaası
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı	1933	İstanbul: Kanaat Kütüphanesi
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı Levend	1935	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı Levent	1938	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı Levent	1939	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı Levent	1941	İstanbul: Kanaat Kitabevi
Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat'a Kadar	Agâh Sırrı Levent	1943	İstanbul: Kanaat Kitabevi

Lise Üçüncü Sınıf Öğretim Süreçlerinde Kullanılan Ders Kitapları			
Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1338-1339	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1340	İstanbul: Vatan Matbaası
Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1341	İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1926	İstanbul: Hilal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1927	İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası
Yeni Güzel Yazılar Üçüncü Cilt	Süleyman Şevket	1928	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt: 3	Süleyman Şevket	1929	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt:3	Süleyman Şevket	1930	İstanbul: Hilal Matbaası
Güzel Yazılar Cilt:3	Süleyman Şevket	1931	İstanbul: Marifet Matbaası
Güzel Yazılar Cilt:3	Süleyman Şevket	1934	İstanbul: Türkiye Matbaası
Güzel Yazılar Cilt:3	Süleyman Şevket	1934-1935	İstanbul: Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.
Tarih-i Edebiyat Dersleri II-Edebî Teceddüdümüzün Zuhur ve Tekâmülü	İbrahim Necmi	1338	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi	İsmail Habip	1340	İstanbul: Matbaa-i Âmire
Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi-İlk Kısımlar: Nazım, Tiyatro, Roman.	Mustafa Nihat	1930	İstanbul: Devlet Matbaası
Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi II	Mustafa Nihat	1932	İstanbul: Devlet Matbaası
Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi	Mustafa Nihat	1934	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebî Yeniliğimiz-1. Kısım	İsmail Habip	1931	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebî Yeniliğimiz-2. Kısım	İsmail Habip	1932	İstanbul: Devlet Matbaası
Edebî Yeniliğimiz-1. Kısım	İsmail Habip Sevük	1937	İstanbul: Remzi Kitabevi
Yeni Edebî Yeniliğimiz-Tanzimat'tan Beri I-Edebiyat Tarihi	İsmail Habip Sevük	1940	İstanbul: Remzi Kitabevi
Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip	1931	İstanbul: Devlet Matbaası
Türk Edebiyatı Antolojisi	Ali Canip	1934	İstanbul: Devlet Matbaası

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...